

ОЛЕНА ЮРОШ

НЕПРОМИНАЛЬНЕ
PRO MEMORIA

Ужгород • ТИМРАНИ • 2022

УДК 37:78(477. 8)(092)(082)''195/20''
Ю 80

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Дрогобицького державного університету імені Івана Франка
(протокол № 5 від 28 квітня 2022 р.)*

Рецензенти:

Доктор педагогічних наук, проф. *Володимир Кемінь*
Доктор педагогічних наук, проф. *Леонід Оршанський*
Кандидат філологічних наук, доц. *Ігор Розлуцький*

Юрош О. М.

Ю 80 Непроминальне. Про Мемогія / Упоряд. В. В. Юрош, І. М. Зимомря, М. М. Зимомря; за редакцією: М. І. Зимомря. Ужгород: ТІМΠΑНИ, 2022. 408 с. ; іл.

ISBN

Книжку склали вибрані праці Олени Юрош (уродж. Зимомря) з наукового доробку талановитої дослідниці. 10 березня 2021 року потужна нитка її життєвого поступу передчасно урвалася напередодні 50-річчя від дня народження, що припало б на 26 квітня 1971 року. Видання містить спогади сучасників про видатну особистість, вибрані листи співчуття, а також щоденникові записи Миколи Зимомрі, присвячені незабутньому образу св. п. Доньки. Вміщено бібліографічні, документальні матеріали, а також окремі фотографії.

Збірник розраховано на колеґ-однодумців, які особисто знали Олену Юрош, працювали поруч, а також на тих педагоґів-музикознавців, хто прагне глибше пізнати професійну музичну культуру Закарпаття на різних етапах її становлення загалом і розвитку на зламі ХХ і перших двох десятиліть ХХІ ст.

УДК 37:78(477. 8)(092)(082)''195/20''

© Юрош О. М., 2021

© Юрош В. В., Зимомря І. М., Зимомря М. М.,
упорядк., 2022

© Зимомря М. І., упорядк., за редак., 2022

© ТІМΠΑНИ, 2022

ISBN

ЗМІСТ

Микола Зимомря, Іван Зимомря, Ян Гжесяк.

НЕПРОМИНАЛЬНІ ЧЕСНОТИ ОЛЕНИ ЮРОШ. ПЕРЕДМОВА.... 4

Розділ 1. З ТВОРЧОГО ДОРОБКУ ОЛЕНИ ЮРОШ. ВИБРАНЕ....8

БІБЛІОГРАФІЯ ВИБРАНИХ ПУБЛІКАЦІЙ ОЛЕНИ ЮРОШ.....261

Розділ 2. *Микола Зимомря.* ПРОПАМ'ЯТНЕ 268

Розділ 3 ЖИТТЯ ОЛЕНИ ЮРОШ В ОЦІНКАХ.....324

**ЖИТТЯ ОЛЕНИ ЮРОШ В ОЦІНКАХ, СВІТЛИНКАХ,
ДОКУМЕНТАХ, МАТЕРІАЛАХ 337**

Життя в документах і матеріалах 361

**Обкладинки вибраних видань,
де опубліковані праці Олени Юрош 371**

Життя коротке. Мистецтво вічне..... 375

Благовісники Олени Юрош 376

Степан Хороб.

ОБЕРЕГИ ПАМ'ЯТІ: СЛОВО ПРО ОЛЕНУ ЮРОШ. Післямова 389

ПОКАЖЧИК ІМЕН.....392

Микола ЗИМОМРЯ
Іван ЗИМОМРЯ
Ян ГЖЕСЯК

НЕПРОМИНАЛЬНІ ЧЕСНОТИ ОЛЕНИ ЮРОШ ПЕРЕДМОВА. ЗАМІСТЬ ЗАСПІВУ

*«Я прославила Тебе на землі, – довершила Я те діло,
що Ти дав Мені виконати» (Євангеліє від св. Івана, 17, 4).*

Біль в одинні. І біль в множині. Яка різниця? Дуже суттєва, бо одиничний біль гнітить до краю; натомість множинний біль – ламає і пригинає до землі так, що годі випростатись... Ми в цьому переконалися. Бо перша половина березня 2021 року зламала і нас – відійшла у засвіти доня Олена, з одного боку, сестра, матуся для сина Владислава й дружина для чоловіка Владислава – з іншого... Вона не дожила полудня віку... Зрозуміло, ніхто з найрідніших не кликав її Оленою, бо вона уособлювала інше – Сонечко. Камінь-валун на серці. Тяжкою брилою давить на свідомість – невже воно згасло? Усі філософські теорії гублять сенс, а найбільше – Кантова теорія чистого розуму!

***

...Олена Юрош (уроджена Зимомря) народилася 26 квітня 1971 року в місті над Ужем. Щаслива пора босоногого дитинства минала швидко, бо однієї весни припало перебування в осередку «Артек», що в українському Криму, а іншої пори року там, де судилося... І повсюди й завжди навчалася зразково, у тім числі в Ужгородській середній школі № 2. Відтак завершила студії в Ужгородському державному музичному училищі імені Дезидерія Задора (1990). Поступала в Львівську музичну консерваторію – і тут вперше нещасливий «стоп-кадр»: склала усі іспити з відмінними оцінками, а в списку прийнятих нема... Ректор пояснює «і так горизонтально», «і так вертикально», мовляв, – «сам не знаю, як то ся стало!? Провина наша велика!». Так щиро виказує, як би сіль із медом їв! Окремі нашіптували, що ще «треба для порятунку справи». Та абітурієнтка зупинила процес категоричним рухом – за мить встигла вибрати документи, бо їдемо в Івано-Франківськ! Тієї ж днини ми були біля віконця приймальної комісії, яка визнала «львівські відмінні оцінки». І на-

ступного дня Олена Зимомря була в лавах студентів музично-педагогічного факультету Прикарпатського державного (нині національного) педагогічного університету ім. Василя Стефаника, де навчалася упродовж 1990 – 1995 рр. Треба сказати, що той же ректор наступного року «дав ся знати» з огляду на можливість переведення з Івано-Франківська до міста Лева. Проте наставниця класу «фортепіано» зуміла переконати улюблену ученицю-відмінницю, що цього робити не слід!

***

Від 1994 року працювала викладачем дитячої музичної школи ім. Петра Чайковського, а в 2004 – 2015 рр. трудилася викладачем та концертмейстером Ужгородського факультету Київського національного університету культури та мистецтва. Становлення Олени Юрош як науковця відбулося в аспірантурі Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка (2004 – 2007). 26 березня 2009 року успішно захистила дисертацію «Становлення і розвиток музичного виховання в Закарпатті (1919 – 1939 рр.)» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (науковий керівник – проф. Володимир Кемінь). Добрий розголос викликала між фахівцями її ґрунтовна праця, що вийшла окремим виданням: «Музичне виховання в Закарпатті: контекст освітнього процесу (1919 – 1939)» (Дрогобич, 2007, 216 с.). Діапазон професійних і наукових зацікавлень Олени Юрош сягає глибин вивчення сутності музики та її ролі у процесі музичного виховання, що відображені у численних публікаціях і книжкових виданнях дослідниці: «Джерела одухотвореності. До 60-річчя від дня народження Володимира Грабовського» (Дрогобич: Коло, 2004. 52 с.), «Г. Зимомря. Бойківські наспіви» (Дрогобич: Посвіт, 2008. 100 с.; співавтор – Олександра Німилович), «Гуманістичні засади як основа особистості вчителя», «Невідома сторінка спадщини Іштвана Мартона», «Мотиваційні аспекти змісту музичного фольклору як чинника виховання», «Концепти музичного виховання: зміст як чинник», «Художній смисл народної пісні та її виражальні функції».

Монографія Олени Юрош «Ужгородська дитяча музична школа імені Петра Чайковського: віхи становлення» (Ужгород, 2015, 180 с.) була удостоєна 2017 року обласної премії імені Дезидерія Задора. Ця праця постає логічним продовженням вивчення проблематики музичного виховання, пов'язаної з періодом 1945 – 2015 рр. Дослідниця виокремила визначальні штрихи становлення такого важливого культурно-освітнього осередку, як Ужгородська дитяча музична школа імені Петра Чайковського у сполучі з її ювілеєм – 70-річчя від дня заснування. Об'єкт дослідження охоплює різні й водночас взаємопов'язані між собою питання про роль музичного виховання в Закарпатті, у тім числі й характеристики музичного репертуару, оцінки численних збірників, виданих у 20-30-х рр. ХХ століття, а також ґрунтовний аналіз творчості Софії Дністрянської. Особливої оцінки заслуговує видання циклу

із шести експромтів на теми українських народних пісень німецького композитора Едуарда Мертке (1833 – 1895). Вони вперше прозвучали на спеціальному вечорі, що відбувся на пошану німецького реципієнта українського фольклору в Дрогобичі 14 червня 2014 року. Йдеться про спільний дослідницький пошук Олександри Німилович та Олени Юрош, що презентує «Шість експромтів на теми українських народних пісень для фортепіано» (Дрогобич, 2015). Відрадно, що ця концептуально новаторська праця відзначена 25 січня 2020 року Дипломом Міжнародної мистецької премії імені Вільгельма Мєгєра (Німеччина). Не можна не відзначити зусилля Олени Юрош у справі фіксації бібліографічних позицій. Так, наприклад, спільно з Олександром Білоусом вона вперше уклала «Бібліографічний покажчик публікацій професора Миколи Зимомрі» (Вінниця: Нова книга», 2002). Її статті опубліковані в таких авторитетних виданнях, як «Енциклопедія сучасної України», «Українська музична енциклопедія», а також в багатьох зарубіжних наукових збірниках. Про їхній рівень свідчать імена упорядників – визначних польських вчених Ганни Карпінської, Казимира Денка, Яна Гжесяка, Войцеха Койса. Коли ж сталося невідворотнє, то професор Ян Гжесяк висловив такі твердження:

«(Не) Поспішаймо...

Відхід близької людини відтискує сліди в серцях і спогадах тих, хто залишився, любив і не перестане любити.

«Поспішаймо любити людей

Вони так швидко відходять...».

Таке послання висловив у своєму вірші священик і поет Ян Твардовскі (1999), що знайшло своє втілення в місії Папи Римського Івана Павла II.

Смерть Олени Юрош сталася так раптово і несподівано – звідси глибокий смуток і горе, які охопили родину Небіжчиці. Поринули у відчай і страждання її люблячі батьки – Одарка та Микола Зимомрі. Власне, як друг Родини я поділяю їхній смуток з приводу передчасної та несподіваної смерті Олени, яку мені судилося пізнати, а відтак – пережити радісні моменти в сімейному колі з ушануванням українських та польських традицій. Важко погодитись із тим, що ці хвили вже не повторяться. Запевняю, що Олена залишиться в моїй пам'яті разом із молитвою.

«Вічність померлих триває так довго,

Допоки вони в пам'яті...». –

так велемовно висловилася поетеса й письменниця Віслава Шимборська (лауреат Нобелівської премії в галузі літератури).

Я висловлюю свої щирі та дружні вирази співчуття, жалю та підтримки з приводу втрати св. п. Олени люблячим батькам Дарині та професору Миколі, а також усім членам родини, які об'єднані любов'ю та добром.

Нехай Олена спочиває у вічному спокої – шана Її Пам'яті!

Ян Гжесяк з родиною

Конін – Ужгород, 11 березня 2021 року».

Примітно, що слова підтримки в гіркий час надійшли, зокрема, з Польщі (Я. Гжесяк, В. Гжешук, Я. Голонбек, Б. Клоновска, С. Кокотінські, А. Кринські, А. Палішкевіч, М. Плускота, П. Семінські, Г. Собчак, В. Отяс, М. Шимчакевіч) та Німеччини (І. Качанюк-Спех, Я. Грицай, Е. Людеманна, Р. Йоб, Р. Крайзелмаєр, Е. Лютер).

***

Олена Юрош вмiла радуватися. Вона горiла в трудових буднях, неначе прагнула встигнути виконати їй доручену справу. Вона була спроможна повторити від Я-особи: «Я прославила Тебе на землі, – довершила Я те діло, що Ти дав Мені виконати» (Євангеліє від св. Івана, 17, 4). Аналогічні розмисли стосовно жертвовності й виконання чину прозвучали з уст Преосвященного Єпископа Мукачівської греко-католицької єпархії Владики Ніла, який – в сослужінні з ректором академії о. Петром Берешом, о. Віталієм Лавренюком та о. архідияконом Миколою Багіровим – очолив молитовне дійство в годину похоронної відправи над тілом Покійної 13 березня 2021 року. Вона відбулася в намоленій святині Ужгородської богословської академії імені Блаженного Теодора Ромжі. Золотаві бані розносили печаль. Поминальна Служба Божа та Панахида єднала численних близьких і далеких людей, що згромадилися в спонуці віддати належну шану Покійній.

Олена Юрош уособлювала кращі ознаки справжньої особистості, покликаної служити людям. І вона віддавала дітям весь таланти без останку, всю душевну теплінь, а також те, що називається непроминальною святістю чеснот.

Весняне сонце розтопило березневий сніг над пагорбом, де буквально втопилася у живих квітах свіжа могилка... Чому Всевишній любить ним обраних? Ніхто не відає цієї таїни. Та віримо: там, де нема болю, нема зітхання, а є життя безкінечне, для Неї вже зріс божий виноградник...

Розділ 1

З ТВОРЧОГО ДОРОБКУ ОЛЕНИ ЮРОШ. ВИБРАНЕ

І. МУЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ЗАКАРПАТТІ: КОНТЕКСТ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ (1919 – 1939) (Дрогобич, 2007)

ВСТУП

Дослідження історії музичного виховання в Україні зумовлене сучасними тенденціями, що спричинили якісно нові умови для відродження української культури, розбудови національної школи, виховання національно свідомого молодого покоління. Все це вимагає вироблення нових теоретично-методологічних засад національної системи виховання і навчання з урахуванням педагогічного досвіду, його ґрунтового й об'єктивного вивчення. Тому важливо усебічно осмислити зміст освіти в минулому, окреслити складники та функції музичного виховання. Важливим джерелом збагачення освіти, зокрема її складової – виховання музичними взірцями, постають дослідження про творчу спадщину українських педагогів, які в різні історичні періоди нагромадили вагомий досвід навчання і виховання молоді.

На шляху реформування української школи зміст предмету «Музика» все більше розгортається на глибоких національних основах. Сутність реформ окреслено в Законі України «Про освіту», Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), «Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні». Реалізації реформ сприяють концептуально системні завдання, схвалені Міністерством освіти і науки України: «Програми з музики для середньої загальноосвітньої школи та позакласна робота з музики у 1-4 класах» (Київ: Освіта, 1994; укладачі А. Авдієвський, А. Болгарський, І. Гадалова, З. Жофчак), «Програми та поурочні розробки для середніх загальноосвітніх шкіл. Музика. 1-4 класи» (Київ: Перун, 1996; укладачі О. Ростовський, Р. Марченко, Л. Хлебникова, З. Бервецький), «Експериментальної

програми для середньої загальноосвітньої школи «Музика» (1-8 класи; Київ, 1997; укладач О. Нижник), «Музика»: програма для середньої загальноосвітньої школи» (1-8 класи; Львів, 1999; укладачі О. Гурин, Л. Назар), «Музика»: програми та поурочні методичні розробки для загальноосвітніх шкіл» (1-4 класи; Тернопіль, 2000; укладачі О. Ростовський, Р. Марченко, Л. Хлебникова, З. Бервецький); «Музика»: програмові вимоги, завдання» (5-8 класи; Тернопіль, 2001; укладач В. Дем'янчук; «Музика»: методичні розробки уроків» (2 клас; Харків, 2002; укладачі Ю. Очаківська, Г. Смаглій). У типових програмах, методичних розробках, теоретико-методологічних працях аргументовано виокремлюється роль музики та її змісту у вихованні, формування естетичних умінь та навичок рецепції музики, її активного й адекватного сприйняття. Однак і досі недостатня увага надається народознавчим критеріям музичного виховання, етапам формування патріотичних почуттів на його основі, заґрунтованих на вивченні фольклорних джерел, що побутують у різних етнічних регіонах України, зокрема Закарпаття. Докладний аналіз показує, що народна творчість – одне з визначальних дидактичних джерел для музичного виховання. Це пояснюється тематичним багатством народних пісень, їхнім мелодичним різноманіттям, ритмічною доступністю, якостями, що наближують пісні до музичних забав (ігор), танців, маршів. Вони рівноцінно сприймаються дітьми як у умовах школи, так і поза її стінами (родинне коло, пластовий рух тощо).

У музичній літературі дотепер не осмислені питання становлення і розвитку музичного виховання у Закарпатті, а саме в добу його входження до Чехословаччини (1919–1939 рр.). Йдеться про територію Карпатської України, яка у досліджуваний період мала офіційну самоназву Підкарпатська Русь. Ключові позиції авторів дисертацій, які виконані в останні десятиріччя і тією чи іншою мірою мають зв'язок з досліджуваною темою, пов'язані з естетичним вихованням засобами музичного фольклору (Р. Дзвінка (1995), О. Аліксійчук (2000) та сучасної музики (В. Березан (1999), О. Сапожник (2001), методикою музичного виховання (Л. Прокоф'єва (1998), Н. Фоломєєва (2001), О. Бузова (2004), практикою музичного виховання в регіонах України (О. Нижник (1996), І. Фрайт (1998), європейських країнах загалом (Г. Кемінь (2004) та в окремих державах – Німеччині (І. Сташевська (2004), Польщі (А. Вільчківська (2004), М. Жміхровська (1992), Угорщині (А. Реґо (2006). Заслужують на увагу концептуально новаторські пошуки, що містяться у дослідженнях про моральне виховання особистості вчителя музики засобами сакрального хорошого мистецтва (Л. Москальова (2004), а також молоді кризь призму рецепції духовної музики (М. Маріо (2000). Опосередкований зв'язок з практикою виховання підростаючого покоління у відповідному часовому зрізі мають роботи М. Палінчака (1993), З. Нагачевської (1995), І. Мицишин (1998), О. Бенци (2004), П. Ференца (2006), Т. Надім'янової (2006). Помітні дослідження в галузі загальної теорії та історії освіти й музичного виховання на теренах Західної України, що належать перу таких авторів, як Й. Баґлей, І. Бермес, В. Гомоннай, І. Гринчук, М. Зан, М. Кляп, М. Кухта, В. Мадзігон, Л. Масол,

С. Павлишин, С. Процик, О. Савченко, В. Сагарда, О. Смоляк, Т. Росул, Е. Тайнел, Є. Федетов, І. Хланта та ін.

Результати аналізу праць згаданих авторів дають підстави для висновку: історія шкільного музичного виховання в Закарпатті з акцентом на складниках та функціях залишається усебічно недослідженою. Актуальність проблеми зумовлена значимістю цієї органічної частини освіти в загальнонаціональному культурно-освітньому процесі.

Хронологічно дослідження охоплює етап 1919–1939 рр. (період перебування Закарпаття у складі Чехословацької Республіки), що характеризується – у типологічному зіставленні з попередніми часовими зрізами – піднесенням української самосвідомості, відродженням осередків громадсько-політичного, культурно-освітнього життя, поступом у національно-патріотичному вихованні з урахуванням музичного репертуару та його змісту.

У монографії вперше критично осмислено генезу, становлення і розвиток музичного виховання в Закарпатті (1919–1939); проаналізовано зміст музичного репертуару на основі цілісного масиву музичних видань, зокрема «Співаників»; розкрито внесок провідних педагогів Закарпаття у реалізацію підготовки вчителів музики; простежено еволюцію української національної самосвідомості крізь призму патріотичного виховання на рівні музичного шкільництва; окреслено можливості використання в сучасних умовах історичного досвіду, набутого в різних регіонах України, у тім числі Закарпаття; вивчено концептуальні підходи та виявлено визначальні тенденції і закономірності розвитку музичного виховання в школах Закарпаття у досліджуваній період. До наукового обігу введено досі невідомі та маловідомі факти. Ці матеріали поширюють рамки бачення досліджуваної теми, мають органічний зв'язок з новими науково-теоретичними напрямками педагогічних досліджень з проблематики «загальна педагогіка та історія педагогіки».

І. СТАНОВЛЕННЯ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКАРПАТТІ 20-30-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Відродження та розбудова національної школи в Україні, виховання національно свідомого і духовно багатого молодого покоління вимагає вироблення концептуально нових теоретико-методологічних аспектів національної системи виховання і навчання. У цьому зв'язку важливим постає врахування наступності культурно-освітніх традицій загалом і педагогічного досвіду – зокрема, а звідси – потреба в його ґрунтовному та об'єктивному вивченні. За слушним спостереженням В. Кременя, без усвідомлення змісту освіти і виховання минулих епох не можна адекватно збагнути сучасне й передбачити майбутнє¹. Важливе джерело збагачення теорії і практики національної сис-

¹ Кремень В. Підготовка вчителя в умовах переходу загальноосвітньої школи на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання // Вища школа, 2003. № 1. С. 3–11.

теми освіти крізь призму музичного виховання як її складової – дослідження творчої спадщини українських педагогів, які в різні історичні періоди, а саме в умовах дії системи інгібування, нагромадили значний досвід у справі навчання і виховання молоді.

Заснування перших шкільних осередків на теренах Закарпаття, де передбачалася доступність навчання спеціальних предметів з музичним наповненням відповідно до пізнавальних можливостей учнів, припадає на першу половину XIX ст. Проте зв'язок з певною парадигмою суспільного шкільного виховання в краї утвердився лише наприкінці XIX ст. Щоправда, і в попередній епохи формувався конкретний педагогічний досвід, що викристалізовувався у систему засад народної педагогіки, яка стала невід'ємною складовою сучасної науки виховання. Цю логічну тяглість традицій педагогічної думки переконливо розкрив 1922 року Августин Волошин (1874–1945) у праці «Про наші школи»¹. З першовитоками народної педагогіки вчений справедливо пов'язував діяльність монастирів як культурно-освітніх осередків, що функціонували в Закарпатті від X століття. Попри монастирські школи існували так звані, за визначенням А. Волошина, «фарські школи». Вони витворилися з недільних народних шкіл, які, окрім релігійних дисциплін, приділяли певну роль церковній музиці. Сутність діяльності «фарських шкіл» полягала в тому, що упродовж тривалого історичного часу у названих осередках навчання проводив священник або його помічник – дяк. Змістом виховання і навчання було реальне життя, його побутові реалії, а основні засоби – повсякденний досвід народу, його спостереження, фольклорні набуток, що виказували сутність багаторазового повторення тієї чи іншої дії. Все це спричиняло певну плинність виховання, надаючи йому як процесу характер опосередкованого продукування дидактичних ідей. Останні втілювали перехід від морально-понятійних норм до формально-показових принципів. Вони поступово набували системних дій народної педагогіки з її арсеналом наповнення духовно-моральними, господарсько-трудовими оцінками, зокрема, в період, на який припали заснування гімназійних закладів. Так, у 1613 році в місті Гуменному (нині – Східна Словаччина) було організовано єзуїтський колегіум, а також школу при ньому гімназійного типу. Заклад продовжував свою діяльність від 1646 року в Ужгороді згідно фундаційної грамоти від 31 липня 1640 року. Слід зазначити: гімназія належала ордену єзуїтів і була призначена для навчання дітей з вихідців угорських правлячих кіл. Лише за часів єпископа А. Бачинського (1732–1809) в гімназію був відкритий доступ і для «богобойної русинської молоді»².

У 1655 році при Мукачівському монастирі відкрито школу для підготовки священників, а також півчих, до обов'язку яких входило вести у хорі церковні

¹ Волошин А. Про наші школи // Великий ілюстрований народний календарь товариства «Просвіта» за 1923 р. Ужгород: Уніо, 1922. Рочн. I. С. 76.

² Там само.

піснеспіви. Цим продовжувалася традиція, що сприяла культивуванню музичної культури в Закарпатті, зародженню її базових підвалин. Це активно поєднувало завдання півчих як носіїв свідомого професійного ставлення до праці в хоровому колективі. Йдеться як про хорових виконавців («вершники» – носії верхнього голосу в знаменному трирядковому співі; «нижники» – носії нижнього голосу у трирядковому співі; «демественники» – солісти в демественному співі; це поняття було характерне в Київській Русі і ним був учитель співу; «путники» – ведучі головного голосу у трирядковому співі), так і керівників («головщики» – до XVII ст. ведучі і перші співаки на крилосі, заспівувачі і керівники церковного хору, знавці співочих традицій; «доместики» – вчителі і ведучі хору в грецькій церкві; «димархи» – керівники хору)¹.

Становище культурно-освітніх закладів у Закарпатті відчутною мірою змінилося в 1689–1705 рр., коли єпископом Мукачівської єпархії був Йосиф Камеліс (1641–1706). Він доклав певних зусиль для зміцнення матеріального стану шкіл. Незважаючи на те, що владика був греком за походженням, він намагався поширити серед українців освіту та видавничу справу. У 90-х рр. XVII ст. він долучився до відкриття приходських шкіл з живою народною мовою навіть у селах Бобовище та Лавки. З цією метою він підготував до друку «Катехизис для науки угроруським людям» (1698), а також «Букварь языка словенска» (1699). Обидві книжки адресувалися молодому поколінню і мали, за слушним твердженням Августина Волошина, виховне значення.

Ефективність виховання залежить від використання принципів організаційно-системного характеру, що мають свою логічну послідовність. Це добре розумів єпископ Михайло Ольшавський (1743 – 1767), за словами Івана Огієнка, організатор рідної школи в Закарпатті. За його безпосередньої участі у 1744 році була збудована у Мукачеві богословська школа, що почала функціонувати від 1747 року. Як і його окремі попередники (Й. Камеліс, Г. Бізанці), він приділяв увагу поширенню української мови на рівні початкової школи. 1746 року М. Ольшавський видрукував у місті Коложвар працю «Начало письмен детем к наставлению на латинском языці», що містить текстові вкраплення латинською та церковно-слов'янською мовами. Позитивну роль у становленні музичної культури в Закарпатті відіграли Ужгородська духовна семінарія (1778), а також Ужгородська учительська семінарія (1794), першим директором якої був Дмитро Попович².

Стан суспільно-політичної, а також культурно-освітньої ситуації в Галичині, Буковині та Закарпатті за минулі епохи викликав зацікавлення багатьох

¹ Булик-Верхола С. Музична лексика X – XVI століть // Вісник Львівського університету. Серія: філол. Львів, 2006. Вип. 38. Ч. 1. С. 61.

² Волошин А. Про нашишколы // Великий ілюстрований народний календарь товариства «Просвіта» за 1923 р. Ужгород: Унію, 1922. Рочн. I. С. 85.

дослідників. Особливої уваги заслуговують концептуальні формулювання І. Франка (1856–1916), що містяться в статтях на педагогічну тематику¹. Тут високо оцінюється місце та роль духовної освіти у формуванні особистості. З ідеалами її виховання І. Франко пов'язував всебічну освіченість, одним із складників якої є музика. За твердженням автора статті «Середні школи в Галичині в 1875–1883 рр.», вона має «опиратися на живих фактах»² і в'язатися з дійсними потребами народного життя. Глибоку симпатію до тенденцій культурного розвитку в Закарпатті виявляли М. Драгоманов (1841–1895) та В. Гнатюк (1871–1926). Під час свого перебування у різних місцевостях краю (Ужгород, Мукачево, Хуст, Волове (Міжгір'я), Голятин) вони поширювали серед населення засади народного шкільництва, намагаючись залучити його еліту до активізації просвітницької функції культурно-освітніх товариств. Адже їхня діяльність була заснована на розумінні значущості музичної освіти в процесі виховання молоді³. Праці І. Франка та М. Драгоманова викликали резонанс у тодішніх наукових колах. Це ілюструє праця «Матеріали для історії Угорської Русі» (1906) О. Петрова (1859 – 1932), що й досі зберігає пізнавальну цінність⁴. Відомий український історик І. Свенціцький (1876–1956) зібрав і опублікував низку невідомих фактів з історії Закарпаття, зокрема, про культурні зв'язки Закарпаття з Галичиною з проєкцією на духовні змагання українського народу за національну школу⁵. 1923 року за редакцією Й. Хмеларжа, С. Кліми та Я. Неčаса побачив світ збірник «Підкарпатська Русь», в якому висвітлені різноаспектні питання про становище українців у Закарпатті, їхні матеріальні та духовні потреби, досягнення в галузі освіти, де певне місце відведено і музичному навчанню⁶. Окремі праці, що належать перу відомого закарпатського діяча Г. Стрипського (1875 – 1946), не втратили актуального звучання, коли йдеться про дієвість української мови як суб'єктної величини у процесі музичного виховання. На це однозначно вказував визначний укра-

---

¹ Франко І. Педагогічні статті і висловлювання / Упор. Г. Дзеверін. К. : Радянська школа, 1960. 300 с.

² Франко І. Середні школи в Галичині в 1875–1883 рр. // Педагогічні статті і висловлювання / Упор. Г. Дзеверін. К.: Радянська школа, 1960. С. 104.

³ Гнатюк В. М. Вибрані статті про народну творчість / Упорядкув., вступ. ст. М. Яценка. К. : Наук. думка, 1966. 247 с.; Гнатюк В. Національне відродження австро-угорських українців (1772–1800). Відень, 1916. 65 с.; Драгоманов М. Листи на Наддніпрянську Україну. Коломия 1894. 100 с. ; Драгоманов М. Шевченко, українофіли й соціалізм / Передмова І. Франка. Львів, 1906. 164 с.

⁴ Петров А. Материалы для истории Угорской Руси. Старая вера и уния в XVII – XVIII вв. С. П., 1906. С. 36–44.

⁵ Свенцицький І. Материалы по истории возрождения Карпатской Руси. Львов, 1905. С. 14–32.

⁶ Podkarpatská Rus / Redigovali J. Chmelár, S. Klima, J. Nečas. Praha: Orbis, 1923.

їнський педагог А. Волошин у статті «О письменном язичі підкарпатських русинів»¹.

Стрижневі позиції розвитку музичного виховання в Закарпатті в першій половині ХХ столітті були закладені на рівні етапів, які мають суттєві відмінності. Йдеться про період існування Австро-Угорської монархії (1867–1918) та Чехословацької Республіки (1919–1939). У зв'язку з розпадом Австро-Угорської монархії від 31 жовтня 1918 року мирним шляхом відбувся вихід Закарпаття з її державного організму, а відтак – на умовах Сен-Жерменського договору від 10 вересня 1919 року – входження в новостворену Чехословацьку Республіку. Це викликало закономірну можливість для поживавлення розвитку національної школи у новій державі, уряд якої був зацікавлений у проведенні корінних змін на користь автохтонного населення краю. У результаті цього українське шкільництво набуло системно нової якості, якщо порівнювати його потенціал на зламі ХІХ – початку ХХ століть. Рух до його національного відродження охоплював природне прилучення молоді до національної музичної культури, пісенного багатства українського народу загалом. Докладний аналіз архівних фактів свідчить про те, що морально-естетичне виховання школярів засобами української народної музики було однією з ефективних передумов формування патріотичного світогляду. Щоправда, у становленні та розвитку української школи в Закарпатті мали процес і гальмівні фактори: брак шкільних приміщень зі спеціальними музичними класами, відсутність учителів музики. Від'ємний вплив на творчу активність молоді мала мовна й конфесійна боротьба, що штучно розпалювалася представниками антиукраїнських течій². Варто відзначити зацікавлення дослідників з Наддніпрянської України культурно-освітніми надбаннями в Закарпатті. Так, у 20-30 рр. були опубліковані змістовні праці О. Бадана³, І. Лакизи⁴, М. Качанюка⁵, І. Піддубного⁶.

З досліджуваною темою пов'язані також роботи С. Чавдарова⁷, І. Калинича, І. Магули⁸, М. Загайкевич⁹. З-поміж публікацій про розвиток педагогічної думки Закарпаття, які вийшли друком в останні десятиріччя, доцільно згадати

¹ Волошин А. О письменном языке под карпатских русинов. Ужгород: Вид-во тов-ва «Просвіта», 1921. Ч. 1. 40 с.

² Ванат І. Нариси новітньої історії українців Східної Словаччини. Т. 1: 1918–1938. Братіслава-Пряшів, 1990. С. 275.

³ Бадан О. Закарпатська Україна. Соціально-економічний нарис. Харків, 1929. С. 9–28.

⁴ Лакиза І. Закарпатська Україна. Харків: Книгоспілка, 1930. 56 с.

⁵ Качанюк М. Закарпатська Україна. К., 1930. С. 8–24

⁶ Піддубний Г. Закарпатська Україна. Харків, 1933. С. 19–27.

⁷ Чавдаров С. Чергові завдання вчителів Закарпатської області // Школа Закарпаття. К., 1946.

⁸ Магула І., Калинич І. Хустська школа-інтернат. К.: Радянська школа, 1963.

⁹ Загайкевич М. Музичне життя Західної України другої половини ХІХ ст. К., 1960. 190 с.

розлогі студії таких авторів, як В. Гомоннай¹, О. Грін², Л. Корній³, П. Магочій⁴, В. Пальок⁵, В. Росул⁶, М. Талапканич⁷, П. Федака⁸.

До цього часу відсутні спеціальні дослідження, які б системно висвітлювали складники змісту музичного виховання у Закарпатті упродовж 1919–1939 рр. Однак, варто виокремити ґрунтовну монографію «Музичне життя Закарпаття 20-30-х років ХХ ст.» Т. Росул, в основу якої покладено аналіз виконавської і концертної музичної культури Закарпаття⁹. Тут побічно згадується і коло музично-освітніх аспектів, які вперше стали предметом даного дослідження. Окремі важливі моменти порушені в цінних роботах Г. Голик («Музичне виховання в українській школі» (Дрогобич, 1998), О. Аліксієчук («Морально-естетичне виховання молодших школярів засобами української народної музики», К., 2000), О. Бенци («Громадянське виховання учнівської молоді в спадщині діячів освіти Закарпаття (1919 – 1939 рр.)», Дрогобич, 2004), Я. Яціва («Національно-патріотичне виховання учнівської молоді у позаурочний час на західноукраїнських землях (1919 – 1939 рр.)», Дрогобич, 2004) та І. Бермес («3 історії музичного шкільництва Дрогобиччини 20-30-х років ХХ ст.»), Дрогобич, 2007).

Розглядаючи етапи становлення і розвитку музичного виховання в Закарпатті 1919–1939 рр., важливо окреслити пріоритети, спрямовані на вираження музики як невід’ємної частини національної культури у попередній період. У середині ХІХ століття спостерігалися певні піднесення українських духовних змагань на всій території історичного Закарпаття, демократичні орієнтації на збереження інтелектуального масиву з гущі українського народу на теренах

---

¹ Гомоннай В. Антологія педагогічної думки Закарпаття (ХІХ–ХХ ст.). Ужгород: Закарпаття, 1992. 290 с.; Гомоннай В., Росул В, Ходанич П. Педагогічна освіта на Закарпатті. Ужгород: Гражда, 2003. 112 с.

² Грін О. Короткий огляд становлення та розвитку музичного мистецтва Закарпаття (ХVІІІ – перша половина ХХ ст.) // Молодь – Україні (Наукові записки молодих учених Ужгородського державного університету). Ужгород: Закарпатський Центр Соціальної служби для молоді, 1994. Т. 3. С. 72–74.

³ Корній Л. Історія української музики: В 3-х ч. Київ-Харків-Нью-Йорк: Видавництво М. П. Коць, 1996. 408 с.

⁴ Магочій П. Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848 – 1948). Ужгород: Поличка «Карпатського краю», 1994. № 3–6. 296 с.

⁵ Пальок В. «Просвіта» на Закарпатті в 20-30-х роках ХХ ст. // Карпатика. Актуальні проблеми історії і культури Закарпаття. Вип. І. Ужгород, 1992.

⁶ Росул В. Тенденції розвитку школи та педагогічної думки Закарпаття (ХІХ–ХХ ст.): // Автореф. канд. пед. наук. К., 1997. 24 с.

⁷ Гомоннай В., Росул В., Талапканич М. Школа та освіта Закарпаття. Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ Закарпатського комітету у справах преси та інформації, 1997. 248 с.

⁸ Федака П. Нарис історії товариства «Просвіта» Карпатської Русі–України (1920–1939). Ужгород, 1941. 54 с.

⁹ Росул Т. Музичне життя Закарпаття 20-30-х років ХХ ст. Ужгород: ПоліПрінт, 2002. 207 с.

Австро-Угорської монархії. Архівні документи засвідчують: у керівні органи нагляду за роботою шкіл в Закарпатті нерідко призначались українці. Так, наприклад, інспектором українських шкіл було обрано Віктора Добрянського (1815–1860). З його ініціативи 1862 року в Ужгородській гімназії українська мова викладалася дві години тижнево у всіх класах і вносилась до атестату зрілості для школярів українського греко-католицького обряду. Окрім цього, у навчальних планах на навчання співу виділялося в тиждень одну годину для I–III класів та дві години – для IV–VI класів.

Друга половина XIX – початок XX ст. характерні тим, що мала місце панорамна зміна суспільних позицій, за яких художньо-музична діяльність у національному сенсі для українців Закарпаття зазнала згортання. Після поразки революції «весни народів» 1848–1849 рр., а відтак – з конституційним утвердженням Австро-Угорської монархії від 10 червня 1867 року – у Закарпатті посилювався асиміляційний гніт на демократичні прагнення корінного населення. Унаслідок цього різко скоротилася мережа національних шкіл. Так, наприклад, на початку XX століття діяв так званий Закон Аппоні (1907), згідно якого робилися спроби тотально обмежити вживання рідної мови. Така ситуація негативно впливала на діяльність культурно-освітніх осередків. Це докладно розглядається у ґрунтовній праці «Розвиток освіти й педагогічної думки українців у країнах Центральної, Східної та Південно-Східної Європи (1918–1996 рр.)» В. Кеміня¹.

Першими державними школами в Закарпатті були дві школи у Великому Березному, відкриті 1874 року. Одна функціонувала для хлопців, де працювали два вчителі, а інша – для дівчат. Її педагогічний колектив складався з трьох вчительок². З почином організації державних шкіл у Закарпатті виступив міністр культури і освіти Угорщини Агоштон Трефорт (1817–1888), удостоєний звання «Почесний громадянин Мукачева» від 12 червня 1883 року. У його розпорядженні № 13041 від 1873 року містилася пропозиція укласти список сіл, у яких були відсутні освітні осередки. Державні школи згодом були відкриті не в малих селах, а в таких значних населених пунктах, як Великий Березний, Свалява, Білки, Іршава, Ільниця, Росвигово, Чинадієво, Великі Лучки, Поляна, Волівець, Нижні Ворота, Колочава, Довге, Ясіня, Волове, Рахів, Тересва, Королево, Перечин, Порошково і передусім – Ужгород, Мукачево та Хуст. Це була чітко продумана програма з метою прилучення якомога більшого числа дітей з українських родин до державних шкіл з угорською мовою навчання. Інспектор Ласло Очел, підкреслюючи значення угорських державних шкіл в асиміляції автохтонного населення, писав: «Державні школи – сьогодні найкращий розсадник угорської національної ідеї... Тільки з допомогою держав-

¹ Кемінь В. Розвиток освіти й педагогічної думки українців у країнах Центральної, Східної та Південно-Східної Європи (1918–1996 рр.). К., 1997. 234 с.

² Hálász F. Államinéi poktatás. Budapest: Az Athenaeum mirodal miés nyomdai R. – T. Kiadása, 1902. 272 о.

них шкіл можна поширити угорську мову серед представників інших національностей»¹. Таким чином, у 1875–1895 рр. у Закарпатті було ліквідовано 239 шкіл з українською мовою навчання. До того ж у переважній більшості цих шкіл були уроки співів. Водночас кількість шкіл з угорською мовою навчання збільшилась на 262 школи.

Потуги урядових кіл Австро-Угорщини націлювалися на виховання дітей у дусі відданості свято-стефанівській короні, щоб угорський вплив на рівні державного чинника обіймав усі сфери матеріального й духовного життя. Це стосується, у першу чергу, плекання материнської мови, освіти. За станом на 1914 рік українське шкільництво в Закарпатті було зведено до межової ситуації існування. Водночас 29 початкових шкіл з українською мовою навчання, у програмі яких значилися уроки співів, стали двомовними. Наприкінці Першої світової війни були ліквідовані й згадані двомовні школи². Проте початкову музичну освіту можна було отримати в українській греко-католицькій гімназії, а також півчо-учительській семінарії, що функціонували в Ужгороді. Формуванню музично-естетичних поглядів у школярів сприяли вчителі початкових шкіл, інтернатів, керівники церковних хорів. У містах (Ужгород, Мукачево, Хуст, Севлюш, Берегово, Сигіт) мала місце й ефективна форма прилучення дітей із заможних родин до комплексної музичної культури на приватних заняттях – володіння хоровим співом, музичною грамотою, спеціальними інструментами (гра на скрипці, фортепіано).

Розкриваючи генезу музичного виховання в Закарпатті, варто наголосити: українськомовні видання Галичини відіграли на західноукраїнських землях загалом визначальну роль, а саме у справі поширення педагогічного досвіду, знань фахівця музичних предметів, учителя співів. Йдеться передусім про журнал «Учитель», що виходив у Львові. Окрім матеріалів, позначених загальноукраїнським спрямуванням, на його сторінках неодноразово друкувалися статті про успіхи й недоліки українського шкільництва в Закарпатті. Закономірно, що великої уваги надавалося визначенню ролі вчителя, значення його авторитету для вихованців. Так, за твердженням Я. Чепіги, авторитет вчителя вивисується над аналогічним щодо батьків; щоправда, за умови, якщо, наприклад, учитель співів спроможний піднятися на такий щабель³. «Учитель» як видання мало напередодні Першої світової війни значну кількість передплатників, що зближувало його – на рівні культурно-освітніх рубрик – з програмами таких друкованих органів, як «Revue Pédagogique», «Pädagogische Rundschau», «Світло», «Свободное воспитание», «Pedagogické rozhledy», «Вѣстникъ воспитанія», «Muzeum», «Rodzina i Szkoła»⁴.

¹ Aczél L. Ugoecsa vármegye népok tatás ügye. Budapest, 1908. Old 93.

² Нариси історії Закарпаття. Том I (з найдавніших часів до 1918 року) / Ред. : І. Гранчак. Ужгород, 1993. С. 40–54.

³ Чепіга Я. Суггестія і педагогія // Учитель. Львів, 1911. Р. XXIII. С. 135–137.

⁴ Ющишин І. Огляд педагогічної преси // Учитель. Львів, 1911. С. 21.

Заслуговує на увагу низка матеріалів, опублікованих на шпальтах українського педагогічного журналу «Світло». Їхній цінний огляд подав редактор журналу І. Юцишин, який увиразнив публікації таких авторів, як В. Вахтеров, М. Грушевський, Дніпрова Чайка, Д. Дорошенко, Я. Душечкин, С. Єфремов, Л. Калмикова, М. Коцюбинський, М. Левицький, О. Русов, С. Русова, С. Черкасенко та ін.¹ Про авторитет українського видання, адресованого сім'ї та школі, свідчить такий приклад: 1911 року чеський педагогічний журнал «Pedagogické rozhledy» (редактор – Франтішек Дртіна (1861–1925) помістив схвальну оцінку діяльності українського педагогічного товариства з нагоди 30-літнього ювілею «Р. Т. П.» (Руське Товариство Педагогічне – О. Ю.), наголосивши на піднесенні «національного виховання і освіти української шкільної молодіжи в Галичині»². Один з висновків, яким завершується річник журналу за 1911 рік, містить переконання: незважаючи на перешкоди в умовах бездержавності для українського народу, «рідна школа на Україні буде». Адже її потенціал має нормативно-регулятивний компонент, що пов'язується передусім з постаттю вчителя. Звідси – ціннісний контекст музики, яка має предметний смисловий план культурного зростання молодого покоління. Про це йдеться у працях «Справа народної освіти на Україні», «Українські земства в справі заведення народної освіти», «До сучасного становища народнього учителя» С. Русової (1856–1940). Авторка не обійшла акцентів щодо потреби розгортання музичної культури на західноукраїнських землях – Галичині, Буковині, Волині, Закарпатті – як одного з визначальних компонентів, що окреслює духовну інтерсуб'єктивність музичної «Я-особи». Її духовно-почуттєві емпатичні співпереживання, засновані на сприйнятті музичного твору, мають внутрішній зв'язок з механізмом рецепції. Вона, за обґрунтованим спостереженням Я. Чепіги, покликана «розвивати національну свідомість дітей, отже, виховувати їх патріотично»³.

Між складниками, що окреслюють становлення музичного виховання в Закарпатті упродовж 1919–1939 рр., нелегко виокремити однозначно домінантні. Бо ж досліджуваний період є логічним продовженням тих тенденцій, які забезпечують самоусвідомлену ідентифікацію особистості відповідно до цілей музичного виховання. Так, наприклад, 1911 року у Галичині відбулось реформування учительських семінарій, навчальних закладів, де наголос ставився на такі важливі проблеми виховання, як вишкіл рідною мовою; національний та ідейно-культурний напрям виховання⁴. Йдеться про принцип «дитиноцентризму», тобто про принцип особистісного підходу, що зумовлює унікальність суб'єктного досвіду в освітньому процесі. Останній характеризує зміст пізнавальної моделі, що націлює на розвиток афективно-інтелектуаль-

¹ Юцишин І. Огляд педагогічної преси // Учитель. Львів, 1911. С. 22.

² Там само. С. 25.

³ Учитель / Ред. І. Юцишин. Львів, 1911. Р. XXIII. С. 69.

⁴ Źmichrowska M. J. Szkolnictwo polskie i ukraińskie: rozwiązania modelowe / Redaktor: M. Zymomrya. Drohobycz: Koło, 2006. S. 33.

них якостей школяра в його підготовці до сприйняття музики, музичної грамоти, розуміння гри на інструменті. Це стосується так званих горожанських шкіл, які функціонували в Закарпатті до 1945 року. За свідченнями учасника національно-визвольних змагань у Закарпатті Івана Ільця (1920–2004), випускника Білківської горожанської школи, діяльність горожанських шкіл була плідною. Їхня роль у культурно-освітньому процесі і досі залишається недостатньо висвітленою у педагогічній літературі.

1.1. Музичне виховання: цілісність змісту освіти

Від 70-х рр. XIX ст. в окремих містах Закарпаття – Берегові, Хусті, Мукачеві починають працювати горожанські школи. В Ужгороді греко-католицька парафіяльна горожанська школа була відкрита у 1877 році, а від 80-х рр. діяла приватна горожанська школа для дівчат, яка до 1907 року отримувала певну допомогу від держави, а згодом повністю перейшли на державне утримання. До речі, горожанська школа для хлопців вперше в Ужгороді була відкрита 1914 року. Загалом напередодні Першої Світової війни в Закарпатті було 9 горожанських шкіл – 3 чоловічі та 6 жіночих¹.

Акцентуємо на взаємодії з дидактично трансформованим соціокультурним досвідом, що не ізольовано, а системно відображає складові компоненти музичного виховання та їхньої результативності. Тому варто виразити перелік навчальних предметів у типовій горожанській школі, щоб докладніше розкрити сутність складників змісту музичного виховання в школах Закарпаття.

Навчальним планом горожанської школи як за Австро-Угорської монархії, так і за Чехословацької Республіки забезпечувався цикл предметів естетичного характеру. До цього циклу належала передусім музика, що була цілеспрямовано пов'язана з українською мовою. Окрім уроку співів, школярі вивчали основи релігії, етики, державну мову (угорську, німецьку, чеську мови), математику, геометрію, бухгалтерію, природознавство, фізику, хімію, географію, статистику, історію, конституцію, сільське господарство, промисловість, рисування і малювання, геометричне креслення, красочис, гімнастику і вправи зі зброєю. Уроки музики (співів) відбувалися у групах, що об'єднували учнів комплексних класів – 1-2, 3-4 та 5-6-х. Аналогічно – у групах (1, 2, 3 та 4, 5, 6 класи) – проводилася фізкультура та вивчення військових стройових вправ. Щоправда, наприкінці XIX ст. горожанські школи не мали чітких завдань. Їхня структура не була належним чином вибудована. Наприклад, закінчення повного шестирічного курсу горожанської школи не давало випускникам привілеїв при продовженні навчання в інших осередках. Тому закінчення 5 і 6 класів ставало зайвим і недоцільним. Як наслідок, горожанські школи з часом перетворились на чотирикласові.

¹ Шандор В. Закарпаття. Історико-правничий нарис від IX ст. до 1920 р. Нью-Йорк, 1992. С. 89.

У горожанських школах для дівчат вивчались в основному ті ж предмети, що і класах для хлопців. Тільки замість предмету «сільське господарство» або «промисловість» дівчата вивчали городництво та домоводство, а також жіночу ручну працю і, зокрема музику – факультативно. У всіх цих школах навчання проводилось угорською мовою, зважаючи на умову: приймались тільки ті школярі, які володіли державною мовою. Тому у виконавському репертуарі на уроках співів переважали пісні угорською мовою. Це було однією із причин того, що у горожанських школах навчалось дуже мало вихідців з українських родин. Так, наприклад, серед 1548 учнів у горожанських школах за 1911–1914 н. р. значилися лише 54 дівчини та 32 юнаки української національності.

Від 1919 року школи почали поступово переходити на українську мову навчання. У справі мовного питання шкільний відділ виявив демократичний підхід. Він полягав у тому, що для дітей, які володіли угорською мовою, навчання в Берегівській гімназії велось в паралельних класах. Натомість в Ужгороді від 1922 року, в Мукачеві від 1925 року, в Хусті від 1929 року – відкрились чеські паралельні класи¹.

Аналіз досліджуваних джерел засвідчує: в період перебування Закарпаття у складі Чехословацької Республіки найважливішим завданням горожанських шкіл, у першу чергу, було спрямування на виховання громадянина-патріота. Розвивати ці почуття відданості й патріотизму покликані були такі предмети в школі, як історія, географія, а також спів, основу якого складало вивчення фольклору. У журналі «Учитель» в 1926 році опублікований план з програмними засадами, укладений А. Вороном на основі «Міністерського Вісника». Основний зміст цього документа полягав у тому, що від першого класу пропонувалось надавати увагу родинному вихованню, плеканню поваги до людини, чуття гідності, гармонії з суспільством; від другого класу – звертати увагу на самоосвіту: відвідування бібліотек, театру, кіно, концертів, читання газет; від третього класу коло пізнавально-навчальної інформації значно розширювалось: 1) «Родина. Село. Округ»; 2) «Інформація про чистоту, здоров'я»; 3) «Держава. Знаки, герби, прапори краю»; 4) «Автономні уряди. Губернатор. Державна повинність»; 5) «Військовий і податковий обов'язок. Військова честь»; 6) «Демократія»; 7) «Безпека держави: військо, поліція»; 8) «Горожанська і особиста свобода»; 9) «Культ музики і співу»; 10) «Грамотність»².

Ситуацію в елементарних школах стосовно мовного питання станом на 1921 рік аргументовано аналізує Й. Пешек у праці «Внутреннее развитие школьного дѣла на Подкарпатской Руси»³. Він акцентує, що було 527 школи

¹ Поповъ А. Школьноедѣло на П. -Руси въ 1919–1929 годахъ // Карпаторусскія достиженія / Сост. А. Попов. Мукачево: Карпатія, 1930. С. 43.

² Ворон А. Горожанська наука и вихова // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1926. Рочн. 7. № 1–3. С. 178.

³ Пешек Й. Внутреннее развитие школьного одѣла на Подкарпатской Руси // Карпаторусскія достиженія / Сост. А. Поповъ. Мукачево: Карпатія, 1930. С. 54.

з українською, 32 зі словенською, 116 з мадярською мовою, 2 з німецькою, 1 з єврейською та 7 з румунською мовами навчання. Серед них були 267 школи державні, 3 сільські, 318 уніатські, 33 римо-католицькі, 51 реформаторські, 2 єврейські. У чехословацьких школах налічувалось 2692 учні, у руських (українських) – 28. 817, у німецьких – 796, у мадярських – 11. 579, єврейських – 6758. Кількість учнів румунської національності в школах не подається. Загальна кількість записаних до шкіл учнів складала 50. 119 осіб, що становило 41 % від школозобов'язаних дітей¹.

Матеріали дослідження підтверджують, що початкові школи працювали за навчальним планом, складеним на якісно високому фаховому рівні. 1922 року для горожанських шкіл Закарпаття був виданий навчальний план, за яким для вивчення української мови відводилось 4 години, чеської – 3 години, географії, історії, горожанської науки, фізики – 2 години. Примітний факт: для навчання співу надавалась 1 година на тиждень².

Такі навчальні плани затверджувались на окружних учительських конференціях. При цьому кожний округ мав свій навчальний план. Приміром, початкові школи Севлюшського округу працювали за планами, прийнятими на учительській конференції відб-го листопада 1924 року, що відображено у таблиці 1.1³:

Таблиця 1.1

Назва предмету	Роки навчання:					
	I	II	III	IV	V	VI
Релігія	2	2	2	2	2	2
Мова навчання	13	10	9	8	8	8
Числення	3	4	4	4	4	5
Наука про рідний край	-	-	2	-	-	-
Географія	-	-	-	-	1,5	1,5
Історія	-	-	-	-	1,5	1,5
Природознавство	-	-	-	-	2	2
Горожанська наука	-	-	-	-	1	1
Фізика	-	-	-	-	1	1,5
Господарство	-	-	1	1	1	1
Писання	-	2	2	3	2	1
Рисуння	1	1	1	2	2	2
Спів	1	1	2\1	2\1	2\1	2\1

¹ Пешек Й. Внутренне еразвиті ешкольного дѣла на Подкарпатской Руси // Карпаторусскія достиженія / Сост. А. Поповъ. Мукачево: Карпатія, 1930. С. 55.

² ЗОДА у Берегові // У 91, шифр 372 (Учебни основы для горожанских школ Подкарпатскоѣ Руси. Ужгород, 1922).

³ ЗОДА у Берегові // Р 64, од. зб. 372 (Розклад учебного матеріала для народных школ Севлюшського округу. Севлюш, 1924).

Проблеми відвідуваності шкільних занять та рівень шкільного навчання, зокрема щодо музичного виховання, розглядалися на земській нараді в Ужгороді 14 січня 1928 року (ч. 70. 700/27). Стрижневим питанням було виокремлено освітній рівень населення¹. Як свідчать публікації в тогочасній пресі, вже в 1930–1931 навчальному році відбулися позитивні зміни щодо відвідуваності шкіл: Берегово – 93,74 %, Великий Березний – 93,76 %, Хуст – 88,46 %, Іршава – 88,17 %, Мукачево – 94,52 %, Рахів – 89,89 %, Росвигово – 94,10 %, Севлюш – 99,98 %, Свалява – 88,02 %, Тячево – 86,96 %, Ужгород – 93,21 %, Волове – 82,84 %. Натомість ситуація у гірських населених пунктах воловецького, хустського, тячівського районів була значно гіршою².

Взаємозв'язок між уроками музики і народознавством давав значну ефективність на рівні музичного виховання в гімназії. Гімназії були закладами класичного типу, де велика увага надавалась вивченню грецької і латинської мов, логіки. Реальні училища ж робили акцент на точних і природничих науках. За станом на 1913/14 навчальний рік у Закарпатті функціонували три провідні гімназії, де кількість гімназистів була такою: з 1283 гімназистів 468 – в Ужгороді, 432 – у Мукачеві, 383 – у Берегові. Можливість вивчення музичної культури супроводжувалася вибором. Він наповнювався різним репертуаром у залежності від присутності носіїв мови: у районах з неугорським населенням мова корінних жителів вивчалася як факультативний предмет; натомість співи, гігієну, стенографію, англійську, французьку, італійську мови, фехтування, музику або ручну працю – за попереднім погодженням з адміністративними органами³.

Факультативні предмети у гімназіях можна було вивчати по 2 години тижнево, якщо була необхідна кількість бажаючих учнів. До їхнього переліку входили наступні дисципліни.

1. Спів – у всіх класах (у тих школах і гімназіях, де були належні умови для вивчення співів, навчальний план дозволяв ввести цей предмет до числа обов'язкових).

2. Ручна праця для учениць – у всіх класах.

3. Стенографування для учнів – у всіх класах, для учениць – у 4 класі.

4. Німецька мова – у всіх класах.

5. Угорська мова – у всіх класах.

6. Грецька мова – у всіх класах.

7. Практичні вправи з природознавства – у 6–8 класах.

8. Практичні вправи з хімії – у 5–6 класах.

9. Практичні вправи з фізики – у 7–8 класах.

10. Домоводство для дівчат – у всіх класах.

11. Французька, австрійська, російська, польська, сербо-хорватська, італійська мови – у всіх класах.

¹ Pešina J. Školství na Podkarpatské Rusi v přítomnosti. Praha: Statní nakladatelstvo, 1933. S. 12.

² Pešina J. Školství na Podkarpatské Rusi v přítomnosti. Praha: Statní nakladatelstvo, 1933. S. 12.

³ Ігнат А. Загальноосвітня школа на Закарпатті в ХІХ – поч. ХХ ст. Ужгород, 1971. 70 с.

Примітно, що у 1939–1944 рр. у порівнянні з попередніми навчальними планами гімназій було внесено зміни, тобто на відносно обов'язкове вивчення перенесено опанування предметів співи та французької мови¹.

Міжпредметний зв'язок між уроками музики та інших гуманітарних дисциплін був очевидним для провідних педагогів Закарпаття – А. Волошина, А. Штефана, А. Алиськевича, В. Бірчака, В. Пачовського, Й. Пуйо, П. Світлика. Їхня діяльність була спрямована на формулювання цілей загального та музичного виховання, відбору музичного змісту, окреслення дидактичних форм – способів науки співу. Вони пропонували надати музиці функції формування загальної культури. У зв'язку з цим вони вважали за необхідне ознайомлювати молодь зі знаковими творами музичної літератури, розтлумачувати їхню художню вартість, усвідомлювати тісні зв'язки музики з іншими видами мистецтва.

В Ужгороді функціонувала одна реальна школа, що була відкрита 1897 року. У її стінах також робилися спроби увести навчальний предмет *музика* у поєднанні з методичним самовираженням через рух і танець, що мало безпосередній вплив на рівень музичного розвитку школярів. Отже, чітко відстоювалася позиція: художня експресія дитини безпосередньо пов'язана зі співом та рухом. Тут не можна не згадати ім'я швейцарського педагога та композитора, автора програми музичного виховання, підґрунтям якої є поєднання музики з рухом (ритмікою), Еміля Жак-Далькроза (1865–1950). Така паралель, на нашу думку, важлива з огляду на встановлення наступності і якісних відмінностей історико-педагогічного процесу в різних європейських країнах.

У цьому зв'язку важливо підкреслити, що для підвищення загальної та музичної підготовки учителів проводилися окружні, а інколи і жупні збори учителів. Для них читалися лекції, проводилися та обговорювалися відкриті уроки і заняття, у тім числі з *музики, співів, загалом музичного виховання*.

Типологічне зіставлення фактів з діяльності кращих шкільних закладів Закарпаття та Галичини свідчить про те, що музичний репертуар у школах, гімназіях з українською мовою навчання був у багатьох вимірах співголосним щодо виховання молоді на зразках української музики. Йдеться про спільно нагромаджений досвід виконавського характеру, музичного спілкування зі школярами. У цьому плані характерний приклад діяльності гімназій у Берегові (Закарпаття) та Рогатині (Прикарпаття). Так, колектив Рогатинської гімназії складався з управителя (проф. М. Галушинський), 12 вчителів обов'язкових предметів, 5 вчителів каліграфії, рисунків і рухових вправ (як обов'язкових предметів) та 3 вчителів факультативних предметів². Гімназистів обслуговувала бібліотека, у фондах якої містилися численні твори музичної літератури. Окремо був обладнаний кабінет *співів* з музично-хо-

¹ ЗОДА у Берегові // Ф. 391, оп. 4, од. зб. 686, 1 арк.

² Ющишин І. Українські приватні школи в р. 1910–1911 // Учитель. Львів, 1911. Р. XXIII. С. 57.

ровими новинками. У вжитку школярів – 30 партитур світських і церковних пісень. Тут діяв оркестр з 22 духовими інструментами і «гармонією за 300 К»¹. Систематично проводилося свято «Просвіти» у першу декаду грудня. Наприклад, 8 грудня 1910 року під час згаданого свята виконані хорові і вокальні твори українських композиторів, зокрема, Філарета Колесси (1871–1947). До програми входили також композиції «Ой на горі жито» М.Кумановського, «Ой на горі та жінці жнуть» Я. Галля, «На вулиці дудка грає» Ф.Колесси, декламації «Ще не вмерла Україна» В. Масляка, «Збудись народе» О.Колесси².

Професійна якість учителя співів Рогатинської гімназії визначалася глибоким знанням української і світової музичної культури. Це ілюструє концерт учнів в пам'ять 50-ї річниці смерті Тараса Шевченка, що відбувся 25 березня 1911 року. До програми входили твори як українських, так і західноєвропейських композиторів: Д.Січинський («Пісне моя», мішаний хор на слова І. Франка; «На волі», мішаний хор), В. Моцарт («Sonate A-minor», фортепіанне соло), Я. Галль («В'язанка народних пісень», мішаний хор, Л. Шитте («Перегони на совгах», фортепіанне соло), Ф.Колесса («Вулиця», мішаний і чоловічий хор)³. Свято завершилося гімном «Ще не вмерла Україна» у виконанні духового оркестру гімназії.

Подібні заходи розвивали відчуттєво-образне сприймання мотивів, характерних як для української літератури (Т. Шевченко, І. Франко), так і для фольклору. Вони були спрямовані на естетичне виховання школярів, їхнє духовне збагачення. Це важливо передусім для шкіл в інонаціональному середовищі, де з юного віку має місце своєрідне прищеплення навичок орієнтації в нотному тексті чужомовних композиторів (В. Моцарт (австрійський, 1756–1791), Едуард Мертке (німецький, 1833–1895), Л. Шитте (датський, 1848–1909), Я. Галль (польський, 1856–1912).

Архівні документи засвідчують, що за умов Чехословацької Республіки були створені сприятливі умови для розвитку національної школи та гімназій. У «Генеральному статусі для організації і адміністрації Підкарпатської Русі» від 1919 року вказувалось, що Закарпаття («країна русинів») матиме окремий сейм із законодавчою владою у питаннях мови, школи і т. п. Це підтверджується фактами: до 1939 року кількість гімназій у краї зросла від трьох до восьми, з яких 5 – українські, 2 – єврейські і 1 – чеська. Однак така кількість навчальних осередків була незначною в порівнянні з Галичиною і Буковиною, де в Галичині існували 82, а на Буковині – 13 гімназій⁴. У цьому зв'язку розвиток гімназій у Закарпатті характеризується наступними показниками:

¹ Юцишин І. Українські приватні школи в р. 1910–1911 // Учитель. Львів, 1911. Р. XXIII. С. 58.

² Там само. С. 58.

³ Там само. С. 59.

⁴ Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (XIX – поч. XX ст.): нариси / Редколегія: М. Д. Ярмаченко, Н. П. Калиниченко та ін. К. : Рад. школа, 1991. С. 352.

1920 р. – 3 гімназії, 1198 учнів; 1921 р. – 4 гімназії, 1548 учнів; 1925 р. – 5 гімназій, 2391 учнів; 1929 р. – 5 гімназій, 2455 учнів; 1935 р. – 7 гімназій, 4370 учнів; 1936 р. – 8 гімназій, 5883 учнів; 1938 р. – 11 гімназій і 5 семінарій¹.

Всі три гімназії, які функціонували в Закарпатті після приєднання до Чехословацької Республіки, а це – Ужгородська, Мукачівська і Берегівська – були реальними. Важливо наголосити на статистичних показниках, наведених у праці А.Попова, де зазначено, що за десять років (1919–1929) відбулося збільшення кількості учнів на 43,44 %. Воно відбулося завдяки можливості навчатися дітям селян та ремісників, що сприяло припливу носіїв українських родин, позбавлених надмірного впливу угорської культури. За своєю національністю руськими, тобто українцями, визначились 1902 учні; тоді, як за угорського режиму, було лише 42 учні, які визнали свою українську національність. Це теж вказує на те, що в Чехословацькій державі учні могли вільно користуватися своїм правом окреслювати власну національну приналежність².

Навесні 1919 року керівництво Ужгородської державної реальної гімназії перебрав на себе шкільний відділ Цивільної управи Підкарпатської Русі, який, у відповідності до Генерального статусу Чехословацької Республіки, поступово починає перетворювати Унгарську малярську королівську католицьку головну гімназію в Руську (українську) державну реальну гімназію³. Першими професорами цього навчального осередку шкільний відділ в 1919 році призначив осіб із числа місцевих вчителів і священників. Серед них були відомі в майбутньому постаті – Е. Бокшай, О. Бокшай, О. Мидлик, П. Сова, С. Ортутай⁴. Професорсько-викладацький склад гімназії поповнювався галицькими емігрантами – досвідченими педагогами та науковцями з дипломами Віденського, Львівського, Краківського університетів. Від кінця 20-х років ХХ ст. до педколективу починають вливатися колишні ужгородські гімназисти, які вже встигли закінчити Празький університет. Серед професорсько-викладацького складу Ужгородської гімназії 1920–1945 рр., зокрема, викладачами співу і музики були: Микола Ковач (1920–1944 рр.), Ян Квітек (1928–1932 рр.), Платоніда Щуровська-Росиневич (1935–1936 рр.), Віра Ромишовська (1937–1938 та 1940–1944 рр.), Дезидерій Задор (1939–1940 рр.)⁵. Заняття зі співів та ручної праці для дівчат проводилися в гімназії факультативно, діяли гуртки худож-

¹ Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (XIX – поч. ХХ ст.): нариси / Редколегія: М. Д. Ярмаченко, Н. П. Калиниченко та ін. К.: Рад. школа, 1991. С. 352.

² Попов А. Школьное дѣло на П.-Руси въ 1919–1929 годах // Карпаторусскія достижения / Сост. А. Попов. Мукачево: Карпатія, 1930. С. 43–44.

³ Ужгородська гімназія (історія, матеріали, спогади) / Ред. П. Чучка. Ужгород: ПоліПрінт, 2001. С. 31.

⁴ Ужгородська гімназія (історія, матеріали, спогади) / Ред. П. Чучка. Ужгород: ПоліПрінт, 2001. С. 33.

⁵ Там само. С. 34–36.

ньої самодіяльності, спортивні гуртки, а також скаутські молодіжні організації «Сокіл» та «Пласт», якими керували В. Бірчак, О. Вахнянин, О. Зелик, С. Фодор, М. Бабидорич, І. Кардашинець¹.

Станом на 1925–1926 навчальний рік серед професорського складу гімназії було чимало відомих особистостей. Обов'язкові предмети викладали: директор закладу, почесний член Педагогічного товариства та Учительського товариства у Львові Андрій Алиськевич (німецька мова); член Наукового Товариства імені Т.Шевченка у Львові, професор Володимир Бірчак (українська мова); почесний член Наукового Товариства імені Т. Шевченка у Львові, професор Іван Данькевич (українська мова); професор Еміліан Бокшай (Закон Божий). Серед викладачів факультативних предметів варто виокремити учителя французької мови, професора чеських класів Яна Яначека, учителя німецької мови, професора Франца Карпатія, учительку словацької мови Марію Шинкову, а також учителя співів Степана Фенцика².

Як засвідчують архівні документи, співи у навчальному процесі належали до необов'язкових предметів. Це було пов'язано насамперед з тим, що «наука музики не могла з причини дворазової науки и недостачі порожньої салі відбуватися; наука співва водбувалася з тої самої причини окремо для I–III, а окремо для клас IV –VIII, що очевидно шкодило розвитку тої науки и унеможливило зорганізованя одного хора»³. Однак, у стінах гімназії регулярно відбувалися концерти, присвячені різноманітним святковим подіям. Важливо зазначити, що вже у навчальних планах на 1930–1931 навчальний рік серед обов'язкових предметів для учнів I–VII класів поряд із Законом Божим, руською, чеською, латинською мовами, історією, географією, математикою, природописом, хімією, фізикою, геометрією, рисуванням, красописом, гімнастикою, навчання співу стало обов'язковим предметом⁴.

Від часу заснування Ужгородської державної реальної гімназії вона була кузницею виховання молодого покоління. Її вихованці внесли чималий вклад у розвиток економіки, науки, освіти і культури свого народу. Це – історик Йоганнікй Базилович (1742–1821), церковний і культурний діяч Андрій Бачинський (1732–1809), історик Юрій Гуца-Венелін (1802–1839), видавець, церковний діяч, педагог, письменник Олександр Духнович (1803–1865), поет, прозаїк Іван Сільвай (1838–1904), красзнавець, фольклорист Михайло Фінцицький (1842–1916), культурний, громадсько-політичний і державний діяч Август-

---

¹ Ужгородська гімназія (історія, матеріали, спогади) / Ред. П. Чучка. Ужгород: ПоліПрінт, 2001. С. 45.

² Звѣдомленя руської держ. реальн. гимн. и еѣ ровнорядных одѣлов чешских и мадярских в Ужгородѣ за 1925/26 уч. г. Ужгород: Книгопечатня оо. Василян, 1926. С. 29.

³ Звѣдомленя руської держ. реальн. гимн. и еѣ ровнорядных одѣлов чешских и мадярских в Ужгородѣ за 1925/26 уч. г. Ужгород: Книгопечатня оо. Василян, 1926. С. 34.

⁴ Рочне справозданя державноѣ реальноѣ гимназіѣ (головного руського заведеня і ческословенских водделов). Ужгород: Унію, 1930. С. 17.

тин Волошин (1874–1945), письменник, педагог Юлій Боршош-Кум'ятський (1905–1978), педагог, композитор Дезидерій Задор (1912–1985), педагог, музиколог Ольга Дутко (1910–2004) та ін.¹

Знаковою в історії педагогіки Закарпаття є діяльність Берегівської гімназії, яка була заснована ще 1864 року як церковна гімназія нижчого ступеня й забезпечувала неповну середню освіту. Через постійні фінансові труднощі в 1874 році заклад реорганізовано в горожанську школу. Позиції школи зросли, коли міністерство культу і освіти Австро-Угорщини у 1884 році реорганізувало її в Державну горожанську школу для хлопців. Згодом місцева влада домоглася того, що Міністерство культу і освіти у 1890 році вимушене було перетворити Державну горожанську у чотирикласову реальну школу. А вже розпорядженням міністерства від 15 вересня 1895 року цю школу реорганізовано в реальну гімназію, але вона залишалася чотирикласовою з частковим фінансуванням з бюджету міста. Директором гімназії було призначено Іштвана Орловські. За тодішніх умов повна середня школа була 8-класовою (8-річною). Тому від 1902 року гімназія стала восьмикласовою. 1903 році у школі вперше склали екзамени за курс середньої школи 43 її випускники, які були вихідцями з заможних сімей, адже малозабезпечені родини не мали змоги оплачувати навчання. Знаменною подією стало спорудження упродовж 1899–1901 рр. приміщення для гімназії. До речі, автором проекту новобудови був Пец Шому. У 1904–1905 рр. директором гімназії був Ференц Шіргер. До 20-х рр. ХХ ст. у гімназії могли навчатися тільки хлопці, а згодом почали залучатися до навчання і дівчатка. Після приєднання у 1919 році Закарпаття до Чехословацької Республіки викладацький склад гімназії і адміністрація на чолі з Ф. Шіргером відмовились скласти присягу новій владі, що привело до усунення їх з посад.

За розпорядженням Міністерства освіти в Празі шкільний відділ Громадянського правління вирішив під проводом референта шкіл в Ужгороді Йосифа Пешека заснувати в Берегові в грудні 1919 року при мадярській гімназії «руськѣ ровнобѣжнѣ класы» та інтернат для «худобних учнів». Директором гімназії від 9 грудня 1919 року (ч. 1542 П) було призначено Андрія Алиськевича (1870–1949), колишнього директора руської чоловічої гімназії в Перемишлі, почесного члена Українського педагогічного товариства, заступника директора іспитової комісії для вчителів народних шкіл. До хроніки заслуг однодумця А. Волошина вписана професорська праця у VI гімназії у Львові, а також діяльність як редактора дитячого журналу «Дзвінок» у Львові (1904, 1906–1908). За ініціативи А. Алиськевича в журналі чільне місце посіли чинники патріотичного виховання через пісні, легенди, історичні перекази, думи, балади, казки, що утверджували в дитячій свідомості почуття любові до Укра-

¹ Ужгородська гімназія (історія, матеріали, спогади) / Ред. П. Чучка. Ужгород: ПоліПрінт, 2001. С. 105.

їни. Він заснував 1905 року товариство «Взаємна поміч галицьких і буковинських учителів». Від 1909 року був головою педагогічної редколегії комісії Руського педагогічного товариства, а від 1918 року – членом Національної ради у Перемишлі¹.

Відкриття середньої школи в Берегові супроводжувалося значними труднощами. 10 лютого 1919 року зібралось всього 16 дітей. Решта з 50 не змогли потрапити до гімназії через великий сніг та міцні морози². Другий рік навчання зібрав до школи 104 учнів, розділених на 5 класів у 6 відділеннях: підготовчий клас – 11 учнів, I клас – 41 учень, II клас – 30 учнів, III клас – 13 учнів, IV клас – 9 учнів. Професорський склад нараховував 11 педагогів Брак підручників – основна проблема навчального процесу. Викладачі користувалися підручником географії П. Григашія, а також працями українських та чеських педагогів. На уроці мови використовували часопис «Вѣночок», виданий шкільною управою, що служив замість читанки, а також різні оповідання, казки. Тут утверджувалася природа мотивації та впливу пісні на підвищення продуктивності учнів. Викладач К. Касалицький організував для згуртованого товариського життя гімназії гурток «Бесіда», що готував як невеликі сценки, так і сценічні вистави. Третій рік навчання (1921–22) характеризувався кращим робочим темпом. Молодь брала безпосередню участь у житті міста, виступаючи у концертних програмах різноманітних святкових заходів³. Славу гімназії приносив хор під керівництвом вчителя співів, професора О. Бачинського. Основу його репертуару складав регіональний фольклор: чеські, українські, угорські народні пісні.

Згідно з розпорядженням Міністерства освіти Чехословацької Республіки у грудні 1919 року були відкриті в гімназії класи з українською мовою навчання. Таким чином, у 1919 – 1939 рр. у гімназії були окремі класи з українською мовою навчання і окремі класи з угорською мовою навчання.

У гімназії були добре обладнані кабінети з хімії, фізики, природознавства, малювання, філологічних дисциплін, історії, географії, гімнастики та музики. Шкільний рік 1922–1923 приніс вагомі зміни: директора А. Алиськевича переведено до Ужгородської державної реальної гімназії, а його місце посів М. Григашій. Професорський штат складав 28 викладачів, учнів нараховувалося 497, а учениць 63. Динаміку росту кількості учнів українських класів Берегівської гімназії за десять років (1919–1928) зображає таблиця 1. 2⁴:

---

¹ Українська державна чоловіча гімназія у Перемишлі (1895–1995). Дрогобич: Відродження, 1995. С. 68.

² Увѣдомленія державноѣ реальноѣ гимназіѣ в Береговѣ на школьный рок 1923–1924 / Зладив М. Григашій. Ужгород: Вікторія, 1924. С. 5.

³ Звѣдомленія руськоѣ державноѣ реальноѣ гимназіѣ в Бергесасѣ на 1920. –21 учебный годъ / Зладивъ А.Алиськевичъ. Ужгородъ: Унію, 1921. С. 5.

⁴ Увѣдомленія державноѣ реальноѣ гимназіѣ в Береговѣ на школьный рок 1927–28. Берегово: Меркур, 1928. С. 9.

Таблиця 1. 2

Шкільний рік	Підготовчі класи	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	Всiх
1919-20	20	39	15	-	-	-	-	-	-	74
1920-21	11	41	30	13	9	-	-	-	-	104
1921-22	-	42	54	25	16	11	-	-	-	148
1922-23	-	61	30	43	23	16	8	-	-	181
1923-24	-	44	56	28	32	19	13	8	-	197
1924-25	-	37	35	54	23	29	17	12	8	215
1925-26	-	42	30	30	55	19	28	14	12	232
1926-27	-	33	44	26	32	43	15	25	13	231
1927-28	-	31	21	36	19	20	33	14	19	193

На початку 1923–1924 навчального року у школі згідно навчального плану у випускному восьмому класі відводилась щотижня наступна кількість уроків щодо навчальних дисциплін: релігія – 1, руська мова (українська) – 4, російська мова – 2, чеська мова – 4, латинська мова – 4, німецька мова – 3, історія – 3, географія – 1, математика – 2, природа – 1, хімія – 2, фізика – 4, креслення – 1, пропедевтична філософія – 2, фізична культура – 2, співи – 2. У навчальному процесі більшої ваги набуває музичне виховання, робляться нові заходи, щоб збільшити сітку годин задля реалізації його освітнього потенціалу.

Упродовж 1931–1932 рр. професорський склад гімназії поповнили професор Олдрих Чермак із Празької державної реальної школи, учитель Єрмолай Малинич – викладач співів. Директором було назначено Йосифа Лопоура, який навчав дітей в угорських класах. Весь викладацький склад нараховував 19 чоловік.

Шкільні культурно-мистецькі заходи 1931–1932 навчального року були різноманітними за жанровою характеристикою. Чергову – вісімдесят другу – річницю народження президента Т. Г. Масарика (1850–1937) відзначили дійством: учні – Іван Молнар з III класу і Василь Матуш з VIII класу – декламували вірші, а учнівський хор під керівництвом Єрмолая Малинича виконував музичні композиції; 22 березня відбулось читання поетичних творів Й. В. Гете (1749–1832); 23 березня були відкриті лекції про Я. А. Коменського (1592–1670)¹. Все це дозволяє дійти висновку: навчання в гімназії велося на належному рівні, формуючи різнобічний світогляд учнів.

Вплив музики на людину важко переоцінити. У суспільному житті вона служить для піднесення настрою, надання особливої аури урочистим подіям. Провідні педагоги Берегівської гімназії добре усвідомлювали, що саме музика є тією силою, яка покликана пробуджувати і формувати в дитини прагнення пізнати красу навколишнього світу.

¹ Рочне справоздання держ. реальн. гімназії в Берегові за шкільний рік 1931–32. Берегово: Haladas, 1932. С. 10.

У Берегівській державній реальній гімназії, заснованої 1919 року, працювали такі визначні українські педагоги, як Андрій Алиськевич (від 1922 року – в Ужгороді), Омелян Бачинський (до 1928 року), Андрій Дідик (до 1925 року), Михайло Демчук (до 1922 року), Омелян Крайник (до 1922 року), Ілля Кульчицький (до 1922 року), Василь Пачовський (до 1929 року), Корнило Заклинський (від 1921 до 1939 років), Андрій Артимович (від 1924 до 1939 років), Сергій Ілляшевич (від 1926 до 1939 років)¹. Вони виховали низку відомих у майбутньому особистостей, з-поміж яких Августин Штефан (1893 – 1986), який у 1939 році очолив Сейм Карпатської України. Здобував тут середню освіту (1930) виходець із села Осій Іршавського району – письменник, археолог, етнограф, поет Федір Потушняк (1910 – 1960).

У стінах гімназії в місті Берегове широко практикувалася вокально-хорова робота на уроках музики. Тут природно звучав стимул, що свідомо наvertав школярів на рецепцію носіїв угорської музичної культури (Ференц Ліст (1811–1886), Ференц Еркель (1810–1893), Бела Барток (1881–1945), Золтан Кодаї (1882–1967)). Музичне виховання з огляду на його універсальний характер носить комунікаційну функцію. У пов'язі з іншими предметами учням репрезентувався зміст музичного матеріалу з його регіональними особливостями.

У 1921 році шкільний відділ Підкарпатської Русі ухвалив заснувати в Хусті нову гімназію. У річному звіті Хустської державної реальної гімназії, а саме в розділі, присвяченому історичним віхам створення шкільного осередку, знаходимо рядки про її початковий розвиток: «Сей факть ясно доказуеъ, что Хустъ созрьль для того, чтобы имѣти гимназію, которая подь короткимъ часомъ такъ развивается, что будетъ одна изъ наилучше посьщаемыхъ гимназій на Подкарпатской Руси...»².

Директором Хустської гімназії 1921 року було призначено Василя Сулинчака. У перший навчальний рік викладацький склад нараховував 6 чоловік: В. Сулинчак – директор, учитель латинської мови; І. Папп – учитель математики, Н. Фридкова – учителька української мови, Є. Букова – учителька французької мови, М. Швахова – учителька чеської мови. У гімназії було два відділи – український і чеський, де навчалися діти чеських службовців.

За тієї доби в Закарпатті точилася боротьба між різними культурно-політичними течіями – українською, русофільською, угорською, яку загострювали різноманітні чинники. Професори із Наддніпрянщини та Галичини, які вважали своїм моральним обов'язком надавати молоді освіту на відповідному рівні, намагалися виховувати учнів у дусі патріотизму та відданості національній ідеї, розвиваючи цим справу української державності в Закарпатті. У 1922–1923 шкільному році викладацький склад дещо змінився: І. Папп був

¹ Наріжний С. На Закарпатті // С. Наріжний. Українська еміграція. Т. 1. Прага: Knihtisk, 1942. С. 323.

² Годовой отчет Хустской державной реформной реальной гимназии за 1921–22 и 1922–23 уч. год / Сост. В. Сулинчак. Ужгород: Унію, 1923. С. 3.

переведений до Мукачева і назначений управителем державної двокласової торговельної школи. Його поповнили педагогічні кадри, зокрема: М. Доброгорський – учитель історії, хімії та математики; Ю. Дубай – учитель української мови, чистописання та географії; А. Лукович – учитель французької, латинської мов; Д. Богатирьов – викладач геометрії, малювання. Вони регулярно влаштовували святкування пам'ятних, ювілейних дат, обов'язково урізноманітнюючи заходи концертною програмою. Звідси – через прослуховування музики – учні отримували можливість всебічно розвивати творчу уяву.

У 1926–1927 рр. до гімназії прийнято 205 учнів, з них – 168 хлопців, 37 дівчат; у т. ч. 203 стаціонарно, 2 – приватно. Було відкрито 7 класів. Цього ж року місто охопила епідемія і навчальний процес загальмувався. Про це свідчить звіт від 4 лютого 1927 року: «Распоряжением Главнотруж. Урядавъ Хустъ подъ № 1. 1738/2 П. 1927. Были закрыты школы, – и наша гимназия, до 15. -го того же мѣсяца, когда опасность эпидемическихъ заболѣваний довольно тяжелой формой «испанки», – минула, и преподавание могло продолжаться непрерывно до торжественнаго окончания учебнаго года дня 25. -го июня»¹.

До виступів учнів на шкільних святах готували наставники української, чеської, французької мов – Д. Попович, М. Рясняска, І. Мелишек, Н. Богатирьов, М.Самойлович. Так, 25 вересня 1927 року професор Д. Попович організував самоосвітній гурток молодших учнів 1–4 класів. За його ініціативи на початку навчального року був сформований хор, який брав участь у всіх концертних програмах, виконував твори Олександра Кошиця (1875–1944) та Кирила Стеценка (1882–1922), а також колядки і щедрівки на Різдвяних святах. Хор утримував невеличку бібліотеку, в якій містилися видання обробок народних пісень. Керував хоровим колективом учитель за покликанням, нащадок козацького роду з Великої України Михайло Самойлович, «который неумоимо работаль съ целью поднятия уровня художественности нашихъ славностей и показаль, что... в сердцахъ нашихъ учащихся, ...скрывается неисчерпаемое артистическое богатство, которое подъ умълюю рукой легко выливается въ пѣсняхъ...»². Педагог палко прищеплював своїм вихованцям любов до музики та української пісні. В гімназії діяли гуртки: «Самоосвітні» (керівники М. Самойлович, Д. Попович) та «Літературний гурток» (керівник Н. Богатирьова).

Професорський склад гімназії в 1930–1931 навчальному році складався з 19 викладачів: директор В. Сулинчак – учитель історії, угорської мови; Л. Веселий – учитель чеської, німецької мов; К. Гала – учитель гімнастики, французької мови; М.Гупаловська – учитель історії, географії, чеської, латинської мов; М.Гупаловський – учитель історії, географії, філософії; М. Доброгорський – учитель математики, фізики, геометрії; К. Душкова – учитель

¹ Годовой отчет державной реальной гимназии въ Хустъ за 1930–31 уч. г. Хуст: Книгопеч. И. Авслендера, 1931. С. 14.

² Там само. С. 16.

української, чеської мов; М.Залеський – учитель природознавства, географії; О. Зієлик – учитель української, французької мов; Д. Попович – учитель релігії, історії, географії; А. Лукович – учитель латинської, німецької мов; В. Соколовська – учитель математики, фізики; Р.Тржиска – учитель хімії, математики, чеської мови, ручних робіт; Ю. Шерегій – учитель української, латинської, німецької мов, А. Янас – учитель малювання, чистописання, гімнастики; Ф. Пиршалський – учитель Закону Божого, а також М.Самойлович – учитель української мови та співів.

Хроніка життя Хустської гімназії за період 1930–1931 рр. дає підставу стверджувати, що позакласна робота проводилася за щільним графіком. Концерти проводилися майже щомісячно, відбувались і постановки театральних вистав. Так, наприклад, 6 травня 1931 року до 10-літнього ювілею гімназії була зіграна вистава «Наталка Полтавка» І. Котляревського. У спектаклі брали участь І. Вольфова, Е.Форкашова, Ст. Бора, Й. Ільюк, В. Сима, А. Сливка. Режисерською роботою оперети займався професор М. Самойлович.

З матеріалів, опублікованих під рубрикою «Історія нашого учебного заведения» за 1927–1928 навчальний рік, дізнаємося, що Хустська гімназія від 1924–1925 шкільного року поступово перейшла до типу «А» реальних гімназій. Навчання в I класі проводилося за програмою реальних гімназій, а в решті класах – за програмами реформних реальних гімназій. При гімназії від 1924 року існувала скаутська спілка, яку провадив М. Самойлович. Тут він організував також хоровий колектив, який регулярно мав виступи і показував свою майстерність на сцені навчального закладу. Станом на 1927 рік хор окремо зібрав нотну бібліотеку на суму 500 корон. Щоправда, мистецький колектив за браком часу не мав можливості влаштовувати систематичні репетиції, внаслідок чого «не въ состояніи выступать въ рамкахъ самостоятельныхъ концертовъ, что при наличіи хорошаго голосового матеріала и отличнаго веденія проф. М. Самойловича было бы возможнымъ и желательнымъ»¹.

Для добробуту та розвитку гімназії плідно працювали всі працівники, примножуючи її славу різноманітними здобутками. Так, якщо гімназійна книгозбірня в 1924–1925 рр. складала 105 книг, то в 1927 році їхня кількість зросла до 222 книжок на суму 492 корон. Наявні також «одна труба, отдъловый прапоръ, одно шатро, мячь и печатка отдъла»².

З опрацьованих матеріалів проступає високий рівень навчання і виховання в Хустській гімназії. Про це свідчить і той факт, що з її стін вийшли відомі письменники Закарпаття – Іван Чендей (1922–2005), Андрій Патрус-Карпатський (1917–1980), Дмитро Вакаров (1920–1945). Тут здобув освіту визначний український церковний і громадсько-освітній діяч, єпископ Іван Маргітич (1921–2003) та інші видатні особистості.

¹ Годовой отчет Хустской державной реформной реальной гимназии за 1927–1928 уч. год. Хуст: Книгопеч. И.Авслендера, 1928. С. 27.

² Там само. С. 27.

У 20-х рр. ХХ століття розгорнула діяльність Мукачівська державна реальна гімназія. Як згадував директор гімназії М. Драгула, діяльність української школи в Мукачеві починалася доволі важко. Угорське населення бойкотувало не тільки школу та її професорів, але й тих жителів, які відкрито називали себе українцями (руськими). Велася посиленна агітація проти українських шкіл. Але особливо активно заборонялося відкриття учбових занять у гімназії та учительській семінарії. На чолі агітаторів стояли деякі угорські професори, які не хотіли складати присяги новому урядові Чехословацької Республіки. Вони залякували батьків, які записували своїх дітей до школи, військово-польовим судом, оголошували їх зрадниками. Перелякані батьки стримували дітей вдома, щоб не накликати на родину біди¹. Щоб діти не залишались без навчання, було організовано угорську гімназію з 8-ми класами, де «каждый классъ находился въ другомъ мѣстѣ. Ученики приходили по два, по три и уходили точно также, чтобы не возбуждать подозренія у полиціи»². Таємна угорська гімназія була відкрита С. Баторієм, який у майбутньому став відомим лікарем. Довгий час було намагання припинити відвідуваність учнів до школи. У цьому зв'язку вражає самовіддана поведінка українських учнів-агітаторів, які постійно чергували в коридорах гімназії і коли приходив хтось з батьків збирати відомості про кількість нових записаних учнів, то «былъ пораженъ огромнымъ числомъ «измѣнниковъ»: наши молодцы говорили такому родителю первую попавшую имъ на языкъ цифру повыше ста. Эта тактика оказалась очень успѣшной и въ половинѣ ноября въ гимназійи и семинаріи началось ученіе...»³. Йдеться про курси української мови. Водночас вони були тернистими кроками в становленні української школи, адже навіть старшокласники починали навчання з букваря. Об'єднувалися в одну групу декілька класів гімназії і семінарії, бо не вистачало вчителів. У жовтні був один вчитель Г. Шварцбах і директор О. Хромяк, а в інтернаті директор О.Теребешій. Наприкінці жовтня з Чехії прибув А. Попов, а в листопаді почали працювати два молоді викладачі – О. Мацков і М. Ставровський. З покращенням набору учнів у гімназії більш ворожим ставало відношення з протилежного табору. Надходили листівки з погрозами, що «когда придуть мадьяры, тогда Шварцбахъ и Поповъ будутъ колесованы, а здѣшніе профессора – повышены на телеграфныхъ столбахъ, какъ подлые измѣнники»⁴. За таких умов проводити музичне виховання в рамках навчального процесу було складно.

Важкою була ситуація з наявністю підручників. Викладачі використовували угорські навчальні посібники, а Г. Шварцбах і А. Попов – чеські, а також робили переклади для інших предметів. Перекладний текст записували на до-

---

¹ Драгула Н. Немного воспоминаній изъ недалекаго прошлаго // Карпаторусскія достиженія / Сост. А. Поповъ. Мукачево: Карпатія, 1930. С. 122.

² Там само. С. 122.

³ Там само. С. 123.

⁴ Там само. С. 124.

щці, що гальмувало час навчального процесу. Щоправда, разом з професорами учні мали змогу вчити не тільки конкретні предмети, але й удосконалювати знання української мови. Педагоги Закарпаття, а також Галичини, як слушно зазначає у цінній монографії М. Чепіль, дієво спричиняли поступ у формуванні національної свідомості, що забезпечувалося «прилученням дитини з раннього віку до духовної і матеріальної культури українського народу насамперед через рідну мову»¹. Вони спиралися на досягнення української і світової педагогічної думки. Спеціальні посібники, в яких містилися відомості і про музичну культуру, з'явилися наприкінці 1920 року. В 1921–1922 навчальному році їхня кількість значно збільшилася. Проте підручники українською мовою почали використовуватися пізніше і тільки у молодших класах².

Від 1922 року директором Мукачівської гімназії було призначено М. Драгулу. Варто зазначити, що одразу розгорнулася велика робота з боку викладачів у сфері виховання молоді в дусі патріотизму з урахуванням виховного потенціалу музики. Активною була діяльність самоосвітніх учнівських гуртків «Сокіл», «Красный крест подростка». Названі гуртки в гімназії організовувалися за сприянням влади. Діяв також учнівський осередок, яким керував учень VIII класу А. Івашків. На засідання школярі збиралися кожний другий тиждень після літургії. Під час таких зустрічей обговорювалися досягнення в музичній культурі, а також у медицині, геології, хімії. Учасники ділилися новинками з літератури, декламували вірші українських та зарубіжних поетів, проводили оркестрові заняття.

Навчальний 1925–1926 рік розпочався інаугураційним засіданням педагогічної ради. Тоді ж було відкрито і чеський клас. Викладанням навчальних дисциплін в чеському класі велося за планами чеських учбових закладів, а в українських класах – з пристосуванням до місцевих умов. Особливо це стосувалося вивчення мови, історії, географії, співів. Позашкільна робота школи виявляла себе у регулярному проведенні святкових концертів, у програмах яких виконували твори як зарубіжних класиків, так і українських композиторів.

Професорський склад гімназії у 1925–1926 навчальному році нараховував 28 осіб. Серед них були відомі педагоги: громадський діяч і директор гімназії Микола Драгула, викладачі математики – Роберт Бернштейн, фізики – Войтех Гавел, малювання – Владислав Кайгль, хімії – Антоній Маргиттай, історії та географії – Іосиф Янкович, бібліотекарі – Франц Грегор і Павел Фарбі.

Річні гімназійні звіти дають можливість з'ясувати, які теми порушувалися на випускних іспитах на атестат зрілості. Ось, найхарактерніші питання:

І. 1) Просвітители Підкарпатської Русі в другій половині XIX. ст. ; 2) Розвиток театру; 3) Цілі і завдання карпато-руської інтелігенції;

¹ Чепіль М. Теорія і практика формування національної свідомості дітей та молоді Галичини (друга половина XIX – перша третина XX ст.). Дрогобич: Відродження, 2001. С. 242.

² Драгула Н. Немного воспоминаний из недалекого прошлого // Карпаторусскія достижения / Сост. А. Поповъ. Мукачево: Карпатія, 1930. С. 127.

II. Латинська мова – екзаменаційне питання: «Publ. Verg. M. Eccl. IV. 1 – 30» (переклад з латинської);

III. Німецька мова – екзаменаційне питання: «Der Reichtum an Mineralien in der Republik»;

IV. Грецька мова – екзаменаційне питання: «Platon: Pheidon, C. XVI» (переклад з грецької)¹.

Атестат зрілості в 1925–1926 навчальному році отримали 20 гімназистів. У процесі дослідження цікавим виявився аспект вибору майбутньої професії випускниками. Ці відомості записувалося в окремій графі таблицю. Гімназисти-випускники обрали такі фахові галузі: С. Анталовський (1907 р. н.) – медицина, Є. Балла (1908 р. н.) – філософія, Є. Беллович (1906 р. н.) – працівник залізниці, І. Віттенбергер (1908 р. н.) – лісничка інженерія, М. Гомонай (1904 р. н.) – теологія, І. Івашков (1904 р. н.) – лісничка інженерія, І. Рабар (1908 р. н.) – дипломатія.

Архівні документи, публікації у тогочасній пресі, річні звіти шкіл та гімназій – усе це відтворює кількісні та якісні характеристики шкільних інституцій. В Австро-Угорській монархії відвідуваність учнів школи виражалась у 100 %, а після 10 років існування Чехословацької Республіки цей показник становив 143. 44%. Зростання відвідування середніх шкіл у Закарпатті в 1918–1928 рр. відображає таблиця 1. 3²:

Таблиця 1.3

Гімназії	Кількість учнів									
	18/19	19/20	20/21	21/22	22/23	23/24	24/25	25/26	26/27	27/28
<u>Мукачево</u>	-	158	227	261	346	486	588	629	629	540
<u>Ужгород</u>	-	225	349	398	441	538	540	543	548	455
<u>Берегово</u>	-	74	120	148	196	203	220	235	234	190
<u>Хуст</u>	-	-	-	69	108	165	200	194	205	189
<u>Мукачево, євр.</u>	-	-	-	-	-	-	-	90	97	129
<u>Мукачево, чеське відділ.</u>	-	-	-	-	-	-	-	30	50	74
<u>Ужгород, чеське відділ.</u>	-	-	-	-	30	115	163	226	291	251
<u>Мукачево, угор. відділ.</u>	456	-	-	44	17	19	21	-	-	-
<u>Берегово, угор. відділ.</u>	-	207	364	437	438	393	421	419	417	457
<u>Ужгород, угор. відділ.</u>	690	42	335	279	221	171	132	84	47	-
<u>Всього</u>	1146	706	1395	1636	1797	2090	2285	2455	2519	2285

¹ Годовой отчет Мукачевской державной реальной гимназии за учебный год 1925–1926 / Сост. Н. Драгула. Мукачево: Панонія, 1926. С. 8.

² Поповъ А. Школьное дѣло на П. -Руси въ 1919–1929 годах // Карпаторусскія достижения / Сост. А. Попов. Мукачево: Карпатія, 1930. С. 44.

Після входження Закарпаття до Чехословацької Республіки, як зазначається у праці С. Медешія, перша школа для ремісничих учнів була відкрита в 1920 році в Ужгороді¹. Поступово такі навчальні осередки почали засновувати у всьому краї. В перші роки діяльності ремісничих шкіл успіхи на освітній ниві були незначними. Зумовлено це тим, що в 20-х рр. школи містились у приміщеннях народних шкіл, а викладання велось у вечірній час. Якісна спеціальна підготовка для вчителів стала можлива тільки після прийняття проекту «Про реорганізацію ремісничих шкіл» радника Міністра освіти інженера Арношта Росса у 1929 році. Відтоді відчувалась суттєва різниця в тому, що заняття почали проводити вдень².

У 30-х рр. ХХ ст. нараховувалося 25 приміщень ремісничих шкіл. Перші спеціальні шкільні споруди в Закарпатті у рамках досліджуваного часового періоду були зведені в Севлюші та в Ужгороді, згодом постала школа в Мукачеві, де вже від 1932 року розпочались навчальні заняття. В 1936 році з'явилася школа в Берегові, а згодом і в Хусті. Всі ці новобудови зводилися завдяки підтримці Міністерства народної освіти, Земського уряду в Ужгороді³.

Стан розвитку шкіл у Закарпатті відображає таблиця 1.4⁴:

Таблиця 1.4

Рік навчання	Кількість шкіл		
	Мова навчання		
	українська	угорська	чеська
1918	-	8	-
1919-20	3	3	1
1920-21	3	1	1
1921-22	7	1	1
1922-23	7	1	1
1923-24	14	1	1
1924-25	14	1	1
1925-26	14	1	1
1926-27	14	1	1
1927-28	14	1	3
1928-29	14	1	4

У Мукачеві функціонувала українська школа з угорськими класами, в Берегові – угорська, в Ужгороді – українська з чеськими паралельними класами,

¹ Медешій С. Развитие школ для ремесленных учеников на Подкарпатской Руси // Подкарпатская Русь 1919–1936 гг. Ужгород: Школьная помощь, 1936. С. 107.

² Кухта М. Зародження професійно-технічної освіти на Закарпатті у 20-30 роки ХХ ст. // Рідна школа. 2004. Липень-серпень. С. 59.

³ Медешій С. Развитие школ для ремесленных учеников на Подкарпатской Руси // Подкарпатская Русь 1919–1936 гг. Ужгород: Школьная помощь, 1936. С. 108.

⁴ Попов А. Школьное дѣло на П.-Руси въ 1919–1929 годах // Карпаторусскія достиженія / Сост. А. Попов. Мукачево: Карпатія, 1930. С. 46.

в Сваляві – українські і чеські класи, у Воловому, Хусті, Рахові, Ясині, Білках, Іршаві – українські класи. Викладацький склад цих закладів нараховував 161 особу (109 чоловіків, 52 жінки).

Органічне поєднання універсального, національного та етнолокального складників у системі освіти забезпечувало упродовж 1919–1939 рр. цілісність змісту музичного виховання в Закарпатті, зокрема, в таких закладах, як горожанські школи (Берегівська, Хустська, Мукачівська, Білківська) та гімназії (Берегівська, Ужгородська, Мукачівська, Хустська).

1.2. Інтегральність музики у виховному процесі

Характеризуючи етапи становлення музичного виховання в Закарпатті 20-х – 30-х рр. ХХ ст., варто виокремити такі акценти. У молодших класах важливе значення має спів з голосу, що спроможний передати зразки народної творчості, активізувати сприйняття народного мислення та засвоїти особливості музичного мистецтва. У цьому зв'язку корисними були педагогічні праці, в основу яких покладений музичний матеріал, наповнений композиціями українських митців [249]¹. З-поміж таких видань, що були в активному вжитку у практиці музичного виховання в школах Галичини, Буковини, Закарпаття, слід назвати: «Співаник для шкіл народних у III-х частинах» С. Воробкевича, «Руський співаник для шкіл народних», «Церковно-народний співаник», «Малий катехизм» В.Матюка, підручники з навчання музики і співу І. Кипріяна, «Руський співаник» К.Паньківського, «Учебник співу» І. Біликовського, «Самоучитель» М.Копка, «Українсько-руський співаник з нотами» О. Нижанківського, «Співаник для дітей дошкільного та шкільного віку» М. Гайворонського, «Пластовий співаник» В.Витвицького, збірка «Ще не вмерла Україна» Д. Січинського та С. Людкевича, «Шкільні співаники» К. Стеценка, Я. Степового, збірки «Бог предвічний», «На щедрий вечір», «На Шевченкові роковини», «Дітвора співає, в садочку гуляє», «Танцювала риба з раком», «Гей же разом!» Б. Вахнянина, «Шкільний співаник» Ф.Колесси.

Основне місце, що відводилося на уроках музики у Галичині, – це виховання патріотичних почуттів; натомість у Закарпатті ця доцільність не завжди втілювалася на практиці. Виразно емоційну роль відігравали згадані співаники, мета яких – розвивати почуття плекання у молоді любові до України. Переважна більшість з них містила вступні статті, коментарі, методичні поради для вчителів музики. «Співаники» ставали своєрідними посібниками-дороговказами музичного виховання, збагачували зміст музичного навчання й наповнювали освітній процес дидактичним матеріалом.

¹ Німилович О. Музично-педагогічна спадщина Богдана Вахнянина // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка та Національної музичної академії України ім. П. Чайковського. Серія: Мистецтвознавство. 2004. № 1 (12). С. 63–68.

Серед збірників закарпатських авторів заслуговує на увагу пісенник «Руський соловей» (Відень, 1851) поета й публіциста Миколи Нодя (1819–1862). Книжка мала чітке методичне спрямування. Її зміст не оминає засад розвитку загальної культури дітей і, зокрема, музичної. У 14 мелодіях, що супроводжували його поетичні тексти, мала місце певна шкала системи координації з урахуванням уяви та генерації звуку. Все це формувало здатність моделювати за допомогою мелодії та відповідного тексту норми етики, моралі, гармонійного розвитку школяра. Примітно, що тут ідеться про перший друкований нотний збірник у Закарпатті.

Наприкінці XIX століття з'явилися збірки народних пісень Михайла Врабеля (1866–1923) «Руський соловей» (Ужгород, 1890) та «Угорсько-руські народні співаники (Співаники марамороські)» (Будапешт, 1901). Ці видання сприяли розвитку музикальності, активному музикуванню, розвитку творчих навичок за допомогою мовних вправ, основу яких творили закарпатські народні пісні. Усвідомлюючи виховне значення музики, М. Врабель вбачав основне завдання у тому, щоб наблизити учням пріоритети народних традицій. Вони плекалися передусім у культурно-освітніх осередках. Про це свідчать такі факти. Наприклад, за станом на 1917 рік у Закарпатті числилося 517 народних шкіл, 8 горожанських шкіл, 3 гімназії, 3 учительські семінарії, 2 торговельні школи, 1 хліборобська школа. Усі предмети проводилися угорською мовою. Щоправда, у 34 церковних школах вживалася мова автохтонного населення – українська¹.

Закарпаття відіграло певну роль екстериторіального культурно-освітнього центру, куди проникали відомості про новинки музичної культури не тільки з Галичини, Буковини, але й із Наддніпрянської України. Чимало її уродженців (О.Приходько, І. Трухлий, М. Садовський) знайшли благодатний притулок саме в містах і селах Закарпаття. Вони органічно увійшли у пласт духовних змагань закарпатців, прагнучи збагатити їх за рахунок загальноукраїнських реалій. Наприклад, 1919 року під керівництвом П. Холодного завершилася розробка визначальної освітньої програми «Проект єдиної школи на Україні»². Цей документ ґрунтувався на оцінках різноманітних навчальних предметів, у тім числі музично-естетичного виховання. Музичні заняття – один із дієвих засобів виховання – проголошувалися обов'язковою шкільною дисципліною упродовж усього періоду навчання. При цьому аргументовано зазначалося, що спів розвиває музичні здібності учнів, прищеплює естетичний смак і почуття прекрасного. Музичні заняття мали б бути обов'язковими для всіх школярів. Аналіз архівних матеріалів свідчить про те, що провідні педагоги Закарпаття орієнтувалися на програму П. Холодного. Вона містила загальну характеристику пісень: а) пісні з елементарними рухами (маршові пісні, пісні з плесканням у долоні в такт та з

¹ Штефан А. Закарпаття // Енциклопедія українознавства. Загальна частина. К., 1995. С. 933.

² Благова Т. Музично-естетичне виховання у початкових народних училищах (друга пол. XIX – поч. XX ст.) // Рідна школа. К., 2003. № 2. С. 63.

іншими рухами); б) пісні з іграми, пісні до танців, пісні з гімнастичними рухами; в) пісні-ілюстрації до казок, оповідань, поетичних творів; г) пісні настрою та пісні, пов'язані з розмовою, з діалогами (родинні, історичні); д) етнографічні пісні (колядки, щедрівки, веснянки, купальські); е) пісні на вибір учителя з огляду на мелодію і зміст; є) церковні пісні.

На початку 20-х рр., після входження Закарпаття у склад Чехословаччини, активно продовжувався процес реформування угорськомовних шкіл, тобто на їхній базі збільшувалася мережа освітніх пунктів з українською мовою навчання. За спостереженнями А. Попова, на початку навчального 1919-го року присягу на вірність Чехословацькій Республіці склали 379 вчителів, а всього нараховувалось – 674¹. Наприкінці 1919/1920 навчального року у Закарпатті вже працювала 321 початкова школа з українською мовою навчання. А загальна мережа шкіл на той час становила 475, з них – 83 угорські, 22 чеські і словацькі, 7 німецьких, 4 румунських та 38 мішаних – з двома мовами навчання. Серед початкових шкіл було 211 державних, 4 сільські, 12 общинних та 248 парафіяльних (191 греко-католицька, 25 римо-католицьких, 30 євангельських і реформаторських, 2 єврейські)². Тут працювали вчителі, уродженці як Галичини, так і Чехії, Словаччини. Уряд Чехословаччини раціонально збільшував асигнування на освіту у Закарпатті. Щоправда, у багатьох селах краю взагалі не було шкіл. Це стосується таких відомих населених пунктів, як Вучкове, Запереділля, Майдан, Голятин, Вишній Бистрий, Торунь, Присліп, Нижній Студений, Ляховець, Рекіти (Волівський округ), Пістрялове, Лалове (Мукачівський округ), Доробратове, Ільниця (Іршавський округ) та ін.³ Водночас у багатьох селах, де формально значилися школи, вони, приміром, у 1923/1924 навчальному році з різних причин не функціонували. Йдеться, зокрема, про 25 державних шкіл, де були музичні класи⁴. Як наслідок, значне число дітей залишилось поза навчальним процесом, у тім числі, й музичним вихованням⁵.

А. Попов, автор праці «Школьное дѣло на Подкарпатскій Руси въ 1919–1929 годахъ» (1930), слушно стверджував: якщо порівнювати шкільну справу та її розвиток в довоєнний та післявоєнний періоди, то перше десятиліття після входження Закарпаття до Чехословаччини ознаменувалося продуктивними змінами в історії шкільництва загалом⁶. Дослідник не обходив і гострих кутів, виокремивши й низку недоліків у процесі реалізації цільового, змістовного та ресурсного етапів навчання й виховання підрастаючого покоління.

¹ Поповъ А. Школьное дѣло на П. -Руси въ 1919–1929 годахъ // Карпаторусскія достиженія / Сост. А. Попов. Мукачево: Карпатія, 1930. С. 42.

² Pešina J. Školství na Podkarpatské Rusi v přítomnosti. Praha: Statní nakladatelstvo, 1933. S. 7–9.

³ Інформаційне повідомлення Шкільного відділу за І. IV. Положение школ в Мукачевском округе за 1923 год. Ужгород, 1923. С. 9.

⁴ Інформаційне повідомлення Шкільного відділу від І. IV за 1924. Ужгород, 1924. С. 86.

⁵ ЗОДА у Берегові // Ф. 28, оп. 1, т. 1, од. зб. 891, 4 арк.

⁶ Поповъ А. Школьное дѣло на П. -Руси въ 1919–1929 годахъ // Карпаторусскія достиженія / Сост. А. Попов. Мукачево: Карпатія, 1930. С. 41.

За всю роботу, спрямованої на реорганізації шкільної справи в Закарпатті, відповідальним був Йосеф Пешек (1868–1946), провідний референт шкільництва в Закарпатті. Після того, як він вступив на цю посаду 17 вересня 1919 року, йому довелося фактично першим провести докорінну зміну організаційних форм професійного навчання. Результати посиленої роботи далися взнаки вже наприкінці першого навчального року у порівнянні з минулими десятиріччями, коли Закарпаття входило до державного організму Австро-Угорської монархії. Це ілюструють приклади з таблиці 1. 5, що стосуються процесу діяльності шкіл з української мовою навчання, які постали на місці угорськомовних¹:

Таблиця 1.5

Рік	Кількість учителів
початок 1919/1920 н. р.	379
кінець 1919/1920 н. р.	457
кінець 1920 календ. року	867
кінець 1921 календ. року	979
кінець 1922 календ. року	971
кінець 1923 календ. року	1027
кінець 1924 календ. року	1015
кінець 1925 календ. року	1018
кінець 1926 календ. року	1033
кінець 1927 календ. року	1122
кінець 1928 календ. року	1283

Й. Пешек у своїй праці «Внутреннее развитие школьного дѣла на Подкарпатской Руси» (1930) зробив спробу розкрити сутність тезаурусу професійної педагогіки. Характеризуючи ситуацію в шкільництві, він констатував: у школах Закарпаття предмети викладаються різними мовами, що негативно впливає на результат засвоєння систематизованих знань, умінь та навичок. Дається взнаки недостатність кваліфікованих учителів зі спеціальних предметів, коли компетентність повинна бути вища від компетенції. До таких належить і вчитель музики та співів². Однак ефективність його роботи залежить не стільки від обсягу професійних знань (вміння грати, співати, імпровізувати, володіти музично-ритмічними рухами, опанування репертуаром класичних творів), як від браку належно обладнаних класів. Так, станом на 1920 шкільний рік із 475 наявних приміщень тільки 20 % були пристосовані до проведення уроків музики та співів для дітей з раннього віку. У 1931 році кількість приміщень збільшилася до 638, при чому 89 з них могли використовуватися з метою проведення музичних занять та хорового співу. Позитивно, що приміщення для

¹ Jakeš A., Šimek J. Školství na Podk. Rusi. Шкільництво на Подк. Руси // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1929. Рочн. X. Ч. 9–10. С. 298.

² Пешек Й. Внутреннее развитие школьнаг одѣла на Подкарпатской Руси // Карпаторусскія достижения / Сост. А. Поповъ. Мукачево: Карпатія, 1930. С. 54.

шкільних класів зводилися на державні кошти. Це відтворює таблиця 1. 6, яка розкриває динаміку зростання від 1919 до 1936 рр. ¹:

Таблиця 1.6

Населений пункт	Тип школи	Кількість класів	Мова викладання
Хуст	реальна гімназія	1	українська
Перечин	горожанська	11	українська, чеська, словацька
Свалява	горожанська	13	українська
Гандеровиця	общинна	1	українська
Мукачево	общинна	3	чеська, словацька
Хуст	общинна	4	чеська, словацька
Рахів	общинна	3	українська, чеська, словацька
Бочаря	общинна	1	українська
Новий Кленовець	общинна	1	українська
Тересва	общинна	1	чеська, словацька
Беня	общинна	1	чеська, словацька
Уклин	общинна	1	українська
Ізворська Гута	общинна	1	українська
Йовра (Сторожниця)	общинна	1	чеська, словацька
Ужгород	общинна	14	чеська, словацька
Севлюш	общинна	5	чеська, словацька
Буштино	общинна	5	українська
Гута	общинна	1	чеська, словацька
Анталівці	общинна	3	українська
Воловець	общинна	3	українська
Хуст	общинна	2	українська
Бовград	общинна	1	чеська, словацька
Гунядів Хутір	общинна	1	українська
Королево	общинна	2	чеська, словацька
Виш. Апша	общинна	3	українська
Ниж. Верецки	общинна	4	українська, чеська, словацька
Кетерчень	общинна	1	українська
Худльово	общинна	2	українська
Залуж	общинна	1	українська
Липці	общинна	2	українська
Порошково	общинна	2	українська
Гайдош	общинна	2	українська

¹ Дудашь Э. Школьные здания и постройки новых школ на П. Руси // Подкарпатская Русь 1919 – 1936 гг. Ужгород: Школьная помощь, 1936. С. 105.

З названих шкільних класів (97) тільки у дванадцяти класах були наявні можливості для професійної самореалізації особистості в межах зацікавлення музикою й отримання музичної підготовки. У 1939 році кількість обцинних шкіл зросла до 66, що складало 105 класів, з них 96 – з українською мовою навчання.

Співвідношення між спеціалізованими і неспеціалізованими класами за свідчує недостатнє забезпечення дітей можливістю розвивати музичні здібності на національній народнопісенній основі, оволодівати музичними інструментами, творами, зважаючи на вікові особливості школярів. До того ж години для співів як для обов'язкового предмету, що передбачає поглиблене вивчення музики, також не відповідали вимогам у контексті гармонійного виховання дитини. Всі школи в Закарпатті структурно ділилися на три типи.

I. Народні школи, що включали в свою систему

- а) дитячі садки;
- б) сільські школи;
- в) громадянські школи;
- г) спеціальні школи (для сліпих, душевнохворих, глухонімих).

II. Середні школи:

- а) гімназії;
- б) учительські семінарії.

III. Професійні школи:

- а) уїзні училища;
- б) торгові школи¹.

За формою функціонування школи поділялись на державні, обцинні, церковні, ерарні й приватні, в яких мовами навчання були чеська, словацька, українська, угорська, німецька. Починаючи з 1919 року, щорічно відкривалися 2-3 горожанські школи. Найбільшого розгалуження ця мережа горожанських шкіл набула в гірських районах, а саме в таких місцевостях, як Ясіня, Тячів, Нересниця, Великий Бичків, Великий Березний, Довге, Перечин, Волове, Волівець, Чинадієво, Середнє, Ракошино². Такий поділ складав у межах педагогічного процесу певну цілісність, підпорядкованість складників, а також увиразнював наявність загального та збереження специфічного у конкретно взятому селі чи місті. Все це засвідчувало про народне піднесення, відродження національного шкільництва. Його вияви яскраво висвітлюються у спогадах визначного носія народної педагогіки Петра Світлика (1901–1973). За його свідченнями, по закінченню Першої світової війни у селах утверджувалися сподівання, що навчання у школах відбуватиметься «по-руськи», тобто українською мовою, а край Духновича називатиметься «Підкарпатська Русь». Однак, педагог з при-

¹ Кліма В. Шкільное дїло и просвїщеніе на Подк. Руси // Подкарпатская Русь 1919–1936 гг. Ужгород: Шкільна поміць, 1936. С. 101.

² Нариси історії Закарпаття. Т. II (1918–1945) / Ред. : І. Гранчак, Я. Балагурі, І. Грицак. Ужгород: Закарпаття, 1995. С. 356.

крістю відзначає, що писати «по-руськи» ніхто не вмів, а читали тільки одиниці¹. Показова деталь: 28 лютого 1920 року «Урядовий Вісник» опублікував ухвалу шкільного відділу цивільної управи в Ужгороді про статус русинської (української) мови як офіційної в школах Закарпаття². Від цього залежала й мова викладання на уроках співів і музики, репертуар шкільних хорових колективів, можливість вивчати фольклор.

Помітний вплив на розвиток шкільництва в краю мали рішення I-го учительського конгресу, що відбувся 16 квітня 1920 року в Ужгороді³. З-поміж питань, що розглядалися на конгресі, стрижневим було завдання – за нових умов розширити мережу середніх шкіл для навчання рідного народу. Воно знайшло свою реалізацію у тому, що вже в 1920 році була заснована українська гімназія в Берегові, а 1922 року – нова українська гімназія в Хусті. Матеріали дослідження підтверджують, що певну користь спричинило створення в Закарпатті 17 вересня 1921 року такого органу, як «шкільний референт»⁴.

Аналогічно ужгородському учительській конгрес відбувся 2-3 липня 1920 року в Мукачеві. Змістовною була програма музичного заходу з нагоди проведення цього форуму. Вона містила духовні твори («Да воскреснет Бог» у виконанні Мукачівського чоловічого хору «Руське Казино» (диригент – А. Бронзуй) та обробки народних пісень у виконанні хорових колективів з Мукачева⁵.

Стійкі зв'язки окремих компонентів, що творять тенденції становлення й розвитку музичної культури, визначають спільність і специфіку функцій, завдань, змісту, методів, форм навчання і виховання. Звідси – цільовий підбір предметів у школах: релігія, мова викладання, наука про рідний край, географія, історія, природа, фізика, арифметика, рисування, письмо, гімнастика, ручні роботи, а також уроки співів. Цей навчальний план реалізовувався поетапно, що передбачало поєднання процесів формування розвитку виховання та навчання, у першу чергу, спеціальних предметів. На це орієнтувала ухвала «шкільного відділу цивільної управи Підкарпатської Русі» від 16 березня 1921 року. Відповідно до неї для навчання співу від 1921 року у одно-, дво-, трикласових школах на спів виділялось по 2 години⁶.

¹ Свѣтлик П. Початки національного хору в Ужгородѣ // Пчолка. Ужгород, 1928. Рочн. VII. Ч. 4. Децембер. С. 76.

² Повій С. Середнє шкільництво Закарпаття // Двадцятьп'ятьліття товариства «Учительська громада». Львів, 1935. С. 200.

³ Алиськевич А. Типы средних школ на Подкарпатской Руси // Учитель. Ужгород, 1932. Рочн. XIII. № 3. С. 98.

⁴ Клима В. Школьное дѣло и просвѣщеніе на Подк. Руси // Подкарпатская Русь 1919–1936 гг. Ужгород: Школьная помощь, 1936. С. 102.

⁵ З'їзд Педагогичного Т-ва. Учительський торжественный концерт. Учительский конгресс в Мукачовѣ // Учитель / Ред. Й. Пешина. Ужгород: Вікторія, 1926. Рочн. VII. № 1–3. С. 150–151.

⁶ Указы и розпорядження школьного оддѣла цивильноѣ управи Подкарп. Руси. Розпорядження зь дня 16 марта 1921, ч. 3680 // Урядовий вѣстникъ. Ужгород, 1921. Рочн. 1. 28 марта. С. 2–8.

На здійснення технологічної послідовності, а також логіки поступового зростання складності оволодіння предметом музики та засвоєння вмінням співати по нотах і слуху необхідні значні матеріальні кошти. Після 1921 року бюджет для позашкільного виховання та народної освіти складав 1. 600. 000 корон для реалізації бібліотечної, театральної, архівної, музейної, концертної та музичної справ. Примітно, що у 1920 році бюджет складав усього 20. 000 корон¹. Тому і закономірно, що у таких місцевостях, як Білки, Хуст, Буштино, Тячів, Рахів, Ясіня успішно функціонували хорові колективи, оркестри, численні аматорські гуртки, керовані учителями музики. Реквізити для театральних вистав, що супроводжувалися музикою, готували відомі художники: Ф. Манайло, Й. Бокшай, С. Шолтес².

Питання розвитку національної школи в Закарпатті були в центрі діяльності «Педагогічного товариства Підкарпатської Русі». У його програмі, схваленій на II з'їзді в Ужгороді від 9 травня 1926 року, зазначалось: необхідно організувати школи таким чином, щоб модель морально-естетичного виховання охоплювала музичний зміст з проекцією на національно-патріотичний дух. Така школа має передбачати зв'язок з традиціями українського народу задля виховання підрастаючого покоління в любові до його літератури, науки, мистецтва³. З'їзд Педагогічного Товариства, що був присвячений сьомій річниці входження Підкарпатської Русі до Чехословацької Республіки, розпочався змістовною промовою Августина Волошина. Вона містила конкретні дані про стан шкільництва загалом і окремі аспекти його розвитку. Серед них – питання музичного виховання. Окрім названого виступу, заслуговують на увагу також реферати інших доповідачів: «Вивчення краєзнавства в народних школах» (П. Яцко, Перечин), «Реформа народних і горожанських шкіл у Підкарпатській Русі» (М. Гулянич, В. Березний), «Реформа середніх шкіл у Підкарпатській Русі» (І. Бронзей, Мукачево), «Питання оплати вчителів» (І. Гринць, Берегово)⁴.

З-поміж заходів, проведених у рамках названого з'їзду Педагогічного Товариства, варто виокремити книжкову виставку на педагогічну тематику, а також святковий концерт від 8 травня 1926 року за участю вчительських хорів великобerezнянського, тячівського, севлюшського округів, ужгородської учительської семінарії та горожанської школи. Керували цими колективами такі відомі диригенти, як Емануїл Паржизек, директор горожанської школи в Ужгороді; Григорій Гузенний, директор народної школи у селі Сухе;

---

¹ Коханний К. Внѣшкольные достижения // Подкарпатская Русь 1919–1936 гг. Ужгород: Школьная помощь, 1936. С. 111.

² Указы и розпорядження школьного оддѣла цивильноѣ управы Подкарп. Руси. Розпорядження зъ дня 16 марта 1921, ч. 3680 // Урядовый вѣстникъ. Ужгород, 1921. Рочн. I. 28 марта. С. 2–8.

³ Резолюціѣ, приняты на II. загалъномъ з'ѣздѣ «Педагогичного Товариства Подкарпатскоѣ Руси» в Ужгородѣ дня 9. мая 1926 // Учитель. Ужгород: Вікторія, 1926. Рочн. VII. № 1–3. С. 146.

⁴ Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород: Вікторія, 1926. Рочн. VII. С. 149.

Олександр Буркацький, державний управитель учительства в Буштині; Еміліян Егрещький, шкільний інспектор в Севлюші; Олекса Приходько, професор торгівельної академії в Ужгороді¹. У концерті прозвучали твори і обробки народних пісень українських композиторів М. Леонтовича («Чорнушко-душко», «Над річкою бережком», «Ой, що ж то за шум», «Щедрик, щедрик, щедрівка», «Ой, пряду»), Ф. Колесси («Тим, що упали»), К. Стеценка («Ой, видить Бог»), І. Лаврівського («Корона, меч і ліра»), С.Воробкевича («Іван з Путілова», «Сині очі», «Бодай ся когут знудив»), Д.Бортнянського («Іже Херувими»), О. Нижанківського («Гуляли, гуляли»), а також твори В.-А. Моцарта, А. Архангельського, П. Чайковського та обробки чеських народних пісень. Ця своєрідна музична академія відбулася, як засвідчують критичні оцінки в тогочасній пресі, успішно; концертна програма виявила високий рівень підготовки як учительських, так і шкільних хорових колективів².

Архівні матеріали підтверджують, що в 20-х рр. гостро постало питання музичного виховання у школах. Це була помітна тенденція, що виявляла потребу поживати реалізацію виховних завдань у навчальному процесі. Йдеться про своєрідну педагогічну доктрину, крізь призму якої інтерпретувалися вартості національного виховання шкільної молоді. Цьому сприяли – на рівні програм – спів та рух, що активно утверджували елементи музичної культури, а відтак – позитивно впливали на емоційну стійкість та якість пластики дитячої душі. Адже колективне музичне виховання, засноване на фольклорній основі, здатне формувати покоління свідомих особистостей – знавців історії, традицій рідного народу. 1927 року Ужгородська міська управа своєю постановою (№ 21371) ухвалила організацію музичних курсів, а також заснування міської музичної школи, що припало на 21 грудня цього ж року. Тут практикувалося навчання гри на скрипці. Щомісячна оплата за навчання становила 80 корон. Одночасно реалізувалася програма, що передбачала запис школярів на уроки навчання співу³.

Українські громадські осередки сприяли організації музичних вечорів за участю школярів, учителів. З метою вдосконалення виконавської вправності широко впроваджувалася система організації концертних виступів. Так, наприклад, змістовною є програма концерту від 1 вересня 1927 року. Вона складалася виключно з українського репертуару. Перед учасниками виступив зі вступним словом О.Гуполовський. Він окреслив найбільш важливі акценти щодо виховного моменту, який міститься у пісенному матеріалі і має органічний зв'язок з релігійними, обрядовими, патріотичними творами. У цьому

¹ Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород: Вікторія, 1926 . Рочн. VII. С. 149.

² Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород: Вікторія, 1926 . Рочн. VII. С. 150.

³ЗОДА у Берегові//Ф. 56, оп. 1, сп. 200, на 21 лист., нач. 16. 12. 1927 – 1. 02. 1934 (Оголошення городської управи в Ужгороді про відкриття музикального курсу і статистичні дані дирекції Ужгородської римо-католицької і Радванської початкової шкіл про стан Ужгородської школи за 1927 рік).

контексті примітні імена композиторів Генрика Топольницького (1864–1920), у доробку якого хорові твори на слова Т. Шевченка, М. Шашкевича, П. Грабовського, а також в'язанки народних пісень, твори для фортепіано; Якова Степового (1883–1921), майстра солоспівів, хорових і фортепіанних творів, автора багатьох музичних збірок для дітей (вокальний цикл «Барвінки», вокальний цикл «Пісні настрою» (на слова Олександра Олесь), твір для фортепіано «Прелюд пам'яті Т. Шевченка»); Михайла Гайворонського (1892–1949), з-під пера якого вийшло чимало промовистих пісень, що згодом увійшли до «Збірника українських пісень для молоді» (1946). Ось твори, що увійшли до програми свята:

1. «За думою дума» (слова – Т. Шевченко; музика – Я. Степовий);
2. «Шукаю» (слова – О. Коваленко; музика – П. Синиця; виконавець тенорового соло – Ф. Базилевич);
3. «Бадьоро має – це наш стяг» (автор поезії – Стах (псевдонім С. Черкасенка – О.Ю.); декламатор – О. Дик);
4. «Кілько дум ту переснилося» (музика – М. Гайворонський; виконавець сопранового соло – М. Врановська);
5. «Минають дні...» (слова – Т. Шевченко; декламатор – І. Остапчук);
6. «Гетьмани» (слова – Т. Шевченко; музика – М. Лисенко; виконавець баритонового соло – В. Мурашко);
7. «Не цвітуть квітки зимою» (слова – Олександр Олесь; музика – Я. Степовий; дует – М. Врановська, Ф. Базилевич);
8. «Мазепа» С. Черкасенка (уринок з драми в авторському виконанні);
9. «Не співай пісень веселих» (слова – Олександр Олесь; музика – Я. Степовий; соло – О. Дівничев);
10. «Великі роковини» (слова – І. Франко; декламатор – М. Біличенко);
11. «Три шляхи» (слова – Т. Шевченко; музика – Г. Топольницький; виконавець – мішаний хор під диригуванням М. Аркаса; фортепіанний супровід – П. Ковачев)¹.

Участь у цьому святі визначного українського письменника, політичного та культурно-освітнього діяча Спиридона Черкасенка (1876–1940) стала окрасою названого форуму. Цей факт досі полишався поза увагою дослідників його творчості.

Про прагнення утверджувати музичну освіту в умовах безграмотності населення (нерідко суцільної) свідчило перетворення музики і пісенного тексту в знаряддя музичного виховання в початкових школах. Адже вони працювали за навчальними планами, згідно яких урокам *співів* виділялося у середньому по 2 години на тиждень². На цей процес спричинив активний животворний

¹ ЗОДА у Берегові // Ф 56, оп. 2, сп. 103 (Програма концерту в Ужгороді, 1. 09. 1927 р.).

² ЗОДА у Берегові // Р 64, од. зб. 372 (Розклад учебного матеріала для народних шкіл Севлюшського округу. Севлюш, 1924). С. 37.

вплив Августина Волошин¹. Видатний педагог трактував уроки співів, як усебічно виховний і ширше, як виховуючий предмет. З ініціативи А. Волошина у травні 1929 року було створено організаційний комітет «Учительська громада» з метою згуртування українських вчителів навколо пріоритетних потреб рідної школи. За сприяння «Учительської громади» видавалися часописи «Учительський голос» (1930–1938) та «Наша школа» (1935–1938). Вони відіграли особливу роль у справі музичного виховання молоді². Авторами підручників, писаних для середніх шкіл мовою, близькою до народної, у 20-х-30-х рр. були Августин Волошин, Андрій Алиськевич, Гіядор Стрипський³. Із проголошенням урядом А. Волошина української мови державною мовою в Закарпатті набула нового звучання орієнтація на трансцендентні вартості, пов'язані з багатством внутрішнього світу людини – її духовних начал. Звідси – намагання культурно-освітніх осередків, у першу чергу «Просвіти», одним з керівників якої був А. Волошин, максимально використати пісенну творчість українського народу на уроках музики. Товариство започаткувало випуск часопису «Підкарпатська Русь», готувало підручники для шкіл, спрямовувало діяльність молодіжних організацій «Пласт» і «Січ», пропагувало освіту, мистецтво, музику, культурні надбання України та інших європейських держав. У зв'язку з цим основну функцію у процесі музичного виховання перебрали *хорові колективи*, що діяли при «Просвіті», а також школах, гімназіях. Часом вони набували рис, властивих музично-освітнім закладам. Варто назвати музичні колективи, які функціонували в 20-х-30-х рр. Вони були вагомою ланкою, що здійснювала *музичне виховання* молоді різних вікових категорій: дитячий хор у Сваляві, студентський хор «Відродження», камерний оркестр Ужгородської вчительської семінарії, оркестр Мукачівської вчительської семінарії, хор державної підкарпатської руської гімназії в Ужгороді (диригент В. Штилиха), хор читальні товариства «Просвіта» в Хусті (диригент Ю. Шпірій), хор читальні товариства «Просвіта» в Сірмі (диригент М. Попадич), хор пластунів в Ужгороді, хор «Гармонія». Серед названих колективів особливою популярністю користувався Руський національний хор в Ужгороді (1921–1926).

30-ті роки ХХ ст. позначені тим, що для музичної освіти й виховання учнівської молоді в Закарпатті було характерне піднесення внаслідок уведення нового виду діяльності на уроках – слухання музики як засіб активізації емоційності учнів. Звідси – свідомо рецепція як музичних творів, так і їхніх структурних елементів. Зважаючи на те, що у 20-30-х рр. в Закарпатті чільну роль

---

¹ Зиморя М. Августин Волошин – видатний вчений-педагог України // Дукля. Пряшів, 1995. № 1. С. 36–46.

² Зиморя М. Провісник доби. Августин Волошин. Цикл культурологічних бесід. № 24. Дрогобич: Коло, 2006. С. 47.

³ Повій С. Середнє шкільництво Закарпаття // Двадцятьп'ятьліття товариства «Учительська громада». Львів, 1935. С. 198.

відігравали носії національно-визвольних змагань України, то відбувалося комплексне осмислення змістового навантаження – музичного й словесного.

До гармонійного поєднання музичної освіти й музичного виховання учнівської молоді значною мірою спричинилися культурно-освітні та наукові товариства. Майже в кожному верховинському селі відкривалися хати-читальні під опікою товариства «Просвіта». Тут вчителі, а також катехити читали лекції для молоді. Організація курсів (землевпорядництво, садівництво, бджоларство, куховарення) нерідко супроводжувалася і музичним наповненням. При читальнях діяли бібліотеки, друковані органи, оркестри, хори, спортивні гуртки¹.

В окреслений період певний вплив на пошкваллення фахової музичної освіти в Закарпатті мало Педагогічне товариство, засноване 31 грудня 1930 року в Празі. Воно постало з ініціативи групи педагогів та культурно-освітніх діячів, вихідців з України, які перебували в еміграції на землях Чехії і Словаччини (Прага, Братислава, Подєбради, Модржани). Товариство підтримувало тісні контакти з українськими педагогічними та культурно-освітніми осередками в Закарпатті, Галичині, Буковині, а також у Канаді. Провідники товариства (І. Горбачевський, С. Смаль-Стоцький, Д. Дорошенко) листувалися зі шкільним референтом в Ужгороді, прагнули поліпшити матеріальний стан музичних класів, підготовку професійних музичних кадрів в галузі інструментального і вокально-хорового мистецтва. З цією метою організовувалися наукові засідання, на яких виголошувалися доповіді про українську культуру загалом. Чіткі перспективи для розвитку музичної освіти та музичного виховання в Закарпатті прозвучали в доповіді, присвяченій пам'яті визначного українського художника, педагога, вченого Петра Холодного, який помер у Варшаві 7 червня 1930 року. На зібраннях Педагогічного товариства виступали з лекціями не тільки його члени, а також і запрошені чеські науковці, наприклад, професори д-р В. Пршігода, д-р І. Стейскаль та педагогічні діячі Закарпаття (Ю. Гуснай, Ю. Ревай). Заходами Педагогічного товариства було видано збірники матеріалів про історію й тогочасний стан народної освіти як на етнічних українських землях, так і в еміграції. Широкий розголос викликали такі книжки: «Українське шкільництво на Буковині» В. Сімовича; «Українське шкільництво в Галичині» С. Сірополка; «Шкільництво на Підкарпатті» Ю. Гусная; «Українські школи в Канаді» М. Кумка².

Українські школи існували в 20-30-х рр. ХХ ст. і в Чехії. Українська гімназія, яка була заснована в Празі і продовжила свій розвиток у Ржевницях і Модржанах, бере витoki зі школи пластунів, утвореної наприкінці 1921 року

¹ Карабелеш А. Семья и воспитание молодежи со взглядом на карпаторусскія обстоятельства // Народная школа. Ужгород: Новина, 1936. № 6. Февраль. С. 8.

² Наріжний С. Українське педагогічне товариство в Празі // С. Наріжний. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Ч. І. Прага: Knihtisk, 1942. С. 234.

в Щепіорнському таборі інтернованих біля Каліша¹. 18 грудня 1923 року 29 дітей-пластунів цієї школи під проводом двох вчителів – І. Кобизьського та М. Хлюра – прибули до Праги. Української середньої школи на той час у Празі не було. Мали місце лише українські матуральні курси, які довелося розширити в зв'язку з прибуттям щепіорнських пластунів. Згодом, з ініціативи Українського Педагогічного Інституту М. Драгоманова, почалися заходи у справі відкриття в Празі нормальної української середньої школи, в якій студенти цього Інституту набували педагогічного досвіду. Від 1925 року почалася організація української гімназії в Празі. Міністерство Шкільництва та Народної Освіти в Празі 29 травня 1926 року затвердило декрет про утворення гімназії в статусі приватної Української Реформованої Реальної Гімназії при Українському Педагогічному Інституті ім. М. Драгоманова. Вже у 1934–1935 шкільному році реформовану реальну гімназію було перетворено у звичайну реальну гімназію.

Від початку існування гімназії крім дітей-сиріт зі Щепіорна до української шкільної інституції в Празі почали вступати діти емігрантів. Наприкінці 1926–1927 рр. всіх учнів було 111, які походили з різних українських земель – з Наддніпрянщини (40 осіб), з західноукраїнських земель (48 осіб), решта з інших країн.

Святкове відкриття Українського Високого Педагогічного Інституту ім. М. Драгоманова у Празі відбулося 7 липня 1923 року. Директором Інституту за вибором Українського Громадського Комітету став Л. Білецький, колишній доцент Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету, який емігрував до Львова і займав посаду професора неофіційного українського університету. Спочатку Педагогічний Інститут складався з трьох відділів: літературно-історичний (з підвідділами – мови й літератури; історії і суспільних наук; природничо-географічного; фізико-математичного).

1924 року було відкрито новий музично-педагогічний відділ (з підвідділами – вокальним і інструментальним). Навчання в інституті тривало чотири курси, дисципліни поділялися на загальні, тобто обов'язкові і спеціальні – обов'язкові для окремих відділів і підвідділів. Академічний персонал вузу складався з професорів, доцентів, лекторів, асистентів, яких за десять років існування інституту (1923–1933), нараховувалося 92 особи (80 українців і 12 чужинців).

Серед викладачів музичних дисциплін було чимало видатних особистостей, які представляли музичну культуру України. Це – др. Нестор Нижанківський (в. о. доцента теорії музики й композиції в 1923–1929 рр.), Федір Якименко (проф. теорії музики й композиції в 1924–1926 рр.), Вячеслав Вагнер (лектор теорії музики і композиції в 1924–1926 рр.), Олександр Кісяків (лектор скрипки в 1924–1930 рр.), др. Зиновій Лиско (лектор теорії музики й композиції в 1925–1929 рр.), Ніна Дяченкові-Гордаш (лектор солоспіву в 1925–1930 рр.), Василь Барвінський (професор теорії музики і композиції в 1929–1930 рр.), Дмитро Ле-

¹ Наріжний С. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Прага: Knihtisk, 1942. Т. 1. С. 182.

вительський (лектор солоспіву), др. Любов Ліндфорс (лектор солоспіву), др. Володимир Січинський (доцент мистецтва), др. Федір Шешко (в. о. доцента історії музики), Платоніда Щуровська-Россіневич (в. о. доцента, диригент).

Значна частина вихованців інституту знайшла працю на теренах Карпатської України. В 1930 році розпочалося поступове скорочення і ліквідація інституту. На початку 1933 року інститут був ліквідований і десятий рік його діяльності був останнім роком існування української високої педагогічної школи на чужині¹.

За твердженнями І. Ваната, автора цінної двотомної монографії «Нариси новітньої історії українців Східної Словаччини», на всій території Східної Словаччини для українського шкільництва в 30-ті рр. ХХ-го століття було характерне піднесення. Воно живилося ініціативами культурно-освітніх товариств, насамперед «Просвіти» та певною мірою – товариства ім. О. Духновича. Мали місце й протести батьків у справі захисту права навчати дітей українською мовою. Окрім цього, вони домагалися від найвищих державних властей поширення мережі освітніх закладів². Так, не без впливу української громадськості 20 травня 1931 року відбулася нарада у міністерстві народної освіти в Празі. Її провів міністр шкільництва, відомий словацький діяч Іван Дерер (1884–1973). У 1929 – 1934 рр. він очолював міністерство освіти Чехословаччини і в багатьох випадках сприяв тим інноваціям, які дозволяли реалізовувати починання українських просвітницьких організацій і навчальних установ. Міністр не заперечував проти домінування української мови в місцевостях з переважно українським населенням. На згаданій нараді йшлося насамперед про відкриття гімназії в Пряшеві, а також про методичну підтримку в забезпеченні спеціальних предметів. Останнє передбачало ухвалення таких засад:

- усунути чинники, які могли б спричинити процес денационалізації українців;

- в завдання дирекції кожної школи в Закарпатті покласти принцип дотримання обов'язку – навчати дітей рідною мовою, у першу чергу, у початковій школі;

- реалізація концепції мови викладання лежить на адміністративному апараті Підкарпатської Русі³.

Названі тут позиції стали дієвим аргументом для підвищення рівня музичного виховання в Закарпатті, внаслідок чого музична мова дитини окреслювалася українською народною музикою, українською народною піснею. Свідченням цього було підписання міською владою Ужгорода циркуляру від 5

---

¹ Наріжний С. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Прага: Knihtisk, 1942. Т. 1. С. 181.

² Ванат І. Нариси новітньої історії українців Східної Словаччини. Т. 1: 1918–1938. Братіслава-Пряшів, 1990. С. 285.

³ Ванат І. Нариси новітньої історії українців Східної Словаччини. Т. 1: 1918–1938. Братіслава-Пряшів, 1990. С. 285.

грудня 1936 року. Його основним пунктом було питання музичного розвитку молоді. В документі містилася своєрідна настанова – сприяти розвитку дітей як духовно, так і фізично на рівні державних і приватних шкіл.

Національна хорова література створюється на основі народного музичного матеріалу. Тому І. Дерер як міністр закономірно робив акцент на потребі виховувати учнів на нормі, що відповідала б моральним та загальнокультурним цілям. А для цього потрібний музичний інструмент як засіб оволодіння сферою високих цінностей гуманістичного спрямування.

У контексті розкриття питання щодо становлення і розвитку музичного виховання в Закарпатті заслуговує на увагу ще один документ. Йдеться про урядове розпорядження від 14 листопада 1936 року (№ 164. 673 – 20 аі 1936), в якому викладені директиви гармонійного формування особистості. Вони охоплювали наступні аспекти навчально-виховного процесу, що орієнтували на предмет музики як один із найбільш визначальних засобів підняття загального рівня культури дітей:

- передбачити в рамках планованих годин (межі нормального (звичайного) навчального розподілу) базові позиції для розвитку музичного виховання шкільної молоді;

- звертати належну увагу на дітей, наділених від природи музичним слухом; зміст освіти націлювати на досягнення продуктивних успіхів з урахуванням нестандартних умов – сектору тих приватних музичних шкіл, що користуються державною підтримкою;

- з метою вироблення навичок співу як в індивідуальному, так і в ансамблевому варіанті слід до 15 січня 1937 року вирішити питання забезпечення спеціальними підручниками з хорового співу;

- зважаючи на предметно-практичні уміння, забезпечити шкільні хорові класи нотним репертуаром;

- проводити конкурс з метою відбору музично обдарованих дітей для навчання гри на музичних інструментах, для опанування мистецтвом співу¹.

Аналізовані матеріали засвідчують, що у довоєнному 1937–38 навчальному році працювало 803 звичайні (початкові), 44 нормальні (неповносередні) школи, 3 гімназії, 5 учительських семінарій, 1 торгова академія (середній навчальний заклад), 2 торгові школи. Серед них – 463 з українською мовою навчання, 188 шкіл і 177 окремих класів з чехословацькою, 177 – з угорською, 24 – з німецькою, 4 – з румунською, 7 – з єврейською мовами навчання. Неповносередніх (горожанських) шкіл з українською мовою навчання нараховувалося 21, чехословацькою – 23 і 30 окремих класів з угорською та 6 – з німецькою мовами навчання².

¹ ЗОДА у Берегові // Ф. 56, оп. 5, сп. 109, на 4 лист. ; 5. 12. 1936–5. 06. 1937 (Циркуляр інспекторату про поліпшення музичної освіти, відношення Реферату освіти до правління товариства ім. О. Духновича про дозвіл участі вчителів і учнів у святкуванні «Дня русской культуры»).

² Нариси історії Закарпаття. Т. II (1918–1945) / Ред. : І. Гранчак, Я. Балагурі, І. Грицак. Ужгород: Закарпаття, 1995. С. 394.

З кожним роком кількість державних шкіл від Ужгорода до Ярка швидко зростала. Таблиця 1. 7 висвітлює наявність таких шкіл у окремих населених пунктах, яку отримуємо з «Выказу школ и класс для опредѣленія путевого окр. школьных инспекторов. Число 2271/937» (Ужгород, 1 липня 1937 року)¹.

Таблиця 1.7

Місцевість	К-ть класів в н. р.			К-ть класів в н. р.			К-ть учителів		
	34/35	35/36	36/37	34/35	35/36	36/37	34/35	35/36	36/37
	Андрашовці	1	1	1	2	2	2	2	2
Анталовці	1	1	1	4	4	4	4	4	4
Баранинці	1	1	1	3	3	3	3	3	3
Довге					2	2	1	2	2
Доманинці	1	1	1	3	4	4	3	4	4
Оноковці				1	1	1	1	1	1
Дубрівка	1	1	1	5	6	6	5	6	6
Дравці	1	1	1	5	5	5	5	5	5
Горяни	1	1	1	4	5	6	4	5	6
Кудльово	1	1	1	5	6	6	5	6	6
Кам'яниця	1	1	1	2	3	3	2	3	3
Кобиляри	1	1	1	5	6	6	5	6	6
Концово	1	1	1	2	2	2	2	2	2
Коритняни	1	1	1	4	6	6	4	6	6
Мала Добронь	1	1	1	5	6	6	4	5	5
Минай	1	1	1	2	2	2	2	2	2
Невицьке	1	1	1	2	3	3	2	3	3
Нижнє Солотвино	1	1	1	3	3	3	3	3	3
Оріховиця	1	1	1	4	4	4	4	4	4
Підгорб	1	1	1	3	3	5	3	3	5
Радванка	1	1	1	6	6	6	6	6	6
Руські Комарівці	1	1	1	4	4	5	4	4	5
Салока	1	1	1	2	2	2	2	2	2
Середнє	1	1	1	7	7	6	7	7	6
Стрипа	1	1	1	2	2	2	2	2	2
Тарновці	1	1	1	2	2	2	2	2	2
Ужгород, пл. Мас.	1	1	1	20	21	22	20	21	22
Велика Добронь	1	1	1	18	18	18	18	18	18
Великі Лази	1	1	1	4	4	4	4	4	4
Глибоке				2	2	2	2	2	2
Волковия	1	1	1	3	3	4	3	3	4
Вишнє Солотвино	1	1	1	2	2	2	2	2	2
Разом:	27	27	27	136	149	153	134	148	153

¹ ЗОДА у Берегові // Ф. 56, оп. 1, сп. 458, поч. 15. XI. 1935р. – зак. 3. VII. 1937р., на 35 лист. (Ужгородський шкільний інспекторат. Статистичні дані Ужгородського шкільного інспектората про кількість клас і вчителів при школах округи, за 1936/37 навчальний рік та відомості про оплату зарплати шкільного інспектора при обстеженнях).

Доволі цікавою видається статистика обліку наявності шкіл (таблиця 1.8) із рекапітуляційного виказу шкіл і класів за 1935 – 1937 рр., яка показує висхідну динаміку росту кількості шкіл, класів та учителів¹.

Таблиця 1.8

Тип школи	К-ть класів в н. р.			К-ть класів в н. р			К-ть учителів		
	34/35	35/36	36/37	34/35	35/36	36/37	34-35	35-36	36-37
Державні школи	39	39	39	167	181	186	186	180	185
Паралельні при інших школах	1	2	2	2	4	4	2	4	4
Церковні школи	20	18	18	26	24	24	26	24	24
Приватні школи	1	1	1	3	3	3	3	3	3
Громадянські школи	2	2	2	24	25	27	33	36	38
Помічникі школи	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Державні притулки	7	7	7	15	15	16	15	15	16
Церковні притулки	3	3	3	4	4	5	4	4	5
Приватні притулки	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Заклади	1	1	1	16	16	16	16	16	16
Разом:	75	74	74	258	273	282	286	283	292

Головні напрямки становлення музичного виховання, яке успішно здійснювалося на рівнях загальнодоступного характеру навчання музиці у культурно-освітніх осередках Закарпаття, нівелювали трагічні події від 14 березня 1939 року. Тоді регулярні війська Угорщини окупували територію Карпатської України, а відтак – почалися переслідування відомих культурно-громадських діячів краю, просвітян, учителів. До того ж усі товариства, які існували в період Чехословаччини, припинили свою діяльність.

Як бачимо з матеріалів дослідження, входження Закарпаття до Чехословацької Республіки спричинило пожвавлення в історії становлення музичного виховання в краї. Ось – кілька штрихів. 8 травня 1919 року Центральна руська народна рада проголосила прилучення підкарпатських русинів до Чехословацької Республіки, яка зобов'язалася реформувати край русинів-українців в адміністративну одиницю в рамках чехословацької держави з автономією «в ділах мовних, шкільних, релігійних та місцевого управління»². Природно, що політичні та соціокультурні зміни привели до реформування існуючої

¹ ЗОДА у Берегові // Ф. 56, оп. 1, сп. 458, поч. 15. XI. 1935р. – зак. 3. VII. 1937р., на 35 лист. (Ужгородський шкільний інспекторат. Статистичні дані Ужгородського шкільного інспектората про кількість класів і вчителів при школах округи, за 1936/37 навчальний рік та відомості про оплату зарплати шкільного інспектора при обстеженнях). С. 5.

² Кліма В. Шкільне дѣло и просвѣщение на Подкарпатской Руси // Учитель. 1925. Ч. 9–10. С. 289.

системи шкільного виховання, руйнування її старих стереотипів і формування нових форм і методів функціонування.

За нових умов в Ужгороді в 1919 році було створено крайове шкільне управління міністерства освіти зі спеціальною вчительською бібліотекою. Шкільному реферату (управлінню) підпорядковувались дитячі садочки, елементарні (народні), горожанські (неповносередні), середні (гімназії) школи, вчительські семінарії і спеціальні фахові (ремісничі) школи. Відтоді Ужгород як столиця краю став помітним культурним і освітнім центром. Втім, актуальним залишалося вирішення мовного питання, що значною мірою гальмувало розвиток освіти, у тім числі, й музичного виховання. За рішенням наради мовознавців при Чеській Академії наук та міністерстві народної освіти затверджено, що «належить літературною мовою тамтешнього населення визнати мову малоруську, якої вживають їх найближчі сусіди й одноплемінники, тобто галицьку українську мову»¹.

Упродовж 1919–1939 рр. у Закарпатті працювали українські, чеські, словацькі, угорські, єврейські школи, а від 1927 року єдина в Європі циганська школа, в якій мовою навчання була словацька. У 20-30-ті рр. дітей приймали 9 державних елементарних (народних) шкіл та низка невеликих церковних початкових освітніх закладів, що вели навчання українською, чеською, угорською, єврейською мовами. Крім них, у 30-ті роки лише в Ужгороді працювало дві українські, одна словацька і одна єврейська горожанські школи. В 1938 році в столиці краю було вже дві гімназії з українською мовою навчання і дві – з чеською. У 1934 році почався перший набір до єврейської гімназії. Поряд із загальноосвітніми школами та семінаріями в Закарпатті загалом та Ужгороді – зокрема – діяла система спеціальних фахових шкіл та ремісничих училищ. Таким спеціальним закладом в Ужгороді був державний інститут глухонімих зі створенням при ньому в 1920 році спецшколи лозоплетіння. Цього ж року відкрито професійне ремісниче училище по обробці деревини. Велику популярність мали відкрита в 1924 році школа лісників, школа жіночих занять, музичні курси, торгова державна школа. Проте вся ця налагоджена освітня система почала ламатися 1938 року під тиском окупаційного угорського режиму.

1.3. Ефективність музичного виховання: контекст організаційно-системних засад

Підготовка кадрів для шкільних інституцій – одна з головних складових формування і функціонування системи суспільного виховання дітей. Такими майстернями, в яких закладалися головні основи культури кожної держави, були вчительські семінарії. За результатами багатьох дослідників (А.Попов, С.Дудинський, Й. Пешина, В. Клима, С. Русова, І. Фекета, О. Баран, М.Барна,

¹ Тиводар М. Провінційна Європа між двома війнами // Карпатський край / Ред. В. Кухта. Ужгород, 1993. № 3. С. 13.

В.Гомоннай, В. Росул, П. Ходанич) історія становлення освітніх осередків в Закарпатті має свою специфіку. Над нею тяжіє вплив міжкультурного діалогу, оскільки Закарпаття є органічним складником синтезу полікультурної взаємодії. Звідси – логічне зацікавлення набуток педагогічної думки, характерної для країн Центральної та Західної Європи. Перші учительські семінарії, за слушним спостереженням С. Дудинського, відкрилися в Німеччині в другій половині XVII століття: в Брауншвайгу – 1679 та Вейзелі – 1687 роки¹. На початок XVIII ст. припадає поширення засад як норми виховання педагогічних кадрів у так званих міських – першокласних, взірцевих, нормальних, елементарних – народних школах. У їхніх стінах училися 6–12–15-річні школярі за розширеними навчальними планами народної школи, де зверталася посилена увага на навчання правопису, рисунку, геометрії, основ фізики, а також музики, співів і спеціальної гри на органі². До того ж учительські семінарії, засновані на землях Німеччини (Потсдам – 1722, Берлін – 1748, Вольфенбютель, Бреслау, Гальбештадт – 1750–1780), наприкінці XVIII ст. отримали статус самодостатніх інституцій. Вони дали поштовх для розвитку аналогічних освітніх осередків в Австрії, Угорщині, Чехії, Польщі. Тому й закономірно, що на карті під назвою «Topographia Scholarum Normalium» (1780) були зазначені міста, які мали учительські семінарії. Це – Прага, Брно, Братислава, Трнава, Банська Бистриця, Кошице, Ужгород.

Ужгородська учительська семінарія заснована 1777 року³. Згідно з указом Марії Терезії від 22 серпня 1777 року вона була утворена на базі чотирикласної нормальної школи. З метою зміцнення народної освіти в Закарпатті мали місце урядові розпорядження українському єпископові Андрієві Бачинському щодо необхідності залучення всіх дітей шкільного віку до навчання. В організації шкільництва в Закарпатті особлива заслуга належала Андрієві Бачинському – визначному просвітителеві краю останньої чверті XVIII – початку XIX століть⁴. Від 1830-х рр. угорська влада почала обмежувати права меншин і така ситуація спровокувала план руйнації українських парафіяльних шкіл у тодішній Угорщині. Останнім штрихом у цій справі стало закриття в 1907 році в Мукачівській єпархії останніх шкіл з українською мовою навчання⁵.

¹ Дудинський С. Проект реформи образования профессоров и учителей // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1927. 30 сентября. № 6–7. Рочн. VIII. С. 3.

² Дудинський С. Проект реформи образования профессоров и учителей // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1927. 30 сентября. № 6–7. Рочн. VIII. С. 3–4.

³ Волошин А. Про наши школы // Великий ілюстрований народний календар товариства «Просвіта» за 1923 р. Ужгород: Унію, 1922. Рочн. I. С. 85; Дудинський С. Проект реформи образования профессоров и учителей // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1927. 30 сентября. № 6–7. Рочн. VIII. С. 5–6;

⁴ Фекега І. Альма-Матер. Ужгородській учительській семінарії – 200 років // Карпатський край. Ужгород, 1994. Січень – лютий. № 1–2. С. 33.

⁵ Баран О. Шкільництво на Закарпатті за часів єпископа А. Бачинського // Культура українських Карпат. Ужгород: Гражда, 1994. С. 306.

Проблема педагогічних кадрів у Закарпатті в 20-30 рр. ХХ ст. була однією з найскладніших. Адже під час перебування краю в складі Австро-Угорської держави значна частина фахівців українського походження була асимільована. Тільки в 1919 році усунули від роботи 428 сільських і міських учителів, що становило майже половину всіх педагогів¹. Причиною було те, що вони не сприймали висунуті вимоги, що насаджувалися владними структурами. Питання щодо забезпечення шкіл педагогічними кадрами розв'язувалося таким чином.

Запрошувалися викладачі з Галичини на прохання головного інспектора шкіл Закарпаття Й. Пешака. Упродовж першої половини 20-х рр. із сусідньої Галичини прибуло багато спеціалістів, які розпочали роботу в гімназіях, семінаріях, народних школах. Більшість з них були налаштовані патріотично, підтримуючи проголошені А. Волошином² засади розвитку краю, його культури і освіти. Особливо це стосується І. Панькевича, В. Пачовського, Л. Мосендза, В. Бірчака, П. Яцка, А. Алиськевича. Натомість інспектор Й. Шіmek надавав перевагу представникам чеської інтелігенції, з-поміж яких частина була носіями русофільської орієнтації.

Августин Волошин для покращення підготовки місцевих кадрів для народних та горожанських шкіл знайшов інший вихід – збільшити набір у три середні педагогічні заклади освіти. Це стосувалося Ужгородської півче-учительської семінарії, яку він очолював, Ужгородської жіночої вчительської семінарії та Мукачівської семінарії. Упродовж десяти років у півче-учительську семінарію приймали до 40 студентів щорічно, в жіночу і Мукачівську семінарію – 50 студентів. Щорічно три заклади випускали 140–150 вчителів. А. Волошин дозволяв, щоб частина випускників гімназій працювала в школах, склавши додатково при семінарії іспит з педагогіки і психології. Поділяємо думку М. Кляп про те, що саме завдяки таким заходам якісно і кількісно зріс педагогічний корпус народних шкіл Закарпаття³.

Велика робота проводилася шкільним відділом у сфері підняття професійного рівня вчителів. У зв'язку з цим організовувалися курси та екскурсії, головною метою яких було намагання допомогти учителям вивчати українську мову і викладати всі предмети рідною мовою. Місце екскурсії у музичному вихованні можна розглядати саме в контексті прилучення дівчат і хлопців до народних традицій⁴. Влітку 1920 року проведені два курси в Мукачеві і Ужгороді, де брали участь 42 учителі, професори і священики.

¹ Pešina J. Školství na Podkarpatské Rusi v přítomnosti. Praha: Statní nakladatelstvo, 1933. S. 32.

² Сагарда В., Сагарда В. Дидактичні основи в педагогічній спадщині А. Волошина // Науковий збірник товариства «Просвіта» в Ужгороді. Річник IV (XVIII). Ужгород, 2000. С. 126.

³ Кляп М., Кляп М. Августин Волошин і формування національних педагогічних кадрів на Закарпатті // Науковий збірник товариства «Просвіта» в Ужгороді. Ужгород, 2000. Річн. IV (XVIII). С. 131.

⁴ Źmichrowska M. J. Towarzystwo szkoły ludowej (1891–1939). Olsztyn, 1992. S. 82.

Цього ж року під час літніх канікул в Ужгороді і Мукачеві організовано три курси, які носили педагогічний характер з читанням лекцій з української мови, історії слов'ян і конституції ЧСР. 1921 року від 15 січня до 15 лютого були організовані курси для учителів материнських шкіл, де читалися лекції з педагогіки та народного виховання. Влітку цього року були організовані наступні курси: 8-тижневі – для сільськогосподарських шкіл у Мукачеві; 6-тижневі – для підготовки вчителів для уїздних шкіл з I, II, III спеціальностей для 63 учителів; 6-тижневі – для вчителів промислових шкіл, всього 25 учасників; три курси зі спеціальності «співи» у Великому Березному, Сваляві, Росвигові; чотиримовні курси – словацький в Ужгороді та три українські у Севлюшському окрузі¹.

Подібні курси проводилися щороку. Варто наголосити, що найбільшої уваги надавалося вивченню української мови, ручних робіт хлопців, методики викладання всіх предметів для народних шкіл. У 1925 році влаштовувалися курси для вчителів у найбільших містах Закарпаття – Ужгороді, Великому Березному, Сваляві, Мукачеві, Берегові, Тячеві, Рахові, Хусті. Лекції читали кращі фахівці як місцеві, так і запрошені з Чехії: заняття з тілесного виховання проводив інспектор Я. Шваха з Праги та вчитель С. Ступа з Ужгорода; майстерклас зі співів і музичного виховання проводив учитель А. Мостецький з Праги; ручну працю (переплітання книжок) навчав І. Попович із села Сасівка. Курси мали практичний характер і тривали шість днів по 8 годин. Окрім цього, у 1926 році були влаштовані два курси для вчителів угорських шкіл для 60 слухачів, де викладали українську мову, співи, ручні роботи і методику «родинов'єднання»². 1927 року організовано чотириденні курси в Берегові для 45 учителів, де викладалися ручні роботи, малювання та методика співу³.

Управління шкільними справами не обмежувало матеріальних засобів для організації лекцій, курсів для подальшого вдосконалення фахового рівня викладачів. Примітний факт організації групових екскурсій учителів з Підкарпатської Русі до Чехії та Моравії. Від 1919 до 1928 рр. у таких мандрівках брали участь 120 учителів, 21 учителька, 5 виховательок материнських шкіл. Такі ж повчальні відрядження організовувалися і для окремих викладачів. За період від 1919 до 1928 років ще 215 учителів скористалися державною підтримкою на загальну суму 250400 корон. Спеціальна наукова екскурсія була організована для українського учителя І. Кутланя для вдосконалення досвіду з письма фарбами⁴. Подібними поїздками учительство краю розширювало горизонти в шкільній справі, а свої знання використовували не тільки у своїх школах, але й передавали досвід учителям інших освітніх осередків.

---

¹ Пешек Й. Внутреннее развитие школьного дѣла на Подкарпатской Руси // Карпаторусскія достижения / Сост. А.Поповъ. Мукачево: Карпатія, 1930. С. 54.

² Там само. С. 59.

³ Там само. С. 60.

⁴ Там само. С. 61.

Головною метою професійно-педагогічної підготовки вчителя в учительських семінаріях було досягнення єдності у розв'язанні теоретичних і практичних завдань. Вивчення навчальних предметів було скероване на формування професійних умінь і навичок майбутніх учителів.

Виявлені у процесі дослідження матеріали розкривають вимоги для вступників до учительських семінарій, які формулювалися розпорядженням міністерства шкільництва. Вони охоплювали такі положення: а) для вступу учнів до першого класу учительських семінарій вимагається: 1) щоб до початку шкільного року, тобто до 1 вересня, кандидату виповнилося 15 років; 2) щоб був фізично спроможний, спосібний до учительського звання; 3) бути морально бездоганим; 4) мати відповідну попередню освіту; б) фізична досконалість повинна оцінюватися на основі лікарського свідоцтва, (вирішити це міг і директор чи професорський збір (комісія) на свій розсуд); в) моральна бездоганність повинна себе проявити шкільними свідоцтвами, виданими за звичайними правилами¹.

Намагання влади забезпечити місцем праці вчителів, посилити авторитет фаху педагога – все це відчутно вплинуло на зростання кількості учительських кадрів, що свідчить про належну роботу учительських семінарій. Зростання числа педагогічних працівників проілюстровано у таблиці 1.9, яку уклав 1930 року А. Попов²:

Таблиця 1.9

Рік	Кількість	Українських шкіл у %
1919	379	-
1920	867	61. 36
1921	979	63. 12
1922	971	68. 26
1923	1027	68. 64
1924	1015	69. 69
1925	1018	70. 03
1926	1013	71. 37
1927	1122	73. 34
1928	1174	74. 90

У хроніці учительських семінарій, що функціонували в Галичині упродовж 1871–1918 рр., можна виділити, за твердженням М. Барни, авторки цінної праці «Розвиток педагогічної освіти в Галичині», три етапи. Йдеться про такі часові періоди: 1871–1874; 1874 – 1909; 1909 – 1918.

¹ Розпорядження зь дня 30 юня 1921, ч. 9320., о приниманю учениковъ и класификаціи въ учительскихъ семинаріяхъ // Урядовый вѣстникъ. Ужгород, 1921. Рочн. 1. 28 марта. С. 89.

² Поповъ А. Школьное дѣло на П. -Руси въ 1919–1929 годахъ // Карпаторусскія достиженія / Сост. А. Попов. Мукачево: Карпатія, 1930. С. 49–50.

Особливістю першого етапу було те, що діяльність семінарій регулював тимчасовий статут, затверджений міністром віросповідань і освіти в 1871 році. Зіставляючи з аналогічними інституціями в Закарпатті, то в Галичині мали місце кращі умови для розвитку музичного виховання. Адже тут у названий період працювали п'ять потужних учительських семінарій (Львів – чоловіча і жіноча, Станіслав – чоловіча, Тернопіль – чоловіча, Перемишль – жіноча), для яких була характерний професійний підхід щодо зростання загального рівня музичної культури. В цих осередках передбачалося вивчення наступних дисциплін: релігія, педагогіка, методика викладання навчальних предметів, польська, українська, німецька мови, математика, геометрія, каліграфія, географія, садівництво, бджільництво. Навчальний план окремо фіксував уроки співів, гри на органі та фортепіано.

У 1874 – 1909 рр. сталася якісна зміна в роботі семінарій, що будувалася відповідно до «Статуту організаційного для чоловічих і жіночих учительських семінарій», затверджено Міністерством віросповідань і освіти в 1874 році. Зважаючи на поширення статутних засад у освітніх інституціях, що функціонували на землях Австро-Угорської монархії (Галичина, Буковина, Закарпаття), відбувався обмін досвідом, методичними напрацюваннями. Це – своєрідний етнокультурознавчий феномен, основу якого творила міжетнічна діалогічність. До речі, за вказаний період зросла кількість семінарій у Галичині до десяти (Львів, Перемишль, Станіслав, Коломия, Тернопіль, Самбор, Сокаль, Заліщики). У цей час мало місце збільшення числа видань підручників, загальної кількості годин. Важливу роль відігравали методики навчання окремих предметів, зокрема історії, географії, ботаніки, а також гри на фортепіано.

Функціонування спеціальних педагогічних навчальних закладів – учительських семінарій – у Галичині й Закарпатті позитивно вплинуло на збільшення кількості кваліфікованих учителів¹.

Для третього етапу був характерний дієвий момент – формування умов для розвитку індивідуальних засад музичного виховання. Співвідношення предметів у навчальних планах станом на 1871 – 1937 роки. в жіночих і чоловічих семінаріях Галичини, засвідчує: частка таких предметів, як музика і співи, гра на скрипці, рисунок, фізичні вправи, гімнастика, ручні роботи, господарство, у зазначений період збільшилася у середньому на 8. 6 відсотків².

Як в Галичині, так і в Закарпатті вчителі активно займалися самоосвітою, брали участь у конференціях, готували концерти, театральні вистави, що передбачали використання музики. Останнє творило певний ґрунт для формування орієнтацій, особливо сільської молоді, на цінності музичної культури загалом. Сутність цих цінностей полягає у потребах як соціальних спільнот, так і окремої особи. Адже етичні, естетичні і ширше – духовні норми – все

¹ Барна М. Розвиток педагогічної освіти в Галичині (1772–1939 рр.) // Рідна школа. Київ, 1998. № 7–8. С. 38.

² Там само. С. 40.

це розглядалося, наприклад, в Ужгородській учительській семінарії на рівні аксіологічної регуляції при вихованні з огляду на відповідну структуру та динаміку мотивацій пізнати зміст музичних творів. Названа семінарія, заснована 1794 року, була фактично центром освітнього розвитку в Закарпатті, оскільки мала значущі традиції. Варто згадати, що саме тут, на початку XIX-го століття, були впроваджені п'ятимісячні курси для підготовки «півцоучителів» української греко-католицької церкви. Ними керував учитель Д. Попович. Від 1834 року цей курс був розширений до десяти місяців навчання, а від 1843–44 шкільного року семінарія, в якій навчання провадилося угорською мовою, стала двокласовою¹. Щоправда, українська мова вивчалася як обов'язковий предмет з урахуванням учнів з родин греко-католицького віросповідання. Окрім того, важливу роль відігравав у чоловічій учительській семінарії той факт, що наука «церковного типікона і простоп'янія» також викладалася українською мовою². Зважаючи на те, що типікон як правовий документ, що регулює життя в монастирських осередках, мав безпосередню дотичність до плекання традицій співу як з'єднувальної ланки між аксіологічним ставленням і поведінкою вихованців. Доцільність типікону охоплювала і низку вказівок, з-поміж яких слід виділити осмислений контакт вчителя або семінариста з культурним середовищем. Проте типікон не містить конкретно однозначної вказівки на те, яким голосовим складом повинен співати весь хор семінаристів. Цей регулюючий документ слід розглядати крізь призму поширених у тогочасній церкві та її культурі ціннісних уявлень про систему «голосіння». Звідси – фіксована установка: якщо молитву увиразнювати співом на криласах, тоді типікон поглиблює у виконавця церковного твору свободу творчого виявлення пізнавальної, комунікативної, перетворюючої функцій.

Історичний аспект функціонування музичної культури в Закарпатті свідчить про самодостатність у ракурсі наступності її виражальних можливостей. Ідеться про змістове наповнення музичних цінностей, що дало змогу у період входження Закарпаття до Чехословацької Республіки інтенсифікувати процес популяризації народної пісні, специфічно інструментальної музики. На цей час і припадає плідотворна діяльність Августина Волошина як директора семінарії, автора цінних праць про домінуючі форми виховання молоді зі спектром засад, зорієнтованих на гуманістичні ідеали. Вони забезпечували смисложиттєві переконання, відкритість на сприйняття субкультури як вартісних ознак, характерних для української спільноти. Тому й недаремно основною мовою викладання стає українська, власне, замість угорської. У справі врегулювання мовного питання, зокрема, в перші роки входження Закарпаття в організм Чехословацької Республіки певну роль відіграв документ від 18 листопада 1919 року, відомий під назвою: «Генеральний Статуть Організації и Администрації Подкарпатской Руси, приключенной къ Чехословенской Республіки Ми-

¹ Історія Ужгорода / Упор. М. Тиводар. Ужгород: Карпати, 1993. С. 85.

² Там само. С. 86.

ровой Конференції». Згідно з ним у складі педагогічного колективу семінарії від 1920 року почали переважати знавці української мови, традицій, звичаїв, пісенної культури. Щоправда, цей процес завершився тільки в 1928 році.

Спираючись на контекстуально окреслені цінності музики, викладачі семінарії широко практикували саморегулюючу систему – важливих для семінаристів – смислових комплексів. Їхніми складниками були різні форми музичної культури, у тім числі народна та елітарна.

По завершенню чотирирічного навчання, отримання атестату зрілості семінаристи отримували право працювати в народних школах, а після дворічної шкільної практики – складати «іспит спосібності». Відтак – вони ставали кваліфікованими вчителями, що відкривало можливість працювати у I–VIII класах народної школи. Внаслідок цього стандартизувалися вимоги і до визначення пріоритетних критеріїв використання художньо-естетичної сфери музичного мистецтва у навчальному процесі.

Залежно від рівня культурно-освітнього досвіду, нагромадження музичних умінь і навичок формувалися групи аксіологічно зорієнтованої молоді. Цим процесом опікувалися висококваліфіковані фахівці. Так, Августин Волошин викладав педагогіку і дидактику, Яків Голота – історію і церковнослов'янську мову, Микола Егрешій – природознавство і фізичне виховання, Адальберт Ерделі – малювання, Іван Мураній – українську (руську) мову і географію, Ладислав Павлик – музику, Данило Петрівський – загальний спів, Ернест Дунда – психологію і церковний спів. До речі, музику і співи викладали також Степан Гладоник, Юрій Костюк, а також Данило Петрівський, який успішно керував хором семінаристів.

Аналогічний хоровий колектив був запланований і при Ужгородській греко-католицькій жіночій вчительській семінарії, що розпочала свою діяльність 14 вересня 1902 року. Її засновником був владика Мукачівської греко-католицької єпархії Юлій Фірцак (1891–1912), який певною мірою продовжував ідеї єпископа Андрея Бачинського (1773–1809) щодо культурно-освітнього життя в Закарпатті. Після смерті Ю. Фірцака заклад очолив від 1912 року Юлій Мелеш. Він започаткував у семінарії чотирирічне навчання. У 1923 році директором був професор теології Юлій Гаджега (1879–1947). Короткий період (1924) виконував обов'язки директора Августин Волошин, а також його однопумець Віктор Желтвай (1890–1974), який утверджував позиції свого попередника в семінарії, будучи призначеним її керівником 1934 року. Як А. Волошин, так і В. Желтвай розглядали стиль життя молоді крізь призму музичного виховання. Тому й недаремно 1937 року при семінарії були відкриті дворічні курси вихователюк дитячих садків та дворічна господарська жіноча школа¹, програми яких передбачали проведення уроків музики, навчання нотної грамоти та співу.

¹ Філіп Л. З історії Ужгородської жіночої учительської семінарії // Календар «Просвіти» на 2002 рік. Ужгород, 2002. С. 155.

Як засвідчують матеріали, опубліковані у виданнях Ужгородської жіночої вчительської семінарії, набув системного характеру педагогічний досвід, зорієнтований на демократизацію освітніх осередків, їхню гуманізацію, а також на звернення до соціокультурного спрямування заходів виховного впливу. Так, наприклад, 3 грудня 1927 року Стефан Дудинський уклав своєрідний цикл рефератів, що дає можливість простежити очевидну послідовність аксіологічних переваг з метою вибору з боку педагога конкретної проблеми. Темами для практичних виступів учителів у рамках 1926/27 навчального року служили наступні діяльнісно-творчі змістові акценти, увиразнені С. Дудинським з проєкцією на усвідомлену регуляцію взаємозв'язку з учнями I – VIII класів¹:

1. I–II класи: розмовні та інтелектуальні вправи для на тему «Вечір у селі зимою».

2. IV клас: пояснення змісту тексту «Читальня».

3. IV клас: граматичний матеріал «Дієслово».

4. II клас: вправи з арифметики на тему «Торгівля»; додавання подумки до п'ятдесяти.

5. III клас: наука про рідний край; вистава «Святий Миколай» і «Різдвяні концерти».

6. I–IV класи: спів; сприйняття зі слуху жартівливої народної пісні «Не буду ся женити».

7. III–IV класи: малювання; самостійний рисунок як ілюстрація до довільно вибраного тексту казки або оповідання.

8. I–II класи: ручна робота; укладення з паперу «сорочки» згідно вірця.

9. V–VI класи: гімнастика; вправи на рівновагу.

10. V–VI класи: граматичний матеріал; відміна дієслова «бути».

11. VII–VIII класи: географія; тема «Швейцарська Республіка».

12. V–VI класи: історія; тема «Угорський король і Галицька Русь».

13. VII–VIII класи: суспільствознавство; тема «Держава – устрій держави».

14. V–VI класи: природа; тема «Звіриний та рослинний світ зимою».

15. VII–VIII класи: господарство; тема «Робота господаря зимою».

16. V–VI класи: арифметика; вправи на множення.

17. V–VI класи: геометрія; вправи на обчислення площі трикутника.

18. VII–VIII класи: фізика; тема «Вплив морозу на людину».

Названий цикл виявляє рівні вихідної орієнтації з огляду на суб'єктивно-інтуїтивну основу, в умовах якої учень був спроможний виявити естетичну здатність до образного мислення, з одного боку, та активного сприйняття й адекватної оцінки навколишнього середовища – з іншого. Йдеться також про соціокультурну творчу діяльність у музичній сфері, зокрема, щодо набуття навичок розуміти музичний твір зі слуху. Важливим постає ефект, що впли-

¹ ЗОДА у Берегові // Ф. 336, оп. 2, сп. 103, 345 с., нач. 7. 12. 1926 – оконч. 30. 12. 1927 г. на 354 лист. (Переписка с вышестоящими школьными учреждениями по педагогич. вопросам. Греко-католическая пѣвчо-учит. семинарія въ Ужгородѣ). С. 312.

ває зі ступеневого формування начального комплексу, розрахованого на учнів I–VIII класів. Для них об'єктивною потребою було спілкування з музичним матеріалом, що органічно поєднував різні предмети, у тім числі красзнавство, народознавство, релігія, історія та музика.

Заслужують на увагу матеріали, що містять свідчення про вступні іспити до півчо-учительської семінарії в Ужгороді за 1929 рік. Вони склалися з таких дисциплін: українська (руська) мова, арифметика та співи. Вступниками були школярі з горожанських шкіл, учні середніх шкіл, яким виповнилося 15 років¹.

Реалізація цих завдань характеризувалася спробою використати у навчальному процесі системно-цілісний підхід. Вимоги до школяра зумовлювалися певною аксіологічною орієнтованістю. У її межах мала місце зацікавленість набутками музичної культури чеського, словацького, угорського, німецького, румунського, а також українського народів, які з давніх часів проживали спільноту в Закарпатті. Це – один із проявів інтегральності музики у виховному процесі.

На період, коли Закарпаття входило в державний організм Чехословацької Республіки, чи не вперше в історії краю припадає духовне відродження української мови, народних традицій, витворених українським народом упродовж століть. Разом з цим посилюється пріоритетна роль системи музичного виховання як чинника, що сприяв формуванню національної свідомості шкільної молоді. У багатьох освітніх осередках здійснювалася змістовна характеристика музичного навчання й виховання на засадах гуманізації та культуровідповідності – ідентичності змісту освіти у національному середовищі.

Міністерство народної освіти Угорщини у 1913 році ухвалило відкриття вчительської семінарії у Мукачеві. Новий навчальний заклад отримав назву «Мукачівська мадярська королівська державна народошкільна семінарія». Потреба її заснування диктувалася метою дати можливість автохтонному населенню здобувати освіту. За організацію та підготовку семінарії до освітньої діяльності відповідали Янош Сонді та Імре Молнар. Вони викладали такі предмети: арифметику, фізику, геометрію, зоологію, каліграфію – Я. Сонді; історію, угорську мову та літературу, співи, музику, уроки гри на скрипці та фортепіано – І. Молнар².

Стосовно музичного виховання, то тільки від 1919 року тут набула поширення практика систематичного влаштування тематичних урочистостей. Вони носили нерідко ритуальний характер з використанням, приміром, весілля як синкретичного дійства, що об'єднує, окрім пісенності, ще й танець та інструментальну музику. Семінаристи активно засвоювали матеріали, опубліковані в таких періодичних виданнях, як «Віночок» (1919–1924), «Учитель» (1920–1936), «Наш рідний край» (1923–1938), «Подкарпатська Русь» (1923–1936),

¹ Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1929. Рочн. X. С. 197.

² Гарагонич В. Вчительська Альма-Матер (Мукачівській учительській семінарії – 80 років). Ужгород: Патент, 1995. С. 5.

«Урядовий вісник» (1921–1938). Для вчителів названі видання служили також своєрідними навчальними посібниками, що містили і спеціальні праці з описами ігрових дій, ритмострофічної та інтонаційно-ладової будови пісень. До концертних програм та урочистих академій входили сольні номери гри на роялі, музичні твори у виконанні чоловічого та мішаного хорів, вихователів та вихованців семінарії. До того ж, при семінарії функціонував самодіяльний театральний гурток, що організовував у місті та навколишніх селах вистави¹.

Теоретико-методологічні основи викладання музики втілювалися на основі багатоваріантності програми з урахуванням стимулу, що сприяло вдосконаленню навчального процесу. Цей стимул охоплював і можливість проведення дозвілля як у стінах семінарії, так і поза її межами. Про це свідчать записи у деннику, що зберігся у фондах ЗОДА у Берегові. Ось зміст типового розпорядку на щодень для семінаристів, що містився у деннику.

«Порядок звичайний на понеділок, вівторок, середу, четвер, п'ятницю:

- о 5 год. – підйом, ранковий туалет;
- о 5³⁰ год. – молитва «Ангел Господиень»; вільний час (½ год.), рефлексії (10 хв.); утренья; Служба Божа «Благодарень»; сніданок;
- о 8¹⁵ год. – вправи для пам'яті;
- о 8³⁰ год. – читання;
- о 9¹⁵ год. – підготовка до катехизму;
- о 10³⁰ год. – дозвілля;
- о 11³⁰ год. – виконання завдань;
- о 12 год. – навчання;
- о 14 год. – обід.

Порядок звичайний на суботу:

режим аналогічний. Від 16 год. до 19 год. – хор, налаштування до сповіді, духовні читання, вервиця; о 19 год. – вечеря»².

Вектор музичного виховання спрямовувався на особистісну участь школярів, наприклад, у хорі з метою демонстрації їхніх індивідуальних здібностей. Тому за станом на 1923–24 навчальний рік збільшилася сітка годин, що відводилися для уроків співу, гри на скрипці – 2–3 години щотижня³.

Такі якісні зміни відбулися не відразу. Для викладання гри на музичних інструментах та співу потрібні були кваліфіковані фахівці (музиканти). Тому ще наприкінці 1921–22 навчального року під час педагогічної конференції, проведеної в Ужгородській учительській семінарії під головуванням Йоси-

¹ Гарагонич В. Вчительська Альма-Матер (Мукачівській учительській семінарії – 80 років). Ужгород: Патент, 1995. С. 12–13.

² ЗОДА у Берегові // Ф. 56, оп. 3, сп. 60, нач. 10. І. 21 р. – зак. 15. XII. 1922 р., 69 арк. (Ужгородський окружний школьний інспекторат. Дневник учета работы Ужгородской духовной семинарии). С. 1–2.

³ ЗОДА у Берегові // Ф. 56, оп. 1, сп. 90, поч. 16. V. 1921 – 14. X. 1925, на 9 лист. (Ужгородський шкільний інспекторат. Річний статистичний звіт дирекції Ужгородської півцо-учительської семінарії про стан цієї школи за 1924/25 навч. рік та список вчителів). С. 6.

фа Пешека, її директор Стефан Дудинський запропонував проект реформи освіти. Сутність цієї реформи полягала в поєднанні програм навчальних осередків (середня школа, гімназія, семінарія) з урахуванням індивідуальних здібностей учнів, їхнього зацікавлення окремими предметами та розвитку цих орієнтацій. Проект реформи був опублікований на сторінках журналу «Учитель» за 1927 рік¹.

Учні V класів середніх шкіл, які мають нахил до музики, згідно реформи отримували можливість вивчати більше предметів зі сфери музичної культури. Це торкалося й підготовки вчителів музики. Примітно, що пропагувався науковий підхід до навчання в учительських семінаріях. Насамперед надавалася перевага вивченню ручних робіт, мистецьких і музичних предметів².

Реформа учительських освітніх осередків відображала основну тенденцію шкільного виховання в Чехословацькій Республіці загалом і в Закарпатті – зокрема. Йшлося про підвищення вимог до рівня кваліфікації вчителів музики, збільшення кількості годин, відведених на вивчення історії, української мови, літератури, музики та співу.

Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вчителів для народних шкіл здійснювалася в процесі пасивної (уроки педагогіки) та активної практики (заняття – в спеціальній методиці і вправах). Аналіз архівних документів свідчить про те, що місцем проведення педагогічної практики учнів учительських семінарій були реальні училища та школи. Під час пасивної практики школярі спостерігали за ходом показових занять учителів і ретельно їх записували. Учні відвідували уроки з різних предметів, у тім числі музики, за спеціально складеним графіком. Як слушно зауважила О. Степанюк, така практика не обмежувалася лише фіксацією ходу уроку, але й висловлювалася оцінка щодо побаченого й почутого на уроці³.

Семінаристи мали можливість вести пробні уроки і вільно обирати ті предмети, методикою проведення яких найкраще володіли. Для проведення пробних і показових уроків практиканти готували конспекти згідно плану, що містив вказівки на дату проведення, предмет, тему уроку, його мета. Важливо при цьому, що організаційний момент передбачав молитву і спів. Навчальний план формував мету музично-естетичного виховання, стимулюючи здатність до рефлексії як показника загальної ерудиції. Тому на теоретичні теми педагогічного циклу щотижня виділялися 2 години, а на практичне проведення – 4 години⁴. Останні охоплювали можливість розширення музичного досвіду,

¹ Дудинський С. Проект реформи образования профессором и учителям // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1927. 30 септембра. № 6–7. Рочн. VIII. С. 3–8.

² Там само.

³ Степанюк О. Практична підготовка вчителів народних шкіл в учительських семінаріях України (друга пол. XIX – 30 роки XX ст.) // Рідна школа. 2004. Травень. С. 67.

⁴ ЗОДА у Берегові // Ф. 1049, оп. 1, сп. 17, нач. 1932 г. – оконч. 1933 г., 22 арк. (Ужгородская греко-католическая учительская семинария, г. Ужгород. Классификационный журнал учащихся IV класса за 1932–1933 учебный год). С. 13.

зміцнення уявлень про жанри музики, особливості музичного мистецтва та його художньо-образну мову.

Ще 1925 року були засновані два іменні фонди: для учнів горожанських шкіл, які досягли особливих успіхів у процесі вивченні української мови; інший фонд був спрямований на надання стипендій школярам, які навчалися в семінаріях в Закарпатті. Стрижнева мета фондів – заохочення до поліпшення результатів навчального процесу¹. Тому й закономірно, що на ці роки припадає помітне пожвавлення створення учнівських, учительських хорових колективів та інструментальних оркестрів. Так, 1927 року постало питання про організацію в Закарпатті учительського хору. Про це свідчать архівні матеріали, зокрема, «Переписка зі шкільними закладами» від 7 грудня 1926 року до 30 грудня 1927 року. В одному документі зазначено: «Дирекціям народних шкіл. Шкільний інспекторат невдовзі прагне заснувати діяльність учительського хору в Ужгородському окрузі. Закликаємо всіх директорів повідомити про наявність учителів, здатних брати участь у хорі»². Подібні хорові колективи справді створювалися у різних округах. Окремі з них (Ужгород, Мукачево, Свалява, Хуст) вирізнялися високим художнім рівнем виконавської майстерності. Вони давали публічні концерти, репрезентуючи особливості музичного мистецтва певного округу. Все це давало можливість окреслювати важливість вимірів і поширення художньої культури серед школярів, а разом з тим і посилювати креативність до самовдосконалення у процесі безпосередньої їхньої участі у згаданих заходах.

У праці «Музичний ренесанс Закарпаття в період Чехословацької Республіки 1919–1939 рр.» Ю. Костюка, визначного знавця й дослідника пісенного мистецтва Закарпаття, дається докладна характеристика хорів при учительських семінаріях в Ужгороді та Мукачеві. Йдеться також про учительські хорові колективи, які поділялися на крайові та окружні: «крайові співацькі спілки підкарпатських учителів»; «окружні учительські співацькі хори». Вони функціонували в Ужгороді, Хусті, Рахові, Тячеві, Сваляві, Іршаві, Великому Березному, Росвигові, Севлюші, Воловому, Нересниці³. Ця диференціація мала інноваційну значущість з огляду на індивідуалізацію художньо-естетичного профілю, що впливало на загальну музичну освіту не тільки молоді, але й інших вікових верств.

З цією метою 1933 року було ухвалене рішення про затвердження нових навчальних планів для горожанських і народних шкіл. А в учительських се-

---

¹ Ревай Ю. Фонды имени Йосифа Пешека // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1925. Рочн. VI. С. 237.

² ЗОДА у Берегові // Ф. 336, оп. 2, сп. 103, 345 с., нач. 7. 12. 1926 – оконч. 30. 12. 1927 г. на 354 лист. (Переписка с вышестоящими школьными учреждениями по педагогич. вопросам. Греко-католическая пѣвчо-учит. семинарія въ Ужгородѣ). С. 196.

³ Дворжак В. До спадщини чехо-словацького вчителя музики Юрія Юрійовича Костюка // Дукля. Пряшів, 2005. № 2. С. 65.

мінаріях ще від 1932–33 навчального року кількість годин на мистецькі предмети збільшилася вдвічі. Так, предмети музичного циклу набули окремого статусу, окреслених під назвами: «загальна наука музики та співу», «гра на скрипці», «курс церковного співу». Це свідчило про відкритість освіти за тогочасних умов до перманентного оновлення, взаємодії внутрішніх і зовнішніх детермінант задля поліпшення стану музичного виховання у поліваріантному режимі. Тому від 1933 року уроки співу вважалися обов'язковими у всіх шкільних закладах Закарпаття.

В освітніх осередках реалізовувалася засада емоційної насиченості уроків за рахунок музичної спрямованості уроків, приміром, співу чи танцю. Їхньою метою було виявлення музичних обдарувань, розвиток художньо-естетичної діяльності, виховання патріотичних почуттів. Окреме місце посідала підготовка до співу у церковних хорах, де також плекалася любов до музики й утверджувалося бажання брати участь у різноманітних мистецьких заходах. Проводилася і позашкільна музична освіта, зокрема, у церковних хорах. У її рамках відбувалося заохочення талановитих учнів прилучатися до музичної культури. Церковний спів передбачав ознайомлення з духовною літературою, Богослужінням, вивчення духовних піснеспівів, читання псалмів, а також ірмологіюну – нотної церковно-богослужбової книжки, перше видання якої з'явилося в Закарпатті у червні 1906 року. Останнє спричиняло єдність духовних устремлень молоді, посилювало тенденцію її зближення до джерел історичної пам'яті, традицій, а також призводило до ширшого устремління з боку виділити катарсичні функції церковної музики. У цьому зв'язку привертає увагу факт: вивчення науки релігії у логічній ланці «релігія – мораль» пробуджувало внутрішній енергетичний потенціал, що сприяв гармонізації естетико-виховних впливів на рівні «родина – школа».

Доцільність викладання науки релігії як предмету має велике значення, оскільки в її основі – інтегративна функція. Вона, як і музика, спрямована на формування адекватних критеріїв, що здатні усунути або нейтралізувати зовнішні впливи антихудожнього наповнення. Адже, як писав В. Сухомлинський, «...одне з найважливіших виховних завдань школи в тому, щоб утвердити в кожній людині доброту й сердечність, чутливість до всього живого, в чому втілені краса й велич життя. Не можуть бути доступними високі ідеали безперечної людині, не здатній до тонких переживань»¹. У цьому аспекті погляди визначного українського педагога з Наддніпрянської України співзвучні засадам А. Волошина, викладених у праці «Про наші школи» (1922).

У 30-х рр. ХХ ст. з метою покращення ситуації в системі освіти Закарпаття робилися спроби реформувати школу, зокрема, її мистецький зміст. Особливо це стосується методики навчання, завдань школи у справі музичного виховання підростаючого покоління. Спробу розкрити такий підхід до генералізації

¹ Сухомлинський В. Методика виховання колективу // В. Сухомлинський. Вибрані твори в 5 томах. К.: Радянська школа, 1976. Т. 1. С. 446.

предметного змісту зробив 1932 року Ф. Агій. На сторінках журналу «Учитель» він акцентував на горизонтальній інтеграції конкретних компонентів, характерних для кожного уроку, у тім числі музики. За його твердженням, «продуктивною школою»¹ є та, де наявна міжпредметна інтеграція в навчальному процесі. На це орієнтувало розпорядження міністерства шкільництва і народної освіти від 6 травня 1930 року.

Здійснення аналогічних завдань повинно відбуватися через плідну і активну діяльність учителя. Перед ним висувалися чіткі вимоги: 1) фахова теоретична і практична освіта; 2) учитель повинен володіти методикою викладання кожного предмета; 3) «чинна школа» повинна надавати тривалі глибокі знання не методом заучування матеріалу напам'ять, а методом активізації учнів до самостійної праці; 4) учитель повинен опрацювати способи, спрямовані на те, щоб учні самі зацікавилися темою навчального матеріалу, вдаючись до їх розуміння й засвоєння, а не механічного вивчення напам'ять; 5) учителі повинні передавати свій досвід широкому колу освітян на сторінках фахових журналів².

Усі ці тенденції стосувалися і викладання мистецьких, музичних предметів. Невдовзі така організація навчання принесла позитивні результати. Звідси – закономірна тенденція: у 30-х роках ХХ ст. шкільне хорове та інструментальне музикування набуло характеру масового явища і сприяло зміцненню музичної культури в Закарпатті.

Музична освіта і музичне виховання здійснювалися в школах і гімназіях, використовувалися різні форми просвітницької роботи через хорові, оркестрові колективи, лекторії, народні пункти навчання.

Мистецьке життя в Закарпатті 1919–1939 рр. зазнало системного і структурного піднесення, що зумовило новий поштовх для подальшого розвитку музичного виховання та формування професійної композиторської школи краю у другій половині ХХ ст. У 20-х-30-х рр. ХХ століття робилися активні спроби для впровадження державного стандарту музичної освіти як основи формування її змісту.

II. ПЕДАГОГІЧНІ МОДЕЛІ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ: ПЕРІОДИКА ЗАКАРПАТТЯ 1919–1939 РР.

У справі становлення виховного національного ідеалу педагогічна преса 20–30-х рр. ХХ ст. відіграла в Закарпатті особливу роль. Він закономірно охоплює різні чинники і, зокрема, модельні парадигми музичного виховання. З-поміж найбільш виразних позицій слід назвати такі педагогічні видання, як «Пчілка», «Наш рідний край», «Учитель».

¹ Там само. С. 221.

² Агій Ф. Шкільна реформа // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1932. № 7–8. Рочн. XIII. С. 223.

Названий етап характеризується тим, що громадський рух за розвиток освіти й виховання, утім числі музичного, розгорнувся й активізувався у переважній більшості міст і сіл краю. Це засвідчують публікації в періодичних виданнях досліджуваного періоду. На сторінках як журналів, так і газет активно розглядалися питання, присвячені загальній проблемі становлення національної школи. У виступах висвітлювалися численні змістовні факти з історії та актуального стану музичного виховання. Їхні автори розкривали зміст музичного репертуару, що був предметом у школах, гімназіях, інших освітніх осередках. Тут нерідко проступає факт, дотичний того, що музичне виховання відіграє ключову роль у процесі становлення особистості з проекцією на естетичні трансцендентні вартості. У даному контексті особливу увагу привертають системні ідеї, що увійшли у педагогічні праці цілої низки дослідників (М. Вегеш, В. Гомоннай, М. Євтух, М. Зимомря, А. Ігнат, В. Кемінь, М. Кляп, М. Кухта, В. Росул, Т. Росул, П. Ходанич та ін.). Проте у переважній більшості публікацій, що належать перу виокремлених вище авторів, йдеться про структурні аспекти педагогічної освіти в Закарпатті. Натомість дане дослідження стосується передусім контекстуальної стратегії освітнього процесу. Воно охоплює педагогічні моделі музичного виховання як одного з тих чинників, які сприяли духовному пробудженню українського населення Закарпаття на ґрунті генетичної пам'яті, а також практично-діяльнісних, концентрованих традицій.

2. 1. Методичні засади музичного виховання на сторінках періодичних видань

Музична культура характеризується, як це висвітлено в попередньому розділі, інтегрованістю, а також значною змістовою наповненістю. Вона є складовою частиною виховання підростаючого покоління. Про її особливості, відповідність індивідуального коефіцієнта загальним рівням народно-педагогічним методам виховання (оволодіння цінностями, традиціями, переконаннями, моральними вартостями) неодноразово йшлося в статтях, опублікованих у провідних друкованих органах Закарпаття.

Обличчя періодичної преси краю суттєво змінилося після 1919 року. Цьому сприятливому періоду передувало помітне гальмування впровадження в життя вільного слова. Восени 1918 року почала виходити щотижнева газета «Карпаторусській Вѣстникъ» (за редакцією А. Бобульського, Ю. Фельдешія), що проіснувала тільки до квітня 1919 року. В Будапешті 1918 року друкувалася українською мовою «Руська Краина» за редакцією відомого культурно-освітнього діяча та вченого Гіядора Стрипського; щоправда, її використання на теренах Закарпаття було обмеженим.

Нові суспільні умови, викликані розпадом Австро-Угорської монархії, спричинили якісне поживлення журналістики. Про це, зокрема, свідчить

стаття І. Камінського «Карпаторусская журналистика послѣ 1919 года»¹. Так, наприклад, відновився вихід газети «Наука», яка від 1922 року змінила свою назву на «Свобода». На її шпальтах розглядалися питання педагогічного характеру з акцентом на патріотичне виховання. Власником газети в 30-х рр. ХХ ст. був А. Волошин, редактором і видавцем – Ю. Сопко.

Варто згадати також газету «Русская Земля», першим редактором якої був Андрій Гагатко (1884–1944). Від 1925 року до кінця 1933 року виходив часопис «Новое время», який редагували В. Баран та Д. Баран. Україномовне видання під заголовком «Вперед» виходило від 1920 року, редакторами якого були С. Клочурак, Ф. Ревай, згодом – Д. Німчук. 1932 року в Ужгороді засновується «Українське слово», яке редагував М. Бращайко. Слід підкреслити: Михайлу Бращайку (1883–1976) належала цінна праця під назвою «Про пісню – коломийку» (1926). Автор зробив спробу осмислити народну пісню з погляду її виховного значення на рівні формування патріотичних почуттів – наріжного каменю світоглядних позицій.

Важливою для розвитку музичної культури, що розглядалася як самобутня галузь діяльності суспільства, була газета «Голос життя». Її реципієнтом були представники переважно молодого читацького загалу. Вона впливала на перебіг тих зрушень, які підвищували зацікавлення передусім шкільної молоді емоційною сферою, досягненнями інтелектуального характеру (уявно-ціннісні результати – осмислення музичних творів, шедеврів мистецтва). У цьому плані заслуговує на увагу таке видання, як «Слово народу» (1931–1932 рр.), редагованого Іриною Невицькою (1886–1965). Письменниця, яка обстоювала українофільський напрямок в журналістиці Закарпаття, активно долучилася наприкінці 20-х рр. до виникнення перших драматичних гуртків. У їхній діяльності присутня принципова послідовність щодо використання музичного супроводу вистав.

З-поміж періодичних видань, які розглядали передусім культурно-освітні, мистецькі, а також музичні питання, виокремимо такі: «Благовѣстникъ»; «Дружественный вѣстникъ»; «Пчолка», а також газета «Народная Школа», що була органом Учительського товариства в Мукачеві.

Українська учительська громада, завдяки якій видавався журнал «Учительський голос» (редактор О. Полянський), значну увагу приділяла налагодженню системи музичної культури у контексті морально-естетичного виховання дітей. Натомість товариство ім. О. Духновича, яке мало до 1933 року свій друкований орган «Карпатській свѣтъ», наповнювало цей контекст також виразною політичною спрямованістю, що засвідчувала вододіл між українофільством та русофільством. Аналогічний ідеологічний струмінь був характерний і для літературного журналу «Карпатській край» (редактор А. Попов), що виходив у 1924–1925 рр. у Мукачеві. До речі, на 20-ті – 30-ті рр. припадає

¹ Каминский И. Карпаторусская журналистика послѣ 1919 года // Подкарпатская Русь 1919–1936 гг. Ужгород: Школьная помощь, 1936. С. 137–139.

вихід різнополярних змістом і напрямком видань, зокрема, «Ку-Ку» (Мукачєво), «Юношество» (Мукачєво), «Наши стремления» (Мукачєво), а також «Живая Мысль» (Ужгород)¹.

У цьому зв'язку більшу користь у справі музично-педагогічної діяльності проводило товариство «Просвѣта» як в Ужгороді, так і інших містах та селах Закарпаття. Його заходами друкувався «Науковий збірник», що виходив живою українською мовою в Ужгороді та мав значне поширення серед освітньо-культурних осередків краю.

Відділ українського вчителства в Мукачєві видавав журнал «Учитель». На його шпальтах з'являлися статті, що сприяли формуванню у дітей морально-естетичного досвіду у поєднанні з інтегративним наповненням зразками народної психології, пісенного фольклору.

Особливої уваги заслуговує журнал «Наша Земля» (Ужгород). Матеріали, що тут друкувалися, мали чітку ідейну орієнтацію. З них проступала значимість виховного потенціалу з огляду на формування української національної ідентичності. Це виразно підтверджували статті Василя Гренджі-Донського (1897–1974). Таке видання, як «Наша земля», пробуджувало національну свідомість, виказуючи здатність удосконалення світоглядних позицій молодого покоління. Тому слушною видається оцінка Миколи Долиная (1894–1970), активного учасника національно-визвольної боротьби², про те, що «мірилом культурності кожної нації є його преса...»³. Преса відігравала дієву роль як мобілізуючий чинник, що стимулював розгортання й поглиблення моральних начал. Вони утверджували позитивний емоційний стан особистості дитини. В основі цього процесу лежав своєрідний механізм гармонійного розвитку музичних обдарувань, що формувалися усім масивом навчальних предметів, але передусім – уроків музики та співів⁴.

Педагогічні моделі музичного виховання віддзеркалюють моральні цінності тогочасного суспільства. Його особливий пафос нуртував у численних статтях, опублікованих у спеціальних освітніх виданнях – «Учитель», «Учительський голос», «Наша школа», «Підкарпатська Русь», «Світло». У багатьох публікаціях мають місце конкретні намагання порушити педагогічні проблеми з проекцією на формування модельних парадигм щодо музичного виховання, окреслення їхнього змісту. Важливо, що тут виокремлювався взаємозв'язок загальних закономірностей і принципів формування особистості. Оскільки мета, характер і зміст музичного виховання визначаються об'єктивними потребами передусім суспільства, соціокультурними, етнічними нормами та тра-

---

¹ Каминській І. Карпаторусская журналистика послѣ 1919 года // Подкарпатская Русь 1919–1936 гг. Ужгород: Школьная помощь, 1936. С. 139.

² Довганич О. Долиная Микола Петрович // Вони боронили Карпатську Україну. Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців. Ужгород: Карпати, 2002. С. 479.

³ Вегеш М. Августин Волошин і Карпатська Україна. Львів-Хуст: ЗУКЦ, 2004. С. 11.

⁴ Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1931. Рочн. XII. Ч. 7–8. С. 132.

дицями народу, то стрижневими були ідеї народної педагогіки. Тому й відбувалося зміцнення ролі учительства у справі організації музичного виховання в контексті розвитку та утвердження українського шкільництва в Закарпатті. У цьому плані значна увага зосереджувалася на ролі вчителя, його авторитету для вихованців. На цьому наголошував Северин Бочек, закликаючи у статті «Організація педагогічної і дидактичної шкільної праці» (1922) підтримувати тих учителів, які виступали з ініціативами усунути недоліки в школах щодо свідомого використання музики як частини духовного набутку народу¹. Автор порушив концептуальні питання, зокрема: вчителі повинні йти на допомогу один одному, оскільки вчитель утверджує основу народного життя; надбання вчителя повинні охоплювати переємність досвіду.

С. Бочек акцентує на окремих рисах шкільної системи, де музичному вихованню відводиться суттєве місце як у рамках школи, так і сім'ї². Зважаючи на дієвість педагогічного досвіду, дослідник вбачав однозначну різницю між українськими, з одного боку, та чеськими освітніми осередками – з іншого, де були наявні кращі матеріальні можливості для досягнення виховної мети. На користь висловленої думки слугує факт відсутності у досліджуваній період спеціалізованих праць українською мовою.

Йдеться про методичку використання навчального матеріалу на внутрішніх і міжпредметних взаємозв'язках, де органічним складником була б музика. Зважаючи на те, що переважна більшість учителів була спроможна спілкуватись, окрім української, угорською, чеською, словацькою, румунською, німецькою мовами, то це полегшувало, тією чи іншою мірою, активно впроваджувати слово та мелодію, в навчання й виховання школярів. Це творило ґрунт для активізації у школярів мовленнєвих можливостей на основі музичного сприйняття творів носіїв різних національних культур. До слова, на раціональність комунікативної діяльності і насамперед – роботи над текстом – вказують сучасні дослідники Х. Хачатурян³ та М. Жміхровська⁴. Згадана обставина була характерна не тільки для Закарпаття, але й для інших українських етнічних земель – Буковини та Галичини⁵. С. Бочек аргументовано доводив своє бачення про доцільність вивчення англійської та французької мов, оскільки в їхніх шатах широко відтворені морально-виховні можливості музики з-під пера визначних композиторів Східної, Центральної та Західної Європи. Це дозволило б краще пізнавати новітні педагогічні інновації, які важливі з огляду на сучас-

---

¹ Бочек С. Організація педагогічної і дидактичної шкільної праці // Учитель / Ред. С. Бочек. Ужгород, 1922. Рочн. III. Ч. 6. С. 3.

² Луцик Д. Все починається з сім'ї. Дрогобич: Коло, 2004. 140 с. ; Źmichrowska M. J. Małżeństwo i rodzina w chrześcijaństwie i islamie. Wspólne tradycje. Częstochowa, 2007. 228 s.

³ Хачатурян Х. Обучение иностранным языкам через активизацию речевых возможностей человека на основе музыкального овосприятия. К., 1998. С. 27.

⁴ Źmichrowska M. J. Towarzystwo szkoły ludowej (1891–1939). Olsztyn, 1992. S. 93.

⁵ Курляк І. Українська гімназійна освіта у Галичині (1864–1918 рр.). Львів, 1997. 222 с.

не тлумачення, за оцінкою О. Вишневського, «будови суспільного організму, що послідовно включає людину – родину – громаду – націю»¹. Адже сфера впливу системних закономірностей розповсюджується на весь процес виховання, що має характер зовнішньої, внутрішньої та об'єктивно-особистісної взаємодії. Природа цих чинників охоплює сукупність як вимог до особистості (мета, мотиви, креативні можливості, обдарування, вікова модель поведінки), так і суспільства (пріоритетні принципи, що забезпечують реалізацію «триєдиної мети едукації – навчання, розвитку і виховання»²) на рівні національної школи. На цей факт наголошує Б. Ступарик у праці «Національна школа: витоки і становлення»³.

Про практичну важливість національної школи, а в її рамках здійснення музичного виховання аргументовано висловлювався визначний український письменник і педагог Олександр Маркуш (1891–1971), автор підручника «Краєзнавство» для народних шкіл, редактор дитячих і молодіжних часописів «Віночок для підкарпатських діточок» та «Наш рідний край». Широкого розголосу набула його провідна теза, що виховання у дітей почуття любові і відданості рідному краю лежить на плечах школи. Він одним із перших звернув увагу на потребу видання збірок усної і пісенної народної творчості з метою їхнього використання на уроках співу. Працюючи упродовж 1910–1944 рр. учителем початкової школи у Тячеві, педагог безпосередньо використовував на практиці пісні, загадки, казки. О. Маркуш був переконаний, що ці фольклорні тексти збуджують почуття дітей, зміцнюють їхню любов до Батьківщини. На сторінках журналу «Учитель» він робив вдалі типологічні порівняння, текстові зіставлення, звертаючись до чеської педагогічної думки, біля витоків якої стояв автор «Великої дидактики» Ян-Амос Коменський (1592–1670). Як ілюстрацію дослідник подає у статті «Початкові відомості» (1920) вдалий приклад для вчителя музики, яким може слугувати шосте видання збірки чеських народних пісень⁴.

У цьому зв'язку примітною є також стаття «Народне виховання», що містилася у згаданому журналі «Учитель» за 1921 рік. З дидактичного матеріалу проступає не уявлюване, а реальне тлумачення розуміння ролі музичного виховання у формуванні творчого потенціалу дитини та її духовності через емоційну сферу. Спів та його навчання – важливий засіб у виконавській діяльності вчителя. Бо він спонукає школярів до дієвості сприйняття змісту того чи іншого твору, водночас активізуючи і їхні психологічні процеси, у тім чис-

¹ Вишневський О. На шляху реформ. Актуальні питання сучасної української освіти та змісту виховання. Дрогобич: Коло, 2005. С. 117.

² Там само. С. 118.

³ Ступарик Б. Національна школа: витоки і становлення. Івано-Франківськ, 1992. 192 с.; Ступарик Б. Національна школа: витоки, становлення: Навчально-методичний посібник. К.: ІЗМН, 1998. 336 с.

⁴ Маркуш А. Початковѣ вѣдомости // Учитель / Ред. С. Бочек. Ужгород, 1922. Рочн. III. С. 7.

лі уяву та мислення. Важливо при цьому виокремити багатство та глибину переживань саме тоді, коли виконується народна пісня у стінах національної школи. Вокал не тільки безпосередньо впливає на стан облагородження людського ества, оберігає ясність думки, розвиває позитивні емоційні начала, але й сприяє у виховному процесі забезпеченню норми рецепції текстового та нотного змісту. Йдеться про вивчення народних пісень у широкому контексті. Це означає для школяра набути ще одну можливість завдяки співу виявити себе активно й повно у хорі.

Творчість у музиці, як і в інших видах мистецтва, розвивається не завжди у прямій залежності від умов, особливостей організації суб'єкта діяльності. Тому у багатьох школах Закарпаття упродовж 20-х-30-х рр. ХХ ст. співу як засобу музичного виховання надавалася пріоритетна увага. Йдеться про внутрішню рухливість у школярів як показника творчого обдарування, коли навіть старших учнів слід привабити до пошукової активності – вивчити текст пісні у сполучі з нотним записом. Звідси – логіка використання варіативної фіксації, орієнтованої на передбачуваний поріг об'єктивного розуміння і засвоєння хорового співу.

Окремо слід спинитися на позиції журналу «Учитель», що надавав свої сторінки для роз'яснення засад музичної культури у зв'язку з народними традиціями. Йдеться про значення, наприклад, проведення недільних бесід з представниками різних вікових категорій – зі школярами, гімназистами, а також зрілими громадянами¹. Такі заходи проводилися переважно членами товариства «Просвіта», які стимулювали поглиблення знань і умінь шкільної молоді², зокрема щодо позаурочної роботи. Ця модель охоплює вивчення пісень різних жанрів, гру на народних музичних інструментах (дримба, сопілка, цимбали, гуслі), а також ігрову музично-дидактичну роботу безпосередньо на уроках (слухання музики, виконання музичних творів, запис нотної грамоти).

Примітна деталь: для досліджуваного періоду характерним був механізм функціонування в Закарпатті недільних шкіл. Вони сприяли покращенню рівня музичного виховання в освітніх осередках краю. У зв'язку з цим доцільно поєднувати факти, що містяться у звітах окружних інституцій. Це підтверджують численні інформації, опубліковані під рубрикою «Хроніка» на сторінках журналу «Учитель» за 1924 рік. Вони дають синтетичне уявлення про конкретно-історичну результативність заходів щодо природи і структури музичного виховання, творів, а також окремих музичних індивідуальностей як на рівні педагогів, так і учнів. Це засвідчує інформація про стан шкільництва в Хустському окрузі. З неї дізнаємося, що чотири церковні споруди використовувалися в якості шкільних класів (села Іза, Липча, Драгово, Горінчово); для бідних учнів закуплені підручники, зошити з нотами, папір для малювання на загальну суму 2000 корон; навчання забезпечувало 105 осіб з урахуванням

¹ Народне виховання // Учитель / Ред. : С. Бочек. Ужгород: Вікторія, 1921/22. Рочн. III. С. 15.

² Федака П. Пам'ять рідної землі. Ужгород, 1996. С. 229–235.

учителя співів та музики. Навчанням було охоплено, за підрахунками автора статті «Стан шкільництва у Хустському окрузі за 1923-24 шкільний рік» М. Гулянича, 11. 866 учнів¹.

Проведений нами аналіз свідчить про те, що основою музичної обдарованості дитини є стан її морально-естетичної організації. Відповідна спрямованість на так зване дидактично-операційне обґрунтування мети, завдання, планування, методики підбору змісту, наприклад, народної музики – все це спричиняє рівень творчої діяльності школяра та його музикальності. Тому звуки, органічно об'єднані у часі й просторі, тобто організовані в лад і ритм, можуть стати, як переконливо стверджує С. Науменко, джерелом настрою для предметного сприйняття змісту музичного твору². Цією засадою пояснюємо ідею пошуку й дослідження засад музичного виховання у контексті освітнього процесу упродовж 1919–1939 рр. такої національної школи, яка за тогочасних умов гармонійно виховувала «розум, серце, волю й пам'ять»³. Вона була особливо важливою для українського шкільництва в Закарпатті, яке упродовж віків входило в організми різних держав. У цьому зв'язку слід назвати сільські школи, в яких здійснювалося музичне виховання. Це – школи в таких селах Хустського округу, як Драгово, Золотарево, Вишково. Для них була характерною – з боку вчителів – комплексна реалізація завдань з музики та співів. Поступово домінуючою стає позиція, коли відбувається урок співів у рамках фольклорно-пошукової роботи. Так, наприклад, у Драгівській школі всі учні співали за принципом попереднього підбору матеріалу, а учениці до того ж навчались танцювального мистецтва під музику. Натомість у Золотаревській школі навчальний процес був налагоджений таким чином, що в старших класах, передусім у позаурочний час, відбувалися додаткові уроки співу, танцю. Особливо це практикувалося в зимовий період, зважаючи на різноманітність традицій та звичаїв календарного циклу в Закарпатті. У Вишківській школі учні мали планові заходи, які передбачали зустрічі з дорослою молоддю для спільного співу у хорі, який виконував народні й церковні пісні.

У різних селах Мараморощської жупи, зокрема, у Данилові, Шандрові, а також Хусті велася активна позашкільна робота. Вона полягала у вирізненні цілої низки курсів, у тім числі з питань музичного виховання, що охоплювало також малоосвічених селян. З віддалених гірських місцевостей названої жупи було зібрано 39 дітей⁴, для яких започаткували п'ятимісячні курси з метою наближення музичної вихованості учнів до певного еталону. Учителем був обдарований педагог, знавець дитячого фольклору Йосип Барна. На його уро-

¹ Гулянич М. Стан шкільництва в Хустском окрузі за 1923–24 шк. год // Учитель / Ред. : С. Бочек. Ужгород: Вікторія, 1924. Рочн. V. Ч. 3–4. С. 179.

² Науменко С. Художня обдарованість: психологічна проблема // Педагогіка і психологія. К., 1995. № 1 (6). С. 52.

³ Гулянич М. Стан шкільництва в Хустском окрузі за 1923–24 шк. год // Учитель / Ред. : С. Бочек. Ужгород: Вікторія, 1924. Рочн. V. Ч. 3–4. С. 180.

⁴ Там само. С. 181.

ках учні вчилися читати, писати й рахувати, а також співати на два голоси. Саме спів додавав радості як учням, так і їхнім батькам, що удосконалювало й утверджувало систему морально-естетичного виховання учнів та їхніх батьків засобами української народної музики Закарпаття. Педагог вміло поєднував регіональні зразки пісенної культури, типової для українського, угорського, чеського, словацького, румунського, єврейського народів.

Державними службовцями у згаданих школах працювали учителі Владислав Січ (Хуст), Юлій Зейкан (Данилово), Василь Довгун (Драгово), Юлій Бокотей (Золотарево). Вони цілеспрямовано пропагували принципи гуманістичної спрямованості виховання, у тім числі повагу особистості (дитини до батьків, дитини до старших, дитини до вихователя), а також засади розвитку ініціативи та самостійності вихованців. У цьому зв'язку помітна роль належала театральним гурткам, які в 1919–1939 рр. функціонували в Закарпатті при кожній державній школі. В їхній обов'язок входило освоєння учнями музичної культури та її кращих досягнень зі світового обширу, зважаючи на оптимальну співвіднесеність з драматичними творами. Так, наприкінці 1924 року шкільний відділ планував показати виставу в Ужгороді за участю шкільних колективів з Хустського округу. Тут свій високий виконавський рівень виявив дитячий шкільний хор із села Вишково. На краєвій виставі він у 1923–1924 шкільному році отримав премію, а диригент Василь Гегедиш удостоївся спеціальної відзнаки¹. Про музичне виховання як нормативної якості в Закарпатті свідчить також проведення щомісячних концертів, структура яких будувалася за складністю репертуару і стильовими ознаками.

Періодично у часописах і журналах зустрічались публікації методичного характеру. До них належить дослідницька спроба вчителя співів О. Буркацького, який акцентував у статті «Уваги до науки співу» (1930) увагу читачів журналу «Учитель» на істотному – з дидактичного погляду – фактичному музичному матеріалі². Він робить посилання на базові моделі діяльності німецького теоретика музичного мистецтва Макса Баттке (1863–1916). Автор згадує також розробки чеських методистів І. Цмиряля та П. Долежала.

Заслугове на увагу теза М. Баттке, згідно якої у навчанні слід відштовхуватись від мажорного тризвуку (до–мі–соль). При цьому аргументи базуються на переконанні, що цей тризвук – найприродніший. Водночас український педагог О. Буркацький надавав великого значення розвитку як слухової, так і зорової пам'яті. Це забезпечує, за його переконанням, усебічне зацікавлення учнів музикою загалом і конкретними творами українських (Д. Бортнянський, М. Лисенко), чеських (Б. Сметана, А. Дворжак), угорських (Ф. Ліст, Ф. Еркель), німецьких (Б. Бах, Л. Бетховен) композиторів – зокрема. На практиці

¹ Гулянич М. Стан школьництва в Хустском окрузі за 1923–24 шк. год // Учитель / Ред. : С. Бочек. Ужгород: Вікторія, 1924. Рочн. V. Ч. 3–4. С. 182.

² Буркацький А. Уваги до наукованя співу // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1930. Рочн. XI. № 1–2. С. 17–19.

використовувалися в процесі слухових вправ короткі мелодії, які ефективно засвоювалися учнями. Вони будувалися на вже вивчених дітьми інтервалах. Завдання, що стояло перед школярами, містило орієнтацію на те, як їх краще засвоїти вправою вгадування, розгадування і вмілою відповіддю. При зорових вправах учитель випишував на дошці мелодію, на короткий час показував учням, а далі, усунувши написане, ставив завдання відтворити з пам'яті певний мелодичний уривок. Це були, хоч і нескладні, але цікаві підступи для розвитку слуху, що сприяли активній участі дітей у шкільних хорових колективах, оркестрах. Таким чином, широко використовувалися наочність, живе споглядання тих об'єктів, які підлягали засвоєнню учнями на музичному рівні.

У цьому зв'язку примітну думку висловив В. Флегл, надрукувавши 1932 року у журналі «Учитель» змістовну статтю під назвою «Інтерес до музичного виховання»¹. Вона подана у загальній рубриці «Із шкільного життя». Йдеться про наукове узагальнення потреби підвищення рівня музичного виховання серед носіїв різних вікових категорій. Автор переконливо обґрунтовує організацію навчальної діяльності в такий спосіб, щоб вона була заснована на обізнаності зі специфікою предмету. А для цього потрібна засада: предмет музичного виховання слід упорядкувати законом, що передбачає логіку: у народних школах музичне виховання доцільно проводити фаховим шляхом². Іншими словами, цей спосіб спрямований на оцінювальний вплив музики на власну активність дитини методами стимулювання (заохочення, змагання, покарання).

Аналогічний до наведеного вище підхід дає змогу не тільки з'ясувати фундаментальний зміст модельних парадигм музичного виховання, але й те, як ці засади забезпечують оволодіння суті музичних явищ. На це орієнтував реципієнтів музичних творів Петро Світлик (1901–1963), який працював у 20-х – 30-х рр. ХХ ст. учителем у селах Білки, Кушниця, Великий Бичків. Тут з його ініціативи були засновані хори. Він активно спричинився до утвердження методичних засад музичного виховання в Закарпатті. На його думку, шкільний відділ повинен був забезпечити цілісний музичний курс, де б викладали фахівці музики. Це вони здатні прищепити любов дітей до музики, навчити їх збирати фольклор, розрізняти ритми пісень, співати правильно з нот, грати на будь-якому інструменті з нот. Про це він аргументовано писав у статті «Народні пісні», опубліковані 15 квітня 1926 року у виданні «Підкарпатська Русь»³.

Не буде перебільшення, коли підкреслимо: у педагогічних журналах, що виходили у 20-х-30-х рр. ХХ-го ст. у Закарпатті, системно викладені модельні парадигми музичного виховання. Йдеться про конкретні рекомендації провід-

¹ Флегл В. Інтерес до музикального виховання // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород: Вікторія, 1932. Рочн. XIII. Ч. 7–8. С. 249–251.

² Флегл В. Інтерес до музикального виховання // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород: Вікторія, 1932. Рочн. XIII. Ч. 7–8. С. 249.

³ Світлик П. Народні пісні // Підкарпатська Русь. 1926. Ч. 4. 15 квітня. С. 54–56.

них фахівців, учителів-музикантів стосовно ведення уроків співів і музики. В музичних рубриках порушувалися важливі проблеми, які окреслювали пріоритетні позиції у процесі музичного виховання. До них належать, кажучи сучасним поняттям, «раціональна»¹ інтеграція складових навчально-виховного процесу з орієнтацією на розвиток творчих обдарувань, ідеї індивідуального та диференційованого підходів до навчання дітей музики та співу. Заслужують на увагу праці таких авторів, як А. Скиба («Спів у народній школі»), П. Милославський («Як розвивати слух дітей?»), Ю. Боршош («Дещо про навчання співу»), Й. Сулик («Школа і спів»), П. Світлик («Народні пісні») та ін.

Так, Йосип Сулик зробив спробу у статті «Школа і спів» обґрунтувати проблему індивідуалізації навчання, запропонувавши власний підхід для покращення музичного виховання в школах Закарпаття. Дослідник, використовуючи окремі положення з «Великої дидактики» та «Материнської школи» Я. А. Коменського, фундатора класноурочної системи як основи навчання, докладно характеризує позитивні якості музичного виховання. Вони зумовлюють реалізацію загальних положень і рекомендацій наступного змісту:

а) потрібно дбати про природність співу як під час навчального процесу, так і на прогулянках, на природі;

б) вивчений пісенний репертуар треба постійно пригадувати, повторювати, концентрувати за циклами, за сезонами (дослідник має на оці календарно-обрядові фольклорні зразки);

в) перед вивченням пісенних зразків завжди потрібно ознайомити дітей з історією пісні, залучати до репетицій інструментальний супровід;

г) під час вивчення фольклорного тексту важливо залучати дітей до найпростіших способів тактування, диригування;

д) народні пісні в класі повинні оживлятися імпровізованим доспівом, міжспівом чи переспівом, бо все це вимагає сюжетно-жанрова лінії пісенного твору;

е) у процесі проведення шкільних заходів слід долучати до репертуару не тільки українські пісні, але й твори інших слов'янських народів².

Численні документи і матеріали, проаналізовані нами у процесі дослідження теми музичного виховання в Закарпатті упродовж 1919–1939 рр., свідчать: у 20х – 30-х рр. ХХ-го ст. відбувалось активне здійснення шкільного музичного виховання. Цьому сприяли дієві виступи педагогів Закарпаття на сторінках багатьох періодичних видань («Наш рідний край», «Пчілка», «Учитель», «Календарі» «Просвіти» та ін.). Квінтесенцією опублікованих методичних матеріалів було розгортання духовних змагань за створення української національної школи в Закарпатті за умов відсутності державотворчих чинників. Педагогічна праця спрямовувалася на таке навчання дітей, яке б розвивало

¹ Скотний В. Раціональне та ірраціональне в науці й освіті. Київ-Дрогобич: Коло, 2003. 284 с.

² Сулик П. Школа і спів // Учитель. Ужгород: Вікторія, 1932. Рочн. XIII. № 10. С. 300.

їхні таланти, а звідси – прагнення впливати на морально-естетичні почуття школярів. Про це міститься свідчення Й. Бузинка у його статті мемуарного характеру «Спомини зі студійної дороги до Чехії»¹.

Дитяча психіка винятково чутлива, коли взаємодіють яскраві враження, що відображають сукупність потенційних умінь і навичок. Останнє має, за переконливим твердженням відомої польської дослідниці М. Й. Жміхровської, певну залежність від родинного середовища². Безумовним є факт, що спів і ширше – заняття музикою, засвоєння музичного твору – це один із дієвих засобів музичного виховання. Це – така трансцендентна цінність, що впливає на дискурс і спричиняє якісне оновлення змісту. Таке прочитання суголосне сучасним вимогам, зафіксованих у «Державній національній програмі «Освіта». Україна ХХІ століття»³. Тому й закономірно, що цей чинник відіграє помітну роль у формуванні особистості учня як суб'єкта національної школи.

2.2. Висвітлення процесу музичного виховання в друкованих річних звітах гімназій Закарпаття

З-поміж документальних матеріалів про тему музичного виховання в Закарпатті у 1919–1939 рр. заслуговують на особливу увагу річнірки Берегівської та Ужгородської державних гімназій під назвою «Звідомлення». Збереглися також аналогічні звітні книги Мукачівської та Хустської гімназій.

«Звідомлення» – це докладний звіт про багатогранну діяльність кожного з названих осередків. Воно публікувалося наприкінці навчального року і мало постійну структуру.

«Звідомлення Берегівської державної реальної гімназії» відкривались вступними статтями її директорів. Вони містили хроніку розвитку закладу, а також конкретизований аналіз освітньо-культурного процесу, який здійснювався в гімназії. Наступний розділ був присвячений висвітленню діяльності професорів, які викладали основні предмети в українських (руських) класах, а також характеризувалися зміни щодо складу учителів, які сталися в силу різних обставин.

До розділу «Історія шкільного року» вписувались відомості про події окремого навчального року. Тут повідомлялися результати іспитів учнів; подавався навчальний план із повним викладом кількості годин, відведених на кожен предмет, зокрема, уроку співів; мала місце інформація про шкільні торжества та звіти про спортивні звитяги вихованців гімназії, а також про діяльність «Пласту».

¹ Бузинка Й. Спомини из студійної дороги до Чехії // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1924. Рочн. V. С. 163.

² Żmichrowska M. J. Pierwszy Ogólnopolski Kongres Dziecka (2 – 4 października 1938 r.). Częstochowa, 2007. S. 81.

³ Державна національна програма «Освіта». Україна ХХІ століття. К. : Райдуга, 1994. С. 28.

У розділі «Статистичний перегляд» наводилися таблиці, що відображали кількість учнів гімназії, їхнє національне походження, місце народження, визнання мови як рідної, віросповідання, вік учнів, рід заняття батьків, розмір шкільної оплати за шкільний рік, дотації, класифікацію учнів за рівнем успішності. Були тут також оголошення на наступний шкільний рік про умови вступу до гімназії, розмір оплати за навчання, кількість іспитів вступних та випускних та час їхнього проведення. У рубриці під назвою «Каталог руських класів» зазначалися імена і прізвища всіх учнів, які навчалися в конкретному шкільному році.

У цьому контексті варто наголосити: Берегівська державна руська гімназія була заснована при угорській гімназії. Тому частина «Звідомлень» з аналогічним інформаційним блоком матеріалів друкувалася угорською мовою. Наприкінці подавався перелік учнів, які закінчили навчальний рік з відзнакою та «Список підручників», пропонувався на наступний навчальний рік для кожного гімназійного класу окремо.

Як свідчить «Звідомлення руської державної реальної гімназії в Берегові на 1920–21 навчальний рік»¹, підготовлене директором Андрієм Алиськевичем, уроки музичного виховання (спів), як і ручні роботи, не входили до переліку основних предметів. Щоправда, в 1919–1920 шкільному році професор Еміліян Бачинський проводив уроки співу (теорію і хор) по 4 години щотижня.

Берегівська руська гімназія постійно брала участь у громадському та культурно-освітньому житті міста. З-поміж багатьох заходів доцільно виокремити наступні. Так, 28 жовтня 1920 року урочисто святкували річницю заснування Чехословацької Республіки концертом. Йому передувала промова професора В. Пачовського у гімназійному залі. 15 листопада цього ж року відзначалася подія, що була проведена з нагоди 250-річчя від дня смерті Я. А. Коменського. Свято супроводжувалося музично-вокальними номерами молодіжного хору під керуванням професора О. Бачинського. Урочистості, присвячені знаковим постатям України, відбулися 1921 року. 20 квітня мала місце урочиста академія до 60-х роковин смерті Тараса Шевченка. Вона складалася з музично-вокальних творів на вірші поета. Окрім цього, 25 червня було проведено день пам'яті визначного будителя й педагога О. Духновича. Названі заходи мали організаційно-методичне забезпечення, які віддзеркалювали специфіку цього вагомого осередку в культурному житті української громади міста Берегова, що знаходилося під потужним впливом угорськомовного середовища. Це – ще одне свідчення на користь ефективної педагогічної та освітньо-культурної діяльності українських письменників-емігрантів, які плідно працювали в Закарпатті в міжвоєнний період, а саме – В. Бірчака та В. Пачовського. Як вихователь гімназійних класів В. Пачовський (1878–1942) надавав першорядної уваги проведенню індивідуальної роботи з гімназистами, підкреслюючи

---

¹ Звідомлення руської державної реальної гімназії в Берегові на 1920. –21 учебный годъ / Зладивъ А. Алиськевичъ. Ужгородъ: Уніо, 1921. С. 11–12.

значимість національного виховання на засадах органічного поєднання інтелектуального, естетичного, фізичного аспектів. У цій сполуці чільне місце посідала й музична культура. Певним підтвердженням може слугувати й збірник «Народні оповідання про давнину» (1925), що складався з учнівських опрацювань в упорядкуванні В. Пачовського. На цей факт звернув увагу П. Ходанич у монографії «Педагогічна та освітньо-культурна діяльність українських письменників-емігрантів на Закарпатті в міжвоєнний період (1919–1939)»¹.

«Звідомлення державної реальної гімназії в Берегові на 1922–23 шкільний рік» підготував директор Михайло Григаший. Промовистий факт: щонеділі діти співали в хорі під час богослужінь під керуванням професора О. Бачинського². Засобами церковної музики поєднувалося моральне та естетичне виховання гімназистів, що позитивно впливало на збагачення їхнього духовного світу. Активна участь учнів сприяла утвердженню культурних цінностей українського народу в Закарпатті. Передусім ідеться про особистісне сприйняття змістових складників, що допомагали вивільнити автентичну експресію й викликати конструктивну уяву дитини.

Цілісний аналіз «Звідомлень» дає можливість дійти висновку: питання морального виховання у Закарпатті крізь призму сприйняття музики посідало чільне місце у процесі формування, зміцнення і потенційного розвитку естетичного досвіду молодого покоління. У цьому зв'язку конкретний інтерес викликають, коли йдеться про роль музичного виховання в досліджуваній період, «Звідомлення» Берегівської гімназії на 1927–28 шкільний рік. Варто зазначити, що керівництво державного гімназійного інтернату також звертало належну увагу на естетичну освіту вихованців. Сталими були намагання через плекання співу і музики облагородити серця молоді і розвивати вроджений музичний талант³.

Певним підтвердженням цього структурування є стаття Корнила Заклинського, що міститься в гімназійному «Звідомленні» за 1927–28 рік. Примітно, що 1928 року минуло десять років від дня утворення незалежної Чехословацької Республіки. З цієї нагоди К. Заклинський подав історичний, економічний, культурно-освітній огляд досягнень Закарпаття. Наскрізною думкою праці було те, що кожна людина міцно пов'язана зі власною спільнотою і народною культурою. Дослідник слушно наголошує, що демократично налаштований уряд Чехословацької Республіки не стояв на перешкоді розвитку української культури в Закарпатті. Певною мірою автохтонне населення Закарпаття – українці – чи не вперше отримали право вибору в сфері власних устремлінь і,

---

¹ Ходанич П. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність українських письменників-емігрантів на Закарпатті в міжвоєнний період (1919–1939). Ужгород: Гражда, 1999. С. 25–48.

² Увѣдомлення державної реальної гімназії в Берегові на шкільний рік 1922–1923 / Зладив М. Грігаший. Ужгород: Вікторія, 1923. С. 8–9.

³ Увѣдомлення державної реальної гімназії в Берегові на шкільний рік 1927–28. Берегово: Меркур, 1928.

зокрема, щодо музичних уподобань¹. Грунтовну характеристику діяльності К. Заклинського в Берегівській гімназії подав В. Пачовський. Так, 23 січня 1921 року педагог заснував «Кружок самообразования руської молодьжи», а також систематично організовував виступи дітей у хоровому колективі².

Від 1928 року музичне виховання (спів) в українських класах Берегівської гімназії за розпорядженням земського уряду від 22 листопада 1928 викладав управитель державної народної школи Іван Гриць. За його ініціативи було проведено низку заходів, покликаних зміцнити роль музики як дієвого чинника у справі пробудження патріотичних почуттів у гімназистів³. З-поміж них виокремимо святочну академію з нагоди дня народження президента Республіки Т. Масарика, яка відбулася 7 березня 1929 року. В її програмі особне місце посіли виступи гімназійних хорових колективів⁴.

Наголосимо: предмет уроку співів вперше увійшов до переліку навчальних предметів із зазначенням кількості годин на тиждень (2 год.) у 1930 році. З річного звіту державної реальної гімназії у Берегові за 1930–1931 рік довідуємося, що від 16 березня 1930 року предмет «співи» викладав відомий чеський професор А. Сладек з державної реальної гімназії в Хотеборжі⁵.

Серед урочистих літературно-музичних заходів, які відбулися в 1930–1931 році в Берегівській гімназії, відзначимо такі: а) 28 жовтня – урочистість з нагоди державного свята за участю гімназійного оркестру учнів під керівництвом Г. Стокласової та хору під керівництвом А. Сладека; б) концерт до 81-ї річниці від дня народження президента Чехословаччини Т. Г. Масарика. Цей захід мав змістовну програму:

- 1) «Я русин був» – гімн у виконанні хору учнів під керівництвом професора А. Сладека;
- 2) реферат про життя та діяльність Т. Г. Масарика – доповідь професор Ілляшевич;
- 3) Ф. Мендельсон. «Пісня без слів»; А. Дворжак. «Гумореска» – у виконанні оркестру під керівництвом Г. Стокласової;
- 4) І. Франко. «Блаженний муж» – декламація учня VII класу М. Маляра;
- 5) «Отчина» – у виконанні хору під керівництвом професора А. Сладека;
- 6) «Масарикові – визволителю» – декламація чеською мовою учениці VI класу М. Сводобової;
- 7) «Марш» – у виконанні оркестру під керівництвом Г. Стокласової;

---

¹ Увѣдомленя державноѣ реальноѣ гимназіѣ в Береговѣ на школьный рок 1927–28. Берегово: Меркур, 1928. С. 6.

² Там само. С. 10.

³ Увѣдомленя державноѣ реальноѣ гимназіѣ в Береговѣ на школьный рок 1928–29. Ужгород: Свобода, 1929. С. 8.

⁴ Там само. С. 21.

⁵ Рочне справозданя держ. реалн. гимназіѣ в Береговѣ за школьный рок 1930–1931. Берегово: Меркур, 1931. С. 9.

8) державні гімни – у виконанні хору учнів під керівництвом професора А. Сладека¹.

Аналізуючи репертуарне наповнення різноманітних заходів у гімназії, доходимо висновку: провідні педагоги навчального осередку усвідомлювали потребу постійно докладати зусилля задля розвитку творчого потенціалу своїх вихованців.

Від 1931 року навчання співу в Берегівській гімназії доручено учителю державної народної школи в Берегові Єрмолаю Малиничу. На цей період припадає і певне покращення забезпечення класів музики шкільними інструментами. Відомо, що вибір зацікавлення чи музичного вподобання молоді нерідко залежить від зовнішніх чинників, які постали внаслідок реалій дійсності. Тому так важливим є факт, що на початку 1931 року кабінет співу був обладнаний інвентарем в кількості восьми інструментів на загальну суму 7. 078'70 корон². Це було суттєвим причинком для емоційного та інтелектуального розвитку гімназистів, адже вони отримали можливість безпосередньо контактувати з живою музикою.

У «Звідомленнях» Берегівської гімназії упродовж 1920–1932 рр. аргументовано виокремлювалася роль музики в житті молоді. При цьому акцент робився на її виховному і освітньому рівнях. Проте у річниках переважно інформаційно – штрихами –повідомлялось про організацію гімназійних концертів з оглядом репертуару хорових колективів та оркестру. Передусім йшлося про кількісні показники, які, у свою чергу, свідчать про інтенсивне концертне, музично-виховне життя гімназії.

Аналогічні факти характерні і для Ужгородської руської державної реальної гімназії. Так, зі «Звідомлень» про її діяльність за 1923–1924 шкільний рік випливає, що в жовтні 1922 року з ініціативи С. Фенцика в гімназії було засновано «Музичне товариство». 15 жовтня було обрано його керівництво. До його складу, окрім професора С. Фенцика як голови, увійшли гімназисти: Василь Сабов, Павло Вінклер, Олександр Рейсман, Магда Ролейскова, Бланка Гаджега, Стефан Собель. На початку своєї діяльності воно нараховувало 86 співаків хору. Активну концертну діяльність товариство розгорнуло в 1923–24 шкільному році, беручи участь у громадських заходах міста Ужгород³.

У лютому 1924 року покровителем «Музичного товариства» Ужгородської гімназії став референт середніх шкіл д-р Кароль Шимечек. Завдяки його зусиллям товариство взяло чільну участь у святкуванні в гімназії 100-літнього ювілею від дня народження визначного чеського композитора Бедржиха Сме-

---

¹ Рочне справоздання держ. реалн. гимназіѣ в Береговѣ за школьный рок 1930–1931. Берегово: Меркур, 1931. С. 14–15.

² Рочне справоздання держ. реалн. гимназіѣ в Береговѣ за школьный рок 1931–32. Берегово: Haladas, 1932. С. 3–5.

³ Звѣдомленя руськоѣ держ. реалн. гимн. и ей ровнорядных оддѣлов чешскословенских и мадярских в Ужгородѣ за шк. рок 1923–24. Ужгород: Унію, 1924. 73 с.

тани (1824–1884). 3 березня 1924 року успішно відбувся святковий концерт. К. Шимечек висловив професорові С. Фенцику подяку за плідну працю товариства. «Музичне товариство» долучилося також до формування концертних програм: на честь президента Т. Масарика (7 березня); ювілейного вечора поета Юлія Ставровського-Попрадова (24 травня); міських концертів на честь Бедриха Сметани в Ужгороді (3 червня) та в Мукачеві (4 червня). Таким чином, 1924 року товариство виступило з концертними програмами двічі в гімназії та шість раз в ужгородському театрі¹.

Як зазначається у «Звідомленні», естетичне виховання в Ужгородській гімназії відбувалося не тільки в межах навчального осередку. За сприяння шкільного відділу учні відвідували театральні вистави – «Маруся Богуславка» (29 вересня 1923 року), драму «Паливода» Івана Карпенка-Карого (2 листопада 1923 року), «Женитьба» М. Гоголя (6 лютого 1924 року), «Бьдность не порок» М. Островського (9 лютого 1924 року).

Доводиться пошкодувати, що у пов'язі з «Музичним товариством» та його діяльністю у «Звідомленні» за 1924–25 рр. менше уваги приділяється урочистостям, пов'язаних зі знаковими подіями історії українського народу. Натомість у «Звідомленні» Ужгородської руської державної реальної гімназії за 1925–26 шкільний рік містяться звіти, в яких чільне місце відводиться висвітленню аспектів музичного виховання на безпосередніх матеріалах з української культури.

Навчання співу у гімназії провадив др. Стефан Фенцик. Він мав планові заняття у двох групах по 4 години щотижня². Проте уроки музики через недостатність приміщень не відбувалися двічі на тиждень. З аналогічної причини уроки співу проводилися окремо для I–III, а окремо для IV–VIII класів. Це було певною мірою перешкодою для належного втілення програми зі співів у навчальний процес і не давало можливості організувати спільні хорові заняття³. Для навчання співу і музичного виховання гімназія придбала ноти, а також один новий інструмент (бас на суму 800 корон). Наприкінці навчального року у класі співів було 37 партитур, 8 інструментів (скрипки, рояль, фісгармонія і бас). Відповідальним за організацію занять і водночас керівником кабінету був д-р Стефан Фенцик⁴.

У «Звідомленні» Ужгородської руської державної реальної гімназії за 1925–26 шкільний рік подано розгорнуті звіти про концертну діяльність гімназії з зазначенням програми концертів і виконавців. Досліджуючи зміст «Звідомлень», можна дійти висновку: стрижнем музичного виховання був цілий

¹ Звѣдомленя руськоѣ держ. реалън. гимн. и ей ровнорядных одѣлов чешскословенских и малярских в Ужгородѣ за шк. рок 1923–24. Ужгород: Уніо, 1924. С. 30.

² Звѣдомленя руськоѣ держ. реалън. гимн. и еѣ ровнорядных одѣлов чешских и малярских в Ужгородѣ за 1925/26 уч. г. Ужгород: Книгопечатня оо. Василян, 1926. С. 29.

³ Там само. С. 34.

⁴ Там само. С. 53.

комплекс, який складався не тільки з активної фази (музикування), але й спостереження (слухання), пізнання (інтелектуальне сприйняття) та переживання (емоційне начало). Найбільш знакові шкільні торжества у 1925–26 навчальному році відбувалися з нагоди наступних подій.

1) Річниця заснування Чехословацької Республіки (28 жовтня 1925 року). Після богослужіння в залі гімназії, прибраному учнями старших класів (українських, чеських і угорських) відбулися дві академії для чеських та українських класів. До програми були включені такі позиції: а) промови професора д-ра Яна Яночка і вчителя Миколи Ковача; б) виступи учнів – Зоряни Касалицької (VIII А), Віктора Рейсмана (VIII Б), Стефана Мака (IV), Івана Желтвая (II А), Еміля Томаша (II Б), Павла Угрина (III Б), Юлії Лапайовкерової (IV), Юлія Іванчова (VIII А), Кароля Ковача (VIII Б), Івана Чисарика (VII А); в) чотири фортепіанні твори у виконанні Ернестини Іванчової (III Б), Марти Задор (I Б), Дезидерія Задора (IV Б), Емілі Сметани (IV Б) і Андрія Сметани (VI Б); г) чотири пісні у виконанні українського (руського) та чеського хорових колективів; д) наприкінці програми були виконані національний та державний гімни за участю всіх гімназистів.

Хоровими колективами керували учитель співів Бедрих Махал і професор д-р Стефан Фенцик. Цього ж дня викладачі гімназії та їхні вихованці взяли участь у додаткових торжествах, проведених Співковою радою в театрі та на головній площі міста. Змістовною була урочистість, в якій спільно взаємодіяли члени гімназійного «Пласту» та торгівельної академії, що мала місце в театрі для міської шкільної молоді. Її складниками були задекларовані у програмі гімни, декламації, спів народних пісень. Винятковий розголос викликала театральна вистава «Либуша в таборі» С. Черкасенка. Нам вдалося встановити факт, що поет написав її спеціально для цього свята. Твір С. Черкасенка був опублікований зусиллями членів осередку «Пласт» за сприяння шкільного відділу. П'єса набула поширення серед української молоді також завдяки вдалому музичному супроводу.

2) 76-річчя від дня народження президента Т. Г. Масарика (6 березня 1926 року). Відбулися шкільні академії, яким передувало виголошення рефератів. Учасники вислухали промови вчителів – Людмили Кушкової для учнів у класах з чеською мовою викладання; Миколи Ковача і Олексія Іванчова для учнів у класах з українською мовою викладання; Миколи Антала для учнів у класах з угорською мовою викладання. Декламували вірші Франц Сироватка (II Б), Іржина Ванкова (IV), Міляда Млядова (III), Марта Павлишинець (III А), Іван Бачинський (VIII А), Йосиф Пихонський (V А). Під керівництвом д-ра С. Фенцика і учителя співу Б. Махала хор виконав українські та чеські народні пісні.

Промовистим є факт: «Музичне товариство» провело у 1925–1926 навчальному році дванадцять публічних виступів:

- 27 жовтня 1925 року – урочиста академія в театрі; 28 жовтня 1925 року – шкільне торжество в гімназії;

- 21 листопада 1925 року – ювілейний концерт на пошану автора гімну «Я русин був» О. Духновича в театрі;
- 5 грудня 1925 року – культурно-освітній захід у актовій залі ратуші;
- 7 березня 1926 року – шкільне торжество в гімназії з нагоди дня народження президента Т. Г. Масарика;
- 19 березня 1926 року – ювілейний концерт на пошану А. Добрянського;
- 6 травня 1926 року – тематичний концерт у селі Горяни;
- 16 травня 1926 року – торжество з нагоди відкриття пам'ятника письменнику Е. Фенцику;
- 23 травня 1926 року – тематичний концерт у селі Доманинці;
- 8 червня 1926 року – урочистості з нагоди днів української (руської) культури в Ужгороді;
- 12 червня 1926 року – тематичний концерт у Хусті;
- 21 червня 1926 року – тематичний концерт у Мукачеві.

Варто підкреслити: обдаровані учні отримували можливість безкоштовно навчатися гри на басі та скрипці під керівництвом учителів С. Фенцика, А. Дем'яновича та М. Ковача.

У 1926–1927 шкільному році урок співів викладав учитель Микола Ковач. У двох групах він мав чотири години щотижня. Зі «Звідомлень» гімназії довідуємося про те, що навчання співу відбувалося окремо у класах, які мали ранкові заняття, а також окремо у класах, де заняття проводилися в другій половині дня¹.

Музичне виховання в такого типу шкільних осередках було невіддільним від планових культурно-освітніх заходів. Щороку вони мали подібний характер. Ось зміст програми 1926–1927 шкільного року.

1) Святкування річниці заснування Чехословацької Республіки (28 жовтня 1926 року) розпочали богослужінням в кафедральному соборі; у гімнастичній залі, прикрашеній учнями старших класів, відбулися дві академії – окремо для українських класів, випускного угорського (VIII Б класу) та чеських класів. Урочистий вечір для українських класів відкрився промовою Євгена Борша (учень VIII А класу) про значення акту входження Закарпаття в склад Чехословацької Республіки після тисячоліття його перебування під свято-стефанівською короною. Під час концерту чотири сольні твори на роялі виконали учні Марта Задор (II Б), Магдаліна Грінчак (IV Б), Тибор Новак (IV Б) і Василь Рейсман (IV Б). З декламаціями виступили учні А. Шандор, І. Чисарик – українською мовою, а Й. Тихонський – чеською. Три твори виконав гімназійний хор. Група гімназисток виступила як танцювальний колектив, виконуючи народні танці, гімнастичні вправи, піраміди. На закінчення свята вся молодь відспівала державні гімни, а завершилася академія промовою вчителя Олександра Іванчова. Над підготовкою цієї змістовної програми працювали видат-

¹ Звідомлення руської держ. реальн. гимн. и еѣ ровнорядных оддѣлов чешских и мадыарскоѣ VIII кл. в Ужгородѣ за шк. рок 1926–27. Ужгород: Свобода, 1927. С. 12.

ні культурно-освітні діячі Закарпаття – В. Бірчак (1881–1952), І. Панькевич (1887–1958), а також А. Дідик, М. Ковач, К. Касалицький.

2) Окрасою тематичного вечора, присвяченого 77-річчю від дня народження Т. Г. Масарика (7 березня 1927 року), був виступ хору школярів інтернату. Хор заснував учитель К. Касалицький, який був префектом гімназії. Колектив нараховував 18 учнів молодших класів. З-поміж них виділявся учень ІІ Б класу Золтан Фірцак, виконуючи сольні партії під час співу українських, чеських, словацьких народних пісень.

3) У день відкриття (19 листопада 1927 року) пам'ятної дошки визначному культурно-освітньому діячеві та вченому-історичу Закарпаття о. Михайлу Лучкаю (1789–1843), авторові шеститомної історії карпатських русинів на тлі розвитку Мукачівської єпархії, успішно виступив народний хор під керівництвом відомого педагога та диригента Олекси Приходька¹.

На уроках музики у гімназії акцент логічно робився на творах, легких з огляду на техніку їхнього виконання. Але паралельно впроваджувався інший ґрунтовний елемент музичного виховання, а саме – слухання композиції. За можливості він поєднувався з переглядом твору на сцені, що дозволяло формувати естетичні вартості. Так, гімназисти відвідували концертні програми, укладені з творів Л. Бетховена. Ці тематичні вечори організовували музичні спілки Ужгорода. А радіостанція, яка постала з ініціативи вчителя Ф. Паппа, уможливила старшим гімназійним учням прослуховування симфонічної музики та співу чеських і німецьких оперних виконавців².

Щороку у гімназії поповнювалися колекція нотних записів та чисельність музичних інструментів. У 1928–29 шкільному році збірка нот становила 111 екземплярів. Натомість у 1929–30 році її було розширено ще на 10 одиниць разом з музичним інвентарем³.

Як вже згадувалося, звітній характер носили ті концертні вистави, які організовувалися викладачами та учнями гімназії з нагоди традиційних державних і релігійних свят. Так, у 1929–30 навчальному році на святі 11 річниці проголошення незалежності Чехословацької Республіки з музичними номерами виступили учні гімназії: на роялі – Марта Панькевич (учениця ІV Б класу) та Дезидерій Задор (учень ІІІ класу), на скрипці – Вальтер Шохман (учень ІІІ класу); сольні номери виконували Йоланта Петрека, Микола Ченгерій, Данило Бачинський. Оркестр учнів старших класів виконав два твори, а хор відспівав гімни.

Цікавою була також програма свята з нагоди 80-річного ювілею Т. Г. Масарика. З грою на фортепіано виступили дуети у складі учениць Елеонори Грабар, Елли Будаєвої (V А клас) та Марти Панькевич (IV клас) і Дезидерія Задора

¹ Звѣдомленія руськоѣ держ. реалън. гимн. и еѣ ровнорядных оддѣлов чешских и мадыарскоѣ ІІІІ кл. в Ужгородѣ за шк. рок 1926–27. Ужгород: Свобода, 1927. С. 13–14.

² Там само. С. 15–16.

³ Рочне справоздана державноѣ реалъ. гимназій в Ужгородѣ за 1929–30 уч. год. Ужгород: Унію, 1930. С. 58.

(VIII клас). Скрипкове тріо виконали Василь Гошовський (IV Б клас), Микола Гошовський (I Б клас), Теодор Мунк (IV клас). Оркестр учнів старших класів зіграв низку слов'янських пісень, а хор шкільної молоді виконав державні гімни і обробки народних пісень. Програма була добре підготовлена і успішно виконана. До того ж пластуни гімназії підготували окрему святкову програму з виступами хору, танцювального ансамблю, пластового оркестру. Ця святкова урочистість викликала відлуння у спогадах багатьох учнів і гостей¹. Учні Ужгородської гімназії взяли 17 жовтня 1929 року активну участь в урочистому відкритті пам'ятника А. Добрянському. Особливо багатим на розмаїтість репертуару був концерт від 4 березня 1930 року, присвячений Т. Шевченку.

Аналіз «Звідомлень» показує різноманітні задіяння гімназистами і передусім їхніми вчителями музики та співів усієї жанрової палітри українського фольклору в навчальний процес. Тематичні концерти, театральні вистави, оркестрові та хорові виступи визначали найбільш типові центри музичного виховання, що здійснювалося в Закарпатті упродовж 1919–1939 рр. у сполучі з морально-естетичним потенціалом. Хоча його розвиток і не можна окреслити в чітких хронологічних межах як незмінну величину, але досліджуваний матеріал дає можливість систематизувати й узагальнити складові формування національного культурно-освітнього простору. Приміром, промовистим є факт: у «Звідомленні» за 1929–30 шкільний рік міститься інформація про участь у наведених вище заходах Дезидерія Задора – випускника Ужгородської гімназії, який з відзнакою склав іспит зрілості і виявив намір вступити до консерваторії з метою професійно творити музику². Згодом Дезидерій Задор став визначним українським композитором, професором Львівської консерваторії імені Миколи Лисенка.

Порівняльний аналіз «Звідомлень» показує, що у зіставленні з 20-ми рр. ефективність музичного виховання зростала у 30-х рр. ХХ ст. Про якість її підвищення свідчить, наприклад, концертна програма від 28 жовтня 1930 року, присвячена 12-й річниці заснування Чехословацької Республіки. Доцільно підкреслити, що тут ідеться про першу програму, опубліковану з точним зазначенням усіх творів, які були виконані: 1) К. Гвінтен. «Рондо» – соло фортепіано виконав Андрій Задор (учень IV Б класу); 2) Л. Бетховен. «Німецький танець» – соло фортепіано виконала Марта Задор (учениця VI Б класу); 3) Ф. Шопен. «Балада» – соло фортепіано виконала Людмила Прашилова (учениця VIII класу); 4) С. Воробкевич. «Пробудилась Русь» – у виконанні хору гімназії; 5) державні гімни – у виконанні хору гімназії³. До речі, у цьому шкільному році на науку співу було записано 97 дітей.

У цьому контексті показовою є також програма, уміщена в «Звідомленні» гімназії чину оо. Василіан в Ужгороді за 1937–38 шкільний рік. Вона охоплює

¹ Рочне справоздання державної реаль. гімназій в Ужгороді за 1929–30 уч. год. Ужгород: Уніо, 1930. С. 35.

² Там само. С. 37.

³ Там само. С. 22.

вала такі позиції: 1) молитва «Боже єдиний» – у виконанні гімназійного хору; декламація патріотичної поезії «Тобі рідний краю» В. Гренджі-Донського; вірш «Пам'яті Масарика» – декламація Івана Генджі (учень III класу); в'язанка народних пісень – у виконанні гімназійного хору, диригентом якого був о. І. Гучка; 2) урочисте святкування річниці заснування гімназії у поєднанні зі святом її патрона св. Йосафата (28 жовтня 1937 року). Після урочистого богослужіння відбулася святочна академія, яку творили «Остання молитва св. Йосафата» – декламація М. Оленя (учень III класу); «Боже, вислухай благання» – у виконанні гімназійного хору (диригент о. І. Гучка); народні пісні – у виконанні гімназійного оркестру (диригент о. І. Гучка); «Я обов'язок свій сповнив» – у виконанні дитячого терцету (І. Балаш, В. Ленчур, С. Шутко); «Учіться брати мої» – у виконанні гімназійного хору. Варто згадати також літературно-музичні академії, проведені з ініціативи вчителя О. Балицького з нагоди 100-літніх роковин появи «Русалки Дністрової» М. Шашкевича (23 грудня 1937 року) та з нагоди роковин Т. Шевченка (11 березня 1938 року).

Питання щодо висвітлення процесу музичного виховання в друкованих річних звітах гімназій Закарпаття – особливо «Звідомлень» Берегівської та Ужгородської гімназій – доводять те, що у музичній культурі були досягнуті у 20-х – 30-х рр. XX ст. позитивні зрушення. З результатів можна виокремити такі висновки:

- мала місце тенденція зростання кількості учнів, які бажали навчатися музики;
- системно поліпшилася організація навчання співу в хорі;
- реальною стала можливість навчатися грі на окремих музичних інструментах;
- налагодження регулярної оркестрової діяльності;
- урізноманітнення репертуару концертів, що складався зі складних хорових та сольних творів (Л. Бетховен, Ф. Шопен, М. Лисенко, С. Воробкевич);
- проведення тематичних концертів, де учні мали змогу слухати в доброму виконанні твори світової класики;
- можливість прослуховування концертних радіопрограм;
- систематичне відвідування театральних вистав;
- пріоритетна увага релігійному вихованню, релігійному співу;
- активна участь гімназійних хорових колективів у богослужіннях.

Упродовж 1919–1939 рр. музичне виховання в Закарпатті розвивалося з потужним акцентом на чеському матеріалі. Адже переважно святкувалися пам'ятні дати чеського народу. Проте концертні програми містили й кращі зразки української музики, літератури, що сприяло вихованню національно свідомих гімназистів. Варто зазначити, що в середині 1930-х рр. більш поширеними стали відзначення Шевченкових днів.

Як у періодичних виданнях Закарпаття, так і в гімназійних звітах музичне виховання розглядалося на рівні основної підвалини естетичного виховання молоді.

III. МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ЇЇ АСПЕКТИ

3.1. Принципи формування репертуару в освітніх осередках Закарпаття

Зміст діяльності шкільних осередків Закарпаття в 20-х-30-х рр. ХХ століття та методика музичного виховання дітей базувалися як на вітчизняному, так і – переважно – на зарубіжному досвіді. Адже безпосередній зв'язок Карпатської України з Наддніпрянською Україною фактично був відсутній, хоча опосередкована взаємодія контактено-генетичного характеру між етнічними землями України тією чи іншою мірою завжди мала місце. В освітніх осередках Закарпаття велася активна робота з розробки авторських методичних рекомендацій, а також впровадження основних засад музичної освіти відомих культурно-освітніх діячів України, зокрема, композиторів М. Лисенка, К. Стеценка, М. Леонтовича.

Видатні педагоги К. Матезонський, А. Волошин, А. Алиськевич, В. Штилиха, А. Скиба, П. Милославський, Ю. Боршош, Й. Сулик ґрунтували власні концептуальні засади музики на педагогічних ідеях провідних філософів та педагогів минулих епох. На формування та утвердження педагогічної думки в Закарпатті примітний вплив мали праці:

а) давньогрецьких філософів Платона (428/427–347 до н. е.) та Арістотеля (384–322 до н. е.), засади яких реалізовувалися в навчанні крізь призму осмислення законів пізнання. За слушною оцінкою В. Штилихи, яка зафіксована у його статті «Визначення мети виховання» (1936), у школах краю передусім прагнули виховати ідеальних громадян держави. Така наука базувалася на народному ґрунті¹;

б) давньогрецького філософа Сократа (469–399 до н. е.); активно використовувалися питання форм взаємодії суб'єктів навчального процесу – сократичної бесіди, так званого евристичного методу навчання;

в) англійського філософа Герберта Спенсера (1820–1903) та його теорії доцільності врахування структурних компонентів у навчальному процесі, а також особливостей поетапного розвитку дітей;

г) чеського педагога Яна Амоса Коменського (1592–1670) щодо професійної підготовки вчителів, спрямування освіти до природного виховання й навчання, до народної культури;

д) швейцарського педагога Йогана Генріха Песталоцці (1746–1827), який увів у вжиток принцип гуманізму, що полягав у гармонійному розвитку в дитини тілесних і духовних сил, вихованню естетичних почуттів учнів;

---

¹ Штилиха В. Опредѣленіе цѣли воспитанія // Народная школа. Ужгород: Новина, 1936. № 8. Апрель. С. 3.

е) філософів Рене Декарта (1596–1650), Френсіса Бекона (1561–1626), Імануїла Канта (1724–1804), Йогана Фрідріха Гербарта (1776–1841) щодо суті поняття методу навчання.

Вагому роль у розвитку народної освіти Закарпаття середини ХІХ століття відіграв культурно-освітній і політичний діяч Олександр Духнович (1803–1865). У своїй діяльності він наголошував на потребі професійної підготовки народних педагогічних кадрів, сприяв відкриттю шкіл з рідною мовою навчання¹. Цим він відкривав нові потенційні можливості для становлення музичного виховання в Закарпатті.

Наприкінці ХІХ століття набула поширення методика навчання дітей за допомогою малюнків. Це, як аргументовано довела Г. Реґо у праці «Становлення і розвиток суспільного дошкільного виховання в Закарпатті (1836–1918 рр.)»², особливо важливо для молодшого шкільного віку. Найактивніше пропагувала цю методику Ірма Фабіян. Вона підготувала велику кількість малюнків до поетичних творів. Згодом її підтримали такі педагоги, як Кароліна Телч, Лайошне Бортшок, які творили ілюстрації до дитячих віршів³. Сутність названої методики полягала в тому, щоб вихователь, підбравши необхідний для вивчення матеріал, до кожного змістовного ряду малював відповідне зображення (образ). Воно служило б своєрідним мотивом до розкриття змісту, підказкою до розкодування теми віршів чи мелодії, для кращого запам'ятовування сюжетної лінії твору та розвитку образного мислення дітей.

Формуванню засад музичного виховання в Закарпатті суттєво сприяли погляди і праці українського педагога Софії Русової (1856 – 1940). Володіючи непересічними музичними здібностями, С. Русова у своїх педагогічних дослідженнях аргументовано зверталася до питань про естетичний розвиток дітей. Вона вважала, що національне мистецтво, багатство народної творчості (вишивка, одяг, словесний і музичний фольклор) становить могутній чинник художнього розвитку і пробудження національних творчих устремлень. С. Русова, розкриваючи природу дитячого сприйняття, розробила власну програму. Вона допомагає краще зрозуміти сутність таких видів діяльності дитини, як гра, праця, малювання, ліплення, спів, танець. За переконанням педагога, саме вони найбільше виявляють самостійність дитини⁴. Ідея виховання творчої особистості опрацьовувалась С. Русовою у багатьох працях, зокрема, у «Новій

---

¹ Гомоннай В., Росул В, Ходанич П. Педагогічна освіта на Закарпатті. Ужгород: Гражда, 2003. С. 24–25.

² Реґо Г. Становлення і розвиток суспільного дошкільного виховання в Закарпатті (1836–1918 рр.): Автореф. дис. канд. пед. наук. Івано-Франківськ, 2006. 19 с.

³ Реґо Г. До питання про особливості мовленнєвого поступу дошкільників у контексті поліетнічного середовища (на матеріалах Закарпаття) // Молодь і ринок. Дрогобич, 2006. № 5 (20). С. 128–131.

⁴ Проскура О. Біля джерел української педагогічної думки // С. Русова. Вибрані педагогічні твори. К.: Освіта, 1996. С. 21.

школі»¹. Використання пісні, музикування на різних інструментах, особливо народних, світ різноманітних звуків, ритмів, забави, інсценівки, різні види творчої праці, малювання й поєднання в систему різних занять – все це сприяє еволюції, дає задоволення дитині, виховує художній хист. У цій праці С. Русова пропонувала у підготовці кожного свята «єднати народне, національне, фольклорне з загальним і давати щось естетичне, красне й радісно веселе». Педагог акцентувала увагу у книжці «Дошкільне виховання» на тому, що виховання дітей має бути «позначене мистецтвом, естетичним сприйняттям, емоціями»².

Найкращими засобами виховання у дітей почуття краси С. Русова вважала природу, мистецьке словооповідання, спів – хоровий, гуртовий, бо вони дають дітям можливість зазнавати насолоду і радість сприйняття творів, переживаючи, слідом за автором, красу того чи іншого витвору мистецтва³.

Якісне утвердження загальноукраїнської національної свідомості на теренах Закарпаття значною мірою принесло двадцятилітнє перебування краю у складі Чехословацької Республіки. Воно створило сприятливі умови для виховання молоді на традиційному народному ґрунті. На відміну від Австро-Угорського періоду, коли цей процес проходив надто повільно, прогрес у сфері виховання стає масовішим, швидшим. Завдяки школі, театру, пресі, літературі, громадським організаціям («Просвіта», «Пласт»), а також українській греко-католицькій церкві він набуває керованих форм. Слід наголосити, що значуща роль у цій ділянці належала педагогам з Галичини, Наддніпрянської України, доля яких у 1919 році закинула на територію Чехословаччини. Частина шкіл, насамперед такі, як новостворена гімназія в Берегові, Ужгородська вчительська семінарія, стали справжніми вогнищами пропаганди української національної ідеї не тільки серед учнів, але й серед їхніх батьків і родин. Цим було зроблено значний крок для подолання перешкод, які чинилися середовищем, де панували чужі ідеологічні постулати (русофільство, угрофільство).

Дослідження педагогічної думки Закарпаття, яке є складовою частиною України, але впродовж віків перебувало у складі інших держав, викликало й викликає науковий інтерес. Адже попри всі труднощі цей край зберіг етнографічне коріння, почуття родинних взаємозв'язків, ментальність. Вивчення цього феномену виживання і розвитку займалися історики і педагоги – А. Волошин, Ю. Гаджега, А. Аліськевич, В. Бірчак та ін.

Понад сорок п'ять років творчого життя президент Карпатської України Августин Волошин віддав педагогічній і культурно-освітній роботі. Його вчительська діяльність – це покликання та прагнення змінити реально світ на краще. У таких працях, як «Педагогіка», «Дидактика», «Методика народ-

¹ Русова С. Нова школа // Світле. 1914. № 7–8. С. 1–16.

² Проскура О. Біля джерел української педагогічної думки // С. Русова. Вибрані педагогічні твори. К.: Освіта, 1996. С. 26.

³ Русова С. Вибрані педагогічні твори. К.: Освіта, 1996. С. 153.

но-шкільного навчання», «Педагогіка і методологія», «Педагогічна психологія», А. Волошин як учений, педагог розглядав навчання і виховання крізь призму єдиного процесу. Він вважав, що виховання є тією ланкою, яка забезпечує зв'язок між поколіннями, сприяє оволодінню досвідом поколінь, робить свій внесок у розвиток духовно-моральної культури. Дослідник ставив перед школою та вчителем такі головні завдання: розвивати тілесну силу, плекати «добрі забави» і спорт; охороняти і розвивати здоров'я органів; подавати знання основ наук; розвивати розуміння законів і краси природи; підтримувати розвиток народного мистецтва; підготовлювати учнів до життєвих обставин з їхніми реаліями; готувати учнів до приятельського співжиття.

Особливого значення А. Волошин надавав формуванню особистості майбутнього вчителя, який повинен володіти методами виховання й подавати своєю працею особистий приклад учневі. Таким чином, він розумів процес навчання як прояв творчої праці учителя з учнем. М. Зимомря, дослідник педагогічної спадщини А. Волошина, слушно виділяє у його поглядах три структурні компоненти навчального процесу: 1) конкретизована позиція вчителя і її рецепція з боку учнів на рівні пізнавального завдання; 2) пізнання навчального предмету на рівні сприйняття, тобто рецепції матеріалу у широкому розумінні слова (А. Волошин аргументовано коментує важливість розуміння матеріалу, факту, події, осмислення явищ, узагальнення та систематизації знань. У цьому плані корисними видаються засоби наочності); 3) першочергова увага надається системності навчального процесу, адже система веде до вдосконалення знань, формування умінь і навичок¹.

Складовою виховного процесу А. Волошин вважав естетичне виховання, зміст якого вбачав у «розвитку порозуміння законів краси і природи», заповідав народним учителям озброювати себе вміннями формувати художній смак, розуміння естетичних загальнолюдських цінностей. У підручнику для вчителів та учительських семінарій «Педагогічна методологія»², виданому у Празі 1943 року, в розділі про спеціальну методологію навчання виокремлено такі структурні елементи: навчання релігії, мови, філософії, арифметики, природознавчих наук, прикладних дисциплін – співу та музики, малювання, ручної праці і гімнастики. Вони краще засвоюються, коли застосовувати так звану показову форму (моделі, малюнки, взірці народної вишивки, образи, ілюстрацію музичного матеріалу вчителями). Від наставника-вчителя А. Волошин вимагав досконалого володіння предметом, майстерності викладу матеріалу, шанобливого ставлення до школярів³.

¹ Зимомря М. Провісник доби. Августин Волошин. Цикл культурологічних бесід. № 24. Дрогобич: Коло, 2006. С. 73–75.

² Волошин А. Вибрані твори / Упорядкування, вступна стаття та примітки О. В. Мишанича. Ужгород: Закарпаття, 2002. С. 18.

³ Зимомря М. Провісник доби. Августин Волошин. Цикл культурологічних бесід. № 24. Дрогобич: Коло, 2006. С. 13.

Перегукуючись з поглядами Дж. Локка, Г. Песталоцці, Я. А. Коменського щодо суті наочності в навчанні, А. Волошин розглядає спостереження як основу навчання, що сприяє розвитку і загостренню мислення, виробленню уваги й інтересу до навчання. Він вважав головним завданням виховання – рівномірно розвивати дитину в моральному, фізичному і духовному плані. У праці «Дошкільне виховання в його історичному розвитку» (1926) А. Животка вдало зазначено, що А. Волошин, як і Г. Песталоцці, закликав до великої уваги до дітей, до праці з ними та розуміння душі дитини¹.

На початку ХХ століття, а саме в 1921–22 рр., коли минуло кілька років від часу входження Закарпаття до складу Чехословацької Республіки, провідні педагоги краю розглядали музичне виховання, зокрема і спів, як надзвичайно цінний і важливий засіб народопросвітницької праці. Він покликаний не тільки облагороджувати людську душу, а й пробуджувати патріотичні почуття, утримувати ясний зміст думки і любов до ближнього. Спів можна також застосовувати і як засіб заохочення молоді і дорослих підвищувати рівень їхньої освіченості. А, приміром, Северин Бочек у праці «Народне виховання» (1922) обґрунтовує думку, що спів потрібно вивчати на курсах для неписьменних, приваблюючи до навчання і старших учнів, ширити серед народу любов до фольклору, побуджувати творчу силу народу «здоровими і добрими прикладами», вивчати і церковні піснеспіви, брати участь у творчих колективах – хорах. Вважалось, що для цього у кожному селі при школах повинні бути співочі гуртки молоді і старших, які б пошавлювали народновиховні заходи².

Критичному осмисленню піддавався факт, що в широкому обігу не було достатньої кількості практично-дидактичних праць, статей про музичне навчання, виховання, а також про ті проблеми, які виникали у практичній культурній діяльності серед автохтонного населення. Тому висувалися нові завдання щодо піднесення інтересу вчительства до практичних шкільних занять та усунення тих недоліків, які існували на той час у народних школах Закарпаття. За нових історичних суспільно-політичних та культурно-освітніх умов великі вимоги ставились перед викладацьким корпусом народних шкіл. Як стверджує С. Бочек у праці «Організація педагогічної та дидактичної шкільної праці» (1922), народний учитель – це основа і пружина народного життя. Він повинен містити в собі невичерпні сили і його багатства не «сміють застаріти», їх треба постійно підкріплювати новими думками, напрямками та змаганнями в науці. Вчитель повинен постійно вдосконалювати та поповнювати свою шкільну методику (справу) і не боятися відкидати застарілі, непридатні за сучасних умов методи і засоби праці з дітьми, прокладати нові шляхи до освічення народу у школі та в народнопросвітній праці поза її стінами³.

¹ Животко А. Дошкільне виховання в епоху історичного розвитку // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. 1926. Рочн. VII. № 1–3. С. 13.

² Бочек С. Народне виховання // Учитель / Ред. С. Бочек. Ужгород, 1922. Рочн. III. С. 15.

³ Бочек С. Організація педагогічної та дидактичної шкільної праці // Учитель / Ред. С. Бочек. Ужгород, 1922. Рочн. III. Ч. 6. С. 3.

У згаданій праці звучали заклики до тісної співпраці та дискусій між педагогами у справі популяризації новітніх, у тому числі авторських, методів музичного виховання. Адже тільки в такий спосіб можна підвищити загальний рівень освіти, навчання і виховання. Автор публікації на сторінках журналу «Учитель» зазначав, що при учительських окружних кружках (гуртках) треба організувати шкільні збори, на яких обговорювалися б усі загальні й наукові шкільні справи, щоб взаємно ділитися своїми планами, досвідом і будити всіх до творчої праці¹.

Педагоги неодноразово наголошували на тому, що в Закарпатті майже відсутня власна дидактична література. Однак, при цьому важливо, щоб учителі використовували педагогічні праці вчених інших народів. У цьому зв'язку ілюстрацією може послужити схвальна рецензія під назвою «Про питання» (1922) окружного шкільного інспектора Івана Крайника на книжку «Шкільна практика» (1922) Алойса Прухи². Тут, як зазначає рецензент, на основі сучасних педагогічно-дидактичних відомостей автор подає цілі кожного предмету, який вивчається у школі і способи викладання. Книжка, написана чеською мовою, була від 1922 року у фондах усіх окружних учительських бібліотек. 1924 року вона була перекладена українською мовою Іваном Крайником та Стефаном Чайковським і видана в Празі того ж року³.

Перекладачі підручника у передмові відзначали, що ця праця відображає віддану любов чеського вчителя до свого народу, до школярів і така відданість повинна бути зразком і для українських педагогів Закарпаття. При цьому констатується факт: у навчальному процесі чеський учитель зіштовхується з подібними проблемами, що і його колеги в Закарпатті. Видання покликане допомогти поборювати проблеми і підказує, як треба працювати, щоб відповідати вимогам, які висуває перед школою життя⁴. А. Пруха стверджує, що у своїй праці покладався на основні засади педагогічного вчення Я. А. Коменського, спрямовані на дитяче і народне виховання «задня Воскресіння ідеалу людини, для радісного і щасливого людства»⁵.

Праця «Шкільна практика» А. Прухи має чітку структуру. До її складників входять: умови успішної учительської праці, особистість і характер учителя, праця учительського збору, праця учителя в школі. Окремо подаються розробки проблем при викладанні предметів різних циклів – гуманітарного та природничого (числення, геометрія, викладова мова, землепис, історія, наука про рідний край, географія, фізика, хімія, малювання, письмо, гімнастика, співи). Вагоме місце у підручнику відводиться особистості вчителя. За переконанням

---

¹ Бочек С. Організація педагогічною і дидактичною школьною праць // Учитель / Ред. С. Бочек. Ужгород, 1922. Рочн. III. Ч. 6. С. 5.

² Крайник І. О вопросах // Учитель. Ужгород, 1922. Рочн. III. С. 126.

³ Там само. 192 с.

⁴ Там само. С. 4.

⁵ Там само. С. 12.

А. Прухи, педагог повинен все своє життя приносити в жертву школі і високій ідеї навчання і виховання молоді: «Така Божа і людська мораль мусить бути для вчителя святою»¹.

У розділі, присвяченому музичному вихованню, автор визначає мету такого навчання: дітям слід дати ґрунтовний багаж знання народних пісень для життя; вправляти їхній слух (голос), талант і голосову техніку, застосовуючи індивідуальний та диференційований підхід у навчанні дітей особливо шкільного віку.

Основою навчання, на думку А. Прухи, є пісня – авторська або народна. Автор звертає увагу на те, що чеський народ (як і український – О. Ю.) володіє багатою спадщиною прекрасних мелодій із чутливим змістом, правдивих поетичних творів, які часто потрапляють в забуття, а педагоги покликані повертати їх до життя і прищеплювати любов до народної пісні.

Щодо вивчення пісень під час занять А. Пруха рекомендував вибирати найцінніші зразки з яскравою мелодикою і цікавим текстом. Варто вивчати якнайбільше фольклорних зразків і слідкувати чи правильно діти інтонують і запам'ятовують тексти. Таким чином, потрібно повторювати з учнями пісні, вивчені в попередніх класах.

При вивченні пісень необхідно дотримуватися таких засад:

а) тексти пісень завжди пояснювати, не тільки для кращого розуміння, але й можливості якнайкраще передати потрібний настрій;

б) у багатоголосних піснях основну мелодію повинні вивчати всі діти, а другий та третій голоси тільки учні, які співають ці партії;

в) використання музичного інструменту для супроводу полегшить таку працю;

г) при вивченні мелодії варто повторювати окремі фрази, звертаючи увагу не тільки на інтонаційну чистоту, але й на дикцію і вірні наголоси щодо змісту текстової частини, не гублячи закінчення слів.

З-поміж методичних порад щодо музичного розвитку учнів виділимо наступні:

1. Учень знає пісню тільки тоді, коли може без сторонньої допомоги її заспівати в іншій тональності. Для досягнення такого результату школярів потрібно розділяти на групи: а) добровільно зголошені учні; б) викликані для співу вчителем; в) діти, які не вирізняються добрим музичним слухом, з якими треба працювати додатково, намагаючись розвивати їх і при цьому ніколи надмірно не критикувати.

2. Навчання співу повинно бути систематичним. Слід виконувати спеціальні вправи, звертати увагу на органи дихання, вміти співати довші фрази на одному диханні, володіти голосом у різних динамічних відтінках (голосніше, тихіше).

¹ Пруха А. Шкільна практика / Переклад з чеської І. Крайника, С. Чайковського. Прага, 1924. С. 59.

3. Вокальні вправи повинні бути суттєвою допоміжною ланкою при навчанні співу. Виконувати їх потрібно на голосних буквах (а, о) з правильним формуванням рота, дихання, губ і язика при виконанні поодиноких музичних звуків чи фраз.

4. Важливе значення слід надавати інтонаційним вправам, щоб навчити дітей легко і впевнено співати нескладні інтервали (терцію, сексту, октаву).

5. Обов'язковим повинно бути у середніх класах навчання співу з нот. Вивчивши ноти, бажано співати гами чи вправи. Наприклад, вибравши один початковий тон мелодії, показувати указкою на виписаній гамі дітям ті чи інші звуки пісні для відтворення; у такий спосіб це сприятиме виробленню відчуття інтервальної будови пісень (за методом М. Баттке).

6. Читання нот доцільно проводити буквеним способом с, d, e, f, g, a, h (b).

7. Закінчивши школу, учні повинні знати не тільки своїх національних письменників, але й композиторів, а також розрізняти жанрові ознаки драми, комедії, опери, оперети; адекватно сприймати класичні музичні твори, слухати гру на різних інструментах (орган, фортепіано, гуслі). У цьому аспекті важливим є регулярне відвідування концертів і вистав.

Народна пісня, за твердженням А. Прухи, повинна бути для людини «найвірнішою подругою», а вчителі, які займаються музичним вихованням дітей, мають мати належну музичну освіту, любити музичну культуру і передавати своє захоплення цим мистецтвом своїм учням.

Підручник «Шкільна практика» А. Прухи тривалий час використовувався в школах Закарпаття. В основу музичного виховання закладався фаховий підхід в органічному зв'язку з навчанням музичної грамоти. Педагог вбачав важливий сенс у тому, щоб вивчати фольклорні надбання народу задля зміцнення патріотичних почуттів.

1924 року світ побачила стаття Ю. Боршоша «Дещо про навчання співу». В окремих питаннях вона перегукується з методичними рекомендаціями А. Прухи. Так, Ю. Боршош розглядає спів як складову виховання, як засіб формування естетичного смаку учнів на основі вивчення народних пісень, що сприяє утвердженню патріотичної свідомості, любові до рідної мови, народних звичаїв. Він наголошував: співаючи, діти розвивають розум, слухові й вокальні можливості. Такий підхід максимально наближений до сучасного розуміння місця співу в загальному вихованні підростаючого покоління. Йдеться про роль вокальних занять, які завдяки впливу на функції легенів, роботу серця, нерідко більше сприяють покращенню здоров'я, ніж гімнастичні вправи.

У процесі навчання співу розрізняємо, за спостереженням Ю. Боршоша, два етапи: а) спів зі слуху; б) спів з нот. Заслугує на увагу його методична рекомендація про те, що в молодших класах доцільно навчати співу зі слуху, повторяючи за вчителем. Таким чином, певну роль відіграє принцип наслідування, логічно вмотивований у ситуативну композицію, яку укладає вчитель. При цьому потрібно вибирати пісні, які відповідають певному дитячому віку

і розвитку. Обов'язковим є володіння вчителем грою на музичному інструменті для акомпанементу до тієї чи іншої пісні та вміння розтлумачити зміст твору дітям. Адже в народній школі, як зазначає Ю. Боршош, «лиш такі пісні можемо співати, зміст яких становить красу літератури або красу народного життя»¹.

У старших шкільних класах, починаючи від четвертого класу, варто навчати учнів нотної культури. Головною метою цього навчання є вміння учнів розпізнавати ноти, нотні записи і головне – співати з нот. Слід підкреслити: важливе значення має і церковний спів. Завдяки йому учень підносить своє розуміння до ініціативного оцінювання згідно з настановою «вгору серце», а звідси й прагнення піднести дух пісні «до Бога, до вищих ідей». Ю. Боршош переконливо закликав вивчати окремі розділи зі Святої Літургії вже в I–II шкільному році, а у старших класах вивчати церковний спів із різних богослужінь².

Важливою тезою цієї методичної праці є настанова, адресована вчителям: вони повинні провадити учнів до розуміння змісту виконуваних творів, розкриття задуму творця композицій і вміння насолоджуватися красою музики.

З огляду на тему дослідження вартість окремої уваги є огляд діяльності чеських шкіл з-під пера Йосифа Бузинкай, якому належать цінні «Спомини зі студійної дороги до Чехії» (1924). Автор публікації, виконуючи розпорядження шкільного відділу від 1 березня 1924 року, брав участь у своєрідному експерименті, завданням якого було детальне вивчення досягнень народної культури на тлі розвитку шкільництва в Чехії. Й. Бузинкай, розглядаючи значимість організації шкільної справи, вважав, що результати формуючого експерименту підтверджують потребу творити національну школу як живу, привабливу для дітей. При цьому перевагу слід надавати патріотичному вихованню і влаштуванню святкувань видатних дат відомих представників народу з глибоким вивченням їхнього творчого доробку. Тому і закономірним видається репертуар, що укладався у гімназіях з нагоди історичних подій, про що детально мовилося у попередньому розділі.

Визначальною рисою програм, які використовувалися у чеських школах, була вимога – навчання співу мало пріоритетну основу. Там, як зауважив Й. Бузинкай, де вчитель був добрим музикантом-виконавцем, успішно функціонували «прекрасні дитячі хори»³. Це спостереження підтверджується нашими результатами, в основу яких покладено вивчення «Звідомлень» Ужгородської, Берегівської, Мукачівської, Хустської гімназій загалом і діяльності Петра Світлика, Олекси Приходька, а також сучасного педагога-новатора, Заслуженого вчителя України Золтана Жофчака – зокрема.

---

¹ Боршош Ю. Дещо о наукованю спѣву // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1924. Рочн. V. С. 159.

² Там само. С. 160.

³ Бузинкай Й. Спомини из студійноѣ дороги до Чехіѣ // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1924. Рочн. V. С. 164.

Наслідком подібних методичних і практичних напрацювань була організація так званих «співвацьких суперництв», що були скеровані на стимуляцію більш інтенсивних занять «зборового співу». На цьому ґрунті почали організовуватись і учительські співацькі секції. Їхнє головне завдання, як наголошує Й. Пешина¹, полягало в підвищенні майстерності колективів Закарпаття до рівня чеських співацьких хорів, скажімо, моравського регіону. Про такий захід, покликаний продемонструвати поступ у розвитку хорової діяльності, йдеться у відгуці «Шкільна вистава 1924 року в Ужгороді» названого автора на сторінках журналу «Учитель» від 1925 року. Тут зазначалось, що хоровий конкурс був проведений 14 липня 1924 року, де виступили представники шести народних, шести горожанських і двох середніх шкіл, а саме: у Неліпині (диригент С. Ромаї), у Підгороді (диригент І. Лутак), у Вишкові (диригент В. Гегедиш), у Берегові (диригент С. Цабан), у Великих Лучках (диригент Г. Гузенний), у Туря Реметах (диригент А. Шенкнер) – народні школи; у Ясінях (диригент О. Зарубин), у Мукачеві (диригент І. Газенди), у Хусті (диригент І. Устянович), у Перечині (диригент О. Кошутова), у Севлюші (диригент І. Бартош) – горожанські школи. Особливого розголосу набули виступи хорових колективів, якими керували відомі культурно-освітні діячі, провідні носії музичного мистецтва Іван Трухлий (Ужгородська торгівельна академія) та Олекса Приходько (Ужгородська чоловіча учительська семінарія). Конкурс відбувався у переповненій залі Ужгородського міського театру. Публіка, як відзначає безпосередній свідок музичного заходу Й. Пешина, з великим зацікавленням слухала виступи дитячих хорових колективів².

Учасники конкурсу були нагороджені призами, які були стимулом для вдосконалення майстерності в контексті змагання передусім між колективами народних шкіл. Тому головну нагороду (гран-прі, гармоніум в ціні 3500 корон) отримала народна школа з села Великі Лучки. А перше місце (нагорода – смичковий квартет) було поділено між трьома колективами – Ужгородської чоловічої учительської семінарії, Ужгородської торгівельної академії та Перечинської горожанської школи. Друге місце (нагорода – по дві скрипки) посіли колективи Ясінської горожанської школи, Неліпинської народної школи і Вишківської народної школи. Третє місце (нагорода – по одній скрипці) було розділено між горожанськими школами (Севлюш, нині – Виноградово, Хуст) та народними школами (Підгород, Берегово). Рішення про присудження нагород ухвалило журі, до якого входили вчителі А. Ламач (голова), С. Дудинський, представник від шкільного відділу Й. Пешина, а також управитель школи І. Крайник. Завершився конкурс урочистим заключним концертом. Про його успіх повідомлялося в хроніці, опублікованій на сторінках журналу «Учитель»³.

¹ Пешина Й. Шкільна вистава 1924 в Ужгороді // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1925. Рочн. VI. С. 235.

² Там само. С. 234.

³ Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород: Вікторія, 1926. Рочн. VII. С. 85–86.

Проведення аналогічних конкурсів, які стали традиційними за сучасної епохи, мають свої першовитоки саме у «співацьких суперництвах» між хорowymi дитячими колективами. Воно спричинило вагоме поживлення розвитку мистецтва співу в українських навчальних закладах Закарпаття, а звідси – його популяризацію та піднесення рівня викладання співу у школах.

Значного поширення в Закарпатті набула у 20-х рр. ХХ ст. методична праця вчителів співу та музики. Провідні диригенти використовували у своїй роботі методичні напрацювання та рекомендації як зарубіжних педагогів (О. Новотни, А. Ватек, Е. Клапереде, А. Бінет, Г. Кершенштайнер, Й. Гербарт, Г. Спенсер), так і вітчизняних (Ф. Колесса, А. Волошин, С. Русова). Найбільша увагу була зосереджена на таких формах, методах і засобах музичного навчання й виховання:

а) спів – гімнастика; ця форма вдало диктувала поєднання, внаслідок якого діти краще сприймають навколишній світ; для її вияву потрібна не тільки мова, спів, але й рух, праця, гра, що сприяло гармонійному розкриттю вподобань з боку виконавця співу та гімнастичних вправ;

б) навчальний репертуар; його зміст доцільно визначати з огляду на індивідуальні особливості дитини;

в) спів – ритміка; тут важливий добір творів з орієнтацією на можливість використання фактів з історичного минулого рідного народу, його звичаїв, вірувань; усе це є мотивом для належного збереження й примноження музичної культури.

Музична культура є важливим інтегруючим чинником у процесі навчання та виховання, зокрема музичного. Останнє вимагає планомірності, систематичності й безперервності, бо ж мета музичного виховання полягає в тому, щоб підняти його до норми. Опрацьовані нами архівні матеріали свідчать про вдале використання у навчальних осередках Закарпаття чотирипунктової шкали знань. Вона цілісно відтворювала критерії норми оцінювання щодо поведінки, сумлінності, успішності, каліграфії. Це ілюструє таблиця 3.1¹.

Таблиця 3.1

Оцінки	Поведінка	Сумлінність	Успішність	Каліграфія
1	похвальна	тривала	дуже добра	дуже старанна
2	добра	добра	добра	старанна
3	відповідна	достатня	достатня	менш старанна
4	незадовільна	недостатня	недостатня	недбала

З наведеної таблиці не проступає адекватна оцінка щодо вивчення предметів співу та музики. Проте критерій успішності охоплював загальний результат наполегливого вивчення цих дисциплін.

¹ ЗОДА у Берегові // Ф. 1049, оп. 1, сп. 3, нач. 1. 09. 1922 – окон. 26. 06. 1926 р., на 22 лист. (Ужгородська учительська семінарія м. Ужгород. Табелі успішності та відвідування учнів V – VIII класів за 1922-26 навчальні роки). С. 2.

Активна праця педагогів Закарпаття базувалася на нових викликах, у світлі яких поставали складні завдання. Вони знаходили своє розв'язання у школах різних рівнів і профілів. Про це йшлося у резолюції, прийнятій на II загальному з'їзді «Педагогічного Товариства Підкарпатської Русі», що відбувся 9 травня 1926 року в Ужгороді. В одному з її пунктів наголошувалося, що середня школа в Закарпатті повинна бути традиційною в аспекті її відповідності до тогочасних умов шкільництва. Резолюція, опублікована в журналі «Учитель»¹, закликала прививати школярам любов до рідного – руського (українського) народу, а також плекати повагу до чеського народу як державотворчого носія.

У цьому контексті змістовним є витяг із класного журналу за 1926–1927 н. р., що віддзеркалює успішність учнів Ужгородської державної руської (української) народної школи. Її директором був учитель Петро Петрецький. Цей документ відображає весь спектр предметів, які викладались у цій шестикласовій школі. Ось, приміром, перелік дисциплін, що вивчались у першому класі (II шкільний тиждень 6. IX–11. IX. 1926 року): 1) читання і вправи на розвиток пам'яті; 2) граматики і правопис; 3) початкові відомості, стиль (ознайомлення з учителями, шкільним порядком); 4) краєзнавство; 5) географія; 6) історія; 7) горожанська наука; 8) природопис; 9) фізика; 10) числення й геометрія; 11) рисування; 12) писання; 13) виховуючі ручні роботи; 14) жіночі ручні роботи; 15) спів; 16) гімнастика; 17) факультативні предмети (надобов'язкові)².

Слід підкреслити: у названій школі основу уроку співів творив репертуар, що ґрунтувався на дитячих, історичних, жартівливих фольклорних зразках. Обов'язковими були вивчення чеського і руського (національна пісня Підкарпатської Русі «Я русин був») гімнів, а відтак – ознайомлення з музичною грамотою. Характерно, що в шостому класі, зокрема на 32-шкільному тижні, вивчався двоголосний хоровий твір «Літа мої молодії». У згаданому репертуарі значилися й інші твори. Так, у класних журналах виокремлені такі позиції³:

I-й клас

- 1) «Ой, хто Миколая любить» (7 шкільний тиждень; 18. 10. – 23. 10. 1926);
- 2) «І шумить, і гуде» (16 шкільний тиждень; 7. 03. – 12. 03. 1927);
- 3) веснянка «Прийшла весна, минула зима» (17 шкільний тиждень; 14. III – 19. 03. 1927);
- 4) «Печу, печу хлібчик» (21 шкільний тиждень; 11. 04. – 16. 04. 1927).

---

¹ Резолюція, прийнята на II. Загальному з'їзді «Педагогічного Товариства Подкарпатської Русі в Ужгороді дня 9. мая 1926» // Учитель. Ужгород: Вікторія, 1926. Рочн. VII. № 1–3. С. 145–146.

² ЗОДА у Берегові // Ф. 1046, оп. 1, сп. 13, 154 арк. (Державна народна школа руська в Ужгороді. 6-класова школа. Шк. годь 1926–1927. Управ. Петро Петрецький).

³ ЗОДА у Берегові // Ф. 1046, оп. 1, сп. 13, 154 арк. (Державна народна школа руська в Ужгороді. 6-класова школа. Шк. годь 1926–1927. Управ. Петро Петрецький).

II-й клас

1) «Я русин був», «Підкарпатські русини», «Де дім мій» (програмні твори упродовж року);

2) «Над Татров ся блиска» (11 шкільний тиждень; 15. 11. – 20. 11. 1926);

3) «Небо і земля», цикл різдвяних колядок (14 шкільний тиждень; 6. 12. – 11. 12. 1926);

4) «Волга, Волга мати родная» (20 шкільний тиждень; 17. 01. – 22. 01. 1927);

5) «Тече річка невеличка» (25 шкільний тиждень; 21. 02. – 26. 02. 1927);

6) «Верховино, світку ти наш» (27 шкільний тиждень; 7. 03. – 12. 03. 1927);

7) «Дала мені мати корову» (29 шкільний тиждень; 21. 03. – 26. 03. 1927);

8) «Дівча в сінях стояло» (31 шкільний тиждень; 4. 04. – 9. 04. 1927).

III-й клас

1) народні гімни (програмні твори упродовж року);

2) «Сусід оре, сусід сіє» (8 шкільний тиждень; 25. 10. – 30. 10. 1926);

3) «На войну йду» (9 шкільний тиждень; 15. 11. – 20. 11. 1926);

4) «Ой там на горі, хто йде» (29 шкільний тиждень; 17. 03. – 23. 03. 1927);

5) «Ой за гаєм, гаєм» (34 шкільний тиждень; 24. 04. – 29. 04. 1927).

IV-й клас

1) «Я русин був», «Підкарпатські русини» (програмні твори упродовж року);

2) чеський державний гімн, український національний гімн (12 шкільний тиждень; 15. 11. – 20. 11. 1926);

3) «Руська земля, це – моя Вітчизна» (13 шкільний тиждень; 1. 12. – 6. 12. 1926);

4) вивчення нотної грамоти (34 шкільний тиждень; 2. 05. – 7. 05. 1927).

V-й клас

Основу постійного репертуару творили гімни та народні пісні.

VI-й клас

1) гімн Підкарпатської Русі, гімн Чехословацької Республіки (програмні твори упродовж року);

2) «Стоїть явір над водою» (7 шкільний тиждень; 18. 10. – 23. 10. 1926);

3) «За горою високою» (10 шкільний тиждень; 8. 11. – 13. 11. 1926);

4) «Сусід оре, сусід сіє – у сусіда зеленіє» (22 шкільний тиждень; 1. 02. – 6. 02. 1927);

5) «Комари ся женили» (26 шкільний тиждень; 27. 02. – 2. 03. 1927);

6) «Дала мені мамка корову» (28 шкільний тиждень (7. 03. – 12. 03. 1927);

7) «За городом качки пливуть, каченята крячуть» (31 шкільний тиждень; 28. 03. – 2. 04. 1927);

8) «Літа мої молодії» (32 шкільний тиждень; 4. 04. – 9. 04. 1927).

З-поміж названих позицій виділяється популярна російська пісня «Волга, Волга, мати родная». Вона дещо випадає з навчального репертуару за всі кла-

си. Факт її присутності в репертуарі за II-й клас пояснюється тим, що вчителем музики був виходець з Росії, який перебував у Закарпатті на правах емігранта. Водночас дана пісня російською мовою органічно впліталася у цикл українських, чеських, словацьких народних пісень. Авторка цих рядків записала спогади Івана Ільтя (1920 – 2004), уродженця долинного району – Іршавщини. В них міститься детальний аналіз народно-пісенного репертуару, що вивчався горожанських школах. За його свідченнями, важливими в процесі засвоєння народних пісень були мотиви з побуту автохтонного населення краю («Верховино, світку ти наш», «Печу, печу хлібчик», «Дала мені мати корову», «Сусід оре, сусід сіє – у сусіда зеленіє», «Дівча в сінях стояло», «Комари ся женили», «Ідуть вівці з полонини», «Ай, вівчаре, вівчарику», «Йа, млин меле, йа млин меле»). Останні три твори досконало виконувала народна співачка Гафія Зимомря (1919 – 1995), яка народилася в присілку Обляська, що на Міжгірщині – гірського району Закарпаття. Не отримавши шкільної освіти, вона проте володіла мистецтвом співу, набутого зі слуху під час здійснення тривалих прощ з нагоди церковно-календарних свят. Її самобутні твори видані у збірках «Ой, там горі, на вершечку» (Ужгород, 1991) та «Верховинські світи» (Дрогобич, 2001). Згадані тут факти творять контекстуальний зв'язок з огляду на носіїв автохтонного фольклору Закарпаття, що відігравав у досліджуваний період і відіграє в сучасну добу важливу роль у справі музичного виховання на народних взірцях.

Питання репертуару як на уроках співу в школах, так і в хорових колективах порушувалося на першому з'їзді «Руських національних хорів Підкарпатської Русі». Він відбувся 13 червня 1926 року. До того ж, ще 18 квітня 1926 року в Ужгороді відбулась конференція диригентів народних хорів Закарпаття. Її учасники одностайно висловилися щодо необхідності організації такого з'їзду. Одною з ухвал було вирішено заснувати в Ужгороді центральний орган, який би об'єднував всі хорові колективи та інші музичні й мистецькі організації. В його обов'язки входило піклування про стан музичних бібліотек, музичних інструментів для кожного хору та його репертуару. Особливо важливо, що тут визначальне місце мало обговорення проблеми підготовки та здобуття музичної освіти на рівні диригентів для хорів, а також закладання спеціальних музичних курсів для вдосконалення музичних знань. Діяльність центрального органу хорових товариств передбачала також заснування спеціального журналу, присвяченого проблемам музики і мистецтва загалом.

Згадуваний перший з'їзд народних хорів Закарпаття («Руських національних хорів Підкарпатської Русі») відбувся під патронатом Августина Волошина. Учасниками цього справжнього дійства, покликаного зміцнити підвалини українського хорового мистецтва, були найбільш згуртовані хорові колективи: руський національний хор і дитячий хор із села Грабовці (диригент Г. Палюх), руський національний хор із села Гайдоші (диригент Ф. Шимоновський), руський національний хор із села Егреші (директор І. Тимканич), руський на-

ціональний хор із села Йовродерма (диригент А. Миньо), руський національний хор із села Кальник (диригент Ф. Повхан), руський національний хор з Перечина (диригент І. Романченко), учительський хор Тячівського округу (диригент О. Буркацький), співочий гурток «Odbocky Matice Slovenskej» з Ужгорода (диригент М. Ліхард), хор Кирило-Мефодіївського Братства з Ужгорода (диригент П. Мигалка), руський національний хор з Ужгорода (диригент О. Приходько). Вражає фольклорний ареал, в якому превалює українськомовна автентична сфера у співвідношенні з тодішнім інонаціональним середовищем – угорськомовним, чеськомовним, словацькомовним. У цьому вбачаємо заслугу передусім таких національно свідомих диригентів, як О. Приходько, О. Буркацький, Ф. Повхан, І. Тимканич, Г. Палюх. Вони вміли виявити рівень історичної пам'яті, її смислову функцію на прикладах героїко-патріотичних пісень, закличних маршово-поступальних інтонацій, демонструючи при цьому нове бачення архетипів.

Концертні програми названих хорових колективів укладалися з композицій, закروених на духовній тематиці, Д. Бортнянського, М. Вербицького, П. Чайковського, М. Демуцького, І. Бокшая; обробок народних пісень та оригінальних творів М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка, М. Гайворонського, Я. Ярославченка, О. Кізими, А. Кунцевича. Заслуговує на увагу факт презентації кантати «Б'ють пороги» М. Лисенка у виконанні Ужгородського руського національного хору. Це була знакова подія в культурно-мистецькому житті Ужгорода, яка сталася завдяки діяльності керівника й диригента хору Олексі Приходька. Тоді ж мав місце виступ зведеного хору у складі 600 чоловік під його керівництвом. Яскравим і пам'ятним було виконання колядки «Ой, видить Бог» К. Стеценка, а також творів «Чорнушко-душко» М. Леонтовича, «Страшний суд» М. Демуцького та «Ой, летіла горлиця» М. Лисенка.

1926 року у книговидавничому акціонерному товаристві «Унію» в Ужгороді побачив світ збірник «Коломийка»¹ з нагоди проведення першого з'їзду українських національних хорів Закарпаття. Сюди увійшли статті Михайла Брацайка, Павла Луки, Михайла Роццахівського, які наголошували на потребі ширшого використання жанрової палітри українського фольклору у шкільному музичному вихованні.

Феномен музики як найбільш ментальної універсалиї постає у її дієвості впливу, коли йдеться про зміцнення внутрішньої сили людини. Так, у статті «Про пісню – коломийку» М. Брацайко зробив спробу подати характеристику коломийки як пісенного жанру: «При р'їжних okazіях, як на вес'їлю, на хрестинах, на вечорницях... масово чути коломийки, котр'ї якраз тогды складано и яких ще доти н'їхто н'їколи не сп'ївав. Они складаються и плынуть з уст творц'їв их так легонько и ядерно, як игрытых полонинских вод у горах Кар-

---

¹ Коломийка. Зборник присвячений І з'їзду Руських національних хорів Подкарпат. Руси. Ужгород: Унію, 1926. 36 с.

патах, у сѣм рoднoм краю коломыйки»¹. Автор відзначає, що на галицькому Поділля одну коломиєку співають на різні мелодії в тому самому селі. В окремих регіонах Марамороша, в Бережанській та Ужанській жупах, коломиєки мають одну веселу мелодію, яку при танцях співають, а іншу – сумну, яку співають, ходячи чи сидячи. Цю сумну коломиєку інакше співають дівчата і жінки, а з іншою мелодією – чоловіки. Коломиєка, як стверджує М. Брацайко, старовинна форма українських світських пісень і при всій своїй скромності форми показує великий поетичний дух, могутні духовні сили, здорову мораль і «тверезу життєву філософію гуцулів і бойків»².

На виховній ролі народних пісень зосередив увагу Павло Яцко у статті «Свято нашої пісні». Він переконливо обґрунтовує думку про виховне значення патріотичних пісень. За його словами, це стосується насамперед молоді, яка під впливом національних пісень виховується у патріотичному дусі, прагне «любити правду і волю, заприсягає, що всі свої найкращі здібності присвятити рідному краю, рідному народові»³.

Актуальне питання щодо пізнання природи і буття людини в пісенному репертуарі аргументовано розкрив Михайло Роцахівський (1891 – 1952) у праці «Що співати?». Відштовхуючись від думки, що кожна справа, зокрема хорова, мусить бути означена певним поступом від елементарного до складного, від легкого до важкого, від близького до далекого, автор закликає диригентів особливо дитячих хорових колективів починати спів з народної пісні. Адже вона «своєю нескладною зовнішньою формою и своїми високоцінними внутрішніми прикметами одповѣдає не лиш всѣм педагогічним вимогам що до зачатков науки, але и естетичним уподобанням початкуючих спѣваков». А відтак – у логічній наступності згодом варто звертатися до світової скарбниці музичного мистецтва.

М. Роцахівський слушно радить диригентам не використовувати для роботи з хором одноголосні зразки народних пісень, бо «се бы розходилося из засадною цѣлею навчити хор спѣвати по хоровавому». Натомість у виборі пісенного репертуару дотримуватися засади: «спѣвати добрѣ и добре»⁴.

М. Роцахівський знайомить читачів з доробком творців музичної культури, яких він називає «правдивими музикантами». Дослідник подає короткі відомості про життя і творчість М. Лисенка, К. Стеценка, М. Леонтовича, а також перелік визначальних хорових творів згаданих композиторів, які доцільно використовувати з навчальною та виховною метою. З-поміж творчих

---

¹ Брацайко М. Про пісню – коломиєку // Коломиєка. Збірник присвячений I з'їзду Руських національних хорів Подкарп. Руси. Ужгород: Уніо, 1926. С. 7.

² Там само. С. 9.

³ Яцко П. Свято нашої пісні // Коломиєка. Збірник присвячений I з'їзду Руських національних хорів Подкарп. Руси. Ужгород: Уніо, 1926. С. 11.

⁴ Роцахівський М. (М. Р.) Що співати? // Коломиєка. Збірник присвячений I з'їзду Руських національних хорів Подкарп. Руси. Ужгород: Уніо, 1926. С. 14.

досягнень М. Лисенка він рекомендує виконувати кантати – «Б'ють пороги», «Радуйся ниво», «На вічну пам'ять Котляревському», «Умер поет» (на пошану Т. Шевченка); сценічну музику до вистав – «Чорноморець», «Наталка Полтавка», «Різдвяна ніч», «Утоплена», «Остання ніч», «Тарас Бульба», «Сапфо», «Nocturno»; дитячі опери – «Коза-Дереза», «Зима і весна», «Пан Коцький»; а також 12 десятків народних пісень у хоровому укладі для чоловічого та мішаного хорів. Цикл обрядових пісень М. Лисенка «Веснянки», «Купальські», «Весілля», «Колядки і щедрівки» – це ті твори, які мають становити, за словами М. Рощаховського, «окремий, вищий ступінь хорової праці».

Тут високо оцінено також краще з доробку К. Стеценка: кантати – «Сонцем нам твоя воля», «Розвивайся ти, широкий дубе» на слова І. Франка, «На столітні уродини Гоголя»; церковні твори – «Чин шлюбу», «Літургія», «Всеночна», «Панахида»; сценічна музика – «Подоланочка», «Іфігенія в Тавриді», «Гайдамаки», «Про що тирса шелестіла», «Сватання на Гончарівці»; дитячі опери – «Лисичка, котик і півник», «Івасик-Телесик». Як слушно підкреслює педагог, названі позиції К. Стеценка пронизані народним духом. В них чути мотиви пісень «Ой, у саду винограду», «Ой, там за горою та за зеленою», «Ой, сиваятая зозуленька», «Ой, видить Бог».

Із мистецької спадщини М. Леонтовича автор статті «Що співати?» виокремлює незакінчену оперу «Русальчин Великдень» та «Літургію». У сфері обробки народних пісень М. Рощахівський називає М. Леонтовича «Модерном вокального стилю». Такий об'ємний перелік передбачає укладення програми не для одного чи двох концертів. Це дозволяє вибудувати складні музично-змістовні конструкції.

М. Рощахівський справедливо вбачає велику значимість забезпечення шкільних осередків нотним матеріалом у контексті музичного виховання. На його думку, цим повинні займатися «централі всіх хорів Підкарпатської Русі»¹.

Заслуговує на увагу повідомлення редакції журналу «Учитель» за 1926 рік про готовність шкільного відділу видати збірку дитячих забав і співів для школярів Закарпаття². Таке видання мало б виконувати роль методичного підручника для учителів. За задумом його ініціаторів кожна пісня мала подаватися разом з прикладом дитячої гри і способом її проведення. З цією метою було проведено нараду з учителями співів, щоб спільно збирати народні пісні (за можливістю з нотами) і надсилати на адресу редакції журналу. Окремо була обрана спеціальна комісія для належного відбору пісень, рекомендованих для друку.

Не без впливу Ф. Колесси збиранням фольклору в Закарпатті займалися Михайло Рощахівський, Антоній Година, Іван Панькевич, Петро Світлик.

¹ Рощахівський М. (М. Р.) Що співати? // Коломыйка. Збірник присвячений І з'їзду Руських національних хорів Подкарп. Русі. Ужгород: Уніо, 1926. С. 16–18.

² Збирання дїточих пїсень и забав // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1926. Рочн. VII. № 1–3. С. 220.

У 30-х рр. фольклористичною діяльністю активно переймалися, окрім названих культурно-освітніх діячів, ще й П. Милославський, А. Кондратович, А. Скиба, П. Феденчук, М. Гоєр, Г. Гузенний, Д. Задор. Так, учитель з села Кушниця Петро Світлик 1926 року опублікував в журналі «Підкарпатська Русь» статтю «Народні пісні»¹. Тут він безпосередньо звернувся до шкільного відділу з ініціативою, щоб організувати спеціальні музичні курси, на яких викладали б фахівці. В їхнє завдання входила роз'яснювальна робота з відповідним коментарем щодо того, як потрібно збирати й записувати народні пісні, яким чином розрізняти їхні ритми. Зазначалось, що на курси потрібно набирати тих зацікавлених, які знають основи теорії музики, вірно співають з нот, грають на певному музичному інструменті. З такими знаннями, на думку П. Світлика, вже за 1–1,5 місяці можна досягнути добрих результатів. Все це належить робити, щоб зібрати і побачити, яким «дорогим скарбом володіє наш руський народ»². Вагомого значення надавалося питанню популяризації фольклору та його вивчення в школах, гімназіях, семінаріях.

Ціла плеяда знавців музичної культури, уродженців з Наддніпрянської України, Галичини, Буковини та навіть Кубані, як вже зазначалося, працювала на теренах Карпатської України після Першої світової війни. Результати їхньої праці наклали позитивний відбиток у найрізноманітніших ділянках і, не в останню чергу, у духовних змаганнях. Саме вони творили перші паростки становлення національної свідомості в Закарпатті. Автор цінного дослідження «Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами» Симон Наріжний аргументовано наголосив: «національно-культурна діяльність української еміграції на Закарпатті остільки велика й значна, що докладне висвітлення її було би можливе лише в спеціальних студіях. Емігранти ж відіграли дуже велику роль і в організації Карпато-Української державности»³.

У цьому зв'язку промовистою є діяльність О. Приходька. Адже ще 1920 року він організував хор при Ужгородській чоловічій учительській семінарії в Ужгороді. Йому вдалося виховати багатьох молодих диригентів, які продовжували його життєву справу, відкриваючи у різних селах і містах Закарпаття народні хорові колективи. Як молодь, так і представники старшого покоління активно залучалися до співу.

Тому й закономірно, що 1927 року О. Приходько успішно пройшов атестацію на право здійснення педагогічної роботи. З архівних матеріалів довідуємося, що дирекція Ужгородської греко-католицької руської півчо-учительської семінарії високо оцінювала діяльність Олекси Приходька на посаді української мови та літератури. Окрім того, тут однозначно виділено його гли-

¹ Світлик П. Народні пісні // Підкарпатська Русь. 1926. Ч. 4. 15 квітня. С. 54–56.

² Світлик П. Народні пісні // Підкарпатська Русь. 1926. Ч. 4. 15 квітня. С. 55.

³ Наріжний С. На Закарпатті // С. Наріжний. Українська еміграція. Т. 1. Прага: Knihtisk, 1942. С. 321.

бокі знання усіх фахових предметів, а також значні досягнення в проведенні музичного виховання. Директор С. Дудинський окремо акцентує: «Хор нашої семінарії під керівництвом проф. О. Приходька здобув першу нагороду на хорових змаганнях в Ужгороді в липні 1924 року»¹.

До цієї характеристики додамо, що 1928 року О. Приходько заснував «Краєвий хор закарпатського учительства». Його справедливо вважають одним з кращих тогочасних українських національних хорів у Закарпатті. Свій перший концерт названий хоровий колектив провів 9 листопада 1929 року у Хусті. До програми концерту входили перлини української, зарубіжної та російської хорової музики: «Вірую» П. Чайковського; «Тобі співаємо» А. Шведова; «Хвалить ім'я Господнє» А. Чеснокова; «Ой, у полі» О. Кошиця; «Дударик», «Над річкою», «Коза» М. Леонтовича; «Вже сонце заходить» А. Архангельського.

У рецензії на концерт Краєвого учительського хору в залі кошицького «Шальк-Газу» від 14 лютого 1930 року О. Приходька називають «піонером хорового співу» в Закарпатті. Тут підкреслюються його талант, людські якості, професійність. Збираючи на концерт любителів хорового співу, він своєю працею, розумінням художнього смаку і любов'ю до пісні досягнув за короткий час блискучих результатів².

Ім'я диригента О. Приходька, визначного знавця, дослідника, популяризатора музичної культури Закарпаття, тепло згадував колишній випускник Ужгородської греко-католицької руської півчо-учительської семінарії, а згодом його пристрасний послідовник у справі хорового мистецтва і шкільного музичного виховання Петро Світлик. З його спогадів, що містяться у статті «Початки національного хору в Ужгороді» (1928) впливає низка цікавих фактів. Саме в стінах названого навчального закладу він почув спів хору, яким диригував О. Приходько. За його зізнанням, хор настільки «пречудово співав», що «вскинули ангели на небеси согласно на чотири голоси». Як зауважив П. Світлик, О. Приходько «часом вчив на вісім і дванадцять голосів співати»³.

Серед визначних діячів-емігрантів із Наддніпрянської України, які плідно працювали для розвитку української культури Закарпаття не можна оминати ім'я визначного педагога, диригента Платоніди Щуровської-Росиневич (1893 – 1973). Вона навчалася в музично-драматичній школі ім. М. Лисенка в Києві в класі хорового диригента О. Кошиця, а завершила музичну освіту в Празь-

¹ ЗОДА у Берегові // Ф. 336, оп. 2, сп. 103, 345 с., нач. 7. 12. 1926 – оконч. 30. 12. 1927 г. на 354 лист. (Переписка с вышестоящими школьными учреждениями по педагогич. вопросам. Греко-католическая півчо-учит. семінарія въ Ужгородъ).

² Концерт Краєвоучительского хору в Кошицах // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1930. Р. XI. № 1–2. С. 72–73.

³ Світлик П. Початки національного хору в Ужгороді // Пчолка. Ужгород, 1928. Рочн. VII. Ч. 4. Децембер. С. 77–78.

кій консерваторії¹. У 1919–1920 рр. успішно працювала другим диригентом Української республіканської капели під керівництвом О. Кошиця, яка з ініціативи Симона Петлюри здійснила тривале концертне турне багатьма країнами Західної Європи. У Закарпатті П. Щуровська-Росиневич була викладачем співу в Ужгородській гімназії, диригентом хору «Бандурист» в Ужгороді, а також відповідала за музичне оформлення і постановку багатьох театральних вистав². З-поміж її публікацій, дотичних теми даного дослідження слід високо оцінити її працю «21 народна пісня в триголосному укладі для шкільних хорів» (1936). Вона широко використовувалася упродовж багатьох десятиліть у навчально-виховному процесі і не втратила своєї цінності і понині³.

Завдяки діяльності О. Буркацького, Г. Гузенного, І. Романченка, С. Дністрянської утверджувалися засади, що відповідали новітнім інноваціям музичного виховання епохи 20-х – 30-х рр. ХХ ст.

Як диригент-організатор вирізнявся своєю активною діяльністю учитель О. Буркацький. Він справедливо здобув любов учнів. Диригент дієво сприяв формуванню народних хорових колективів. Аналогічну роботу проводив і диригент Г. Гузенний, який прибув у Закарпаття з Полтави. Він відзначився як організатор українського хору у місті Свалява. Під його керівництвом Свалявський хор мав кілька успішних виступів у Празі. У цьому контексті заслуговує на увагу плідна праця І. Романченка як диригента хорів та організатора просвітанських оркестрів у Перечині, Зарічеві, Березному, Середньому. Тривалий час працювала вчителем музики в Ужгороді відома українська піаністка С. Дністрянська, дружина визначного культурно-освітнього діяча та вченого, професора С. Дністрянського⁴.

Вагомий доробок, позначений багатими традиціями закарпатського фольклору, залишив відомий педагог Юрій Костюк (1912 – 1998). Він був одним з кращих знавців музичного фольклору Східної Словаччини і Закарпаття. Вчений намагався утверджувати українську культуру, працюючи вчителем музики у різних школах, а згодом – доцентом Празького і Братиславського університетів. Музичне виховання невіддільне від його педагогічного внеску як хормейстера та диригента. Ю. Костюк є автором досі неопублікованої цінної праці «Музичний ренесанс Закарпаття в період Чехословацької Республіки 1919 – 1939 рр. ». Загальний огляд рукопису подав В. Дворжак у статті

---

¹ Баглай Й. Диригент школи Олександра Кошиця. До 110-річчя від народження Платоніди Іванівни Щуровської-Росиневич // Календар «Просвіти» на 2003 р. Ужгород: Просвіта, 2003. С. 98.

² Наріжний С. На Закарпатті // С. Наріжний. Українська еміграція. Т. 1. Прага: Knihtisk, 1942. С. 327.

³ Щуровська-Росиневич П. 21 народна пісня в триголосному укладі для шкільних хорів. Ужгород, 1936.

⁴ Наріжний С. На Закарпатті // С. Наріжний. Українська еміграція. Т. 1. Прага: Knihtisk, 1942. С. 327.

«До спадщини чехо-словацького вчителя музики Юрія Юрійовича Костюка»¹. У цьому дослідженні йдеться про характерні особливості відродження музичного професійного життя Закарпаття в період між двома світовими війнами. Окремі моменти з названого рукопису оцінив М. Мушинка у статті «Музикант з абсолютним слухом і широким серцем»². На жаль, авторка даної роботи не мала можливості ознайомитися з рукописом Ю. Костюка, що знаходиться у приватній колекції у Словаччині.

На початку 30-х років ХХ століття провідні педагоги, музиканти виявляли велику увагу до проблем естетичного, морального виховання дітей. У праці «Естетичні почуття у дітей та їхній розвиток» (1930) Н. Мураній доходить висновку про те, що саме дитина найбільш щиро захоплюється всім прекрасним, бо «все на світі: і мале, і велике, і зірки, і небо, і люди – все зачудовує дитину, наповнює її радостями»³. Він стверджує, що все життя дитини має переважно естетичний характер і, таким чином, в дитячому віці панує естетичне відношення до оточуючого світу. Така риса є першою відмінністю, що різнить життя дитини від сприймання світу дорослими, які, на відміну від дітей, панорамно сприймають сутність музичного мистецтва.

Іншою важливою ознакою естетичного життя дитини Н. Мураній вважав її творчий характер. Адже діти не обмежуються естетичними враженнями, як це спостерігається у дорослих. Дитина завжди прагне до творчої діяльності, користуючись всіма доступними засобами. Передусім дитина використовує залишений на столі олівець, відкрите фортепіано, пензлик, фарбу чи будь-який інший матеріал для творчості. Багата дитяча уява свідчить про потенційне формування естетичного смаку. Н. Мураній закликав учителів, інспекторів до живої роботи в сфері подолання шкільних проблем стосовно організації належного розвитку естетичного життя дітей. Школа покликана іти назустріч емоційному та духовному життю дитини⁴.

На сторінках журналу «Учитель» за 1930 рік надрукована змістовна праця «Уваги до навчання співу» О. Буркацького. Автор піддав критиці ситуацію, що склалась із навчанням співу в школах Закарпаття. Адже вона переважно зводиться до вивчення двох-трьох пісень у місяць, а вправи підготовчого характеру – технічно і теоретично – практикуються дуже рідко. Внаслідок цього наука співу як предмет шкільного навчання є безбарвною і далекою від ідеалу – предмета, що покликаний впливати на дитину всебічно і духовно, фізично і естетично.

---

¹ Дворжак В. До спадщини чехо-словацького вчителя музики Юрія Юрійовича Костюка // Дукля. Пряшів, 2005. № 2. С. 56–67.

² Мушинка М. Музикант з абсолютним слухом і широким серцем // Дукля. Пряшів, 1999. № 1 (47). С. 17–21.

³ Мураній Н. Естетичні почуття у дітей і їх розвиток // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1930. Рочн. XI. № 7–10. С. 123.

⁴ Там само. С. 124.

Визначаючи зміст музичного виховання в школі, О. Буркацький зазначає, що найбільш важливими рисами цього процесу постають такі: а) вироблення вокальної техніки; б) формування музичної уяви; в) становлення музичного смаку; г) нотна грамотність.

Особливої уваги надає автор навчання нотної грамоти за методиками Макса Баттке. Німецький теоретик музичної культури запропонував новий метод при вивченні тонального плану, мелодики. Його опорною точкою є мажорний тризвук (до-мі-соль). Детально подається спосіб вивчення нотного стану та розміщення нотних знаків¹.

Зорові і слухові вправи розглядаються О. Буркацьким як основа вироблення музичної пам'яті. Тут вперше наголошується на важливості написання дітьми музичних диктантів, коли учні з гри вчителя записують коротку мелодію. Йдеться також про «вивірювальні» вправи. Вони полягають у тому, що вчитель, виписавши певну мелодію, награв її, навмисно допускаючи помилки, які учні повинні самостійно виправити.

У 1919–1939 рр. широко використовувалися, як засвідчують численні методичні розробки, статті, виступи багатьох педагогів-музикантів (приміром, М. Рошаківський), методи і прийоми музичного виховання, притаманні й шкільництву сучасної епохи. Йдеться не стільки про часові парадигми, як про типологічне зіставлення моделей, що стали предметом вивчення на сторінках цінної праці «Польське та українське шкільництво: модельні розв'язання» польської дослідниці М. Й. Жміхровської².

З-поміж підручників для народних шкіл популярністю користувалася книжка досвідченого педагога І. Дерера, яка побачила світ у 1933 році. Підручник складався з двох розділів і був написаний на доброму фаховому рівні. У першому містяться загальні примітки. Сюди увійшли статті про завдання народної школи, головні принципи і методи роботи, навчальні плани, таблиці з відображенням кількості годин, відведених для кожного предмету. У другому розділі подано основи навчання основних предметів з методичними порадами щодо їхнього викладання у народній школі. Загалом основних шкільних предметів нараховувалося сімнадцять. З-поміж них значиться і музичне виховання на рівні уроку співів.

Для прикладу наведемо основні положення з підрозділу «Спів». Автор визначає мету музичного виховання і окреслює її як пробудження і систематичне виховання музикальності, патріотичних почуттів у молоді, плекання любові до народної пісні і до музики загалом. Спів повинен бути також засобом для підтримки радісного настрою в школі. І. Дерер визначає способи досягнення цієї мети через дихальні, голосові (вокальні), ритмічні, інтонаційні вправи та

¹ Буркацький А. Уваги до наукованя співу // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1930. Рочн. XI. № 1–2. С. 18.

² Żmichrowska M. J. Szkolnictwo polskie i ukraińskie: rozwiązania modelowe / Redaktor: M. Zymomrya. Drohobycz: Koło, 2006. S. 102.

вивчення теорії музики. Важливим є також спів народних пісень хором і соль-но, на один і більше голосів у супроводі і а'capella. Педагог подає програмні вимоги щодо музичного виховання для різних ступенів навчання.

На нижчому ступені навчання пропонується навчати дітей розрізняти тони, довжину, висоту, силу звука, впізнавати ряд звуків вгору і вниз, вивчати легкі співаночки в діапазоні $d^1 - a^1$, вивчати ритмічні вправи та ігри під музику і спів (у пов'язі з тілесним (фізичним) вихованням, фізкультурою).

На середньому ступені навчання рекомендуються дихальні, слухові, голосові і ритмічні вправи, легкі одноголосні інтонаційні і пам'ятеві вправи. Вправи записування коротких мелодій нотами супроводжуються вивченням одноголосних пісень у діапазоні $a^1 - e^2$ та обов'язковим засвоєнням державного гімну.

На вищому ступені подаються складніші комбінації з дихальних, слухових, вокальних і ритмічних вправ, одноголосних і двоголосних інтонаційних вправ. Важливе також тренування музичної пам'яті та уяви. Далі, як зазначає І. Дерер, слід продовжувати вдосконалення нотного письма, одноголосні та багатоголосні обробки народних пісень у діапазоні $d^1 - f^2$. Автор праці аргументовано мотивує поради методичного характеру: дітям доцільно подавати основні відомості про гігієну голосового апарату; вивчати народні, авторські пісні та твори літературного походження; знайомити дітей із творчістю і життєвим шляхом визначних національних композиторів та представників світового музичного мистецтва, а також з важливими подіями з музичного життя певного регіону.

Заслуговують на увагу висновки І. Дерера:

- 1) дихальні, слухові, вокальні, ритмічні, інтонаційні вправи і навчання теорії музики повинні тривати третину часу, відведеного для уроку співів;
- 2) навчати співу та музичному вихованню повинні фахово вишколені педагоги з музичними здібностями;
- 3) особливу увагу потрібно привертати до вивчення народних пісень і державного гімну, варто скласти список фольклорних зразків, які бажано вивчати;
- 4) важливо утворювати невеликі вокальні дитячі ансамблі чи дитячі хоро-ві колективи для виступів на шкільних торжествах;
- 5) звертати увагу на тих дітей, в кого проходить мутаційний період і вчасно звільняти їх від співу;
- 6) залучати для музичного виховання слухання музичних аудіцій (радіо-опередач) на радіо і в записах, відвідування концертів і театральних вистав.

Проаналізовані методичні засади І. Дерера щодо проведення уроків співів у народних школах Закарпаття переконують: у роботі з дітьми враховувались загальнодидактичні принципи легкості, доступності, логічності та послідовності засвоєння знань. Розробки тогочасних визначних зарубіжних педагогів нерідко супроводжувалися доповненнями, що належали перу уродженцям Закарпаття. Таким чином, відбувався обмін досвідом світової й української музично-педагогічної думки.

Становлення хорового мистецтва у Закарпатті невід’ємне від діяльності співака, диригента, композитора, музикознавця Петра Милославського (1896 – 1954). Він відіграв велику роль у справі створення в Ужгороді професійних хорових колективів. Йому належить твердження: «хоровий спів стає у нас тим, чим він і повинен бути у кожного народу – музичним виразником національних почуттів, відображенням побуту (переклад – О. Ю.)»¹.

У статті «Хоровий спів у Підкарпатській Русі» (1936) П. Милославський слушно класифікує хори, які існували в 30-ті роки ХХ ст., поділяючи їх тематично на групи. Диригент докладно характеризує участь хорів при окремих товариствах, прерогативою яких була пропаганда хорового співу як мистецтва – важливого чинника музичного виховання. До визначальної групи видатний музикознавець зараховував церковні хори, які культивували музику для богослужінь. Передусім доцільно виокремити тут діяльність чоловічого хору Ужгородської богословської семінарії, яким керував відомий культурно-освітній, церковний діяч, письменник. Іван Сільвай (1838 – 1904), знаний під літературним псевдонімом Урііл Метеор.

З-поміж інших колективів мішаних церковних хорів П. Милославський дає високу оцінку діяльності Мукачівських хорів, очолюваних О. Тихим. Проте особливої популярності набув хоровий колектив на чолі з визначним диригентом, педагогом Іваном Трухлим (1884 – 1975). Примітний також репертуар хору «Боян», що був заснований 1920 року в Ужгороді. Його засади цілеспрямовано втілювалися в теорії і практиці під керівництвом самого П. Милославського як засновника та диригента цього музичного осередку.

У справі зміцнення національної свідомості та музичного виховання відігравали чи не найбільш вагомую роль сільські хори, організовані при читальнях товариств «Просвіта», «Бандурист» (Ужгород, керівник – П. Щуровська-Росиневич), ім. О. Духновича (Тячів, керівник – О. Потапова). Не можна обійти увагою також учительські хори, які існували при всіх шкільних округах в Закарпатті. П. Милославський слушно виділяє професійність Земського хору вчителів Закарпаття, заснованого 1929 року з ініціативи видатного знавця та дослідника закарпатського фольклору О. Приходька. Земський хор успішно концертував як у краї, так і за кордоном (зокрема, у Румунії).

Загалом П. Милославський, як підкреслює С. Чегіль у статті «Народно-просвітницька робота у Підкарпатській Русі»², дає аргументовану оцінку діяльності 150 хорів на території історичного Закарпаття за станом на 1936 рік. Ця робота, на думку П. Милославського, була б ще ефективнішою, коли б умови дозволяли залучити до цієї справи професійно підготовлених музичних керівників з врахуванням грамотного володіння ними нотним матеріалом.

¹ Милославський П. Хоровое пѣніе на Подкарпатской Руси // Подкарпатская Русь. Ужгород: Школьная помощь, 1936. С. 125.

² Чегиль С. Народнопросвѣтительная работа на Подк. Руси // Подкарпатская Русь 1919–1936 гг. Ужгород: Школьная помощь, 1936. С. 113–120.

Тому вчений висловлює основну думку: слід створити регентські курси і ширше публікувати репертуарний нотний матеріал. На той час це була важлива передумова для подальшого розквіту хорового мистецтва, яке відіграло суттєву роль у зміцненні музичного виховання підростаючого покоління. Дослідник хорового мистецтва дає докладний аналіз діяльності шкільних хорів, які здійснювали музичне виховання в позашкільних умовах. Тут і публічні виступи перед глядачами, і культивування хорового співу на рівні дитячого виконання.

На Міжнародному фестивалі дитячих хорів 1936 року у Празі виступ дитячого хору зі Сваляви (диригент – Г. Гузенний) був визнаний одним з кращих тогочасних колективів у Чехословаччині. Успішною була діяльність хорів із села Луг (керівник – учитель музики І. Кричковський), Ужгородської жіночої учительської семінарії, Мукачівської учительської семінарії, горожанських шкіл з Ужгорода і Тячева, дівочого хору інтернату товариства «Школьная мощь» з Мукачева.

Наприкінці 30-х рр. ХХ ст. з'явилося ще кілька методичних розробок досвідчених педагогів-музикантів, які розкривали зміст і мету шкільного музичного виховання, подавали зразки нових методів роботи в школі. Яскравим підтвердженням цьому є стаття П. Милославського «Як розвивати слух дітей?» (1937)¹, а також праця вчительки державної школи села Вишково Андреї Скиби «Спів у народній школі» (1938)².

Аналіз змісту цих публікацій переконує в тому, що розвиток музичного виховання досліджуваного періоду в Закарпатті, попри великий поступ у цій справі, потребував активізації та конкретних вказівок щодо подолання існуючих проблем.

Так, А. Скиба знову звертає увагу педагогічної громади на те, що спів є основою естетичного виховання, а теорія співу розвиває розум і веде до пізнання краси музичного мистецтва. Авторка зазначає, що досягнути результату можна лише за умови ґрунтовного навчального процесу. Вона ставить перед учителями завдання – виховувати у дітей музичні здібності, естетичні, патріотичні почуття, а навчання проводити на належному фаховому рівні, опираючись на відому методику М. Баттке. При цьому А. Скиба єднає цю методику з досвідом українських педагогів:

1) на кожному уроці 10-15 хвилин доцільно присвятити на дихальні, слухові, ритмові, інтонаційні, теоретичні вправи. А тоді переходити до самого співу в один і більше голосів. Матеріал вправ повинен бути достосований до певного дитячого віку;

2) учитель повинен готуватися до уроку співів і програмувати хід уроку;

---

¹ Милославський П. Какъ развивать слухъ дѣтей? // Народная школа. Ужгород: Новина, 1937. № 6. С. 14–18.

² Скиба А. Пѣніе въ народной школѣ // Народная школа. Ужгород: Новина, 1938. № 1. С. 6–8.

3) вправи для дихання діти повинні супроводжувати рухами рук, видихаючи повітря. Слід тихо вимовляти голосні звуки, навчаючись вірно їх передавати при співі, потім перейти до вимови складів і коротких речень в унісон;

4) для слухових вправ варто використовувати більш складні уривки пісні, яка вивчається, повторюючи звуки по два, три і т. д. униз чи вверх за мелодією. Діти повинні вміти також співати тони розкладеного тризвуку зверху вниз і навпаки;

5) для ритмічних вправ у молодших шкільних класах доцільно навчити дітей плескати в долоні, вистукувати олівцем ритмічний малюнок пісні. У старших класах вони повинні вміти записувати ритм відіграної мелодії у формі диктанту;

6) навчання кожного запису треба проводити вже у молодших класах;

7) вивчаючи пісню, використовувати метод сольмізації мотиву, що передбачає вивчення тексту частинами;

8) приміщення (класи), де відбуваються уроки співу, не повинні бути задушливими чи холодними, мають бути чистими й прибраними. Не рекомендується співати після обіду, гімнастики чи фізичної роботи;

9) пісні вибирати за змістом, відповідні до дитячого віку та пори року.

А. Скиба рішуче висловлюється проти а) укладення таких навчальних планів, згідно яких щотижня виділяється на урок співу лише одна година; адже це не сприяє цілісному навчанню; б) відсутності в учителів фахової кваліфікації, а також адекватних меті музичних здібностей. Усе ж, як зазначає автор методичної розробки, систематичною і послідовною працею можна досягнути значних успіхів у музичному вихованні.

Слід наголосити ще й на важливості праці «Шкільний спів» вже згаданого педагога, диригента П. Милославського. Вона опублікована на початку 1941 року, коли у навчальному процесі ще був відчутний зв'язок з періодом влади Чехословацької Республіки. Вона містить критичні зауваги, які стосуються відношення вчителів співів до своєї праці та рівня музичного виховання в школах краю. П. Милославський зауважує: на спів як на шкільний предмет у окремих школах звикли дивитися зі зневагою, вважаючи його чи не останнім предметом у низці шкільних наук. Це – неприпустимо з огляду на загальні завдання національно-патріотичного виховання в школі. Йому належить твердження, що основною метою викладання співу є розвиток у дітей релігійного, патріотичного та естетичного почуттів за допомогою вивчення відповідних пісень, а способи і порядок вивчення цих пісень, як і їхній вибір, повинен знаходитися у відповідності до законів музичної теорії і методики¹.

Аналізуючи стан шкільництва в галузі музичного виховання досліджуваного періоду, П. Милославський стверджував: викладання уроку співів у

¹ Милославській П. Школьное пѣніе // Народна Школа. Угварь, 1941. Мартъ. № 7. С. 105.

деяких школах не відповідає належному рівню. Він застерігав учителів від наступних хибних кроків:

1) практикування бездумного заучування зі слуху якомога більшої кількості пісень, незважаючи на те, що діти співають фальшиво. Устремління до надмірної кількості вивчених зразків завжди впливає негативно на якість виконання;

2) «сліпе» захоплення тільки однією сухою теорією погіршує у дітей любов до співу і музики загалом. Адже механічне заучування музичної теорії не дає належної користі розвитку дитини. Природно, що діти повинні володіти певною низкою народних зразків, щоб мати загальну уяву про музичну грамоту.

На думку П. Милославського, теоретична частина музичного виховання завжди повинна бути тісно пов'язана з практичним вихованням відповідних мелодій і пісень. А вивчення пісень слід поєднувати з повторенням давно опанованих і нових теоретичних відомостей. Головне гасло педагога: музика – через пісню; пісня – через музику¹.

У названій праці автор висловив також сподівання, що шкільний відділ допоможе опублікувати підготовлений ним «Підручник співу» та «Збірник пісень» для народних, горожанських і середніх шкіл з українською мовою навчання. Обидва видання були б пристосовані до тогочасних навчальних вимог.

Педагогічні ідеї та погляди, сформовані упродовж 20-х – 30-х рр. ХХ ст. у вигляді методичних розробок, знайшли широке застосування в освітній практиці, що сприяло музичному вихованню школярів у різних навчальних осередках Закарпаття.

3.2. Практичне забезпечення процесу музичного виховання: зміст «Співаників»

Актуальною тенденцією розвитку сучасної національної системи виховання, яке передбачає навчання дітей на культурно-історичному досвіді рідного народу, його традиціях, звичаях, обрядах, є відродження, дослідження та популяризація творчої спадщини видатних педагогів, діячів музичного мистецтва минулого, зокрема й періоду розквіту шкільництва в Закарпатті. Він припав на час адміністративно-державного перебування краю в складі Чехословацької Республіки в 1919 – 1939 рр.

Особливу увагу привертає діяльність закарпатських фольклористів, вчителів, музикантів, диригентів початку ХХ століття – Е. Ериді, Ф. Сладека, М. Роцахівського, О. Кізими, Л. Тиблевича, С. Фенцика, І. Ламача. Вони зуміли розгорнути активну працю на ниві музичної освіти і виховання в Закарпатті. Їхні пісенні збірки становлять особливий теоретичний і практичний інтерес для музичного формування молодого покоління і в сучасних умовах.

---

¹ Милославській П. Школьное пѣніе // Народна Школа. Угварь, 1941. Мартъ. № 7. С. 107.

Народна пісня є одним із найпопулярніших жанрів музичного мистецтва. Вона криє в собі найхарактерніше зі світогляду народу, його морально-естетичні цінності, досвід виховання поколінь в душі високої духовності й моралі. Саме тому народна пісня була основним дидактичним матеріалом у підручниках та збірниках, які творились і публікувались в Україні – Наддніпрянській Україні, Галичині, Буковині, Закарпатті. При цьому пріоритетним напрямком виховної діяльності було формування національної свідомості і громадянської зрілості школярів. Власне, головним напрямком розвитку музичного виховання в Закарпатті в 1919–1939 рр. був національно спрямовуючий курс становлення молодого покоління на пісенних надбаннях українського народу.

Поступальний розвиток педагогічної діяльності в Закарпатті значною мірою залежав від навчально-методичного забезпечення шкіл. Серед нотної літератури в досліджуваній період переважно були угорські та чеські підручники. Адже на початку ХХ століття україномовних видань в Закарпатті майже не було.

Проте важливим причинком у музичному навчанні та вихованні підростаючого покоління були педагогічні посібники авторитетних українських учених. Вони були створені на національному музичному матеріалі, наповнені високохудожніми оригінальними композиціями митців. Серед «Співаників», які знайшли широкий ужиток у культурно-освітніх закладах Закарпаття варто згадати праці таких авторів, як С. Воробкевич («Співаник для шкіл народних»), В. Матюк («Руський співаник для шкіл народних»; «Церковно-народний співаник»), К. Паньківський («Руський співаник»), О. Нижанківський («Українсько-руський співаник з нотами»), М. Гайворонський («Співаник для дітей дошкільного та шкільного віку»), В. Витвицький («Пластовий співаник»), К. Стеценко («Шкільний співаник»), Я. Степовий («Шкільний співаник»), Ф. Колесса («Шкільний співаник») та інші. З-поміж шкільних співаників, які побачили світ під час перебування Закарпаття в складі Чехословацької Республіки, одним із перших був «Руський пѣсенник для детей и молодежи» (1920) Левка Тиблевича.

Співаники виконували важливу функцію, мета якої полягала у плеканні любові до музичного мистецтва, народної пісні. Деякі з них були наповнені вступними статтями з методичними рекомендаціями для вчителів. Вони ставали самобутніми підручниками музичного виховання, справляли помітний вплив на розвиток змісту музичного навчання і виховання, наповнюючи освітній процес належними дидактичними вправами.

У 1921 році видавництвом товариства «Просвіта» була опублікована книжка «Забава. Збірка забавок з мелодіями, призначений для родин, захоронків і шкіл Підкарпатської Русі»¹, що належала перу диригента, композитора,

¹ Рошаховській М. Забава. Зборникъ забавокъ изъ мелодиями, призначеный для родинъ, захоронковъ и школь Подкарпатскоѣ Руси. Ужгород: Просвѣта, 1921. 38 с.

фольклориста Михайла Рошахівського. Вона містила 33 дитячі гри з піснями, одну «мирилку» та одну «лічилку». У вступній статті укладач, подаючи лаконічну характеристику видання, розкриває завдання, яке поставив перед собою, а саме прислужитися молодому поколінню Закарпаття збіркою гарних і корисних з педагогічного погляду ігор і забав. Автор зазначав, що поданий матеріал не укладений за певними педагогічними принципами, втім «легші забави з піснями подані у першій частині, а складніші – у другій». Важливою ознакою цього цінного видання є те, що це – одне з перших в Закарпатті, яке включає дидактичний матеріал для дошкільнят. Адже, як наголошує М. Рошахівський, легші забави призначені для дітей дошкільного віку. Серед недоліків він виокремлює те, що деякі ігри ще не розроблені детально. Проте книжка спонукає до самостійних творчих пошуків учителів музики, які повинні розробити план таких забавок. Ведучи мову про пісенний репертуар збірки, М. Рошахівський зазначає, що при кожній забаві подає «одну-дві співанки»¹. На його думку, вчитель повинен стежити за ритмом ігор. Бо ж рухи повинні бути в повній гармонії з ритмом співанки.

Збірка побудована на зразках дитячого фольклору, куди увійшли народні ігри, записані від Марійки Підгірянки, визначної української поетеси, яка працювала вчителькою в селі Зарічове, а також від Розалії Дудинської (уроджена – Р. Фенцик), управительки українського будинку опіки в Ужгороді. З-поміж записаних від них пісень зустрічаємо перлини дитячого фольклору: «Сидить Медвідь на колоді», «Тече вода з Ужгорода», «Позирайте, дівчатовька», «Всі в заграду, мило-радо». Укладач збірки підкреслює, що інші забави зумисне перейнято з популярних дитячих збірників М. Лисенка («Молодощі. Збірник танців і веснянок» (К., 1875); «Збірки народних пісень для учнів молодшого та підстаршого віку в школах народних» (К., 1908); С. Титаренка («Дитячі розваги» (К., 1917), К. Стеценка («Шкільний співаник» (К., 1918), а також зі збірника віршів для дітей дошкільного віку «Дзелень-бом!» (К., 1917), виданого з ініціативи слухачів Київського педагогічного інституту.

Тематика збірника «Забава» часто пов'язана зі змалюванням природних явищ («Дощик», «День і ніч»). Є тут і низка пісень, в яких діють знайомі з раннього дитинства казкові персонажі («Рак», «Баранчик», «Голубка», «Когуточок», «Мишечка», «Зайчик», «Вовк», «Квочка», «Ворон», «Голуба», «Гуси», «Воробєєчко», «Коза», «Кіт і миша», «Медвідь»). Всі ці пісеньки доповнюються ігровими рухами, що підсилює сприйняття твору, додає зацікавленості у його виконанні. Тут містяться також пісні, що відображають трудову діяльність людини. Вони покликані виховувати працелюбність дітей («В загороді», «Образи весняної праці»). У збірці зустрічаються і жартівливі пісні – сценки з дійовими особами, де діти діляться на співочі групи та змагаються, пересміхаються, жартівливо перехваляються («Кіт і миша», «Коза», «Воробєєчко»,

¹ Рошаховській М. Забава. Зборник забавокъ изъ мелодиями, призначеный для родинъ, захоронокъ и школь Подкарпатскоѣ Руси. Ужгород: Просвѣта, 1921. С. 2.

«Гуси», «Хлібчик», «Голуби», «Ворон», «Дід», «Дзвоник»). Виконуючи такі пісні-ігри, діти їх інсценізують, дотримуючись тексту з мелодією.

Кожна пісня-гра супроводжується короткими методичними порадами М. Роццахівського щодо їхнього вивчення і виконання. Книжка антологічного типу широко використовувалась у педагогічній практиці дошкільних і шкільних осередків Закарпаття. Вона була покликана розвивати вокальні, слухові, ритмічні здібності дітей.

Ігрова діяльність і на початку ХХІ століття займає особливе місце на уроках музики. Адже використання ігор веде до підвищення творчого потенціалу учнів (і не тільки молодших класів), до більш глибокого, активного засвоєння навчального предмета. Перевтілюючись у того чи іншого персонажа у грі, дитина стає зацікавленою, набуває позитивних якостей. Тому використання в навчальних програмах співаника «Забава» М. Роццахівського й за сучасних умов, як показує практика автора даного дослідження як вчительки музики (клас фортепіано) в Ужгородській музичній школі імені П. Чайковського, доцільне. Воно результативне, оскільки викликає в дитини зацікавлення до гри як до її природної діяльності, а звідси – сприяє формуванню образного спілкування дітей з музикою й надає змогу адекватно передавати своє ставлення до музичного мистецтва. У цьому аспекті заслуговує на вивчення та узагальнення досвід авторської ЗОШ I – III ступенів № 2 м. Ужгорода (вчитель-методист Золтан Жофчак), а також Ужгородської музичної школи імені П. Чайковського (директор Іван Шляхта). У її стінах працювали й працюють такі висококваліфіковані вчителі музики, як Н. Затіна, В. Білей, О. Зимомря, О. Яцкович, Т. Шалигіна, Л. Шапран, Є. Шнайдер, Л. Бильова, О. Шляхта, Р. Міцанко, Н. Петрова, О. Російська, Є. Піцур, М. Шутко, Ю. Головнич. Успіх, що супроводжує навчально-виховний процес у названих осередках, пояснюється вибором оптимальних організаційних форм у поєднанні з ефективною системою музичного виховання. Вона передбачає використання як новаторських ходів, так і засад традиційного досвіду, що засвідчують розробки «Заслуженого вчителя України» З. Жофчака («З досвіду викладання музики методом відносної сольмізації»; «З досвіду викладання музики у початкових класах загальноосвітньої середньої школи методом ладової сольмізації»; «Методика викладання музики на релятивній основі у першому класі»; «Використання елементів ладової сольмізації на уроках музики у другому класі»).

Праця М. Роццахівського спричинила розширення тематично-музичного спектрів на уроках музики та співів. Для доповнення хорового, виконавського та шкільного педагогічного репертуару в 1921 році у товаристві «Просвіта» вийшла друком збірка обробок народних пісень і пісень-романсів «Підкарпатські співанки для хору»¹ Олександра Кізими, члена української республіканської капели, диригента Ужгородського українського національного хору.

¹ Кізима О. Подкарпатські співанки для хору. Ужгород: Просвіта, 1921. 10 с.

Пісенні твори, які містилися у названій збірці, користувалися у 20–30-х рр. ХХ ст. особливою популярністю в Закарпатті. Завдяки простоті й доступності фактурного викладу хорових обробок О. Кізими вони були під силу для виконання як самодіяльним, так і шкільним хорам. Незважаючи на певну однотипність фактури, автор доволі часто використовує терцеву втору, унісонне завершення музичних побудов, сольні заспіви, поліфонічні прийоми, притаманні народному багатоголосю. Збірка О. Кізими вважається першим виданням такого жанру в Закарпатті.

Варто зазначити: крім уроків співів у різного типу школах та гімназіях, грандіозну роботу в галузі музичного виховання молоді в 1919–1939 рр. в Закарпатті проводило товариство «Просвіта». Власне, воно й розпочало публікацію аналогічних збірників. При товаристві було створено музичну комісію, головою якої було обрано Віктора Желтвая, секретарем – Михайла Шутка, членами – Стефана Дудинського, Мирона Стрипського, Олексу Приходька, Романа Кирчіва. Музична комісія товариства «Просвіта» спрямовувала свою діяльність на те, щоб організувати в кожному селі «співочий гурток молоді та старших, які б своїм співом оживляли всі народновиховні заходи й забави»¹. Виконуючи настанови А. Волошина як одного з ініціаторів створення «Просвіти» та її керівників, для вчителів було опубліковано збірку «Пісні Підкарпатських Русинів» С. Фенцика; для хорового співу – працю «Подкарпатські співанки для хору» О. Кізими; для церковно-хорового співу – збірку «Співа-ник церковний» Анатолія Вахнянина; для дошкільнят і дітей шкільного віку – посібник «Забава» М. Роццахівського.

На початку 20-х рр. ХХ ст. з боку Чехословацької Республіки надавалась належна увага питанням наявності або відсутності навчальних посібників для музичного виховання в школі. З цього погляду показовим є факт: завдяки клопотанню Мукачівської єпархії був рекомендований до друку ухвалою № 762/1920 шкільний збірник «Пісні Підкарпатських Русинів»² о. Степана Фенцика – композитора, диригента, педагога. Він відіграв роль посібника, в якості якого був затверджений Міністерством шкільної та народної освіти Чехословацької Республіки (№ 13291/1920; 22495/1921). Книжка побачила світ у двох частинах у Празі (1921, 1923). Вона містить 70 одноголосних пісень, серед яких більшість становлять фольклорні зразки, а також оригінальні мелодії С. Фенцика до віршів Т. Шевченка, О. Духновича, А. Волошина та ін. За обсягом і професійним рівнем ця збірка поступається ґрунтовній праці «Забава» М. Роццахівського. Однак тут знаходимо низку дитячих фольклорних перлин: «Перша ластівка», «Вечірня зоря», «Весняні води». Прагнути ознайомити молодь з різножанровими фольклорними творами, автор у другій

¹ Народне виховання // Учитель / Ред. : С. Бочек. Ужгород: Вікторія, 1921/22. Рочн. III. С. 15–17.

² Фенцик С. Пѣсни Подкарпатских русинов. Прага, 1921. Ч. I. 24 с. ; Фенцик С. Пѣсни Подкарпатских русинов. Прага, 1923. Ч. II. 28 с.

частині мотивовано подає баладу про зайчика «Ци чули-сь те, добрі люди» та «Сидить Медвідь». Як слушно зазначають у своєму дослідженні «Дитячий фольклор у краєзнавчих нотних виданнях початку 20-х років (XX століття) В. Мадяр-Новак та М. Мартинюк¹, балада «Сидить Медвідь» є новим варіантом цього твору у порівнянні з аналогічною версією М. Роцахівського. Жанрову розмаїтість демонструє також дитяча коломийка про сирітську долю. С. Фенцик включив до збірки такі твори, які виховують у дітей любов до рідного краю, родини, батьків: «Гімн Підкарпатських русинів», «Я русин був», «В чужинонці перебуваю», «Ця земля», «В чужині», «Верховино!», «Рідне село», «Родина», «Дай же Боже добрий час» та ін. Пісенні зразки «Боже Вишній, отче народів», «Молитва школяра» покликані виховувати дітей від наймолодшого віку у релігійному, тобто християнському дусі.

Визначного етномузиколога Філарета Колессу (1871 – 1947) надзвичайно приваблював фольклор Закарпаття. Після Першої світової війни він нав'язав тісні контакти з його носіями. Зі своїх попередніх записів пісень із Закарпатської України та Пряшівщини Ф. Колесса обробив понад тридцять фольклорних зразків для хорового співу. 1922 року композитор надіслав ці взірці на конкурс, оголошений шкільним рефератом Цивільної управи Підкарпатської Русі в Ужгороді. Журі удостоїло працю Ф. Колесси першою премією, а її автор отримав фінансову винагороду². Ці хоріві обробки, видані у двох частинах (Прага, 1923), відіграли важливу роль у розвитку хорового виконавства Закарпатської України.

Успіх, якого зазнало видання, спонукав Ф. Колессу до наукової підготовки репертуарних збірок закарпатського фольклору з детальною паспортизацією, порівняльним апаратом, посиланням на паралелі. Його новий пісенний збірник з'явився під назвою «Народні пісні з Південного Підкарпаття». Він побачив світ 1923 року і охоплював значну частину другого тому «Наукового збірника товариства «Просвіта» в Ужгороді», виданого за редакцією визначного українського мовознавця І. Панькевича. Згодом цей збірник Ф. Колесси вийшов друком окремим книжковим виданням³. Збірка містить 153 пісні з мелодіями (з варіантами – 160), з яких 55 – відтворюють фольклорний ареал Східної Словаччини. Як слушно зазначає М. Мушинка, «класифікуючи їх (пісні – О. Ю.), упорядник виходив не з домінуючого тоді жанрово-тематичного принципу, а з ритмічної структури пісенних текстів. Цей спосіб класифікації (запозичений у фінського етномузиколога І. Крона) дозволив йому залучити в одну групу пісні з однаковими або близькими мелодіями незалежно від змі-

¹ Мадяр-Новак В., Мартинюк М. Дитячий фольклор у краєзнавчих нотних виданнях початку 20-х років (XX століття) // Проблеми післядипломної освіти педагогів: Матеріали IV Всеукраїнської науково-методичної конференції 21-22 грудня 2000 р. Ужгород: Патент, 2001. С. 70.

² Лист І. Панькевича до Ф. Колесси від 6 січня 1923 р. // Науковий збірник Музею української культури в Свиднику. Т. 4. Кн. 1. Пряшів, 1969. С. 113.

³ Колесса Ф. Народні пісні з Південного Підкарпаття. Ужгород: Просвіта, 1923. 84 с.

сту. З іншого боку, така класифікація дозволила йому переконливо демонструвати мелодійне багатство закарпатоукраїнського фольклору»¹. Заслуговує на увагу ґрунтовна передмова Ф. Колесси, в якій дослідник зробив вдалу спробу повною мірою розкрити джерела народно-пісенного фольклору Закарпаття, вказавши на його генетичну спорідненість із масивом загальноукраїнської народної творчості.

Дослідницькі праці Ф. Колесси відіграли важливу роль у становленні теорії та практики музичного виховання 20-х – 30-х рр. ХХ століття². Тематично й методично їх можна поділити на групи, бо вони логічно структуровані, що сприяє всебічному сприйняттю матеріалу. Звідси – характерні «строфи зложені з однакових стихів». Вони нескладні для запам'ятовування на кшталт вірця «Гей на горі дубина». Порівняльний аналіз строф дозволяє коригувати форми, що містять «розширені повторення груп». Тут наявна внутрішня організація тексту й мелодії, наприклад, «Чорні вочка маме». У прилозі до збірника подані пісенні тексти, зібрані Ф. Колесою, зокрема, у селі Кострино («Колисочка нова з жовтого явора», «Падали павуки», «Танцювала Мишка з Вовком»).

Важливо, що Ф. Колесса закріпив тему етнічного середовища, в якому побували, наприклад, зразки як вияв усталених норм родинного і суспільного життя («Тилілі, матусю, тилілі», «Ей люляй мі, люляй»). Він здійснив значну роботу не тільки як збирач фольклору, але й як теоретик. Про це свідчать його дослідницькі пошуки, результати яких висвітлені у працях «Старинні мелодії українських обрядових пісень (весільних і колядок) на Закарпатті» (Науковий збірник товариства «Просвіта» в Ужгороді. Т. 10. Ужгород, 1934. С. 121–148); «Кілька слів про мелодії народних пісень Підкарпатської Русі» (Podkarpataska Rus. Bratislava, 1936. S. 225–232); «Народнопісенні мелодії українського Закарпаття» (Радянський Львів. 1945. Ч. 1. С. 41–58). У цих наукових студіях Ф. Колесса аргументовано писав про органічну сполуку українських етнічних земель з контекстуальним виміром рис, спільних для лемків, бойків, гуцулів. Дослідник убачав у цій тезі наявність і тих відмінностей, що різнять споріднені й неспоріднені народи.

Науково-дослідницька робота Ф. Колесси спричинила значний вплив на процес заохочення до збирання та осмислення фольклорних надбань автохтонного населення Закарпаття. Тому й закономірно, що у 1930 році за сприяння учительського хору Велико-Березнянського шкільного округу побачив світ

---

¹ Мушинка М. Академік Філарет Колесса і Чехословаччина // Родина Колессів у духовному та культурному житті України кінця ХІХ – ХХ століття: Збірник наукових праць та матеріалів. Серія: українська філологія: школи, постаті, проблеми. Львів, 2005. Вип. 5. С. 138.

² Мадяр-Новак В., Мартинок М. Дитячий фольклор у краєзнавчих нотних виданнях початку 20-х років (ХХ століття) // Проблеми післядипломної освіти педагогів: Матеріали ІV Всеукраїнської науково-методичної конференції 21-22 грудня 2000 р. Ужгород: Патент, 2001. С. 70.

«Збірник триголосних пісень для шкільних діточих хорів»¹ Григорія Гузенного, відомого диригента та педагога.

Усі пісенні обробки Г. Гузенний подав у триголосному викладі з точним зазначенням темпів, характеру виконання, алогічних, ритмічних і динамічних нюансів. Тематика співаника пов'язана з плеканням почуття громадянського обов'язку й патріотизму дітей. Автор розміщує тут державні гімни українською та чеською мовами, пісні на слова Марійки Підгірянки («Свято свободи»). В аранжуванні автора подано низку народних пісень різних жанрів: «В чужинонці перебуваю», «Ой летіла горлиця», «Ой, та забіліли, гори Верховини», «Колись русин під Бескидом», «Літа мої молодії», «Хожу, хожу понад берег», «Верховино», «Ой, сусідко, сусідко», «Ой, гиля, гиля», «На городі калинонька», «Лен зелений», а також моравська пісня «Орала». Покажемо те, що автор чи не вперше здійснив гармонізацію коляди для дитячого хору «Нова радість стала». Окрім цього, він подав власну пісню «Молитва пастирів» із вистави «Вертеп».

Фактура хорових обробок Г. Гузенного переважно гомофонно-гармонічна. Автор використовує терцеву і секстову втору, а в гармонізації народної пісні «В чужинонці перебуваю» введений елемент підголоскової поліфонії.

У 1936 році в Ужгороді з'явилася збірка «21 народна пісня в триголосному укладі для шкільних хорів» Платоніди Щуровської-Росиневиц². В такому ж ключі упорядкований Григорієм Мельником і Петром Міговком співаник «Шкільний діточий хор» (Зош. 1), виданий у Празі 1937 року. Ці збірки творять цікавий пласт дидактичної літератури. Вони якісно заповнили репертуарні прогалини й були суттєвою методичною допомогою для вчителів уроків співів та музики у школах і гімназіях Закарпаття.

Педагогічне товариство здійснювало видання підручників з теорії музики, які адресувалися широкому читацькому колу. Серед них необхідно згадати працю «Орішок теорії музики» М. Беловарія, що була видана у Севлюші 1937 року. Автор підручника зазначав у вступному слові, що його «старанням було зібрати коротко по можливості все, що потребує кожна освічена людина (особливо в музичних формах), щоби можна порозуміти музичні твори, якими – дякуючи можливостям техніки (радіо) – може щоденно насолоджуватись»³. У книжці розглядаються і розкриваються у доступній формі такі визначальні для музичної культури поняття, як тон, нотне письмо, ключі, тривалості тону, такти, хроматичні знаки, інтервали, гами, мелізми, темп, динаміка, музичні форми тощо.

¹ Гузенний Г. Зборник трехголосных пѣсень для школьных дѣточих хоров. Ужгород, 1930. 18 с.

² Щуровська-Росиневиц П. 21 народна пісня в триголосному укладі для шкільних хорів. Ужгород, 1936.

³ Беловарій М. Орішок теорії музики. Севлюш, 1937. С. 3.

Наприкінці 30-х рр. були упорядковані ґрунтовні збірники «Шкільний хор для старших класів народних і середніх шкіл»¹ М. Гоєра та «Хоровий збірник»² І. Бокшай. Обидва видання побачили світ 1942 року в Ужгороді, власне, завдяки ініціативі та методичній допомозі композитора Дезидерія Задора.

Співаник М. Гоєра містить невелику вступну авторську статтю зі зверненням до вчителів шкіл та керівників хорів. Він розкриває мету збірника: «прагну виховати любов до хорового співу і через це збуджувати релігійне, національне та естетичне почуття, поширювати любов до народної пісні»³. Матеріали збірника гармонізовані для дитячого або чоловічого хору в триголосному і чотириголосному викладі. Народні пісні були зібрані в селах Ужанської долини, що помітно за деякими текстовими висловами, діалектними нюансами, які характеризують мовні особливості саме цього регіону.

Книжка побудована за принципом жанрового поділу пісень і складається з чотирьох розділів, в яких подано 32 фольклорні зразки. Перший розділ містить патріотичні пісні – оригінальні твори М. Гоєра. Вони сповнені почуття любові до Батьківщини («Підкарпатськими горами», «Ой на Верховині», «Тужба за рідним краєм», «В чужому краю», «Прийшла правда», «Мій рідний край»). Другий розділ збірки включає шість обробок історичних народних пісень («Ой няньку мій», «Летить куля», «Уже турок іде», «У неділю рано», «За нашим валалом», «Де планка»). Третя частина співаника має гармонізацію календарно-обрядових пісень, а саме: колядка до господаря «В нашого газди», весільна пісня «Лежали берві», пісня різдвяного циклу «О, хто, хто Миколая любить», два варіанти заздраної пісні «Многая літ», а також пісня «Ластівочки» до слів М. Гоєра. Останній розділ увібрав коломийки, жартівливі пісні, родинно-побутові пісні. Співаник завершується колисковою «Чучай, белая, колишу тя».

Автор збірки детально проставив темпові зауваги, динамічні, штрихові нюанси. Гармонізація пісень створена у легкій та складнішій формі для шкільних хорових колективів різного ступеня підготовки. Ці хорові мініатюри вирізняються переважно нетиповим діапазоном, середнім регістром голосів, доступним і майстерним гомофонно-гармонічним викладом з використанням підголоскової поліфонії у окремих обробках. Йдеться про пісні «У неділю рано» та «Не пий, коню». Збірка М. Гоєра була покликана збагатити фантазію школярів, заохотити їх до співу, ознайомити їх з різними фольклорними жанрами, допомогти отримати навички сприйняття складних композицій. Обробки з яскравим емоційним забарвленням були доброю орієнтацією на самовдосконалення, інтелектуальний розвиток з урахуванням виховних можливостей музичних творів.

¹ Гоерь М. Школьный хорь для старшихъ класъ народныхъ и среднихъ школь. Унгвар, 1942. Ч. III. 34 с.

² Бокшай И. Хоровый зборникъ. Унгваръ: Подкарпатское Общество Наукъ, 1942. 72 с.

³ Гоерь М. Школьный хорь для старшихъ класъ народныхъ и среднихъ школь. Унгвар, 1942. Ч. III. С. 3.

«Хоровий збірник», укладений відомим педагогом, композитором, диригентом о. І. Бокшаєм, містив авторські композиції до творів О. Духновича («І так брат мій», «Прийди ти до нас»), Д. Поповича («Наші дзвони»), а також чотири в'язанки народних пісень. Вони побудовані на коломийкових зразках (перша в'язанка), ліричних і жартівливих піснях (друга в'язанка), піснях з елементами сценічної дії і введення сюжетних ліній (третья в'язанка) та рекрутських, ліричних і жартівливих мотивах (четверта в'язанка). Ці в'язанки репрезентували народну пісню в доступній і милозвучній формі та сприяли її популяризації. Як аргументовано зазначає Т. Росул, згадані композиції «ви-різняються художньо-образною цілісністю, стрункістю композицій, багатими виразовими засобами. Вони вказують на руку досвідченого майстра, який володіє законами хорового голосоведіння, вміє тонко відчутти художні особливості народної пісні, беручи до уваги її емоційно-образний зміст і жанрову належність»¹. Хоровий збірник І. Бокшая був спрямований на поповнення репертуару професійних, аматорських і шкільних хорів. У вступному слові до збірки Іван Гарайда розкрив мету видання, яка полягала в тому, щоб «кожен русин мав можливість познайомитись із художньою формою хорової літератури нашого народу і належно оцінити творчість нашого визначного композитора о. І. Бокшая»².

Подібні завдання переслідував і Михайло Гоер, укладач вже згаданого збірника «Шкільний хор для старших класів народних і середніх шкіл». Аналізовані праці давно стали бібліографічними раритетами. Проте вони можуть бути і нині з успіхом використані фахівцями. Адже їхні перевидання принесли б користь учителям співів і музики.

За сучасних умов, коли відбувається відродження національної освіти, демократизація суспільства, закономірно виникає спонукка наблизитись до джерел, оновлювати їх і на їхній основі збагачувати музичну культуру. У цьому зв'язку доречно згадати виданий 1999 року «Збірник закарпатських народних пісень»³ В. Мадяр-Новак. Він призначений для використання у загальноосвітніх школах. Сюди увійшли 227 народнопісенних зразків. Вони дібрані зі співа-ників, зокрема, Ф. Колесси («Народні пісні з Південного Підкарпаття», 1923; «Народні пісні з Підкарпатської Русі», 1938), М. Рошачівського («Забава», 1921), а також краще з записів Д. Задора, Б. Бартока, О. Костя, П. Милославського, П. Ференчука, М. Кречка, З. Василенко, В. Гошовського, П. Світлика, С. Мишанича. У двох частинах збірника доступно подається інтерпретація традицій етнографічного нотування в Закарпатті, особливості орнаменти-

¹ Росул Т. Музичне життя Закарпаття 20-30-х років ХХ ст. Ужгород: ПоліПрінт, 2002. С. 117.

² Бокшай І. Хоровий зборник. Унгварь: Подкарпатское Общество Наукъ, 1942. С. 3.

³ Мадяр-Новак В. Збірник закарпатських народних пісень. Ч. І. Ужгород: Закарпаття, 1999. 200 с.; Мадяр-Новак В. Збірник закарпатських народних пісень. Ч. ІІ. Ужгород: Закарпаття, 1999. 178 с.

ки, відтворення діалектизмів мови та прикмети фонетики записів. Посібник В. Мадяр-Новак – вагомий внесок у справу популяризації музично-педагогічних видань з минулих епох, а звідси – й стимул активізувати процес музичного виховання дітей в умовах незалежної Української держави.

Розглядаючи питання про практичне забезпечення музичного виховання в 1919 – 1939 рр., не можна оминати роль українського Пласту. Ця молодіжна організація широко використовувала музичні твори для проведення як індивідуальних, так і колективних заходів. 1924 року з ініціативи Леона Бачинського було організовано пластове видавництво «Ватра». Без державної допомоги воно видало упродовж 1924 – 1929 рр. 23 книжки, загальний тираж яких склав 38. 100 примірники. З-поміж найбільш вдалих позицій вирізняється «Пластовий співаник»¹, виданий 1928 року за редакцією Б. Дуба та М. Кобзи. Збірник набув широкого розголосу і користувався між пластунами великою популярністю. Загалом тут вміщено 58 пісень з нотами, які використовувалися також на уроках співів у народних і середніх школах.

У згаданому видавництві 1929 року побачила світ збірка «Руські народні пісні» Ф. Колесси для шкільної молоді. Книжка удостоїлася високої оцінки з боку критики та була улюбленою поміж пластунами. Варто наголосити: 1938 року був готовий до друку ще один «Пластовий співаник», однак він залишився в рукописній версії².

«Пластовий співаник» Б. Дуба та М. Кобзи мав пріоритетну основу, якщо говорити про змістову складову музичного виховання. Його визначальна мета була спрямована на висвітлення змісту засад виховання характеру передусім представника пласту, виокремлення таких його рис, як воля, кмітливність, витривалість, жертвовність, пильність, відвага. Це творило базові позиції, ціннісні орієнтації щодо особистої й національної гідності. Тому й не дивно, що «Пластовий співаник» Б. Дуба та М. Кобзи викликав у дітей стійкі переконання, продемонстровані на Красному Полі у березневі дні 1939 року, коли численні пластуни зі співом на вустах боронили Карпатську Україну. За свідченнями активної учасниці пластунського руху О. Боршош у записах М. Зимомрі за 1976 рік, найбільшою популярністю користувалися пісні «За Україну, за її волю», «Ще не вмерла Україна» та «Боже великий єдиний». Названі тексти мають літературне походження й покликані нести виховні функції. Зважаючи на те, що «Пластовий співаник» Б. Дуба та М. Кобзи був призначений для шкільної молоді, автор вступної статті Л. Бачинський виклав головні завдання пласту та його історію. На його думку, ці відомості були необхідними для молоді при вивченні пластових пісень.

Відкривається співаник «Гімном пластунів». Від 1921 року, коли пласт був заснований у Закарпатті, його члени співали гімн «Цвіт України і краса»,

¹ Пластовий співаник. 58 пісень з нотами / Зібрав Б. Дуб. Ужгород: Ватра, 1928. 74 с.

² Пластовий альманах. З нагоди п'ятдесятиріччя українського пласту на Закарпатті 1921–1971 / Зложив С. Пап-Пугач. Рим: Юг, 1976. С. 103.

який виконувався пластунами в Галичині. А ідея створення окремого славня закарпатських пластунів виникла у жовтні 1923 року на зібранні пластового коша в Ужгороді. Написати гімн згодився уродженець Наддніпрянської України, поет Спиридон Черкасенко, який проживав в Ужгороді. Музику до його тексту написав львівський композитор Ярослав Ярославенко (Вінцковський), який був також автором і гімну «Цвіт України і краса». «Маєстро зробив нам приємну несподіванку, – згадує В. Комаринський-Клен, – бо до місяця прийшов лист з музикою. Доперва пізніше я збагнув соборність закарпатського пластового гімну: текст уложив наддніпрянець, музику галичанин, а співали його закарпатці»¹. Вперше текст пластового гімну з'явився друком у третьому числі «Пластуна» за 1923 рік, а з нотами – того ж року у четвертому й п'ятому номерах названого видання.

На сторінках «Пластового співаника» гімн «Гей, юнаки, гей, пластуни!» поданий у триголосному викладі з фортепіанним супроводом. Доцільно зазначити, що до збірки увійшло ще кілька пісень С. Черкасенка та Я. Ярославенка, у тім числі: «Над все кохай свій рідний край», «Цвіт Підкарпаття», «Ночка», «Спочинь», «Пластові коломийки», «Присяга» (слова Марійки Підгірянки). Серед авторських пісень варто виокремити «Похід пластунів» (слова М. Устияновича), «Чом, чом земле моя?» (слова К. Малицької), «Гей, пласт іде», «Через село путь», «Маленькі горожани», «Зашуміть» (музика М. Рошчаківського). Тут є також пісенні тексти: «Місячна ніч в таборі» (слова Марійки Підгірянки, музика Р. Купчинського), «Чуєш, брате мій» (слова Б. Лепкого, музика Л. Лепкого), «Боже великий єдиний» (слова О. Кониського, музика М. Лисенка).

З-поміж 58 пісень, що вміщені в збірці, переважна більшість – історичні, жартівливі, ліричні фольклорні зразки («Гей у лузі червона калина», «Гей там на горі», «Стоїть явір», «Ой ходила дівчина», «Вечір», «Розвивайся дубе», «І шумить, і гуде», «Гей, не спати», «Гей в дубраві», «Зелена верховина», «Віє вітер», «Чи я в батька», «Гей, ти ясний місяченьку»). Всі вони подані в доступній формі у одно-, дво-, триголосному викладі з повним текстом, позначеннями характеру і темпу виконання, динамічних, інтонаційних, фразових нюансів. Цікаво, що кожна сторінка співаника оздоблена художніми графічними роботами Й. Бокшая, а також фотографіями, які сприяють розкриттю змісту пісень. Бо ж на них зображені цікаві моменти з пластового життя.

Педагогічна спадщина культурно-освітніх діячів Закарпаття за 1919 – 1939 рр. віддзеркалює складні процеси розвитку й становлення музичного виховання. У цьому зв'язку пластовий рух творив ланку, яка включала в себе органічно стійкі елементи *самовиховання* і *музичного виховання*. При цьому фактор музичного виховання був автономним у загальній структурі формування світоглядних позицій. Свідченням цього є низка проаналізованих співаників. Їхньою метою було плекання у молоді любові до музичного мистецтва, на-

¹ Пластовий альманах. З нагоди п'ятдесятиріччя українського пласту на Закарпатті 1921–1971 / Зложив С. Пап-Пугач. Рим: Юг, 1976. С. 26.

родної пісні. Вони спричинили помітний вплив на розвиток змісту музичного навчання в Закарпатті, наповнювали освітній процес відповідним дидактичним матеріалом, а шкільні хорові колективи – високохудожнім репертуаром.

Вивчений нами музично-педагогічний доробок заслуговує на системне визнання, а звідси – на широке використання в навчально-виховному процесі. Це сприяє підвищенню у дітей зацікавлення уроками музики, а водночас формуванню їхнього естетичного смаку, прагнення пізнати історію українського народу, його обрядів і звичаїв.

Досліджуючи проблему музичного виховання в Закарпатті в 1919 – 1939 рр. крізь призму освітнього процесу, важливим постає питання адекватного засвоєння традицій з глибинним укоріненням в їхнє перетворення у сплаві сучасних інновацій.

ВИСНОВКИ

Дослідження історії музичного виховання в Україні зумовлене сучасними тенденціями, що спричинили якісно нові умови для відродження української культури, розбудови національної школи, виховання національно-свідомого молодого покоління. Все це вимагає вироблення нових теоретико-методологічних аспектів національної системи виховання і навчання з урахуванням педагогічного досвіду, його ґрунтового й об'єктивного вивчення. Тому важливо усебічно осмислити зміст музичного виховання, логіки його становлення на різних рівнях у контексті освіти як системи цінностей. Йдеться про складники та функції музичного виховання, що позначені тенденціями й закономірностями. Вони визначають можливості застосування історичного досвіду на сучасному етапі українського державотворення, оскільки упродовж віків виробилися як спільні, так і відмінні ознаки на різних етнічно українських землях. Це стосується й Закарпаття, яке в досліджуваній період входило в склад державного організму Чехословацької Республіки. Наукова новизна та теоретична значущість даного дослідження саме й полягають у тому, що вперше в історико-педагогічній науці цілісно систематизовано аспекти музичного виховання як вагомого чинника в навчально-виховному процесі в 1919 – 1939 рр. Музичне виховання було одним із визначальних джерел збагачення освіти. Завдяки її складовим формувалася етнопедагогічний інструментарій, що сприяв становленню національно свідомої молоді Закарпаття у 20-х – 30-х рр. ХХ століття. З-поміж таких складових вирізняється тенденція виховання учнівської молоді музичними взірцями. Це давало можливість тією чи іншою мірою якісно засвоїти у різного типу навчальних осередках (горожанська школа, народна школа, гімназія, учительська семінарія, торгівельна академія) краще з доробку як української, так і світової музичної спадщини, класичної української літератури, історії України (театральні вистави у музичному супроводі, урочисті академії з нагоди історичних подій з життя українсько-

го народу у музичному обрамленні – виконання національного гімну України). У цьому зв'язку органічно співвідносяться й праці українських педагогів (Августин Волошин, Володимир Бірчак, Василь Пачовський, Іван Панькевич, Андрій Алиськевич, Софія Русова, Марійка Підгірянка, Олександр Маркуш, Августин Штефан) і композиторів (Микола Лисенко, Микола Леонтович, Кирило Стеценко, Василь Барвінський, Філарет Колесса, Дезидерій Задор, Петро Милославський, Іван Бокшай), які в першій половині ХХ століття нагромадили цінний досвід навчання та виховання молоді.

За умов, коли на 20-ті – 30-ті рр. ХХ століття припадає принципово новий етап демократичних перетворень у Закарпатті після багатовікового входження у склад Угорщини й Австро-Угорської монархії, домінантною стала потреба усунення недоліків у галузі музичного виховання. Провідні українські педагоги Закарпаття аргументовано обґрунтовували значення музичного виховання для підростаючого покоління в шкалі трансцендентних вартостей, сутність яких найкраще засвоюється у шкільному віці. Йдеться передусім про українську національну школу, яка в 1919 – 1939 рр. вперше набула системної норми. Адже до 1919 року програми, що використовувалися в державних школах Угорщини, вже передбачали – утверджену в країнах Західної Європи (Англія, Італія, Німеччина, Франція) – практику вивчення літургійного співу, впровадження методів вокального мистецтва від засновника лінійного співу Гвідона Аретинського (992 – 1050) до творця складного музичного інтерпретаційного апарату Ріхарда Вагнера (1813–1883). Тому так важливо, що в досліджуваній період у навчально-освітніх осередках Закарпаття посилена увага була спрямована саме на реалізацію завдань задля розвитку та утвердження національної ідентичності. Чільне місце у цій справі належало музичному вихованню. Вперше в історії краю масовими стали заснування музичних гуртків (хори, оркестри); укладання українських співаників; публікація репертуарних збірників з нотними додатками та фаховими коментарями; спроби підвищення музичної кваліфікації на спеціальних учительських семінарах. Однак все ще відчувалася відсутність належних умов для сформування цілісної музично-педагогічної концепції, яка б дозволяла на цьому історичному етапі визначити й обґрунтувати критерії музичного виховання в Закарпатті крізь призму освітнього процесу загалом. Причина полягає в тому, що давалися взнаки некоординовані наслідки системи інгібування – брак животворного ґрунту для природного розвитку українського шкільництва в Закарпатті.

20-ті – 30-ті рр. ХХ століття дозволили носіям українського шкільництва в Закарпатті визначити роль музичної культури як важливий народний виховний засіб для формування національної свідомості автохтонного населення. Звідси – конкретизовані вимоги з боку А. Волошина як педагога розглядати музичне виховання на рівні фактора, що сприяє утвердженню народу як суб'єктної величини у міжнаціональному, а також міжкультурному просторі. Музика була виразником духовних цінностей і виконувала виховні функції,

впроваджуючи у конкретний соціум – окрім усталених поглядів – нові прагнення до пізнання науки співу.

Спів трактувався у багатьох виступах провідних педагогів, зокрема учителів музики (Ф. Агій, Л. Бачинський, Ю. Боршош, С. Бочек, М. Бращайко, О. Буркацький, Л. Гайдукевич, М. Гулянич, С. Дудинський, А. Животко, В. Клима, П. Милославський, Н. Мураній, М. Роццахівський, А. Пруха, П. Світлик, М. Творидло, І. Тимканич, П. Яцко), на сторінках періодичних видань Закарпаття як засіб отримання естетичних переживань, формування патріотичних, релігійних, а ширше – моральних почуттів. Підґрунтям для такого підходу була інтенсивність взаємодії словесного тексту з музичним наповненням. Ці погляди були цілком сумісні з можливими в 20-х рр. способами співучасті в музичній культурі. Хто прагнув бути близьким до неї, той повинен був активно займатися музикою. Найдоступнішим шляхом була участь у аматорських хорах.

Наприкінці 20-х рр. з'явилося новаторське розуміння мети музичного виховання. Це стосується передусім ролі музики, яка спроможна скоординувати школяра як її реципієнта на логічне сприйняття тексту і мелодії з урахуванням інтелектуальних властивостей учня щодо запам'ятовування ним музичного твору. Аналогічна ідея лежала в основі поняття науки слухання музики. Це був один з методів, що передбачав формування в учнів навичок сприймати високохудожній музичний матеріал. Хоча він на рівні виконання міг бути недоступним, проте завдяки слуханню з'являлася можливість наблизити реципієнта до його розуміння. Такі інновації зумовлював вплив суспільних змін, що сталися в Закарпатті після Сен-Жерменського договору (1919). Вони зумовили виникнення нової культуротворчої ситуації в навчально-освітніх осередках краю. Вперше мало місце поширення нових носіїв музичної культури, зокрема, такого важливого засобу масової інформації як радіомовлення. Наука слухання музики як форма музичного виховання узгоджується з естетичним та емоційним переживанням мелодії на рівні морально-естетичної позиції. У цьому зв'язку постало завдання, яке успішно розв'язувалося в горожанських школах, народних школах, гімназіях, учительських семінаріях, торгівельних академіях щодо комплексного ознайомлення учнівської молоді зі знаковими творами музичної літератури (С. Бах, Л. Бетховен, В. Моцарт, Ф. Ліст, Б. Барток, З. Кодаї, Б. Сметана), розтлумачення їхньої мистецької вартості, усвідомлення органічної сполуки між музикою та іншими видами мистецтва.

В основі загальної музикальності лежала потреба застосовувати музику як у школі, так і в родинному колі на рівні засобу, що спричиняв різносторонній вплив на психіку дітей. Очевидним було завдання перед вчителями співів та музики формувати таку особистість, яка б не була асоціальною. Звідси – важливість поглиблення почуттєвої сфери учнів в умовах школи. Як закономірна усвідомлювалася позиція крізь призму педагогічно-психологічного впливу, аніж музично-дидактичного.

Домінантною формою контактів учнів з музикою в 30-х рр. і надалі був спів у його широкому розумінні. Тут варто виокремити: формування голосу на початковому етапі; появу численних розробок, присвячених методиці навчання співу; пристосування класичного методу формування голосу з урахуванням потенційних можливостей учнів як хористів. Через спів відбувалося ознайомлення учнів з вокальним репертуаром. Це давало змогу глибше вивчати масив українських пісень – народних, релігійних, історичних. Окрему групу становили так звані шкільні пісні, що значилися у навчальних програмах. Їхній текстовий зміст містив у собі гармонійне поєднання національних і загальнолюдських цінностей. Йдеться про такі поняття, як Батьківщина, рідний край, родина, традиції та звичаї рідного народу, рідна мова, навколишній світ, пори року, краса природи. Цикл шкільних пісень був позначений був позначений вокальною, музичною нескладністю і представляв тип популярної і народної музики. Урок співів поєднувався з формуванням музичного слуху, записом музичного тексту, а звідси – з основами теорії музики.

У 20-х-30-х рр. ХХ століття з'явилися численні концепції загального музичного виховання. Зрозуміло, вони не могли увійти у вжиток без участі підготовлених учителів. Основам музики навчали, як правило, учителі інших предметів, які набували такого досвіду на вчительських семінарах і курсах. У досліджуваній період були створені тільки ключові теоретичні підстави музичного виховання (М. Беловарій). Проте педагогічна думка чітко увиразнювала потребу логічного зв'язку між практикою та теорією музичного виховання в контексті освітнього процесу.

Документи та матеріали, проаналізовані у процесі даного дослідження, свідчать: у 20-х – 30-х рр. ХХ століття відбувалося активне здійснення музичного виховання у рамках шкільної програми. При цьому відчувалася суспільна заангажованість вчителів співів і музики поширювати на сторінках багатьох періодичних виданнях Закарпаття («Наш рідний край», «Пчілка», «Учитель», «Календарі» «Просвіти» та ін.) морально-виховні можливості музики. Цей процес охоплював передусім засвоєння творів регіональних композиторів. Широкого руху набуло розгортання духовних змагань за створення української національної школи в Закарпатті. У цьому значна заслуга належить А. Волошину, В. Бірчаку, В. Пачовському, А. Алиськевичу, О. Маркушу, Ю. Боршошу-Кум'ятському, Марійці Підгірянці, Миколаї Божук, А. Штефану. Педагогічна праця спрямовувалась на комплексне навчання дітей, яке б розвивало їхні таланти, а звідси – прагнення вчителів співів і музики впливати на морально-естетичні почуття школярів.

Краще з доробку культурно-освітніх діячів Закарпаття в 1919 –1939 рр. підтверджує факт значної уваги тогочасного суспільства до музичної освіти в дошкільних установах, початкових і середніх школах, гімназіях. Переконливе свідчення цьому – змістовні співаники для шкільного вжитку. Їхньою метою було плекання у молоді любові до музичного мистецтва загалом і народної

пісні – зокрема. Співаники спричинили помітний вплив на збагачення змісту навчання музичної культури в Закарпатті. Для освітнього процесу характерне розмаїття дидактичного матеріалу. Шкільні хорові колективи володіли багатим репертуаром.

Музично-педагогічний доробок митців Закарпаття базувався передусім на фольклорних зразках і сьогодні заслуговує на об'єктивне визнання, перевидання і використання в навчальному процесі. Це сприятиме підвищенню у носіїв сучасного покоління ширшого зацікавлення уроками музики, формуванню їхнього естетичного смаку, потягу до пізнання історії українського народу, його обрядів і звичаїв.

Розвиток музичного виховання у Закарпатті супроводжувався ентузіазмом, почуттям патріотизму з боку вчителів уроків музики та співів. Вони не мали дистанції до традицій різних народів, відчуваючи наступність сприйняття кращих досягнень української, російської, чеської, словацької, угорської, німецької, румунської, єврейської музичних культур. Однак, загалом процес навчання музиці був не на належному рівні, якщо його оцінювати за сучасними вимогами. Головна причина – недостатня кількість фахівців. Хоч у цьому русі брала участь низка визначних педагогів і музикантів, все ж школа переважно зосереджувалася на вивченні музичного змісту нескладних творів. Цим утверджувався зразок популярної народної пісні.

Проведений аналіз дозволяє дійти висновку щодо дидактичних форм музичного виховання у досліджуваній період: а) спів у поєднанні з вправами голосу і слуху, покликаний розвивати музикальність; б) гра на інструментах, яка допомагає реалізувати потребу музичної активності, формувати почуття поліфонії, дозволяє брати участь у спільному музикуванні; в) музичні вправи та імпровізаційні ігри, які заспокоюють потребу творчої активності і полегшують пізнання елементів знань про музику (ритм, темп, побудова мелодії); г) слухання авторських композицій разом з вправами, які розвивають сприйняття музики (мелодія, ритм, темп, динаміка); д) ознайомлення з літературою про музику і музичну культуру.

У даному дослідженні вперше критично осмислено генезу, становлення і розвиток музичного виховання в Закарпатті (1919–1939); проаналізовано зміст музичного репертуару на основі цілісного масиву музичних видань, зокрема «Співаників»; розкрито внесок провідних педагогів Закарпаття у реалізацію підготовки вчителів музики; простежено еволюцію української національної самосвідомості крізь призму патріотичного виховання на рівні музичного шкільництва; окреслено можливості використання в сучасних умовах історичного досвіду, набутого в різних регіонах України, у тім числі Закарпаття; вивчено концептуальні підходи та виявлено визначальні тенденції й закономірності розвитку музичного виховання в школах Закарпаття. До наукового обігу введено невідомі та досі маловідомі факти, а також матеріали, що поширюють

рамки бачення досліджуваної проблематики. Це стосується й діяльності музичної школи, яку 1934 року заснувала Софія Дністрянська (1882 – 1956) в Ужгороді, виконуючи обов'язки її директора до 1938 року.

Автор висловлює слова глибокої вдячності академіку Миколі Євтуху, проф. Омеляну Вишневу, проф. Марії Жміхровській, проф. Аллі Растригіній, доц. Людомиру Філоненку, доц. Івану Фрайту, доц. Олександрі Німилович, доц. Михайлу Митровці, Заслуженому артисту України Владиславу Юрошу, доц. Івану Зимомрі за цінні поради, що були корисними в процесі написання цієї праці. Особлива подяка належить науковому керівникові – доктору педагогічних наук, проф. Володимиру Кеміню; батькам – Одарці Зимомрі, першій вчительці музики, а також Миколі Зимомрі, які найбільше спричинилися до видання даного дослідження. Його фактологічна сутність набула наукової новизни завдяки безкорисливій допомозі з боку академіка НАН України, проф. Миколи Мушинки (Пряшів, Словаччина), а також дирекції Закарпатського краєзнавчого музею, зокрема, кандидата історичних наук Павла Федаки, які уможливили опрацювання невідомих архівних матеріалів щодо діяльності музичної школи Софії Дністрянської.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Агій Ф. Патріотичне виховання через історію і спів // *Учитель* / Ред. С. Бочек. Ужгород, 1923. Рочн. IV. Ч. 5–6. 30 юнія. С. 122–124.
2. Агій Ф. Шкільна реформа // *Учитель* / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1932. № 7–8. Рочн. XIII. С. 221–223.
3. А. Д. Пять лѣтъ дѣяльности «Просвѣты». 1920–1924 // *Календарь «Просвѣта» на рок 1926*. Ужгород: Унію, 1925. Рочн. IV. С. 37–40.
4. Алиськевич А. Перебѣг и выслѣды анкеты о школьной реформѣ // *Подкарпатска Русь*. Ужгород: Педагогічне Т-ство Подк. Руси в Ужгородѣ, 1929. Рочн. VI. Ч. 5. С. 105–111.
5. Алиськевич А. Пластове славянське Жемборі // *Пчолка*. Ужгород, 1931. Рок IX. Ч. 10. С. 229–230.
6. Алиськевич А. Типы середных школ на Подкарпатской Руси // *Учитель*. Ужгород, 1932. Рочн. XIII. № 3. С. 94–104.
7. Антонюк Н. Українське культурне життя в «генеральній губернії» (1939–1944 рр.). За матеріалами періодичної преси. Львів, 1997. 188 с.
8. Баглай Й. Диригент школи Олександра Кошиця. До 110-річчя від народження Платоніди Іванівни Щуровської-Росиневич // *Календар «Просвіти» на 2003 р.* Ужгород: Просвіта, 2003. С. 97–99.
9. Бадан О. Закарпатська Україна. Соціально-економічний нарис. Харків, 1929. С. 9–28.
10. Баїк Л. Г. Освіта в Східній Галичині, на Буковині та Закарпатті // *Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні XIX – поч. XX ст. К.*, 1991. С. 159–186.

11. Баран О. Шкільництво на Закарпатті за часів єпископа А. Бачинського // *Культура українських Карпат*. Ужгород: Гражда, 1994. С. 300–307.
12. Барна М. Розвиток педагогічної освіти в Галичині (1772–1939 рр.) // *Рідна школа*. Київ, 1998. № 7–8. С. 33–48.
13. Бачинський Л. Пластуны в таборѣ // *Пчолка*. – Ужгород: Просвѣта, 1926. Рок IV. Ч. 9–10. С. 198–199.
14. Беловарій М. Орішок теорії музики. Севлюш, 1937. 31 с.
15. Бермес І. Еволюція хорового руху на Дрогобиччині в контексті розвитку культури Галичини (від «весни народів» до 1942 року). Дрогобич: Коло, 2002. 200 с.
16. Бермес І. З історії музичного шкільництва Дрогобиччини 20-30-х років ХХ ст. Дрогобич: Коло, 2007. 136 с.
17. Бескидь Н. Карпаторусская древность. Ужгород, 1928. 164 с.
18. Біднов В. Підкарпатська Русь // *Українська культура*. Лекції за редакцією Дмитра Антоновича. К.: Либідь, 1993. С. 88–89.
19. Білавич Г. Українське педагогічне товариство «Рідна школа» і розвиток національного шкільництва у Галичині (1881–1939 рр.): // *Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Київський ун-т ім. Т. Шевченка*. К., 1996. 24 с.
20. Бірчак В. Карпатська Україна. Спомини й переживання. Прага: Нація в поході, 1939. 94 с.
21. Благова Т. Музично-естетичне виховання у початкових народних училищах (друга пол. ХІХ – поч. ХХ ст.) // *Рідна школа*. К., 2003. № 2. С. 62–64.
22. Бовсунівська Н. Розвиток шкільної музичної освіти на Волині (кінець ХІХ – поч. ХХ ст.): // *Дис. канд. пед. наук*. Житомир, 2004. 231 с.
23. Бокшай І. Хоровий збірник. Унгарь: Подкарпатское Общество Наукъ, 1942. 72 с.
24. Боніславський Т. Музыкальна жизнь на Пудкарпатю // *Русинський Світ*. Річн. П. Ч. 9. 2004. С. 6–8.
25. Боршош Ю. Децо о наукованю спѣву // *Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай*. Ужгород, 1924. Рочн. V. С. 159–160.
26. Бочекъ С. Дробнѣ вѣсти // *Учитель / Ред. С. Бочекъ*. Ужгород: Вікторія, 1922. Рочн. III. Ч. 6. 15. фебруара. С. 126–128.
27. Бочекъ С. Народне воспитаня // *Учитель / Ред. С. Бочек*. Ужгород, 1922. Рочн. III. С. 15–17.
28. Бочекъ С. Організація педагогічноѣ и дидактичноѣ школьноѣ працѣ // *Учитель / Ред. С. Бочек*. Ужгород, 1922. Рочн. III. Ч. 6. С. 2–6.
29. Бочекъ С. Стан учительства при народных школах дня 1. октобра 1927 // *Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай*. Ужгород, 1928. Рочн. IX. Ч. 1. 28 фебруара. С. 56–59.
30. Брасс Р. Спів у школі // *Дитина*. Музика в школі. К., 2000. Вип. 5–6. Липень-серпень. С. 3–8.
31. Бращайко М. Про пѣсню – коломыйку // *Коломыйка*. Збірник присвячений І з'їзду Руських національних хорів Подкарп. Руси. Ужгород: Унію, 1926. С. 7–10.
32. Бузинкай Й. Спомини из студійноѣ дороги до Чехіѣ // *Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай*. Ужгород, 1924. Рочн. V. С. 162–178.

33. Булеца И. Походовѣ пѣснѣ. Ужгород, 1935. 16 с.
34. Булик-Верхола С. Музична лексика X – XVI століть // Вісник Львівського університету. Серія: філол. Львів, 2006. Вип. 38. Ч. 1. С. 57–64.
35. Буркацький А. Житя и праця учит. хору Тячовск. шк. округа // Народный иллюстрированный календарь «Просвѣты» на рок 1927. Ужгород: Крживанек и сполка, 1926. С. 16–17.
36. Буркацький А. Уваги до научованя спѣву // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1930. Рочн. XI. № 1–2. С. 17–19.
37. Ванат І. Нариси новітньої історії українців Східної Словаччини. Т. 1: 1918–1938. Братіслава-Пряшів, 1990. 364 с.
38. Ванат І., Ричалка М., Чума А. До питань післявоєнного розвитку, сучасного стану та перспектив українського шкільництва в Словаччині. Пряшів, 1992. 23 с.
39. Вегеш М. Августин Волошин і Карпатська Україна. Львів-Хуст: ЗУКЦ, 2004. 414 с.
40. Вегеш М., Турянця В. У вінок шани і визнання. Ужгород, 1995. 36 с.
41. Великий ілюстрований народний календарь товариства «Просвіта» за 1923 р. Ужгород: Унію, 1922. Рочн. I. 146 с.
42. Витвицький В. Музичне життя // Карпатська Україна. Географія – історія – культура. Львів: Український видавничий інститут, 1939. С. 138–146.
43. Витвицький В. Старогалицька сольна пісня XIX ст. Перемишль, 2004. 153 с.
44. Вишневецький О. На шляху реформ. Актуальні питання сучасної української освіти та змісту виховання. Дрогобич: Коло, 2005. 176 с.
45. Вільчовська А. Розвиток теорії і практики музичного виховання учнів основних шкіл Польщі (1980–2000 рр.): // Автореф. дис. канд. пед. наук. К., 2004. 20 с.
46. Вільчовська А. Розвиток теорії і практики музичного виховання учнів основних шкіл Польщі (1980–2000 рр.): // Дис... канд. пед. наук. К., 2004. 207 с.
47. Вѣнець стихотвореній О. Александра ив. Павловичь съ портретом и автобіографією автора / Упор. И. Поливка. Ужгородъ: Унію, 1920. 256 с.
48. «Вѣночок» Лука Шишка: Народна спѣванка // Наш родный край / Ред. А. Маркуш. Тячово, 1935. Рочн. XIII. Март. Ч. 7. С. 131.
49. Волошин А. Бесіда на анкеті о шкільній реформі // Подкарпатска Русь. Ужгород: Педагогичне Т-во Подк. Руси, 1929. Рочн. VI. Ч. 8–9. С. 171–178.
50. Волошин А. Вибрані твори / Упорядкування, вступна стаття та примітки О.В. Мишанича. Ужгород: Закарпаття, 2002. 528 с.
51. Волошин А. Коротка історія педагогіки для учительських семінарій. Ужгород: Унію, 1923. 86 с.
52. Волошин А. Любѣть науку // Пчолка. Ужгород, 1930. Рочн. IX. Ч. I. С. 4–7.
53. Волошин А. О письменном языке подкарпатских русинов. Ужгород: Вид-во тов-ва «Просвіта», 1921. Ч. 1. 40 с.
54. Волошин А. Памяти Александра Духновича. Ужгород: Вид-во товариства «Просвѣты», 1923. № 32. 30 с.
55. Волошин А. Педагогіка и дидактика для учительських семінарій. Ужгород: Унію, 1923. 186 с.

56. Волошин А. Про наши школы // Великий ілюстрований народний календарь товариства «Просвіта» за 1923 р. Ужгород: Унію, 1922. Рочн. I. С. 76–94.
57. Ворон А. Горожанська наука и вихова // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1926. Рочн. 7. № 1–3. С. 177–181.
58. Выготский Л. Мышление и речь. М. : Лабиринт, 2005. 352 с.
59. Габорець В. Повернення журавлів // Помах чарівної палички. Ужгород, 1998. С. 7–21.
60. Гавриленко Т. Про викладання музики в початковій школі на початку ХХ ст. // Початкова школа. К., 2000. № 12 (378). С. 48–49.
61. Гавриш О.-Г. Символіка української пісні. Львів: Ліга-Прес, 2003. 52 с.
62. Гаджега В. Константин Матезонский (1794–1858) перший хордиригент гр.-кат. церкви в Ужгороді // Подкарпатська Русь. Ужгород: Педагогічне Т-во Подк. Руси, 1929. Рочн. VI. Ч. 2. С. 29–36.
63. Гайдук В. Становлення професійної музичної традиції на Закарпатті // Культурологічні джерела. Ужгород, 2005. № 1 (9). С. 15–18.
64. Гайдукевич Л. Моральне виховання // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1926. Рочн. VII. Ч. 4 – 6. 30 юнія. С. 85–87.
65. Гарагонич В. Вчительська Альма-Матер (Мукачівській учительській семінарії – 80 років). Ужгород: Патент, 1995. 38 с.
66. Гарагонич В. Вчительська альма-матер: Історія і сьогодення Мукачівського педагогічного училища. Мукачево: Елара, 2000. 90 с.
67. Геровській Г. Історія угро-руської літератури вь изображеніи Володимира Бирчака (Літературні стремління Підкарпатської Руси, 1937). Ужгород, 1943. 62 с.
68. Герцюк Д. Д. Учительський рух на західноукраїнських землях (друга пол. ХІХ – поч. ХХст.): // Автореф. дис... канд. пед. наук: 13. 00. 01 / Київський ун-т ім. Т. Шевченка. К., 1996. 24 с.
69. Гнатюк В. М. Вибрані статті про народну творчість / Упорядкув., вступ. ст. М. Яценка. К. : Наук. думка, 1966. 247 с.
70. Гнатюк В. Національне відродження австро-угорських українців (1772–1800). Відень, 1916. 65 с.
71. Годичный отчеть держ. подкарпаторус. реаль. гимн. вь Ужгороді за 1934–35 уч. годь / Сост. В. Сулинчакъ, Я. Яначекъ. Ужгород: Мункачія, 1935. 55 с.
72. Годичный отчеть держ. подкарпаторус. реаль. гимн. вь Ужгороді за 1936–37 уч. годь / Сост. В. Сулинчакъ. Ужгород: Мункачія, 1937. 48 с.
73. Годичный отчеть держ. подкарпаторус. реаль. гимн. вь Ужгороді за 1937–38 уч. годь. Ужгород: Мункачія, 1938. 50 с.
74. Годовой отчет державной реальной гимназии вь Хусть за 1930–31 уч. г. Хуст: Книгопеч. И. Авслендера, 1931. 88 с.
75. Годовой отчет Мукачевской державной реальной гимназии за учебный год 1925–1926 / Сост. Н. Драгула. Мукачево: Панонія, 1926. 52 с.
76. Годовой отчет Хустской державной реформной реальной гимназии за 1921–22 и 1922–23 уч. год / Сост. В. Сулинчак. Ужгород: Унію, 1923. 27 с.

77. Годовой отчет Хустской державной реформной реальной гимназии за 1927–1928 уч. год. Хуст: Книгопеч. И. Авслендера, 1928. 44 с.
78. Гоерь М. Школьный хорь для старшихъ класъ народныхъ и среднихъ школь. Унгвар, 1942. Ч. III. 34 с.
79. Голик Г. Музичне виховання в українській школі. Дрогобич: Вимір, 1998. 180 с.
80. Головацький Я. Народные песни Галицкой и Угорской Руси. М., 1878. Ч. II. 841 с.
81. Гомоннай В. Антологія педагогічної думки Закарпаття (XIX–XX ст.). Ужгород: Закарпаття, 1992. 290 с.
82. Гомоннай В., Росул В., Ходанич П. Педагогічна освіта на Закарпатті. Ужгород: Гражда, 2003. 112 с.
83. Гомоннай В., Росул В., Талапканич М. Школа та освіта Закарпаття. Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ Закарпатського комітету у справах преси та інформації, 1997. 248 с.
84. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
85. Горбенко С. Історичні корені та виховні особливості дитячого хорового співу в Україні // Початкова школа / Ред. А. Лук'янець. К. : Преса України, 2000. № 6 (372). Червень. С. 37–39.
86. Горбенко С. Розвиток музичної освіти і виховання в Україні в контексті гуманістичної спрямованості // Рідна школа. 2003. № 3. С. 38–42.
87. Городиська В. Зміст естетичного виховання учнів у школах Західної України (кінець XIX – початок XX ст.) // Людинознавчі студії. Збірник наукових праць ДДПУ. Дрогобич, 2004. Вип. 9. С. 81–91.
88. Гошовський В. Початки хорового співу на Закарпатті // Науковий збірник Музею української культури в Свиднику. Пряшів, 1972. Т. 6. С. 97–107.
89. Гошовский В. Украинские песни Закарпатья. М. : Советский композитор, 1968. 478 с.
90. Григорчук І. Формування морально-ціннісного відношення до духовної музики в процесі підготовки вчителів музики (на матеріалі православної християнської традиції): // Дис. канд. пед. наук. Рівне, 1999. 189 с.
91. Гриневецький І. Учителі середніх та вищих шкіл і культ нашої музики й пісні // Двадцятьп'ятьліття товариства «Учительська громада». Львів, 1935. С. 125–128.
92. Грица С. Трансмісія фольклорної традиції. Київ-Тернопіль: Астон, 2002. 236 с.
93. Гриць М. Первісток пластового руху на Закарпатті // Календар «Просвіти» на 2001 рік. Ужгород, 2001. С. 166–168.
94. Грицюк Н., Зінкевич О., Майбурова К., Шурова Н. Слухання музики в 4–5 класах загальноосвітньої школи. Посібник для вчителів музики. К. : Музична Україна, 1984. 72 с.
95. Грім Ю. «Гуцульський табір» українського пласту на Закарпатті // Пластовий шлях / Ред. Л. Бачинський. Торонто, 1975. Ч. 3 (46). Липень – вересень. С. 54–58.

96. Грім Ю. «Нова сцена» // Календар «Просвіта» на рік 1937. Ужгород: Свобода, 1936. Річн. 15. С. 103–104.
97. Грін О. Короткий огляд становлення та розвитку музичного мистецтва Закарпаття (XVIII – перша половина XX ст.) // Молодь – Україні (Наукові записки молодих учених Ужгородського державного університету). Ужгород: Закарпатський Центр Соціальної служби для молоді, 1994. Т. 3. С. 72–74.
98. Грін О. Розмова з Богом. Професійне музичне мистецтво Закарпаття довоєнної доби // Карпатський край. Ужгород, 1994. Липень – грудень. № 7–12. С. 99–101.
99. Гроо В. Водительна книга ко научьню мадарского языка во руськихъ народныхъ школах. Будапешт, 1881. 138 с.
100. Гузенный Г. Зборник трехголосных пѣсень для школьных дѣточих хоров. Ужгород, 1930. 18 с.
101. Гулянич М. Стан школьництва в Хустском округѣ за 1923–24 шк. год // Учитель / Ред. : С. Бочек. Ужгород: Викторія, 1924. Рочн. V. Ч. 3–4. С. 178–183.
102. Гумінська О. Концепція формування діяльності особистості в процесі музичного виховання // Завуч. 2005. № 6. Червень. С. 15–21.
103. Гумінська О. Уроки музики в загальноосвітній школі. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. 104 с.
104. Гурко И., Маркуш А. Красзнавство. Учебник для 4–5. поступного рочника народных школ. Прага, 1937. 222 с.
105. Дворжак В. До спадщини чехо-словацького вчителя музики Юрія Юрійовича Костюка // Дукля. Пряшів, 2005. № 2. С. 56–67.
106. Державна національна програма «Освіта». Україна XXI століття. К.: Райдуга, 1994. 62 с.
107. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) // Освіта. 1993. № 44–46. С. 2–15.
108. Десять лѣт держ. горожаньскоѣ школы в Бѣлках. Ювильейный звѣт за 1923–1933 / Подает В. Довгун. Мукачево: Некудаг, 1933. 38 с.
109. Дзюба Г. Концертно-хорове життя України 20-х – початку 30-х рр. XX століття: // Автореф. дис. канд. мист. К., 1985. 21 с.
110. Дерев'яник А., Петрашовський М. Збірник пісень для 5-8 класів основної школи з українською мовою навчання та з вивченням української мови. Братіслава: Slovenske pedagogicke nakladelstvo, 1991. 170 с.
111. Дѣятельность Сокола, Союза скаутов и Музичного Общества в школьном роцѣ 1923–24 // Звѣдомленя руськоѣ держ. реаль. гимназіѣ и ей ровнорядных оддѣлов чешкословенских и мадярских в Ужгородѣ – за шк. рок 1923–24. Ужгород: Унію, 1924. С. 28–30.
112. Дмитренко М. Українська фольклористика: історія, теорія, практика. К.: Ред. часопису «Народознавство», 2001. 576 с.
113. Довгаль С. Софія Русова // Пчолка. Ужгород, 1930. Рочн. IX. Ч. 1. С. 106–107.
114. Довганич О. Долинай Микола Петрович // Вони боронили Карпатську Україну. Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців. Ужгород: Карпати, 2002. С. 479–482.

115. Докладъ секретаря-дѣлопроизводителя Русскаго Культурно-Просвѣтительнаго Общества им. А. В. Духновича д-ра Степана А. Фенцика на юбилейномъ Конгрессѣ Общества въ Ужгородѣ, 2-го іюня 1929 года // Карпатскій Свѣтъ. Ужгород, 1929. Г. II. № 5–6. С. 622–632.
116. Драгоманов М. Листи на Наддніпрянську Україну. Коломия 1894. 100 с.
117. Драгоманов М. Шевченко, українофіли й соціалізм / Передмова І. Франка. Львів, 1906. 164 с.
118. Драгула Н. Немного воспоминаній изъ недалекаго прошлаго // Карпаторусскія досягненія / Сост. А. Поповъ. Мукачево: Карпатія, 1930. С. 122–128.
119. Дудашъ Э. Школьныя зданія и постройки новыхъ школъ на П. Руси // Подкарпатская Русь 1919 – 1936 гг. Ужгород: Школьная помощь, 1936. С. 105–106.
120. Дудик Р. Хорова культура Прикарпаття кінця XIX – першої третини XX ст. : // Дис. канд. пед. наук. К., 2000. 221 с.
121. Дудинский С. Музыка и спѣвъ в житю чоловѣка // Коломыйка. Зборник присвячений 1. з'їзду Руських національных хорів Подкарп. Руси. 13. VI. 1926. Ужгород: Унію, 1926. С. 5–6.
122. Дудинский С. Музыка и спѣвъ в житю чоловѣка // Народный иллюстрированный календарь «Просвѣты» на рок 1927. Ужгород: Крживанек и сполка, 1926. С. 6–7.
123. Дудинський С. Проект реформи образования професоров и учителѣвъ // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1927. 30 септембра. № 6–7. Рочн. VIII. С. 3–8.
124. Духнович О. Вибрані твори. Ужгород: Закарпаття, 2003. 566 с.
125. Енциклопедія українознавства. Загальна частина. К., 1995. 1230 с.
126. Євтух М. Розвиток освіти і педагогічної думки в Україні (кінець XVIII – перша половина XIX століття). К., 1996. 256 с.
127. Євтух М., Сердюк О. Соціальна педагогіка. К. : МАУП, 2003. 232 с.
128. Животко А. Дошкільне виховання в єгоисторичном розвитку // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. 1926. Рочн. VII. № 1–3. С. 9–19.
129. Загайкевич М. Музичне життя Західної України другої половини XIX ст. К., 1960. 190 с.
130. Закарпаття в енциклопедії українознавства / Редакція, упорядкування та передмова В. Маркуся. Ужгород: Гражда, 2003. 212 с.
131. Заснованя хороваѣ централѣ в Ужгородѣ // Коломыйка. Зборник присвячений 1. з'їзду Руських національных хорів Подкарп. Руси. 13. VI. 1926. Ужгород: Унію, 1926. С. 31–32.
132. Заснованя хороваѣ централѣ в Ужгородѣ // Народный иллюстрированный календарь «Просвѣты» на рок 1927. Ужгород: Крживанек и сполка, 1926. С. 20–21.
133. Збираня дѣточих пѣсень и забав // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1926. Рочн. VII. № 1–3. С. 220–229.
134. Звычай та повѣря роздвянѣ у Русинов на Подкарпатю // Подкарпатска Русь. Ужгород: Педагогичне Т-во Подк. Руси, 1929. Рочн. VI. Ч. 2. С. 43–48.
135. Звѣдомленя руськоѣ державноѣ реальноѣ гимназії въ Берегсасѣ на 1920. – 21 учебный годъ / Владивъ А. Алиськевичъ. Ужгородъ: Унію, 1921. 24 с.

136. Звѣдомленя руськоѣ державноѣ реальноѣ гимназіи въ Бергасаѣ на школьнѣй рок 1921–22 / Зладив А. Алиськевич. Ужгородъ: Унію, 1922. 20 с.
137. Звѣдомленя руськоѣ держ. реальн. гимн. и ей ровнорядных оддѣлов чешско-словенских и мадярских в Ужгородѣ за шк. годы 1918–23. Ужгород: Унію, 1923. 72 с.
138. Звѣдомленяр уськоѣ держ. реальн. гимн. и ей ровнорядных оддѣлов чешско-словенских и мадярских в Ужгородѣ за шк. рок 1923–24. Ужгород: Унію, 1924. 73 с.
139. Звѣдомленя руськоѣ держ. реальн. гимн. и еѣ ровнорядных оддѣлов чешских и мадярских в Ужгородѣ за 1925/26 уч. г. Ужгород: Книгопечатня оо. Василян, 1926. 92 с.
140. Звѣдомленя руськоѣ держ. реальн. гимн. и еѣ ровнорядных оддѣлов чешских и мадярскоѣ VIII кл. в Ужгородѣ за шк. рок 1926–27. Ужгород: Свобода, 1927. 78 с.
141. Звѣдомленя руськоѣ державноѣ реальноѣ гимназіѣ в Ужгородѣ за 1925–26 школьнѣй рок. Ужгород: Книгопечатня оо. Василян, 1926. 92 с.
142. Звѣтдерж. руськоѣ горожаньскоѣ школы в Ужгородѣ за шк. рок 1927–28. Ужгород: Книгопечатня Г. Миравчика, 1928. 48 с.
143. Звѣт дирекціѣ державноѣ руськоѣ торговельноѣ академіѣ в Ужгородѣ за школьнѣй рок 1923–1924 / Подае А. Штефан. Ужгород: Унію, 1924. 18 с.
144. Звѣт дѣяльности товариства «Просвѣта» Подкарпатскоѣ Руси. Ужгород: Унію, 1921. 36 с.
145. Звѣт руськоѣ держ. реальн. гимназіѣ и еѣ ровнорядных воддѣлов ческих в Ужгородѣ за шк. рок 1927–28. Ужгород: Друкарня оо. Василян, 1928. 59 с.
146. Зимомря М. Августин Волошин – видатний вчений-педагог України // Дукля. Пряшів, 1995. № 1. С. 36–46.
147. Зимомря М. Герой України – Августин Волошин. Навчальний посібник / Упорядкування І. Зимомрі. Дрогобич: Коло, 2006. 134 с.
148. Зимомря М., Гомоннай В., Вегеш М. Августин Волошин. Ужгород: Закарпаття, 1995. 100 с.
149. Зимомря М. Провісник доби. Августин Волошин. Цикл культурологічних бесід. № 24. Дрогобич: Коло, 2006. 105 с.
150. Зимомря М., Юрош О. Гуманістичні засади як основа особистості вчителя // Молодь і ринок. Дрогобич, 2005. № 1 (11). С. 66–69.
151. З'їзд Педагогичного Т-ва. Учительський торжественный концерт. Учительський конгресс в Мукачовѣ // Учитель / Ред. Й. Пешина. Ужгород: Вікторія, 1926. Рочн. VII. № 1–3. С. 149–155.
152. Ігнат А. Загальноосвітня школа на Закарпатті в XIX – поч. XX ст. Ужгород, 1971. 70 с.
153. Інформаційне повідомлення Шкільного відділу за І. IV. Положення школ в Мукачевском округе за 1923 год. Ужгород, 1923. С. 9.
154. Інформаційне повідомлення Шкільного відділу від І. IV за 1924. Ужгород, 1924. С. 86.
155. Історія Ужгорода / Упор. М. Тиводар. Ужгород: Карпати, 1993. 219 с.
156. Історія української школи й педагогіки. Навчальний посібник / Автори-упорядники: О. Любар, М. Стельмахович, Д. Федоренко. Київ: Знання, 2003. 506 с.

157. Калущка Н. Мистецька діяльність Олександра Кошиця в контексті музики ХХ ст. : // Дис. канд. пед. наук. К., 2001. 219 с.
158. Каминській І. Карпаторусская журналистика послѣ 1919 года // Подкарпатская Русь 1919–1936 гг. Ужгород: Школьная помощь, 1936. С. 137–139.
159. Карабелешь А. Семья и воспитание молодежи со взглядом на карпаторусские обстоятельства // Народная школа. Ужгород: Новина, 1936. № 6. Февраль. С. 5–9.
160. Карпенчук С. Теорія і методика виховання: навч. посібник. К. : Вища школа, 1997. 304 с.
161. Качанюк М. Закарпатська Україна. К., 1930. С. 8–24.
162. Келемен М. Петро Михайлович Світлик з Боржавської долини. Ужгород: Гражда, 2001. 180 с.
163. Кемінь В. Розвиток освіти й педагогічної думки українців у країнах Центральної, Східної та Південно-Східної Європи (1918–1996 рр.). К., 1997. 234 с.
164. Кемінь В. Українське шкільництво у країнах Центральної, Східної та Південно-Східної Європи (1918–1996 рр.): // Автореф. дис. д-ра філол. наук. Київ, 1997. 56 с.
165. Кемінь Г. Педагогіка «нового виховання» про моральне виховання молоді // Людинознавчі студії. Збірник наукових праць ДДПУ. Дрогобич, 2002. Вип. 6. С. 167–177.
166. Кемінь Г. Теорія і практика «нового виховання» у західноєвропейській педагогіці (кінець ХІХ – середина ХХ століття). Дрогобич: Коло, 2004. 124 с.
167. Кізима О. Подкарпатські співанки для хору. Ужгород: Просвіта, 1921. 10 с.
168. Кість А. Народні танці // Календар «Просвіта» на рік 1937. Ужгород: Свобода, 1936. Річн. 15. С. 70–81.
169. Клима В. Школьное дѣло и просвѣщение на Подк. Руси // Подкарпатская Русь 1919–1936 гг. Ужгород: Школьная помощь, 1936. С. 101–105.
170. Клима В. Школьное дѣло и просвѣщение на Подкарпатской Руси // Учитель. 1925. Ч. 9–10. С. 289–305.
171. Кляп М., Кляп М. Августин Волошин і формування національних педагогічних кадрів на Закарпатті // Науковий збірник товариства «Просвіта» в Ужгороді. Ужгород, 2000. Річн. ІV (ХVІІІ). С. 130–134.
172. Кляп М. Педагогічна діяльність А. Волошина в 20-30-х роках ХХ століття: // Автореф. дис. канд. філол. наук. Івано-Франківськ, 1998. 18 с.
173. Кляп М. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність Августина Волошина в міжвоєнний період. Ужгород: В-во Падяка, 2001. 152 с.
174. Кобилянська Л. І. Становлення і розвиток українських народних шкіл на Буковині (70-ті рр. ХVІІІ – поч. ХХ ст.): // Автореф. дис... канд. пед. наук: 13. 00. 01 / Прикарпатський ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 1998. 17 с.
175. Коваленко Є. Орієнтований зміст виховання в національній школі: Методичні рекомендації / Кол. авт. К. : ІЗМН, 1996. С. 6–12.
176. Колесса Ф. Народні пісні з Південного Подкарпаття. Ужгород: Просвіта, 1923. 84 с.

177. Колесса Ф. Руськи народни пѣснѣ зъ Подкарпатскоѣ Руси. Прага, 1934. 39 с.
178. Колесса Ф. Старинні мелодії українських обрядових пісень (весільних і колядок) на Закарпатті // Науковий збірник товариства «Просвѣта» в Ужгородѣ за 1933–34. рок / Под редакцією В. Гаджеги, А. Волошина, И. Панькевича, В. Бирчака. Рочн. X. Ужгород: Друкарня оо. Василян, 1934. С. 121–148.
179. Колесса Ф. Українська усна словесність. Львів, 1938. 634 с.
180. Колесса Ф. Шкільний співаник у двох частях. Львів, 1925. 110 с.
181. Коломыйка. Збірник присвячений I з'їзду Руських національних хорів Подкарпат. Руси. Ужгород: Унію, 1926. 36 с.
182. Концерт Краєвогоучительского хору в Кошицях // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1930. Р. XI. № 1–2. С. 72–73.
183. Копач Н. Руський Національний хор в Ужгородѣ // Коломыйка. Збірник присвячений I. з'їзду Руських національних хорів Подкарп. Руси. 13. VI. 1926. Ужгород: Унію, 1926. С. 19–21.
184. Копач Н. Руський Національний хор в Ужгородѣ // Народный иллюстрированный календарь «Просвѣты» на рок 1927. Ужгород: Крживанек и сполка, 1926. С. 8–10.
185. Копинець Ф. Церковний спів на Закарпатті: від простопінія до хорового співу // Науковий вісник. № 1. Ужгород: Ужгородська українська богословська академія ім. святих Кирила та Мефодія, 2004. С. 76–83.
186. Корній Л. Історія української музики: В 3-х ч. Київ-Харків-Нью-Йорк: Видавництво М. П. Коць, 1996. 408 с.
187. Костюк Н. Музична культура Західної України 20-30-х років ХХ століття: ідеї поступу і розвиток національних традицій: // Автореф. дис. канд. мист. К., 1998. 28 с.
188. Костюк Ю. Музичний ренесанс Закарпаття в період Чехословацької Республіки 1919 – 1939 рр. // Дукля. Пряшів, 2005. № 2. С. 63–67.
189. Коханний К. Внѣшкольные досягнення // Подкарпатская Русь 1919–1936 гг. Ужгород: Школьная помощь, 1936. С. 109–112.
190. Кошель О. Етнографічне Т-во Підк. Руси в Мукачеві // Календар «Просвіта» на рік 1937. Ужгород: Свобода, 1936. Річн. 15. С. 99–100.
191. Кошель О. Учительська Громада // Календар «Просвіта» на рік 1937. Ужгород: Свобода, 1936. Річн. 15. С. 100–101.
192. Кравець В. П. Історія української школи і педагогіки. Курс лекцій. Тернопіль, 1994. 358 с.
193. Крайник І. О вопросах // Учитель. Ужгород, 1922. Рочн. III. С. 126–128.
194. Крайняк С. Руський Скаутъ им. А. В. Духновича на Прикарпатъи // Календарь Культурно-просвѣтителън. общества им. А. В. Духновича в Ужгородѣ на 1941 год. Ужгород, 1940. С. 87–89.
195. Крезе Л. О книжномъ просвѣщеніи на Подк. Руси // Подкарпатская Русь 1919–1936 гг. Ужгород: Школьная помощь, 1936. С. 121–124.
196. Кремень В. Підготовка вчителя в умовах переходу загальноосвітньої школи на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання // Вища школа, 2003. № 1. С. 3–11.

197. Купка К. Плани лекцій (Матеріаль и руководящія мысли). Масарикъ какъ воспитатель // Карпатскій Свѣтъ. Ужгород, 1930. Г. III. № 1–2. С. 838–842.
198. Курляк І. Українська гімназійна освіта у Галичині (1864–1918 рр.). Львів, 1997. 222 с.
199. Кухта М. Виховний національний ідеал у шкільництві Закарпаття 20-30-х рр. XX ст. : // Автореф. дис... канд. пед. наук: 13. 00. 01 / Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 1998. 20 с.
200. Кухта М. Зародження професійно-технічної освіти на Закарпатті у 20-30 роки XX ст. // Рідна школа. 2004. Липень-серпень. С. 59–61.
201. Кухта М. Роль педагогічної преси Закарпаття (20–30-і рр. XX ст.) у формуванні вихованого національного ідеалу. Ужгород, 1997. 52 с.
202. Лабунька М. Пласт з перспективи часу // Пластовий шлях / Ред. О. Кузьмович. Торонто: Bloog, 1981. Ч. 1 (64). Січень – червень. С. 27–30.
203. Лакиза І. Закарпатська Україна. Харків: Книгоспілка, 1930. 56 с.
204. Ламачь І. Дуетта на скрипки. Мукачєво: Бартошекъ, 1922. 12 с.
205. Лист І. Панькевича до Ф. Колесси від 6 січня 1923 р. // Науковий збірник Музею української культури в Свиднику. Т. 4. Кн. 1. Пряшів, 1969. С. 113.
206. Листи до Акакія Петрова, його сестри, батька та вихователя // О. Духнович. Вибрані твори. Ужгород: Закарпаття, 2003. С. 466–467.
207. Лихварчик М. Препоручительное Слово. О гласахъ, или напѣвахъ // Листоць. Духовно-литературный журналъ. Унгварь, 1891. 1 іюля. № 13. Г. VII. С. 148–149.
208. Лихварчик М. Препоручительное Слово. Пѣніе новѣйшаго времени русской церкви // Листоць. Духовно-литературный журналъ. Унгварь, 1891. 15 августа. № 14. Г. VII. С. 184–185.
209. Лихтей І. Українськомовна періодична преса на Закарпатті доби Чехословаччини (1919–1939) // Карпатика. Актуальні питання історії, історіографії і культури країн Центральної і Південно-Східної Європи. Ужгород, 1993. Вип. 2. С. 204–209.
210. Луцик Д. Все починається з сім'ї. Дрогобич: Коло, 2004. 140 с.
211. Любимов В. Юрій Юрійович Костюк. Пряшів: Дуклянські друкарні, 1982. 117 с.
212. Магочій П. Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848 – 1948). Ужгород: Поличка «Карпатського краю», 1994. № 3–6. 296 с.
213. Магула І., Калинич І. Хустська школа-інтернат. К. : Радянська школа, 1963.
214. Мадяр-Новак В. Збірник закарпатських народних пісень. Ч. І. Ужгород: Закарпаття, 1999. 200 с.
215. Мадяр-Новак В. Збірник закарпатських народних пісень. Ч. II. Ужгород: Закарпаття, 1999. 178 с.
216. Мадяр-Новак В. Музично фольклористична діяльність Петра Михайловича Світлика на Закарпатті // Київське музикознавство. К., 2005. Вип. 17. С. 76–85.
217. Мадяр-Новак В., Мартинюк М. Дитячий фольклор у краєзнавчих нотних виданнях початку 20-х років (XX століття) // Проблеми післядипломної освіти педагогів: Матеріали IV Всеукраїнської науково-методичної конференції 21-22 грудня 2000 р. Ужгород: Патент, 2001. С. 68–71.

218. Маріо М. Виховання молоді засобами православної духовної музики у закладах освіти України (кінець XIX – поч. XX ст.): // Дис. канд. пед. наук. Полтава, 2000. 238 с.
219. Маріянська конгрегація дѣвчат // Звѣт гр. кат. учит. семінаріѣ дѣвчат в Ужгородѣ 1933–1934. Ужгород: друкарня оо. Василян, 1934. С. 4–5.
220. Маркушъ А. Початковѣ вѣдомости // Учитель / Ред. С. Бочек. Ужгород, 1922. Рочн. III. С. 6–9.
221. Маркуш О. Історія вивчення взаємовпливу музичного фольклору сусідніх культур на території Закарпаття // Культурологічні джерела. Ужгород, 2006. № 1 (13). С. 74–76.
222. Мартиненко О. Музична діяльність української еміграції у міжвоєнній Чехословаччині (джерелознавчий аспект дослідження): // Дис. канд. пед. наук. К., 2001. 310 с.
223. Масол Л., Очаковська Ю. Предметний тиждень. Музика. У двох частинах. Частина 1: Методичний посібник для вчителів. Харків: Скорпіон, 2005. 80 с.
224. М. Д. Леонтович. Практичний курс навчання співу у середніх школах України (з педагогічної спадщини композитора) / Упор. Л. Іванова. К.: Музична Україна, 1989. 136 с.
225. Медьешій С. Развитие школъ для ремесленныхъ учениковъ на Подкарпатской Руси // Подкарпатская Русь 1919–1936 гг. Ужгород: Школьная помощь, 1936. С. 107–108.
226. Мельник Г., Миговк П. Школьный діточий хор. Зошит 1. Прага, 1937.
227. Микола Нодь // В. Пагирия. Відлуння Карпат. Ужгород: Срібна Земля, 1997. С. 7–8.
228. Милославський П. Какъ развивать слухъ дѣтей? // Народная школа. Ужгород: Новина, 1937. № 6. С. 14–18.
229. Милославскій П. Хоровое пѣніе на Подкарпатской Руси // Подкарпатская Русь. Ужгород: Школьная помощь, 1936. С. 125–130.
230. Милославскій П. Школьное пѣніе // Народна Школа. Угварь, 1941. Мартъ. № 7. С. 105–107.
231. Мирович Р., Ковальчук В. Українська пісня. Львів, 1938. 258 с.
232. Митровка М. Шляхи становлення середньої і вищої музичної школи в Закарпатті в XIX–XX століттях // Українська культура. Минуле. Сучасне. Шляхи розвитку. Вип. 6. Рівне, 2001. С. 94–105.
233. Митці Закарпаття. Довідник / Відп. за випуск В. Беца, К. Стельмах. Ужгород, 1994. 120 с.
234. Михалка И. З житя и працѣ товариства «Просвѣта» // Народный иллюстрированный календарь «Просвѣты» на рок 1927. Ужгород: Крживанек и сполка, 1926. С. 1–5.
235. Московчук Л. Морально-естетичне виховання учнівської молоді засобами духовної музики // Вісник Львівського університету. Вип. 18. Львів, 2004. С. 202–206.
236. Мураній Н. Естетичнѣ почуваня у дѣтей и их розвиток // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1930. Рочн. XI. № 7–10. С. 123–124.

237. Муха А. Композитори України та української діаспори: Довідник. К.: Музична Україна, 2004. 352 с.
238. Мушинка М. Академік Філарет Колесса і Чехословаччина // Родина Колессів у духовному та культурному житті України кінця XIX – XX століття: Збірник наукових праць та матеріалів. Серія: українська філологія: школи, постаті, проблеми. Львів, 2005. Вип. 5. С. 135–147.
239. Мушинка М. Музикант з абсолютним слухом і широким серцем // Дукля. Пряшів, 1999. № 1 (47). С. 17–21.
240. Надім'янова Т. Просвітницька діяльність закарпатських будителів у XIX столітті: // Автореф. дис. канд. пед. наук. К., 2006. 20 с.
241. Нариси історії Закарпаття. Том I (з найдавніших часів до 1918 року) / Ред. : І. Гранчак. Ужгород, 1993. 433 с.
242. Нариси історії Закарпаття. Т. II (1918–1945) / Ред. : І. Гранчак, Я. Балагурі, І. Грицак. Ужгород: Закарпаття, 1995. 663 с.
243. Наріжний С. На Закарпатті // С. Наріжний. Українська еміграція. Т. 1. Прага: Knihtisk, 1942. С. 321–335.
244. Наріжний С. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Прага: Knihtisk, 1942. Т. 1. 604 с.
245. Наріжний С. Українське педагогічне товариство в Празі // С. Наріжний. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Ч. I. Прага: Knihtisk, 1942. С. 233–234.
246. Народне виховання // Учитель / Ред. : С. Бочек. Ужгород: Вікторія, 1921/22. Рочн. III. С. 15–17.
247. Народнѣ пѣснѣ подкарпатскихъ русиновѣ. Ч. 1 / Зобрали Д. Задоръ, Ю. Костъ, П. Милославский. Унгарь: Выдана подкарпатского общества наукъ, 1944. 112 с.
248. Науменко С. Художня обдарованість: психологічна проблема // Педагогіка і психологія. К., 1995. № 1 (6). С. 47–54.
249. Німилович О. Музично-педагогічна спадщина Богдана Вахнянина // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка та Національної музичної академії України ім. П. Чайковського. Серія: Мистецтвознавство. 2004. № 1 (12). С. 63–68.
250. Нудьга Г. Слово і пісня: Дослідження. К. : Дніпро, 1985. 342 с.
251. Олашин А. Історія Закарпаття: навчальний посібник для середньої школи: Київ, ПЦ «Дельфін», 1997. 172 с.
252. Омельченко Г. Музичне виховання молоді // Виховна робота в школі. 2005. № 10. С. 52–55.
253. Осипець Р. Українська народна пісня – основа музичного виховання // Мистецтво та освіта. 2002. № 3. С. 6–9.
254. Павленко Г. Діячі історії, науки і культури Закарпаття: Малий енциклопедичний словник. Ужгород: Патент, 1999. 196 с.
255. Пагирия В. Відлуння Карпат. Ужгород: Срібна Земля, 1997. 105 с.
256. Пальок В. «Просвіта» на Закарпатті в 20-30-х роках XX ст. // Карпатика. Актуальні проблеми історії і культури Закарпаття. Вип. I. Ужгород, 1992.

257. Пачовскій В. Історія державноґ реальноґ гімназіѣ в Береговѣ // Увѣдомленя державноґ реальноґ гімназіѣ в Береговѣ на школьный рок 1923–1924 / Зладив М. Гріґашій. Ужгород: Вікторія, 1924. С. 3–14.
258. Педагогічні пісні. Педагогічний матеріал для вчителів середньої загальноосвітньої школи / Укл. С. Стельмашук). К. : ІЗМН, 1997. 156 с.
259. Пеленський Є. Шкільництво. Культурно-освітнє життя // Карпатська Україна. Географія – історія – культура. Львів: Український видавничий інститут, 1939. С. 122–137.
260. Пенішкевич О. І. Розвиток українського шкільництва на Буковині (XVIII – поч. XX ст.). Монографія. Чернівці: Рута, 2002. 520 с.
261. Перлини української народної пісні: Пісенник / Упор. М. Гордійчук. К. : Музична Україна, 1989. 390 с.
262. Перший концерт краєвого хора подкарпаторуського учительства // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1929. Рочн. X. Ч. 1–2. С. 253–254.
263. Петров А. Матеріали для історії Угорської Русі. Старая вера и унія в XVII – XVIII вв. С. П., 1906. С. 36–44.
264. Печерська Е. Сім'я і музичне виховання дітей // Початкова школа. 2005. № 1. С. 52–55.
265. Пешек Й. Внутреннее розвитіе школьного дѣла на Подкарпатской Русі // Карпаторусскія досяґнення / Сост. А. Поповѣ. Мукачево: Карпатія, 1930. С. 54–61.
266. Пешина Й. Виставка сучасноґ культури в Брнѣ, 1928 р. // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1928. Рочн. IX. Ч. 1. 28 фебруара. С. 1–10.
267. Пешина Й. Йосиф Пешек и его педагогична та літературна дѣяльність // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1925. Рочн. VI. С. 237–239.
268. Пешина Й. Школьна вистава 1924 в Ужгородѣ // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1925. Рочн. VI. С. 232–235.
269. Піддубний Г. Закарпатська Україна. Харків, 1933. С. 19–27.
270. Пісні літературного походження / Упор. : В. Бойко, А. Омельченко. К.: Наукова думка, 1978. 493 с.
271. Піщур Н. Іштван Мартон. Творчий портрет. Ужгород, 1998. 64 с.
272. Пластовий альманах. З нагоди п'ятдесятиріччя українського пласту на Закарпатті 1921–1971 / Зложив С. Пап-Пугач. Рим: Юг, 1976. 196 с.
273. Пластовий спѣваник. 58 пѣсень з нотами / Зобрав Б. Дуб. Ужгород: Ватра, 1928. 74 с.
274. Пластовий шлях. Торонто, 1968. Ч. 3–4 (18–19). Липень-грудень. С. 50.
275. Пластовий шлях. Торонто, 1977. Ч. 2 (53). Квітень-червень. С. 964.
276. Пластовий шлях. Торонто, 1979. Ч. 1 (56). Січень-березень. С. 26.
277. Пластовий шлях. Торонто, 1979. Ч. 2 (57). Квітень-червень. С. 8.
278. Повій С. Середнє шкільництво Закарпаття // Двадцятьпятьліття товариства «Учительська громада». Львів, 1935. С. 198–204.
279. Поґребенник Ф. Наша дума, наша пісня. К. : Музична Україна, 1991. 207 с.
280. Подкарпатска Русь. Ужгород: Свобода, 1927. 15 мая. Рочн. IV. Ч. 5. 129 с.

281. Подільчак М. Українська чоловіча гімназія в Перемишлі // Українська державна чоловіча гімназія у Перемишлі (1895–1995). Дрогобич: Відродження, 1995. С. 5–11.
282. Поповъ А. Школьное дѣло на П. -Руси въ 1919–1929 годахъ // Карпаторускія досягненія / Сост. А. Попов. Мукачево: Карпатія, 1930. С. 41–53.
283. Праця учеников в кружках и сполках // Звѣдомлення руськоѣ державноѣ реальноѣ гимн. и ей ровнорядныхъ оддѣлов чешскослов. и мадярскихъ в Ужгородѣ за школьный рок 1924–25. Ужгород: Свобода, 1925. С. 24–28.
284. Праця учеников в кружках // Звѣдомлення руськоѣ державноѣ реальноѣ гимназій и ей ровнорядныхъ оддѣлов чешскословенскихъ и мадярскихъ в Ужгородѣ за школьный рок 1926–27. Ужгород: Свобода, 1927. С. 18–21.
285. Програма юбилейного концерта хора муз. -драм. о-ва «Боянь» 14 апрѣля 1935 въ честь 85-лѣтїя со дня рожденія г. Президента Республіки Т. Г. Масарика. Ужгород: Школьная Помощь, 1935. 4 с.
286. Програми та поурочні методичні розробки для середніх загальноосвітніх шкіл. Музика. 1 – 4 класи / Уклад. : О. Ростовський, Р. Марченко, Л. Хлебникова, З. Бервецький. К. : Перун, 1996. 124 с.
287. Про Освіту. Закон України // Голос України. 1996. № 77. С. 7–11.
288. «Просвіта» в послідних трьох літах // Календар «Просвіта» на звичайний рік 1933. Ужгород: Свобода, 1932. Річн. XI. С. 65–68.
289. «Просвіта» за час 1935– I. X. 1936 // Календар «Просвіта» на рік 1937. Ужгород: Свобода, 1936. Річн. 15. С. 3–38.
290. Просвітно-організаційний відділ // Звіт з діяльності товариства «Просвіта» за час від 26 грудня 1927 року до 31 грудня 1928 р. Львів: Просвіта, 1929. С. 6–11.
291. Проскура О. Біля джерел української педагогічної думки // С. Русова. Вибрані педагогічні твори. К. : Освіта, 1996. С. 5–33.
292. Проців Л. Розвиток музично-педагогічної думки в Галичині (кінець XIX – перша пол. XX ст.): // Дис. канд. пед. наук. К., 1999. 207 с.
293. Пруха А. Школьна практика / Переклад з чеської І. Крайника, С. Чайковського. Прага, 1924. 192 с.
294. Рак Я. Творчий портрет Дезидерія Євгеновича Задора. Ужгород: Закарпаття, 1997. 56 с.
295. Растригіна А. Педагогіка свободи: методологічні та соціально-педагогічні основи. Кіровоград: Імекс ЛТД, 2002. 260 с.
296. Растригіна А. Розвиток теорії вільного виховання у вітчизняній і зарубіжній педагогіці кінця XIX – першої половини XX століття: // Дис... д-ра пед. наук. К., 2004. 498 с.
297. Рева В. Індивідуальні стратегії формування естетичного сприймання музики школярами // Мистецтво та освіта. 2006. № 1. С. 12–15.
298. Ревай Ю. Фонды имени Йосифа Пешека // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1925. Річн. VI. С. 235–237.
299. Рего Г. Генеза дошкільної освіти в Закарпатті // Молодь і ринок. 2006. № 4. С. 163–165.

300. Рего Г. До питання про особливості мовленнєвого поступу дошкільників у контексті поліетнічного середовища (на матеріалах Закарпаття) // Молодь і ринок. Дрогобич, 2006. № 5 (20). С. 128–131.
301. Рего Г. Становлення і розвиток суспільного дошкільного виховання в Закарпатті (1836–1918 рр.): Автореф. дис. канд. пед. наук. Івано-Франківськ, 2006. 19 с.
302. Резолюціѣ, приняты на II. Загальном з'ѣздѣ «Педагогичного Товариства Подкарпатскоѣ Руси в Ужгородѣ дня 9. мая 1926» // Учитель. Ужгород: Вікторія, 1926. Рочн. VII. № 1–3. С. 144–146.
303. Резолюції III річних загальних зборів Педагогичного Товариства Підкарп. Руси, одбутих дня 3. мая 1931 // Подкарпатска Русь. Ужгород: Педагогичне Т-ство Підк. Руси в Ужгороді, 1931. Рочн. VIII. Ч. 5–6. С. 105–111.
304. Репертуар Руського Національного Хору в Ужгородѣ. Ужгород, 1928. 39 с.
305. Рівень освіти населення Закарпатської області. Статистичний збірник / Ред. І. Ільтьо. Ужгород, 2003. 188 с.
306. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (XIX – поч. XX ст.): нариси / Редколегія: М. Д. Ярмаченко, Н. П. Калиниченко та ін. К.: Рад. школа, 1991. 348 с.
307. Розпорядження зъ дня 30 юня 1921, ч. 9320., о приниманю учиниковъ и классификаціи въ учительскихъ семинаріяхъ // Урядовый вѣстникъ. Ужгород, 1921. Рочн. I. 28 марта. С. 89.
308. Росул В. Тенденції розвитку школи та педагогічної думки Закарпаття (XIX–XX ст.): // Автореф. канд. пед. наук. К., 1997. 24 с.
309. Росул Т. Музичне життя Закарпаття 20-30-х років XX ст. Ужгород: Полі-Прінт, 2002. 207 с.
310. Рочне справоздана державноѣ реальноѣ гимназіѣ (головного руського заведеня і ческословенских водделов). Ужгород: Унію, 1930. 129 с.
311. Рочне справоздана державноѣ реаль. гимназіѣ в Ужгородѣ за 1928–29 уч. год. Ужгород: Унію, 1929. 80 с.
312. Рочне справоздана державноѣ реаль. гимназіѣ в Ужгородѣ за 1929–30 уч. год. Ужгород: Унію, 1930. 117 с.
313. Рочне справоздана держ. реальн. гимназіѣ в Береговѣ за учебный рок 1928–29. Ужгород: Свобода, 1929. 82 с.
314. Рочне справоздана держ. реальн. гимназіѣ в Береговѣ за школьный рок 1930–1931. Берегово: Меркур, 1931. 94 с.
315. Рочне справоздана держ. реальн. гимназіѣ в Береговѣ за школьный рок 1931–32. Берегово: Haladas, 1932. 79 с.
316. Рошачівський М. (М. Р.) Що співати? // Коломыйка. Зборник присвячений I з'ѣзду Руських національных хоров Подкарп. Руси. Ужгород: Унію, 1926. С. 13–18.
317. Рошачовскій М. Забава. Зборникъ забавокъ изъ мелодіями, назначеный для родинъ, захоронокъ и школъ Подкарпатскоѣ Руси. Ужгород: Просвѣта, 1921. 38 с.
318. Рошачовський М. Музика и спів у присѣлку Вышоватом в Мараморощѣ // Подкарпатска Русь. Ужгород, 1931. Рочн. VIII. Ч. 1. С. 6–13.

319. Роццаховський М. Музика і спів у присілку Вышоватом в Мараморошѣ // Подкарпатска Русь. Ужгород, 1931. Рочн. VIII. Ч. 4. С. 75–81.
320. Рудловчак О. До історії вивчення закарпатоукраїнського фольклору і етнографії в XIX та на початку XX ст. // Науковий збірник Музею української культури у Свиднику. Пряшів, 1976. Т. 7. С. 337–384.
321. Рудницький С. Праця учеников в кружках и сполках // С. Рудницький. Основи земле знання України. Друга книга. Антропологеографія України. Ужгород: друкарня оо. Василяян, 1926. С. 25–28.
322. Русова С. Вибрані педагогічні твори. К. : Освіта, 1996. 304 с.
323. Русова С. Нова школа // Світле. 1914. № 7–8. С. 1–16.
324. Руський Роботничо-селянський музично-співочий и драматичный кружок при читальнѣ «Просвѣта» в Перечинѣ // Коломыйка. Зборник присвяченый 1. з'їзду Руських національных хорів Подкарп. Руси. 13. VI. 1926. Ужгород: Унію, 1926. С. 28–31.
325. Руський Роботничо-селянський музично-співочий и драматичный кружок при читальнѣ «Просвѣта» в Перечинѣ // Народный иллюстрованный календарь «Просвѣты» на рок 1927. Ужгород: Крживанек и сполка, 1926. С. 17–20.
326. Савчин М. Духовний потенціал людини. Івано-Франківськ: Плай, 2001. 203 с.
327. Сагарда В., Сагарда В. Дидактичні основи в педагогічній спадщині А. Волошина // Науковий збірник товариства «Просвіта» в Ужгороді. Річник IV (XVIII). Ужгород, 2000. С. 126–129.
328. Сагарда В. Педагогічні ідеї О. В. Духновича у контексті сучасних реалій педагогічної науки // М. Белень. Александеръ Духновичъ (1803–1865). Ужгород: Мистецька лінія, 2003. С. 252–253.
329. Сагарда В., Фернега В. Проблеми розвитку освіти в Закарпатті // Науковий збірник товариства «Просвіта» в Ужгороді. Річник I (XV) / Ред. П. Федака. Ужгород, 1996. С. 88–93.
330. Сапожнік О. Музично-естетичне виховання: зміст і структурні компоненти // Рідна школа. 2002. № 12. С. 20–22.
331. Свенцицький І. Материалы по истории возрождения Карпатской Руси. Львов, 1905. С. 14–32.
332. Свѣтлик П. Початки національного хору в Ужгородѣ // Пчолка. Ужгород, 1928. Рочн. VII. Ч. 4. Децембер. С. 76–79.
333. Свѣтлик П. Народнѣ пѣснѣ // Підкарпатська Русь. 1926. Ч. 4. 15 квітня. С. 54–56.
334. Сілецький О. Мої роки навчання в гімназії // Українська державна чоловіча гімназія у Перемишлі (1895–1995). Дрогобич: Відродження, 1995. С. 65–67.
335. Сірополко С. Освіта на Закарпатті // Рідна школа. 1933. № 15. С. 242–243.
336. Сірополко С. Історія освіти в Україні / Підгот. Ю. Вільчинський. Львів: Афіша, 2001. 664 с.
337. Скиба А. Пѣніе въ народной школѣ // Народная школа. Ужгород: Новина, 1938. № 1. С. 6–8.

338. Скотний В. Раціональне та ірраціональне в науці й освіті. Київ-Дрогобич: Коло, 2003. 284 с.
339. Сможаник В. Непересічний учасник товариства «Просвіта» // Карпатський голос / Ред. В. Піпаш. Ужгород, 1999. 30 квітня – 7 травня. С. 8.
340. Стан здоровля молодіжи // Звідомлення гімназії чина оо. Василян в Ужгороді за шкільний рік 1937–38. Ужгород: Друкарня оо. Василян, 1938. С. 23–25.
341. Статистика горожанських шкіл на Подкарпатской Русі за шкільний год 1925/26 // Учитель / Ред. Й. Пешина. Ужгород: Вікторія, 1926. Рочн. VII. № 1–3. С. 156–161.
342. Статистичный перегляд // Увѣдомленя державноѣ реальноѣ гімназіѣ в Береговѣ на шкільний рок 1923–1924 / Зладив М. Грігашій. Ужгород: Вікторія, 1924. С. 33–36.
343. Степанюк О. Практична підготовка вчителів народних шкіл в учительських семінаріях України (друга пол. XIX – 30 роки XX ст.) // Рідна школа. 2004. Травень. С. 66–69.
344. Шешко Ф. Церковна музика на Підкарпатській Русі // Науковий збірник товариства «Просвіта» в Ужгороді. Річник XII / Під редакцією В. Гаджеги, А. Волошина, І. Панькевича, В. Бірчака. Ужгород: друкарня оо. Василян, 1937. С. 118–128.
345. Стратегія реформування освіти в Україні. Рекомендації з освітньої політики. К., 2003. 208 с.
346. Ступарик Б. Національна школа: витоки і становлення. Івано-Франківськ, 1992. 192 с.
347. Ступарик Б. Національна школа: витоки, становлення: Навчально-методичний посібник. К. : ІЗМН, 1998. 336 с.
348. Сулик П. Школа и спѣв // Учитель. Ужгород: Вікторія, 1932. Рочн. XIII. № 10. С. 298–302.
349. Сухомлинський В. Методика виховання колективу // В. Сухомлинський. Вибрані твори в 5 томах. К. : Радянська школа, 1976. Т. 1. С. 446–452.
350. Тарасов Г. Психологія музикального восприяття школьників // Вопросы психологии. 1991. № 2. С. 107–112.
351. Тарасов Г. Музыкальное воспитание и развитие личности (школьника) // Вопросы психологии. 1997. № 4. С. 131–134.
352. Творидло М. Драматичный кружокъ // Звѣт дѣяльности товариства «Просвѣта» Подкарпатскоѣ Русі. Ужгород: Унію, 1921. С. 18–10.
353. Творидло М. Исторія основанія товариства «Просвѣта» Подкарпатскоѣ Русі въ Ужгородѣ // Звѣт дѣяльности товариства «Просвѣта» Подкарпатскоѣ Русі. Ужгород: Унію, 1921. С. 3–10.
354. Тиводар М. Провінційна Європа між двома війнами // Карпатський край / Ред. В. Кухта. Ужгород, 1993. № 3. С. 12–14.
355. Тимканич І. Руський Національний хор в Йовродермѣ // Коломыйка. Збірник присвячений 1. з'їзду Руських національних хорів Подкарп. Русі. 13. VI. 1926. Ужгород: Унію, 1926. С. 25.

356. Тимканич І. Руський Національний хор в Йовродермъ // Народный иллюстрований календарь «Просвѣты» на рок 1927. Ужгород: Крживанек и сполка, 1926. С. 14.

357. Тимканич І. Руський Національний Хор в Кальнику, ж. Мукачевська // Коломыйка. Зборник присвячений 1. з'їзду Руських національних хорів Подкарп. Руси. 13. VI. 1926. Ужгород: Унію, 1926. С. 24–25.

358. Тимканич І. Руський Національний Хор в Кальнику, ж. Мукачевська // Народный иллюстрований календарь «Просвѣты» на рок 1927. Ужгород: Крживанек и сполка, 1926. С. 13–14.

359. Товариство «Просвѣта» в 1923 роцѣ. Короткій звѣт дѣяльности // Господарскій родинный календар «Просвѣты» на переступный рок 1924. Мукачево: Карпатія, 1923. С. 70–75.

360. Трофим'як Б. Молодь у боротьбі за Карпатську Україну (1921–1939 рр.) // Мандрівець. 2007. № 3 (68). Травень-червень. С. 29–32.

361. Туряниця В. Зародження і становлення педагогічної періодики на Закарпатті / Науковий вісник Ужгородського державного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота»: ВАТ «Патент». 1998. № 1. С. 8–16.

362. Увѣдомленія державноѣ реальноѣ гімназіѣ в Береговѣ на школьний рок 1922–1923 / Зладив М. Грігашій. Ужгород: Вікторія, 1923. 40 с.

363. Увѣдомленія державноѣ реальноѣ гімназіѣ в Береговѣ на школьний рок 1923–1924 / Зладив М. Грігашій. Ужгород: Вікторія, 1924. 72 с.

364. Увѣдомленія державноѣ реальноѣ гімназіѣ в Береговѣ на школьний рок 1924–1925 / Зладив М. Грігашій. Берегово: Меркур, 1925. 50 с.

365. Увѣдомленія державноѣ реальноѣ гімназіѣ в Береговѣ на школьний рок 1925–1926 / Зладив М. Грігашій. Берегово: Меркур, 1926. 50 с.

366. Увѣдомленія державноѣ реальноѣ гімназіѣ в Береговѣ на школьний рок 1926–27 рок / Зладив Й. Попоур. Ужгород: Меркур, 1927. 50 с.

367. Увѣдомленія державноѣ реальноѣ гімназіѣ в Береговѣ на школьний рок 1927–28. Берегово: Меркур, 1928. 72 с.

368. Увѣдомленія державноѣ реальноѣ гімназіѣ в Береговѣ на школьний рок 1928–29. Ужгород: Свобода, 1929. 71 с.

369. Ужгородська гімназія (історія, матеріали, спогади) / Ред. П. Чучка. Ужгород: ПоліПрінт, 2001. 269 с.

370. Указы и розпорядження школьного оддѣла цивильноѣ управы Подкарп. Руси. Розпорядження зъ дня 16 марта 1921, ч. 3680 // Урядовый вѣстникъ. Ужгород, 1921. Рочн. 1. 28 марта. С. 2–8.

371. Українська державна чоловіча гімназія у Перемишлі (1895–1995). Дрогобич: Відродження, 1995. 166 с.

372. Українська пісня. Авторська програма Олени та Степана Щербанів для 1-2 класів середньої загальноосвітньої школи. К. : ПОЛІФАСТ, 1995. 29 с.

373. Уральський Л. Барви гірського краю: Творчі портрети майстрів народної творчості Закарпаття. Ужгород: Закарп. обл. управління по пресі, 1994. 80 с.

374. Уральський Л. Музичний світ Закарпаття. Творчі портрети професійних та самодіяльних композиторів. Ужгород, 1995. 68 с.
375. Урядовий вѣстникъ. Ужгород, 1921. Рочн. I. 28 марта. 136 с.
376. Учитель / Ред. І. Ющишин. Львів, 1911. Р. XXIII. 382 с.
377. Учитель / Ред. С. Бочек. Ужгород, 1922. Рочн. III. 96 с.
378. Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1925. Рочн. VI. 288 с.
379. Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород: Вікторія, 1926. Рочн. VII. 230 с.
380. Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород: Вікторія, 1927. Рочн. VIII. 342 с.
381. Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1929. Рочн. X. 350 с.
382. Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1930. Рочн. XI. Ч. 1–2. 82 с.
383. Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1931. Рочн. XII. Ч. 7–8. С. 132–133.
384. Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1932. Рочн. XIII. 336 с.
385. Учительский торжественный концерт // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1926. Рочн. VII. № 1–3. С. 150–156.
386. Федака П. Нарис історії товариства «Просвіта» Карпатської Русі–України (1920–1939). Ужгород, 1941. 54 с.
387. Федака П. Народна культура українців Закарпаття на сторінках періодичних видань краю 80-х р. XIX – першої половини 40-х р. XX ст. Ужгород, 2002.
388. Федака П. Пам'ять рідної землі. Ужгород, 1996. 328 с.
389. Фекета І. Альма-Матер. Ужгородській учительській семінарії – 200 років // Карпатський край. Ужгород, 1994. Січень – лютий. № 1–2. С. 33–35.
390. Фенцик С. Дѣятельность Русскаго Культурно-Просвѣтительнаго О-ва им. А. В. Духновичавъ 1929/1930 году // Карпатській Свѣтъ. Ужгород, 1930. Г. III. № 5–6. С. 988–1002.
391. Фенцик С. Пѣсни Подкарпатских русинов. Прага, 1921. Ч. I. 24 с.
392. Фенцик С. Пѣсни Подкарпатских русинов. Прага, 1923. Ч. II. 28 с.
393. Фенцик С. Пятое Общее Собрание Общества им. А. Духновича въ Мукачевѣ (4. VI. 1928 г.) // Карпатській Свѣтъ. Ужгород, 1928. Годъ I. № 5. С. 97–100.
394. Фенцик С. Русское Культурно-Просвѣтительное Общество им. А.В.Духновича // Русській народный календарь на обыкновенный годъ 1931. Ужгород, 1930. С. 40–42.
395. Ференц П. Формування української ідентичності на Закарпатті в 20-30-х роках ХХ століття: // Автореф. дис. канд. істор. наук. Ужгород, 2006. 16 с.
396. Філіп Л. З історії Ужгородської жіночої учительської семінарії // Календар «Просвіти» на 2002 рік. Ужгород, 2002. С. 154–157.
397. Флегл В. Интерес до музикального вихованя // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород: Вікторія, 1932. Рочн. XIII. Ч. 7–8. С. 249–251.
398. Франко І. Педагогічні статті і висловлювання / Упор. Г. Дзеверін. К.: Радянська школа, 1960. 300 с.

399. Франко І. Середні школи в Галичині в 1875–1883 рр. // Педагогічні статті і висловлювання / Упор. Г. Дзеверін. К. : Радянська школа, 1960. С. 104.
400. Харнонкурт Н. Музыка як мова звука. Суми: Собор, 2002. 184 с.
401. Хачатурян Х. Обучение иностранным языкам через активизацию речевых возможностей человека на основе музыкального овосприятия. К., 1998. 200 с.
402. Ходанич П. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність українських письменників-емігрантів на Закарпатті в міжвоєнний період (1919–1939). Ужгород: Гражда, 1999. С. 25–48.
403. Хрестоматия по методике музыкального воспитания в школе / Сост. О. Апраксина. М. : Просвещение, 1987. 272 с.
404. Хроника культурной діяльности О-ва им. Александра Духновича // Карпатській свѣтъ. Ужгородъ, 1928. № 4. Г. I. С. 87–91.
405. Хроника культурной діяльности О-ва им. Александра Духновича. Лекції Русскаго Народнаго Университета въ Прагъ // Карпатській Свѣтъ. Ужгород, 1929. Г. II. № 1. С. 434–435.
406. Цуперяк М. Юність була щасливою // Берегівська українська гімназія / Ред. В. Худанич. Ужгород: Гражда, 1997. С. 110–113.
407. Чавдаров С. Чергові завдання вчителів Закарпатської області // Школа Закарпаття. К., 1946.
408. Чегиль С. Народнопросвітительная работа на Подк. Руси // Подкарпатская Русь 1919–1936 гг. Ужгород: Школьная помощь, 1936. С. 113–120.
409. Чепіга Я. Суггестія і педагогія // Учитель. Львів, 1911 . Р. XXIII. С. 135–137.
410. Чепіль М. Теорія і практика формування національної свідомості дітей та молоді Галичини (друга половина XIX – перша третина XX ст.). Дрогобич: Відродження, 2001. 503 с.
411. Чепіль М. Теорія і практика формування національної свідомості дітей та молоді Галичини (друга половина XIX ст. – 1939 р.): // Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13. 00. 01. Харків, 2001. 44 с.
412. Човрій С. Музичне виховання в початковій школі Угорщини // Acta Beregsasiensis. Науковий вісник Закарпатського інституту ім. Ф. Ракоці II. Т. IV. № 4. Берегово, 2004. С. 98–117.
413. Чорний Ю. Популярні видання навчально-методичної літератури з музичного виховання в Закарпатті // Педагогічна думка. 2006. № 4. С. 53–57.
414. Чучка П. Найдавніший середній навчальний заклад Закарпаття // Ужгородська гімназія (історія, матеріали, спогади). Ужгород: ПоліПрінт, 2001. С. 7–9.
415. Чучка П. Національна самосвідомість закарпатців // Возз'єднання: матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 55-річчю возз'єднання Закарпатської України з Україною. Ужгород: Мистецька лінія, 2001. С. 131–137.
416. Шандор В. Закарпаття. Історико-правничий нарис від IX ст. до 1920 р. Нью-Йорк, 1992. 292 с.
417. Шемет Л. Прилучення дітей до фольклорної спадщини в умовах урбанізованого середовища // Рідна школа. 2004. № 1. С. 22–25.

418. Шимек Я. Школьніцтво на Подкарп. Руси // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1925. Рочн. VI. С. 226–231.
419. Шимоновський Ф. Руський Національний хор в Гайдоши // Коломыйка. Збірник присвячений 1. з'їзду Руських національних хорів Подкарп. Руси. 13. VI. 1926. Ужгород: Унію, 1926. С. 23–24.
420. Шимоновський Ф. Руський Національний хор в Гайдоши // Народний ілюстрований календарь «Просвіты» на рок 1927. Ужгород: Крживанек и сполка, 1926. С. 12–13.
421. Школа и спѣвъ // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1932. Рочн. XIII. Ч. 10. С. 300.
422. Шляхтиченко Л. Українська гімназія в Чехословаччині // Українська гімназія в Чехії. 1925–1945 / Ред. В. Маруняк. Мюнхен, 1975. С. 7–15.
423. Штефан А. Закарпаття // Енциклопедія українознавства. Загальна частина. К., 1995. С. 933.
424. Штилиха В. Опредѣленіе цѣли воспитанія // Народная школа. Ужгород: Новина, 1936. № 8. Апрель. С. 2–5.
425. Штястный Р. Списокъ соотвѣтствующих нотныхъ произведеній // Карпатскій Свѣтъ. Ужгород, 1930. № 1–2. С. 876–880.
426. Шуневич Є. Словник співаків Західної України. Навчальний довідник для студентів спеціальності «Магістр педагогічної освіти. Викладач вокалу». Дрогобич, 2006. 106 с.
427. Що нам бавитися // Наш родный край. Тячово, 1929. Рочн. VIII. Дец. Ч. 4. С. 128.
428. Що то є товариство «Просвіта» и чим оно важне для кожного Русина? (Звѣт дѣяльности товариства за час од 1. VI. 1921. до 1. IX. 1922) // Великий ілюстрований народний календар товариства «Просвіта» на 1923 рік. Ужгород: Унію, 1922. Рочн. I. С. 113–123.
429. Щуровська-Росиневич П. 21 народна пісня в триголосному укладі для шкільних хорів. Ужгород, 1936.
430. Этवेशь І. Учебный планъ для народныхъ школъ. Буда, 1870. 48 с.
431. Юрій Костюк // В. Пагирия. Відлуння Карпат. Ужгород: Срібна Земля, 1997. С. 61–62.
432. Юрош О. Музичне виховання в Закарпатті (1919–1939 рр.): складники змісту // Молодь і ринок. Дрогобич, 2007. № 1–2 (24–25). С. 94–101.
433. Юрош О. Невідома сторінка спадщини Іштвана Мартона // Україна–Польща. Монолог – діалог культур. Студії взаємин народів-сусідів / За ред.: Скотний В., Зимомря М. Кіровоград-Дрогобич-Кошалін, 2004. Вип. 4. Т. 1. С. 368–386.
434. Юцишин І. Огляд педагогічної преси // Учитель. Львів, 1911. С. 18–26.
435. Юцишин І. Українські приватні школи в р. 1910–1911 // Учитель. Львів, 1911. Р. XXIII. С. 85–90.
436. Янів В. Студентство // Енциклопедія українознавства. Загальна частина. К., 1995. С. 960–965.

437. Янів В. Український пластовий улад // Енциклопедія українознавства. Загальна частина. К., 1995. С. 955–957.
438. Яцко П. Свято нашоѣ пѣсни // Коломыйка. Зборник присвячений I з'їзду Руських національних хорів Подкарп. Руси. Ужгород: Унію, 1926. С. 11–12.
439. Закарпатський обласний державний архів у Берегові (далі – ЗОДА у Берегові) // Ф. 12, оп. 3, сп. 659, поч. 20 жовтня 1922 р. – зак. 3 груд. 1923 р. на 239 лист. (Ужгородський жупанський уряд. Статути т-ств спортивних, сільськогосп., культ.-освітн., інших профес. спілок, списки товариств і землевласників в районі с. Єсень).
440. ЗОДА у Берегові // Ф. 28, од. зб. 2172 (Законопроект уніфікаційного закона про відкриття та утримання початкових шкіл та про відвідування їх дітьми).
441. ЗОДА у Берегові // Ф. 28, оп. 1, т. 1, од. зб. 891, 4 арк.
442. ЗОДА у Берегові // Ф. 28, оп. 1, од. зб. 1183, поч. 1923 – зак. 1925 (Переписка з дирекцією Ужгородської гімназії про фінансування гімназії та списки учнів цієї гімназії).
443. ЗОДА у Берегові // Ф. 28, оп. 1, сп. 1183 (Програма свята в честь 50-рочного ювілею Августина Волошина для 18-го марта 1924 р. в Ужгородѣ).
444. ЗОДА у Берегові // Ф. 56, оп. 1, сп. 90, поч. 16. V. 1921 – 14. X. 1925, на 9 лист. (Ужгородський шкільний інспекторат. Річний статистичний звіт дирекції Ужгородської півцо-учительської семінарії про стан цієї школи за 1924/25 навч. рік та список вчителів).
445. ЗОДА у Берегові // Ф. 56, оп. 1, сп. 200, на 21 лист., нач. 16. 12. 1927 – 1. 02. 1934 (Оголошення городської управи в Ужгороді про відкриття музикального курса і статистичні дані дирекцій Ужгородської римо-католицької і Радванської початкової шкіл про стан Ужгородської школи за 1927 рік).
446. ЗОДА у Берегові // Ф. 56, оп. 1, сп. 458, поч. 15. XI. 1935р. – зак. 3. VII. 1937 р., на 35 лист. (Ужгородський шкільний інспекторат. Статистичні дані Ужгородського шкільного інспектората про кількість клас і вчителів при школах округи, за 1936/37 навчальний рік та відомості про оплату зарплати шкільного інспектора при обстеженнях).
447. ЗОДА у Берегові // Ф. 56, оп. 2, сп. 103 (Програма концерту в Ужгороді, 1.09.1927 р.).
448. ЗОДА у Берегові // Ф. 56, оп. 3, сп. 60, нач. 10. I. 21 р. – зак. 15. XII. 1922 р., 69 арк. (Ужгородський окружний шкільний інспекторат. Дневник учета работы Ужгородской духовной семинарии).
449. ЗОДА у Берегові // Ф. 56, оп. 5, сп. 24, нач. 24. 11. 1924 – оконч. 24. 11. 1924, на 2 лист. (Ужгородський окружний шкільний інспекторат, м. Ужгород. Розклад уроків школи в с. Йовра на 1924/25 рік).
450. ЗОДА у Берегові // Ф. 56, оп. 5, сп. 109, на 4 лист. ; 5. 12. 1936–5. 06. 1937 (Циркуляр інспекторату про поліпшення музичної освіти, відношення Реферату освіти до правління товариства ім. О. Духновича про дозвіл участі вчителів і учнів у святкуванні «Дня русской культуры»).
451. ЗОДА у Берегові // Ф. 72, оп. 2, сп. 128, поч. 13 лютого 1938 – зав. 13 лютого 1938 (Культурно-просвітне товариство «Просвіта» в Ужгороді. Розпорядження

- діячеві «Просвіти» Голоті Якову про надання матеріалів А. Шерегію для підготовки приєднання «Нової сцени» до товариства «Руський театр», ноти колядок).
452. ЗОДА у Берегові // Ф. 336, оп. 2, сп. 103, 345 с., нач. 7. 12. 1926 – оконч. 30. 12. 1927 г. на 354 лист. (Переписка с вышестоящими школьными учреждениями по педагогич. вопросам. Греко-католическая пѣвчо-учит. семинарія въ Ужгородѣ).
453. ЗОДА у Берегові // Ф. 391, оп. 4, од. зб. 686, 1 арк.
454. ЗОДА у Берегові // Ф. 1046, оп. 1, сп. 3, 235 лист. (Головна школьна книга 1922/1923 шк. р. Ужгородская русская начальная школа на пл. Массарика. Журнал успеваемости у 1-6 класі за 1922–23 уч. г.).
455. ЗОДА у Берегові // Ф. 1046, оп. 1, сп. 13, 154 арк. (Державна народна школа руська в Ужгородѣ. 6-класова школа. Шк. годъ 1926–1927. Управ. Петро Петрецький).
456. ЗОДА у Берегові // Ф. 1048, оп. 1, сп. 10, нач. 1937 – ок. 1938., на 26 лист. (Ужгородская греко-католическая учительская семинария. Классификационный журнал учащихся за 1937-38 уч. год. Журнал дяковський курс греко-кат. Пѣвчоучительськоѣ семинаріѣ в Ужгородѣ. Шк. рок 1937/38).
457. ЗОДА у Берегові // Ф. 1049, оп. 1, сп. 3, нач. 1. 09. 1922 – окон. 26. 06. 1926 р., на 22 лист. (Ужгородська учительська семінарія м. Ужгород. Табелі успішності та відвідування учнів V – VIII класів за 1922-26 навчальні роки).
458. ЗОДА у Берегові // Ф. 1049, оп. 1, сп. 7, нач. 24. 06. 1930 – оконч. 24. 09. 1935 (Ужгородская греко-католическая учительская семинария, г. Ужгород. Свидетельства учащихся об окончании семинарии за 1929–1930 учебный год – 1934–1935 уч. год).
459. ЗОДА у Берегові // Ф. 1049, оп. 1, сп. 17, нач. 1932 г. – оконч. 1933 г., 22 арк. (Ужгородская греко-католическая учительская семинария, г. Ужгород. Классификационный журнал учащихся IV класса за 1932–1933 учебный год).
460. ЗОДА у Берегові // Р 64, од. зб. 372 (Розклад учебного матеріала для народных школ Севлюшського округа. Севлюш, 1924).
461. ЗОДА у Берегові // У 91, шифр 372 (Учебни основы для горожанских школ Подкарпатскоѣ Руси. Ужгород, 1922).
462. Aczél L. Ugocsa vármegye népok tatásügye . Budapest, 1908. 93 old.
463. Danckert W. Das europäische Volkslied. Mit 364 Notenbeispielen und 19 tabellarischen Übersichten. Berlin: Bernhard Hannefeld Verlag, 2001. 446 S.
464. Erödi E. Énekeskönyv. I. Füzet. Budapest: Lampel R. Könyv kereskedése, 1906. 34 o.
465. Erödi E. Énekeskönyv. II. Füzet. Budapest: Lampel R. Könyv kereskedése, 1906. 50 o.
466. Erödi E. Énekeskönyv. III. Füzet. Budapest: Lampel R. Könyv kereskedése, 1906. 66 o.
467. Erödi E. Énekeskönyv. IV. Füzet. Budapest: Lampel R. Könyv kereskedése, 1906. 80 o.
468. Hálás F. Államiné poktatás. Budapest: Az Athenaeum kiadója, 1902. 272 o.
469. Jakeš A., Šimek J. Školství na Podk. Rusi. Школьніцтво на Подк. Руси // Учитель / Ред. Й. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1929. Рочн. X. Ч. 9–10. С. 289–304.

470. Kocipiński A. Piśni, dumki i szumki ruśkocho naroda na Podoli Ukraini i w Małorossiji. Kijew-Kaminec, 1862. 32 s.
471. Krajewski M. Dzieje wychowania i doktryn pedagogicznych. Zarys wykładu. Płock, 2003. 315 s.
472. Matej J. Dejiny českej a slovenskej pedagogiky. Bratislava, 1976. 469 s.
473. Nowak K., Pawlisz Z. Ojczyzno ma. 103 piosenki patriotyczne i żołnierskie z zapisem nutowym i harmonizacją. Kraków: BESEDER, 2001. 160 s.
474. Ödön G. Uj Magyar Daloskönyv. Iskolái használatra. Budapest: Rosznyái Károly könyvé szenemü kiadása, 1913. 168 o.
475. Pešina J. Cestovni a učebny plan vlastivedneho kursu pro učitelstvo narodnich škol v Rachove 1931 // Учитель / Ред. Ё. Пешина, Ю. Ревай. Ужгород, 1931. Рочн. XII. Ч. 4–6. С. 7–15.
476. Pešina J. Školstvi na Podkarpatské Rusi v přítomnosti. Praha: Statni nakladatelstvo, 1933. 51 s.
477. Pinck L. Volkslieder von Goethe im Elsaß gesammelt mit Melodien und Varianten aus Lothringen. Heidelberg: Carl Winters Universitäts-Buchhandlung, 1932. 122 S.
478. Podkarpatská Rus / Redigovali J. Chmelár, S. Klima, J. Nečas. Praha: Orbis, 1923.
479. Sládek F. Spevnik pre školy slovenské. Diel I. Praha, 1919. 64 s.
480. Volosin Á. Kisorosz (ruszin) nyelvtan. Uzshorod: Unio, 1920. 212 o.
481. Zatloukal J. Podkarpatska Rus. Bratislava: Klub přátel Podkarpatské Rusi, 1936. S. 261–263.
482. Zymomrya M. Przedmowa // Maria Jolanta Źmichrowska. Szkolnictwo Polskie i Ukraińskie: Rozwiązania modelowe. Drohobycz: Koło, 2006. S. 4–12.
483. Źmichrowska M. J. Małżeństwo i rodzina w chrześcijaństwie i islamie. Wspólne tradycje. Częstochowa, 2007. 228 s.
484. Źmichrowska M. J. Pierwszy Ogólnopolski Kongres Dziecka (2 – 4 października 1938 r.). Częstochowa, 2007. 144 s.
485. Źmichrowska M. J. Szkolnictwo polskie i ukraińskie: rozwiązania modelowe / Redaktor: M. Zymomrya. Drohobycz: Koło, 2006. 142 s.
486. Źmichrowska M. J. Towarzystwo szkoły ludowej (1891–1939). Olsztyn, 1992. 164 s.

УЖГОРОДСЬКІЙ ДИТЯЧІЙ МУЗИЧНІЙ ШКОЛІ ІМЕНІ ПЕТРА ЧАЙКОВСЬКОГО – 70. ВІХИ СТАНОВЛЕННЯ (Ужгород, 2015)

Важливим джерелом збагачення освіти, зокрема її складової – виховання музичними взірцями, постають дослідження про творчу спадщину українських педагогів, які в різні історичні періоди нагромадили вагомий досвід навчання і виховання молоді. Звідси – вагомість вивчення історії музичного виховання в Україні, що зумовлене сучасними тенденціями, які спричинили якісно нові умови для відродження української культури, розбудови національної школи, виховання національно свідомого молодого покоління.

Історія шкільного музичного виховання в Закарпатті з акцентом на складниках та функціях містить перспективи для дослідницьких пошуків. Осібне місце в хроніці розвитку музичного виховання в Закарпатті належить Ужгородській дитячій музичній школі імені Петра Чайковського. Важливий акцент: 2015 року минає 70 літ від часу заснування цього культурно-освітнього осередку.

Ужгородська дитяча музична школа заснована 20 березня 1945 року. Її духовним патроном став носій світової музики Петро Чайковський (1840 – 1893), який походив із давнього українського родоводу Чайків. Школа стала за новітньої доби першим професійним державним мистецьким навчальним закладом в Закарпатті. Цей осередок органічно вписався в історію освіти краю. За весь період діяльності музичної школи вона заслужено посідає провідне місце в естетичному вихованні підростаючого покоління. Звісно, змінюються імена вихованців: адже за сім десятків років тут навчалися понад чотири тисячі учнів. Однак незмінною залишається переємність кращих педагогічних і мистецьких традицій. Стосовно їхніх витоків, то варто нагадати такі факти.

У першому навчальному році тут навчалось 50 учнів і працювало 7 викладачів. Скромним колективом керував у 1946 – 1948 рр. Дезидерій Задор (1912 – 1985), видатний музикант, композитор-новатор, вчений-фольклорист, культурно-освітній діяч. До слова, на виконавському радіо-конкурсі імені Ф. Шопена, що відбувся 1937 року, уродженець міста над Ужем посів друге місце з-поміж 67 претендентів. Тут доречно згадати промовисту деталь: Анастасія Домбровська та Анжеліка Фукс 2001 року здобули другу премію на II міжнародному конкурсі молодих піаністів на батьківщині Сергія Прокоф'єва. Перші кроки на шляху свого професійного становлення вони зробили у стінах Ужгородської музичної школи.

Постать Дезидерія Задора, власне, як композитора, піаніста, педагога, загалом досліджена. І це потверджує його значимість в культурному житті краю. Однак, як слушно стверджує Степан Бунда, мало хто відає про внутрішні переживання митця, коли 1945 року йому доручили очолити колектив Ужго-

родської музичної школи. Батько Дезидерія Задора був учителем угорської римо-католицької народної школи, кантором і органістом Ужгородської римо-католицької церкви, диригентом угорського самодіяльного хору «Долардо». Дезидерію Задору як директору школи віддали в розпорядження приміщення монашок римо-католицької церкви. Його виховання і відношення до релігії за таких умов викликало відчуття боротьби зі власним внутрішнім світом. Які непрості почуття вирували в душі Дезидерія Задора? Про це знають тільки його близькі. Втім, директор школи доклав неймовірних зусиль для того, щоб черниці не опинилися на вулиці. Він подбав про те, щоб їм було виділено маленьку кімнатку у далекому кутику будівлі школи, що сполучається зі старовинною спорудою, за якою закріпилася назва «Будинок Гізелли».

Дезидерію Задору щастило на пошук творчих викладачів. До них належали Семираїда Хосроєва-Щекіна (директор школи у 1948 – 1949 н. р.), Віра Ромішовська, Янка Гергей, Карл Воска, Зігмунд Лендел, Єлизавета Грабар, Олена Гайто, Євгенія Бокшай, Єлизавета Желтвай. Зрозуміло, зразок працьовитості виказував Дезидерій Задор. Він вдало об'єднував представників різних педагогічних шкіл, носії яких здобули освіту в Празькій, Віденській, Ленінградській, Московській консерваторіях, а також в інших навчальних закладах. Згодом це коло педагогів збагатили Роза Пляскова (директор школи у 1948 – 1952 рр.), Володимир Гошовський, Іван Серій, Петро Нефедов, Павло Терещенко, Кім Федорко, Степан та Олена Мартон, Юхим Фломен, Сергій та Тетяна Кликови, Марія Вантюх, Борис та Надія Затіни, Аліса Букаєва, Степан Арпа, Олена Цитровська, Ганна Головачко, Еміль Кобулей, Лідія Муромцева, Георгіна Станко, Ганна та Арпад Петкі, Анатолій Донець, Віра Гіріц. Так, приміром, у 50-х- 60-х рр. педагогічний колектив школи поповнили вихованці Ужгородського музичного училища: Йосип Базел (віолончель), Степан Бунда, Іван Дюлай, Людвиг Товт (скрипка), Маріанна Валковська, Магдаліна Єндрик, Марія Тимканич, Єва Оремус (фортепіано), Михайло Керецман (баян). Без сумніву, це покоління педагогів започаткувало примітний рух до високого професіоналізму, що був позначений постійним навчанням, загостреним почуттям відповідальності, відданості обраній професії, прищепленням любові до дітей. У стінах школи нуртували джерела цієї любові, які за різних епох творили самобутній візерунок передусім в таких промовистих іменах, як Андрій Бачинський (1732 – 1809), Петро Лодій (1769 – 1829), Юрій Гуца-Венелін (1803 – 1865), Олександр Духнович (1803 – 1865), Василь Гренджа-Донський (1897 – 1974).

Традиції Дезидерія Задора зримо примножив інноваційними технологіями його наступник – Сергій Кликов (1923 – 2013), який упродовж 18 років (1952 – 1970 рр.) очолював колектив музичної школи. Він домігся як кількісного зростання учнівського та педагогічного колективів, так і підвищення якості викладання й виховання музично обдарованих дітей. Разом з ним на-

полегливо працювали заступники з навчальної роботи Людвиг Товт, Йосип Базел (1932 – 2013) та Степан Бунда. Саме на цей період припадає організація учнівських хорів, струнного й духового оркестрів, а також оркестру народних інструментів. Аналогічний оркестр народних інструментів був заснований і для викладачів під орудою Володимира Гошовського (1922 – 1996).

У 1970 – 1982 рр. чимало зусиль для професійного зростання педагогічного колективу та досягнення високих результатів у навчанні юних музикантів доклав Василь Білей (1935 – 2009), який активно підтримував ініціативи Бориса Затіна, досвідченого заступника з питань навчальної роботи. Зрозуміло, славу музичної школи уособлювали кращі випускники. Чимало з них стали відомими професійними музикантами, педагогами, артистами, зокрема, Гліб Добрушкін, Йозеф Ермін, Мирослава Пал, Віола Самборська, Маріанна Сокач, Вікторія Соколовська, Олена Туряниця, Тетяна Шапран (фортепіано), Атілла Боніславський, Лідія Задорожна, Владислав Юрош (скрипка), Федір Балог (флейта), Володимир Брецько (тромбон), Валентина Зелінка (академічний вокал), Михайло Лакатош (гобой), Віра Мадяр-Новак (музикознавець), Павло Рунов (баян), Еміл Сокач (диригент), Петро Сокач (віолончель), Федір Томич (кларнет). До цієї плеяди належать численні лауреати, дипломанти міжнародних і республіканських конкурсів, у тім числі композитори Анатолій Затін, Віктор Теличко, Ганна Роттенштейн (фортепіано), Йосип та Михайло Копельмани, Сава Лацанич (скрипка), Іван та Мирослав Шутки (скрипка, віолончель), Діана Гавата (віолончель), Олдржих Тимур (флейта). Ще один примітний штрих: окремі вихованці музичної школи досягли високих результатів в різних галузях, зокрема, Ярослав Герзанич (скрипка) та Тарас Шляхта (фортепіано) нині доктори медичних наук, а Іван Зимомря (віолончель) став доктором філологічних наук, відомим літературознавцем, членом Національної спілки письменників України. Не можна оминати увагою Вікторію Свалявчик-Цанько, яка є диригентом симфонічного оркестру Закарпатської обласної філармонії, а також Євгена Ясинського, активного у багатьох ділянках духовних змагань.

Що є запорукою успіхів? Насамперед праця колективу загалом і кожного – зосібна. Без перебільшення можна стверджувати: школа як освітній осередок покликана зберегти найцінніші культурні скарби народу. Адже якість його духовних набутків визначається, чи не в першу чергу, рівнем освіти та її змістом. Що ж, таке розуміння «високої матерії» було характерне для Івана Шляхти, якому випало у 1982 – 2010 рр. бути керманичем музичної школи. Для нього як директора не існувало такої деталі, яка могла видаватися недоцільною в робочому ритмі. Все важливе, коли йдеться про забезпечення належного освітлення в шкільних класах, тепла в холодну пору року, піклування про колег тощо.

Скажімо, коли члени колективу влітку набиралися сил, Іван Шляхта переймався клопотами, пов'язаними з ремонтними роботами у шкільному госпо-

дарстві. Примітний факт: він власноруч посадив на подвір'ї школи ялинки та красуні-берізки... Тому, хто тут нині працює, вони чомусь нагадують нотний візерунок, позначений комфортом. А для тих, хто на заслуженому відпочинку, пригадається радше клопіт із розпалювання печі... Цікавими споминами про життєдіяльність осередку поділилася з авторкою цих рядків Одарка Зимомря, яка упродовж 1980 – 2000 рр. працювала у фортепіанному відділі. Майже три десятиліття Іван Шляхта очолював педагогічний колектив школи. Завдяки його зусиллям стало можливим спорудження великої концертної зали. Впадає в око матеріальна база: сьогодні школа посідає чотири ошатні корпуси. Це – також одна зі заслуг Івана Шляхти як керівника. Годиться наголосити, що цій його посаді передувала інша: тривалий час Іван Шляхта виконував обов'язки заступника директора Закарпатської обласної філармонії, а згодом – директора Ужгородської вечірньої музичної школи для робочої молоді, що була заснована 1953 року. Відрадно, що Іван Шляхта за сумлінну діяльність удостоєний звання «Почесний громадянин міста Ужгород».

На зламі ХХ – початку ХХІ ст. чимало доброго в організацію навчально-виховної та позакласної роботи школи привнесли Євгеній Сендерович, Омелян Попович, Ярослав Шелельо, Золтан Коложварі, Єлизавета Шнайдер, Раїса Затіна, Михайло Павлович, Катерина Пархоменко та Олеся Федунів. У 2010 – 2011 н. р. школою керував талановитий музикант Степан Ясницький, а в 2011 році посаду директора посіла Олена Охрим. В її особі колектив школи має обдаровану очільницю. Вона успішно поєднує як виконавчу, так і громадсько-освітню діяльність. Її інноваційні ініціативи сприяють здійсненню нової програми розвитку дошкільного спрямування, що отримав назву «Перші кроки». Цей почин втілює в життя Інга Боговська. Одне слово, за сучасних умов навчання учнів у школі проводиться за 28 спеціальностями, у тім числі на 6 відділах (струнно-смічкові інструменти, духові інструменти, народні інструменти, фортепіанний, музично-теоретичний, вокальний). Хроніка добрих справ містить одну визначальну складову: за минулі десятиліття музичну освіту в школі здобуло понад 4000 дітей.

До речі, вчителька музики з Кушниці Ольга Рішаві (1903 – 1993), авторка двох поетичних збірок «Голуба мандрівка» (Ужгород, 1979) та «Рокам подвоєно ціну» (Ужгород, 1996), стверджувала: «Два дерева зійшлись, немов два брати, яким судилось разом мандрувати. Не всім подібне випадає щастя». Це формулювання нагадує взаємодію між учителем та учнем. Звідси – примітний факт: на базі школи ще 2000 року було відкрито два філіали – «Первоцвіт» та «Грант». До того ж, зміцнюється співпраця з директором СШ № 2 Ярославом Кирликом. У цих освітніх осередках надається значна увага основам музичної грамоти в початкових класах. Натомість для того, хто вирішує продовжити навчання музикою, є можливість її набути в основному складі контингенту музичної школи, що складає 600 учнів. На відділі фортепіано навчається 300 учнів, відділі струнно-смічкових інструментів – 90 учнів, відділі духових та

ударних інструментів – 90 учнів, відділі народних інструментів – 90 учнів, відділі вокального співу – 30 учнів.

У скарбниці школи зберігаються й такі раритетні для міста інструменти, як клавесин, електричний музичний інструмент – орган. Ці інструменти користуються особливою увагою учнів на шкільних концертах школи. Вияв зацікавленості до цих інструментів виховує у дітей автентичність слухового сприйняття. До речі, за останні роки збільшилася кількість учнів, які навчаються в класах дитячого вокалу, композиції та органу. Клас органу під керівництвом заслуженої артистки України, солістки обласної державної філармонії Наталії Висіч (1951 – 2013) домігся високих результатів, а нині її естафету гідно несе викладач школи Катерина Гаžo. Концерти кращих органістів відбулись у Києві, Будапешті, Женеві.

На базі музичної школи розгорнули свою виконавську діяльність три великі учнівські інструментальні колективи. Це – оркестр народних інструментів (керівник Світлана Крицька), духовий оркестр (керівник Віталій Шулик) та струнний оркестр (керівник Степан Ясницький). Широкий розголос викликають колективи ансамблю віолончелістів (керівник Мирослав Шутко), унісону скрипалів (керівник Лариса Лозова), баяністів (керівник Сніжана Мисяк).

Без сумніву, музична школа імені Петра Чайковського має авторитет, що потверджується результатами. Останні були б немислимыми без того внеску, який поєднується з іменами майстрів педагогічного цеху. Визнання школі принесли за минулих років Віола Білей (1936 – 2008), Микола Сич (1958 – 2013), Іван Швенда (1937 – 2000), Іван Шляхта, Юрій Бабидорич, Зінаїда Гайчук, Василь Драга, Ганна Дюлай, Одарка Зимомря, Петро Кобака, Рима Міцанко, Іван Міллер, Ірина Ночевна, Любов Потіш, Валентина Рівіс, Віола Самборська, Тетяна Тен-Бородіна, Тетяна Тимур, Ольга Трохимович, Оксана Шляхта, Ярослав та Олександра Шелельо, Олександр Штець, Габрієла Щока, Ольга Яцкович і приносять нині такі педагоги, як Людмила Бильова, Надія Бугра, Марина Волошина, Юлія Головнич, Йосип Загенський, Катерина Карцуб, Анелія Петрова, Євгенія Піцур, Габрієла Потушняк, Любов Рак, Лоліта Раткай, Олександра Російська, Алла Федосова, Наталія Хохлова, Тетяна Шалигіна, Людмила Шапран, Єлизавета Шнайдер, Мирослав Шутко, Наталія Шутко, Владислав Юрош, Наталія Ясинська. Варто наголосити: вихованці школи, зокрема, Олександра Баганич, Таїсія Запісочна, Катерина Ісак, Христина Керестей, Марина Рогожина, Анжеліка Фукс, Катерина Шапран, неодноразово виступали з концертними програмами у різних містах Угорщини, Словаччини, Чехії, Румунії, Грузії, Італії, Німеччини.

Період зламу століть став особливо плідним на зростання юних талантів. Так, успішно виступали на міжнародних, всеукраїнських та обласних конкурсах Анастасія Домбровська, Ольга Петрецька (викладач Людмила Шапран; фортепіано), Катерина Кун (викладач Тетяна Шалигіна; фортепіано), Катерина Ісак, Анжеліка Фукс (викладач Олександра Російська; фортепіано), Станіс-

лав Русин (викладач Валентина Зелінка; вокал), Михайло Штефко (викладач Оксана Буковська; скрипка), Ганна Ліхтей (викладач Мар'яна Сокач; фортепіано), Наталія Неділько (викладач Наталія Шутко; фортепіано), Богдана Неділько (викладач Мирослав Шутко; віолончель), Федір Павук (викладач Олена Юрош; фортепіано), Катерина Шапран (викладач Наталія Вісич; орган; викладач Людмила Шапран; фортепіано).

Лауреатами міжнародного міжрегіонального конкурсу «Срібний Дзвін» та міжнародного конкурсу юних піаністів імені Анатолія Затіна стали учні школи Наталія Гоцуляк, Ганна Данканич, Ганна Ліхтей, Наталія Лендел, Анна Маргітич, Наталія Неділько (фортепіано), Андрій Стефанцов (флейта). Серед переможців міжнародного конкурсу «Закарпатський Едельвейс», започаткованого 2005 року, також чимало вихованців музичного осередку: Василь Дюлай (скрипка), Ярослав Заяць (гітара), Тетяна Гецко, Катерина Ланова, Кароліна Казьмірова, Валерій Пап, Владислав Юрош (фортепіано). Відрадно, що у 2014 році першу премію – в різних номінаціях – отримали Софія Канчій (викладач Лариса Неділько; фортепіано), Жофія Пердук та Єлизавета Легеза (викладач Наталія Кирлик; фортепіанний дует). Крім того, в 2012 – 2014 рр. успішними виступами на міжнародному конкурсі в місті Сігету-Мармація (Румунія) порадували Аліна Лукачович, Анна Лукачович (віолончель), Агнеса Панаріна (фортепіано), Володимир Кордан (туба), Василь Дюлай (фортепіано, скрипка), Ярослав Заяць (гітара), Олександра Скиба, Марк Кужим (скрипка). Поза всяким сумнівом, помітно зміцнюються позиції майстерності виконання учнів, коли йде тісний зв'язок між школами-побратимами зі Словаччини, Угорщини. Наприклад, конкурси у містах Тириксентміклош та Кішварда (Угорщина) надали сценічної впевненості Христині Дукай (викладач Вікторія Сабов; фортепіано), Софії Канчій (викладач Лариса Неділько; фортепіано), сестрам Анні та Аліні Лукачович (викладач Тетяна Пасербович; віолончель), Іріс Крайзман, Петрові Сокачу, Ярині Ясницькій (викладач Мирослав Шутко; віолончель).

У школі набула традиції практика: в обласній філармонії проводяться концерти лауреатів конкурсів Ужгородської музичної школи «Грають юні віртуози». За підтримки керівника Камерного оркестру Закарпатської обласної філармонії Владислава Юроша учні Христина Пригородська (викладач Тетяна Шалигіна), Богдан Ганулич (викладач Павло Біляк), Андрій Сойма, Агнеса Панаріна (викладач Олена Юрош), Володимир Кордан (викладач Роман Купар) мали змогу активно співпрацювати з професійним колективом філармонії.

Кращі учні Аліна Лукачович (викладач Тетяна Пасербович), Ярина Ясницька (викладач Мирослав Шутко), Віктор Склярів та Олександр Педченко (викладач Надія Бугра) виступали в залі мистецького центру «Галерея Ілько» разом зі зразковим струнним оркестром викладачів школи (керівник Степан Ясницький), а Віктор Пап (викладач Олена Тимчик) заспівував духовому ор-

кестру Закарпатської обласної філармонії (керівник Володимир Співак). Виступи хорових колективів школи під керівництвом Валентини Зелінки (хор учнів молодших класів) та Олени Тимчик (хор учнів старших класів) не обходяться без інструментальної підтримки, власне, як шкільного викладацького струнного оркестру, так і молодіжного струнного оркестру (диригент Олена Короленко) та ансамблю домристів (керівник Тетяна Ігнат).

Важко не погодитись з популярною тезою: «Творчість – це рушійна сила, яка підтримує в нас життя». Цю думку гідно утверджують у щоденній праці Людмила Бильова, Катерина Карцуб, Анелія Петрова, Євгенія Піцур, Олександра Російська, Тетяна Шалигіна, Людмила Шапран, Єлизавета Шнайдер, Наталія Шутко (фортепіано), Раїса Затіна, Наталія Ясінська (баян), Тетяна Ігнат (домра), Надія Бугра, Марина Волошина (гітара, домра), Йосип Загенський (акордеон), Оксана Буковська, Габрієла Потушняк, Алла Федосова (скрипка), Мирослав Шутко (віолончель), Юлія Головнич, Любов Рак (музична теорія). Зрозуміло, не йдеться про пошук вододілу між особистостями. Однак ювілейна подія передбачає ті начала, які творять жанрову основу святкового матеріалу. Тому доцільно виокремити ще імена таких викладачів фортепіанного відділу, як Христина Атрощенко, Інга Боговська, Катерина Гажо, Яна Голінко, Надія Індріксон, Мар'яна Калиній, Світлана Калиній, Наталія Кирлик, Наталія Кукол, Надія Куцик, Таміла Левицька, Сільвія Матяшевські, Марія Негер, Лариса Неділько, Олена Охрим, Анжела Олійник, Катерина Пархоменко, Елеонора Потапчук, Данієла Потушняк, Мирослава Пранничук, Вікторія Ріцко, Ольга Роман, Вікторія Сабов, Анжела Сусік, Іванна Томчич, Надія Томчич, Тетяна Тіщенко, Олеся Федунів, Лілія Худик, Яна Школяр, Олеся Шкріба, викладачів відділу духових інструментів – Павло Біляк, Артем Калинич, Олександр Коляджин, Роман Купар, Михайло Павлович, Роберт Сич, Еріка Співак, викладачів відділу струнно-смичкових інструментів – Ольга Гойберг, Лариса Лозова, Тетяна Пасербович, Мар'яна Печора, Ярослава Ясниська, Степан Ясницький, Владислав Юрош, викладачів відділу народних інструментів – Андрій Грекул, Світлана Крицька, Сніжана Мисяк, Катерина Шелельо, викладачів відділу музично-теоретичних дисциплін Катерина Кашшай, Олена Ляховець, Олена Мильо, Наталія Перегинець, Наталія Піцур, Олена Токар, Вікторія Фролова, Катерина Оленич (1982 – 2014), відділу вокального співу – Світлана Глеба, Валентина Зелінка, Марія Мудранинець, Олена Тимчик. До речі, викладач Наталія Піцур ґрунтовно досліджує творчість відомого композитора, заслуженого діяча мистецтв України Степана Мартон (1923 – 1996). За монографічну працю «Іштван Мартон» (1998) їй присуджено премію імені Д. Задора.

70 років вписано в історію музичної школи імені Петра Чайковського. За цей час вона стала одним із тих вагомих осередків, які успішно прилучають обдаровану молодь до світу музичної культури, до чарівних мелодій життя. Є спонукка завершити цей масив поетичними рядками Генія України – Тараса Шевченка (1814 – 1861):

Огні горять, музика грає,
Музика плаче, завиває;
Алмазом добрим, дорогим
Сіяють очі молодії;
Витає радість і надія...

Так, надія постає джерелом нових починань, задумів, устремлінь. Усе це – твердий ґрунт сподіватися, що Ужгородська музична школа імені Петра Чайковського має великі потенційні можливості на наступні плodотворні десятиліття. А за першим століттям надійдуть нові, бо школа заснована, сказати б словами Миколи Вінграновського, «на срібнім березі» непроминальної річки Уж...

МАЛОВІДОМА СТОРІНКА ДІЯЛЬНОСТІ СОФІЇ ДНІСТРЯНСЬКОЇ

За твердженням визначного українського композитора Станіслава Людкевича (1879 – 1979), «музика – це... загальнолюдська потреба душі, яка від старовинних віків вважалася дуже важливим чинником освічення та суспільного виховання»¹. Цей чинник є спонукою до вивчення тенденцій музичного виховання у різних регіонах України. Зокрема, це стосується Закарпаття, де жили й творили такі культурно-освітні діячі, як Є. Бокшай, І. Бокшай, К. Воска, Я. Гергей, М. Гоєр, Г. Гузенний, Б. Дуб, Д. Задор, О. Кізима, М. Кобза, М. Рошачівський, П. Світлик, А. Скиба, С. Фенцик. На жаль, названі імена переважно й досі малознані в українському мистецькому просторі. Проте вони заслуговують на вивчення та поширення їхніх кращих досягнень в умовах незалежної Української держави.

Що характерне для музичного світу Закарпаття, яке відомий український поет Василь Пачовський (1878 – 1942) метафорично назвав Срібною Землею? Передусім йдеться про інонаціональне середовище. Адже в ньому відбувалася взаємодія багатьох культур, у першу чергу, українського, угорського, чеського, словацького, румунського, німецького народів². Стрижневі позиції розвитку музичного виховання у Закарпатті були закладені у відповідності до рівня етапів, що мають суттєві відмінності. Йдеться про період існування Австро-Угорської монархії (1867 – 1918) та Чехословацької Республіки (1919 – 1939). У зв'язку з розпадом Австро-Угорської монархії від 31 жовтня 1918 року

¹ Гордійчук М. С. Людкевич – музикознавець // С. Людкевич. Дослідження і статті. Київ, 1976. С. 16.

² Кемінь В. Розвиток освіти й педагогічної думки українців у країнах Центральної, Східної та Південно-Східної Європи (1918-1996 рр.). К., 1997. 234 с. ; Рего Г. До питання про особливості мовленевого поступу дошкільників у контексті полі етнічного середовища (на матеріалі Закарпаття) // Молодь і ринок. Дрогобич. 2006. № 5 (20). С. 128–131.

мирним шляхом відбувся вихід Закарпаття з її державного організму, а відтак – на умовах Сен-Жерменського договору від 10 вересня 1919 року – входу у новостворену Чехословацьку Республіку. Це викликало можливість для поживлення розвитку національної школи, бо ж уряд нової держави був зацікавлений у проведенні корінних змін на користь автохтонного населення краю. У результаті цього українське шкільництво набуло системно нової якості, якщо аналізувати його потенціал на зламі XIX – початку XX століть. Рух до його відродження охоплював природне прилучення молоді до національної музичної культури, пісенного багатства українського народу загалом¹.

Інонаціональна атмосфера позитивно вплинула на формування музичного світу українського Закарпаття, збагативши його мелодику. Так, у творчості композиторів Д. Задора (1912 – 1985) та І. Мартона (1923 – 1996) відчутні, окрім українських мотивів, елементи угорської, словацької, румунської культур. Це – суттєва відмінність, що проступає у творах, наприклад, О. Кошиця (1875 – 1944), К. Стеценка (1882 – 1922), М. Леонтовича (1877 – 1921), представників ареалу Наддніпрянської України. У цьому зв'язку цікавим є невідоме досі свідчення відомої піаністки та педагога Софії Дністрянської (1885 – 1956), яке міститься у її щоденнику з нагоди двадцятих роковин смерті Миколи Лисенка. Воно датоване 1932 роком. С. Дністрянська слушно вказувала, що національний колорит українського народу – основа творчості автора опери «Різдвяна ніч» (1873). І ця своєрідна ознака викликала плідотворний вплив на закарпатських композиторів. Щоправда, на думку С. Дністрянської, М. Лисенко був носієм і трансцендентних вартостей, в яких нуртували гуманістичні ідеали. Ці інтонації були своєрідними обрамленнями для української народної музики, краса якої підносила її до рівня світової музичної культури. Характеризуючи слов'янський мелос, С. Дністрянська переконливо виокремлювала діатонізм, що примітний для українських народних пісень. На її думку, українська народна пісня виказує хроматичні зміни первісних діатонічних ладів з надмірними секундами і зменшеними квартами. Дослідниця високо оцінює історичне тло національної музичної культури українського народу. Скажімо, порівнюючи творчість М. Лисенка з доробком Д. Бортнянського (1751 – 1825), С. Дністрянська підкреслює: музика останнього ще не прищеплена до національного ґрунту. І таких її професійних спостережень, висновків про музичне виховання – чимало. Численні факти про життя та діяльність педагога цією публікацією вводимо в науковий ужиток.

Софія Дністрянська (уроджена Рудницька) отримала повну професійну музичну освіту. У 1893 – 1895 рр. вона навчалася гри на фортепіано, відвідуючи курси класу професора Еразма Островського у Львові. По закінченню Тер-

---

¹ Витвицький В. Музичне життя // Карпатська Україна. Географія – історія – культура. – Львів: Український видавничий інститут, 1939. С. 138–146; Пеленський С. Шкільництво. Культурно-освітнє життя // Карпатська Україна. Географія – історія – культура. Львів: Український видавничий інститут, 1939. С. 122–137.

нопільської гімназії (1903) вона навчалася у Віденській академії музичного та образотворчого мистецтва, де 28 червня 1912 року отримала диплом. Ці факти містяться у тексті невідомої досі автобіографії, написаній 25 квітня 1936 року. Тут згадуються знакові для С. Дністрянської як піаністки професори Еміл Зауер, Юліус Вольфзон, а також визначний інтерпретатор музичної спадщини Й. Баха, Л. Бетховена, Ф. Ліста – Ферруччо Бузони (1866 – 1924).

Один з перших успішних концертів піаністки С. Дністрянської відбувся 7 березня 1918 року у Львові. У програмі музичного вечору, в якому взяв участь оркестр під керуванням диригента Олександра Сеге, прозвучав «Концерт b-moll» П. Чайковського у трьох частинах. Натомість педагогічну діяльність С. Дністрянська розпочала після закінчення студій, працюючи у 1913 – 1933 рр. у музичних школах Відня та Праги.

Від початку 30-х рр. життя С. Дністрянської пов'язане з Закарпаттям. В Ужгороді – місті, де судилося їй проявити визначні обдарування як організатора музичного виховання, піаністка працює від 1934 року. Саме тут 22 січня 1936 року вона офіційно отримала дозвіл на заснування спеціальної музичної школи (клас фортепіано, ліцензія № 162612/35-V), що функціонувала до 1938 року. Водночас С. Дністрянська працювала викладачем музики в Ужгородській учительській дівочій семінарії та у Севлюшській державній учительській семінарії. У стінах музичних закладів С. Дністрянська продовжувала традиції української педагогічної думки. Вона впроваджувала прогресивні методи виховання та інноваційні технології у практичну роботу, зокрема, у згаданій спеціальній музичній школі в Ужгороді. Зважаючи на те, що діяльність цього осередку ще не була предметом дослідницьких пошуків, то важливо підкреслити: досвід С. Дністрянської як педагога не втратив своєї значимості і сьогодні. Його сутність полягає в тому, щоб школярі класу фортепіано мали заняття, які передбачають системне використання вправ: а) розкладені акорди; б) гра етюдів; в) гра в чотири руки; г) сольна гра на фортепіано. Така методика педагога дозволяє бачити поступ учня в динаміці з урахуванням індивідуальних особливостей, коли черговість вправ або її трансформація може містити елемент «провокації» на розкриття таланту. З цією метою проводилися концерти на конкурсній основі, щоб виявити обдарованих школярів. Зібравши концертні програми за 1934 – 1939рр., можна виокремити найбільш талановитих учнів класу фортепіано С. Дністрянської. До них належать: Ліда Дуб, Роман Рихло, Левко Павлюх, Андрій Гарасевич, Любка Устіянович (концертні програми 1934 року); Ромка Венгринович, Іренка Стасишин, Бланка Чехова, Мілада Чехова, Дарка Долинська, Андрій Рихло, Любка Устіянович, Нічко Долинай, Левко Павлюх, Андрій Гарасевич, Ліда Дуб (концертні програми 1935 року); Усьо Дзюбан, Іренка Стасишин, Владзьо Дзюбан, Бланка Чехова, Мілада Чехова, Даруся Долинська, Петрик Коссей, Ольга Ляр, Льоля Герда, Оля Коссей, Любка Гуменюк, Ева Коссей, Магда Ляр, Роман Рихло, Лев Павлюх, Андрій Желтвай, Нічко До-

линай, Любка Устіянович, Ліда Дуб, Андрій Гарасевич (концертні програми 1936 року).

Програми концертів учнів С. Дністрянської різнилися між собою рівнем складності та різноплановістю. Виступи школярів, що, приміром, відбулися в 1935 році (14 квітня; 26 червня), було представлено програми двох курсів-елементарного і вищого. З представлених творів видно, що елементарний курс – це репертуар молодших класів, а вищий – композиції, що складають основу фортепіанної педагогічної школи (В. Моцарт, Й. Гайдн, Л. Бетховен, Ф. Мендельсон, Ф. Шопен, Ф. Шуберт, Е. Гріг, К. Сен-Санс, С. Людкевич). Без сумніву, заснування в Ужгороді спеціальної музичної школи С. Дністрянської стало помітною культурною подією в житті міста і краю. За спостереженням самої піаністки, від 1936 року посилилася увага до музичного виховання з боку батьків. Цьому служили численні мистецькі заходи, які вона організовувала впродовж 1936 – 1938 років. Так, наприклад, 5 квітня 1936 року в залі Ужгородської школи-інтернату відбувся спільний концерт з хором семінаристок (диригент М. Аркас). При цьому вокальний репертуар складався виключно з творів українських композиторів (М. Заремба, О. Нижанківський, Я. Лопатинський, М. Лисенко, М. Леонтович, І. Бокшай).

Ужгородська музична школа, очолювана С. Дністрянською, функціонувала на основі організаційного статуту, затвердженого у міністерстві народної освіти в Чехословаччині. Головний напрямок навчання – гра на фортепіано. Навчання спеціальних предметів і співу проводилось щотижнево по одній годині, гра в чотири руки по дві години у групі з восьми осіб. Навчальним планом передбачалися також заняття: настроювання струнних інструментів та моделювання голосового співу. Широко використовувалися унаочнення, посібники, діаграми, музичні видання, портрети композиторів. У школі С. Дністрянська використовувала також краєзнавчі джерела, що сприяло формуванню цілісних знань школярів про живу природу та її вплив на розвиток їхніх музичних обдарувань. При цьому вона вдало послуговувалася елементами хореографії, що заснована на характерно-виражальних пластичних мотивах, ритмах, засадах симетрії. Музика посилювала просторову композицію передусім народного танцю у супроводі музичних ансамблів (дует, тріо, квартет).

Заслугове на увагу невідомий досі рукопис С. Дністрянської, що стосується навчання гри на фортепіано. Дослідниця розробила навчальний план, в основі якого методика – своєрідний поділ на восьмирічне навчання: 1) курс для початкових; 2) підготовчий курс; 3) середній курс; 4) вищий курс. Аналіз згаданої праці під умовною назвою «План навчання гри на фортепіано» свідчить про те, що С. Дністрянська методично обґрунтовувала ключові складники програми восьмирічного навчання на чотирьох курсах. У структурі та якості професійного зростання С. Дністрянська утверджувала елемент трансформації від «курсу для початкуючих» до «підготовчого курсу»; від «підготовчого курсу» до «середнього курсу»; від «середнього курсу» до «вищого

курсу». Ілюстративним прикладом такої трансформації є масив творів, адресований дітям («Дитячий альбом» П. Чайковського) та юнацтву («Альбом для юнацтва» Р. Шумана) на «підготовчому курсі» та молоді як зрілій віковій категорії («Альбом для молоді» М. Е. Боссі) – на «середньому курсі». Ця якісна видозміна проступає саме з циклу «Альбом для молоді» італійського віртуоза органної музики та композитора Марка Енріко Боссі (1861 – 1925).

Життєві обставини склалися так, що від 1938 року вона працювала у Празі, а від 1946 року – у Трнаві (Чехословаччина). Усвідомлюючи завдання музичного виховання, С. Дністрянська розуміла, що їх неможливо відокремити від інших процесів, які впливають на динаміку успіху. Вона уклала для подання міністерству шкільництва та народної освіти Чехословаччини навчальний план, конкретизований багатьма показниками. Його завдання були нею втілені безпосередньо в життя, зокрема, у стінах музичної школи в Ужгороді. Педагогічна модель педагога С. Дністрянської носила стратегічну мету – удосконалити систему становлення музичного виховання в Закарпатті. Дослідниця знаходила нові грані, щоб адекватно відтворити у пісні весь масив ментальності українського народу. Вона намагалася теоретично увиразнити сутність українського фольклору: все, що стосується мелодики, засобів гармонізації, побудови інтервалів. На її думку, мелодика виказує своєрідну будову основної скелі із збільшеними квінтами та зменшеними квінтами, хроматизацією, мелізматикою. Вивчаючи мелос М. Лисенка, С. Дністрянська зауважила, що саме цей композитор схильний до цієї народної поліфонії: розробляючи кожний голос окремо, проводить майстерно контрапунктичну тканину, зберігаючи повний характер народної пісні.

В ужгородський період проживання, тобто впродовж 1934 – 1938 рр., С. Дністрянська популяризувала на Підкарпатській Русі твори В. Барвінського, М. Лисенка, М. Леонтовича, а також Едуарда Мертке – маловідомого німецького композитора. Підкреслимо: окрім сольного виконання, С. Дністрянська залучала учнів до ансамблевої гри: дуєт з вокалом, скрипкою; гра в 4 руки або на 2 фортепіано. Її знання музичного педагогічного репертуару сприяло внесенню у виконавський доробок піаністів різноманітної палітри творів.

Музичне життя Закарпаття на поч. ХХ ст. зазнало піднесення і стало новим поштовхом для подальшого розвитку музичної освіти та формування професійної композиторської школи краю у другій половині ХХ ст.¹ Це засвідчують невідомі та маловідомі факти, зокрема, про діяльність С. Дністрянської. Її спадщина повертається в умовах незалежної України до отчого порога. Вона – промовисте свідчення становлення музичної освіти в Закарпатті. Тому й не дивно, що колектив Ужгородської музичної школи імені П. Чайковського активно звертається до практики С. Дністрянської.

¹ Костюк Ю. Музичний ренесанс Закарпаття в період Чехословацької Республіки 1919 – 1939 рр. // Дукля. Пряшів, 2005. № 2. С. 63–67; Росул Т. Музичне життя Закарпаття 20-30-х років ХХ ст. Ужгород : ПоліПрінт, 2002. 207 с.

ЕЛІТНА СПОЛУКА СЛОВА Й МУЗИКИ

Вічне прагнення переосмислити й збагнути на відстані часу плин історичних перипетій, обставин, їхній вплив на долю визначних особистостей світової культури властиве людині. Саме національне начало значною мірою окреслює творче бачення митця, його підхід до втілення задумів, ідей у суспільному, духовному житті своєї епохи загалом, і в музичному – зокрема. Звідси – постійна потреба пошуку власного «Я» задля свідомого збагачення надбань усього людства таких непересічних постатей українського й німецького народів, як Марко Вовчок (1833 – 1907) та Едуард Мертке (1833 – 1895). Варто наголосити: творчість української письменниці високо оцінив Геній поетичного слова Тарас Шевченко. Переконливе свідчення цьому – його вірш-посвята «Марку Вовчку»:

Недавно я поза Уралом
Блукав і Господа благав,
Щоб наша правда не пропала,
Щоб наше слово не вмирало;
І виблагав. Господь послав

Тебе нам, кроткого пророка
І обличителя жестоких
Людей неситих. Світе мій!
Моя ти зоренько святая!
Моя ти сило молодая!..

Ретроспективне осмислення літературних, музичних джерел, без сумніву, вимагає особливої уваги. Адже саме мистецтво є тим виявом національного, духовного почуття, коли людина на якусь мить може відчутти себе невід’ємною продуктивною частинкою історичного, мовного, етнографічного, культурного розвитку суспільства.

Виникає закономірне запитання: за яких обставин переплелися долі української письменниці Марка Вовчка й німецького композитора Едуарда Мертке? Щирій дружбі, а відтак – творчій співпраці сприяло тривале перебування М. Вовчка за кордоном у 1859 – 1867 рр., коли й випала нагода познайомитися зі, як виявилось згодом, справжнім шанувальником українського фольклору. Щоправда, їхнє творче знайомство тривало недовго – «два тижні з лишком». Проте, внаслідок плідної роботи митців, наступні покоління отримали 210 українських народних пісень, перекладених для голосу з фортепіанним супроводом. Авторка цих рядків завдячує доктору філологічних наук, академіку АН Вищої школи України Миколі Зимомрі, якому пощастило розшукати в Кельнській консерваторії рукописні матеріали з мистецької спадщини Едуарда Мертке. Його перу належать такі вагомі статті, як «Пісні з голосу Марка Вовчка» («Народна творчість та етнографія», Київ, 1981. № 1. С. 90–92); «Живое и вечное. К 150-летию со дня рождения Марко Вовчок» («Дружба народов», Москва, 1984. № 1. С. 266–267); «Марко Вовчок на шляху до світового визнання» («Науковий збірник Українського Вільного Університету», Мюнхен-Львів, 1996. Т. 18. С. 171–184).

Постать німецького композитора Едуарда Мертке майже невідома в українському музикознавстві. Народився митець у Ризи, музичну освіту здобув у Петербурзькій консерваторії в класі відомих піаністів А. Гензельта й Л.-В. Маурера. Музичний доробок митця містить твори різних жанрів, що засвідчує широке коло його зацікавлень з одного боку, й відчуття специфіки інструментів – з іншого. Він автор опер, симфоній, кантат, гімнів, фортепіанних творів. Окрім цього, редагував фортепіанні твори велетнів музичного слова Л. ван Бетховена, Ф. Бартольді-Мендельсона, Ф. Шуберта, К.-М. Вебера, Р. Шумана, Ф. Шопена.

Марія Вілінська (Марко Вовчок) тривалий час мандрувала з чоловіком Опанасом Марковичем ще до поїздки за кордон селами України й збирала фольклорний матеріал безпосередньо від простих селян. Подружжя записувало історичні, чумацькі, бурлацькі, родинно-побутові, обрядові, ліричні пісні. Ось, як згадує про це сама письменниця: «Ці пісні зібрані на Україні поміж людьми. Співали і старі, і молоді, і дітки... Треба, кажуть, хвалити перед добримися людьми ції пісні, – а коли б же знати, хто і як може ганити їх? Як щиро та не боячись казати, то мабуть, краще від українських пісень нема у всьому світі великому».

Неоцінним скарбом видається збірка «210 українських пісень. Співи й слова зібрав Марко Вовчок, у ноти завів Едуард Мертке». Про історію здійснення патріотичного наміру Марка Вовчка дізнаємося з вірогідного джерела – листа письменниці до чоловіка О. Марковича. Ось низка її емоційних вражень, викликаних підготовкою до видання збірки: «Вже німець той чепурний поклав 167 на голос – 167 – еге. Доводимо до № 200, та й зараз би видавати треба, щоб вже привезти із собою друковані». Вона усвідомлювала, що скарби народної поезії не мають права зникнути безслідно: «Щодня пропадає та пропадає щось – помремо, і те, що зібрано нами, пропаде марно». Захопившись красою й своєрідністю нових для нього наспівів, він із захопленням підтримав бажання Марка Вовчка адаптувати їх для професійних виступів у концертних залах в жанрі романсу з фортепіанним супроводом. Звісно, не виключаємо й природної симпатії до жінки, відомої своєю родою. Отже, після двох тижнів напруженої праці (з 11 до 16 години щодня) Едуард Мертке впорядкував записи й гармонізував наспіви в Люцерні (Швейцарія). Щоправда, українське слово як писемне, так і музичне не пододало перепон цензури – «Валуєвського циркуляру» 1863 року. Згідно цього розпорядження царського уряду заборонялося друкування книг українською мовою. Автором указу був міністр внутрішніх справ П. Валуєв, сумнозвісний своїми словами, мовляв, «ніякої окремої малоросійської мови не було, немає і бути не може». Тож, у зіставленні з загальною кількістю готових до друку обробок (210) світ побачила тільки мізерна частка спільного доробку носіїв української й німецької культур. 1866 року німецька друкарня «Рітер-Бідерман» у Ляйпцігу, отримавши 9 квітня того ж року необхідний дозвіл Російської імперії, видала один зошит

пісень із запланованих восьми. Доля неопублікованих рукописних випусків, на жаль, невідома. Зберігся, щоправда, реєстр заголовків 194 пісень, а також чернетка передмови Марка Вовчка. Факт існування рукописів засвідчує, зокрема, лист О. Доманицького (1877 – 1910) до І. Франка (1856 – 1916). У ньому відчуваються щирі нотки захоплення працею митців: «А пісень – пісень! Щось з 50 написаних маком аркушів! Є і ті 200 пісень (8 збірників, що аранжував Мертке)».

Інтерпретації народних пісень Е. Мертке відтворюють ілюзію усної оповіді. В мініатюрах, наближених за жанром до романсу, митець зосереджується на інтонаціях та зворотах мови оригіналу. Такий підхід сприяє адекватній оцінці й продуктивному сприйняттю реципієнтом почуттів, закладених у фольклорі українського народу. Звісно, на рівні суб'єктивної думки рецепція творів іншими носіями професійного музичного слова нерідко викликає неоднозначне трактування. Так, автор першого випуску українських пісень М. Лисенко зауважив, що «акомпонемент Мертке не зовсім удалий – дхне німцизною...». Не полемізуючи з відомим композитором, все ж вважаємо за доцільне наголосити: аранжування Едуарда Мертке – це унікальне явище не тільки в українській, але й у світовій фольклористиці. Про це свідчить зокрема й емоційний відгук Марка Вовчка на обробки німецького піаніста: «...кожнісенька пісня наче малює і голосом, і словом народ і країну... ставить поперед очима тихії села, степи безкраї, гаї і луги свіжії, ниви родючії, дороги і шляхи битії...».

У фортепіанних супроводах музиканта-композитора відчувається його щире прагнення перейнятися, а відтак передати зміст, настрої, форму жанру пісні. В чому полягає специфіка піанізму досліджуваних творів? При їхньому аналізі відчувається зручність виконання, багатоплановість фактури, гармонізація акордів у вузькому та широкому розташуванні, вільне володіння тембровими фарбами інструмента. Щоправда, Е. Мертке не завжди вдавалося створити супроводи, які б цілком відповідали автентичним музичним образам, заcodeваних у піснях. У його обробках відчутний закономірний вплив західно-європейської музики, зокрема доробку німецьких романтиків – Шуберта, Шумана. Маючи добру теоретичну базу, засвоєну Е. Мертке під час навчання в Петербурзькій консерваторії, помітним є також його тяжіння до російського сентиментального романсу першої половини XIX ст.

Характерною ознакою пісень є диспропорція на рівні форми. Йдеться про навмисну лаконічність вступу й розгорнутість фортепіанного супроводу в кодах. Досконало володіючи інструментом-оркестром, композитор прагнув кожний твір наповнити багатим фактурним забарвленням. При цьому Е. Мертке дбайливо зафіксував зразки народно-пісенної творчості українського народу середини XIX з уст Марка Вовчка.

Примітно, що веснянку «А вже весна», написаний в D-dur, Едуард Мертке розпочинає серенадним вступом, притаманним творчій манері Ф. Шуберта, а потім супроводжує тільки гомофонно-гармонійною фактурою.

Під час роботи над статтею ми віднайшли оригінальну народну мелодію в записі Ф. Колесси, яка викликає особливий інтерес для типологічного зіставлення. Аналізована народна мелодія відрізняється ладовим відношенням (написана в мінорі) і, звісно, іншою мелодійною структурою письма.

За своєю природою в пісні «А вже третій вечір» відчувається присутність стереотипу поняття «правильна музика». Не применшуючи цінності творчого доробку Е. Мертке, наголошу: там, де народна мелодія не вкладається в рамці «правил», примітна розгубленість автора. Вона зумовлена, в першу чергу, з послабленим відчуттям композитора імпульсів живої української мови. Тут ми зіштовхуємось із феноменом, коли музика дає первинний поштовх до розгортання творчого потенціалу. Намагаючись не відходити від логіки чотирьохдольного метру, Е. Мертке часто використовує фермати, що надає пісні характеру загостреної імпровізації. До речі, 2008 року спільно з Валентиною Зелінкою мені судилося виконувати названу пісню на святковому концерті Ужгородської дитячої музичної школи ім. П. Чайковського.

Мелодії пісень-романсів у обробці Е. Мертке орієнтовані для голосів невеликого діапазону, що свідчить про бажання композитора зробити їх доступними виконавцям-аматорам.

Відбиток творчого духу зустрічей Едуарда Мертке з Марком Вовчком простежується в доробку німецького композитора навіть після видання зошита «Пісень». Так, він написав і опублікував згодом у Німеччині шість експромтів на українські теми. Найпомітніші з них – «Та вже третій вечір», «А вже весна», «Чом, чом чорнобров», «Котилися вози з гори». А 1893 року в його опері «Kyrgill von Thessalonich» (1893) вплетено мелодії «Ой, глибокий колодязь» та «Не ходи Грицю, на вечорниці» зі збірки «Двісті народних пісень». Названі пісні є яскравим прикладом властивого для українського народу поєднання й водночас увиразнення контрасту тужливого та жартівливого настроїв. Український мелос з його мелодійними зворотами, розспівуванням, ліризмом, м'яким звучанням став природною ознакою творчої манери Е. Мертке. Характерними в цьому плані є його розгорнуті фортепіанні експромти. Певною мірою вони нагадують рапсодії Б. Бартока та Ф. Ліста, які добре володіли цим епічним жанром музичної виразності. В експромтах німецький композитор почувався найбільш вільно, адже в цьому жанрі форма не стає на перепоні творчій уяві митця.

В експромтах Едуард Мертке гармонійно вплетені українські народні пісні. При цьому він майстерно імпровізує, змінює варіантність, модуляції, ускладнює їх технічно. Філігранна витонченість ліричних моментів, блискуче наслідування дзвону бубна, цимбал, святкова велич танців – усе це підтверджує віртуозність таланту німецького композитора.

З шести експромтів, невідомих широкому загалові в Україні, чотири теми жартівливого характеру та дві – розповідного, поважного. Фактура творів – масштабна, охоплює всю палітру інструменту. Експромти Е. Мертке не ство-

рені за єдиним взірцем. Вони колоритні, багаті за технічними можливостями. На основі однієї теми, наприклад, у експромті № 2 (fis–moll), побудованого в жанрі інструментальної балади, помітна характерна варіантність письма. Тут вступна тема – велична, широка. У кульмінації середньої частини ця тема подається в супроводі арпеджованих цимбальних гармоній. Натомість завершальна тема знову побудована велично. Аналізуючи твір, мимоволі напрошуються риторичне запитання «що життя?», яке звучить постійним своєрідним лейтмотивом у творі.

Перевагу романтичних настроїв спостерігаємо в експромті № 4 на тему «А вже весна» (D–dur). Йдеться про середню частину твору (h–moll), написаної Е. Мертке в формі полонезу. Трьохдольність полонезу досягається компактним акордовим викладом на кожній долі такту, що надає творові «салонності» виконання.

Аналіз творчого доробку Е. Мертке дозволяє дійти висновку: композитор доклав чималих зусиль, теплінь душі, а також знань, аби навіть на відстані часу допомагати українському народові побороти комплекс меншовартості. Вагомість записаної Марком Вовчком і Едуардом Мертке збірки полягає в намаганні донести живе українське слово зі скарбниці фольклору носіям інших культур. Як слушно зауважила Леся Українка, «добре ж будуйте міст, що мусить з'єднувати народи, хай буде він не менш міцний, ніж ці старовинні мости в Парижі...». Варто наголосити: справу вивчення й розповсюдження української народної поезії наприкінці XIX ст. продовжили О. Потебня, М. Драгоманов, І. Франко, М. Лисенко, Б. Грінченко, Леся Українка, Г. Квітка-Основ'яненко, Ф. Колесса. Збірка «210 українських пісень», створена на перехресті слова й музики зусиллями визначних постатей українського й німецького народів – Марка Вовчка та Едуарда Мертке, – яскрава сторінка в історії міжкультурної взаємодії.

У цьому контексті доцільно увиразнити: у час глобальних змін і зрушень у останніх десятиліттях XX ст. загальнолюдські духовні цінності зазнали перевірки на міцність їхніх опорних відліків. Ведучи мову про утвердження патріотичної свідомості, любові до рідної мови, народних звичаїв, ґрунтового осмислення заслугує діяльність митців, творчість яких тривалий час була вилучена з національного культурного життя. Важливим джерелом збагачення освіти, зокрема її складової – виховання музичними взірцями, постають дослідження про творчу спадщину Василя Стуса (1938 – 1985).

На долю визначного українського поета випали складні життєві перипетії, що стали на заваді максимальної реалізації його духовного потенціалу:

Від мене віддалилась ти, годино,
крила ударом ранивши мене.
Я сам. І де уста свої подіну?
Що з ніччю діятиму? Що – із днем?

В. Стус як майстер слова увійшов в історію духовних змагань українського народу зразком незламного духу, символом страждання за переможне майбутнє Української держави. Тематичні образи «долі» та «радісті» містяться передусім у 5-й та 9-й симфоніях визначного німецького композитора Людвіга Бетховена (1770 – 1827), який виявляв непоодинокі зацікавлення українським фольклором, у першу чергу, під впливом Андрія Розумовського (1752 – 1836), сина останнього гетьмана України Кирила Розумовського (1728 – 1803). В. Стус знав про ці зв'язки, що припадають на період перебування автора «Аппасіонати» у Відні. Український поет перейняв контрастні полюси – вододілу між радістю і боротьбою за свободу. Його прониклива мова не може залишити байдужим нікого, а складні віршові комбінації набирають масштабу симфонічного розмаху. Симфонізм у музиці розвинувся на соціальному ґрунті. Це стосується й поетичного доробку В. Стуса:

Куди не глянеш – порожньо і голо:
Оце край образ твій, мій вічний шлях.
Оце, душе, твоя сумна арена,
Оце твій простір, пориве тугий...

У листі до рідних від 22 березня 1982 року В. Стус виклав своє бачення щодо понятійного ключа слова «муза». Він вкладає в нього імпресіоністичні враження: муза – це орієнтир поміж життєвими обставинами; він вабить і відстрашує, а муза є провідною зіркою, дороговказом прямувати «не до, а – від».

Миттєве й вічне – то одне і те ж.
Коли ти весь, неначе кулька болю,
ані пережидаєш цю недолю,
ані до себе смерти не зовеш...

Поезія та музика – дві посестри. Вони творять гармонію у розумінні Василя Стуса, який володів мовою символів, закодованих образів. Він не обходить і народнопісенні візерунки. Подібні вкраплення українського фольклору знаходимо й під пером Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки.

Розуміння краси музичної мови прийшло до В. Стуса ще з дитинства. Це засвідчує його лист, датований 24 січня 1979 року. Тут він зізнається, що радість сприйняття класичної музики відчув, ще навчаючись у 8 та 9 класах: «А музику творили дуже щирі, дуже гарні люди. Всі здібні музики (музиканти) – гарні люди. Бо негарні люди не можуть творити красу». Поет звертає увагу на значення слухання як засобу прийняття музичного мистецтва. Воно важливе, у першу чергу, для якісного засвоєння в дитинстві, коли формується особистість. Він згадує, що аналогічні висновки засновані на власному досвіді; допоки не було належного слухання, годі було навчитися справжніх перлин, а не, за його висловом, «паршивеньких пісеньок». За його переконанням,

потрібно своїм глуздом долучитися до краси музики Моцарта, Шопена, Вівальді. Вагому роль В. Стус відводив вихованню естетичного слуху на зразках співу народних пісень. Недаремно він увиразнює материнські колискові пісні. Звідси – «народні пісні – майже всі гарні», бо вони – з уст матері. Примітно: особливе враження справила на нього поезія Т. Шевченка «Ой, люлі-люлі, моя дитино».

В листах до сина Дмитра 1979 року В. Стус ділиться своїми думками, з яких проступає факт: він від дитячих літ снів музикою. Своєрідною похвальною грамотою для нього була гітара, яку батько подарував йому у 7-му класі. Він охоче наспівував мелодію «Взяв би я бандуру». Музикуючи 2-3 години, він доходив висновку: «все, що чув, за чим тужив, чого прагнув – усе вигравав. І забувався геть». У цьому зв'язку заслуговує на увагу лист поета від 25 квітня 1979 року, в якому йдеться про враження від відвідування філармонії. Тут він вперше пройнявся високим духом Бетховеної музики, слухаючи його 9 симфоній. В. Стуса приваблювала довершеність творів композитора, який «все життя – в горі, в нещасті, в муці – і він – один проти цілого світу – перемагає! Тобто, не поступається напасникам, а йде напраям: або світ прийме таким мене, як я є, як мене народила мати – або вб'є, знищить мене».

Поет аргументовано радить сину вслухатися у музичні твори Моцарта й Бетховена: (Я) «дуже хотів, би, сину, аби Ти, коли справді любиш Бетговена, прочитав про нього книжку Ромена Роллана. В нього є серія «Героїчні біографії». За його твердженням, музика сповнена такої сили, що може не тільки тішити емоційно людину, а спроможна надати духовної сили і міці. Це засвідчує також його лист від 3 жовтня 1983 року, де також йдеться про значення музики Бетховена. Вона «перевернула» йому душу в дорослому віці.

Творчі устремління Марка Вовчка, Едуарда Мертке, з одного боку, та Василя Стуса – з іншого, потверджують: музика – це своєрідна сфера впливу на людину. Бо ж музику легше вподобати, аніж крутити гайки, хоча те й те – людські заняття...

ТРАДИЦІЯ Й НОВАТОРСТВО: СУТНІСТЬ СТИЛЮ ІШТВАНА МАРТОНА

Світ музики та музичних інструментів споконвіку міцно пов'язаний невидимою ниткою життєдайності з душею людини. Успадковуючи здобутки попередніх поколінь, ми мимоволі захоплюємося тим нестримним прагненням людства до вдосконалення, яке супроводжує його в вічному русі вперед. Як слушно зауважив відомий композитор ХХ ст. Д. Шостакович, «скарби музики – неосяжні... Невичерпні її можливості в майбутньому...». Таким чином, внесок багатьох видатних митців у культурні надбання людства позначений не тільки художньою творчістю, а й цікавими думками, присутніми науковими працями тощо. Впадає в око: роздуми митців, як правило, – не байдужа фіксація подій

чи фактів, а, навпаки, – щире вболівання за розквіт улюбленого мистецтва. Такі композитори, як Г. Берліоз, Р. Вагнер, М. Глінка, Ф. Ліст, С. Прокоф'єв, П. Чайковський, С. Людкевич заслуговують на вдячне слово сучасників і за їхні чудові симфонічні, вокально-симфонічні, камерно-інструментальні твори, й за те, що вони залишили неоціненну музикознавчу спадщину.

Справжнім відкриттям на зламі ХХ-го – ХХІ-го століть стали досі невідомі нотні записи, з яких, мов святкові фесрверки, незгасимою енергією лунають шедеври, зокрема, таких шанувальників українського музичного слова, як М. Березовський (1745 – 1777), Д. Бортнянський (1751 – 1825), О. Кошиць (1875 – 1944), С. Людкевич (1879 – 1979), Д. Січинський (1865 – 1909), В. Барвінський (1888 – 1963), Ф. Колеса (1871 – 1947), М. Колеса (1904), Є. Козак (1907), К. Стеценко (1882 – 1922). Внаслідок трагічних історичних обставин ще менш вивченою залишалася – увиразнимо – саме професійна музична культура Закарпаття, хоча на відстані часу зринають імена відомих музикантів Антона Скиби, Дезидерія Задора, Янки Гергей, Євгенії Бокшай, Карла Воски тощо. У цьому зв'язку заслуговують на увагу хіба що наукові дослідження з-під пера В. Гошовського та О. Лівшиця, які побачили світ у другій половині ХХ ст.

Незважаючи на складну історичну долю, українці за Карпатами створили неповторну вокально-фольклорну музику, грали на оригінальних етнічних музичних інструментах (трембіта, дрімба, цимбали, сопілка, басоля), організували самобутні музичні колективи. Щодо професійних інструментальних ансамблів, то зазначимо: навіть за часів Австро-Угорської монархії їх не існувало. Однак багатонаціональне середовище позитивно вплинуло на формування музичного світу Срібної Землі, збагатило його мелодику. Так, у творчості закарпатських композиторів Д. Задора (1912 – 1985) та І. Мартона (1923 – 1996) відчутні мотиви української, угорської, словацької, румунської культур.

Твори геніального закарпатського композитора І. Мартона – це гармонійний синтез специфіки національного з професійними традиціями світової музики. Поєднуючи окремі елементи національних культур, І. Мартон створив на межі з фольклором унікальні професійні композиції в якісно нових характеристиках. Вихований на закарпатських традиціях, талановитий композитор свідомо, а нерідко й підсвідомо звертався до народної творчості. Дається знати той факт, що рідною мовою І. Мартона була угорська. Тому не випадково угорський фольклор займає осібне місце в його творчості. Щоправда, в хорівій музиці переважає пісенність українських верховинців – гуцулів, бойків, лемків.

У народі побутує дивовижна легенда про Карпатський край: Всевишній особливою мірою обдарував цей терен, коли розподіляв блага на Землі, й ненароком розсіяв зі своєї скриньки неймовірної краси багатства – мальовничі долини, зелені гори й бистрі ріки... Саме в такій чудовій місцині народився 24-го листопада 1923 року на Мукачівщині в селі Софія відомий не тільки в

Україні композитор І. Мартон. Навколо цієї постаті свого часу згуртувалася мистецька еліта Закарпаття, розвивалася професійна музична освіта та композиторська школа.

Музика І. Мартона наповнена гармоніями, які органічно вплітаються в вінок сучасного неокласичного й пізньоромантичного стилю. Його мова, смілива й неповторна, напрочуд легко й приємно сприймається як професіоналами, так і палкими шанувальниками музи Мельпомени. Не дивлячись на те, що в 30-ті рр. ХХ ст. на Закарпатті ще не було стабільних музичних колективів, талановитий народ прагнув опанувати складне мистецтво. Не винятком був і майбутній композитор. Він самотужки навчився грати на акордеоні, володів грою на фортепіано, органі. Уже в 13-річному віці І. Мартон міг годинами імпровізувати, відчув потяг до створення власних композицій. Велику роль у формуванні його особистості як музиканта відіграли твори Й. Баха, Й. Гайдна, Ф. Шопена, Ф. Ліста. Музичні думки й звуки поглинали його й всі незгоди забувалися. Незвичні акорди, які лунали в його душі, – замріяні, бурхливі, схвилювані, заспокійливі, – відчиняли двері до безмежного світу мрій та фантазій. З раннього періоду творчості І. Мартона виділимо мініатюри на релігійну тематику та композиції різного жанру, про які, зокрема, схвально відгукнувся відомий угорський композитор Золтан Кодай (1832 – 1966). Це послужило юному митцеві вагомим зовнішнім стимулом до нових звершень на музичній ниві. Невдовзі І. Мартон організовує самодіяльні колективи, для яких пише твори на основі українських народних пісень, аранжування музичних замальовок інших композиторів, а також меси.

На жаль, чимало творів не пройшли випробування часом і загубилися в плині історичних перипетій. Звісно, митець намагався при нагоді відтворити окремі твори. З цього погляду примітним є твір «Меса для солістів, мішаного хору, органу та камерного оркестру» (1945). Уперше «Меса» прозвучала на широкій сцені 1946 року. Згодом, майже на півстоліття, цей твір з міркувань можновладців відклали до шухляди. Причому такі частини партитури, як «Gloria», «Credo» та «Benedictus» частково були втрачені. За більш сприятливих політичних умов композитор переосмислив їх з висоти набутого досвіду. Знаменно, що 1993 року, готуючись до святкування 70-річчя з дня народження Іштвана Мартона, заслужений артист України, керівник камерного хору «Cantus» Еміл Сокач виявив бажання виконати цей твір на сцені Закарпатської обласної філармонії разом з камерним оркестром під керуванням Владислава Юроша. На репетиціях колективів панувала особлива творча атмосфера. Адже в залі був присутній сам автор «Меси». Як згадує В. Юрош, музиканти уважно прислухалися до конкретних, влучних порад Маестро. Такий музичний дарунок надзвичайно припав до душі прихильникам творчості І. Мартона, які зібралися пам'ятного осіннього дня, аби вшанувати талант закарпатського композитора. Хор «Cantus» та камерний оркестр були заслужено нагороджені обласною премією в жанрі мистецтва ім. Д. Задора.

Повертаючись до фактів життєпису І. Мартона, наголосимо, що в 1948 році, коли формувались його інтереси та музичні вподобання, він переїжджає з Мукачеве до Ужгорода, культурного центру інтелігенції Закарпаття. Композитор вдало влився до когорта місцевої еліти: художників – Й. Бокшая, Ф. Манайла, А. Ерделі, В. Микити, А. Кашшая, письменників та поетів – І. Чендея, Ф. Потушняка, В. Вовчка, Ю. Чорі, В. Ладижця тощо. Не стояли осторонь культурного життя й обдаровані музиканти, представники різних музичних шкіл, які здобули освіту в Віденській, Празькій, Ленінградській, Московській консерваторіях. Серед них відзначимо: Янка Гергей, Карл Воска, Зігмунд Лендел, Семираїда Хосроева-Щекіна, Єлизавета Грабар, Євгенія Бокшай, Юрій Фломен, Іван Дюлай, Сергій та Тетяна Кликови та інші. У 1946 році в Ужгороді було засноване музичне училище. Першим його директором став відомий фольклорист, громадсько-культурний діяч, композитор Дезидерій Задор. Авторитетний митець позитивно вплинув на творчий розвиток І. Мартона. Саме в цьому закладі він розпочинає свою педагогічну діяльність, закінчивши екстерном курс по класу фортепіано.

У другій половині ХХ ст. у місті над Ужем створюються різножанрові колективи: симфонічний оркестр, камерний оркестр викладачів музучилища, Закарпатський народний хор. Це все спонукало І. Мартона до написання нових творів. Його творчість надзвичайно багатогранна. У доробку митця важливе місце посідають симфонічні твори, твори для музичного театру та кіно, камерно-інструментальні твори, «Концерт для скрипки з оркестром d-moll». Найвідоміші серед них: «Пасакалія для органу та камерного оркестру», «Симфонієтта g-moll», «Закарпатська коломийка», «Класичні варіації на Закарпатську народну тему», «Паде дощ», «Різдвяний концерт для струнних», «Сюїта для квінцету дерев'яних духових інструментів» тощо. Інтенсивно працює також у жанрі обробки української народної пісні. Назвемо бодай ті аранжування, які стали улюбленими для багатьох: «Ой, капуста, капуста», «Косив косар сіно», «Ой, болить ня голівонька» – для хору а capella, «Бескидом ішла» – балада, «Верховино, світку ти наш», «Гей, на високій полонині», «Гандзя», «День, день, білий день», «Гей, Іване», «В'язанка закарпатських народних пісень». Окрім того, створює хореографічні та вокально-хореографічні композиції («Вербункош і чардаш», «Сюїта угорських народних танців» тощо).

У чому привабливість народної творчості для сучасних композиторів? На мою думку, саме фольклор висвітлює мовну специфіку кожного народу: ритм, акценти, її темп. Ці мовні ритми та акценти охоче вкраплюють в свою творчість професіонали, надаючи їй водночас національного колоритного звучання. Розглядаючи цей аспект тонкощів забарвлення мови, варто відзначити його притаманність і для творчості І. Мартона. Тонке відчуття мови помітне в українській ліричній фольклористиці І. Мартона, в якій, за традиційними пісенними канонами, переважає розспівування голосних звуків. Як чудовий

знавець різних музичних інструментів, композитор використовує всі можливі засоби, щоб втілити свої творчі задуми.

Приємною несподіванкою для закарпатців було відзначення 80-річчя з дня народження композитора, яке випало на 24-те листопада 2003 року. На цьому святі камерний оркестр Закарпатської обласної філармонії виконав невідомий твір І. Мартона. Якось у пошуках оригінального музичного матеріалу керівник оркестру В. Юрош віднайшов архівну партитуру «Adagio» для скрипки соло та камерного оркестру. За його припущенням, твір міг бути написаний в 60-х рр. ХХ ст. Проте за примхою долі «Adagio» ще не звучав на великій сцені. «Adagio» – своєрідний лірико-філософський виклад мелодії автором у соло скрипки. Напрочуд проникливий зміст музики налаштовує на той настрій, на ту хвилю, на якій соліст провадить глибинну розмову зі слухачем. І. Мартон концентрує в творі найбільшу увагу на оркестрі. Інтонації, інтервалаки, нестійкі драматичні «плачі» скрупульозна вивірені, що вимальовує індивідуальний стиль композитора. Тут кожна нота на місці. Невеликими секвенційними мазками автор створює ауру піднесеного захвату.

Талант І. Мартона гідно оцінили сучасники. Він удостоєний звання заслуженого діяча мистецтв України, першого лауреата премії Закарпатської обласної Ради ім. Д. Задора серед композиторів. І. Мартон – член Спілки композиторів України та Угорщини. Його справу гідно продовжують учні, відомі нині композитори: народний артист УРСР, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Шевченка, член Спілки композиторів України Є. Станкович, голова осередку Спілки композиторів Закарпаття, заслужений діяч мистецтв України, лауреат премії ім. Д. Задора В. Теличко, член Спілки композиторів СРСР, доктор музики й координатор музичного факультету м. Коліма (Мексика) А. Затін, заслужений артист України, голова Ліги самодіяльних композиторів Закарпаття М. Попенко.

Безмежна фантазія, здатність акумулювати, переосмислити творчі задуми, вміння проникнути в потаємне крізь призму власної індивідуальності пояснює вибір І. Мартоном тих, чи інших ідей, до яких звертався впродовж усього життя. Примітно й те, що композитор створив свій неповторний стиль. Без сумніву, Іштван Мартон належить до когорти самобутніх митців ХХ століття.

УЖГОРОДСЬКА ДИТЯЧА МУЗИЧНА ШКОЛА ІМЕНІ ПЕТРА ЧАЙКОВСЬКОГО: ДОКУМЕНТИ, СПОГАДИ

На 1945 рік в Ужгородській музичній школі № 1 імені П. Чайковського припало відкриття фортепіанного відділу. Саме відтоді й починається справжня популярність інструменту фортепіано серед шанувальників музики на Срібній Землі. Адже в колективі школи працювали обдаровані музиканти, представники різних педагогічних шкіл, які здобули освіту у Львівській, Київській, Віденській, Празькій, Ленінградській консерваторіях. Серед титуло-

ваних педагогів доцільно відзначити такі імена, як Дезидерій Задор, Єлизавета Грабар, Олена Мартон, Євгенія Бокшай, Олена Гайто, Степан Мартон, Катерина Мартон, Магдалина Єндрик, Олена Цитровська, Ганна Головачко, Маріанна Валковська, Карл Воска, Янка Гергей, Роза Пляскова, Семіраміда Хосроєва-Щекіна, Еміль Кобулей, Георгіна Станко, Ірина Гордієнко, Магдалина Чорі. Йдеться про музикантів, які стояли у витоків заснування відділу. Враховуючи широкий спектр, що охоплює поєднання багатонаціональних традицій краю, їм вдалося створити свою фортепіанну школу, яка процвітає й нині.

Наказом № 2 від 18 лютого 1946 року – за підписом Д. Задора – на посаду педагогів музичної школи офіційно зараховано Дезидерія Задора, Віру Ромішовську, Карла Воску, Йоганну Гергей, Зігмунда Лендела, Євгенію Бокшай, Магдалину Палфій, Марту Карбованець, Олену Гайто, Меланію Вагнер, Єлизавету Желтвай, Івана Салтикова. У 1947 році у школі розпочали працювати педагоги-скрипалі Тиберій Боніславський, Людвиг Товт, а від 1948 року їхні колеги – Серафима Факторович, Іван Потрогош. Хоровий спів, у свою чергу, викладав Петро Милославський. В 1949 році Олена Бендас, Володимир Гошовський, Степан Мартон відкрили відділ народних інструментів.

Цікаві факти з минулого: станом на 25 березня 1946 року у школі навчались 93 учні. Процес їхнього виховання у фортепіанному відділі забезпечували Дезидерій Задор (5 учнів), Йоанна Гергей (12 учнів), Олена Гайто (14 учнів), Зігмунд Лендел (18 учнів), Євгенія Бокшай (16 учнів), Карл Воска (16 учнів), а у викладача по класу скрипки Магдалени Палфі було 12 учнів. Увагу привертає справа № 2 від 3 березня 1948 року, яка дає відомості про викладацький та учнівський склад школи. Семираїда Хосроєва (директор ДМШ) та Євген Задор (директор музичного училища) підписали домовленість про спільне користування нотною бібліотекою. Однак, як зазначено в документі, сталого навчального плану ще не існувало. Усі 14 викладачів (по класу фортепіано – 9 осіб, скрипки – 3 особи, віолончелі – 1 особа, теорії музики – 1 особа) працювали згідно власних педагогічних уподобань. З року в рік, набираючись упевненості у виконавських вершинах, зростав і контингент учнів школи: 1948 рік – 121 учень, 1950 рік – 213 учнів, 1953 рік – 281 учень. Кількість учнів в класах межувала від 26 до 3 учнів: в класах І. Слабінського – 26, К. Фери – 22, Р. Пляскової – 21, М. Пелладій – 20, В. Гошовського – 18, О. Гайто – 17, С. Желтвай – 16, П. Нефедов – 15, Є. Бокшай – 15, М. Палфі – 14, А. Букаєвої – 13, М. Єндрик – 13, М. Пфістер – 13, Є. Сочки – 13, В. Богородського – 12, П. Терещенка – 10, Л. Фішер – 9, К. Воски – 7, І. Серого – 4, Л. Клепікова – 3.

Підвалини для успішного функціонування того чи іншого відділу заклали Іван Дюлай, Арпад Петкі, Юрій Лакатош, Маріанна Шолтес, Степан Скиба, Юліана Кудрявцева, Василь Богородський (струнний відділ); Олена Яцків, Марія Губенко, Юрій Новак, Надія Затіна, Віра Гіріц, Тетяна Кликова, Юлія Головнич, Любов Рак, Любов Потіш (відділ музично-теоретичних дисциплін);

Іван Швенда, Лідія Муромцева, Зінаїда Гайчук, Анатолій Донець, Михайло Керецман, Ганна Дюлай, Катерина Дорі, Єва Поп (відділ народних інструментів); Анатолій Ноздрань, Іван Серий, Степан Регеш, Тиберій Топерцел, Василь Драга (відділ духових інструментів); Єлизавета Гойда, Марія Вантюх, Магдалина Чорі (хоровий клас). Як не згадати у цьому контексті наступний факт: клас скрипки розпочав свою роботу з перших днів заснування Ужгородської дитячої музичної школи. Ось як згадує той період Габрієла Потушняк, яка упродовж 1984 – 2014 рр. завідувала секцією струнно-смичкових інструментів: «Спочатку навчались підлітки різного віку, але з часом склалась певна система щодо вікового відбору. Першими викладачами скрипки були Віра Ромішовська, Магдалина Палфі, згодом Серафима Факторович. Перші учні – Степан Бунда, Людвиг Товт, Степан Гедеон, Тиберій Боніславський. З часом число викладачів поповнюється досвідченими музикантами-педагогами: Кім Федорко, Юхим Фломен, Іван Дюлай, Валерій Богородський, Арпад Петкі. Засновником віолончельного класу в школі слід вважати Леоніда Клепікова. Потім приєднався до віолончельного класу Йосип Базель, який виконував (1957 – 1965) роботу заступника директора по навчальній частині. Від 1967 року викладачем віолончельного класу була Ольга Яцкович, виховавши плеяду талановитих віолончелістів. До когорти кращих викладачів, які працювали в нашій школі належали Маріанна Шолтес, Степан Скиба, Юдіта Кудрявцева, Юлій Лакатош, Маріанна Балінт, Юрій Соколовський. 50-ті роки стали визначальними для почину струнного оркестру, засновником і першим керівником якого був Іван Дюлай. Його традиції щодо урізноманітнення репертуару продовжив Юлій Лакатош, а з 80-х років – Євген Сендерович. Так, в 1992 році дитячому оркестру присвоєно звання «Зразковий». З 1995 року і по нині керівником оркестру є вихованець школи – Степан Ясницький. Він з гідністю визначає своє бачення в колективі, користуючись авторитетом і повагою, як учнів, так і викладачів. Оркестр є активним учасником всіх концертів школи, міста, області, а також багаторазовим лауреатом обласних конкурсів. Поряд зі струнним оркестром починає працювати ансамбль скрипалів молодших класів. Керівниками ансамблів були Кім Федорко, Маріанна Шолтес, Оксана Буковська. Сьогодні юними ансамблістами з ентузіазмом керує Лариса Лозова. В 70-х роках створюється ансамбль віолончелістів, музою якого була Ольга Яцкович. З 1984 року цю естафету переймає Мирослав Шутко, викладач високої професійної майстерності та широкої ерудиції. В 1996 році колектив віолончелістів отримав звання «Зразковий» і підтверджує його нині. У 80-х рр. у відділі Омелян Попович створив учнівський струнний квартет. Нині ним опікується Степан Ясницький. Співпраця викладачів відділу вирізняється творчістю, отож виникають, час від часу, різні групи ансамблів: фортепіанне тріо (керівник Степан Ясницький), ансамбль старовинної музики (керівник Ольга Гойберг), квінтети (керівник Ярослава Ясницька)».

Ціла низка викладачів поєднувала свою педагогічну діяльність з вечірньою школою для робочої молоді, заснованою 1953 року. Її очолював Іван Шляхта. Ужгородська вечірня школа загальної музичної освіти розташовувалась в орендованих приміщеннях: у СШ № 4 – 3 класні кімнати; у філіалі СШ № 4 – 1 класна кімната; у СШ № 8 – 5 класних кімнат у 2 корпусах. Функціонували, окрім народного (завідувач – А. Борноволокова) та музично-теоретичних предметів (завідувач – М. Глипка) відділів, також фортепіанний відділ (завідувач – М. Краус). Зі звітних архівних матеріалів згаданої вечірньої школи, датованих 1976 роком, простежується досвід організації набору учнів (60 осіб) на навчання. Так, приміром, у 1975 – 1976 н. р. було подано 129 заяв, а в 1976 – 1977 н. р. – 141 заява. На той час контингент учнів школи складали різні вікові категорії – від 10 до 40 років. Факт для порівняння: за сьогодення школа набирає 600 учнів щороку.

Документ від 1950 року надає інформацію про те, що з метою покращення навчально-виховної та педагогічної роботи в Ужгородській ДМШ було видано наказ про створення чотирьох циклових комісій: фортепіанної (завідувач Карл Воска), оркестрової (завідувач Роман Гураль), народних інструментів (Олена Бендас), теоретичних дисциплін (завідуюча Аліса Букаєва). 1951 року завідувачами циклових комісій було призначено Карла Воску (відділ фортепіано), Серафиму Факторович (оркестровий відділ), Володимира Гошовського (відділ народних інструментів), Олену Бендас (музично-теоретичний відділ). З 1952 року, коли директором музичної школи став Сергій Кликов, відбулась кадрова зміна завідувачів циклових секцій. Так, відділом фортепіано керувала Роза Пляскова, струнним відділом – Леонід Клепиков, теоретичним відділом – Тетяна Кликова, народним відділом – Володимир Гошовський. З почуттями вдячності, називаючи її «голубом миру», згадують Розу Пляскову її учні, а згодом викладачі школи – Євгенія Піцур та Оксана Шляхта. Станом на 29 вересня 1958 року, як вказано в протоколі № 18, у школі створено оркестр народних інструментів. А вже 1959 року хор учнів старших класів, приносячи визнання школі, виступав на методичних конференціях рідного міста. Згідно даних, що містяться у протоколі № 40 від 16 травня 1962 року, музичну школу закінчувало 68 учнів. Так, у фортепіанному відділі навчалось 40 учнів, у відділі народних інструментів – 11 баяністів та 5 домристів, у струнному відділі – 5 учнів, у духовому відділі – 5 учнів. Відтак до музичного училища рекомендовано для подальшого навчання 11 піаністів, 1 скрипаля, 1 баяніста. 1962 рік вніс свої корективи щодо призначень завідувачів циклових комісій. Фортепіанний відділ і надалі очолювала Роза Пляскова. Натомість завідувачем струнно-смичкового відділу став Степан Бунда (заступник директора по навчальній частині 1965 – 1969 рр.), духовий відділ очолив Анатолій Ноздрань, народний відділ – Борис Затін (заступник директора по навчальній частині 1969 – 1977 рр.), музично-теоретичний відділ – Віра Гіріц. Довідка про роботу школи станом на 1962 – 1963 н. р. свідчить про розширення контингенту учнівського складу.

При 37 штатних викладачах у школі здобували знання 436 учнів: 216 піаністів, 59 скрипалів, 17 віолончелістів, 5 контрабасистів, 77 баяністів-акордеоністів, 36 домристів, а також 26 учнів у класі духових інструментів.

Упродовж 1952 – 1976 рр. фортепіанним відділом керувала Роза Пляскова, а в 1976 – 1986 рр. його очолювала Рима Міцанко. Вона виховала чимало талановитих учнів, які поєднали свою долю з музикою. Зокрема, це – Жанна Митровка, Олена Пілявська, а також Гліб Добрушкін – лауреат премії імені Д. Задора, кандидат мистецтвознавства, професор Інституту вишуканих мистецтв університету м. Коліма (Мексика).

У 1986 – 1994 рр. відділ очолювала Єлизавета Шнайдер, яка керувала також громадською роботою закладу, виконуючи обов'язки заступника директора по навчальній частині. До слова, Тетяна Тіщенко, вихованка Є. Шнайдер, нині працює в школі, доводячи відданість обраній професії.

Від 1994 до 2000 року фортепіанний відділ очолювала Одарка Зимомря, яка втілювала кращі професійні якості та завжди виявляла сценічну витримку, тривалий час працюючи концертмейстером в класі флейти Івана Шляхти. Примітний факт: її учениця Таїсія Запісочна успішно продовжила навчання у Ляйпцізькій консерваторії (Німеччина), а вихованка Олена Охрим (уроджена Середа) від 2011 року очолює колектив Ужгородської дитячої музичної школи імені П. Чайковського.

Наступний очільник відділу – Євгенія Піцур, яка керувала ним у 2000 – 2011 рр. Продовжуючи традиції відділу, розвиваючи та оновлюючи методику викладання гри на фортепіано, постійно виступала з доповідями про технічний розвиток учнів, який є важливою складовою виховання музиканта. Вона не тільки зберегла кращі надбання минулого, але й відкрила нові шляхи розвитку відділу, використовуючи сучасні інформаційні можливості. Справу Євгенії Піцур від 2011 року мала за честь продовжити авторка цих рядків.

Щорічно на відділі проводяться різноманітні конкурси, які викликають великий інтерес учнів та батьків школи. Окрім конкурсу на краще виконання інструментального етюдів «Allegro» (4–5 класів), для розкриття художнього таланту у 2013 році започатковано проведення конкурсу імені Софії Дністрянської, а також змагання «Золоті зернятка» для учнів 2 – 3 класів. На прохання поділитися враженнями про той чи інший конкурс відгукнулася Анелія Петрова: «Про визнання наших випускників та рівень їх професійної підготовки відомо не тільки в наших краях, але й за її межами. Викладачі школи наполегливо працюють з учнями, щоб досягти високих результатів на обласних, міжнародних конкурсах. 1995 року мене переповнювала гордість за нашу школу, коли в місті Кошіце (Словаччина) учениця мого класу Олександра Баганич виступала на міжнародному конкурсі юних піаністів. Після виконання твору «Інтермеццо пам'яті Й. Брамса» М. Слоніського слухачі концертної зали бурхливою оплесками вітали учасницю змагання. Диплом за краще виконання твору сучасного композитора виявився довгоочікуваною винагородою. Закінчивши

школу, О. Баганич отримала схвальний коментар від професійних музикантів, виступаючи в концертному залі Києва з твором «Похоронна хода» Ф. Ліста. Маю радість від того, що причетна до вияву та розвитку музичного таланту підростаючого покоління. Власний педагогічний досвід підтверджує переконання – заняття музикою позитивно впливають на людину в цілому. Діти стають зібраними, інтелектуально багатшими, трудолюбивими. Так, два роки тому, до мене в клас завітав хлопчик з проханням навчатись музики. На той час йому виповнилось 12 років (здавалось би запізно). Щоденною працею, спільними зусиллями Валентин Гладун за рік навчання вже приймав участь у конкурсі-віртуозів в місті Будапешт (Угорщина), а цього року потішив виступом на конкурсі імені Б. Бартока в місті Дебрецен (Угорщина). Маю надію на те, що відсоток неосяжних звершень ще попереду і наступний ювілей школи ім. П. Чайковського ми зустрінатимемо не менш вартісними досягненнями».

Незмінними залишаються традиції школи ім. П. Чайковського. Вони ґрунтовані на професійності та переємності досвіду. Згадати б тут здобутки цілих родин, членів яких об'єднувала пристрасть до музики (Світлана та Мар'яна Калиній; Надія та Анастасія Куцик; Лариса, Наталя, Богдана Неділько та Наталя Шутко, Катерина Пархоменко та її донька Катерина; Надія та Іванна Томчич; Габріела та Даніела Потушняк; Микола (1958 – 2013), Роберт Сич та Еріка Співак; Петро Кобака та Олеся Шкріба; Одарка Зимомря, Олена Юрош та Владислав Юрош).

За влучними словами Петра Чайковського, «панна музика – це скарбниця, в яку кожний народ вносить свою дещицю на спільну загальну користь». Традиції педагогічної та фортепіанної майстерності, закладені в музичній школі Семираїдою Хосроевою-Щекіною (1902 – 1986), Розою Плясковою (1919 – 1995) та Маріанною Валковською (1931 – 2006), активно пропагують досвідчені викладачі відділу – Людмила Бильова, Катерина Карцуб, Наталія Кирлик, Анелія Петрова, Євгенія Піцур, Олександра Російська, Тетяна Шалигіна, Людмила Шапран, Єлизавета Шнайдер. Вони користуються авторитетом серед молодших колег.

В нових реаліях успіхи струнного, духового, народного, вокального відділів та відділу музично-теоретичних дисциплін – закономірні. Їхнє підґрунтя – у взірцевій діяльності представників попередніх поколінь. У школі пройшло зростання й утвердження цілої низки кращих педагогів-музикантів. У цьому зв'язку доцільно увиразнити імена тих викладачів, які в минулому доклали помітних зусиль для процвітання фортепіанної майстерності в Закарпатті: Віола Білей (1936 – 2008), заслужена артистка України, солістка Закарпатської філармонії Наталія Висич (1951 – 2013), Ірина Хвінгія (1946 – 1986), Лариса Гаврилко, Одарка Зимомря, Сузанна Лебеда, Рима Міцанко, Сузанна Мощенко, Віола Самборська, Тетяна Тен-Бородіна, Тетяна Тимур, Ольга Трохимович, Наталія Хохлова, Оксана Шляхта, Габріела Щока.

Гордістю фортепіанного відділу стали лауреати регіональних та міжнародних конкурсів Галина Гаврилко, Антон Дегтяров, Катерина Ісак, Тетяна Тіщенко, Олександра Баганич, Катерина Кун, Любов Пендерецька; Світлана Осадча – доцент музично-педагогічного інституту у Ростові-на-Дону; Софія Лацанич – викладач Московського музичного училища; Марина Рогожина – доктор музики, професор Вищої професійної музичної школи у м. Нью-Йорк (США); Йозеф Ерміль – заслужений артист України, завідуючий кафедри спеціального фортепіано, професор Львівської національної музичної академії імені М. Лисенка, дипломант республіканського конкурсу піаністів імені М. Лисенка, лауреат премії імені Л. Ревуцького, премії імені С. Людкевича; Анатолій Затін – лауреат міжнародного фестивалю сучасної музики, знаний на різних континентах та відзначений медаллю ЮНІСЕФ композитор, піаніст, диригент доктор музики, професор і директор музичного департаменту Інституту вишуканих мистецтв університету міста Коліма (Мексика); Гліб Добрушкін – кандидат мистецтвознавства, доктор музики, професор Інституту вишуканих мистецтв університету міста Коліма (Мексика), лауреат премії імені Д. Задора; Віктор Теличко – голова Закарпатського осередку Національної спілки композиторів України, заслужений діяч мистецтв України; Вікторія Свалявчик – диригент симфонічного оркестру Закарпатської обласної філармонії; Анжеліка Фукс – лауреат міжнародного конкурсу піаністів «Франц Ліст» в Нідерландах, лауреат конкурсу фірми «Yamaha» в Будапешті, лауреат конкурсу в Донецьку, присвячений 110-річчю з дня народження С. Прокоф'єва, піаністка, яка за останні кілька років виступила з концертами в Еквадорі, США, Канаді, Кореї, Китаї, Австралії, Франції, Італії, Іспанії, Німеччині, Угорщині, Словаччині; Степан Соланський – доктор мистецтвознавства, старший викладач ЛНМА імені М. Лисенка; Олеся Гайдук – солістка Закарпатської обласної філармонії.

Колективи інструментальних відділів плідно співпрацюють з викладачами Ужгородського музичного училища, колишніми випускниками нашої школи – Степаном Бундою, Аллою Черновою, Вірою Боднар, Маріанною Сокач, Федором Томичем, Оленою Туряницею, Мирославою Пал, Мирославою Шевченко, Мирославом Шутко. Власне, творча співпраця налагоджена з музичними школами як в області, так і за її межами. Неодноразово кращі учні школи готували спільні концертні програми з учнями Кошицької та Капушанської шкіл мистецтв (Словаччина), а також музичними осередками Будапешта (Угорщина). У цьому контексті варто окреслити певний феномен, позначений конкретними іменами та подіями.

***

Згаданий феномен органічно поєднаний з особою Анатолія Затіна. Так, 22 листопада 2013 року відбулася визначна подія для учнів Ужгородської музичної школи імені П. Чайковського. Того дня відбулася творча зустріч учнів і викладачів осередку з композитором, піаністом, диригентом, доктором музи-

ки, професором і директором музичного департаменту Інституту вишуканих мистецтв університету міста Коліма (Мексика) – Анатолієм Затіним. Подія виявилася неординарною та емоційною як для шанувальників творчості митця, так і для гостя Alma Mater. Примітно, що в залі були присутні також колишні викладачі піаніста – Рима Міцанко та Людмила Шапран.

Пригадую, як хвилювались учні, якими збентеженими вони були, коли викладачі повідомили: їхні виступи з композиціями Анатолія Затіна слухатиме й сам видатний піаніст. Відразу виникало безліч запитань: чи вірна трактовка музичних творів, чи адекватним є прочитання музичного змісту, чи правильно розставлені акценти в кульмінаціях? Полегшення відчули тільки після того, як побачили на устах Анатолія Затіна лагідну посмішку. До слова, моя учениця Агнеса Панаріна виконала ефектну п'єсу «Танець». Згадалися віршовані рядки Лесі Українки «на клавішах швидкий гучний танок чиясь весела виграва рука», коли Катерина Дубровська (викладач Олександра Російська) виконувала «Регтайм». Вокальний ансамбль «Перлінка» (керівник Марія Мудранинець) артистично і по-казковому представив музичну композицію «Патифон» на слова Корнелія Чуковського.

На завершення зустрічі Анатолій Затін відповів на запитання учнів та виконав шедеври зі скарбниці фортепіанної ансамблевої музики композиторів Франка Пуленка та Арама Хачатуряна. З особливою енергетикою прозвучали власні композиції Анатолія Затіна в дуєті з Владою Васильєвою.

***

Без перебільшення можна стверджувати: кожна школа як освітній осередок покликана зберегти найцінніші культурні скарби народу. Їхню перемність забезпечує подальший розвиток духовності. Адже ступінь досягнень національної культури визначається, чи не в першу чергу, рівнем освіти та її змістом. Без сумніву, ці високі матерії поставали стрижневими у діяльності Івана Шляхта на посаді директора школи (1982 – 2010). Очільник не забував ні про високе, ні про буденне, приміром, про забезпечення належного освітлення в шкільних класах, тепла в холодну пору року тощо. Щоліта І. Шляхта, коли увесь викладацький колектив набирався сил і натхнення для творчої праці, переймався клопотами, пов'язаними з ремонтними роботами у шкільному господарстві. Власне, своїх колег він завше закликав, як люблячий батько, бережно підходити до всіх починань.

У навчальному процесі І. Шляхта особливої ваги надавав відкриттю нових обривів у педагогічній сфері. Цьому сприяли численні й регулярні відкриті уроки, взаємовідвідування. Новизна виявлялася і в методичних заняттях, які активно підтримував І. Шляхта. Істотним кроком для розвитку музичної школи стало будівництво великої концертної зали. Розпочиналася робота у двох невеликих приміщеннях, а сьогодні школа посідає чотири ошатні корпуси. У свою чергу, викладацький склад на чолі з дирекцією намагається і надалі при-

множувати в Закарпатському краї кращі надбання. До речі, перш ніж стати директором дитячої музичної школи ім. П. Чайковського, І. Шляхта виконував обов'язки заступника директора Закарпатської обласної філармонії, а згодом – директора Ужгородської вечірньої музичної школи. Цей осередок, первинною назвою якого була вечірня школа для робочої молоді, заснована 1953 року.

Ще одна деталь, яка засвічує наявність об'єктивних труднощів у становленні музичної школи ім. П. Чайковського. Йдеться про річний звіт 1974 – 1975 рр., коли директором закладу був В. Білей. Музична школа не мала своєї концертної зали. Забезпечення музичними інструментами теж бажало кращого: 36 клавішних інструментів, 19 баянів, 4 акордеони, 16 скрипок, 2 контрабаси, 3 кларнети, 5 тромбонів, 2 валторни, 6 віолончелей, 5 флейт, 2 цимбали, 3 гобої. Плідно працювала низка колективів: оркестр духових інструментів (керівник С. Регеш), оркестр народних інструментів (керівник М. Керецман), струнний оркестр (керівник І. Дюлай), унісон скрипалів (керівник Т. Боніславський) хор учнів старших класів (керівник М. Губенко), хор учнів молодших класів (керівник М. Вантюх). Проте учні не мали можливості навчатися грі на флейті, фаготі, валторні, гобої, трубі. Такий стан гальмував створення шкільних духових, струнних і симфонічних оркестрів. Загалом у 70-х рр. у Закарпатській області діяли лишень 3 струнні оркестри – в Ужгородській, Берегівській та Хустській ДМШ. Викладачі струнного та духового відділів Ужгородської ДМШ були учасниками міського симфонічного оркестру, викладачі народного відділу – оркестру народних інструментів музично-хорового товариства, інші викладачі – капели вчителів міста. Адже колективне музичне виховання, особливо засноване на фольклорній основі, здатне формувати покоління свідомих особистостей – знавців історії, традицій рідного народу. Успіх, що супроводжував навчально-виховний процес Ужгородської музичної школи ім. П. Чайковського, пояснюється вибором оптимальних організаційних форм у поєднанні з ефективною системою музичного виховання. Вона передбачала використання як новаторських ходів, так і засад традиційного досвіду. Ними завжди керувався Іван Шляхта.

***

2016 року минує десять літ, як відійшла за межу Вічності Н. Затіна (1924 – 2006), вчителька високої гідності. Про Надію Григорівну пам'ять живе у серцях, бо на вівтарі мистецтва вона постає посередником між земним і вічним. Адже десятиліттями мисткиня залучала палких шанувальників музичного слова до прекрасного, виховуючи правдивих професіоналів та примножуючи знаннями їхнє устремління до поступу. У праці Надія Затіна завжди докладала тепле відношення до людей та адекватне розуміння музики, що підсвідомо передавалося нам, учням, на рівні спокуси могутнього скарбу – слова й мелодії. На відстані років спонукою до роздумів залишається її вірність музиці, що тривала упродовж усього життя. Захоплення музикою спричинило, як це до-

водилося чути не від одного її вихованця, вибір: шлях «будителя» задля плекання музичної еліти в Україні загалом і в місті Ужгороді – зокрема... Сказати б словами Ольги Рішаві:

Швидко танули літа,
І згоряла юна сила,
Та жива твоя мета,

Смерть її не погасила... (Переклад з німецької Петра Скунця, виконаного на основі підрядника Миколи Зимомрі)

У часовому вимірі важко оцінити роль такого непересічного вчителя, як Надія Затіна. Ні в кого й досі не викликає сумніву, як ідеться про визнання її ораторського хисту. Адже коли промовляла Надія Григорівна, всі присутні намагалися не пропустити жодного слова. З потаємною насолодою і відчуттям захоплення учні спостерігали за кожним епізодом, який виокремлювала у своїй розповіді моя Вчителька. Такою майстерною ілюстрацією слугувала характеристика окремого музичного твору – часто-густо у пов'язі з реальною життєвою ситуацією. Завше правдиво, докладно і точно описувала Н. Затіна життя тієї людини, яка проступає з творів К. Глюка, В. Моцарта, Дж. Верді. І як мені не згадати тут змальовані нею в гумористичному зрізі образи казкових постатей, приміром, симфонічної мініатюри «Кікімора» Анатолія Лядова (1855 – 1914).

На уроках панувала мила й дружня атмосфера. Завдяки цьому зміст і чинники музичного виховання набували конкретизованого втілення. Аналізовані образи зі світової музичної літератури чи складні гармонійні послідовності сольфеджіо, розтлумачені педагогом, набували чіткості й ясності. На самотньому манеру викладання відгукувались учні, відповідаючи їй щирою повагою і любов'ю. Тому ніхто не боявся ходити на уроки до Надії Григорівни. Йшли до неї, як до порадниці. Навіть одним словом, жестом Надія Затіна вміла розрядити напругу і внести лад, злагоду, порозуміння в колективі. Цілковито віддаючи себе роботі, їй вдалося виховати цілу плеяду музикантів і викладачів. Вони – носії глибоких знань, які не залишають їх тільки для себе, а передають, своєю чергою, наступним поколінням. Надія Григорівна прищеплювала своїм вихованцям любов до мелосу, а ширше – до музичного і поетичного слова. З-поміж її учнів, які нині плідно працюють на ниві мистецтва, назовемо Галину Басараб, Юлію Головнич, Гліба Добрушкіна, Анжеліку Коршинську, Віру Мадяр-Новак, Тетяну Осипчук, Катерину Пархоменко, Мирославу Пал, Олену Туряницю, Владислава Юроша, Євгенія Ясинського.

Світлою згадкою мимоволі зринають епізоди, пов'язані з уроком, який Надія Затіна проводила в недузї восени 1985 року. Природньо звучало прохання бути уважними, чемними, зважаючи на її стан. За словами вчительки, вона прийшла тільки тому, що не може пропустити нагоди спілкування зі своїм класом. Саме від учнів черпала позитивну енергію, життєві сили. Не буде перебільшенням, коли сказати: Надія Затіна була наділена даром Божим – вмін-

ням не тільки брати, але й віддавати людям. Вона любила всіх своїх учнів, цікавилася долею кожного вихованця, з яким працювала. Педагог широко радів професійним злетам музикантів, надаючи при цьому підтримки як словом, так і ділом.

Учня з його неповторним внутрішнім світом Надія Григорівна Затіна сприймала як цілісність. Для неї, Вчителя з великої літери, важило передовсім пізнання сенсу людського буття, а звідси – виховання ерудованої, вірної загальнолюдським цінностям особистості. Увизначуючи сутність призначення музиканта, навчителька завжди підкреслювала такі риси, як чесність, наполегливість, любов до тієї справи, яка обрана ним за покликом долі. Так, вона переконувала: педагогом, справжнім учителем може бути тільки той, хто чує голос свого серця і йде за покликанням.

Надія Затіна дарувала людям добро. Тому й не дивує той факт, що 5 червня 2006 року провести в останню путь неминущу людину прийшла велика громада як з усіх куточків Закарпаття, так і друзі з-за кордону. Люди прагнули вклонитися Подвижниці, промовляючи «Вічная пам'ять». І не буде їй забуття, бо, як слушно мовиться, гарні люди не старіють і залишаються молодими в пам'яті сучасників...

***

Мелодія скрипки... Вона близька й водночас мила кожному, хто має спрагнену краси душу. Бо ж музика дарує натхнення, позитивні емоції, а відтак – прагнення прилучитися до джерел високого мистецтва. Ось і мелодії, що лунають завдяки інструментам камерного оркестру ужгородської дитячої музичної школи імені Петра Чайковського, ні, вони не залишать байдужим нікого. І це зрозуміло. Адже серед його слухачів – справжні шанувальники, прихильники, друзі, любителі камерної музики. Тому й примітно, що 2011 року колектив відзначив свій Ювілей – тридцятиріччя творчої діяльності.

Упродовж трьох десятиліть камерний оркестр ужгородської дитячої музичної школи ім. П. Чайковського тішить реципієнтів своєю майстерністю. Його учасники розкривають тонкі грані внутрішнього світу «Я-особи», передаючи життєдайну енергію музичних шедеврів як композиторів-класиків, так і наших сучасників. Закономірно, що колектив, який має постійну виконавську практику, користується заслуженим авторитетом серед професійних носіїв мистецтва музики на Срібній землі. Громадськість Ужгорода має можливість регулярно зустрічатися з артистами камерного оркестру, які в повсякденному житті передають свій досвід обдарованим дітям. Наполегливою працею вчителя і виконавця вони пробуджують у серцях молодого покоління насамперед повагу та пошану до ближнього. І це – запорука пересемності досвіду. Відрадно, що й увесь педагогічний колектив музичної школи активно зміцнює зв'язок навчального осередку з культурним життям міста, залучає учнів до виконавської і творчої діяльності.

Святковий ювілейний концерт камерного оркестру музичної школи відбувся 12 квітня 2011 року у великій залі Закарпатського художнього музею ім. Йосипа Бокшая. І це, мабуть, не випадково. Бо ж світоч закарпатської школи живопису разом із такими однодумцями, як А. Ерделі, Ф. Манайло, А. Коцка, З. Шолтес, Е. Контратович, а згодом зі своїми учнями – А. Кашшаєм, Г. Глюком, І. Шутевим, старанно вчили молодь плекати традицію, вдосконалювати себе в педагогічній діяльності. Ошатна пізньобарокова споруда колишнього комітатського будинку, себто галерея Закарпатського художнього музею ім. Й. Бокшая, найкращим чином дозволила поринути у світ звуків музики А. Вівальді. Вона огорнула слухачів шлаером загадковості, а барви картин відволікли їх від турбот, заглибивши в світ обертонів. Мимоволі перед очима постає сюжет полотна XIX століття: мистецька еліта – музиканти, художники, поети – збиралась для домашнього музикування. У цьому контексті варто згадати роботу «Будівництво моста в Ужгороді» (1947) Й. Бокшая. Художник втілює в образі ідею будівництва чогось нового. Сьогодні диктує й інше трактування: міст як опертя співпраці між музикантами і художниками. Як не згадати тут, що 9 травня 1920 року у залі Закарпатського художнього музею було створено товариство «Просвіта». Ціла низка архівних документів засвідчує: у 20-30-х роках XX ст. з ініціативи його членів здійснювалося активне музичне виховання. В Ужгороді успішно функціонували хорові колективи, оркестри, численні аматорські гуртки на чолі з учителями музики народних шкіл, гімназії, семінарію. Реквізити для театральних вистав у супроводі музики готували на початку XX ст. відомі художники: Й. Бокшай, Ф. Манайло, С. Шолтес. А, приміром, 1928 року світ побачив «Пластовий співаник» за редакцією Б. Дуба та М. Кобзи. Він набув широкого розголосу і користувався серед пластунів великою популярністю. Цікаво, що кожна сторінка співаника оздоблена художніми графічними роботами Й. Бокшая. Вони, без сумніву, сприяли глибшому розкриттю змісту пісень.

Таким є історичне тло, на якому розвивається і міцніє камерний оркестр викладачів. До речі, 1992 року колектив під керівництвом Габрієли Потушняк отримав почесне звання «народний» з огляду на багатолітню професійну роботу, активну громадську та концертну діяльність. Душею нинішнього складу народного камерного оркестру викладачів є директор школи Степан Ясницький. Завдяки працелюбності, пошуку нових професійних граней, він надихає колектив на виконання різноманітних програм, знаходить і відкриває свіжі обрії музикування, залучає до ансамблевої та сольної гри кращих учнів школи. Солістами концерту виступили учень струнно-смічкового відділу Василь Дюлай (клас викладача О. Буковської), учениця фортепіанного відділу Катерина Шапран (клас викладача Л. Шапран), а також колишній учень школи, нині вихованець музичного училища ім. Д. Задора Данієл Ясницький (клас викладача Н. Шіпош). У програмі святкового вечору прозвучали твори А. Скарлатті, А. Вівальді, О. Респігі, Д. Бортнянського, В. Телічка, І. Мартона (інструмен-

товка Й. Базела), А. П'яцолли. Хочеться згадати учасників оркестру, які плідно працювали в його складі, а сьогодні живуть за межами Закарпаття: Є. Сендерович, Т. Боніславський, Л. Палій, Л. Шарлай, М. Шолтес, Ю. Кудрявцева, С. Скиба, Ю. Лакатош, М. Балінт (скрипки), О. Попович (альт). Знаходяться на заслуженому відпочинку О. Яцкович (віолончель), П. Кабака (контрабас). Вони доклали значних зусиль для зміцнення колективу. Оркестр збагатився вагомим концертним репертуаром. У програмах виступів колективу зазначені твори, зокрема, Й. С. Баха, Г. Ф. Генделя, Д. Перголезі, В. А. Моцарта, Ф. Бенди, Д. Задора, А. Затіна, К. Єндрик. Мали місце гастрольні поїздки не тільки в межах області, але й Україною. Були й закордонні візити-виступи до Словаччини (Кошице) та Угорщини (Будапешт).

Нині камерний оркестр ужгородської дитячої музичної школи ім. П. Чайковського належить до кращих викладацьких оркестрів області. З великим задоволенням і радістю назвемо їх імена: Степан Ясницький, Габрієла Потушняк, Владислав Юрош, Алла Федосова, Мар'яна Печора, Ярослава Ясницька, Оксана Буковська, Ольга Гойберг (скрипки), Лариса Лозова (альт), Мирослав Шутко, Тетяна Пасербович (віолончелі), Катерина Карцуб, Наталя Шутко (фортепіано).

***

Самобутність урочистостей, що створюють особливу ауру свят різдвяно-новорічного циклу, органічно пов'язана зі зверненням сучасника до духовних першоджерел. Вони відтінюють ті лінії історичної пам'яті, які постають опертям національно-культурного розвитку з урахуванням переємності досвіду попередніх поколінь. У своїй довершеності цей досвід проступає у народних звичаях і діях, освячених календарно-обрядовою традицією. Її справдешньою окрасою, без сумніву, є різдвяна коляда. Її мелодика животворить любов'ю до ближнього. Своєрідним потвердженням цьому може послужити потужний голос Івана Франка (1856 – 1916). Свого часу світоч української думки і носій національної традиції віншував у святкові дні такими словами:

З Новим роком, браття милі,
В новім щасті, в новій силі
Радісно вітаю вас
І бажаю, щоб в здоров'ю,
В мирі, з братньою любов'ю
Відтепер ішов вам час.

Так, енергетика колядок, щедрівок, віншівок привносить в наші оселі завдяки живому звучанню неповторних жанрів пісенної культури українців радість, сміх, теплінь душі. Споконвіку пісня дарує людині натхнення творити добро. Тому чи не кожен, хто відкриває своє серце щирому слову й мелосу, стає невід'ємним співучасником народного гуляння як незрівнянного дійства.

Видається, всі ми щороку стаємо свідками того, як міць Морозенка м'якшає від дотику новорічних феєрій та дзвінких Вертепів. Будьмо певні: захопливі емоції згуртованого веселого настрою можна відчути тільки, оживляючи образи зі святкового календаря зимової пори! Недаремно мовиться в дитячих різдвяних казках: «Усе те діялося на початку зими...».

Як і щороку, учні ужгородської музичної школи ім. П. Чайковського розпочинають святкування зимових свят концертами саме тоді, коли діти з нетерпінням очікують дарунки від Миколи Чудотворця. Низка музичних вечорів, що відбуваються у супроводі гомінких віншувань колядників, дарують незабутні враження, позитивні емоції, щасливі усмішки всім учасникам та їх гостям. Усе це нагадує мудрі слова пращурів: «Хвали зиму після Миколи!». Так, 25 грудня 2010 року у стінах згаданої школи проводився Різдвяний концерт. Новорічні вітання прозвучали від учнів, які виконували твори зимової тематики на баяні (Станіслав Лучан – викладач Раїса Затіна), гітара (Вячеслав Заяць – викладач Марина Волошина, Олександр Бурковський – викладач Надія Бугра), фортепіано (Сандра Кишко – викладач Олександра Російська, Едуард Карбованець – викладач Надія Томчич, Тетяна Гецько – викладач Сільва Матяшовські). Хочеться вірити: глядачів у залі охопило почуття Божої благодаті після виступу на сцені учнів Святослави та Любомира Ковтик, Тетяни та Мар'яни Яночко, Тетяни Євдокимової, Даніїла Кривського, Ганни Кузьми, Назара Старости, Даніїли Семсічко, Андрія Заводяк, які майстерно перевтілилися в дійових персонажів Вертепу. Хлопчики й дівчатка в українському народному вбранні колядували й віншували, демонструючи чи не зрілу сценічну витримку. Слід підкреслити: таке душевне піднесення й натхнення у школярів збудила досвідчений викладач вокалу та керівник хору молодших класів Валентина Зелінка.

Величне християнське свято – Різдво Сина Божого – спонукає розділяти радість. Цьому сприяє природне прагнення наблизитися до святкового настрою співом колядок, що наповнює свіже морозяне повітря звучними голосами колядників-віншувальників. Від оселі до оселі з Божим словом – таким був шлях учнівського вокального ансамблю «Перлінка» на чолі зі знаним педагогом Марією Мудранинець. Свята подарували правдиву нагоду дарувати ужгородцям розраду. До речі, учні-колядники (Данієла Якобчук, Ангеліна Трушевська, Ерік Форкош, Павло Верещагін, Ніколетта Кучма) музичної школи ім. П. Чайковського не тільки заходили до обійсть мешканців міста, але й приймали участь у популярній ранковій телепередачі.

До світлих традицій на сучасному етапі розвитку музичної школи, яка носить ім'я автора опери «Мазепа» (1883), належить щорічне проведення різдвяного концерту. Воно припадає на 14 січня – день Меланії Римлянки та Василя Великого. Саме тоді, коли лунає приспів'я: «Старий рік у ноги – Новий у пороги!». Різдвяний концерт в Ужгородському греко-католицькому кафедральному соборі завжди захоплює слухачів талановитим відтворенням мелодики

коляди. Крім згаданих вище колективів, окрасою вечора стає струнний квартет, який виконав 14 січня 2011 року інструментальну колядку «Дивная новина» нашого земляка, визначного українського композитора Віктора Теличка під керівництвом Степана Яниського. Приємною несподіванкою в концертній програмі виявився хор викладачів у супроводі квартету колег струнного відділу. На натхненну й плідну співпрацю виконавців налаштувала керівник хору старших класів Олена Тимчик. У їхньому виконанні на одному подиху прозвучали три різдвяні колядки: «Дивная новина» в обробці Андрія Гнатишина (1906 – 1995), «Тиха ніч, свята ніч» Франца Грубера (1787 – 1863) в обробці Людмили Байди та «Коли ясна зірда» в обробці Іштвана Мартона. Звідси – сподівання: різдвяний Вертеп припав до душі глядачам і слухачам, які прилучилися серцем до коляд і віншувань артистів. Вони репрезентовані стараннями хорів молодшого та старшого класів, солістів-вокалістів, вокального ансамблю «Перлінка», юним квінтетом хлопчиків, струнним квартетом учнів. Їхні зичення щасливих свят добре відображають інші слова І Франка:

І бажаю, щоб трудяще
Те життя вам якнайкраще
Без біди минало всім,
Щоб думками ви міцніли,
Багатіли, не бідніли,
Щоб веселий був ваш дім.

В очікуванні Різдвяних свят викладачі школи завжди готують нове намисто з колядок, щедрівок, віншувань. Звісно, залишається таємницею, якою Різдвяною Казкою буде наступна зустріч зі слухачем. Найважливіше те, що цей дарунок не буде замкнено до скриньки. Його отримують діти, батьки, колеги, прихильники мистецтва музики, одне слово, всі, хто живе в місті над Ужем...

***

Фортепіанний відділ розпочав свою роботу з перших днів заснування школи, тобто від 20 березня 1945 року. Про особливості його діяльності радо ділиться Єлизавета Шнайдер. Власне, тут подаються її спогади від «Я-особи»:

«За ініціативи фортепіанного відділу в школі з'явилися – тепер вже звичні – форми роботи, а саме: звітні концерти відділів, дострокові академконцерти, звітні концерти кращих учнів, виїзні концерти учнів школи в інші заклади області.

У зв'язку з тим, що з року в рік до школи повертаються колишні учні, вже в якості молодих колег, у відділі посилено такий вияв співпраці, як наставництво. Головуючою в цій сфері діяльності була колишній завідувач відділу Рима Міцанко (1976 – 1983). Досвідчені викладачі проводили методичні заняття, а молоді викладачі мали змогу вивчати репертуар, нові напрямки в педагогічній діяльності, шукати нові методи та підходи в роботі з учнями. Сьогодні цим

профілем чисельного обсягу фортепіанного доробку опікуються викладачі Людмила Бильова, Катерина Карцуб, Сільвія Матяшовські, Анелія Петрова, Євгенія Піцур, Олександра Російська, Тетяна Шалигіна, Людмила Шапран.

Обдаровані учні із задоволенням відвідують заняття в класі композиції. Розпочала цей напрям роботи Катерина Єндрик, згодом до неї приєднався Золтан Коложварі. Колишній учень школи, а нині Голова спілки композиторів Закарпаття Віктор Теличко, долучив до світу прекрасного і таємного найкращих своїх учнів – Катерину Шапран та Катерину Оленич (1982 – 2014).

Я, як колишній керівник фортепіанного відділу (1983 – 1995) та заступник директора по навчальній частині (1995 – 1999) можу гідно оцінити роботу камерного хору викладачів, який складався з ентузіастів викладачів-піаністів та відділу теоретичних дисциплін. Хор, яким керували Валентина Рівіс, Золтан Коложварі, Едіта Боніславська, а нині Олена Тимчик, користується великою популярністю в учнів, батьків та колег школи.

Наші колишні учні, здобувши вищу освіту в консерваторіях України, працювали в музичному училищі: Світлана Майданик (1947 – 2010), Агнеса Бокотей, Гліб Добрушкін, Любов Шостака, Неля Кречковська, Агнеса Піріді, Лівія Бенца, Магдалина Драга, Емілія Іван, Лариса Тимченко, Ірина Дудич. Зараз ще трудяться Алла Чернова, Віра Боднар, Людмила Роденко, Надія Вагова, Іболя Кіш, Мирослава Пал, Лариса Голубева, Маріанна Сокач.

Взагалі, з усією відповідальністю потрібно зауважити: робота наших викладачів проводиться на високому професійному рівні».

***

Викладач Тетяна Шалигіна працює в Ужгородській дитячій музичній школі ім. П. Чайковського від 1971 року. Після закінчення Ужгородського державного музичного училища працювала концертмейстером у класі Івана Шляхти. Вже на цій посаді вона зарекомендувала себе дисциплінованим працівником, надаючи солістам істотну підтримку в їхній роботі. Згодом, створивши свій власний фортепіанний клас, Тетяна Шалигіна проявила найкращі організаторські риси свого творчого характеру. Упродовж сорока літ їй вдалося виховати плеяду талановитих учнів, які відкрили для себе світ музики та обрали його сенсом свого життя. Серед учнів, які досягли помітних творчих результатів, варто виокремити Катерину Кун, яка брала участь в Міжнародному конкурсі індивідуальних виконавців в місті Кошіце (Словаччина), а на Всеукраїнському конкурсі ім. Н. Нижанківського посіла II місце. Чимало вихованців Тетяни Шалигіної продовжують справу вчителя, викладаючи гру на фортепіано як в Україні, так і за її межами. Професійну музичну освіту в мистецьких закладах України здобули вихованці, які працюють викладачами класу фортепіано (О. Зимомря, О. Гебеш, О. Попович, Т. Могорита, А. Куцик).

Тетяна Шалигіна завжди відзначалася й відзначається активною діяльністю щодо підготовки учнів на обласні конкурси індивідуальних виконавців та

конкурси ансамблевої гри. Неодноразово її учні ставали переможцями конкурсів і виборювали призові місця (А. Куцик – I місце, К. Пархоменко – I місце, К. Казьмірова – II місце, Б. Яцкович – III місце). Рішенням атестаційної комісії 2005 року Тетяні Шалигіній заслужено було підтверджено педагогічне звання «викладач-методист» та присвоєно кваліфікаційну категорію «спеціаліст вищої категорії». Як вихованка Тетяні Шалигіної прагну підкреслити: педагог на високому рівні проводить методичні заняття, готуючи доповіді про життя та творчість відомих музикантів, піаністів. На курсах підвищення кваліфікації викладачів вона також проводила відкриті уроки, отримуючи схвальну оцінку з боку колег та дирекції школи. Методична доповідь Тетяні Шалигіної на тему «Робота над поліфонією» представлена на Всеукраїнському республіканському конкурсі методичних розробок та відзначена позитивними відгуками.

В особі Тетяні Шалигіної маємо зразкового викладача, високопрофесійного педагога. Вона користується заслуженим авторитетом, повагою колег школи та викладачів краю.

***

16 квітня 2014 року, напередодні Великоднього свята, Заслужений артист України, педагог, керівник Камерного оркестру Закарпатської обласної філармонії Владислав Юрош відзначав 40-річчя творчої діяльності.

Владислав Юрош відданий концертному життю. Він вирішив підготувати справжній подарунок для ужгородських меломанів, запросивши на концерт «Камерної музики». Публіці, яку зібрала велика зала Ужгородської музичної школи № 1 ім. П. Чайковського, було представлено шість портретів особистостей – шість планет романтичного напрямку на музичному небосхилі. Через призму музичного діалогу у програмі концерту втілювались велич і краса, боротьба і почуття, глибокі міркування про зміст буття. Кожен твір – неповторний «паросток», який наповнювався у відповідності до змісту своїм життям. Гості вечора зустріли теплими оплесками «Сонату для скрипки та фортепіано A-dur» Людвіга ван Бетховена (партія фортепіано – Каміла Біро, клас викладача Алли Чернової), «Сонату для скрипки і фортепіано № 1» Едварда Гріга (партія фортепіано – Ніколетта Сокач) та Роберта Шумана (партія фортепіано – Аурелія Мігалі, клас викладача Мирослави Пал). Оригінальним сюрпризом виявилось виконання «Сонати для скрипки і фортепіано» Франца Шуберта (партія фортепіано – Каміла Гурковська, клас викладача Інни Леснік). Слухачі вирушили в музичну мандрівку і поринули в минулу епоху разом з виконанням «Сонати для скрипки і фортепіано № 2 A-dur» Йоганеса Брамса (партія фортепіано – Анна-Марія Матлі, клас викладача Марії Лоскоріх) та «Сонати G-dur» Едуарда Елгара (партія фортепіано – Тетяна Тіщенко, клас викладача Наталії Шіпош).

Творчий задум Владислава Юроша отримав підтримку студентів Ужгородського державного музичного училища імені Дезидерія Задора та дипло-

мантів Донецької консерваторії імені Сергія Прокоф'єва, які в майбутньому пов'яжуть свою діяльність з педагогікою та здобудуть виконавську майстерність. Поза всяким сумнівом, Владислав Юрош вбачає в музиці можливість збереження найголовнішого, що є в мистецтві: справжній творчий поштовх, який окреслює шляхи розкриття незвіданого. Саме музикант-виконавець надає твору життєдайної енергії, стаючи співучасником таємничого процесу творення Музики.

СПИСОК ВИПУСКНИКІВ УЖГОРОДСЬКОЇ ДИТЯЧОЇ МУЗИЧНОЇ ШКОЛИ ІМЕНІ ПЕТРА ЧАЙКОВСЬКОГО

При укладанні переліку, в якому збережено автентичність запису (написання власних імен та наведення даних про профіль обраних інструментів), використано річні звіти (1952 – 1958; 1961 – 1964), стенди (1958 – 1960) та журнали реєстрації випускників (1965 – 2014).

1952–1953

1. Білей П.
2. Бугаєнко В.
3. Гускай
4. Марченко Л.
5. Машкаринець
6. Міллер І.
7. Некрасов М.
8. Рижев Б.
9. Терентьєва
10. Циболевський А.
11. Чонка В.
12. Шіффер М.
13. Шлезингер М.
14. Ясько Л.

1953–1954

1. Бабиченко Л.
2. Білей К.
3. Броді
4. Горощак
5. Грабар К.
6. Грабар М.
7. Добра М.
8. Івашкович В.
9. Кліса
10. Кондор В.

11. Кухта Н.
12. Орос
13. Ремизовський В.
14. Ремизовський Р.
15. Рижов Б.
16. Севко
17. Сендері
18. Сідор О.
19. Чопей

1954–1955

1. Бейраш Г.
2. Бойко В.
3. Бращайко З.
4. Бунда С.
5. Гомичкова І.
6. Гутич Е.
7. Зільберг Я.
8. Каюкова Л.
9. Мошані Ю.
10. Пугач Г.
11. Торбич Е.

1955–1956

1. Анталовська І.
2. Гачин О.
3. Горайда К.

4. Гошовська Т.
5. Добра Н.
6. Дорогий Е.
7. Киртич Л.
8. Кобзева Е.
9. Костик О.
10. Кудрявцев І.
11. Мелихова Л.
12. Могарко О.
13. Оленич Л.
14. Струпинська Б.
15. Фекете К.
16. Чопей М.

1956–1957

1. Балог Ю.
2. Бачинська Н.
3. Бубелений М.
4. Добра І.
5. Дорогий М.
6. Клепікова Л.
7. Колодко О.
8. Лакатош Ю.
9. Марко М.
10. Палфі М.
11. Палфій М.
12. Самборська С.
13. Станконинець М.
14. Стойка М.
15. Уйлакі О.
16. Федак М.
17. Фоміна В.
18. Хребор М.

1957–1958

1. Балог Ю.
2. Бедей А.
3. Бистрай К.
4. Горват А.
5. Зеке І.
6. Золотницький Д.
7. Коперльоз Є.
8. Кул С.
9. Липак А.
10. Литвиненко Т.

11. Любенко В.
12. Максимов С.
13. Михайлик І.
14. Осадча Л.
15. Прокоп К.
16. Роман М.
17. Сабо В.
18. Спасюк О.
19. Фабіан Л.
20. Шнинський Б.
21. Шутко І.

1958 – 1959

1. Бежан В.
2. Белеканич І.
3. Бодак І.
4. Бойченко М.
5. Борисенко Т.
6. Гарайда Ю.
7. Густ І.
8. Гутич О.
9. Дащенко Л.
10. Дворцин Г.
11. Дикун О.
12. Зенюк В.
13. Зубова К.
14. Іванов Е.
15. Казанцева Н.
16. Квашенко Н.
17. Кузьмін П.
18. Ладика М.
19. Левкулич В.
20. Малинич І.
21. Мейсарош Е.
22. Міговк Т.
23. Мілютіна Н.
24. Мушка А.
25. Немеш І.
26. Патакі К.
27. Першель З.
28. Попович Л.
29. Рібакова Л.
30. Рулько Ю.
31. Сабо М.
32. Сміслова Л.

33. Сочка Н.
34. Стойка Е.
35. Тивадар Д.
36. Федосова А.
37. Фекете Ю.
38. Фішер Ч.
39. Фодор В.
40. Шутко М.
41. Ясинська Н.

1959–1960

1. Андрухаєва Т.
2. Бозрикова Л.
3. Бойченко Л.
4. Ваш І.
5. Вербіаш К.
6. Веселовський В.
7. Голдштейн Ю.
8. Джурбала І.
9. Дюрко Т.
10. Желтова А.
11. Зенюк Л.
12. Зиканов Б.
13. Кайтукова М.
14. Кацман С.
15. Кечерук А.
16. Клейман А.
17. Кликова В.
18. Копельман Й.
19. Копельман К.
20. Копельман М.
21. Крицький В.
22. Кузнецов В.
23. Кучеревич Т.
24. Лемак М.
25. Лієнко Н.
26. Лінер К.
27. Лінтур В.
28. Маковецький В.
29. Маковецький Ю.
30. Мейсарош С.
31. Мейшарош Л.
32. Моговіліна А.
33. Моргунова О.
34. Нідерман Е.

35. Приходько С.
36. Рабей Л.
37. Ротеньтейм А.
38. Руснак В.
39. Сидюркіна Н.
40. Слободчикова Л.
41. Тен Т.
42. Тутич М.
43. Хреборка К.
44. Шандига Т.
45. Шелест О.
46. Шелест О.

1960–1961

1. Бакша К.
2. Боднар П.
3. Буловацька О.
4. Вайданич В.
5. Вайнбергер В.
6. Веденська С.
7. Віг М.
8. Гаврилко Л.
9. Гаврилин С.
10. Гауер Е.
11. Гелертер Ю.
12. Гіріц В.
13. Готра В.
14. Гохла В.
15. Гунка Ф.
16. Данилич І.
17. Данилич Т.
18. Денисенко В.
19. Дравецька М.
20. Єрмакова Н.
21. Задор А.
22. Зайцев В.
23. Зенцова Н.
24. Зінгер Н.
25. Ільтьо О.
26. Іцкович В.
27. Іцкович Л.
28. Капц С.
29. Клейман Г.
30. Кліменко Л.
31. Колесник Т.

32. Костик Ж.
33. Лакатош Ж.
34. Ласло Ю.
35. Лехцер Л.
36. Литвинова Л.
37. Лобова Т.
38. Майданик С.
39. Маланін Ж.
40. Меликова Л.
41. Мілюгін С.
42. Місан В.
43. Мошкович Е.
44. Мошкович Ю.
45. Мялковська С.
46. Немеш М.
47. Ольхович Ж.
48. Панаїт Т.
49. Педченко В.
50. Петраченко І.
51. Петрова Н.
52. Реган М.
53. Руденко І.
54. Самош С.
55. Сенько Л.
56. Стойкович К.
57. Таранич Ю.
58. Фенцик Л.
59. Ходанич І.
60. Ціглер К.

1961–1962

1. Дмитрієв
2. Зайцев
3. Кимстач Ю.
4. Ковальов О.
5. Ковальчук
6. Колпакова
7. Левкович Т.
8. Лендєл Л.
9. Логойда Л.
10. Литвинов
11. Миронова Л.
12. Налімова
13. Онищенко
14. Осадча А.

15. Педченко Т.
16. Попович М.
17. Пойзнер О.
18. Сенько
19. Соколов
20. Штефанюк

1962–1963

1. Боднар
2. Браславєць
3. Бугаєва Л.
4. Вайс Е.
5. Гаваші М.
6. Жукевич
7. Задор Є.
8. Захарова
9. Клайн
10. Кликова
11. Ковальош О.
12. Копельман А.
13. Корнеєва
14. Німець
15. Піріді А.
16. Савченко
17. Скубенич Г.
18. Терещенко Ф.
19. Фодорова
20. Шварц Ю.
21. Штофель Н.

1963–1964

1. Айзлер
2. Ганич
3. Гурбич
4. Зейкан
5. Івашотин
6. Трупов

1964–1965

1. Бугра Л.
2. Гараді С.
3. Дяченко Н.
4. Жданов В.
5. Іванова М.
6. Клепікова Л.

7. Кикинеші М.
8. Кулинич О.
9. Лінер Ю.
10. Легеза Є.
11. Полумисько
12. Попович Т.
13. Пфау М.
14. Томчані Г.
15. Чуєнко В.
16. Чуєнко С.
17. Шалигіна Т.
18. Шумила С.
19. Юдченко О.
20. Яковлев В.

1965–1966

1. Аркомонова Любов
2. Вагова Надія
3. Варга Іван
4. Ваш Степан
5. Глуханіч Володимир
6. Добей Катерина
7. Добей Табдо
8. Задор Євген
9. Зелик Марина
10. Іванов Олександр
11. Іванюсь Ніна
12. Лавер Тетяна
13. Лазорчак Неля
14. Лаптів Віталій
15. Лацанич Софія
16. Лебович Поліна
17. Маряш Наталія
18. Матлах Едіта
19. Мельниченко Володимир
20. Мигунова Катерина
21. Мікловцік Міла
22. Ночєвнова Ірина
23. Олеолєнко Наталія
24. Петрецька Єва
25. Повшик Катерина
26. Резникова Лариса
27. Ремєслєнніков Євгеній
28. Решєчник Алла
29. Рогова Калина

30. Сабо Віктор
31. Сабо Йосиф
32. Сані Катерина
33. Семанський Аркадій
34. Терек Божена
35. Термаков Ігор
36. Тимирязєва Наталія
37. Точилин Євгенія
38. Ференцик Іболя
39. Фролова Валєнтина
40. Хрєнько Марія
41. Цитровський Олександр
42. Шандор Любов
43. Шаповал Людмила
44. Шнинська Іра
45. Щока Марія

1966–1967

1. Авнет Алла
2. Балаж Степан
3. Безверхнев Володимир
4. Блага Тетяна
5. Божицька Неля
6. Боявич Слава
7. Вайзер Леонід
8. Герзанич Гізєлла
9. Горонова Жанна
10. Гошовька Ольга
11. Драга Наталія
12. Дюрік Магдалина
13. Заяц Валєрій
14. Зелик Жанна
15. Ігнатєва Людмила
16. Ковалєвська Ліля
17. Колєсник Юрій
18. Колюбакина Ірина
19. Кополович Жанна
20. Костик Ірина
21. Лакіза Сергій
22. Ленський Сергій
23. Липовська Нона
24. Лович Василь
25. Лупак Олєся
26. Малєтич Ольга
27. Менчковська Олена

28. Микизась Наталія
29. Митуля Людмила
30. Нестерова Іра
31. Петерворі Надія
32. Пилипченко Наталія
33. Подовинникова Людмила
34. Рац Золтан
35. Савчин Олена
36. Симсон Марина
37. Терещенко Ольга
38. Турбай Світлана
39. Тютюнник Тамара
40. Тягур Ольга
41. Цмур Тетяна
42. Чемич Тетяна
43. Черпеки Людмила
44. Шато Валерія
45. Шкарупа Анатолій
46. Шкоба Володимир
47. Шрамл Аня

1967–1968

1. Арпа Марія
2. Бабидорич Юрій
3. Белоненко Тетяна
4. Белохвост Володимир
5. Біляк Ольга
6. Булатова Тетяна
7. Визнюк Наташа
8. Галас Борис
9. Гелетич Світлана
10. Голанд Михайло
11. Голдовська Лариса
12. Головчак Надія
13. Грицьків Віра
14. Давидова Ольга
15. Дмитрієва Ніна
16. Добей Микола
17. Ерделі Сільва
18. Ерфан Олександра
19. Зейкань Золтан
20. Йордан Клара
21. Кадет Павло
22. Ковач Йосиф
23. Коган Ганна

24. Козлова Олена
25. Кохан Василь
26. Кусаков Ігор
27. Легеза Марта
28. Лесина Олена
29. Мельник Михайло
30. Мермольштейн Олександр
31. Морозова Наташа
32. Оноді Марія
33. Орос Власта
34. Пацкан Наталія
35. Полак Клара
36. Попович Володимир
37. Ришковська Галина
38. Слушкина Світлана
39. Тихоненко Степан
40. Тодоров Микола
41. Фалендюк Людмила
42. Чобаль Василь
43. Шапран Тетяна
44. Шовкун Сергій

1968–1969

1. Агєв Юрій
2. Адамович Валентина
3. Алексик Тетяна
4. Баскакова Римма
5. Боярський Олександр
6. Вагерич Олександр
7. Вашук Людмила
8. Владимир Катерина
9. Галин Михайло
10. Гатяж Віктор
11. Глушков Сергій
12. Голодняк Наталія
13. Гошовський Мілій
14. Дехтяров Володимир
15. Дехтярук Людмила
16. Диус Сергій
17. Дюрик Михайло
18. Ендрик Катерина
19. Єнченко Світлана
20. Задорожна Олександра
21. Залукаєва Олена
22. Затін Анатолій

23. Заяць Андрій
24. Іваньо Людмила
25. Кателянська Алла
26. Комракова Людмила
27. Кривошеєва Людмила
28. Крицька Лідія
29. Кузьма Віра
30. Кузьма Ольга
31. Куценко Наташа
32. Лазар Ольга
33. Лацанич Савва
34. Лучок Наталія
35. Мажинська Наталія
36. Малець Надія
37. Маршевська Ірина
38. Мещеряков Валерій
39. Михайлова Людмила
40. Мишко Світлана
41. Новак Єва
42. Патай Денді
43. Пильник Володимир
44. Попович Омелян
45. Радченко Віра
46. Ревало Петро
47. Сатмарі Клара
48. Стацишин Юрій
49. Стегурська Олена
50. Суханова Тетяна
51. Таторинев Віктор
52. Товт Федір
53. Трохимець Світлана
54. Федорова Ольга
55. Херовець Анатолій
56. Храпко Леонід
57. Шварц Еріка
58. Шимко Тетяна
59. Шорун Людмила
60. Штефаняк Володимир
61. Штефуца Марія
62. Юрош Владислав

1969–1970

1. Авчиннікова Лариса
2. Адлер Ліана
3. Андрусак Наталія

4. Балаж Надія
5. Балінт Катерина
6. Бейка Валерія
7. Бойко Сергій
8. Бокотей Ольга
9. Булина Артур
10. Вайнберг Фаїна
11. Вакар Володимир
12. Волошин Олександр
13. Галка Віктор
14. Ганчур Анна
15. Глюк Ганна
16. Голинка Катерина
17. Гольдштейн Віра
18. Гофман Сільвія
19. Гребенщикова Олена
20. Гудз Оксана
21. Гуща Василь
22. Даниловський Володимир
23. Дубовик Тетяна
24. Євчак Олександр
25. Задорожна Ліда
26. Золотаревич Наталія
27. Івашкович Степан
28. Каупа Еріка
29. Кац Катерина
30. Клайн Віра
31. Кравченко Тетяна
32. Кукуч Юрій
33. Лавер Олександр
34. Леник Єва
35. Митрофанов Михайло
36. Мишко Людмила
37. Міллер Едіта
38. Моргенталь Ганна
39. Назарова Наталія
40. Нейметі Едіта
41. Осипенко Євген
42. Панго Іван
43. Переродова Галина
44. Полянська Марія
45. Понайт Володимир
46. Престая Надія
47. Рудка Лідія
48. Русина Тетяна

49. Рязанова Світлана
50. Семенов Володимир
51. Сендерович Євген
52. Сочка Георгіна
53. Степанова Олена
54. Стойка Степан
55. Сукович Степан
56. Талапко Ірина
57. Теслович Олександр
58. Тихоненко Василь
59. Ткачук Марія
60. Товт Катерина
61. Федоришко Юрій
62. Федьо Віола
63. Фураєва Алла
64. Цирикус Петро
65. Чейка Катерина
66. Чєпа Віра
67. Чернова Алла
68. Шреттер Леонтин
69. Шураєв Олександр
70. Щока Габрієла
71. Якловська Юля

1970–1971

1. Бачинська Маргарита
2. Богач Любов
3. Борош Єлізавета
4. Брецько Володимир
5. Бутенко Оксана
6. Варенков Олександр
7. Виг Єва
8. Галаш Катерина
9. Гальницька Марія
10. Гамза Іван
11. Гендлер Вікторія
12. Герасимович Сергій
13. Гофман Ервін
14. Гуменчак Клара
15. Драгун Наталія
16. Дуло Віктор
17. Ендрик Микола
18. Зелік Володимир
19. Ігнатоля Галина
20. Кадет Адальберт
21. Карагодин Олександр

22. Качерка Марта
23. Ковач Катерина
24. Ковач Марія
25. Когутич Антон
26. Колесник Іван
27. Кришталевиц Ірина
28. Лебедева Наталія
29. Лебович Анна
30. Мандзич Людмила
31. Мельник Агата
32. Михаєва Ірина
33. Мункачі Зузана
34. Надь Маргарита
35. Нищенко Сергій
36. Переродова Валентина
37. Пєгі Володимир
38. Полак Агнеса
39. Рижов Сергій
40. Стадник Оксана
41. Суран Георгій
42. Тєличко Віктор
43. Тєтерук Вікторія
44. Фатула Ірина
45. Циткіна Марія
46. Шаповал Ірина
47. Шєршун Володимир
48. Шєстидєсятна Людмила
49. Югас Бромєслава

1971–1972

1. Антоні Ю. А.
2. Балега В. В.
3. Бировчак С. Ю.
4. Бодова О. І.
5. Боярська Т. В.
6. Ватуня М. І.
7. Вукста Л. С.
8. Вукста О. С.
9. Гаврилов І. Н.
10. Галаган О. А.
11. Галайда К. Ю.
12. Ганич М. М.
13. Ганчак В. М.
14. Гєлетич К. М.
15. Гошовська Ю. В.
16. Греньо В. М.

17. Донець О. А.
18. Дьорді Е. З.
19. Ердєв Е. А.
20. Єфремова Н. Н.
21. Жуков А. І.
22. Зельманович Е. Л.
23. Зельманович Я. Ш.
24. Йозеф В. І.
25. Керекеш О. Ю.
26. Клименко Я. Н.
27. Коберник Є. Є.
28. Козловська Н. Т.
29. Кузьма І. П.
30. Личак П. В.
31. Логинова Е. А.
32. Лучанина Н. Ю.
33. Марина Ю. І.
34. Мерцин В. В.
35. Мизун Е. П.
36. Пагіря О. І.
37. Петруньо С. П.
38. Попова Н. Г.
39. Родюкова Н. І.
40. Руснак В. В.
41. Сирваш Г. О.
42. Станко С. А.
43. Тихомиров Л. В.
44. Томаш Л. І.
45. Трибушна З. І.
46. Туровці Е. А.
47. Фенцик Н. В.
48. Фридман Е. І.
49. Ципле Е. С.
50. Цитровська Е. А.
51. Чемич Т. Ф.
52. Шандор М. А.
53. Шарпатки Г. К.
54. Шекета М. А.
55. Шкробинець Н.
56. Ярош А. Ю.
57. Яцко Н. М.

1972–1973

1. Аведикова Людмила Вікторівна
2. Адамович Вікторія Владиславівна
3. Баник Віктор Вікторович

4. Барчій Світлана Євгенівна
5. Бєдь Наталія Михайлівна
6. Бобурко Єва Рудольфівна
7. Боніславський Атілла Тиборович
8. Вайнагі Тетяна Михайлівна
9. Вантюх Марія Олександрівна
10. Войчихович Олександра Богданівна
11. Ганич Тарас Михайлович
12. Головачко Корнелій Корнелійович
13. Гоменюк Наталія Михайлівна
14. Деда Лариса Анатолівна
15. Демидюк Галина Вікторівна
16. Драгун Зорислава Василівна
17. Ерминь Марія Франтівна
18. Єфимова Наталія Олександрівна
19. Іван ЕржебетДюловна
20. Карташов Володимир Павлович
21. Киш Жужана Василівна
22. Клицько Еріка Юлівна
23. Кобака Наталія Петрівна
24. Конкус Лідія Миколаївна
25. Крайник Марія Василівна
26. Кухаренко Ольга Миколаївна
27. Кучеренко Олександр Васильович
28. Кушнірчук Наталія Олександрівна
29. Ларина Тетяна Петрівна
30. Лебович Валерія Тиборівна
31. Лебович Вікторія Тиборівна
32. Леви Марина Леонідівна
33. Легеза Тибор Ласлович
34. Лелекач Наталія Іванівна
35. Мага Віра Михайлівна
36. Максименко Катерина Матвіївна
37. Маркович Катерина Михайлівна
38. Матяцко Франтішек Йосипович
39. Минайленко Ігор Іванович
40. Мисейко Валентина Степанівна
41. Новак Микола Іванович
42. Новодережкін Олександр Владиславович
43. Огразанська Божена Павлівна
44. ОнуферЕлеонова Іванівна
45. Падура Олег Михайлович
46. Пеняк Павел Степанович
47. Помазова Галина Борисівна
48. Пушавер Іван Іванович

49. Радомисельська Ірина Іванівна
50. Ревуцький Еміл Владиславович
51. Риган Надія Михайлівна
52. Рішко Світлана Михайлівна
53. Роденко Людмила Василівна
54. Савон Елла Леонідівна
55. Сані Іолана Золтанівна
56. Сегляк Ірина Федорівна
57. Сич Микола Миколайович
58. Соханич Федір Федорович
59. Сочка Іван Іванович
60. Суслікова Людмила Михайлівна
61. Талпош Етела Йосипівна
62. Товт Юлій Людвигович
63. Тришина Тетяна Іванівна
64. Фолтин Вікторія Тиборівна
65. Халин Володимир Миколайович
66. Хиль Наталія Павлівна
67. Шевчук Олександр Вікторович
68. Шелудяк Наталія Михайлівна
69. Шмигирилова Світлана Миколаївна
70. Шпенник Володимир Владиславівна
71. Щубелка Марія Георгівна

1973–1974

1. Архі Марта Юріївна
2. Байвельман Белла Олександрівна
3. Балог Вінце
4. Белецький Олександр Степанович
5. Беца Марина Степанівна
6. Білоус Роман Дмитрович
7. Боднар Петро Омелянович
8. Бокотей Тереза Олександрівна
9. Вагова Віра Вікторівна
10. Вірван Наталія Іванівна
11. Гаврилова Ольга Миколаївна
12. Галина Ніна Єфимівна
13. Галуза Наталія Павлівна
14. Гибало Лілія Василівна
15. Годам Ольга Іванівна
16. Гоксич Вікторія Юліусівна
17. Горняк Валерія Рудольфівна
18. Гусинка Іван Іванович
19. Даниловська Мирослава Миронівна
20. Данкулич Марія Василівна

21. Дуфинець Катерина Миколаївна
22. Дюлай Василь Іванович
23. Єрмаков Юрій. Олегович
24. Жукевич Геннадій Анатолійович
25. Іваньо Володимир Михайлович
26. Ізегов Петро Петрович
27. Клайн Арсенка Людвігівна
28. Ключевський Юрій Васильович
29. Ковцун Марія Іванівна
30. Коршинська Маріанна Іванівна
31. Купар Володимир Михайлович
32. Лавер Павел Юрійович
33. Лаптева Олена Сергіївна
34. Левкович Олександр Йосипович
35. Ленський Володимир Олександрович
36. Лисий Василь Юрійович
37. Масяк Нінель Степанівна
38. Машкаринець Наталія Василівна
39. Мельничук Лариса Петрівна
40. Мицанко Вячеслав Михайлович
41. Молнар Марія Іванівна
42. Надь Марта Миколаївна
43. Перевозникова Алла Олексіївна
44. Пушкаренко Наталія Вікторівна
45. Русин Антон Антонович
46. Сані Арпад Юліусович
47. Семенихина Тетяна Степанівна
48. Сич Василь Миколайович
49. Сокач Омелян Петрович
50. Товт Ольга Константинівна
51. Токар Оксана Георгівна
52. Тупиця Юрій Іванович
53. Уйгелі Магдаліна Михайлівна
54. Федьо Маріанна Іванівна
55. Фурман Алла Миколаївна
56. Шлосар Маріанна Оскарівна
57. Штефко Анатолій Михайлович
58. Шутєва Катерина Іванівна
59. Щербакова Валентина Сергіївна
60. Юрійчук Володимир Миколайович
61. Янкес Галина Золтанівна

1974–1975

1. Артемовська Наталія
2. Бодак Анатолій

3. Брацо Василь
4. Бухтояров Володимир
5. Ватуня Іван
6. Вилиновський Роберт
7. Гайду Іштван
8. Глипка Артур
9. Горват Єлизавета
10. Гутич Ігор
11. Джурбала Віолетта
12. Длови Тиберій
13. Долгош Оксана
14. Доровська Стелла
15. Дюре Маргарита
16. Ерминь Йосиф
17. Зельмахович Катерина
18. Іванчо Ольга
19. Кедюлич Тетяна
20. Кишак Наталія
21. Козловська Людмила
22. Левкулич Тетяна
23. Лесьо Юрій
24. Ляхов Василь
25. Мангейн Тетяна
26. Меденци Клара
27. Мешко Іван
28. Миронюк Володимир
29. Миханчук Маргарита
30. Молнар Іштван
31. Ососкова Світлана
32. Павлович Марина
33. Пастеляк Ігор
34. Попадич Наталія
35. Романюк Світлана
36. Рубіна Елла
37. Руснак Тетяна
38. Серая Марина
39. Слабський Юрій
40. Сокач Станіслав
41. Сопко Катерина
42. Сотак Катерина
43. Сюч Владислав
44. Тимченко Лариса
45. Товт Тиберій
46. Чегиль Корнелія
47. Чурило Михайло

48. Шелепина Галина
49. Шкробинець Леся
50. Шубо Віктор
51. Юрочко Володимир
52. Янкович Жолт

1975–1976

1. Антонюк Любов
2. Береза Зоряна
3. Бискеда Марина
4. Бігарі Валерія
5. Бігун Катерина
6. Бочкай Катерина
7. Булгакова Ольга
8. Васько Еріка
9. Волкова Марина
10. Вукста Маріанна
11. Гедеон Агнеса
12. Герзанич Ірина
13. Гофман Марія
14. Грабар Елеонора
15. Грицик Тамара
16. Дехтярова Тетяна
17. Дзюбата Ольга
18. Долгопят Володимир
19. Желтвай Августин
20. Жменяк Марія
21. Зикова Наталія
22. Катко Чилла
23. Керестей Павел
24. Коложварі Золтан
25. Кулин Золтан
26. Кутовенко Ігор
27. Лашкодї Юлій
28. Липей Любов
29. Литак Тетяна
30. Лишак Мирослава
31. Мадяр Віра
32. Макаренко Лариса
33. Медвецький Олександр
34. Настич Оксана
35. Нейметі Ференц
36. Немйо Агата
37. Нинц Єлизавета
38. Новак Ольга

39. Очкань Марина
40. Панковець Олена
41. Полянська Ірина
42. Попова Наталія
43. Попович Анна
44. Радюкова Світлана
45. Рижова Тетяна
46. Ровняк Наталія
47. Роденко Сергій
48. Сабадош Злата
49. Сенинець Василь
50. Синстар Іван
51. Скучка Олександр
52. Сливка Наталія
53. Смирнова Наталія
54. Стройко Ладислав
55. Сукович Андрій
56. Товт Маріанна
57. Турянця Олена
58. Харабарук Олег
59. Цупа Катерина
60. Чейка Зузана
61. Чухран Юрій
62. Шеффер Федір
63. Шикуча Олена
64. Шитєв Єва

1976–1977

1. Алмаші Марія
2. Анталовці Тетяна
3. Архій Маріанна
4. Бирючинський Сергій
5. Білей Віола
6. Бунда Юрій
7. Воловикова Світлана
8. Гецько Ярослава
9. Головацька Тетяна
10. Головач Олександра
11. Гомонай Олена
12. Гордієнко Михайло
13. Городна Світлана
14. Грязнов Михайло
15. Донич Світлана
16. Донченко Ірина
17. Егреші Катерина

18. Єлисева Ірина
19. Желтвай Маріанна
20. Жовтані Василь
21. Зинич Тетяна
22. Кикелізей Степан
23. Киртадзе Лілія
24. Костюк Василь
25. Купар Володимир
26. Купар Юрій
27. Кусаков Олександр
28. Левинець Еріка
29. Малецький Вадим
30. Малюк Оксана
31. Маркуш Наталія
32. Мартин Маргарита
33. Матяш Іолана
34. Матяшевська Сільва
35. Матювка Ольга
36. Мацканич Любов
37. Миронюк Лариса
38. Моляща Ганна
39. Моляща Ольга
40. Надь Еріка
41. Назаренко Ігор
42. Начальна Тетяна
43. Неце Іосиф
44. Опіярі Ольга
45. Орос Юрій
46. Палажинець Олена
47. Пастеляк Ярослав
48. Пастор Габрієла
49. Пересоляк Сергій
50. Пирід Мілан
51. Плиська Олена
52. Плишка Вікторія
53. Повч Ібоя
54. Реґо Наталія
55. Сика Василь
56. Симочко Єва
57. Сукович Марія
58. Суперак Елеонора
59. Цип Степан
60. Чеботникова Еріка
61. Червак Сергій
62. Черепаня Надія

63. Чурей Золтан
64. Шлосар Адріана
65. Шпигун Наталія
66. Яценко Світлана

1977–1978

1. Абрашкевич Анна
2. Адам Віктор
3. Адам Юлій
4. Андрейчик Наталія
5. Бабинець Інна
6. Бабинець Світлана
7. Базел Олександр
8. Балаж Маргарита
9. Бейреш Олександр
10. Богородська Вікторія
11. Боніславський Чобо
12. Бочко Оксана
13. Буркало Валерія
14. Вагрин Валерія
15. Варга Зузана
16. Василь Мар'ян
17. Васько Михайло
18. Волкова Жанна
19. Гайдук Олександр
20. Горват Наталія
21. Дако Єва
22. Добрушкін Гліб
23. Дувак Юрій
24. Дюре Олександр
25. Едельман Олександр
26. Ендрик Елеонора
27. Жуковська Інга
28. Жупанин Павло
29. Журавльова Єлизавета
30. Зайцева Вікторія
31. Згонник Вікторія
32. Іванов Ігор
33. Івашкович Атілла
34. Катаниця Тетяна
35. Келемен Оксана
36. Кирячок Наталія
37. Клейман Ірина
38. Ковач Тетяна
39. Колечко Оксана

40. Кузьма Оксана
41. Лакида Неля
42. Ласло Клара
43. Либак Оксана
44. Малюк Сергій
45. Матьковський Едуард
46. Морозова Тетяна
47. Ноздрань Сергій
48. Овчарук Лілія
49. Ондич Юдіта
50. Палажинець Ярослав
51. Пида Михайло
52. Підгірна Вероніка
53. Ребреш Ванда
54. Реґо Альберт
55. Рогаль Марія
56. Романенко Сергій
57. Руденко Сергій
58. Русина Лариса
59. СільвайІнґрід
60. Скиба Вікторія
61. Стащишина Ірина
62. ТанцарЯнош
63. Тарци Вікторія
64. Тлехас Світлана
65. Товт Юлій
66. Федорняк Наталія
67. Фолтин Маріанна
68. Ходак Олександр
69. Цурко Марина
70. Черномаз Теодор
71. ШитєвІосиф
72. Шорохова Марина
73. Шураєва Алла
74. Юричко Наталія
75. Ярош Корнелій
76. Ясинський Євген

1978–1979

Фортепіано

1. Бізіля Наталія Михайлівна
2. Ваксова Олена Романівна
3. Варга Жужана Адальбертівна
4. Голяна Сергій Іванович
5. Горзо Іштван Тиборович

6. Граб Ігор Петрович
7. Ердеш Каталіна Бернатівна
8. Єлісеєва Аїда Юрїївна
9. Завадський Ігор Валентинович
10. Іваниця Олександр Юрїйович
11. Ілько Оксана Іванівна
12. Капітан Андрій Миколайович
13. Карпухіна Олександра Іванівна
14. Келемен Олеся Юрїївна
15. Кочіш Чаба Войтехович
16. Куриляк Неля Федорівна
17. Лошак Дмитро Федорович
18. Лямаєва Ірина Ігорівна
19. Мазюкевич Тетяна Олексіївна
20. Мальчицький Маріан Семенович
21. Мікловцік Мар'яна Юрїївна
22. Немеш Тетяна Василівна
23. Нетреба Галина Дмитрівна
24. Регеш Анжела Саболчівна
25. Реґо Василь Ласлович
26. Савчинець Вікторія Євґенівна
27. Сивко Оксана Тарасівна
28. Сіряченко Ігор Дмитрович
29. Сущенко Тетяна Георгіївна
30. Тарці Андор Андорович
31. Теке Єва Олександрівна
32. Тимчишина Інна Михайлівна
33. Торма Марта Ференцівна
34. Тороній Тетяна Іванівна
35. Угрин Ліана Степанівна
36. Щербань Ігор Іванович
37. Ясенчак Вікторія Степанівна

Акордеон

38. Шімко Павло Едуардович

Баян

39. Галаговець Олег Іванович
40. Дубінчак Маріанна Іванівна
41. Дубінчак Ольга Василівна
42. Лабінський Віктор Олексійович
43. Пукач Наталія Романівна
44. Савчук Олександр Сергійович
45. Сливка Марина Василівна
46. Шварц Михайло Якович
47. Шендер Сергій Васильович
48. Щубелка Петро Георгійович

Гітара

49. Шеверя Михайло Михайлович

Домра

50. Васько Катерина Петрівна
51. Мілко Оксана Михайлівна
52. Мойсюк Вячеслав Володимирович
53. Попович Ганна Петрівна
54. Санвелян Клара Тельманівна
55. Ходанич Габор Габорович

Кларнет

56. Кіш Йосиф Імревич

Флейта

57. Куштан Єва Петрівна
58. Ябрик Марія Олександрівна

Баритон

59. Вакулович Олексій Олексійович

Скрипка

60. Адам Томаш Сидорович
61. Елек Ірина Ернестівна
62. Кузьменко Едуард Павлович
63. Куценко-Ленська Євґенія Ігорівна
64. Палаташ Ірина Іванівна
65. Пастор Пал Іштванович
66. Рожко Марина Мирославівна

Віолончель

67. Адам Дезидерій Сидорович
68. Філіп Георг Людвигович
69. Шклярук Фелікс

1979–1980

Фортепіано

1. Бабенко Тамара Юрїївна
2. Балог Еріка Рудольфівна
3. Барнич Віра Іванівна
4. Бичева Вікторія Володимирівна
5. Болдижар Марина Георгіївна
6. Вакула Ольга Миронівна
7. Грабар Наталія Юстиціанівна
8. Древняк Наталія Сергіївна
9. Дюлай Катерина Іванівна
10. Івашкович Наталія Володимирівна
11. Карпинець Беатриса Ролландівна
12. Кірієнко Марина Федорівна
13. Кіш Іболя Тиборівна
14. Костроміна Інеса Володимирівна

15. Кручаниця Василь Васильович
16. Лакатош Ілона Юліївна
17. Левдар Мар'яна Василівна
18. Лопатко Алла Петрівна
19. Манайло Вікторія Іванівна
20. Матейко Сніжана Омелянівна
21. Медве Катерина Елемирівна
22. Міщенко Аліса Анатолівна
23. Молнар Шандор Іштванович
24. Нестеренко Альбіна Анатолівна
25. Поп Оксана Степанівна
26. Публік Еріка Йосипівна
27. Радик Георгіна Василівна
28. Роман Ольга Миколаївна
29. Руденко Ілона Миколаївна
30. Свіщова Олена Анатолівна
31. Ситар Євгенія Іванівна
32. Соловійова Вікторія Володимирівна
33. Сухотько Тетяна Анатолівна
34. Сушкіна Ірина Олександрівна
35. Турянін Володимир Іванович
36. Усті Марина Іванівна
37. Хасанова Ірина Веніамінівна
38. Чечель Тетяна Вікторівна
39. Шашилева Ірина Валентинівна
40. Швенда Ірина Іванівна

Скрипка

41. Архі Володимир Іванович
42. Білак Тарас Степанович
43. Гебеш Володимир Андрійович
44. Долгош Галина Степанівна
45. Ілько Михайло Іванович
46. Крефцун Володимир Йосипович
47. Малишко Сергій Михайлович
48. Петкі Ференц Арпадович
49. Руденко Олена Миколаївна
50. Студзинський Вадим Олександрович
51. Швенда Мар'яна Янівна

Віолончель

52. Качало Леся Іванівна

Кларнет

53. Томич Ференц Ференцович

Труба

54. Попов Едуард Миколайович

Флейта

55. Сабов Олександр Янкович

Баритон

56. Фечо Юрій Юрійович

Тенор

57. Попов Микола Миколайович

Валторна

58. Бабидорич Мирослав

Ударні інструменти

59. Васков Андрій Андрійович

Баян

60. Анциферов Віталій Вікторович
61. Броді Володимир Іванович
62. Бубряк Сергій Іванович
63. Горбаньов Сергій Васильович
64. Грабчак Володимир Іванович
65. Канюк Василь Васильович
66. Карбованець Михайло Михайлович
67. Куцюк Роман Євстахович
68. Соколов Геннадій Олексійович
69. Шеверя Тетяна Федорівна

Домра

70. Павлова Ольга Олександрівна

Акордеон

71. Голоскова Вікторія Ігорівна
72. Серебряков Ігор Юрійович
73. Шеверя Андрій Андрійович

1980–1981

Фортепіано

1. Антонюк Вікторія Миколаївна
2. Баглай Богдана Йосипівна
3. Біндер Зіта Миколаївна
4. Бойко Тетяна Борисівна
5. Боніславська Едіта Дезидерівна
6. Бунда Ірина Степанівна
7. Вайнагі Вікторія
8. Варга Єва Степанівна
9. ВаргаЛоліта Степанівна
10. Гвоздьо Оксана Іванівна
11. Горонді Євгенія Степанівна
12. Гуснай Юрій Георгійович
13. Доллош Маріанна Олександрівна
14. Задорожна Мирослава Володимирівна
15. Зюбіна Лариса Анатоліївна
16. Кампов Вікторія Павлівна
17. Лендел Оксана Василівна
18. Лібо Інна Вікторівна

19. Ломовцева Еліна Іванівна
20. Ляхова Наталія Василівна
21. Назарова Наталія Юрійвна
22. Пивоварова Лариса Георгіївна
23. Поляк Мар'яна Степанівна
24. Посна Тетяна Григорівна
25. Притула Корнелія Яношівна
26. Пушкаренко Сергій Вікторович
27. Руска Еріка Леврінцівна
28. Слук Олександр Андрійович
29. Сопина Наталія Олексіївна
30. Томчич Надія Іванівна
31. Філіна Катерина Василівна
32. Цар Олена Василівна
33. Шмігірілова Алла Миколаївна
34. Шулла Мар'яна Іванівна
35. Шутко Елеонора Євгенівна
36. Ярош Беата Костянтинівна

Скрипка

37. Дзина Світлана Миколаївна
38. Донець Степан Васильович
39. Дорогій Віктор Борисович
40. ПерчіЛорандБертолонович
41. Потіш Вікторія Адальбертівна

Ударні інструменти

42. Костик Олександр Іванович

Труба

43. Павлик Степан Степанович

Кларнет

44. Пердук Андраш Золтанович

Флейта

45. Горнунг Елеонора Іванівна

Баян

46. Жила Володимир Володимирович
47. Феделеш Маріана Яношівна

Акордеон

48. Бабидорич Юрій Михайлович
49. Балог Валентина Павлівна
50. Белоусова Ольга Віталіївна
51. Бокшан Наталія Іванівна
52. Вишневський Артур Васильович
53. Влад Анжела Михайлівна
54. Ганус Сергій Олексійович
55. Гутич Ольга Іванівна
56. Проколишен Олександр Олександрович

Домра

57. Белей Валентина Юрійвна

1981–1982

Фортепіано

1. Барта Лівія Йосипівна
  2. Бочко Інна Валентинівна
  3. Бричкова Олена Борисівна
  4. Бунда Степан Іванович
  5. Вісаник Мирослав Іванович
  6. Готра Елеонора Олексіївна
  7. Гуляєва Діана Валентинівна
  8. Джабраїлова Лейла Кемалівна
  9. Дорогі Оксана Борисівна
  10. Єфремова Олена Анатоліївна
  11. Іванова Людмила Юрійвна
  12. Іжовська Єва Йозефівна
  13. Киртич Сабіна Марківна
  14. Кіш Валентина Степанівна
  15. Кудловська Неля Михайлівна
  16. Літвінова Вероніка Володимирівна
  17. Маринюк Оксана Жоржівна
  18. Матієва Владиліна Володимирівна
  19. Молнар Валерія Степанівна
  20. Молодкін Аркадій Дмитрович
  21. Неймет Власта Іванівна
  22. Очеретна Маріанна Миколаївна
  23. Панова Світлана Валеріївна
  24. Пахля Грежина-Сузана Станіславівна
  25. Пекар Тетяна Іванівна
  26. Підмаяк Лариса Миколаївна
  27. Плаксіна Людмила Олександрівна
  28. Попадич Оксана Ярославівна
  29. Попович Юрій Юрійович
  30. Савчук Оксана Дмитрівна
  31. Федорчак Катерина Юрійвна
  32. Хохлова Олена Аркадіївна
  33. Чернець Едуард Васильович
- #### **Скрипка**
34. Асталош Олена Олександрівна
  35. Бояновська Тімея Михайлівна
  36. Волошин Катерина Василівна
  37. Дорі Єва Йосипівна
  38. Кобаль Василь Васильович
  39. Куташі Еріка Іванівна

40. Ленеvська Ірина Василівна
41. Лучок Віктор Іванович
42. Медведевська Тетяна Володимирівна
43. Мізун Георгій Петрович
44. Шварц Руслан Карлович

Альт

45. Бубряк Василь Іванович
46. Матяшевський Ернест Іванович

Віолончель

47. Сокач Петро Петрович

Тенор

48. Кіш Ласло Ласлович

Тромбон

49. Белас Ласло Миколайович

Флейта

50. Ріцко Елеонора Георгіївна

Кларнет

51. Шіте Андрій Бейлович
52. Шлосар Йосип Іванович

Труба

53. Форіш Віктор Миколайович

Баян

54. Андрейчик Олег Юрійович
55. Євтушенко Наталія Миколаївна
56. Жугай Віталій Йосипович
57. Карбованець Маріанна Іванівна
58. Келемеш Олександр Іванович
59. Кучеренко Людмила Василівна
60. Станко Василь Степанович

Акордеон

61. Акімова Тетяна Володимирівна
62. Дьордь Наталія Іванівна
63. Карабін Тетяна Юріївна
64. Кіш Павло Павлович

Гітара

65. Далекорей Степан Іванович
66. Жиган Валерій Іванович

Домра

67. Любачко Світлана Аркадіївна
68. Мельник Оксана Вадимівна
69. Руденко Леся Георгіївна

1982–1983

Фортепіано

1. Андрусів Вікторія Ярославівна

2. Близнець Андрея Іванівна
3. Віровбал Тетяна Йосипівна
4. Вовк Вікторія Михайлівна
5. Галкіна Наталія Маратівна
6. Грибовська Мирослава Йосипівна
7. Іван Юліана Миколаївна
8. Кадлець Анжела Степанівна
9. Калніболоцька Оксана Геннадіївна
10. Когут Джельєтта Василівна
11. Курей Вікторія Степанівна
12. Куруц Наталія Миколаївна
13. Лінтур Олена Василівна
14. Луцкер Артур Львович
15. Меньков Мирослав Йосипович
16. Нагорна Ганна Миколаївна
17. Перестюк Оксана Зиновіївна
18. Попович Тетяна Михайлівна
19. Раух Сільвія Адальбертівна
20. Романенко Оксана Василівна
21. Сюсько Ярослава Михайлівна
22. Томишина Оксана Юріївна
23. Тоненчук Лариса Миколаївна
24. Трохимович Анастолія Анастоліївна
25. Фантич Наталія Олексіївна
26. Харченко Лариса Михайлівна
27. Шляхта Тарас Янович

Баян

28. Вербич Томаш Іванович
29. Гучканюк Юрій Петрович
30. Карбованець Омелян Михайлович
31. Малиновська Вікторія Геннадіївна
32. Мацюк Жанна Василівна
33. Шітьма Юрій Миколайович

Акордеон

34. Зелік Борис Томашович

Гітара

35. Гудик Йосип Вікентійович
36. Мазур Вячеслав Станіславович
37. Черничко Ігор Юрійович

Домра

38. Бурковська Тетяна Маріанівна
39. Ганулич Ладислав Ладиславович
40. Ковач Маріанна Василівна
41. Когут Еріка Ладиславівна
42. Своровська Катерина Рудольфівна

43. Соляник Валерія Миколаївна

44. Товтин Оксана Михайлівна

Тенор

45. Мулега Василь Васильович

Тромбон

46. Чеплев Федір Андрійович

Труба

47. Мерцин Сергій Олександрович

48. Форос Атілла Іванович

Флейта

49. Балог Федір Андрійович

50. Гурай Роберт Золтанович

Гобой

51. Шелестай Степан Міклошович

Саксофон

52. Матяцко Йосип Йосипович

Кларнет

53. Бачинський Віктор Георгійович

54. Коник Олег Олексійович

55. Немеш Янош Яношович

Фагот

56. Гісем Сергій Іванович

Ксилофон

57. Мателешко Олександр Юрійович

58. Молнар Степан Олександрович

Скрипка

59. Беда Ольга Тиборівна

60. Бесага Мішель Михайлович

61. Логвінов Віктор Васильович

62. Цугорна Вікторія Яношівна

63. Шляхта Михайло Михайлович

64. Ясинський Сергій Михайлович

Віолончель

65. Козич Олександра Тарасівна

66. Олін Віктор В'ячеславович

67. Потіш Людвиг Адальбертович

68. Товт Віктор Людвикович

1983–1984

Фортепіано

1. Баб'юк Вікторія Йосипівна

2. Баланюк Олена Іванівна

3. Білак Мирослава Степанівна

4. Гаваші Андрея Міклошівна

5. Глущенко Наталія Василівна

6. Грибовська Вікторія Йосипівна

7. Груданова Маріанна Вікторівна

8. Дерда Діана Борисівна

9. Дзямко Анжела Іванівна

10. Добровольська Оксана Ярославівна

11. Каськів Ганна Богданівна

12. Кривлянська Зіта Миколаївна

13. Кухта Олександр Миколайович

14. Куцик Віола Василівна

15. Лисак Анжела Володимирівна

16. Ломага Оксана Михайлівна

17. Лукішко Василь Анатолійович

18. Морозова Ольга Євгенівна

19. Надточій Вікторія Вікторівна

20. Немйо Моніка Ладиславівна

21. Ножов Костянтин Миколайович

22. Ноздрань Людмила Анатоліївна

23. Ребреш Ірина Василівна

24. Рогожина Марина Володимирівна

25. Рожкович Юлій Юлійович

26. Романова Катерина Борисівна

27. Руска Беата Лірінцівна

28. Сабо Моніка Емерихівна

29. Свида Елеонора Володимирівна

30. Семенов Леонід Георгійович

31. Скунзяк Інга Василівна

32. Ткачук Вікторія Романівна

33. Туряниця Оксана Олександрівна

34. Харитонюк Галина Сергіївна

35. Чернянчук Оксана Володимирівна

36. Швенда Яна Янівна

Скрипка

37. Бабіченко Арсен Арсенович

38. Балінт Степан Георгійович

39. Донець Василь Васильович

40. Дупелич Юрій Романович

41. Рушак Артур Йозефович

42. Ясницький Степан Тарасович

Тромбон

43. Янчук Ігор Володимирович

Труба

44. Балог Юрій Яношович

45. Чалов Володимир Володимирович

Кларнет

46. Маркович Вячеслав Матвійович

Гітара

47. Балаж Олександр Гаврилович

Домра

48. Глуханич Анжеліка Іванівна

49. Юричко Світлана Станіславівна

Баян

50. Вудмаска Валерій Миколайович

51. Дубенко Валерій Борисович

52. Заяць Юрій Юрійович

53. Малюта Вячеслав Анатолійович

54. Рак Олександр Петрович

55. Сабадош Йосип Йосипович

56. Тегза Оксана Іванівна

57. Хайнас Юрій Кирилович

Акордеон

58. Сідей Василь Іванович

Гітара

59. Віщак Анжеліка Володимирівна

60. Шеверя Володимир Михайлович

1984–1985

Фортепіано

1. Батяла Вікторія Василівна

2. Бачинський Андрій Іванович

3. Бучок Наталія Михайлівна

4. Варга Наталія Ференцівна

5. Верхола Оксана Іванівна

6. Візольмирська Олена Юріївна

7. Гекова Олена Сергіївна

8. Глуханич Олеся Мирославівна

9. Гром'як Катерина Володимирівна

10. Добош Вадим Сергійович

11. Дубровка Сніжана Володимирівна

12. Ерделі Еріка Ладиславівна

13. Єгорова Олена Геннадіївна

14. Єфремова Ганна Антонівна

15. Жидик Оксана Михайлівна

16. Кірман Лорант Лорантович

17. Ковальова Вікторія Петрівна

18. Ковальова Олена Петрівна

19. Ковальчук Ірина Іванівна

20. Коссей Юрій Юрійович

21. Лошак Наталія Федорівна

22. Мазюта Олена Михайлівна

23. Месар Маргарита Шандорівна

24. Митровка Жанна Михайлівна

25. Мінесва Неля Вікторівна

26. Міцанко Ольга Михайлівна

27. Мойсеев Іван Юрійович

28. Молнар Агнеса Ференцівна

29. Ніжніченко Олена Леонідівна

30. Ольшанська Лариса Володимирівна

31. Пілявська Олена Іванівна

32. Пуга Наталія Павлівна

33. Сікора Тетяна Дмитрівна

34. Соколова Тетяна Леонідівна

35. Струпинська Лариса Володимирівна

36. Сушкова Вікторія Володимирівна

37. Ткачук Олена Петрівна

38. Трейберман Інеса Мойсіївна

39. Федорчак Жужана Юріївна

40. Фірцак Власта Юріївна

41. Шостак Олександр Вікторович

42. Штиліха Марія Йосипівна

43. Щока Габріела Василівна

Тенор

44. Адам Габор Барнабашович

Флейта

45. Гром'як Олександр Володимирович

46. Ференці Беата Йосипівна

Труба

47. Бачинський Михайло Юрійович

48. Єрьоменко Олексій Володимирівна

49. Михайлов Віталій Валерійович

50. Рисенко Віталій Сергійович

Кларнет

51. Шолтес Людвик Людвикович

Скрипка

52. Архі Надія Іванівна

53. Вароді Атілла Михайлович

54. Козич Наталія Тарасівна

55. Орешніков Володимир Володимирович

56. Пал Василь Йосипович

57. Поп Ірина Степанівна

58. Романко Ярослава Степанівна

59. Рошкович Микола Васильович

60. Савельєв Ігор Миколайович

61. Фолтин Ернест Ернестович

62. Хохлова Лариса Аркадіївна

63. Юрик Євген Михайлович

64. Юрик Наталія Іванівна

Віолончель

65. Фолтин Міклош Ернестович

66. Хома Оксана Володимирівна

67. Цифра Василь Іванович

Баян

68. Балабанова Зіта Вікторівна

69. Вароді Ганна Петрівна

70. Готра Тетяна Юрівна

71. Дам'ян Анжела Василівна

72. Данацко Віра Степанівна

73. Драган Галина Ярославівна

74. Касич Людмила Миколаївна

75. Козичко Оксана Юріївна

76. Ольхов Олександр Георгійович

77. Орос Михайло Васильович

78. Пиленко Ольга Михайлівна

79. Плехов Леонід Миколайович

80. Помазкін Владислав Вікторович

81. Сомічева Олена Василівна

82. Торбич Шандор Ендревич

83. Тяско Сергій Михайлович

84. Цмур Іван Іванович

85. Цмур Ігор Іванович

86. Щобак Юрій Васильович

Акордеон

87. Бураков Олег Євгенович

88. Йовжій Мирослава Степанівна

89. Романко Алла Андріївна

90. СуханІмреІмреїович

Гітара

91. Смерічко Федір Федорович

92. Феделещак Віталія Іванівна

Домра

93. Бурляй Наталія Володимирівна

94. Єпішев Сергій Віталійович

95. Куцюк Наталія Євстахіївна

96. Павлович Тетяна Юріївна

1985–1986

Фортепіано

1. Бронзей Анжела Юріївна

2. Войнар Маріанна Дюловна

3. Гадьмаші Беата Золтанівна

4. Головинська Ольга Валентинівна

5. Дзуровчик Андрій Володимирович

6. Долинай Ріта Миколаївна

7. Домбровський Анатолій Валентинович

8. Драшковці Діана Арпадівна

9. Дяченко Наталія Борисівна

10. Зимомря Олена Миколаївна

11. Зінченко Мирослава Володимирівна

12. Катринєць Наталія Іванівна

13. Коваль Світлана Андріївна

14. Колоднрянська Наталія Михайлівна

15. Король Леся Павлівна

16. Коршинська Анжеліка Іванівна

17. Кривоцюк Наталія Володимирівна

18. Кудрявцев Анатолій Євгенович

19. Курей Ірина Степанівна

20. Лебеда Петро Карлович

21. Майорош Марія Юліївна

22. Ортутай Габор Євгенович

23. Попович Ірина Григорівна

24. Родак Олена Петрівна

25. Садляк Олеся Ярославівна

26. Станканинець Іветта Василівна

27. Суханова Анжеліка Олександрівна

28. Торбич Катерина Володимирівна

29. Травницький Йосип Вікентійович

30. Ур Габрієла Адальбертівна

31. Фоменко Олена Юріївна

32. Химинєць Жаннета Володимирівна

33. Чакої Агнетта Емеріхівна

34. Чекар Юрій Ментодійович

35. Чепенко Олена Олександрівна

36. Шелєпець Ірина Тарасівна

37. Шпирко Сергій Григорович

Баритон

38. Бочкай Шандор Олександрович

Флейта

39. Гриневич Оксана Степанівна

Саксофон

40. Капітан Микола Миколайович

41. Котенко Олександр Миколайович

Труба

42. Кримський Юрій Іржієвич

43. Попадинєць Сергій Іванович

44. Симкович Михайло Михайлович

Ксилофон

45. Зеліг Леонід Томашович

46. Созанський Олег Іванович

47. Цифра Юрій Михайлович

Кларнет

48. Кевер Віктор Іванович

Флейта

49. Тимур Олдржик Миколайович

Скрипка

50. Бабич Андрій Степанович

51. Бедзир Леонард Саватійович

52. Блехер Алла Семенівна

53. Будай Василь Васильович

54. Геляс Ярослав Ярославович

55. Глюдзик Оксана Йосипівна

56. Дашко Руслана Дмитрівна

57. Дзямко Наталія Йосипівна

58. Калімбетова Аліна Євгенівна

59. Кірієнко Лариса Федорівна

60. Кольяков Артур Анатолійович

61. Попович Олександр Олександрович

62. Пуглик Леся Миронівна

63. Станкович Тетяна Степанівна

64. Цап Іштван Юліусович

Віолончель

65. Бібен Едуард Михайловичбаян

66. Завадяк Олександр Васильович

67. Іван Микола Миколайович

68. Ковтун Юрій Тіберійович

69. Лесюк Ірина Ярославівна

70. Матей Наталія Йосипівна

71. Ремецькі Йозеф Йозефович

72. Чаварга Світлана Михайлівна

73. Шукаль Володимир Дердевич

Акордеон

74. Баранов Сергій Вікторович

75. Беднаж Станіслав Альбертович

76. Іван Моніка Ласлівна

Гітара

77. Губенко Віктор Володимирович

Домра

78. Лучин Наталія Іванівна

79. Свида Наталія Ярославівна

Баян

80. Гаврилів Ольга Ігорівна

81. Ляшук Анатолій Андрійович

82. Янчак Вадим Антонович

1986–1987

Фортепіно

1. Бендзар Мар'яна Богданівна

2. Беньяк Золтан Нандорович

3. Бильова Ольга Владиславівна

4. Бігун Людмила Миколаївна

5. Брила Георгіна Михайлівна

6. Грабар Андрея Юстиціанівна

7. Данкулинець Олександра Юріївна

8. Джабраїлова Севіль Кямалівна

9. Довганич Тетяна Василівна

10. Йосипова Людмила Андріївна

11. Ігнат Олександр Павлович

12. Кабацій Валерія Валеріївна

13. Когутка Вікторія Ференцівна

14. Куцик Наталія Володимирівна

15. Марина ІонелНуцуєвич

16. Машкаринець Світлана Михайлівна

17. Мигалина Надія Юріївна

18. Опаленик Вікторія Михайлівна

19. Попович Олександра Петрівна

20. Решетар Іванна Іванівна

21. Ріцко Вікторія Ласлівна

22. Симонова Олена Олексіївна

23. Суховецький Ігор Володимирович

24. Теліга Тетяна Іванівна

25. Терещенко Наталія Леонідівна

26. Тихонов Дмитро Юрійович

27. Томіч Олена Федорівна

28. Чабіна Катерина Стефанівна

29. Чеймі Зузана Степанівна

30. Шульгіна Лілія Олегівна

Скрипка

31. Бакта Наталія Золтанівна

32. Дуднік Олександр Павлович

33. Іваняс Леся Володимирівна

34. Кашула Мар'яна Василівна

35. Клиш Тетяна Станіславівна

36. Кримська Наталія Іржієвна

37. Попович Андрій Юрійович

38. Попович Едуард Юрійович

39. Чумакова Наталія Олександрівна

Віолончель

40. Олаг Мар'яна Юліївна

41. Хома Наталія Володимирівна

Акордеон

42. Астапова Анжела Євгенівна
43. Бігарі Ірина Габрієлівна
44. Костик Руслана Іванівна
45. Сухан Оксана Василівна

Баян

46. Гірняк Василь Іванович
47. Лужецька Катерина Степанівна

Гітара

48. Бугра Наталія Василівна
49. Веклинець Юрій Васильович
50. Оне Павло Олександрович
51. Терлецький Ростислав Зіновійович

Домра

52. Чура Оксана Василівна

Тенор

53. Немет Атілла Миколайович
54. Шек Ласло Августинович

Тромбон

55. Оремус Йосип Арпадович

Флейта

56. Баранова Алеся Валеріївна
57. Візольмірський Микола Юрійович

Труба

58. Балог Степан Павлович

Ударні інструменти

59. Богуш Дмитро Степанович
60. Курбатов Леонід Федорович
61. Реблян Олексій Андрійович

Кларнет

62. Томич Карл Степанович

1987–1988**Фортепіано**

1. Анісеєва Ірина Борисівна
2. Баник Беатриса Оттовна
3. Біло Ганна Володимирівна
4. Білоконтowa Ірина Вікторівна
5. Браун Діана Генріхівна
6. Вайнагій Мирослава Іванівна
7. Гайдош Едіта Іштванівна
8. Гече Петро Михайлович
9. Головнич Мирослава Андріївна
10. Гребенюк Світлана Михайлівна
11. Драшковці Арпад-Роберт Арпадович

12. Ємельянова Лариса Сергіївна

13. Жукова Олена Анатоліївна
14. Завадський Віктор Валентинович
15. Задорожна Катерина Володимирівна
16. Зимомря Мирослава Миколаївна
17. Зінченко Олександр Володимирович
18. Іваніна Любов Василівна
19. Корнійчук Вікторія Іванівна
20. Кручаниця Надія Василівна
21. Кубин Андріана Михайлівна
22. Кузнець Віталіна Вікторівна
23. Куничко Наталія Василівна
24. Купріянова Світлана Анатоліївна
25. Лендел Наталія Степанівна
26. Лубкович Христина Олексіївна
27. Мейсарош Едіта Павлівна
28. Піцур Наталія Тиборівна
29. Попович Наталія Омелянівна
30. Поремба Едвін Степанович
31. Рак Ярослава Петрівна
32. Раткай Каріна Ласлівна
33. Роспопа Ганна Петрівна
34. Суслікова Віолетта Леонідівна
35. Товтик Магдаліна Миронівна
36. Томорі Ілдіко Йосипівна
37. Чазова Анна Валеріївна
38. Чаусова Олена Олександрівна
39. Чубарко Антоніна Петрівна
40. Шандор Марта Іванівна
41. Шумська Ольга Станіславівна
42. Щотка Ольга Михайлівна

Скрипка

43. Бринкач Іштван Степанович
44. Герзанич Святослав Омелянович
45. Глотова Катерина Анатоліївна
46. Дубенко Олеся Борисівна
47. Іванчо Мирослава Михайлівна
48. Коперльос Наталія Йосипівна
49. Пуглик Юрій Йосипович
50. Фальбуш Людмила Вячеславівна
51. Шишков Юрій Олександрович

Альт

52. Данилаш Василь Васильович

Віолончель

53. Якімчук Михайло Михайлович

Туба

54. Вайс Сергій Васильович

Флейта

55. Алексович Роман Михайлович

56. Смочков Гаврил Гаврилович

57. Хазітарханов Леонід Альбертович

Фагот

58. Сливчук Федір Федорович

Труба

59. Шокін Олександр Анатолійович

Валторна

60. Дравецький Іштван Степанович

61. Ялч Олександр Йосипович

Ударні інструменти

62. Молнар Йосип Йосипович

63. Стерчо Василь Андрійович

Кларнет

64. ГорватСілардЯношович

65. Йовні Роберт Іванович

66. Крички Лойош Людвигович

Баян

67. Гецянин Михайло Іванович

68. Долинич Ігор Іванович

69. Слов'янин Леся Василівна

Акордеон

70. Бойко Микола Анатолійович

Гітара

71. Грибанова Тетяна Вікторівна

72. Дорі Габріела Йосипівна

73. Карцуб Степан Степанович

Домра

58. Бреза Маріанна Миколаївна

59. Кіш Зузана Золтанівна

60. Макаренкова Ангеліна Юрїївна

Цимбали

61. Кобаль Михайло Васильович

Фортепіано, Гітара

62. Попович Ролан Тиборович

1988–1989**Фортепіано**

1. АконянАнеїдЕрнестівна

2. Балінт Ілдико Жолтівна

3. Балог Еріка Габорівна

4. Бреза Наталія Василівна

5. Давидюк Тетяна Степанівна

6. Данкулинець Магдалина Миколаївна

7. Дума Оксана Олександрівна

8. Зимомря Наталія Юрїївна

9. Клюса Тетяна Федорівна

10. Корчинська Оксана Олександрівна

11. Крушельницька Анжеліка Едуардівна

12. Лазар Вікторія Олександрівна

13. Лопатко Валерія Петрівна

14. Лошанська Наталія Володимирівна

15. Малигін Сергій Володимирович

16. Манфреді Жужанна Гашпарівна

17. Микула Річард Тиборович

18. Мойсеева Тетяна Вікторівна

19. Рошкович Ірина Юліївна

20. Смірнова Любов Геннадіївна

21. Федака Олена Дмитрівна

22. Фекийшгазі Катерина Бейлівна

23. Ходак Світлана Валеріївна

24. Чанцева Ольга Володимирівна

25. Шваб Марія Йосипівна

26. Шнайдер Людмила Валеріївна

27. Ясниська Мар'яна Тарасівна

Скрипка

28. Баюс Надія Олександрівна

29. Богдан Мирослава Валеріївна

30. Корнеева Ірина Юрїївна

31. Матяшовський Віктор Володимирович

32. Мосьнак Ольга Анатоліївна

33. Федор Василь Васильович

Віолончель

34. Гавата Діана Богданівна

35. Макар Роман Орестович

36. Ниметі Борис Ернестович

37. Ур Василь Адальбертович

Валторна

38. Рояк Роберт Степанович

Саксофон

39. Дзуровчик Олександр Володимирович

40. Ковтик Володимир Іванович

41. Югас Ласло Миколайович

Труба

42. Скорик Сергій Іванович

Ударні інструменти

43. Крайняк Павло Олександрович
44. Курчак Іштван Варфоломійович

Кларнет

45. Бабинець Роман Степанович
46. Пап ВільгеймВілмошович

Флейта

47. Хома Едіта Йосипівна

Баян

48. Богданіс Дмитро Вячеславович
49. Гаркуша Олексій Юрійович
50. Горзов Віталій Олександрович
51. Зарева Іван Іванович
52. Кешкентій Юрій Юрійович
53. Кошель Едуард Леонідович
54. Родович Роман Михайлович
55. Свида Жанна Михайлівна
56. Сорокіна Віола Анатоліївна
57. Сухар Антон Антонович
58. Шпонтак Ігор Янович
59. Шпонтак Тетяна Омелянівна

Акордеон

60. Головін Альберт Юрійович
61. Ігнат Людмила Іванівна
62. Мисяк Ярослав Григорович

Гітара

63. Гофа Микола Васильович
64. Лупак Андрій Андрійович
65. Нікітін Олександр Григорович

Домра

66. Діус Роман Іванович
67. Куруц Беата Андріївна
68. Осадча Тетяна Василівна
69. Травницький Степан Вікентійович

1989–1990

Фортепіано

1. Абдуліна Наталія Вячеславівна
2. Балог Елеонора Габорівна
3. Баник Мирослава Михайлівна
4. Бучек Олена Федорівна
5. Ворсіна Нінель Вікторівна
6. Газа Галина Василівна
7. Гайдук Марина Іванівна
8. Гасинець Ліанна Василівна

9. Гешжень Олена Олександрівна
10. Готвоні Роберт Павлович
11. Гринько Валектина Ігорівна
12. Даньо Сніжана Вікторівна
13. Денищич Зоряна Анатоліївна
14. Джанаєв Олександр Сомаргалійович
15. Егреші Ірина Петрівна
16. Кішко Карина Миколаївна
17. Крульова Наталія Ігорівна
18. Курганевич Роксана Петрівна
19. Куцик Надія Василівна
20. Лінчук Наталія Леонідівна
21. Марина Марія Нуцуївна
22. Михайлович Катерина Степанівна
23. Попович Вікторія Йосипівна
24. Резнікова Оксана Іванівна
25. Рогожина Олена Володимирівна
26. Сабадош Вероніка Йосипівна
27. Семейон Ольга Йосипівна
28. Середа Олена Юріївна
29. Спіцина Каталіна Володимирівна
30. Старікова Юлія Василівна
31. Столярова Наталія Володимирівна
32. Теньєнова Єлизавета Іванівна
33. Томич Олена Степанівна
34. Топерцел Агнеса Тиборівна
35. Фреїв Зореслава Зорянівна
36. Чайковська Тетяна Степанівна
37. Чмерека Тетяна Іванівна
38. Янчар Оксана Борисівна

Скрипка

39. Білак Оксана Василівна
  40. Бойко Юлія Володимирівна
  41. Варга Петро Петрович
  42. Логвінова Марія Миколаївна
  43. Марина Анна Нуцуївна
  44. Петах Андрій Ласлович
  45. Приймич Наталія Юріївна
  46. Шип Андрій Юрійович
- ## **Віолончель**
47. Асфандяров Вячеслав Іванович
  48. Герзанич Віктор Омелянович
- ## **Акордеон**
49. Радєв Олег Вікторович
  50. Рижак Михайло Данилович

51. Рошкович Василь Васильович
52. Форішу Юрій Миколайович
53. Чебан Олександр Леонідович

Баян

54. Бровді Роберт Йосипович
55. Зан Жолт Оттилович
56. Маник Олег Миколайович
57. Мельничук Ярослав Ігорович
58. Павлич Людмила Михайлівна
59. Роман Оксана Михайлівна
60. Фурик Іван Іванович
61. Целих Олександр Вікторович
62. Шемчук Вадим Михайлович

Домра

63. Борисова Неля Борисівна
  64. Кобаль Наталія Іллівна
  65. Чанцева Наталія Юріївна
- #### **Гітара**
66. Баторі Олександр Степанович
  67. Дубровська Андрея Михайлівна

Саксофон

68. Борко Атілла Васильович
69. Вашаш Михайло Михайлович

Гобой

70. Дунда Атілла Ернестович

Тромбон

71. Немет Антон Антонович

Труба

72. Драга Іван Васильович
73. Симченко Сергій Вікторович

Кларнет

74. Матей Мирослав Йосипович
75. Белович Олександр Бейлович

Флейта

76. Ерделі Золтан Ладиславович

Фагот

77. Гере Олександр Олександрович

Туба

78. Корлат Атілла Юлійович

1990–1991

Фортепіано

1. Білей Надія Юріївна
2. Блинець Юрій Юрійович
3. Боднар Надія Ємерхівна

4. Бойко Надія Анатоліївна
5. Бора Антон Антонович
6. Бушак Вікторія Юріївна
7. Гедеш Іванна Ігорівна
8. Єфремова Наталія Антонівна
9. Зимокосова Жанна Олександрівна
10. Кашшай Катерина Антонівна
11. Кишков Максим Володимирович
12. Комоній Еріка Юліївна
13. Копинець Валеріян Федорович
14. Копинець Наталія Іванівна
15. Куруц Олена Іванівна
16. Куцик Вікторія Михайлівна
17. Кушнерова Вікторія Леонідівна
18. Медведька Вікторія Олександрівна
19. Нижнянська Габрієлла Йосипівна
20. Обдирко Лариса Зіновіївна
21. Петах Олена Ласлівна
22. Рижковська Катерина Вячеславівна
23. Савченко Наталія Вікторівна
24. Сенютович Анна Степанівна
25. Сливка Габрієлла Олександрівна
26. Студзинський Сергій Олександрович
27. Сухар Анна Антонівна
28. Турянська Ольга Борисівна
29. Федор Беата Василівна
30. Хвінгія Елеонора Володимирівна
31. Черткова Світлана Володимирівна
32. Чічур Діана Андріївна
33. Шаламон Андріана Петрівна
34. Яким Тетяна Євстафіївна

Скрипка

35. Анткевич Людмила Олександрівна
36. Воронцова Олена Петрівна
37. Загола Наталія Василівна
38. Іванчо Романа Михайлівна
39. Котубей Катерина Василівна
40. Манфреді Габрієлла Гашпарівна
41. Піцур Сергій Тиборович
42. Сембай Ніколетта Володимирівна
43. Хархаліс Уляна Миколаївна

Віолончель

44. Петрушко Ростислав Володимирович

Кларнет

45. Кидик Михайло Зіновійович

46. Торбич Віктор Ендрович

Флейта

47. Лопатюк Олена Сергіївна

Труба

48. Ломпей Роберт Рудольфович

49. Пилип Віталій Олексійович

Ударні інструменти

50. Логойда Олександр Іванович

51. Сухар Едуард Михайлович

Баян

52. Глиба Любов Миколаївна

53. Дагіс Сергій Алгірдович

54. Куліков Михайло Віталійович

55. Мароші Вікторія Степанівна

56. Рябченко Олена Михайлівна

57. Тегза Василь Михайлович

Виборний баян

58. Портной Даниїл Данилович

59. Рунов Павло Михайлович

Акордеон

60. Козел Тетяна Михайлівна

61. Мельничук Василь Васильович

62. Хархаліс Іван Миколайович

63. Хрипак Роман Степанович

Гітара

64. Татомир Ростислав Миронович

65. Щербанюк Олександра Вікторівна

Домра

66. Ганулич Сніжана Ладиславівна

67. Демидчук Оксана Володимирівна

68. Добридень Алла Володимирівна

69. Шанта Світлана Миколаївна

1991–1992

Фортепіано

1. Андріященко Олена Сергіївна

2. Баник Людмила Михайлівна

3. Барзул Іван Михайлович

4. Близнець Марія Іванівна

5. Бондаренко Зоя Олександрівна

6. Буланова Олена Михайлівна

7. Бурч Вікторія Олександрівна

8. Велиган Андрій Іванович

9. Вереш Юлія Миколаївна

10. Волович Надія Павлівна

11. Губенко Жанна Володимирівна

12. Деткова Наталія Сергіївна

13. Дроздовський Ярослав Петрович

14. Зудова Вікторія Володимирівна

15. Іван Жужанна Амброзіївна

16. Канчій Вікторія Володимирівна

17. Козлова Леся Олександрівна

18. Кохан Естер Степанівна

19. Малош Віра Юріївна

20. Матьола Олеся Василівна

21. Овчаренко Наталія Всеволодівна

22. Падун Вікторія Іванівна

23. Паньков Роман Вікторович

24. Пендерецька Любов Богданівна

25. Семейон Наталія Михайлівна

26. Сірко Яна Іванівна

27. Соланський Степан Степанович

28. Стойка Елеонора Михайлівна

29. Чаусова Ірина Олександрівна

30. Якубик Катерина Володимирівна

Скрипка

31. Богдан Світлана Антонівна

32. Зимомря Богдан Юрійович

33. Ковтик Ярослав Іванович

34. Козацька Наталія Миколаївна

35. Комараш Юлія Каролівна

36. Кудрявцев Євген Євгенович

37. Мацко Анна Юріївна

38. Назаренко Сергій Петрович

39. Непомняца Людмила Геннадіївна

40. Орос Віктор Іванович

41. Сак Юрій Олександрович

42. Станіслав Іван Іванович

43. Тарнай Олександр Андрійович

44. Чухновська Оксана Степанівна

Альт

45. Пехньо Юрій Васильович

Віолончель

46. Кемська Вікторія Томашівна

47. Рабел Ольга Володимирівна

48. Щербак Ігор Ігорович

49. Петрушко Андрій Ларандович

50. Тороні Марина Степанівна

Кларнет

51. Горос Юрій Арпадович

52. ХоданичТомаш Гаврилович
Гобой
53. Білик Сергій Володимирович
Саксофон
54. Немет Олександр Миколайович
55. Тимур Андрій Миколайович
Валторна
56. Єгоров Олег Геннадійович
Труба
57. Варга Віктор Ференцович
58. Збірїт Андрій Іванович
59. Рїцко Іштван Ласлович
60. Удовиченко Андрій Георгїйович
Ударні інструменти
61. Бачинський Георгїй Георгїйович
62. Можаровський Сергїй Сергїйович
Баян
63. Андрейчик Олександр Іванович
64. Бухтояров Роман Олександрович
65. Попадинець Еріка Юрїївна
66. Шершун Ярослав Юрїйович
Виборний баян
67. Бурвіс Каспарс Іванович
68. Дюгованець Тарас Юрїйович
Акордеон
69. Жихарев Євген Володимирович
70. Свистак Галина Михайлівна
71. Шахайда Михайло Михайлович
72. Шебик Василь Золтанович
Гітара
73. Ластовецький Дмитро Дмитрович
74. Рак Михайло Петрович
75. Фреїв Наталія Зорянівна
Домра
76. Біров Діана Іванівна
77. Шлосар Вікторія Олександрівна

1992–1993

Фортепіано

1. Ардо Юлія Степанівна
2. Баранова Анастасія Валерїївна
3. Борисевич Тетяна Олексїївна
4. Бутурлакїна Тетяна Олександрівна
5. Вакарова Анна Андронівна
6. Васильєва Юлія Володимирівна

7. Гречуха Едуард Ілліч
8. Деньгіна Марина Володимирівна
9. Жихарева Олена Володимирівна
10. Колбач Олег Святославович
11. Кость Ольга Михайлівна
12. Кресс Андрій Вікторович
13. Кучерук Валерій Володимирович
14. Лазарева Ольга Сергїївна
15. Міхалович Тїмея Степанівна
16. Мушка Ірина Вікторівна
17. Пахомова Наталія Олександрівна
18. Петренко Андрїана Юрїївна
19. Попович Олександра Йосипівна
20. Потушняк Данїїла Михайлівна
21. Пуглик Дана Олександрівна
22. Рїшко Христина Миколаївна
23. Садчікова Людмила Вікторівна
24. Селехман Іван Володимирович
25. Стрігіна Людмила Миколаївна
26. Челак Наталія Петрівна
27. Черні Наталія Арпадівна
28. Чопей Ірина Степанівна
29. Шелепець Наталія Василівна
30. Щока Катерина Василівна
Скрипка
31. Балла Еріка Ернестівна
32. Гаврилко Мар'яна Петрівна
33. Головнич Тетяна Анатолїївна
34. Дору Галина Юрїївна
35. Драшкаба Олеся Богданівна
36. Личко Тиберїй Іванович
37. Мерза Роберт Васильович
38. Павлюк Артур Михайлович
39. Тимко Вікторія Михайлівна
40. Хїмінець Ольга Антонівна
41. Цїпле Анастасія Василівна
42. Шїкула Тїмея Вікторівна
Альт
43. Головчак Жанна Іванівна
44. Світлик Оксана Михайлівна
Контрабас
45. Стоїка Іштван Степанович
Кларнет
46. Імбїн Юліан Олександрович
47. Микитів Андрій Богданович

48. Ходанич Петро-ЧобоГабарович

Саксофон

49. Борко Томаш Васильович

Гобой

50. Кампов Іван Іванович

Труба

51. Бокоч Тарас Юрійович

52. Брежнев Вадим Михайлович

53. Брежнев Сергій Михайлович

54. Варга Олександр Ернестович

55. Дзись Олександр Володимирович

56. Романов Олексій Борисович

Труба, Ударні інструменти

57. Міллер Іван Іванович

Тенор

58. Німеті Жолт Ернестович

Ударні інструменти

59. Бильов Олексій Владиславович

Вибірний баян

60. Волк Дмитро Володимирович

61. Гайдра Юрій Юрійович

Акордеон

62. Карпі Едуард Ласлович

63. Ковш Йосип Йосипович

64. Лесько Олександр Олександрович

65. Моца Андрій Андрійович

66. Ткач Андрій Іванович

67. Чундак Степан Степанович

Баян

68. Бойчук Юрій Васильович

69. Маркін Михайло Васильович

70. Ставінський Сергій Олександрович

Гітара

71. Барчан Ігор Валентинович

72. Данилаш Михайло Михайлович

73. Дроздецький Михайло Михайлович

74. Капраль Алан Богданович

Домра

75. Лазорик Світлана Юріївна

76. Павлич Олена Михайлівна

77. Рабель Марта Рудольфівна

78. Шелемба Марина Михайлівна

79. Шкробак Наталія Василівна

1993–1994

Фортепіано

1. Андрусь Леся Миколаївна

2. Барзул Олена Михайлівна

3. Гебеш Олеся Вячеславівна

4. Головачко Наталія Сергіївна

5. Дворнік Сергій Олександрович

6. Дудич Зузана Андріївна

7. Калінін Олександр Вікторович

8. Калініченко Оксана Анатоліївна

9. Колібаб Алла Олександрівна

10. Кондратенко Денис Володимирович

11. Копинець Олександра Вікторівна

12. Коршак Олена Владиславівна

13. Костіна Олександра Миколаївна

14. Куклішин Людмила Юріївна

15. Куташі Аліса Федорівна

16. Лазоренко Віталій Валентинович

17. Мельникова Лариса Валеріївна

18. Молнар Габор Габорович

19. Оліна Олександра Миколаївна

20. Піщур Елла Золтанівна

21. Попович Анна Іванівна

22. Пушкаш Еріка Олександрівна

23. Рудов Леонард Вікентійович

24. Савко Наталія Іванівна

25. Серегола Валентина Василівна

26. Сірохман Світлана Іванівна

27. Тарці Тімея Ласлівна

28. Товт Кароліна Олександрівна

29. Уйфолуші Наталія Іванівна

30. Хвінгія Ірина Володимирівна

31. Цмур Володимир Васильович

32. Чечоткіна Ольга Анатоліївна

33. Шепетько Наталія Володимирівна

34. Шип Ольга Юріївна

35. Якубик Вікторія Володимирівна

36. Янкович Люсьєна Олександрівна

Скрипка

37. Гайчук Еріка Еріківна

38. Горошак Вероніка Іванівна

39. Лейтерех Міклош Міклошович

40. Мацюпа Лариса Анатоліївна

41. Молнар Василь Васильович

42. Пеца Андріана Дмитрівна

43. Рассказова Світлана Вікторівна

44. Рішко Наталія Миколаївна

Віолончель

45. Зимомря Іван Миколайович

Саксофон

46. Тетерятніков Руслан Віталійович

47. Фукс Владислав Васильович

Флейта

48. Горват Неля Василівна

Кларнет

49. Белович Бейло Бейлович

50. Піцур Олександр Золтанович

Труба

51. Башмарін Ігор Сергійович

Ударні інструменти

52. Герич Юрій Юрійович

53. Якіца Віктор Юрійович

Тромбон

54. Ковша Томаш Степанович

Баян

55. Вагера Олесь Миколайович

56. Данило Василь Васильович

57. Кірік Олександр Михайлович

58. Павлючков Дмитро Володимирович

59. Шмігірілов Василь Миколайович

Акордеон

60. Сливка Рудольф Михайлович

61. Терпек Одарка Іванівна

Гітара

62. Варга Андрея Федорівна

63. Варга Федір Федорович

Домра

64. Павлей Наталія Іванівна

65. Петканич Ірина Ласлівна

66. Телепанич Руслана Василівна

67. Шевченко Мирослава Миколаївна

1994–1995

Фортепіано

1. Баторі Чілла Іштванівна

2. Баюра Марія Сергіївна

3. Белканія Вікторія Тамазіївна

4. Біров Ольга Іванівна

5. Бобик Оксана Юріївна

6. Буйських Олена Костянтинівна

7. Бурчик Олена Дмитрівна

8. Вальо Олена Сергіївна

9. Вашкеба Евеліна Михайлівна

10. Вереш Богдан Миколайович

11. Гасинець Ярослава Степанівна

12. Гевко Тетяна Василівна

13. Гекова Тетяна Сергіївна

14. Годинка Наталія Вікторівна

15. Грачова Тетяна Олександрівна

16. Далекорей Вікторія Миколаївна

17. Дехтярьов Кузьма Макарович

18. Дорош Любов Василівна

19. Іваненко Анастасія Володимирівна

20. Іванина Андріана Олександрівна

21. Качалова Алла Ігорівна

22. Корнієнко Ніна Олександрівна

23. Лазур Ярослав Володимирович

24. Лончакова Вероніка Олександрівна

25. Мікла Вікторія Василівна

26. Паловці Вікторія Йосипівна

27. Пацкан Дмитро Сергійович

28. Передрій Тетяна Олександрівна

29. Петер Мар'яна Михайлівна

30. Пуржаш Катерина Степанівна

31. Русин Ярослава Георгіївна

32. СаничДьонді Іванівна

33. Свалявчик Вікторія Василівна

34. Степанець Ганна Володимирівна

35. Тикей Марія Йосипівна

36. Тупиця Андрея Іванівна

37. Філіп Олена Йосипівна

38. Харчук Ольга Сергіївна

39. Штейфан Олексина Ярославівна

40. Якименко Віктор Вікторович

41. Яковець Ольга Богданівна

Скрипка. Кларнет

42. Міллер Дмитро Іванович

Скрипка

43. Андрейкович Генріх Вікторович

44. Гайсак Юрій Михайлович

45. Іванов Георгій Миколайович

46. Івашкович Оксана Степанівна

47. Курах Інна Іванівна

48. Наконечна Віра Степанівна

49. Попович Станіслав Омелянович

50. Рівіс Олександр Олександрович

Альт

51. Авілочев Ференц Володимирович

Віолончель

52. Лендел Іван Олександрович

53. Стойка Емілія Степанівна

Кларнет

54. Адам Вікентій Вінцейович

Труба

55. Ковш Норберт Федорович

56. Пулик Роман Олександрович

Валторна

57. Пашков Георгій Геннадійович

Ударні інструменти

58. Калинич Артем Адальбертович

59. Кичка Юрій Іванович

Баян

60. Ковач Ольга Георгіївна

61. Лендяк Оксана Василівна

62. Мешко Ярослав Юрійович

63. Слободянюк Руслан Олександрович

Акордеон

64. Бадира Ігор Васильович

65. Ганусич Андрій Вікторович

66. Печенюк Валерій Миколайович

67. Решетар Юрій Андрійович

68. Шахайда Володимир Михайлович

Гітара

69. Біляк Андрій Іванович

Домра

70. Бругош Вікторія Петрівна

71. Мусієнко Маріанна Олександрівна

1995–1996

Фортепіано

1. Албул Вікторія Вікторівна

2. Барань Анна-Марія Іллівна

3. Вагера Оксана Миколаївна

4. Вінничук Ганна Михайлівна

5. Галаш Надія Василівна

6. Головач Олеся Богданівна

7. Гончарова Іванна Миколаївна

8. Демидюк Наталія Олександрівна

9. Дідик Наталія Леонідівна

10. Дрозд Тетяна Ярославівна

11. Дудаш Вікторія Павлівна

12. Желтвай Олександр Степанович

13. Капраль Юлія Богданівна

14. Кармішкіна Мар'яна Михайлівна

15. Кирилів Маріанна Ярославівна

16. Кирлик Іванна Ярославівна

17. Коваль Антоніна Віталіївна

18. Костюкова Ольга Дмитрівна

19. Кость Леся Михайлівна

20. Курганевич Павло Васильович

21. Лапко Патриція Володимирівна

22. Лейтерег Кароліна Миколаївна

23. Лубкович Марина Олексіївна

24. Любка Вікторія Василівна

25. Лятова Богдана Вікторівна

26. Мазур Олена Геннадіївна

27. Майор Наталія Юріївна

28. Матолчі Ілдика Павлівна

29. Міхеєва Світлана Олегівна

30. Оліна Ксенія Миколаївна

31. Пергач Ірина Вікторівна

32. Поторій Тетяна Петрівна

33. Рівіс Наталія Йосипівна

34. Рігер Людмила Іванівна

35. Росток Мар'яна Василівна

36. Русина Христина Борисівна

37. Савельєва Тетяна Ігорівна

38. Семетківська Жужанна Степанівна

39. Сербін Олена Петрівна

40. Служавая Світлана Анатоліївна

41. Соланський Августин Степанович

42. Хохлова Ірина Валеріївна

43. Чопей Юлія Степанівна

44. Чуєва Вікторія Миколаївна

45. Якима Тетяна Юріївна

46. Яцків Наталія Йосипівна

Скрипка

47. Браславець Сергій Вікторович

48. Касо Роберт Лайошович

49. Мелеш Володимир Володимирович

50. Петрецький Віктор Васильович

51. Сахно Олександр Олександрович

Віолончель

52. Митровська Лариса Миколаївна

53. Митровська Олена Миколаївна

Флейта

54. Біров Клара Робертівна
55. Ковша Вікторія Степанівна
56. Ухаль Микола Миколайович

Флейта, Фортепіано

57. Варга Агнеса Ернестівна

Кларнет

58. Товт Олександр Олександрович

Тромбон

59. Передрій Ярослав Олександрович

Валторна

60. Ворохиб Степан Карлович

Труба

61. Маринич Олександр Володимирович

Саксофон

62. Шелепець Олександр Васильович

Фагот

63. Грабар Рудольф Йосипович

Гітара

64. Баконі Атілла Іштванович

Домра

65. Добридень Тетяна Володимирівна

66. Мачкалова Олена Багратівна

Акордеон

67. Євчинець Руслан Михайлович

68. Олесків Андрій Богданович

69. Перевузник Василь Васильович

70. Янкевич Мирослава Михайлівна

Баян

71. Баран Мар'яна Юріївна

1996–1997**Фортепіано**

1. Баник Віталій Владиславович
2. Бараній Ольга Георгіївна
3. Ганич Оксана Тарасівна
4. Гложик Олеся Славомирівна
5. Деньгіна Ольга Володимирівна
6. Загоруйко Інна Ігорівна
7. Ковач Вікторія Олександрівна
8. Куруц Тетяна Ювілерівна
9. Лучинець Оксана Іванівна
10. Мелеш Іван Володимирович
11. Могорита Катерина Володимирівна
12. Оленич Катерина Володимирівна

13. Погорелая Віра Геннадіївна

14. Светлович Інна Йосипівна

15. Соломон Світлана Михайлівна

16. Соломонюк Наталія Євгеніївна

17. Станчак Олена Степанівна

18. Томаш Жужанна Павлівна

19. Уйфолуші Олеся Іванівна

20. Форсюк Марія Олександрівна

21. Халус Мар'яна Михайлівна

22. Хрипак Мар'яна Іванівна

23. Чопей Катерина Володимирівна

24. Шинкар Євген Борисович

25. Шпилька Ірина Ігорівна

Саксофон

26. Лазорик Віктор Володимирович

27. Міллер Михайло Антонович

Труба

28. Дунчак Христина Робертівна

29. Фріга Олександр Васильович

Ударні інструменти

30. Кирик Олександр Станіславович

31. Кучак Микола Іванович

Кларнет

32. Коляджин Олександр Омелянович

33. Січ Роберт Миколайович

34. Товт Атілла Імрієвич

Тромбон

35. Шендера Віталій Вікторович

Скрипка, Гобой

36. Тетерятнікова Ірина Віталіївна

Скрипка, Фортепіано

37. Басараб Ліонелла Йосифівна

Скрипка

38. Берец Володимир Миколайович

39. Дікарев Олександр Олександрович

40. Міщенко Наталія Олександрівна

41. Пригара Дмитро Васильович

42. Роспопа Сергій Васильович

43. Шітт Оксана Анатоліївна

Віолончель

44. Корпош Вікторія Михайлівна

45. Тишанчин Тетяна Миколаївна

Баян

46. Генюта Володимир Володимирович

47. Пулик Богдан Олександрович

Акордеон

48. Баранич Наталія Василівна
49. Ерфан Мар'яна Юрїївна
50. Кармазін Степан Степанович
51. Мілко Яна Федорівна
52. Моргунов Сергій Миколайович
53. Харабарук Мар'яна Михайлівна

Гітара

54. Знаменська Яна Леонідівна
55. Турховський Павло Олександрович

Домра

56. Пензова Анастасія Миколаївна
57. Петляєва Анастасія Ігорівна
58. Юдченко Лариса Олександрівна

1997–1998

Фортепіано

1. Алмазова Наталія Миколаївна
2. Баганич Олександра Володимирівна
3. Бенца Ольга Іванівна
4. Браславець Володимир Вікторович
5. Васильєва Тетяна Олександрівна
6. Гаврилко Галина Петрівна
7. Голодчак Ольга Степанівна
8. Граб Наталія Іванівна
9. Гудима Мирослава Ігорівна
10. Довгошей Мирослав Віталійович
11. Дума Марина Олександрівна
12. Єфименко Ольга Олександрівна
13. Записочна Таїсія Олександрівна
14. Заяць Еріка Василівна
15. Зомбор Катерина Володимирівна
16. Іванчова Катерина Юрїївна
17. Калинич Сергій Павлович
18. Карпій Тетяна Геннадіївна
19. Ковач Валерія Йосипівна
20. Комоні Христина Степанівна
21. Кондратик Тереза Сергіївна
22. Кукол Ірина Сергіївна
23. Кукуч Ірина Юрїївна
24. Лавришинець Ірина Василівна
25. Любка Ірина Миколаївна
26. Маркова Юлія Костянтинівна
27. Надь Вікторія Вільмошівна
28. Ониськів Олесь Михайлівна

29. Пасько Наталія Петрівна
30. Росієнко Ганна Вікторівна
31. Сані Сюзанна Ласлівна
32. Сокірко Ірина Іванівна
33. Соломон Мар'яна Андріївна
34. Сопкова Майя Олександрівна
35. Сочка Ганна Володимирівна
36. Тупиця Мирослав Іванович
37. Хачатрян Зоряна Грачиківна
38. Шафран Наталія Валеріївна
39. Шепетько Сюзанна Володимирівна
40. Шіпош Мар'яна Василівна
41. Якименко Анатолій Вікторович

Скрипка

42. Венгер Емілія Олександрівна
43. Галь Наталія Мирославівна
44. Ганусич Оксана Вікторівна
45. Казарін Михайло Володимирович
46. Колбач Павло Святославович
47. Костик Надія Василівна
48. Кушнір Олесь Олексіївна
49. Лакас Лідія Володимирівна
50. Малко Ірина Романівна
51. Мойшевич Орест Ярославович
52. Теличко Оксана Михайлівна
53. Фегер Вікторія Іванівна

Віолончель

54. Головчак Іван Іванович
55. Одокста Олександр Ілліч
56. Сак Яна Олександрівна
57. Шіпош Мирослав Васильович

Флейта

58. Сич Еріка Миколаївна

Труба

59. Вашук Андрій Святославович
60. Лебеденко Олександр Володимирович

Ударні інструменти

61. ПерчіДанієль Олександрович

Тромбон

62. Шимко Олександр Олександрович

Саксофон

63. Міхеєв Олексій Олегович

Баян

64. Білик Роман Вікторович

65. Кричфалушій Дмитро Васильович
66. Кут Олександр Васильович
67. Тегза Галина Михайлівна
68. Чуб Наталія Миколаївна

Акордеон

69. Ішмуратов Владислав Рінатович
70. Корогодін Андрій Олександрович
71. Науменко Андріана Василівна

Гітара

72. Вакерич Ольга Михайлівна
73. Ваш Омелян Володимирович
74. Орманжи Оксана Олександрівна

1998–1999

Фортепіано

1. Андрейкович Софія Вікторівна
2. Бабенко Марта Володимирівна
3. Бараній Тетяна Георгіївна
4. Бартованець Василина Василівна
5. Вайцихович Оксана Львівна
6. Дідик Христина Миколаївна
7. Довбака Євгенія Володимирівна
8. Желтвай Ірина Миколаївна
9. Калинич Оксана Адальбертівна
10. Калинич Олексій Павлович
11. Караченцев Анатолій Анатолійович
12. Керестей Павло Павлович
13. Маханець Євгенія Володимирівна
14. Могорита Тереза Володимирівна
15. Мудранинець Ярина Валентинівна
16. Надрага Христина Адамівна
17. Неце Діана Золтанівна
18. Орешнікова Анастасія Володимирівна
19. Осипова Вікторія Василівна
20. Осипова Ольга Василівна
21. Павлюк Ірина Валеріївна
22. Петрецька Ольга Олексіївна
23. Поліщук Ірина Валеріївна
24. Різак Людмила Петрівна
25. Тарканій Ганна Михайлівна
26. Товт Катерина Степанівна

Скрипка

27. Бегагосн Оксана Миколаївна
28. Буковська Катерина Юріївна
29. Каграманов Марат Геннадійович

30. Корогодіна Наталія Олександрівна
31. Оганесян Амалія Сергіївна
32. Полорелая Надія Олександрівна
33. Потушняк Мілана Михайлівна
34. Пригара Юрій Васильович
35. Смоленцева Інга Володимирівна
36. Стружкіна Ольга Юріївна
37. Фантич Андрій Степанович

Альт

38. Шерегелі Йожеф Йожефович

Віолончель

39. Шкіряк Антон Антонович

Саксофон

40. Атрощенко Микола Романович

Флейта

41. Добей Андріана Іванівна

Труба

42. Гебеш Петро Вячеславович
43. Сокач Адріан Юліусович

Кларнет

44. Волович Андрій Павлович
45. Майороші Золтан Ласлович

Акордеон

46. Воротнюк Дмитро Васильович
47. Дзєга Ігор Михайлович
48. Паш Юрій Васильович
49. Пулик Олена Володимирівна

Баян

50. Баран Петро Юрійович
51. Голубка Оксана Володимирівна
52. Товтин Ростислав Володимирович

Гітара

53. Товтин Віталій Олександрович
54. Турховський Олександр Олександрович

Домра

55. Лобанич Марина Юріївна
56. Перевалова Тетяна Олександрівна

1999–2000

Фортепіано

1. Бобик Наталія Юріївна
2. Бурич Марія Іванівна
3. Василевська Ванда Вікторівна
4. Ганчин Ольга Василівна
5. Глюдзо Наталія Іванівна

6. Гуляш Анжеліка Степанівна
  7. Дебрецені Елеонора Олександрівна
  8. Джобак Діана Едуардівна
  9. Дудик Олександра Михайлівна
  10. Жданович Катерина Віталіївна
  11. Іван Наталія Олександрівна
  12. Карасьова Ольга Анатоліївна
  13. Ковач Юлія Йосипівна
  14. Козанкевич Катерина Артурівна
  15. Кость Яна Владиславівна
  16. Кремер Ірина Олександрівна
  17. Кручаниця Марія Олександрівна
  18. Кульбовська Корнелія Петрівна
  19. Лазаренко Юлія Валентинівна
  20. Лафенко Катерина Валентинівна
  21. Мартинюк Наталія Володимирівна
  22. Матеї Діана Михайлівна
  23. Мудранинець Євгенія Валентинівна
  24. Небола Ольга Василівна
  25. Новикова Анастасія Михайлівна
  26. Нуждак Людмила Василівна
  27. Одокста Світлана Іллівна
  28. Півень Інга Вікторівна
  29. Попов Антон Сергійович
  30. Севрюкова Наталія Володимирівна
  31. Слук Олена Олександрівна
  32. Томаш Павло Павлович
  33. Тягур Ірина Юріївна
  34. Якимець Тетяна Володимирівна
- Скрипка**
35. Березь Василь Миколайович
  36. Біров Катерина Робертівна
  37. Гайдан Іван Юрійович
  38. Голінка Лідія Михайлівна
  39. Горняк Яна Петрівна
  40. Кияк Наталія Павлівна
  41. Лешко Андріана Андріївна
  42. Матяшовський Тарас Володимирович
  43. Новицька Тамара Володимирівна
  44. Пекар Іванна Юріївна
  45. Свид Каміла Андріївна
  46. Чепура Василь Васильович
- Саксофон**
47. Гладовський Федір Павлович
- Флейта**

48. Голомб Вікторія Олександрівна
  49. Індіксок Євген Валерійович
- Труба**
50. Співак Олександр Володимирович
- Ударні інструменти**
51. Рудик Кіра Олександрівна
- Тромбон**
52. Казарін Іван Володимирович
  53. Малюк Ярослав Сергійович
  54. Матяшовський Віктор Людвикович
- Акордеон**
55. Росада Олександра Юріївна
  56. Скляров Сергій Володимирович
  57. Фаркаш Наталія Федорівна
  58. Яворський Тарас Петрович
- Баян**
59. Анісімова Олена Володимирівна
  60. Долгош Юрій Юрійович
  61. Іваниш Андріана Василівна
  62. Кирлик Іван Федорович
  63. Левчак Олексій Юрійович
- Домра**
64. Пуйко Володимир Михайлович
  65. Угрин Клавдія Юріївна
- Гітара**
66. Різак Богдан Петрович
- 2000–2001**
- Фортепіано, Орган**
1. Дегтяров Антон Володимирович
- Фортепіано**
2. Безик Євгенія Василівна
  3. Безмен Олена Сергіївна
  4. Бецко Катерина Іванівна
  5. Білевська Катерина Валеріївна
  6. Ваш Олена Володимирівна
  7. Власова Анастасія Володимирівна
  8. Гайдук Тарас Олександрович
  9. Галас Марія Борисівна
  10. Грабар Оксана Андріївна
  11. Добош Ганна Володимирівна
  12. Довганич Людмила Михайлівна
  13. Єфремова Христина Володимирівна
  14. Золіна Анастасія Юріївна
  15. Іван Аніта Арпадівна

16. Іваньо Тетяна Володимирівна
17. Колбач Ярослав Святославович
18. Кушнір Наталія Олександрівна
19. Медведева Анастасія Олександрівна
20. Мейгес Еріка Юрійівна
21. Мельник Ганна Михайлівна
22. Моргун Юлія Олександрівна
23. Павлюк Поліна Володимирівна
24. Пахомова Лада Володимирівна
25. Поліщук Ольга Валеріївна
26. Пранничук Мирослава Богданівна
27. Різак Тетяна Василівна
28. Русин Євгенія Михайлівна
29. Фечко Мирослава Степанівна
30. Чопей Наталія Володимирівна
31. Шандрюк Ірина Володимирівна
32. Шелепець Наталія Володимирівна
33. Шершун Марина Володимирівна
34. Штейфан Катерина Павлівна

Фортепіано, Ударні інструменти

35. Левчак Ярослав Ярославович
- #### **Скрипка**
36. Дербак Ярослав Сергійович
  37. Кожевніков Іван Леонідович
  38. Сміркова Жанна Володимирівна
  39. Томич Наталія Ференцівна
  40. Ціцей Ігор Володимирович
  41. Чепура Надія Василівна

Альт

42. Ортутай Віктор Олександрович

Віолончель

43. Волісов Максим Валерійович
44. Довбака Тетяна Володимирівна
45. Зан Андрій Оттілович

Віолончель, Фортепіано

46. Темнов Олексій Михайлович

Флейта

47. Квич Олена Володимирівна

Саксофон

48. Бокотей Андрій Володимирович
49. Корначевський Тарас Олегович

Труба

50. Климко Роберт Юлійович
51. Пазуханич Михайло Михайлович

Туба

52. Паливода Юрій Іванович

Тромбон

53. Рудош Рудольф Юрійович

Баян

54. Гуга Вікторія Михайлівна
55. Іваниш Юдіта Василівна
56. Компанієць Роман Миколайович
57. Малош Володимир Юрійович
58. Манзулич Олена Іванівна
59. Морквич Ігор Васильович
60. Чижмар Павло Олександрович

Акордеон

61. Голош Євген Антонович
62. Голош Надія Антонівна
63. Коруд Володимир Романович
64. Мартинюк Максим Анатолійович
65. Мельник Ярослав Юрійович

Гітара

66. Кішмарія Інна Сергіївна
67. Краус Юрій Вікторович
68. Міцанко Михайло Владиславович
69. Росул Роман Романович
70. Фернега Андрій Володимирович

Домра

71. Ілинью Наталія Вікторівна
72. Іщенко Вікторія Анатоліївна

2001–2002

Вокал, Фортепіано

1. Ластівка Ніна Сергіївна

Орган, Фортепіано

2. Ісак Катерина Михайлівна

Фортепіано

3. Беля Марина Юрійівна
4. Білей Марина Михайлівна
5. Брода Лідія Володимирівна
6. Воронич Христина Мирославівна
7. Гук Ярослава Ярославівна
8. Дашенко Оксана Володимирівна
9. Калиній Мар'яна Ігорівна
10. Кондратик Віра Сергіївна
11. Корнютяк Марина Петрівна
12. Коштура Надія Михайлівна
13. Микулець Тетяна Андріївна
14. Негер Марія Михайлівна

15. Палфі Корнелія Йосипівна
16. Поляк Вероніка Ярославівна
17. Попова Олена Сергіївна
18. Попович Ніна Миколаївна
19. Потокі Юлія Ігорівна
20. Прадід Ольга Іванівна
21. Свида Любов Юріївна
22. Сідак Ольга Вікторівна
23. Турянця Катерина Сергіївна
24. Фукс Анжеліка Іштванівна
25. Хаба Тетяна Григорівна
26. Хільченко Оксана Юріївна
- Акордеон**
27. Ференц Руслан Михайлович
- Скрипка**
28. Білевський Павло Валерійович
29. Брода Андрій Володимирович
30. Гораль Богдан Олегович
31. Зомбор Юрій Володимирович
32. Керестей Христина Павлівна
33. Коваль Максим Сергійович
34. Рябінчева Анастасія Сергіївна
35. Смоляр Євгенія Ярославівна
36. Соколовський Ростислав Юрійович
37. Сула Діана Іванівна
38. Шатров Віктор Владиславович
- Віолончель**
39. Оганесян Альберт Сергійович
40. Шахрайчук Ніна Миколаївна
- Саксофон**
41. Полів'яненко Станіслав Вікторович
42. Станко Юлій Юлійович
- Флейта**
43. Воронова Христина Олександрівна
- Труба**
44. Сочка Ернест Костянтинович
- Кларнет**
45. Луцович Павло Іванович
46. Радомисельський Ігор Вікторович
47. Чепура Григорій Васильович
- Ударні інструменти**
48. Лещенко Костянтин Станіславович
49. Рудов Юрій Михайлович
50. Сарканич Роман Іванович
- Тромбон**

51. Новаторов Ігор Віталійович
- Акордеон**
52. Балог Петро Петрович
53. Волощук Марта Олександрівна
54. Поліщук Володимир Володимирович
55. Пудов Олександр Євгенович
56. Пуля Олександр Вікторович
- Домра**
57. Грицько Стас Андрійович
58. Зорічева Олена Вікторівна
59. Петричка Наталія Антонівна
60. Прозорова Марина Олександрівна
61. Пуйко Тетяна Михайлівна
62. Шаповалов Андрій Леонідович

2002–2003

Фортепіано. Орган

1. Гайдук Олеся Олександрівна

Фортепіано. Гітара

2. Шаранич Лілія Юріївна

Фортепіано

3. Бабич Світлана Василівна
4. Баник Богдан Владиславович
5. Бушко Юлія Анатолівна
6. Ванін Неля Вікторівна
7. Віровбал Каріна Володимирівна
8. Данканич Ганна Михайлівна
9. Даньо Олеся Вікторівна
10. Дідовська Ольга Ігорівна
11. Дмитришина Юлія Сергіївна
12. Дрогальчук Юлія Вікторівна
13. Іванко Оксана Василівна
14. Квич Аліса Володимирівна
15. Кочеткова Олександра Олександрівна
16. Краснова Ольга Родіонівна
17. Крегул Галина Миколаївна
18. Куцик Анастасія Олександрівна
19. Кучерук Ольга Василівна
20. Лукач Олександра Ярославівна
21. Матицо Марина Володимирівна
22. Мхитарян Сергій Володимирович
23. Наурскова Юлія Олександрівна
24. Новак Наталія Іштванівна
25. Островка Олена Василівна

26. Самошкін Артем Владиславович
27. Содолевська Юлія Валеріївна
28. Сухан Ольга Василівна
29. Теліга Ганна Василівна
30. Тодорова Ірина Олександрівна
31. Токар Карина Юріївна
32. Фогаш Олександра Миколаївна
33. Чобаль Ганна Петрівна
34. Шаблій Мар'яна Любомирівна
35. Шеньо Світлана Юріївна

Скрипка

36. Бездір Олексій Васильович
37. Бойко Галина Віталіївна
38. Євдокімова Галина Сергіївна
39. Кобилянська Ольга Богданівна
40. Міщенко Павло Петрович
41. Неймет Богдан Юрійович
42. Пономаренко Інна Сергіївна
43. Русин Михайло Михайлович
44. Тендлер Олена Рудольфівна
45. Угрин Христина Іванівна
46. Шагало Андрій Ігорович
47. Шевченко Андріана Вадимівна
48. Шестакова Вероніка Федорівна

Віолончель

49. Теличко Юрій Вікторович

Саксофон

50. Кукол Олег Сергійович
51. Майороші Ласло Ласлович

Саксофон. Фагот

52. Стефанцов Микола Миколайович

Фагот

53. Раш Степан Степанович

Тромбон

54. Паливода Іван Іванович
55. Шитєв Андрій Карелович

Труба

56. Торич Золтан Золтанович

Сопілка

57. Галда Марина Павлівна

Баян

58. Коштура Юрій Васильович
59. Чаварга Марія Михайлівна
60. Шекета Андрій Мирославович

Акордеон

61. Долгош Роберт Вікторович

62. Малош Катерина Юріївна

Гітара

63. Бокоч Євген Федорович
64. Вакерич Яна Михайлівна
65. Полівяненко Марк Вікторович
66. Різак Олексій Іванович

Домра

67. Ігнат Христина Михайлівна
68. Матолчі Ігор Олександрович
69. Фердей Наталія Василівна

2003–2004

Фортепіано. Вокал

1. Вощепинець Андрій Сергійович
2. Комарова Еліна Павлівна
3. Русин Станіслав Володимирович
4. Савченко Олександра Вікторівна
5. Федорішко Вікторія Андріївна
6. Шваб Юлія Юріївна

Фортепіано. Орган

7. Жека Ірина Іванівна
8. Окаль Елеонора Олександрівна

Фортепіано

9. Баклагіна Олена Євгенівна
10. Баран Роман Іванович
11. Берча Софія Артемівна
12. Бисага Анна Петрівна
13. Бойко Іванна Орестівна
14. Гечко Наталія Василівна
15. Гладиш Уляна Юріївна
16. Головачко Аніта Омелянівна
17. Дідовська Ганна Ігорівна
18. Ерфан Гермін Юріївна
19. Клименко Марина Борисівна
20. Король Оксана Василівна
21. Кость Тетяна Володимирівна
22. Кривка Тетяна Іванівна
23. Кузьма Юлія Борисівна
24. Ліхтей Анна Михайлівна
25. Маргітич Ганна Олександрівна
26. Марушка Юлія Ярославівна
27. Мельник Ольга Іванівна
28. Мкртумян Ані Ваграмівна
29. Мойсюк Ольга Володимирівна

30. Неймет Юрій Юрійович
31. Носик Оксана Анатоліївна
32. Паш Тетяна Василівна
33. Русин Яна Михайлівна
34. Станко Маріанна Юліївна
35. Тараконич Наталія Михайлівна
36. Телкова Наталія Ігорівна
37. Телкова Христина Ігорівна
38. Федорова Алла Іванівна
39. Ярема Тетяна Вячеславівна

Орган

40. Чундак Ольга Олександрівна

Скрипка

41. Баран Юлія Вікторівна
42. Бенца Аліса Іванівна
43. Беркела Маріанна Василівна
44. Куртинець Христина Іванівна
45. Міхаліщева Ганна Ігорівна
46. Мяснікова Тетяна Олександрівна
47. Новак Вікторія Володимирівна
48. Прокопов Олександр Владиславович
49. Турияниця Оксана Василівна

Віолончель

50. Мяснікова Наталія Олександрівна

Саксофон

51. Корнута Станіслав Петрович

Труба

52. Дикун Василь Іванович
53. Мошак Максим Владиславович
54. Решетарь Степан Олегович

Туба

55. Бідзіля Віталій Васильович

Тромбон

56. Крайниківський Тарас Іванович

Кларнет

57. Фантич Степан Степанович

Саксофон

58. Калиній Святослав Ігорович

Баян

59. Ішенін Іван Олександрович
60. Руснак Іван Васильович

Гітара

61. Решетняк Антон Миколайович
62. Фараджян Сергій Володимирович
63. Фархат Антон Алієвич

64. Шароді Василь Васильович

Домра

65. Крайниковець Оксана Василівна
66. Ломпарт Ніна Василівна
67. Міщенко Тетяна Петрівна
68. Плеша Уляна Василівна
69. Рейпаші Галина Миронівна

Гітара. Вокал

70. Шахно Вадим Володимирович
- Вокал**
71. Товт Андрея Тиборівна

2004–2005

Фортепіано

1. Гайду Іштван Іштванович
2. Галас Василина Борисівна
3. Гергелаба Лілія Михайлівна
4. Гусак Наталія Василівна
5. Дячун Наталія Ярославівна
6. Загоруйко Оксана Ігорівна
7. Зіньковська Людмила Юріївна
8. Івашкович Лариса Ігорівна
9. Климчук Юлія Сергіївна
10. Клин Євгенія Вячеславівна
11. Ковельська Інна Олександрівна
12. Кость Яна Володимирівна
13. Куклишин Олександр Васильович
14. Левчак Іванна Ярославівна
15. Мачужак Уляна Петрівна
16. Огразанська Дарина Олександрівна
17. Олійник Катерина Олександрівна
18. Островка Жанна Іванівна
19. Русановська Ганна Орестівна
20. Руснак Тарас Тарасович
21. Сабадош Антоніна Юріївна
22. Саснова Сусанна Севадаївна
23. Секереш Анрієтта Іванівна
24. Старікова Христина Вячеславівна
25. Темнова Наталія Михайлівна
26. Тищенко Тетяна Олександрівна
27. Ткачук Євгенія Валеріївна
28. Уралька Наталія Павлівна
29. Фенчак Валентина Іванівна
30. Хаба Оксана Григорівна
31. Холод Наталія Олександрівна

32. Худик Лілія Павлівна
33. Чекальова Марія Олегівна
34. Янів Микола Олександрович

Фортепіано. Вокал

35. Демидюк Анастасія Олександрівна
36. Коштура Євгенія Василівна
37. Прокоп БрігіттаВ ільгельмівна

Скрипка

38. Ігнат'ю Володимир Іванович
39. Кириленко Антон Юрійович
40. Лисий Світлана Володимирівна
41. Пинзеник Олена Василівна
42. Пшеницька Галина Василівна
43. Сергієнко Богдан Віталійович
44. Сметанюк Іван Іванович
45. Фантич Марія Степанівна

Саксофон

46. Шнайдер Валерій Олегович

Флейта

47. Горенко Борис Миколайович
48. Доля Володимир Володимирович
49. Стефанцов Андрій Миколайович

Тромбон

50. Міговк Павло Янович

Кларнет

51. Бабидорич Станіслав Юрійович
52. Бобич Ігор Ладиславович
53. БровдіСільвестр Йосипович
54. Гембік Андрій Віталійович

Акордеон

55. Галабурка Ігор Іванович
56. Сокол Микола Вячеславович
57. Шелель Катерина Степанівна

Гітара

58. Верещагіна Емілія Андріївна
59. Дудаш Степан Степанович
60. Прікоп Міхаела Михайлівна
61. Сушкова Ольга Володимирівна
62. Товт Ганна Олександрівна
63. Ухаль Ганна Миколаївна

Вокал

64. Катілевська Анастасія Ігорівна
65. Куліс Кароліна Олександрівна
66. Пупена Наталія Василівна

Домра

67. Лендел Вікторія Юріївна

2005–2006

Фортепіано. Вокал

1. Новак Діана Миколаївна
Фортепіано. Орган
2. Куриляк Марія-Магдалина Юріївна
Фортепіано

3. Атрощенко Христина Романівна
4. Бисага Анна Юріївна
5. Бреза Ігор Ігорович
6. Буковська Ірина Олександрівна
7. Бумбак Валентина Дмитрівна
8. Вишнякова Тетяна Кир'яківна
9. Геворгян Женик Аратюнівна
10. Горкун Вероніка Анатоліївна
11. Гоцур Марина Павлівна
12. Гульпе Катерина Юріївна
13. Дворник Аліна Олександрівна
14. Дюлай Єлизавета Василівна
15. Жомова Таїсія Олександрівна
16. Комарницька Ольга Василівна
17. Корженюк Віктор Русланович
18. Кучер Світлана Вікторівна
19. Логвина Марія Вячеславівна
20. Марина Отілія-Мірела Василівна
21. Марці Яна Олександрівна
22. Машіка Володимир Володимирович
23. Меденцій Олена Мирославівна
24. Мучичка Катерина Юріївна
25. Оліна Ольга Вікторівна
26. Пашенко Христина Миколаївна
27. Пенченко Євгенія Петрівна
28. Петрова Катерина Петрівна
29. Питьовка Мар'яна Василівна
30. Подмосковнова Анастасія Львівна
31. Полякова Ірина Юріївна
32. Продан Ганна Михайлівна
33. Продан Тетяна Михайлівна
34. Русин Христина Василівна
35. Сарібекян Цогік Данієлівна
36. Соколова Ольга Олександрівна
37. Стегура Неля Валеріївна
38. Сурніна Ганна Ігорівна
39. Сухан Вікторія Василівна
40. Туркевич Галина Миколаївна
41. Філіп Андріана Андріївна

42. Царук Олександра Олександрівна

43. Чечур Лоран Гаврилович

44. Яцкович Бригітта Ігорівна

Фортепіано. Гітара

45. Мартиняк Анастасія Василівна

Скрипка

46. Алегберова Гюлана

47. Бурич Яна Іванівна

48. Кононенко Уляна Андріївна

49. Паливода Віктор Іванович

50. Яцко Норберт Павлович

Віолончель. Вокал

51. Блінда Генрієтта Аркадіївна

Віолончель. Фортепіано

52. Неділько Богдана Станіславівна

Саксофон

53. Андрусь Олександр Олександрович

54. Кононученко Олександр Олександрович

55. Переродов Ігор Миколайович

Флейта

56. Бачинська Агнеса Антонівна

57. Гайду Анна Іштванівна

58. Славутич Лемюель Миколайович

Труба

59. Гірник Володимир Володимирович

60. Шпіньов Леонід Юрійович

Акордеон

61. Грекул Андрій Андрійович

62. Крицький Іван Сергійович

63. Науман Дмитро Анатолійович

64. Щадей Анатолій Федорович

Акордеон. Вокал

65. Петровцій Ірина Сергіївна

Гітара

66. Біланич Людмила Віталіївна

67. Герасімов Олексій Валімович

68. Карбованець Мирослав Мирославович

69. Попов Олександр Михайлович

70. Федорова Євгенія Олександрівна

Домра

71. Дуркот Вікторія Миколаївна

72. Фердей Віктор Васильович

73. Фіялковська Оксана Володимирівна

Вокал

74. Булина Діана Василівна

2006–2007

Фортепіано

1. Балог Едіта Степанівна

2. Балог Крістіна Степанівна

3. Барзул Неля Юріївна

4. Ваш Марія Іванівна

5. Гал Катерина Іванівна

6. Гораль Марина Олегівна

7. Гоцуляк Христина Андріївна

8. Грицик Лариса Петрівна

9. Дідик Христина Василівна

10. Дробиняк Юрій Миколайович

11. Дудаш Христина Степанівна

12. Зейкан Андрій-Святослав Іванович

13. Кохан Сергій Олександрович

14. Крайняк Катерина Василівна

15. Лафенко Ксенія Валентинівна

16. Лендел Наталія Олегівна

17. Мощак Марина Юріївна

18. Найгебавер Євгенія Іванович

19. Немеш Ярослава Ігорівна

20. Пал Крістіна Шандорівна

21. Пархоменко Катерина Олегівна

22. Полужин Іван Михайлович

23. Прадід Інеса Іванівна

24. Ратушняк Сімона Сергіївна

25. Скрипка Ольга Андріївна

26. Соханіч Ліліанна Володимирівна

27. Тіщенко Анастасія Андріївна

28. Фенич Яна Володимирівна

29. Фернега Діана Володимирівна

30. Чаварга Марія Василівна

31. Шаранич Олександр Юрійович

32. Шафарь Аліса Ярославівна

33. Шніцер Наталія Михайлівна

Фортепіано. Орган

34. Бабяк Олена Ігорівна

35. Шоп Ніколетта Василівна

Вокал

36. Гауке Маргарита Сергіївна

37. Данчевська Катерина Андріївна

38. Щербанич Катерина Валеріївна

Скрипка

39. Баландяк Георгій Васильович

40. Балого Наталія Михайлівна

41. Бобич Богдан Ладиславович
42. Бураковська Інна Павлівна
43. Гіга Степан Степанович
44. Лесик Антон Костянтинович
45. Лукач Володимир Тіберійович
46. Холод Арсен Олександрович

Віолончель

47. Берланюк Христина Іванівна
48. Погіш Адальберт Людвігович
49. Соланський Золтан Юлійович

Саксофон

50. Гальвас Едуард Ігорович
51. Індіріксон Павло Валерійович
52. Пап Едуард Едуардович
53. Стан Ігор Васильович
54. Тращенко Олександр Олегович
55. Чігаш Вікторія Романівна

Флейта

56. Велегіцький Марк Валерійович

Тромбон

57. Торопигін Костянтин Валерійович

Ударні інструменти

58. Бородіна Єлизавета Ігорівна

Кларнет

59. Філіп Матей Георгійович
60. Фролов Артем Олександрович
61. Штець Олександр Олександрович

Акордеон

62. Гарат Клавдія Василівна
63. Нелюба Яна Юріївна
64. Прохорчук Василь Віталійович
65. Свистак Валерій Валерійович

Гітара

66. Бреславський Ярослав Ігорович
67. Ганусич Роман Іванович
68. Імшеницька Катерина Сергіївна
69. Любка Владислав Владиславович
70. Новак Олександр Іштванович
71. Попович Ярослав Ігорович
72. Тирпак Антон Вячеславович
73. Федус Габрієлла Олександрівна

Домра

74. Гринь Людмила Олександрівна
75. Русин Ольга Олександрівна
76. Чепканич Елеонора Вячеславівна

2007–2008

Фортепіано

1. Андрусь Христина Олександрівна
2. Бабунич Христина Вікторівна
3. Боговська Єва Станіславівна
4. Бойко Наталія Олександрівна
5. Валько Валерія Валеріївна
6. Волощук Тетяна Олександрівна
7. Гончарук Анастасія Олександрівна
8. Данко Христина Юріївна
9. Дорошевич Маріанна Василівна
10. Дору Ольга Михайлівна
11. Ігнат Вікторія Василівна
12. Кувик Христина Ярославівна
13. Левдар Ніколетта Миколаївна
14. Мадяр Яна Олександрівна
15. Марковська Ірина Юріївна
16. Машика Мар'яна Володимирівна
17. Найда Софія Анатоліївна
18. Неділько Наталія Станіславівна
19. Огразанський Мирослав Олександрович
20. Павук Федір Миколайович
21. Палінчак Ольга Михайлівна
22. Поляк Олеся Юріївна
23. Рошко Людмила Іванівна
24. Рудзей Катерина Романівна
25. Сірак Вероніка Михайлівна
26. Тимчик Олена Юріївна
27. Товтин Христина Йосипівна
28. Туряниця Катерина Андріївна
29. Фреган Інеса Юріївна
30. Часовських Вікторія Денисівна
31. Чижмар Вікторія Олегівна
32. Чурей Віталій Васильович
33. Шелельо Наталія Степанівна
34. Штіфель Едіта Юріївна
35. Штіфель Рената Юріївна

Фортепіано. Вокал

36. Ляховець Вікторія Михайлівна
37. Томчич Іванна Костянтинівна

Фортепіано. Гітара

38. Хаша Діана Іванівна

Фортепіано. Скрипка

39. Руснак Еліна Тарасівна

Скрипка

40. Гайдан Радміла Юріївна
41. Гроскоп Галина Ігорівна
42. Мишак Марина Михайлівна
43. Міхнова Ольга Ігорівна
44. Цисельська Олександра Віталіївна
45. Шляхта Ярослав Тарасович

Скрипка. Вокал

46. Опальчук Олександр Олександрович
- #### **Саксофон**

47. Ганич Владислав Вікторович
48. Коцак Діана Іванівна
49. Парлаг Володимир Вікторович

Гобой

50. Лозовий Костянтин Сергійович

Тромбон

51. Козачук Богдан Володимирович

Труба

52. Мороз Віталій Романович

Кларнет

53. Кевер Віктор Вікторович
54. Купрій Василь Петрович
55. Чернов Ян Володимирович

Баян

56. Булина Валентина Василівна
57. Кучерявий Михайло Михайлович

Гітара

58. Бабич Тарас Олександрович
59. Гецько Ніка Миколаївна
60. Найгебавер Тарас Іванович
61. Шпряха Юрій Ярославович

Акордеон

62. Ганущак Роман
63. Дьолог Марія Степанівна

Вокал

64. Скільська Богдана Богданівна

2008–2009

Фортепіано

1. Бедь Віктор Вікторович
2. Бедь Юліан Вікторович
3. Берча Анастасія Артемівна
4. Вайда Маргарита Михайлівна
5. Васько Тетяна Вячеславівна
6. Веклюк Мирослава Миколаївна
7. ВечейТімея Олександрівна
8. Гібалова Анастасія Андріївна

9. Гладіш Ростислав Юрійович
10. Гоголюк Анна Ярославівна
11. Голод Ярина Василівна
12. Гомонай Божена Павлівна
13. Кантемірова Марина Єгорівна
14. Кас'яненко Анастасія Андріївна
15. Качур Олесь Іванівна
16. Книгиницька Наталія Мирославівна
17. Кондрат Діана Олександрівна
18. КривкаМаріанна Юріївна
19. Левкулич Анна-Марія Василівна
20. Леник Жужанна Степанівна
21. Ман Евеліна-Тюнда Михайлівна
22. Мешко Емілія Миколаївна
23. Мешко Юлія Миколаївна
24. Морозова Людмила Андріївна
25. Ніколенко Катерина Сергіївна
26. Олеан Катерина Олександрівна
27. Олійник Тамара Ігорівна
28. Павлик Наталія Володимирівна
29. Петнегазі Софія Олександрівна
30. Петрище Жанна Михайлівна
31. Пілюгіна Анастасія Андріївна
32. Попович Дарина Миколаївна
33. Роман Мирослава Михайлівна
34. Румянцева Анастасія Володимирівна
35. Сабов Юлія Сергіївна
36. Сливчук Мар'яна Георгіївна
37. Смертіна Тетяна Геннадіївна
38. Сокач Маріанна-Ніколетта Омелянівна
39. Стеців Мирослава Романівна
40. Федоришка Георгіна Ернестівна
41. Харьо Анастасія Володимирівна
42. Чечур Крістіан Гаврилович
43. Шинкар Аліна Олександрівна
44. Яворська Тетяна Василівна

Скрипка

45. Авраменко Вікторія Анатоліївна
46. Базаєв Ільяс Ільясович
47. Биков Микита Вячеславович
48. Гандзюк Рената Євгенівна
49. Гричка Мар'ян Юрійович
50. Данко Дарина Іванівна
51. Єгорова Дарія Вячеславівна
52. Іськів Стелла Ігорівна
53. НеверклаГабор Владиславович

54. Савенко Юлія Валеріївна
55. Шафраньош Поліна Юріївна
56. Ясницький Даніел Степанович

Віолончель

57. ВаргаАрпад Юрійович
58. Лакатош Єлизавета Йосипівна
59. Філіп Юлія Георгіївна

Фагот

60. Віков Кріштоф Йосипович

Флейта

61. Дзюбятий Северин Тарасович
62. Лучин Марина Іванівна
63. Сичевська Анна Василівна

Труба

64. Дуфинець Крістіан Степанович
65. Качібая Леррі Мерабійович
66. Новак Ян Ігорович
67. Оленчук Степан Тарасович
68. Світлик Мішель Ярославович

Акордеон

69. Дрозд Світлана Ігорівна
70. Куклишин Іван Олексійович
71. Мартинюк Дмитро Анатолійович
72. Цигунька Анжела Василівна

Виборний баян

73. Мучичка Тетяна Юріївна

Баян

74. Совга Ростислав Ярославович
75. Турок Валерія Володимирівна

Гітара

76. Гоголь Михайло Михайлович
77. Гуранич Павло Павлович
78. Іванчов Станіслав Сергійович
79. Капліченко Антон Ігорович

Домра

80. Поляк Яна Василівна
81. Сімонова Ніна Володимирівна
82. Пичкар Анеліна Василівна

Вокал

83. Аківісон Христина Володимирівна
84. Андріїв Тетяна Андріївна
85. Дулінова Лілія Вікторівна
86. Палинчак Ганна Іванівна

2009–2010

Фортепіано

1. Амарович Рудольф Вікторович

2. Білоус Ольга Ігорівна
3. Боринська Дарина Петрівна
4. Варгаліонок Анна Володимирівна

5. Ганзел Олена Денисівна

6. Голубка Андріана Андріївна

7. Гонда Юліана Русланівна

8. Горовенко Ксенія Володимирівна

9. Грицак Юлія Василівна

10. Данч Патріція Юліївна

11. Дзярук Ольга Володимирівна

12. Ігнатьо Світлана Іванівна

13. Коваль Христина Вікторівна

14. Лабик Софія Сергіївна

15. Лабич Марина Олексіївна

16. Марусенко Юлія Олександрівна

17. Маскаль Анна Владиславівна

18. Мацко Микола Степанович

19. Митровка Марина Омелянівна

20. Мкртумян Мане Гагівна

21. ПеняГабріела Володимирівна

22. Ремез Анна-Марія Михайлівна

23. Сабадош Оксана Юріївна

24. Семен Яна Іванівна

25. Софійчук Станіслава Анатоліївна

26. Федішин Ярослав Ярославович

27. Фидрик Юліана Юріївна

28. Фреган Валентина Юріївна

29. Чучка Іван Мирославович

30. Шеверя Даяна Сергіївна

31. Шепя Емілія Вячеславівна

32. Юрош Владислав Владиславович

33. Яцина Марія Антонівна

Скрипка

34. Белецька Юліанна Романівна

35. Грешко Анастасія Федорівна

36. Йолтуховська Інна Ігорівна

37. Ігнатко Ярослав Ярославович

38. Корниляк Адріана Романівна

39. Медвідь Олег Васильович

40. Мисяк Олеся Ярославівна

41. Міщенко Володимир Петрович

42. Решетар Маргарита Олегівна

43. Славутич Речел Миколаївна

44. Сучков Віталій Володимирович

45. Хоменко Юліана Сергіївна

Віолончель

46. Короленко Олена Володимирівна
47. Петрушка Андрій Олександрович
48. Самошкін Григорій Владиславович

Саксофон

49. Сабов Андрій Степанович
50. Тимкович Андрій Костянтинівич

Труба

51. Медулич Олександр Вікторович
52. Павлович Ярослав Михайлович
53. Федунів Вадим Васильович

Кларнет

54. Алексович Юліана Романівна
55. Варга Вілліам Йосипович
56. Волошин Даніель Васильович
57. Дорош Артур Богданович
58. Зознова Аделіта Валеріївна
59. Урсу Іван Іванович

Акордеон

60. Готра Вікторія Михайлівна
61. Ласточкін Петро Вадимович

Баян

62. Повхан Євгеній Віталійович

Гітара

63. Білич Олександра Василівна
64. Буксар Олександр Віталійович
65. Куклишин Ольга Валеріївна
66. Курпас Нікіта Васильович
67. Омбоді Антон Петрович
68. Падун Любов Ігорівна
69. Пал Шандор Шандорович
70. Симочко Наталія Вікторівна
71. Фреган Вероніка Сергіївна
72. Чіжич Влад Миколайович

Домра

73. Гопко Максим Олександрович
74. Карачун Анна Миколаївна
75. Русин Катерина Олександрівна

Вокал

76. Степаненко Уляна Сергіївна
77. Томчич Божена Костянтинівна

2010–2011

Фортепіано

1. Асаулук Валерія Андріївна
2. Баран Андріана Іванівна
3. Василиха Марія Вячеславівна

4. Гейдер Янош Яношович
5. Геляс Софія Євдокія Ярославівна
6. Готра Леся Михайлівна
7. Дьолог Оксана Степанівна
8. Жорник Віталіна Василівна
9. Ігнацевич Анна Іванівна
10. Катона Тамара Михайлівна
11. Ковтюк Олексій Володимирович
12. Крайниківська Людмила
13. Кул Естер-Юліанна Вікторівна
14. Курпас Дарія Василівна

15. Куцин Ольга Іванівна
16. Марусенко Юрій Олександрович
17. Машика Вікторія Володимирівна
18. Мец Таїсія Сергіївна
19. Мишко Анатолій Володимирович
20. Онисько Ніколет-Юлія Василівна
21. Островка Дмитро Васильович
22. Пантьо Анна Валеріївна
23. Парфенова Марія Олександрівна
24. Псяйка Іванна Петрівна
25. Серга Анастасія Дмитрівна
26. Соханич Вероніка Володимирівна
27. Телепанич Валентина Сергіївна
28. Феєр Поліна Вікторівна
29. Філімонова Анастасія Едуардівна
30. Ходанич Марія Богданівна
31. Чмерека Маріанна Вікторівна
32. Штаєр Сабіна Вікторівна
33. Янчій Валентина-Анастасія

Фортепіано. Вокал

34. Олексій Ангеліна Василівна

Скрипка

35. Батичко Ольга Юріївна
36. Карбованець Михайло Михайлович
37. Лабатій Іван Іванович
38. Парлаг Віталій Вікторович
39. Патай Ніколетта Йосипівна
40. Сотник Христина-Олеся Степанівна
41. Турок Андрея Володимирівна

Скрипка. Вокал

42. Бойчук Олена Романівна

Віолончель

43. Лучин Іван Іванович
44. Опанашук Віктор Ігорович
45. Туряниця Іван Салевелович

Флейта

46. Вовилка Тарас Вікторович
47. Мітрофанова Анастасія Євгеніївна
48. СтарчакКирил

Ксилофон

49. Адам Едуард Едуардович

Кларнет

50. Адам Йосип-Георгій Йосипович

Домра

51. Сембер Андріана Миколаївна

Вокал

52. Ердик Микола Іванович
53. Кобик Неля Іванівна

Орган

54. Беляєв Олексій Антонович

2011–2012**Фортепіано**

1. Вараді Сінтія Вікторівна
2. Васько Ольга Павлівна
3. Вишнякова Ольга Кир'яківна
4. Голибанич Інеса Ігорівна
5. Гричка Тереза Юрійвна
6. Гузь Анастасія Володимирівна
7. Демент'єва Валерія Григорівна
8. Дзямулич Агнеса Василівна
9. Добра Крістіан Юрійович
10. Думницька Каміла Степанівна
11. Дуркота Юлія Вячеславівна
12. Казьмірова Кароліна Олександрівна
13. Калинюк Ірина Сергіївна
14. Карбоваець Едуард Олександрович
15. Керечан Ольга Володимирівна
16. КобозєваКрістіна Валентинівна
17. Ковальчук Анастасія Василівна
18. Корольчук Тетяна Ігорівна
19. Куцак Уляна Олександрівна
20. Лабатій Софія Іванівна
21. Мельничук Софія Дмитрівна
22. Назаркіна Єва Сергіївна
23. Олаг Олександра Олександрівна
24. Парлаг Соломія Вікторівна
25. Пастика Діана Федорівна
26. Пуля Євгеній Сергійович
27. Самойленко Тетяна Олександрівна
28. Сентимрей Наталія Федорівна

29. Сергієнко Юлія Василівна

30. Склярова Тетяна Андріївна
31. Славутич Мічіко Миколаївна
32. Смолянюк Анжеліка Вікторівна
33. Субботін Павло Олександрович
34. Шабан Богдан Богданович
35. Шапран Катерина Олександрівна
36. Ярема Володимир Вячеславович

Фортепіано. Струнно-смічкові інструменти

37. Дюлай Василь Васильович

Струнно-смічкові інструменти

38. Вайда Олександр Миколайович
39. Великова Анастасія Андріївна
40. Джуган Ольга Василівна
41. Медведівська Іраїда Олександрівна
42. Мельникова Христина Дмитрівна
43. Ольховська Анна-Марія Анатоліївна
44. Попадинець Марія-Амалія Михайлівна
45. Попович Катерина Олександрівна
46. Сурма Крістіна Михайлівна

Вокал

47. Варцаба Юлія Михайлівна
48. Верещагін Павло Сергійович
49. Кучма Ніколетта Юрійвна
50. Пінзель Вікторія Валеріївна

Народні інструменти

51. Богдан Віктор Вікторович
52. Брилинський Богдан Іванович
53. Валько Марк Валерійович
54. Змійовська Анна Михайлівна

Духові інструменти

55. Баренблат Олександр Михайлович
56. Лазар Стефан-Микола Степанович
57. Охрим Станіслав Володимирович
58. Русин Ганна Олександрівна
59. Сусак Михайло Михайлович
60. Чундак Мар'яна Іванівна
61. Шляхта Мирослав Вячеславович

2012–2013**Фортепіано**

1. Копач Ніколетта Олександрівна
2. Мартинів Ірина Любомирівна
3. Масагутов Марк Юрійович

4. Пердук Янош Яношович
5. Пересичанський Денис Андрійович
6. Повханич Олександра Віталіївна
7. Стрельцов Данило Сергійович
8. Ціцак Юлія Олегівна

Струнно-смичкові інструменти

9. Боніславський Янош Чабович
10. Мельников Олександр Дмитрович

Вокал

11. Ярошук Діана Георгіївна

Духові та ударні інструменти

12. Гошівський Михайло Богданович
13. Коколус Крістіан Томашович
14. Кулішов Петро-Євгеній Олексійович
15. Нечипуренко Георгій Вікторович
16. Талабіра Артур Русланович
17. Шафарь Дмитро Ярославович
18. Шкріба Марк Євгенович

Народні інструменти

19. Бурковський Олександр Глебович
20. Гук Ернест Богданович
21. Ігнатюк Денис Андрійович
22. Каганець Андрій Олександрович
23. Прокопик Оксана Володимирівна
24. Радева Валерія Олегівна
25. Холшовська Христина Георгіївна
26. Шестаков Денис Федорович

Орган

27. Шапран Катерина Олександрівна

2013–2014

Фортепіано

1. Архангельська Юлія Віталіївна
2. Баренблат Ігор Ігорович
3. Боднар Вікторія Андріївна
4. Бойко Юлія Валеріївна
5. Буріна Анастасія Павлівна
6. Вантюх Діана Едуардівна
7. Василенко Олександра Олександрівна
8. Вишневська Анастасія Едуардівна
9. Гаврилко Інна Сергіївна
10. Гомович Віталія Михайлівна
11. Грись Анна Василівна
12. Дубровська Катерина Павлівна
13. Єлеська Анастасія Олександрівна

14. Забрамна Анна Вікторівна
15. Звурська Юлія Володимирівна
16. Качур Наталія Михайлівна
17. Корольчук Ніколь Ігорівна
18. Костевка Вікторія Ігорівна
19. Кузьма Ганна Йосипівна
20. Левко Христина Іванівна
21. Марухнич Марина Іванівна
22. Метелешко Христина Олександрівна
23. Пересоляк Ангеліна Анатоліївна
24. Русин Катерина Іванівна
25. СабовБернадет Петрівна
26. Селехман Валентина Володимирівна
27. Сентимрей Володимир Михайлович
28. Сідак Юлія Вікторівна
29. Тар Ігор Юлійович
30. Химинець Марія Володимирівна
31. Юсковець Ірина Миколаївна
32. Яшкан Ангеліна Юріївна

Струнно-смичкові інструменти

33. Трушевська Ангеліна Віталіївна
34. Якобчук Даніела Василівна

Духові та ударні інструменти

35. Брензович Ласло Васильович
36. Велегіцький Євген Валерійович
37. Кобозев Олександр Валентинович
38. Кордан Володимир Романович
39. Опальчук Іван Олександрович
40. Реплюк Віталій Ігорович
41. Степанюк Станіслав Станіславович
42. Чепканич Олег Вячеславович

Вокал

43. Білак Іванна Іванівна
44. Рогань Юрій Олександрович

Народні інструменти

45. Аітова Аліна Олегівна
46. Візічканич Іванна Іванівна
47. Гаврилко Сергій Сергійович
48. Жірош Мирослава Михайлівна
49. Заяць Вячеслав Юрійович
50. Кишкан Андрій Іванович
51. Ковтик Любомир Володимирович
52. Кучер Анастасія Володимирівна
53. Пензелік Ірина Василівна
54. Пітра Дарина Василівна

УСПІХИ В ІМЕНАХ

1954–1955

- Бунда Степан (скрипаль)
- Мошані Юдіта (піаністка)

1957–1958

- Осадча Світлана (піаністка)
- Шутко Іван (1944–2003, скрипаль)

1958–1959

- Голуб'єва Лариса (уроджена Дашенко; піаністка)
- Іван Емілія (уроджена Мейсарош; піаністка)
- Кудрявцева Юдіта (уроджена Гарайда; скрипалька)
- Федосова Алла (скрипалька)
- Шостак Любов (уроджена Попович; піаністка)
- Шутко Мирослав (віолончеліст)
- Ясінська Наталія (баяністка)

1959–1960

- Бенца Лівія (уроджена Вербіаш; піаністка)
- Боднар Віра (уроджена Лінтур; піаністка)
- Бородіна Тетяна (уроджена Тен; піаністка)
- Кликова Вікторія (піаністка)
- Копельман Йосип (скрипаль)
- Копельман Клара (скрипалька)
- Копельман Михайло (скрипаль)
- Шляхта Оксана (уроджена Шелест; піаністка)

1960–1961

- Гаврилко Лариса (піаністка)
- Гохла Володимир (піаніст)
- Драга Магдаліна (уроджена Сенько; піаністка)
- Задор Андрій (піаніст)
- Зимомря Одарка (уроджена Ільтьо; піаністка)
- Кліменко Лариса (піаністка)
- Лебеда Зузана (уроджена Костик; піаністка)
- Майданик Світлана (1947–2010, піаністка)

- Петрова Анелія (піаністка)
- Піцур Євгенія (уроджена Ольхович; піаністка)
- Шнайдер Єлизавета (уроджена Лехцер; піаністка)

1961–1962

- Бильова Людмила (уроджена Миронова; піаністка)
- Раткай Лариса (уроджена Лендел; піаністка)

1964–1965

- Шалигіна Тетяна (піаністка)

1965–1966

- Вагова Надія (піаністка)
- Задор Євген (піаніст)
- Лацанич Софія (піаністка)
- Ночевнова Ірина (викладач теоретичних дисциплін)

1966–1967

- Дудич Ірина (уроджена Костик; піаністка)
- Кречковська Неля (уроджена Божицька; піаністка)

1967–1968

- Бабидорич Юрій (валторніст)
- Загеньський Йосип (акордеоніст)
- Кадет Павел (1951–2000, контрабасист)
- Тихоненко Степан (скрипаль)
- Фалендюк Людмила (піаністка)
- Шапран Тетяна (піаністка)

1968–1969

- Головнич Юлія (уроджена Товтин; викладач музично-теоретичних предметів)
- Ендрік Катерина (композитор)
- Затін Анатолій (піаніст, композитор)
- Лацанич Сава (скрипаль)
- Попович Омелян (альтист)
- Юрош Владислав (скрипаль)

1969–1970

- Глюк Анна (піаністка)
- Задорожна Лідія (скрипалька)
- Мишко Людмила (піаністка)
- Нейметі Едіта (скрипалька)

- Сендерович Євген (скрипаль)
- Щока Габрієла (піаністка)

1970–1971

- Брецько Володимир (тромбоніст)
- Скиба Маргарита (уроджена Бачинська; піаністка)
- Теличко Віктор (піаніст, композитор)

1971–1972

- Ганич Ольга (уроджена Донець; піаністка)

1972–1973

- Боніславський Атілла (скрипаль)
- Кукол Наталія (уроджена Кушнірчук; піаністка)
- Роденко Людмила (піаністка)
- Сич Микола (1958–2013, кларнетист, саксофоніст)
- Суслікова Людмила (хореограф)

1973–1974

- Кирлик Наталія (уроджена Вірван; піаністка)
- Сокач Омелян (хормейстер; диригент камерного хору «Кантус»)
- Штефко Антон (скрипаль)

1974–1975

- Ерминь Йозеф (піаніст)
- Серая Марина (1960–1999; піаністка)
- Сокач Станіслав (директор камерного хору «Кантус»)

1975–1976

- Громова Наталія (уроджена Сливка; піаністка)
- Кобулей Марія (піаністка)
- Коложварі Золтан (хормейстер)
- Мадяр-Новак Віра (музикознавець)
- Новак Ольга (хормейстер)

1976–1977

- Анталовці Тетяна (піаністка)
- Гордієнко Михайло (флейтист)
- Індіріксон Надія (уроджена Черепаня; піаністка)
- Мартин Маргарита (піаністка)
- Матяшовські Сільвія (піаністка)
- Пастеляк Ярослав (валторніст)

- Пастор Габрієла (віолончелістка)
- Самборська Віола (уроджена Білей; піаністка)

- Суперак Елеонора (піаністка)
- Чеботникова Еріка (викладач музично-теоретичних дисциплін)
- Шелельо Олександра (уроджена Головач; піаністка)
- Шпигун Наталія (піаністка)

1977–1978

- Базел Олександр (віолончеліст)
- Балаж Маргарита (скрипка)
- Вагрин Валентина (викладач музично-теоретичних дисциплін)
- Добрушкін Гліб (піаніст)
- Дьєрке Інга (уроджена Жуковська; піаністка)
- Зайцева Вікторія (викладач музично-теоретичних дисциплін)
- Келемен Оксана (піаністка)
- Кирячок Наталія (хормейстер)
- Ноздрань Сергій (тромбоніст)
- СільвайІнгрід (піаністка)
- Сокач Маріанна (уроджена Фолтин; піаністка)
- Соколовська Вікторія (уроджена Богородська; піаністка)
- Стащишина Ірина (скрипалька)

1978–1979

- Желтвай Ванда (уроджена Ребреш; викладач музично-теоретичних дисциплін)
- Мазюкевич Тетяна (1964–2012, піаністка)
- Філіп Георг (віолончеліст)
- Халін Валерій (флейтист)
- Ярош Корнелій (піаніст)

1979–1980

- Анциферов Віталій (вокаліст)
- Микита Наталія (уроджена Івашкович; піаністка)
- Пархоменко Катерина (уроджена Дюлай; піаністка)
- Печора Мар'яна (уроджена Швенда; скрипалька)
- Томич Ференц (кларнетист)

- Філіп Іболя (уроджена Кіш; піаністка)
- Чундак Тетяна (уроджена Сухотько; піаністка)

1980–1981

- Біндер Зіта (піаністка)
- Боніславська Едіта (хормейстер)
- Бунда Ірина (музикознавець)
- Гойдош Вікторія (уроджена Потіш; викладач музично-теоретичних дисциплін)
- Донець Степан (альтист)
- Пал Мирослава (уроджена Задорожна; піаністка)
- Томчич Надія (піаністка)
- Феделеш Маріанна (баяністка)
- Ярош Беата (піаністка)

1981–1982

- Джабраїлова Лейла (піаністка)
- Зелінка Валентина (уроджена Кіш; хормейстер)
- Короленко Олена (уроджена Асталош; скрипалька, диригент)
- Кудловська Неля (піаністка)
- Сокак Петро (віолончеліст)
- Форіш Віктор (академічний спів)

1982–1983

- Голомбоші Сільвія (уроджена Раух; піаністка)
- Карбованець Омелян (хормейстер)
- Курей Вікторія (піаністка)
- Турянця Олена (уроджена Лінтур; піаністка)

1983–1984

- Грибовська Вікторія (піаністка)
- Дерда Діана (піаністка)
- Іванчо Віола (уроджена Куцик; піаністка)
- Ноздрань Міла (піаністка)
- Олійник Анжела (уроджена Лисак; піаністка)
- Рогожина Марина (піаністка)
- Школяр Яна (уроджена Швенда; піаністка)
- Ясницький Степан (скрипаль)

1984–1985

- Архі Надія (скрипалька)
- Бачинський Михайло (трубач)
- Дубровка Сніжана (піаністка)
- Ковальова Олена (хормейстер)
- Глуханіч Олеся (піаністка)
- Єгорова Олена (вокалістка)
- Коссей Юрій (диригент)
- Митровка Жанна (піаністка)
- Пілявська Олена (піаністка)
- Цмур Ігор (хормейстер)
- Шостак Олександр (кларнетист)
- Щока Габріела (піаністка)
- Ясницька Ярослава (уроджена Романко; скрипалька)

1985–1986

- Белович Олена (уроджена Родак; піаністка)
- Блехер Алла (скрипалька)
- Бронзей Анжеліка (піаністка)
- Гриневиц Оксана (флейтистка)
- Іван Микола (віолончеліст)
- Калімбетова Аліна (скрипалька)
- Коршинська Анжеліка (піаністка)
- Лозова Лариса (уроджена Кірієнко; альтистка)
- УрГабріела (піаністка)
- Химинець Жаннета (піаністка)
- Чепенко Олена (піаністка)
- Юрош Олена (уроджена Зимомря; піаністка)

1986–1987

- Баранова Алеся (флейтистка)
- Попович Олександра (піаністка)
- Ріцко Вікторія (піаністка)
- Сабов Вікторія (уроджена Когутка; піаністка)

1987–1988

- Білак Олеся (уроджена Дубенко; скрипалька)
- Задорожна Катерина (піаністка)
- Піцур Наталія (музикознавець)
- Попович Олена (уроджена Чаусова; піаністка)
- Попович Ролан (гітарист)

- Рак Ярослава (музикознавець)

- Суслікова Віолетта (піаністка)

1988–1989

- Гавата Діана (віолончелістка)

- Клюса Тетяна (піаністка)

- Хома Едіта (флейтистка)

1989–1990

- Белович Олександр (кларнетист)

- Гаврош Оксана (уроджена Резнікова; піаністка)

- Готвоні Роберт (піаніст)

- Даньо Сніжана (піаністка)

- Карп'як Надія (уроджена Куцик; піаністка)

- Охрим Олена (уроджена Середа; піаністка)

- Рогожина Олена (піаністка)

- Томич Олена (піаністка)

1990–1991

- Кашшай Катерина (викладач музично-теоретичних дисциплін)

- Савченко Наталія (піаністка)

- Рунов Павло (баяніст)

1991–1992

- Андріященко Олена (1987–2013; піаністка)

- Бурч Вікторія (піаністка)

- Кемська Вікторія (віолончелістка)

- Пендерецька Любов (піаністка)

- Соланський Степан (доктор мистецтвознавства)

1992–1993

- Потушняк Даніела (піаністка)

1993–1994

- Шевченко Мирослава (домристка)

- Шкріба Олеся (уроджена Гебеш; піаністка)

1994–1995

- Калинич Артем (ксилофоніст)

- Міллер Дмитро (гітарист)

- Лендел Іван (віолончеліст)

- Токар Олена (уроджена Філіп; викладач музично-теоретичних дисциплін)

- Цанько Вікторія (уроджена Свалівчик; піаністка, диригент)

1995–1996

- Голінко Яна (уроджена Гончарова; піаністка)

- Рівіс Наталія (піаністка)

1996–1997

- Коляджин Олександр (кларнетист)

- Оленич Катерина (1982–2014; музикознавець)

- Пасербович Тетяна (уроджена Тишанчин; віолончелістка)

- Сич Роберт (саксофоніст)

- Тетерятнікова Ірина (гобоїстка)

1997–1998

- Баганич Олександра (піаністка)

- Гаврилко Галина (академічний спів)

- Гудима Мирослава (піаністка)

- Запісочна Таїсія (піаністка)

- Лавришинець Ірина (піаністка)

1998–1999

- Корогодіна Наталія (скрипалька)

- Могорита Тереза (піаністка)

- Роман Ольга (уроджена Петрецька; піаністка)

1999–2000

- Гайдан Іван (контрабасист)

- Лешко Андріана (скрипалька)

- Мудранинець Євгенія (піаністка)

- Чепура Василь (альтист)

- Потапчук Елеонора (уроджена Дебрецені; піаністка)

- Співак Олександр (трубач)

2000–2001

- Дехтяров Антон (піаніст)

- Зан Андрій (віолончеліст)

- Пранничук Мирослава (піаністка)

- Темнов Олексій (піаніст)

- Томич Наталія (альтистка)

2001–2002

- Брода Андрій (скрипаль)

- Гажо Катерина (уроджена Ісак; піаністка)

- Зорічева Олена (домристка)

- Калиній Мар'яна (піаністка)

- Керестей Христина (скрипалька)

- Негер Марія (піаністка)

- Фукс Анжеліка (піаністка)
- Чепура Григорій (скрипаль)

2002–2003

- Гайдук Олеся (піаністка)
- Данканич Ганна (академічний спів)
- Куцик Анастасія (піаністка)

2003–2004

- Калиній Святослав (саксофоніст)
- Комарова Еліна (академічний спів)
- Ліхтей Ганна (піаністка)
- Русин Станіслав (вокаліст)
- Чундак Ольга (органістка)

2004–2005

- Пинзеник Олена (скрипалька)
- Тіщенко Тетяна (піаністка)
- Шелельо Катерина (акордеоністка)
- Янів Микола (піаніст)

2005–2006

- Атрошенко Христина (піаністка)
- Бачинська Агнеса (флейтистка)
- Гірник Володимир (трубач)
- Грекул Андрій (баяніст)
- Машіка Володимир (піаніст)
- Неділько Богдана (віолончелістка)

2006–2007

- Гіга Степан (вокаліст)
- Гораль Марина (хормейстер)
- Гоцуляк Христина (піаністка)
- Лендел Наталія (піаністка)
- Пархоменко Катерина (піаністка)

2007–2008

- Гайдан Радміла (альтистка)
- Лозовий Константин (гобоїст)
- Мишак Марина (скрипалька)

- Неділько Наталія (піаністка)
- Скільська Богдана (академічний спів)
- Тимчик Олена (піаністка)
- Томчич Іванна (піаністка)

- Фролова Вікторія (уроджена Ляховець; викладач музично-теоретичних дисциплін)

- Шелельо Наталія (піаністка)

2008–2009

- Леник Жужанна (піаністка)
- Мучичка Тетяна (акордеоністка)
- Олійник Тамара (теоретичні дисципліни)

- Сокач Маріанна-Ніколетта (піаністка)
- Ясницький Даніел (альтист)

2009–2010

- Дзярук Ольга (піаністка)
- Короленко Олена (віолончелістка)
- Мацко Микола (гітарист)
- Мисяк Олеся (хормейстер)
- Павлович Ярослав (трубач)
- Софійчук Станіслава (піаністка)
- Томчич Божена (хормейстер)
- Федунів Вадим (трубач)
- Хоменко Юліанна (скрипалька)

2010–2011

- Машіка Вікторія (піаністка)

2011–2012

- Варцаба Юлія (академічний спів)

2012–2013

- Шапран Катерина (піаністка)

2013–2014

- Білак Іванна (академічний спів)
- Кузьма Ганна (академічний спів)

МИКОЛА ЗИМОМРЯ, ОЛЕНА ЮРОШ
ДЖЕРЕЛА ОДУХОТВОРЕНОСТІ
(Дрогобич, 2004)

СВІТЛО ПОСТУПУ

Часом видається: якщо уважно вслухатися, то можна почути голос душі близької людини. Далекої – зась, бо вона, як правило, німа: не має спільного «родоводу» і тих джерел, які нагадують про колись пережите або нині актуальне. Скажемо одразу: благородне обличчя Володимира Грабовського зримо віддзеркалює щедроти його душі; як справжній фарфор Майсенської мануфактури має схрещені – ні, не мечі, а неглазуровані добро та радість, які несе людям... Оповідати про друга, то означає збагнути бодай в якійсь мірі сутність Бахової ораторії «Страсті за Матвеем». Власне, тому, що мить одна за одною в'яжуться, творять мереживо, крізь призму якого проступає образ місткий, натхненний і мужній, а водночас тендітний, по-тичинівськи ніжний, як правдива порцеляна Йоахіма Кендлера. Такі образи, як на загал, завжди містять поліфонічну пристрасть, засновану на оптимізмі й любові. Хоч Володимир Грабовський народився 21 листопада 1943 року, коли навкруг панував танок смерті з бідною, а все ж злі вітри з війною оминули тієї днини Косів та місцину, де вперше усміхнулося немовля батькам і світові. Материнські очі Олександри Грабовської (1914–1969, з хати – Новицька) були наповнені сльозами радості. Батько Семен ритуально звертався до Всевишнього – так, на хвалу й благодать молитовну, неначе б знав, що по трьох літах відійде за межу Вічності. Не встиг намілюватися первістком, бо вже в листопаді 44-го сталінові осавули спозаранку арештували неповинного, прискіпили розстрільний вирок, який бузувіри згодом замінили на 25-літнє ув'язнення. Проте для уродженця села Білопільля, що на Слобожанщині (теперішня Сумська область) каторга явила сліпий кут – загинув Семен Грабовський 10 листопада 1946 року в одному з нелюдських таборів того горезвісного Архіпелагу, що сіяв муки для ув'язнених в селі Новоіванівка Кемеровської області. Невинно убійний реабілітований за новітнього часу – 4 серпня 1992 року...

Звісно, не золоті покрівці простеляла доля дітям тих батьків, яких не оминули репресії й позначених клеймом «ворог народу». Для Володимира Грабовського згадка про босоноге дитинство, як січневий мороз: обпече і полишить на серці схожу на горошину невтишиму печаль. Чому січневий? На його життєвій дорозі той місяць спотикнувся, коли заясніла дата 21 січня, власне, як день його народин, хоч він насправді побачив світ на листопадове свято Михайла... Отже, де віднайти притулок, якщо повсюди знак біди? Не раз і не два поставали в його уяві баскі коні з розкішними гривами, яких він тримався, простягаючи водночас правицю Матері – вона стояла біля перелазу й гукала «Володьку!». Так і промайнули перші сирітські роки під її надійним

призахистком. Матері також не судилося довге життя 55-річною відійшла у кращі світи, полишивши синові неминущий масток – віру в добрі людські начала... Вони знадобилися, коли Володимир Грабовський в 1961–65 рр. навчався в Івано-Франківському музичному училищі, а відтак – у стінах Львівської консерваторії імені Миколи Лисенка. Йому випало щастя мати незабутніх навчителів – Станіслава Людкевича, Олександру Цалай-Якименко, Анатолія Кос-Анатольського, Стефанію Павлишин, які буквально жили прагненнями студентів консерваторії. По успішному закінченню історико-теоретичного факультету в 1971 році Володимир Грабовський майже два десятиліття виконував обов'язки заступника директора Дрогобицького музичного училища ім. Василя Барвінського. Власне, тут він працює й сьогодні, доцїла віддаючи знання, життєвий і педагогічний досвід своїм вихованцям. Що й казати, приміром, про культурне життя в Дрогобичі? Напевно, жодна подія – авторські концерти провідних композиторів України та зарубіжжя, фестивалі української музики, огляди й конкурси дитячої музичної творчості – все це не обходиться без діяльної участі голови Дрогобицького осередку Національної спілки композиторів України. До речі, саме Володимир Грабовський був ініціатором її заснування у Франковому місті, що припало на жовтень 1997 року. А до того – у 1996 році він був вже обраний і головою Конгресу української інтелігенції Дрогобиччини. Особлива його пристрасть – науково-дослідницькі пошуки. Це засвідчують численні праці, видруковані на сторінках таких видань, як «Народна творчість та етнографія», «Українська культура», «Сучасність», «Всесвіт», «Літературна Україна», «Українське слово», «Музика», «Українська думка», «Літопис Бойківщини», «Бойки» тощо. Неодноразово репрезентував Володимир Грабовський здобутки української національної музики на міжнародних форумах, всеукраїнських науково-практичних конференціях. Його доробок як вченого-музикознавця складає понад сто опублікованих досліджень. З-поміж них найбільш помітні такі публікації, як «Митець національного відродження» (1990); «Українське музичне мистецтво у контексті світової культури» (1995); «Білоруська тема інакше (З літератури опору)» (1997); «Візіялізм Петра Гейдека або дещо про Свободу» (1998); «Імперія: погляд збоку» (1999); «Василь Барвінський. Статті та матеріали» (2000); «Калиновий смуток Людвіга Тур'яба» (2002); «Композитор як організатор музичного життя» (2003); «Бойківська парадигма у мистецтві» (2003) та ін. Закроюючи цю тему, не буде перебільшення, коли скажу: життя та творчість визначного українського композитора Василя Барвінського (1888–1963) визначає на сьогодні, либонь, найголовніший орієнтир дослідницьких устремлінь Володимира Грабовського. Дрогобицький музикознавець рельєфно закріпив чимало нових відомостей про творця «Пасторальної прелюдії», що, за твердженням німецького критика професора Теодора Вернера (1874–1957), «є коштовною перлиною світової музичної літератури». Спираючись на цінні праці Романа Савицького, Стефанії Павлишин, Івана Коваліва, Василя Витвицького, Миколи Мушинки, Володимир Грабовський започаткував цілісне видання спадщини Василя

Барвінського, увиразнюючи її прикладне значення у пов'язі з культорологічною, музикознавчою, фольклорною, мемуарною тематикою в контексті панорамної духовності українського народу. У цьому зв'язку заслуговує на увагу праця вченого «З музично-письменницької спадщини Василя Барвінського», яка невдовзі побачить світ у відомому дрогобицькому видавництві «Коло». Відрадий факт: щойно Володимир Грабовський справедливо номінований на здобуття обласної премії ім. Святослава Гординського за мистецтвознавчу діяльність та багаторічну працю в царині української культури та мистецтва.

Горяни, як відомо, традиційно плекають новорічний звичай: у навмисне випечену заради Святвечора хлібину втикають обважнілий від зерна волосок. Хто знає, може, тому Володимир Грабовський, тонкий знавець українських національних традицій загалом і бойківського фольклору зокрема, так аргументовано вагому роль національного Ідеалу та його вмілого спрямуванню в об'єктивному вихованні молоді.

МОЗАЙКА СВЯТВЕЧІРНОГО ІНТЕРВ'Ю

Витоки неперервного зв'язку (Життєві віхи)

В. Грабовський народився у Косові за доби, коли гуцульський край був окупований німцями. Раз од разу, а нерідко згадувався і 1939-й, коли тут ширилися принади попереднього режиму. Обставини, що в'яжуться як з німецьким, так і з радянським часом, не вплинули на те, що називаємо світом душі. Її складники: мальовнича природа, окрасою якої були Міська Гора, водоспад Гуж, річка Рибниця, Косівський ярмарок з усім його розмаїттям фарб, мелодійних звуків, тонких смаків із бринзою та кониками з сиру, а ще вічнозелені смерекові Карпати і сині вершини гір.

Що зринає на відстані літ у пам'яті? Два класи в стінах старенької Косівської середньої школи. Косів, з яким чує внутрішній голос душі неперервний зв'язок. Оскільки одного світлого дня розформували лісгосп, в якому працювала мати, то опинилися в Калуші. Хоч був вибір – Крем'янець на Тернопільщині. Тут, у місті хіміків функціонувала так звана «біла» школа – середня школа № 1. Її закінчив добре: за того часу гонитви за медалями ще не було. З атестату рясніло кілька четвірок, все інше – відмінні оцінки. Від 1955 року – навчався у нововідкритій музичній школі (клас якої уособлював баян). А де ж гарні спомини і про кого? Вони в'яжуться з чудовими вчителями, які вміло розвивали коло дитячих музичних вражень навколо Гуцульщини та Бойківщини їхнього світу – сопілок, цимбал, дрімби, щоправда, в контексті «серйозної» музики, яку вивчають за програмою.

Музичні навики гри і захоплення музикою спричинили обрання фаху – музики. Задля справедливості варто згадати: мама просила опанувати далеке від музики – хімію. Та це й не дивно, бо в Калуші щойно відкрився хіміко-тех-

нологічний технікум. Протест свідомості почула душа, що не лежала до таблиці Менделєєва. Звідси – завал вступного іспиту з математики.

Один рік працював акомпаніатором-баяністом у Калуському районному будинку культури. Мізерною постає та діяльність густо зафарбованою ідеологічними постулатами (культгайтбригада). Нерідко нікчемні були виступи перед селянами «в центрі поля», що супроводжувалися відповідними програмними концертами, які прив'язувалися до тієї чи іншої дати. Однак зазвичай, як це нерідко буває, завжди трапляються цікаві люди. Останні прагнуть мистецтва і через нього пізнати правду, якій передує кривда, ось, приміром, Казимир Сенчина, немолодий співак з Калуша, володів чудово сформованим тенором. Він любив співати, розповідати, розумівся на нотній грамоті, володіючи добірною бібліотечкою з української музики. Тут були твори М. Лисенка, Д. Січинського, видрукувані у 20-ті – 30-ті роки. А те, що він був січовим стрільцем, – міг збагнути кожен.

У 1961–1965 роках навчався в Івано-Франківському музичному училищі, яке згодом було справедливо названо іменем Д. Січинського. Тут приваблювали педагоги-фахівці не лише з народних інструментів, але й з інших предметів, що належать до комплексу музичної освіти загалом. Майбутній фах окреслювали, в першу чергу, музично-теоретичні предмети. Поступово утвердилося зацікавлення саме цією галузкою, яка сприяла опануванню гри на баяні. Хоч училище закінчив з блискучими оцінками, але грати на цьому чудовому інструменті не повелось. Бо ж на той час професійні інструменти коштували непомірно дорого, а заробітної платні, яку отримувала мати, вистачало на один тиждень з чотирьох. Однак музично-теоретичні та музично-історичні дисципліни вабили і в 1965 році вступив на історико-теоретичній (факультет Львівської державної консерваторії, визнаного в Україні центру українського музичного мистецтва. У цьому храмі у 50-60-х роках працювали справжні корифеї – С. Людкевич, М. Колесса, Є. Козак, А. Кос-Анатольський. Вони різнилися між собою багатьма якостями, не кажучи вже про рівень таланту, внесок до скарбниці української культури. До речі, М. Колесса був ректором у ті роки. У названих особистостях студентська молодь вбачала незаперечні авторитети. Молодь відвідувала концерти при переповнених залах, музичні твори у виконанні славних музик хоч і були просіяні через густе ідеологічне сито, викликали ширі хвилювання й позитивні відгуки. Для прикладу назвати б Анджея Нікодемівича, який мав високий моральний авторитет. Щоправда, він не був його безпосереднім вчителем. Як відомо, цього польського композитора та піаніста (органіста) вигнали з Львівської консерваторії за релігійні переконання та роботу у польському костелі. Примітно, що композитор мав вплив не лише на студентів зі Львова, але й цілої України. Так, свого часу з ним активно спілкувалися такі авторитетні носії української музики, як Леонід Грабовський і Валентин Сильвестров.

Під час навчання, власне, вже з 2-го курсу інтенсивно працював акомпаніатором у самодіяльних хорах і ансамблях, а переходом – артистом-акомпаніа-

тором вищої кваліфікації в Івано-Франківській філармонії, зокрема, при лекторійній бригаді, естрадних ансамблях. До речі, Гуцульський ансамбль пісні і танцю очолював тоді відомий диригент та композитор Михайло Гринишин. Саме М. Гринишин, який працював тоді над широкою композицією (хор, оркестр, солісти, балет) «Гуцульське весілля», запропонував взяти участь у творчій роботі. Таким чином, було укладено кілька частин для оркестру на основі фольклорних зразків. Хто знає, може тому «Гуцульське весілля» в усій красі мандрувало тоді незорими краями одної шостої світу. Не тільки праця у філармонії (з хорами, співаками-солістами та ін.) спричиняла радість. Випадало спілкування не тільки з маститими, але й з «простими» артистами. Все це народжувало масу вражень, у першу чергу, під час гастролей лекторійних бригад, Гуцульського ансамблю містами і селами Івано-Франківщини.

На прохання матері син повернувся від гастрольного життя з Івано-Франківська до Калуша. Тут судилося працювати педагогом у Калуській музичній школі, поєднуючи цю роботу з мистецько-творчою, а саме: керівництво естрадним ансамблем, акомпанемент хоровим колективам. На цей період припадають і власні лекції-концерти, поява перших статей в міській пресі. Чого бракувало, а що заважало захопитися ґрунтовно дослідницькою діяльністю стало зрозуміло тоді, коли доля навернула життєву стежку до Дрогобича.

Від 1969 року, коли мати відійшла у вічність, він працює й по нині викладачем Дрогобицького музичного училища. Життєві етапи в Дрогобичі окреслюються датами: 1969–1970 рр. – початок діяльності; 1970–1971 рр. – армійська служба та водночас закінчення Львівської консерваторії, й повернення до викладацької роботи; від 1973–1992 рр. містять так звані керівні орієнтири: завуч стаціонарного відділення, заступник директора з виховної роботи. Вони змінилися 1992 року, коли зануртувала свобода найважливішої роботи – викладацького спілкування зі студентами, громадська діяльність, Останнє дає найбільшу радість кожному педагогу за покликанням.

Тіні десятиліття – це ті рамці, в яких значяться численні заходи під знаком культури, тут і конференції викладачів, надання методичної допомоги та інспекторські перевірки тощо. Важливо при цьому пам'ятати та не загубити порядності, рівень та якість професійності. Сьогодні, як і тоді, музичні осередки, зокрема, мистецькі школи завжди потребують опіки. За тих часів панувала практика від Чукотки до Карпат: служила одна програма, затверджена Москвою. Вона охоплювала підготовку юних музикантів, художників, спортсменів. А що ж значили «інспекторські» акції? Не рідко траплялася okazія, щоб натякнути творчим людям, зокрема, вчителям, що окрім ухваленної програми, наявні живі національні традиції, потужні підвалини мистецтва рідного народу. Цей спадок оминати не можна, а слід примножувати.

Для 80-х рр. характерна своєрідна відлига: розпочався активний процес підтримки місцевих ініціаторів. Варто згадати тут «Модус» з Долини та нині вельми відомий ансамбль «Джерельце» з Моршинської дитячої школи мис-

тецтв. Саме на цей час припадає плідотворна співпраця В. Грабовського з редакціями журналу «Музика», газети «Культура і життя».

90-ті роки явили спонуку до дальшого поступу. Саме тоді, спільно з о. Мироном Бендиком В. Грабовський ініціював регентсько-дяківські курси при Церкві Пресвятої Трійці та музучилищі, які плідно працювали кілька років. Розкутість, нововідроджена свобода, одна за одною події – все це окрилювало, утверджувало прагнення заявити словом не лише про красу музичного мистецтва. Перо мимоволі виписувало статті для газет «За вільну Україну» (тираж видання сягнув 500 тисяч), «Вісті з України» тощо. Добрим знаком було відродження «Української музичної газети», що видавалася в Україні ще в 20-х роках. Без сумніву, свої плоди давало й спілкування з чільними носіями української діаспори. Доводилося особисто чути і неоднаразово творчо контактувати з Андрієм Гнатишиним (Відень), Мар'яном Кузаном (Париж), Ігорем Соневицьким, Вірком Балесом, Романом Савицьким (США), Йосипом Гошуляком (Канада). Окремі з них побували і в Дрогобичі, де вони мали творчі зустрічі, концерти, виступи по радіо й телебаченню. Подібні моменти завжди додавали й додають щось посутнє, яке, у свою чергу, кличе до творення чогось нового. Можливо, Дрогобицький осередок НСКУ і став органічним продовженням цієї концепції. Адже для Дрогобича так характерна деталь: тут бували Микола Колесса, Леонід Грабовський, Євген Станкович, Михайло Степаненко, Мирослав Скорик, Геннадій Ляшенко. Звісно, вони були для педагогів-музикантів та їхніх вихованців взірцем того, як слід розуміти рідну культуру, виявляти до неї повагу. Не лише з музичного світу добре знані постаті залучалися до дрогобицького мистецького виру: В. Грабовський був організатором творчих зустрічей з письменниками Іваном Драчем, Михайлом Слабошпицьким, філософом-етнопсихологом Романом Кісем та ін. Зрозуміло, це викликало відрадні відгуки у пресі, посилюючи резонанс Дрогобича в Україні та за її межами. Цей настрій поширювався не тільки на мистецькі сфери (хоч доводиться пошкодувати, що не відбулося її стикання з певною політичною силою чи економічною структурою), але й на видавничу справу в Дрогобичі. Це – предмет для окремої розмови. Подвижниками видавництва «Відродження» були Петро Бобик, Євген Гнатик, Ярослав Радевич-Винницький, Володимир Грабовський та інші. Поруч з «Відродженням» функціонувало видавництво «Добре серце», очолюване Василем Становичем, а згодом видавництво «Коло», засноване Миколою Походжаєм та Святославом Сурмою.

Сьогодні Дрогобицький осередок НКСУ нараховує 10 членів. Серед них – композитори, музикознавці, етномузикологи. В. Грабовський має завжди легку руку, коли назріє час рекомендувати до вступу в Національну Спілку композиторів України таких її нині відомих членів як, Ярослав Бодак, Петро Зборовський, Микола Ластовецький, Юрій Медведик, Роман Савицький, Володимир Сивохіп, Роман Сов'як, Людвіг Тур'яб, Людомир Філоненко, Богдан Яремко та ін.

Аркодужність музичної мови

Образ вчителя відіграє завжди велику роль у житті кожної людини, ба, навіть тоді, коли цей образ нагадує дитячі пустощі, а нерідко й зневагу щодо окремих вчителів. Скажімо, коли окуляри віддзеркалюють двійки у класному журналі. Часто- густо, щоб не казати, оцінки також бувають несправедливі.

В. Грабовський, пригадуючи шкільні роки, радо називає першого вчителя з музичної школи, а саме Володимира Сербина з «вічним» баяном в руках, а ще – Богдана Гуля, який викладав теоретичні предмети та хор. У стінах середньої школи завжди піднесений і веселий був Павло Косован, який вчив музику і співи. Як не дивно, навчальний предмет «музика та співи» не належить до улюблених у школі, це триває чомусь і дотепер, але Павло Косован умів прилучити школярів до цього, бо був закоханий у музику і співи.

Перша середня школа у Калуші примітна тим, що тут було багато чесних, порядних і відданих справі педагогів. Її в той час називали «білою» (бо була ще інша – «червона», вибудувана з цегли), вона мала високий авторитет і поважну історію. З-поміж вчителів В. Грабовський виокремлює Галину Потравну – вчительку математики, Михайла Коломийця – вчителя астрономії та малювання і Якова Рабіновича, який викладав історію, жив нею та водночас був директором школи. Останній відзначався інтелігентністю і тактовністю. Він делікатно вмів промовчати, коли школярі організували так звану панахиду з «відспівуванням». Учні могли ввійти в роль духівників і не помітити вчителя- директора, який входив до класу. Він по-діловому прямував до дошки, розстелював карту світу і пропонував знайти на ній древній Калуш... До речі, згодом захистив дисертацію, працював в Івано-Франківському університеті нафти і газу. А Михайло Коломиєць? Пригадується його вміння малювати, використовуючи теплі акварелі. Він звернув увагу і на хист до малювання свого учня В Грабовського...

Івано-Франківське музичне училище мало промовистих вчителів. Завжди у гуцці гурту були дві наставниці з однаковим ім'ям Аделя: Аделя Дванденко (клас баяна) і Аделя Ткачук (клас фортепіано). Цікаво викладали різні предмети Ірина Сенко, Володимир Перес, Володимир Флис, Фріда Созанська, Микола Білан. В уяві постає і сьогодні Володимир Перес – за національним походженням іспанець, який вдало тлумачив сутність теоретичних формулювань, але, на жаль, покинув Україну і вернув на Батьківщину Сервантеса. А Володимир Флис? Блискучий теоретик-композитор, який, повернувшись із заслання, був небагатослівним (бо в ті 60-ті роки не прийнято було багато говорити на «різні» теми); він згодом працював у Львівській консерваторії, де знову зустрів свого колишнього учня з Івано-Франківського музичного училища В. Грабовського. В училищі йому допомогли освоювати ази музично-теоретичної спеціальності, зокрема, Фріда Созанська та особливо Микола Білан. До речі, цей обдарований бойко з Рожнятівщини, випусник Київської консер-

ваторії, залишив цікаву музичну спадщину – хори, пісні. На жаль, його спадок ще досі недосліджено.

Ведучи бесіду про вчителів у номінальному сенсі, варто пам'ятати і про тих, які навчали, так би мовити, не за партою. В. Грабовському щастило і на таких. Адже його мати з Косова, не дивлячись на складні обставини життя, користувалася повагою й підтримкою, що була так необхідна в ті часи, наприкінці 40-х - па початку 50-х, коли ще жив «Горквемада» 20 століття. Вона приятельювала з Марією Горбовою (з хата Библюк). Ті чоловік – Михайло Горбовий, відома на Гуцульщині постать, січовий стрілець, один з провідників гуцульського повстання в 1920 р. Він був знаний як обдарований публіцист, організатор мистецької артілі «Гуцульщина», що прославляла гуцульське мистецтво у 30-ті роки на всю Центрально-Східну Європу. В 1940-му був заарештований органами НКВД і підступно знищений в урочищі Дем'янів Лаз.

Чому виринає в уяві Марія Горбова з Косова? Бо вона спричинила благотворний вплив на молодого В. Грабовського. Вона – у плетиві найрізноманітніших життєвих перешкод була спроможна зарадити собі та іншим, зокрема, матері В. Грабовського. Давалася взнаки традиція пластунів – подати руку допомоги, коли в очах ближнього ясніють срібні сльози... Частим гостем Марії Горбової була Марія Штеліга, дитяча письменниця, науковий співробітник бібліотеки ім. Стефаніка у Львові. Ще одна родина, до якої «прив'язала» Грабовських п. Марія Горбова, це – подружжя Евеліни та Юрія Мацюраків зі Львова. Галицькі інтелігенти – інженер-хімік К. Шацюрак та медик Мацюрак (серед вчителів з музики у неї колись був С. Людкевич) додавали щирості та тепла. Задля справедливості варто увиразнити той факт, що вони сприяли В. Грабовському у справі вступу на історико-теоретичний факультет Львівської консерваторії. Зрозуміло, ця допомога була «безгрішною», тобто безкоштовною, хоч їй ціни нема. Таким чином, В. Грабовського супроводжував добрий знак, своєрідний ланцюжок людей: Марія Горбова – Марія Штеліга – Евеліна Мацюрак – Ярослава Музика – Марія Білинська. До слова, Ярослава Музика була жорстоко репресована осавулами зі Сходу.

У стінах консерваторії викладала історію української музики та німецьку мову Марія Білинська, поважна, велична жінка літнього віку. Вона однією з перших ґрунтовно досліджувала творчість Сидора Воробкевича, композитора духовної і світської музики, якому належить кільканадцять літургій. І досі він знаний передусім як письменник Данило Млака, що писав німецькою та румунською мовами, служив священником у Чернівцях. Заслуговує на увагу праця М. Білинської «Грає кобзар, виспіває» про музичну Шевченкіану.

Справжня історія Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка ще, мабуть, досі не написана. Хоч, як подекують, пишеться нині, за новітньої доби, бо ж мало хто знає, яке гроно яскравих постатей – композиторів, музикознавців – віддавали молоді свій талант. Завжди викликали захоплення Станіслав Людкевич, Анатолій Кос-Анатольський, Стефанія Павлишин, Євген

Козак, Володимир Гошовський, а також – Микола Колесса, якому у грудні 2003 року виповнилося красних 100 літ.

Керівником дипломної роботи В. Грабовського була Олександра Цалай-Якименко, яка на всіх студентів справляла винятково яскраве враження ерудицією, дослідницьким талантом, ораторським мистецтвом, чудовою грою на фортепіано. В. Грабовський і нині вбачає в своїй порадниці творчого мецената-наставниці у сполучі з партнерсько-товариськими засадами. Спомин про названих наставників завжди окрилює, бо мовиться про освічених, талановитих, працьовитих, безмежно відданих справі України та її культурі людей. Ось, приміром, запальний, пристрасний фольклорист, вчений-ерудит зі світовим ім'ям Володимир Гошовський (1921–1997). Він прищеплював В. Грабовському любов до фольклору та етномузикології, прагнув передати свій величезний досвід, бо силкувався знайти таку людину, якій він міг би передати у спадок свою скарбницю. У цьому зв'язку варто ще раз повернутися до імені керівника його дипломної роботи. Хоч В. Грабовський фольклористом не став, О. Цалай-Якименко зупинилася на виборі теми про грузинське багатоголосся. Робота вийшла цікавою і хоч від часу її захисту минуло 30 літ, вона не втратила своєї актуальності. В Україні немає аналогічних досліджень (не лише з грузинської, а й, скажімо, білоруської чи естонської музики).

О. Цалай-Якименко з Ярославом Михайлюком спільно уклали комплексну систему «Модус», що радикально покращує та інтенсифікує процес засвоєння складних понять у музиці в музичній чи мистецькій школі. До речі, В. Грабовський був залучений до співавторства. Кілька років тому був опублікований навчальний буклет з ініціативи та матеріальної підтримки відомого видавця Мар'яна Коця (США), унікальної людини, з якою В. Грабовському теж судилося зустрічатися.

Життєві стежки. Вони щасливі, коли надовго еднають вчителя з учнем. В. Грабовському щастить на цей зв'язок, він не переривається у нього, а стає з часом ще міцнішим. Тут напрошуються імена Олександри Цалай-Якименко, Стефани Павлишин, Лесі Дичко, Леоніда Грабовського...

Реальна дієвість засад

Час диктує іноді приповідки: «Всякий свого щастя коваль»; «На дерево дивись як родить, а на людину, як робить»; «Дерево міцне корінням, а людина трудовим горінням»; «Куди серце лежить, туди й око глядить»; «Як ти за людей, так люди за тебе»... Не завжди вони віддзеркалюють реалії життя, але служать певним дороговказом, як зберегти стан «людського в людині» (І. Кант). Звідси – думка про далеких і близьких друзів, побратимів. З одними доля в'яже на тривалий час, як кажуть до останнього подиху, а з іншими – одна мить. Так, підлітком зацікавився у Косові В. Грабовський з Ігорем Романівни, веселим, мрійним гуцулом, який походить з гарної, поважної родини. З ним спілкуватись – одна втіха. Нині він вчитель музики і співів Косівської

гімназії, а ще громадський діяч, багаторічний депутат Косівської міської Ради.

У подібному колі Роман Бревко – педагог, співак, автор численних пісень, приятель, як кажуть, «на щодень». Нині вчителює в Калуському училищі культури, а до того завідував міським відділом культури. Це – людина творчих ідей, яких тисячі, що чекають свого втілення.

Згадка про училище вихоплює близьких його однодумців – Володимира Тренчука, Павла Гоца, яких В. Грабовський називає правдивими друзями. Трійця часто спілкується між собою. В. Тренчуку свого часу довелося заснувати і бути директором і Рожнятівської, і Перегінської, і Брошнівської музичних шкіл. А сьогодні він – громадсько-освітній діяч Рожнятівщини, спільно з Марією Подорожнюк очолюють товариство «Бойківщина». А багаторічний директор Долинської школи мистецтв П. Гоц провів свого часу авторський експеримент, чим прославив рідну школу на всю Україну: Приміщення очолюваної ним Долинської школи мистецтв – одне з кращих на Прикарпатті.

Давня істина: друзі множать друзів. Так, Р. Бревко в 1988 р. познайомив В. Грабовського з Василем Ганушаком, поетом, літературознавцем, журналістом, редактором цікавої газети «Новий час», що виходила в Івано-Франківську. Подібний шлях простелився для дружби В. Грабовського з Анатолієм Онишком, літератором, перекладачем з низки європейських мов, насамперед з англійської та німецької. Обидва – члени НСПУ. Завдяки зусиллям «трійці» був заснований у Калуші неформальний літературно-мистецький гурт «Гроно Карпаття». В. Грабовського йменували «патріархом», А. Опишка – «фундатором», Р. Бревка – «гросмайстер-зінгером», В. Ганушака – «відповідальним» редактором названого грона, до якого згодом прилучилися голова Калуської «Просвіти», член НСПУ Іван Павліха та журналіст, красзнавець Михайло Коломиєць, поетка Оксана Тебешевська.

Мозаїка життєвих перегонів – складна і, як правило, делікатна. Її мав на оці, очевидно, Павло Тичина, коли писав про аркоджуність прагнень – утверджуючись, жити. Ця мозаїка нерідко має вкраплення, що містять жартівливе тло. Так, працюючи в Івано-Франківській обласній філармонії, В. Грабовського хтось помилково назвав у газетній статті Леонідом Грабовським. На той час киянин Л. Грабовський був відомим композитором, шістдесятником, знаним далеко за межами України. До того ж Леонід Грабовський, Валентин Сильвестров, Віталій Годзяцький, а також Леся Дичко, Мирослав Скорик належали до тих, які активно оновлювали музичну мову, оминаючи пута соціалістичного реалізму. В. Грабовський таки познайомився з Леонідом Грабовським, а від 1977 р. їх в'яже творча співпраця. Це засвідчує листування, авторський концерт з Леонідом Грабовським у Дрогобичі, організований 1979 року з ініціативи В. Грабовського. Від 1990 року Леонід Грабовський бачить сні про Україну у далекому Нью-Йорку. Щоправда, контакти ще мають силу, хоч стають дедалі «космогонічнішими». До слова, щодо плеяди Грабовських. Поміж ними варто згадати відомих діячів зі столиці – киян Віктора Грабовського, поета й журналіста, а також філософа й публіциста Сергія Грабовського.

Від 1982 року випадають час до часу творчі зв'язки з композитором, музикознавцем Богданою Фільц. Тоді ж відбувся її перший авторський концерт у Дрогобичі, організований не без ініціативи В. Грабовського. Відтоді її творчі зустрічі з дрогобичанами, калушанами стали традиційними. До слова, Б. Фільц – покровна Ярослави Музики. Обидві належать до яскравих постатей на мистецькій мапі України. В. Грабовський охоче додає Богдана Фільц, родом з м. Яворів, що на Львівщині, їй судилася нелегка біографія: репресії батьків, передчасна смерть чоловіка; все це лягло тягарем на її плечі, однак не зруйнувало механізм оптимістичного життєсприйняття. З-під її пера випливає світла, високодуховна музика осібно для дітей. Вона широко виконується в Україні, хоч на перекір все ще муром стоять «чебурашки», «кузнечікі» і «крокодїли Гени», що міцно запанували в українському просторі Не так все просто. Однак Дрогобич має «свого» композитора – Богдану Фільц. Тут слід назвати також такі цікаві творчі особистості, як дослідники-музикознавці Софія Грица, Марія Загайкевич. Вони – з Галичини, родом зі славних родин. їхні наукові ступені та звання – доктори мистецтвознавства, професори – багато про що промовляють.

Єдність поколінь в якостях вертикальних та горизонтальних ліній з одного боку старші, молодші – з іншого. Скажімо, Валентина Кузик, директор музею ім. М. Лисенка Роксана Скорульська – з родини славетного композитора М. Скорульського – вони випромінюють не лише інтенцію спілкування, а й живий інтерес до щоденної праці. Вони вміють подати руку допомоги, словом і ділом підтримати в процесі роботи, коли мовиться про опрацювання джерел з теми «Життя та творче кредо В. Барвінського». У цьому аспекті В. Грабовський добрим словом згадує поради О. Шевчук, С. Павлишин.

В. Грабовський рідко ділиться тим, що належить не йому. Бо знає: воно – натхненне порухом чогось виняткового, доціла непізнаного. Ось, наприклад, уривок з листа Романа Савицького: «Шановний Добродію Володимире. Знаю вас давно за публікаціями, вони співзвучні моїм думкам, пропоную листування і творчі контакти ...». Молодший Роман Савицький став його близьким другом, однодумцем, бо В. Грабовський нині, мабуть, один з тих в Україні, хто знає, може, найбільше про світ творчих поривань В. Барвінського. Роман Савицький – це син відомого піаніста Романа Савицького, учня В. Барвінського, який був першим директором Українського музичного Інституту у Нью-Йорку. Він продовжив справу В. Барвінського, одного з носіїв української культури в світі. Зважмо, що в особі Романа Савицького маємо видатного бібліографа, музикознавця, кінознавця, автора численних статей в англomовних, німецькомовних енциклопедіях.

Нововідроджене науково-культурне товариство «Бойківщина», що функціонує в Дрогобичі від 1992 року, має в своєму літописі коло активістів. В. Грабовський не міг не бути його співзасновником, членом ради. Чому? Бо воно співзвучно його зацікавленням і переконанням. Тут працюють цікаві діяльні люди. З-поміж них він виділяє Любомира Сікору, Ярослава Радевича-Винницького, Ігора Мацьківа, Миколу Зимомрю, Олега Багана, Олександрю

Німилович. Саме між стінами товариства нуртують думки, ідеї, як краще втілити в життя найбільш вагомі громадсько-культурні акції, (фестивалі бойківської культури, конференції, конкурси «Чи знаєш рідний край?» тощо).

В. Грабовський причетний також до діяльності товариства «Просвіта» (як член її президії), а відтак – до товариства «Україна – Світ» (як заступник голови) та об'єднання «Відродження». З-поміж найближчих однодумців він радо виокремлює Михайла Шалату, Тимофія Бордуляка, Михайла Богаченка, Ульяну Кец, Івана Головкевича, Миколу Садоху.

З багатьма колегами по роботі в музичному училищі В. Грабовський підтримує приятельські стосунки. Єднають спільні професійні інтереси: навчання і виховання мистецької молоді. Особливі теплі стосунки склалися з Ярославом Бодаком – відомим етномузикологом та релігійним діячем.

Як не згадати Михайла Штепуру, яскраву педагогічну особистість Дрогобиччини? Саме він постає фундатором скрипкової школи, з якої вийшла низка талановитих скрипалів. Вони нині складають гордість України.

Друзі з Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка, зокрема, Богдан Пиц, Михайло Бурбан, Орест Яцків, Людомир Філоненко завжди активні, коли мовиться про обмін думками.

Дрогобич – знане й незнане місто. Так сталося, що в Польщі воно – з візьями Бруна Шульца – викликає неабиякі рефлексії, може, для когось не зовсім зрозумілі. Коли ж буває побіля дрогобицького пам'ятника Адама Міцкевича Єжи Станкевіч – президент Краківської організації Спілки композиторів Польщі, то мимоволі впадає в око його любов до міста Юрія Котермака. В. Грабовському вдалося організувати не без допомоги Володимира Сивохіпа, відповідального секретаря Львівської організації Національної спілки композиторів України, низку цікавих концертів польської музики. Без сумніву, вони сприяли зміцненню міжнаціональних культурних контактів, що послужать, як Україні, так і Польщі. Бо мовиться не про зафарбовані кольорами декларативні акції, а про їхню реальну дієвість.

А ось Ігор Мацієвський із Санкт-Петербурга, доктор мистецтвознавства, композитор, широко відомий у світі етномузиколог. В. Грабовського єднає з ним творча приязнь, що триває близько 40 літ. Про це він докладно пише на сторінках відновленого в умовах відродженої Української держави часопису «Літопис Бойківщини».

Близькі духом, цікаві творчі особистості – приятелі Грабовського... Всіх не перечистити, але хочеться окремих друзів бодай згадати. Небагато спілкувався він з Яковом Сорокером – відомим музикознавцем з Єрусалима, якому до кінця його днів була близька українська справа. Поїхав з Дрогобича до Німеччини відомий художник Петро Гейдек, залишивши по собі добру пам'ять. Не переривається спілкування з українською поеткою з Детройту Дарією Рихтицькою, що подарувала ось уже 5-й том своїх вишуканих поезій. А давні друзі: лікар Валерій Фудалів з Києва, священник зі Львова о. Миколай Кузьмич. З ними, зосібна, з діячем українського телебачення Володимиром Кметиком,

філософом Романом Кісем, відомим музикознавцем, професором Юрієм Ясиновським, колекціонером, відомим косівським майстром народних виробів Михайлом Струтинським, завжди є тема для розмови.

Чимало можна б сказати про зміну поколінь. Підростає зміна тих, які назвуться його учнями. Нема потреби перечисляти всіх, але Володимира Сивохіпа – музикознавця, диригента, засновника славного Львівського камерного хору «Gloria», директора відомого міжнародного музичного фестивалю «Контрасти», що функціонує у Львові, – згадати доцільно. Бо для В. Грабовського кожний учень – це карб його душі.

...Він швидко крокує в аудиторію 316, де на свого улюбленого педагога чекають студенти училища, яке від 1995 року носить ім'я Василя Барвінського. Кращих випускників називає з пам'яті, хоч минуло від 1969-го немало літ. Тоді Володимир Грабовський вперше ступив на поріг цього музичного храму, куди переніс свій, сказати б, індивідуальний ідеал краси й добра, а ще – потужний струмінь «бажання справедливості» й боротьби з кривдою. А випаде вільна година, поспішає одразу ген туди, до Міської Гори, що кресанею звисає над центром мальовничого Косова. Звідти примружене око захопить дивом наповнені, наче бурштинові, хвилі колись багатой на струги Рибниці. Від річки до водоспаду Гук – рукою подати. Тут підлітком шукав ті Шевченкові стовпи, що підпирають небесну синь; тут відкривав для себе незнані світи, які чомусь поставали в уяві солодкими на противагу тій злій добі, що відібрала і жертву його Батька. Ще мить – і нема того солодкого видива, бо загорнулося воно раптом малиновим щемом: важка сльоза покотилась до його уст. Лець заяскріла й розчинилася на легенькому осінньому вітрі. Може, той вітерець і є ним замовлене вітання, адресоване передусім для єдиної доньки Ізабелли та завжди лагідної дружини Світлани... Отак буває фантазія лишень в доброї людини; вона несе пальмові віти, до слова, улюбленого дерева Василя Барвінського. Звісно, ця фантазія – будьмо певні – не дрібка порцеляни, а радше – його переконливе розуміння життя, яке захищає імунітетом власного досвіду, набутого важкою працею та одержимим покликанням. Зустрічаючи шістдесятку листопадову пору, Володимир Грабовський сповнений розмаїтих задумів... Відрадно почути з його уст слова, позначені гармонією на відстані душі. Несподівано він сідає за фортепіано й награв «Мелодію» на слова Миколи Зимомрі:

З нею вирушаю
В дорогу далеку.
В серці замикаю
Мій спомин – лелеку.
Зігріє душу
Злotosрібна синь,
В акварелях ясних
Прилинь, пісне,
прилинь.

БІБЛІОГРАФІЯ ВИБРАНИХ ПУБЛІКАЦІЙ ОЛЕНИ ЮРОШ

Окремі видання:

1. Бібліографічний покажчик публікацій професора Миколи Зимомрі. Вінниця: Нова Книга, 2002. 71 с. – Співавтор: О. Білоус.
2. Джерела одухотвореності. До 60-річчя від дня народження Володимира Грабовського. Дрогобич: Коло, 2004. 52 с. – Співавтор: М. Зимомря.
3. Осердя наукового доробку. Біобібліографічний покажчик Миколи Зимомрі. Дрогобич, 2007. 232 с. – Співавтор: І. Зимомря.
4. Музичне виховання в Закарпатті: контекст освітнього процесу (1919 – 1939). Монографія / Наук. ред. В. Кемінь, відп. ред. І. Зимомря. Дрогобич: Сурма, 2007. 216 с.
5. Гафія Зимомря. Бойківські наспіви. Серія: Духовна спадщина Бойківщини / Упорядкування: О. Німилович, О. Юрош; запис текстів: М. Зимомря, Г. Дем'ян, В. Кобаль. Дрогобич: Посвіт, 2008. Вип. 1. 100 с.
6. Ужгородська дитяча музична школа імені Петра Чайковського: віхи становлення. Ужгород: КП «Ужгородська міська друкарня», 2015. 180 с.

Публікації

7. Мова його смілива й неповторна. До 80-річчя Іштвана Мартона // Новини Закарпаття. Ужгород, 2003. 25 листопада. № 177. С. 6.
8. Життя очима поезії // Літературна Україна. Київ, 2004. 15 січня. № 2 (5038). С. 4.
9. Улюблене дерево В. Грабовського плодоносить для всіх. До 60-річчя від дня народження // Дзвони Підгір'я. Калуш, 2004. 21 січня. № 8 (2061). С. 3.
10. Шляхетна постать на тлі історії культури Центрально-Східної Європи (Кілька штрихів до портрету Василя Барвінського) // Монолог-діалог культур: Польща-Україна / За редакцією: В. Скотний, М. Зимомря. Дрогобич: Коло, 2004. С. 264–272. – Співавтор: В. Грабовський.
11. Міжнародна премія – в Закарпаття // Срібна земля. Ужгород, 2004. № 7. 28 лютого. С. 14.
12. Нероздільність покликань. Володимирові Грабовському виповнилося 60 років // Літопис Бойківщини. 2004. № 1/66 (77). С. 23–27. – Співавтор: М. Зимомря.
13. Роль граматики в контексті вивчення іноземної мови крізь призму концепції Я. А. Коменського // Проблеми навчання та викладання практичної граматики іноземної мови у вищому навчальному закладі. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 14-15 жовтня 2004 р. Дрогобич: Коло, 2005. С. 103–107.
14. Гуманістичні засади як основа особистості вчителя // Молодь і ринок. Дрогобич, 2005. № 1 (11). С. 66–69.
15. Невідома сторінка спадщини Іштвана Мартона // Україна – Польща. Монолог – діалог культур. Студії взаємин народів-сусідів / За ред. : В. Скотний, М. Зимомря. Кіровоград-Дрогобич-Кошалін, 2004. Вип. 4. Т. 1. С. 368–386.
16. Шляхетна постать на тлі історії культури Центрально-Східної Європи (Кілька штрихів до портрету Василя Барвінського) // Україна – Польща. Монолог – діалог культур. Студії взаємин народів-сусідів. Дрогобич: Коло, 2004. Вип. 4. Том 2. С. 405–416. – Співавтор: В. Грабовський.

17. Рідна мова як чинник виховання особистості в контексті «Великої дидактики» Я. А. Коменського // Ян Амос Коменський і сучасність. Comenius und die Gegenwart / Редактори: Р. Мних, В. Кортгаазе. Дрогобич: Коло, 2005. С. 93–98. – Співавтор: М. Зимомря.
18. Język ojczysty jako czynnik wychowania osobowości w kontekście «Wielkiej dydaktyki» J. A. Komeńskiego // W poszukiwaniu nowej jakości edukacji jutra / Red. naukowa: A. Stachura, T. M. Zimny. Szczecin, 2005. S. 153–157. – Співавтор: М. Zymomrya.
19. Мотиваційні аспекти змісту музичного фольклору як чинника виховання // Джерела інтерпретації. Ювілейний збірник на пошану 80-річчя від дня народження професора Юрія Борева / За редакцією: В. Скотний, М. Зимомря. Дрогобич: Коло, 2005. С. 719–725.
20. За шнурком пам'яті (Некролог: Омелян Дмитрик) // Наше слово. Варшава, 2005. 4 грудня. № 49 (2522). С. 8. – Співавтори: М. Зимомря, М. Стах.
21. Пріоритети пам'яті. «Щирі вістки додому» // Вільне слово. Дрогобич-Трускавець-Борислав-Стебник, 2005. 8–14 грудня. № 49 (162). С. 9.
22. Дві долі на перехресті слова й музики // Освіта Закарпаття. Ужгород, 2005. № 2. С. 92–96.
23. Спомин про друга України (проф. Романа Скечковського, 1946–2006) // Вільне слово. Дрогобич, 2006. 13 квітня. № 14 (179). С. 12. – Співавтори: Д. Павличко, Г. Клочек, В. Скотний, І. Добрянський, О. Поляруш, М. Зимомря, В. Марко.
24. Пам'ять // Кіровоградська правда. Кіровоград, 2006. 11 квітня. № 40 (21222). С. 3. – Співавтори: Д. Павличко, Г. Клочек, В. Скотний, І. Добрянський, О. Поляруш, М. Зимомря, В. Марко.
25. Wartości uniwersalne w realizacji zrogramu nauczania języków mniejszości narodowych w Polsce // Edukacja jutra. XII Tatrzańskie seminarium naukowe. Tom 1 / Red. naukowa: K. Denek, W. Starościk, K. Zatoń. Wrocław, 2006. S. 133–139. – Співавтори: М. Zymomrya, A. Krężolek.
26. Невідома сторінка з доробку Олександра Кошиця // Високий Замок плюс Дрогобиччина. 2006. 22 червня. № 110 (3273). С. 2.
27. Смісл народної пісні: від Івана Франка до Олександра Кошиця // Іван Франко: світло слова. Матеріали науково-теоретичної конференції. Львів-Борислав-Дрогобич, 2006. С. 163–166.
28. Замість квітів – слово печалі // Галицька зоря. 2006. № 116 (12416). 18 вересня. С. 4. – Співавтори: М. Зимомря, Я. Радевич-Винницький, В. Грабовський, Т. Бордуляк, О. Зимомря.
29. Pamięć, która nie zginie. Słowo o Romanie Skieczkowskim // Głos nauczyciela. 2006. Nr 5–6. S. 7. – Співавтори: М. Зимомря, І. Добрянський, В. Марко.
30. Перший незалежний художник у суспільній драмі (Рец. на кн.: В. Вишинський. Гергарт Гауптман: жанрово-стильові особливості драми. Монографія. Дрогобич: Коло, 2006. 176 с.) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: літературознавство. Тернопіль, 2006. Вип. 2 (20). С. 389–392. – Співавтори: О. Бродська, Г. Ступницька.
31. Концепти музичного виховання: зміст як чинник // Молодь і ринок. Дрогобич, 2006. № 7 (22). С. 49–51.

32. Логіка змісту пісень літературного походження про кохання // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Серія: філологічні науки (літературознавство). Кіровоград, 2006. Вип. 69. Ч. 2. С. 54–63. – Співавтор: О. Німилевич.
33. Художній смисл народної пісні та її виражальні функції // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Серія: філологічні науки (літературознавство). Кіровоград, 2006. Вип. 69. Ч. 2. С. 213–217.
34. Народна пісня та її художньо-змістова зображуваність // Бойківщина. Дрогобич: Коло, 2006. С. 506–509.
35. Зміст освіти в контексті Болонської декларації // Acta Beregsasiensis. Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці. Берегово, 2006. С. 17–20. – Співавтор: М. Зимомря.
36. Поетичний світ Дарії Рихтицької. «Тільки жди мене – краю рідний» // Вільне слово. Дрогобич, 2007. 18 січня. С. 16.
37. Освітньо-змістові паралелі шкільництва в контексті народознавства // Україна–Польща. Студії та матеріали міжнародної наукової конференції на тему «Україна–Польща: нові виклики епохи», Кошалін, 29 березня–2 квітня 2006 р. / За редакцією П. Венсерського, М. Зимомрі. Кошалін–Гданськ–Дрогобич–Кіровоград, 2006. Том 6. С. 320–323. – Співавтор: М. Зимомря.
38. Рецепція змісту лемківської пісні у фортепіанній творчості Василя Барвінського // Україна–Польща. Студії та матеріали міжнародної наукової конференції на тему «Україна–Польща: нові виклики епохи», Кошалін, 29 березня–2 квітня 2006 р. / За редакцією П. Венсерського, М. Зимомрі. Кошалін–Гданськ–Дрогобич–Кіровоград, 2006. Том 6. С. 363–382. – Співавтор: О. Німилевич.
39. Juliusz Zarębski w kontekście dialogu międzynarodowego: Polska – Ukraina // Głos Nauczyciela. Drohobycz, 2007. Nr. 3–4 (55–56). S. 37–40. – Співавтори: М. Зимомря, О. Німилевич.
40. Музичне виховання в Закарпатті (1919–1939 рр.): складники змісту // Молодь і ринок. Дрогобич, 2007. № 1–2 (24–25). С. 94–104.
41. Жити з любов'ю. Олександрю Деку – 80 // Літопис Бойківщини. Самбір, 2007. Ч. 1/72 (83). С. 49–51. – Співавтори: М. Зимомря, Я. Радевич-Винницький.
42. Народна пісня та її художньо-змістова зображувальність // Бойківщина. Науковий збірник. Дрогобич: Коло, 2007. Том 3. С. 511–514.
43. З любов'ю до музики життя // Соборність. Бат-Ям, 2007. № 1. С. 88–90. – Співавтори: М. Зимомря, Я. Радевич-Винницький.
44. Урочисті барви днини // Галицька зоря. Дрогобич, 2007. № 62 (12522). С. 1. – Співавтор: О. Бродська.
45. Szkolnictwo mniejszości ukraińskiej jako element podtrzymania poczucia tożsamości narodowej // Edukacja jutra. XIII Tatrzańskie seminarium naukowe. Tom 2 / Red. naukowa: K. Zatoń, T. Koszycz, M. Sołtysik. Wrocław, 2007. S. 225–230. – Співавтори: М. Зимомря, А. Крężolek.
46. Зміст пісні – чин виховання // Літопис Бойківщини. Самбір, 2007. Ч. 2/73 (84). С. 99–100.
47. Музика, що облікає серця. Українські «сліди» Йоганнеса Брамса // Вільне слово. Дрогобич, 2007. 21–27 червня. № 25. С. 4. – Співавтор: М. Зимомря.

48. Жаль зі смутком пречистим. Некролог: Юрій Зимомря // Вільне слово. Дрогобич, 2007. 18–24 жовтня. № 42 (258). С. 3. – Співавтори: А. Дурунда, В. Грабовський, О. Дорофтей, І. Король.

49. Концептуальна сутність музики та її змістова роль у процесі музичного виховання // Світ дослідницьких студій: філософія, культурознавство, літературознавство, перекладознавство, мовознавство, педагогіка. Наукові записки факультету романо-германської філології. Дрогобич: Коло, 2007. Вип. III. С. 527–529.

50. Galicyjska pieśń ludowa ukraińska w zapisach polskich etnografów oraz kompozytorów XIX wieku // Głos nauczyciela. Drohobycz, 2007. Nr 11–12 (63–64). S. 35–37. – Співавтор: А. Nymyłowycz.

51. Zakochany w słowach... (O R. Ulickim) // Głos nauczyciela. Drohobycz, 2007. Nr 11–12 (63–64). S. 38. – Співавтор: М. Zymomya.

52. Методичні засади музичного виховання та їхній зміст на сторінках періодичних видань у Закарпатті (1919–1939) // Молодь і ринок. Дрогобич, 2007. № 5–6 (28–29). С. 146–149.

53. Життя листочки зів'ялі [Некролог: Юрій Зимомря] // Слово. Дрогобич, 2007. 19 грудня. № 17–20. С. 3. – Співавтор: О. Дорофтей.

54. Зимомря Микола Іванович // Енциклопедія Закарпаття. Визначні особи ХХ століття. Ужгород: Гражда, 2007. С. 136. – Співавтор: І. Хланта.

55. Замість квітів... Некролог: Юрій Зимомря [Співчуття М. Зимомрі з приводу смерті брата Ю. Зимомрі] // Трибуна. Ужгород, 2007. 20 жовтня. № 77 (469). С. 3. – Співавтори: А. Дурунда, В. Грабовський, О. Дорофтей, І. Король.

56. Фольклор та його роль у музичному вихованні на матеріалі «Співаників» (1919 – 1939 рр.) // Олександр Галич – особистість, учений, громадянин: Збірник наукових праць, присвячених 60-річчю О. Галича / Упор. О. Горошкіна, В. Фоменко, І. Савенко. Луганськ: ЛНПУ, Знання, 2008. С. 208–216.

57. Місце репертуару у музичному вихованні (Закарпаття, 1919–1939) // Початкова школа. Київ, 2008. № 6. С. 44–46.

58. Там, де нема болю – за межею Вічності (Некролог. Ю. Зимомря) // Гуманістичний вісник – 2008 / Шеф-редактор: Б. Трач; редколегія: Ю. Ковалів, С. Дністрова, І. Зимомря. Львів: НВФ «Українські технології», 2008. С. 437–438. – Співавтори: Б. Трач, А. Дурунда, В. Грабовський.

59. Сутність освітньої практики у музичному вихованні Закарпаття (1919–1939 рр.) // Молодь і ринок. Дрогобич, 2008. № 7–8 (42–43). С. 97–101.

60. Співзвучність із часом (До 30-річчя творчої діяльності камерного оркестру Закарпатської обласної філармонії) // Культурологічні джерела. Ужгород, 2008. № 3. С. 29–31.

61. Пісенна стихія народу. Слово про творчість Гафії Зимомрі // Гафія Зимомря. Бойківські наспіви. Серія: Духовна спадщина Бойківщини / Упорядкування: О. Німилевич, О. Юрош; запис текстів: М. Зимомря, Г. Дем'ян, В. Кобаль. Дрогобич: Посвіт, 2008. Вип. 1. С. 4–36.

62. Допоки день у пам'яті не згас (Некролог: Стефанія Німилевич) // Вільне слово. Дрогобич, 2008. С. 12. – Співавтори: Л. Сікора, В. Грабовський, І. Мацьків.

63. Час і живі (До річниці від смерті Юрія Зимомрі) // Вільне слово. Дрогобич, 2008. 2 жовтня. № 40 (308). С. 12.

64. Час і живі (Про Юрія Зимомря) // Ужгород. Ужгород, 2008. 11 жовтня. № 43 (509). С. 10.
65. Зимомря Гафія Василівна // Українська музична енциклопедія. Київ, 2008. С. 149. – Співавтор: В. Грабовський.
66. З історії музичного виховання на Закарпатті (1919–1939 рр.): невідоме про діяльність Ужгородської музичної школи Софії Дністрянської // Освіта Закарпаття. Ужгород, 2009. № 9. С. 105–108.
67. Непроминальний спадок. Слово про Степана Спеха // Слово. Дрогобич, 2009. 22 травня. № 46–50. С. 8. – Співавтори: М. Зимомря, І. Зимомря, О. Зимомря, Я. Радевич-Винницький, О. Дорофтей.
68. Його життя – вічний чин [Пам'яті Йосипа Терелі] // Вільне слово. Дрогобич, 2009. 3 вересня. № 36 (356). С. 9. – Співавтори: М. Зимомря, І. Зимомря, О. Дорофтей.
69. Слово, сповнене правдою [Рец. на кн. : Володимир Корнійчук. Роздуми про театр, музику, літературу] // Освіта України. Київ, 2009. 1 грудня. № 89 (1069). С. 5. – Співавтор: М. Зимомря.
70. Наспіви сумного голосіння: слово про Степана Спеха // Гуманістичний вісник – 2009 / шеф-ред. : Б. Трач; редкол. : Ю. Ковалів, С. Дністрова, І. Зимомря. Львів, 2009. С. 547–549. – Співавтори: М. Зимомря, І. Зимомря, Б. Трач.
71. Слово про Йосипа Терелю: затихли його дзвони // Свобода. Нью-Йорк, 2009. 27 листоп. № 48. С. 22. – Співавтори: М. Зимомря, І. Зимомря, А. Дурунда.
72. Світле ім'я Вчителя [Рец. на кн. : Учителі зі світлим ім'ям Надія. Ужгород: Гражда, 2009. 260 с.] // Культурологічні джерела. Ужгород, 2009. № 2 (6). С. 44–46.
73. Відтепер назавжди з Україною // Літопис Бойківщини. Самбір, 2010. Ч. 1/78 (89). С. 35. – Співавтор: М. Зимомря.
74. Музичні перехрестя Юрія Філоненка // Галицька зоря. Дрогобич, 2010. 14–15 червня. № 64 (13063). С. 3. – Співавтор: О. Німилович.
75. Музичні перехрестя Юрія Філоненка // Володимир Великий. Володимир-Волинський, 2010. 10 червня. № 23. С. 4. – Співавтор: О. Німилович.
76. Зимомря Микола Іванович // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2010. Т. 10. С. 580–581. – Співавтор: В. Грабовський.
77. Моделювання освітнього процесу: рівень визначення якості // Особистість на тлі епохи. Науковий збірник на пошану професора Любомира Сеника / За ред. : М. Зимомря, П. Іванишин, І. Зимомря. Дрогобич: Посвіт, 2010. С. 111–121. Співавтор: Р. Круль.
78. Коли дзвони не грали... [Про спорудження пам'ятника Пауліні Трембуляк у місті Зборів] // Жива вода. Трускавець, 2010. Грудень. № 12 (190). С. 15.
79. Микола Іванович Зимомря. 65-річчя від дня народження вченого, громадсько-го діяча // Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік. Ужгород: В-во В. Падяка, 2010. С. 374–383. – Співавтори: М. Баяновська, О. Ломперт.
80. Дві долі на перехресті слова й музики // Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення. Збірка статей, есе про музичну культуру Закарпаття. Вип. другий / Упоряд. Л. Мокану. Ужгород: Карпати, 2010. С. 418–425.
81. Парадигма перекладознавчої спадщини Івана Франка та її сутність у контексті суспільно-гуманітарних наук ХХІ століття // Іван Франко і парадигми соціально-гу-

- манітарних наук початку XXI століття : матеріали Всеукр. наук. конф. «Нагуєвицькі читання – 2009». Дрогобич, 2010. С. 190–194. – Співавтор: М. Зимомря.
82. Місце музичного виховання в освітньому процесі: роль традиції // Шлях духовності. Науковий збірник на пошану Петра Фещенка / За ред. проф. В. Скотного, проф. М. Зимомрі. Дрогобич: Посвіт, 2011. С. 133–143. – Співавтор: О. Німилович.
83. Мереживо різдвяних коляд // Культурологічні джерела. Ужгород, 2011. № 1 (13). С. 13–14.
84. Rola wychowania muzycznego w porociesie edukacji: tradycja w dialogu i perspektywie // Horyzonty rozwoju edukacji w dialogu i perspektywie / Red. naukowci: A. Karpińska, K. Borawska-Kalbarczyk. Warszawa: Difin SA, 2011. S. 181–191. – Співавтори: М. Зымомря, А. Нимыловыч.
85. Ювілей камерного оркестру // Культурологічні джерела. Ужгород, 2011. № 2 (14). С. 33–34.
86. Неповторність стилю Іштвана Мартона. До 90-річчя від дня народження // Календар «Просвіти» на 2013 рік / Укладачі: П. М. Федака, П. П. Федака. Ужгород, 2013. С. 130–132.
87. Щастя від співу. Слово про Марію Зубанич з нагоди її ювілею // Календар «Просвіти» на 2014 рік». Ужгород, 2014. С. 122–124.
88. Світло мученика – Франковими словами // Слово. Дрогобич, 2014. № 2 (58). С. 24–25. – Співавтор: о. Василь Вербицький.
89. У вінок пам'яті Якова Гудемчука // Франковий край. Дрогобич, 2014. 6 червня. № 21 (31). С. 8. – Співавтор: Максим Кириленко.
90. До питання музичної інтерпретації поезії Дмитра Павличка в пісенній творчості Володимира Івасюка // Життя зі словом. Ювілейний збірник на пошану доктора філологічних наук, професора Миколи Ткачука / Упорядкування: М. Зимомря, І. Зимомря, О. Ткачук. Тернопіль-Дрогобич: Посвіт, 2014. С. 348–352. – Співавтор: О. Німилович.
91. На перехресті світів. Слово про Василя Марка // Франковий край. Дрогобич, 2015. 19 черв. № 23 [84]. С. 7. – Співавтори: М. Зимомря, Л. Сенік, М. Ткачук, І. Добрянський, І. Зимомря, Л. Сікора, Є. Ракочі, І. Хланта, І. Швед.
92. Знак доброї традиції (Рец. на кн. : Життя зі словом. Ювілейний збірник на пошану д. ф. н, проф. Миколи Ткачука. Дрогобич, 2014) // Літературний Тернопіль. Тернопіль, 2015. № 2 (63). С. 67–68. – Співавтор: О. Німилович.
93. Юрош О. Імена, які залишаються з живими: Богдана Сивохіп. Світло земного болю // Франкова нива. Альманах. Вип. 6 / За ред. М. Зимомрі, Б. Завідняка. Ужгород: ТІМПАНИ, 2020. С. 690–692. – Співавтори: О. Зимомря, М. Зимомря (за підписом: Микола Голятинець).
94. Юрош О. Wychowanie do wartości. Pedagogiczny wymiar idei franciszkańskiej i ignacjańskiej // Ліцей професійний: контекст освіти та виховання. Науковий збірник на пошану Василя Маринця з нагоди 70-річчя заслуженого працівника освіти України / Упорядув. проф. І. Зимомрі, проф. Я. Гжесяка; передм., заг. ред. проф. М. Зимомрі. Ужгород: ТІМПАНИ, 2020. С. 312–328. – Співавтор: М. Плускота.
95. Ціннісно-орієнтаційний концепт сприйняття здобувачами освіти творчості Яреми Оленюка // М. Небелюк, О. Хемич, І. Валага. Ярема Оленюк: життя і творчість

заслуженого художника України / За ред. проф. М. Зимомрі. Борислав: «РІК», 2020. С. 40–43. – Співавтори: М. Небелюк, М. Зимомря.

96. Пам'яті Василя Зимомрі // Новини Закарпаття. 2021. 6 лютого. № 5 (49917). С. 2. – Співавтори: В. Пилипчинець, А. Дурунда, Й. Фиштик.

ЛІТЕРАТУРА ПРО ЖИТТЯ ТА ТВОРЧІСТЬ

97. Кемінь В. Музичне виховання та спектр його виховання (Післямова до монографії) // Олена Юрош. Музичне виховання в Закарпатті: контекст освітнього процесу. Дрогобич, 2007. С. 192–194.

98. Зимомря М. Олена Юрош // М. Небелюк, П. Берко, О. Хемич. Фаховий медичний коледж: науково-методичний центр міста Борислава. Львів, 2021. С. 126–165.

99. Зимомря М. Візерунок життєвих стежин. Ужгород, 2018. С. 200, 294, 388, 402: О. Юрош.

100. Зимомря Микола, Зимомря Іван, Зимомря Мирослава. Непроминальні чесноти. Слово про Олену Юрош // *Rozwój nowoczesnej edukacji i nauki – stan, problemy, perspektywy*. Tom X: *Efektu uczestnictwa w rozwoju nauk i edukacji na odległość* / [Red.: J. Grzesiak, I. Zymomrya, W. Plynyskiy]. Konin – Uzhorod – Chersoń – Kijów: Poswit, 2021. С. 31–35.

101. Wyraży współczucia prof. dr. hab. Mykole Zymomya, prof. dr. hab. Iwanowi Zymomrya w trudnym czasie po śmierci Córki i Siostry Heleny // *Głos Koszaliński*. Koszalin, 2021. 22 marca. Nr 67 (4311). S. 4.

102. Бендик М., Гаваньо І., Завідняк Б., Сікора Л., Сікора М., Грабовський В., Німілович О., Гошовський Я., Кирій В., Хомин Я., Сікора О., Павлюк С., Зубрицька І., Баган О., Іванишин П., Пограничний В. Пам'яті Олени Юрош // Франковий край. Дрогобич, 2021. 19 березня. № 4 (358). С. 8.

103. Скотна Н., Кучма Т., о. Паньків І., Сікора М., Кравець М., Фиштик Й., Завідняк Б., Пастух Р., Гжесяк Я., Німілович О., Грабовський В., Дурунда А., Яким С., Шимко І. Березневий сніг на печалі. Слово про Олену Юрош // Галицька зоря. Дрогобич, 2021. 15 квітня. № 16 (42). С. 2.

104. Мушинка М., Скотна Н., Кучма Т., о. Паньків І., Сікора М., Кравець М., Фиштик Й., Завідняк Б., Гжесяк Я., Німілович О., Грабовський В., Густі В., Дурунда А., Яким С., Шимко І. Все знайоме до болю... Слово про Олену Юрош // РІО. Ужгород, 2021. 27 березня. № 12 (1197). С. 15.

Розділ 2

Микола ЗИМОМРЯ

ПРОПАМ'ЯТНЕ

ОЛЕНА ЮРОШ

(26. 04. 1971 + 10. 03. 2021)

Світлій пам'яті НЕЗАБУТНЬОЇ ДОНІ ОЛЕНКИ

Батьки

***

Сокровенні записи щоденникового характеру. Вони націлені на родину, дітей і, зокрема, доню Оленку, охоплюючи час різних років. Спонука виокремити її з-поміж інших пов'язана з драмою, що сталася 10 березня 2021 року. Тоді Олена Юрош (26. 04. 1971 – 10. 03. 2021; уроджена Зимомря) відійшла за межу Вічності... Записи важко читати без розуміння сутності пережитої біди. Годі оминати ці тексти, що засновані на життєвій правді і засвідчують яскраві грані особистості св. п. Оленки. Ось, наприклад, деякі з них.

***

(22. 04. 1980 – Ужгород)

Сенс поняття

Бувають біологічні дні народження. Бувають і «придумані» з якихось суб'єктивних причин... В Оленки Зимомрі – особливий день: може святкувати двічі! На виданні «Краткий музыкальный словарь» (автор А. Довжанский; Л., 1964) я написав: «Золотій Оленці на щастя. Донечці від Татуся. 22. 04. 1980» (епітет «золотій» мені видався банальним і я рішуче вніс зміну – дорогий!). Адже, сенс поняття стає вагомим на відстані літ...

(23. 04. 1980 – Ужгород)

Трійця метеликів

Вчора Оленка була напрочуд веселою! Трійця метеликів (тобто Оленка та її сестрички Оксанка та Анка – донечки мого брата Івана) буквально літала з

кімнати в кімнату! Примітний дарунок з автографом: «Дорогій Оленці в день народження від сестричок Анки та Оксанка, Ужгород, 22. 04. 1980 р. ». Чому примітний? Бо подарували не ляльку, а справжній скарб – книжку «Казки про тварин» (К., 1979, 576 с.) із серії «Українська народна творчість» (капітальне упорядкування Івана Березовського, якого я пізнав кілька літ тому зовсім випадково!).

(23. 06. 1980 – Ужгород–Кушниця)

Примруживши очі

Знову відвідав Ольгу Рішаві. Живе тяжко. Хатинка з одного боку «присіла» так, що один її куток завжди в темряві – рай для щурів... Та господиня, тобто мужня поетеса, навчилася з ними жити в повному «порозумінні». Коли раптом один великий щур з ясними очима «приплив» на видноту, я окляк... Натомість господиня абсолютно спокійно промовила до щура: «*Nau ab, mein lieber... Wir haben doch Gäste!*». І той спокійненько повернувся в темряву, ледве піднявши довгий хвіст... Отак буває, коли не діє «теорія чистого розуму» за Кантом... Поетеса декламувала кілька віршів із збірки «Голуба мандрівка» (Ужгород, 1979), запитуючи, як то звучить українською мовою в перекладі Петра Скунця. Я запевнював її, що читач збагатиться її думками саме в Петровій інтерпретації. Вона запитала про моїх діточок і написала для них на згаданій збірці: «*Für Olenka und Mirosja zur herrlichen Erinnerung von Olga Iwanowna Rischawy. 23-06-1980*». Я відходив і мимоволі повернув мій погляд, де сидів, примруживши очі, великий щур... Він був ситий, бо неподалік від нього була тарілка з їжею. Мабуть, тут і є розв'язка, чому він став фактично «свійським» у межах окресленого простору в темряві! Я мимоволі шептав цю строфу двома мовами:

Bist du müde, lass die Seele
Leuchten doch mit warmem Schein,
Mögen es auch zarte Funken
Eines kleinen Lichtes sein
(Ольга Рішаві)

І коли в чуттях утома –
зацвіте в твоїй журі
тиха іскра невідома,
вірна посестра зорі
(Петро Скунець)

(02. 07. 1980 – Ужгород)

З поезією Іванни

Нині побували в нас знані художники – Надія Кирилова та Петро Гулин. Славне подружжя: вона – етнічна росіянка, але стала україркою (що рідко буває!). Вони пречудово прочитали поезії Іванни Блажкевич, власне, в мистецькому оформленні збірки «Чи є в світі що світліше?» (К., 1977). Після вечері (вареники із сиром) вони подарували нашій Оленці книжку з дарчими словами: «Маленькій Оленці на радість і щастя. Петро Гулин, Надія Кирилова. 2. 7. 1980 р.». Дасть Бог, що доня Оленка – із глибокими оченятками – буде, за спостереженням Петра, «мисткинею»...

Р. С. А згодом, 1 вересня 1980 р., я дописав на третій сторінці вислів для синочка Іванка: «А це – для Іванка, хоч звеселити дитсадочок – то все попере-ду... Татусь Микола. 01. 09. 1980», що слід розшифрувати словами поетеси з поезії «У дитячому садку» таким чином:

«Наш Іванко в дитсадку –
Як барвінок у вінку,
І навколо нього друзі –

Як весною квіти в лузі.
Завели швидкий танок,
Звеселити дитсадок»...

(14. 07. 1980 – Ужгород)

Липневі громи

Вчора був моїм гостем Іван Мегела. Я уважно прочитав подарований ним журнал «Всесвіт» (1980, № 5), звернувши увагу на матеріал «З архіву Олександра Корнійчука» (с. 195–201). Загалом рубрика «Україніка» в цьому номері фактично пов'язана з цим драматургом (1905–1972). «Хтось» з київських друзів мені оповідав про нього щось незвично прикре... Впало в око спостереження, власне, враження вірного сталінового паладина від 12 липня 1935-го про перебування в Лондоні 11. 07. 1935-го (!): «Інерція рухає життям, а не вибух енергії народу. Капіталістична олігархія скажено бореться за збереження інерції...». До слова, 12 липня автор пропагандистських п'єс («Фіолетова шука» (1928), «Загибель екскадри» (1933) милувався краєвидами Копенгагена... Чи вибухали тоді «енергією» липневі громи? Треба б пошукати в листах Івана Микитенка, який був поруч... З України учасниками Конгресу*, окрім Корнійчука та Микитенка, були ще Павло Тичина, Петро Панч. Ой, липневі громи – стоп-кадр! Вони блискали, розколювали небокрай, освітлювали нічну пору 25 липня 1970-го, коли в ужгородському ресторані «Київ» пливло дійство – мое весілля... А вранці пливло спокійно й розважливо липневе сонце, пророкуючи Одарці та мені щасливе ясновіконце! Ніби співало: лишень тобі-тобі, світлих літ, далєбі! І минуло десять літ... Хто приносить радість, як ранній май? Туди-туди, в ошатний край: Оленка та Мирося! Нехай! Може, ще судить Доля із-за хмар – для Трійці – незнане ім'я в ДАР! Бо ж мусить рухати життям не інерція, а «вибух енергії»! Хто це стверджував? Не скажу.

Примітка редактора. *Йдеться про Всесвітній антифашистський конгрес оборони культури в Парижі.

(16. 08. 1980 – Ужгород)

Серпневе світло над провулком

Відбулося дійство, в якому брали участь Іван Маргітич та Микола Желтвай... А опісля дійства – урочистий обід в честь народженого... Я запропонував усім присутнім гостям полишити знаки присутності на «нейтральній» книжці, якою мені видавалося видання: «Kornej Tschukowskij. Das Wunderbuch. Moskau, 1978». Тобто: Корней Чуковский. Книга чудес (М., 1978). Першим вписав Степан Бобинець, власне, як хрещений батько: «Іванку! Всі, хто сьо-

годні 16 серпня 1980 року зібрався у Твої мамки, Татка, сестричок, бажають Тобі багато щастя і радості, бути завжди здоровим і веселим. Рости на втіху й радість своїй родині, всім нам – С. Бобинець». А відтак попливли автографи, яким ціни нема... Зимомря – Бабка Голятинська, бабка Христина, дідик Іван Льтьо, Гізела Зимомря, Іван Зимомря (стрий Іван), Оленка Зимомря, Мировся Зимомря, стрий Федір, Олександр Герзанич (названий батько), Маргарита Герзанич, Маринка, Наталка, Вася Товтини, Віктор Копинець, Одарка Худанич – Черешня, тітка Оля, Петро Гулин, Оксанка Зимомря, Одарка-мамка, Микола-нянько...

Олександр Руденко-Десняк дописав: «Щасливий будь, Іванку!». Таким видався святковий день в серпневому Ужгороді. Все засвідчувало: світлим мусить бути майбуття в сина Івана!

Примітка редактора. Як виявилось, тут значиться єдиний автограф моєї бабусі з Голятина – Гафії Зимомрі (1919–1995).

(12. 12. 1984 – Берлін)

Запахло снігами

Що й казати, коли Фрідгільде Краузе пише російською мовою свій дарчий напис: «Дорогой Николай Иванович – в знак благодарности и сердечной дружбы передам Вам этот маленький список Ваша Фридель Краузе. Берлин, 12. 12. 1984 г. ».

Ой, запахло снігами – липи схилилися на вулиці Унтер ден Лінден.

*Йдеться про відбитку бібліографії опублікованих праць: «Bibliographie der Veröffentlichungen von und über Friedhilde Krause». Цікаві відомості вона повідомила мені про Вука Караджіча та особливо про Ludwig Heinrich von Jacob як вченого в стінах Харківського університету(1806–1816), батька Талвій,** який цікавився звичаями українського народу.

*Назва центральної берлінської вулиці – Unter den Linden, тобто «Під липами».

**Talvj – Therese Albertine Luise von Jacob (26. 01. 1797–13. 04. 1870), Herausgeberin und Übersetzerin der Volkslieder der Serben in zwei Bänden (1825–1826). Заслугами Талвій як славістки захоплювався проф. Едуард Вінтер, мій незабутній опонент в 1972 році. Тому й не дивно, що ґрунтовна стаття Фридель Краузе опублікована саме в Ювілейному збірнику на пошану Едуарда Вінтера: «Therese Albertine Luise von Jacob-Robinson (Talvj) 1796–1876. In: Wegbereiter der deutsch-slavischen Wechselseitigkeit. Eduard Winter gewidmet. Berlin, 1983». Маю вказане видання – дарунок від проф. Гюнтера Розенфельда*, друга мого знаменитого опонента... А ще придбав в Лейпцігу збірку сербських народних пісень, зібраних Вуком Караджичем: «Serbische Volkslieder. Gesammelt und herausgegeben von Vuk Stefanovic Karadzic. Aus dem Serbischen metrisch übersetzt von Talvj. Ausgewählt und mit einem Nachwort versehen von Friedhilde Krause. Leipzig, 1980».

Примітка редактора. * На книжці є автограф Гюнтера Розенфельда, опублікований вперше в збірці «Візерунок життєвих стежин» (с. 115). Наприкінці збірки (с. 264) є запис Миколи Зимомрі олівцем: «Неодноразово спадала думка про цю книжку, коли 5–13 серпня 2010 року милувався краєвидами острова Крк, що побіля міста Зень, а також у містах Задар та Загреб. Ми були всі разом щасливі: Одарка, Оленка, Славчик, Владислав і я... На щастя, легковик «Форд» витримав! Все ще згадували про нечувані муки, що довелося пережити на українському кордоні від 4 серпня 2010 р. з вини молодого зухвальця. * 12. 08. 2010, Чаковець». Своєрідним генератором нашої поїздки була Оленка, яка буквально повсюди встигала... Їй дуже пасує ім'я Олена. Може, тому я понадвечір якось промимрив:

«Ой, зелена полонина,
Зелена, зелена.
Я би на ній вівці не пас,
коли б не Олена».

Цю коломийку часто співала моя Матуся Гафія.* В збірці «Візерунок життєвих стежин» (Ужгород, 2018) згадані «муки», описані в записі від 4 серпня 2010 р. (с. 310).

(01. 03. 1986 – Ужгород)

Кицька й мишка

Нині відбувся звітний концерт випускників Дитячої музичної школи № 1. Серед них – наше сонечко – Оленка, яка пречудово вигравала мелодії на кшталт «кицька і мишка»... Великий зал філармонії був приязний юних виконавців. Зрозуміло, матуся була в хвилях щастя, бо то – Одарчина заслуга також... Над фортепіано зі стіни «дивився» напис: «КПСС» (із вирізаних, звісно, з червоного паперу чотирьох літер). Збереглося й фото: Оленка натхненно грає, притопчуючи правою ніжкою... Немовби відлякує мишку...

(02.02.1989 – Ужгород-Голятин)

Радість на всіх

Важко повірити: вся родина в селі Голятин! Матусі моїй виповнюється нині 70! Присутні веселяться: Іван Ільтьо, дідусь Іванка, Христина Ільтьо (Бабурнич), бабуся Іванка, чотири брати Василь, Іван, Федір (в ролі господаря), а один брат Юрко відсутній на святі 70-річчя Великої Матері, бо він далеко: в місті Ніамей, столиці Республіки Нігер; звідти й надіслав вітання. Побіля Одарки тулиться тріо: Оленка (всюдисюща: подає тарілки, встигає грати на фортепіано і співає!); Мирославка милим поглядом оглядає те, що красиве; Іванко – в роздумах: то озирнеться на бабусю-Ювілярку, то вслухається в солоспів бабусі Христини, хоч, як правило, вона вступає в свою партію після того, як розпочне співати своїм нечувано благим голосом дідусь Іван... (улюблені пісні «Три поради», «В кожного є юні мрії», численні бойківські та лем-

ківські...). Поруч біля брата Федора його сини Іван, Василь та донечка Лідуся; моторна Світлана, сумлінна Федорова невістка, яка допомагає Марії, Федоровій дружині... Магуся весела, бо то – «заклик» Василя Кобаля, який виконує особливу роботу – знімає відеофільм. Він – досвідчений модератор зйомки: то припрошує згадати якусь життєву подію, то наполягає – «Заспівайте пісню з молодих літ, будь ласка!». Оленка у білому вовняному сведрі (на плечах жовте пальто) неповторно грає на фортепіано, ніби провокуючи настрійний струмінь для співу! Одне слово, казковим видалося свято Родини, яку «демократично» очолює Ювілярка. Сидить на дивані: голівка покрита білою хусткою, ноги – в білих вовняних шкарпетках і... раптом то розповідає про пережите, то несподівано заспіває (я встиг дещо записати!)... То продовжує якусь думку, почуту з діалогу між сватом Іваном та сином Василем... Що й казати? Я був щасливий. Може, тому мої виступи були такі ніякі... Та головне – радість відвідала усіх, хто відвідав славу Гафію Зимомрю в селі Голятин! Навіть образ Пресвятої Діви Марії, що «дивився» зі стіни, висвітлював благодать!

Примітка редактора. Відеофільм зберігся завдяки Миколі Зимомрі, який за допомогою Адама Кишка (2.4.1934) своєчасно переніс змістове наповнення на твердий диск. Щоправда, там помилково вказана дата зйомки від 2 лютого 1999 р. (правильно: 02.02.1989).

(26.04.1991 – Ужгород)

Зацвітуть квітки для Оленки

Що шукав, то й знайшов... Це – слова Олександра Олеся про весну, яку уособлює Оленка:

«Скоро сонечко пригріє,
Потечуть струмки,
Темний гай зазеленіє,
Зацвітуть квітки».

Вони містяться в книжці «Веселка. Антологія української літератури для дітей в трьох томах. – Т. 1. – К., 1984, с. 519). До речі, цінне видання подарував мені брат Юрко 14 серпня 1985 року; звісно, таке видання свідчить про його духовні запити!». А я дарую далі – Доньці Оленці, яка любить слово, хоч музика й перемагає (під знаком Ювілею!). Звідси – моє побажання: нехай музика супроводжує її мудре слово! З любов'ю Татусь Микола. 26.04.1991 р.». Отже, зацвітуть квітки для Оленки...

(22. 04. 1991 – Ужгород)

Книжка-символ

Серце танцювало, очі зоріють, коли пишу ці слова: «Дорогий Донечці Оленці, яка для мене є казковим Сонечком: щирим, добрим й надійним. Щастя Тобі, моє Сонечко! Нехай допомагає Тобі великий Шуберт у сполучі з Бетго-веном та нашим Задором! Від серця татусь Микола. 22. 04. 1991, Ужгород».

В дарунок книжка-символ: László Fábian. Wenn Schubert ein Tagebuch geführt hätte... Stuttgart-Zürich, 1967...

Р. С. Та мій автограф – не перший... Один з перших, якщо не перший, належав Надії Кирилової та Петру Гулину.

Примітка редактора. Див. запис від 2 липня 1980 р.

(01. 06. 1995 – Слупськ)

Ланцюг побажань, як сонце в лісі

Написав лист зі своєрідним ланцюжком побажань: «Дорогий мій Синочку Іванку! Вітаю Тебе з днем Дитини від імені Мамки, Оленки, Миросі та «від себе особисто» (як казали в часи Льоньки, коли сей останній грізний генеральний секретар «привітав» Тебе в день Олімпіади як Олімпійця 19 липня 1980 року)... Щастя Тобі, світла Доле! Завершується Твоє казкове дитинство й починається дзвінка юність, що означає Твою зрілість, за якою надійде щасливе життя! Цілую – Твій нянько Микола (з додатком винагорода в злотих)... Слупськ, 1. 06. 1995».

Р. С. Текст написано на фотографії «Сонце в лісі», яку я зробив в околицях Слупська...

(19. 04. 1996 – Ужгород)

В обгоні

Ужгородський замок виглядає урочисто... Камені промовляють: 350 літ тому тут ухвалена Ужгородська унія. З Іванком ми завітали на виставку художніх робіт вибраних митців. Тут і зустріли подружжя Віру та Богдана Томашевських. Було що оглядати. Було чим радуватись. Життя – прекрасне, що і постає дивним у нинішніх обставинах... Нанизалась на нитку думки поезія Андрія Малишка:

Міняється земля, вітри й світи в обгоні,
А я сто сот віків плекаю таїну,
Бо діти виростуть візьмуть цвіт в долоні,
Щоб матерям своїм прикрасить сивину...

Я мимоволі глянув на Іванка: він – вже вище від мене! І хай так буде і в майбутньому! Жаль, що нема з нами Оленки! Її захопленню (передусім від цвітіння!) не було б межі! Та все в обгоні!

(17. 06. 1996 – Ужгород)

День, сповнений тривоги

Який день?! Я в лікарні... Іванко має випускний... Одарка має клопоти; якийсь негідник наїхав легковиком на тротуар і збив її з ніг!... А тут – божа радість: Оленка народила внука! Таке переплетіння барв! Понад вечір задощило. А це означає: дощ на сіножать – це Божа благодать... Отже, внук матиме

благодатну стежину в життя! Дай то, Боже! Його батько Владислав Юрош (16.07.1955) сповнений щастя (з Оленкою побралися 16 вересня 1995 року). Зворушливий момент проситься на христосування! Намалювати б озолочені сонцем образи! Назвавшись бойком, терпи!

(18. 08. 1996 – Ужгород)

Оленка-учениця

Дивом зберігся «Щоденник» Зимомрі Оленки, учениці 2-го «А» класу школи-інтернату м. Ужгород. Йдеться про 1919–1980 навч. рік. Я знайшов його під дахом хатинки в с. Кам'яниця. Туди вивіз 1981 року масу книжок, сподіваючись, що тут знайду спокій для праці. Та, як каже прислів'я: чоловік планує, а Бог керує... Не один раз «безхатченками» розламувалися двері, вікна, навіть піч розібрали, зірвавши «шпор»... Одне слово, мої плани сіли «в аероплани»... Віднайшовши 18 серпня 1996 року цей документ, я прочитав, те, що було написане мною давно: «Щоденник» сумлінної дитини! Я впевнений: Оленка буде носієм наукової думки! Ужгород, 22. 04. 1981».

(02. 07. 1999 – Кошалін)

Бурхливий дощ

Таке враження, що вулиця БОВІД (11/94) напевно увійде в хроніку добрих подій, що мені судилися на теренах Польщі. Так, нині я в моїй кімнатці приймав проф. Поморської медичної академії (Щецін) Івана Королівського*. Я зустрів знаменитого лікаря-ортопеда в домовленому місці неподалік від української церкви і запросив в мою скромну обитель «попід небесами» (адже мій поверх ніби нагинається до землі, коли сильний вітерта бурхливий дощ!). Добродій розповів мені багато цікавого з історії українських громад в Щеціні, Гданську, Слупську, Кошаліні... Того матеріалу вистачило не для одного твору Анрі Барбюса, якщо б творець роману «Вогонь»,** що містить «Щоденник одної чоти», володів українською... Відрадно, що мій гість подарував мені «Лікарський збірник» (з Нової серії, т. 5), власне, Біобібліографічний довідник «Українські лікарі» Павла Пундія (кн. 2; Лікарі діяспори та їх діяльність для рідного краю). Львів-Чікаго, 1996. 448 с.) з такими словами: «Я щасливий, що спіткав п. Професора М. Зимомрю. Кошалін, 2. 7. 1999. І. Королівський».

Примітка редактора. *Іван Королівський (20.05.1934 – 17.05.2012). **На київському виданні: Анрі Барбюс. Вогонь (1969; переклад з французької – Миколи Терещенка) міститься автограф: «Дорогим Донечкам Оленці та Мирославі! Дорогому сину Івану – нехай вогонь для натхнення палахкотить і не гасне! Татусь Микола, Ужгород, 30. 12. 1996».

(16. 09. 2000 – Ужгород)

Скупий зміст

Оленка прочитала моє писаннячко «Рятівник» (написане 28 травня 2000 року в Кошаліні) і повторила моє улюблене словечко: «Молодець!». За зізнан-

ням Оленки, «хоч зміст скупий, а справляє враження...». Після такої високої оцінки мені самому захотілося ще раз прочитати... те, що переписав тут з денника...

Рятівник

Тяжкий сон огорнув мене. А все ж він не вимкнув уяву, з якої то виринав, то губився якийсь образ, власне, з чітким окресленням образу Рятівника. Останній нагадував Вічного Пророка Тараса Шевченка.

***

Мутін був грізним. Грізним був Мутін. Завжди однаково грізним. І всі, кого він допитував, про це добре знали.

– Це ти писав? – грізно питав мене Мутін.

Це запитання спричинило різке серцебиття, бо ж я одразу пізнав листок з мого денника «Шматок відірваного».

– Так, мимоволі твердо й категорично відповів я, дивлячись «гіпотенузою» на Мутіна.

– Да-а-а, розумієш, ось тут написано: «Мені однаково, чи буду Я жити в Україні, чи ні...». Да-а-а, чому ж тобі не подобається советська влада, якщо ти так пишеш?

– Я тільки переписав...

– Да-а-а, це вже цікаво для нас. Від кого ти переписав? Відповідь має бути чесною з усією щирістю молодого человека. Відповідай і ти вільний, розумієш?

– Це написав Тарас Шевченко...

– Да-а-а, розумієш, неужелі? І легенько звернувся до свого підлабузника, що стирчав біля товарища майора:

– Алексей, розшукай в бібліотеці «Кобзар». Ти ж хохол і розумієш, що до чого...

...Минуло кільканадцять хвилин, що вартували нічну пору... І ось, нарешті, вбігає «хохол» з невеликою книжкою з відомою на весь світ назвою «Кобзар». Твердо ступаючи, гукнув Мутіну:

– Так, це речення написав Шевченко!

...Да-а-а, розумієш... Наступила міцна мовчанка і грізний Мутін завершив свій монолог:

– Ти – вільний. І не потрапляй мені більше на очі.

***

Таким чином, дух великого Кобзаря порятував мене від нічної темряви. Вона пливла за вікном третього поверху того будинку, звідки дорога вела не одного уродженця Срібної землі на Колиму... Омитий сонцем світанок набирав сили! Але відтоді я нікому не показував моє писання – урок на все життя!

(30. 06. 2000 – Кошалін)

Листовна опіка

Оленка переказала мені лист від 29 червня 2000 р., який урочисто вручила мені її «команда»: «Привіт, Татку! Сталася нагода написати Вам листа, бо Мамка з Іванком їдуть до Вас. Славчик (артист) теж всією душею прагне до Польщі, має бажання відвідати Вас, але, коли кажу, що і ми поїдемо на море, тоді трошки заспокоюється. Так, Н. Товтин*зробила Славі путівку у Миколаїв, тобто в Очаків, санаторій, і кажуть, що гарне місце. Так, що цього року ми маємо змогу відпочити разом і збираємося скористатися цією нагодою, бо хто його знає, чи ще поталанить. Зараз профспілки зникли і з путівками стане важко. Як у Вас справи? Як здоров'я? Організуйте Мамці гарний відпочинок. Домовтеся з мамкою, бо треба зустріти Миросю... У нас все в порядку. Погода, як і життя, перемінна. Славчик передає вітання. Якщо захочете Славчикові щось купувати, то виберіть щось корисне. Цілуємо. Па-па. Всі передають вітання. Оленка. 29. 06. 2000».

* Наталія Товтин, голова профспілки.

(25. 12. 2000 – Дрогобич)

Знак лелеки

Вдалося виконати прекрасну світлинку: внук Славчик виглядає справжнім інтелектуалом! Відкритий погляд світлих очей на світ, чисте личенько, маленький кулачок правої руки легенько підпирає підборіддя... Звісно, я зробив великого розміру знімок і забрав до Кошаліна... Може, Оленка не сподівалася, що її синочок так далеко «поїде». Але, як правдиво світилася Матуся, бо була щасливою, коли довго оглядала образ синочка на стіні в Ченстохові... Боже, коли б родині Богочко дав бодай ще раз знак лелеки...

(19. 07. 2003 – Дрогобич)

Ранковий птах

Надійшла телеграма (картка люкс; Дрогобич Львівської обл., вул. Самбірська, Зимомрі Івану). Зміст засвідчує: її могла написати тільки така багата – на помисли й добрі діла – Людина, як Оленка. Ось, цей лаконічний текст: «Летить ранковий птах привітати у серцях з днем народження Іванка і несе на крилах вітру сонце, радість, щастя, пісню. – Сестра». Мимоволі запанувала в душі світла радість – мати таку Доню, як Оленка-Сонечко, то велике Синевирське озеро з особливих достоїнств!

(22. 05. 2004 – Дрогобич)

Яснить душа веселим...

Гойдається моя радість від того, що Оленка має наукові зацікавлення. З цим переконанням я надписав ще одну книжку (Сірополко Степан. Історія освіти в Україні. Київ: Наук. думка, 2001. 912 с.): «Дорогій Оленці ця книжка

на щастя та добрий настрій її опрацювати... Щиро з любов'ю, Татусь. 22. 05. 2004». Одне слово, яснить душа веселим світлом!

(19. 08. 2004 – Ужгород)

Печаль, як сніг

Перебуваючи в Ужгороді, Микола Мушинка залишив нещодавно для мене в дочки Оленки купку книжок. Мій прятівський друг охоче відвідує славно доню, бо це й корисно й красиво: живе Оленка поруч із двірцем... На щастя, вона вміє підтримати бесіду не тільки з близькими, але й далекими. Це – рідкісний дар! Серед них була і збірка «Розмова з однопумцями». (Прятів, 2004, 158 с.), що присвячена світлій пам'яті проф. Олекси Мишанича (1933–2004). Біля портрета мого земляка – автограф: «Дорогому другові Миколі Зимомрі на добру згадку М. Мушинка. 18.8.2004 р.». Особливо цікаві для мене інтерв'ю з Василем Маркусем, Оленою Рудловчак, Миколою Неврли, Петром Гроцьким, Іваном Бирчаком та Ярославом Шуркалом. Якесь зажура охопила мене. Прагну згадати один рядок з поезії Василя Густі: «Печаль, як сніг, і сніг, немов печаль!...».

(30. 06. 2004 – Київ)

Глибини

День народження Оленки, Мирослави та Івана – завжди навіюють спомини про те, що вдалося пережити чи в радощах, чи тривогах... Може, тому я написав на зворотньому боці роботи, де мене (в пальто) Антон Ковач 4 січня – 14 лютого 1999 р. – вдало намалював олією: «Сину Івану – на щастя усієї нашої Родини. Щиро Микола. Ужгород, 19 липня 2008 р.». Про такий настрій добре й переконливо написав (між рядками збірки «Золоте ябко» (К., 1998) Дмитро Павличко, якого винятково високо шаную:

Заходить сонце. Гасне хмара,
Що жевріла, неначе грань.
І тужить золота флюяра
В глибинах давніх почувань...

До речі, згадка про названу книжку викликала в уяві зустріч з поетом у Варшаві від 21 червня 1999 р. Автор «Золотого ябка» полишив напис на титульній сторінці: «Дорогому Миколі Зимомрі на щастя – Д. Павличко. 21. VI. 1999, Варшава». Оце так, глибини...

13. 11. 2004 – Дрогобич)

Вимір дикції

Два дні тому в дрогобицькій газеті «Вільне слово» опублікований відгук Івана Хланти про книжечку «Джерела одухотвореності» (Дрогобич, Коло, 2004). Наперед маю радість: насамперед це порадує Оленку, попри якої я зна-

чуся співавтором. Я вдячний Оленці за ту спонуку, яка вела і мене до вивершення задуму – написати слово про Володимира Грабовського з okazji його 60-літнього ювілею (друг відзначив 60-річчя 21 листопада 2003 року). Я вдячний Івану Хланті за таку добру оцінку, яка сприятиме Оленці в її подальших пошуках свого місця на дослідницькій ниві... Цікавим для мене є вимір дикції, що зміцнить поступ Оленки йти вперед! Подаю нижче Хлантову рецензію «Коли слово зігриває душу».

***

Часто буває: друг душі поруч. Така думка мимоволі сплила, коли отримав книжечку «Джерела одухотвореності» (Дрогобич: Коло, 2004). Її автори – Микола Зимомря та Олена Юрош подають розлогу розповідь про Володимира Грабовського, його життєвий, творчий доробок та громадську, культурно-освітню діяльність. Скажу відразу, що знаю героя нарису давно, бо голова Дрогобицького відділення Національної спілки композиторів України неодноразово навідувався в місто над Ужем, де брав участь у складі Державної атестаційної комісії музичного училища ім. Д. Задора. Здавалося, знаю людину, проте книжка явила мені численні, не знані мною сторінки як з життєвої хроніки побратима, так і його багатого творчого вжитку.

Видання з'явилося з нагоди, бо 21 листопада 2003 року виповнилося відомому музикознавцю 60 літ. Хотілося б у невеликій рецензії на книжку ширше закріпити бесіду про добру людину. І це – не банальне для нас формулювання. В. Грабовському судилася нелегка доля. У листопаді 1944 року полишився без батькової ласки – сталінські опричники ледь не закатували Семена Грабовського, серце якого зупинилося на каторзі в Сибіру у листопаді 1946-го... Можна тільки уявити собі нелегку долю Семенового сина! Та про це годі писати. Радше назву такі факти, які М. Зимомря та О. Юрош належним чином осмислили, обґрунтували та вперше ввели в науковий вжиток. Це засвідчує й логічно побудована структура книжки. Її відкриває заспів – передмова доктора мистецтвознавства Стефанії Павлишин зі Львова. Слід наголосити, що автори переконливо розкрили образ свого героя, зробили своєрідні «вкраплення» у формі інтерв'ю, що предметно пов'язало розділи книжки: «Світло поступу», «Мозаїка святвечірнього інтерв'ю», «Бібліографія опублікованих праць Володимира Грабовського», «Література про життя і творчість», «Документи та фотографії». Одне слово, з книжки постає на повний зріст особистість у її зацікавленнях, наукових пошуках, громадських тривогах за долі й болі України. Ось один із прикладів. В. Грабовський фактично відкрив цілісний материк української музичної культури, яку репрезентував Василь Барвінський (1888 – 1963), започаткувавши видання спадщини славетного композитора загалом. Перу дослідника з Дрогобича належить понад 200 наукових праць з проблем музикознавства, мистецтвознавства, народознавства, фольклористики, культурології.

Рецензована книжка зацікавить кожного, кому не байдужі названі сфери, в яких плідно працює В. Грабовський. Тому можна тільки скласти слова вдячності М. Зимомрі та О. Юрош за те, що вони подарували широкому читацькому загалові ошатну книжку про «джерела одухотвореності». З нарису довідуємося, що науковець став активним дослідником різноманітних аспектів музичних надбань народу, поставивши перед собою мету познайомити з нашою духовністю якомога більше співвітчизників, розповісти про це молодому поколінню, аби зміцнювалося у них почуття національної гідності, гордості за минуле.

Наприкінці варто зазначити: книжку благословили професори В. Кемінь та лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка Богдан Янівський, а видання здійснено під егідою науково-культурологічного товариства «Бойківщина» (голова Л. Сікора) та науково-дослідницького центру «Бойківщина» – філія Інституту народознавства НАН України (директор С. Павлюк).

Доречно завершити рецензію промовистими рядками з вірша «Мелодія», який написав Микола Зимомря, а музику до нього склав Володимир Грабовський:

«Зігріє душу
Золотосрібна синь,
В акварелях ясних
Прилинь, пісне,
прилинь».

**Іван Хланта,
Заслужений діяч мистецтва України**

(21. 07. 2005 – Краків)

Світлінка з рядками

Оленці вдалося схопити спокій, коли зробила унікальне фото з нашого перебування побіля Вавелю... На тлі пам'ятки Кракова ми, тобто Одарка і я... А ось – промовисті рядки, виписані каліграфічно її правцею:

«Навіщо спогади? Нащо слова?
Схились, як приморожена трава,
Будь мовчазний, як мовчазна сніжинка...
О радосте, не муч!
Високо десь гусиний лине ключ...
Що чув Міцкевич, як печаль тонку
В ньому глушила творчості наснага.
Ні! Молодість там обізвалась дзвінко...».

Примітка від 6 травня 2021 року. О небесні сили! Яким чином розшифрувати оте «Навіщо спогади?»!!! Нині ця сполука викликає моторошний клич у відповідь: «Бо вони світлі!». «О радосте не муч! Високо десь гусиний лине ключ» – так написав 1931 року Максим Рильський в поезії «Гусак».

(23. 04. 2006 – Дрогобич)

Великоднє зичення

На книжку невідомої мені дослідниці (Єрбажкова Бланка. Вибрані питання соціальної педагогіки. Дрогобич: Вимір, 2003. 364 с.) вибігло речення для доні Оленки: «Дорогий Оленці – від батька. З надією великою і щасливою! На Великдень 2006!». На всякий випадок я привітав Оленку двічі: 16 квітня з урахуванням пошани до Івана Павла II та, власне, нині, коли святкують прихильники Київської традиції. Останнє майже співпадає з днем народження мого Сонечка... Чи допоможе праця Бланки моїй донечці? Хай прочитає. Тоді й побачимо! Без сумніву, Оленка захистить дисертацію!

(19. 07. 2007 – Кошалін)

Голос душі

На поштівці (Emma Andijewska. Auferstehung). Оленка виписала те, що зветься голос душі... Ось – її рядки, адресовані братикові: «Привіт, Іваночку! Хай провидіння добра завжди йде попереду Тебе і Твоїй Родини, – освітлюючи своїми променями радість життя у щоденних перемогах. Ми Тебе дуже цінуємо за Твою мудрість. Гості з Кошаліна – Оленка, Славчик, Слава, Мамка, Татко. 19. 07. 2007». Я прочитав і чув себе щасливим від того, що Оленка (від імені «громади») висловила так лаконічно змістовні думки!

(01. 03. 2008 – Дрогобич)

Сахнулась надія

Тримаю сигнальний примірник, який передав мені Святослав Сурма: перше книжкове видання праці доні Оленки: «Музичне виховання в Закарпатті: контекст освітнього процесу (1919–1939)». Сахнулась надія – буде захист дисертації! Як каже Ліна Костенко: «Хто про калину, хто про джигуна, А в неї завжди пісенька одна...». А моя пісня про Оленку! До речі, я написав на титульній сторінці збірки польських патріотичних пісень «Ojczyzna ma» (Краків, 2001): «Дорогий Оленці на добрий і щасливий спомин про мужню працю над дисертацією! 08. 04. 2007, татусь на Великдень»...

(05. 03. 2008 – Дрогобич)

Від імені Трійці

Надійшло вітання для Матусі з-під пера Оленки від імені Трійці – Оленки, Мирославки та Іванка: «Ось знов Весна – Прийшла красна! Пробуджується все – і думка теж... про радість і любов, надії й сподівання, турботи хай відійдуть вдаль і повністю засяє горизонт удачі. Діти. 01. 03. 2008». Я давно запримітив: душа в Оленки – поетична!

(13. 11. 2008 – Чернівці)

Мандруючи по колу

Вже два дні я в Чернівцях, де судилося мати лекції для студентів відділення німецької філології в стінах славного університету. Нині запросив Петро

Рихло. Повечеряли. Порозмовляли. Добрих людей згадали (від Ольги Кобилянської, Карла Еміля Францоза, Пауля Целана до сучасників...). На книжці «Загублена арфа. Антологія німецькомовної поезії Буковини (Чернівці, 2008, 608 с.) дарчий напис автора: «Дорогому Миколі Івановичу Зимомрі – цей неординарний сегмент мультикультурної Буковини. Зі щирою повагою і вдячністю завжди Ваш Петро Рихло. Чернівці, 13. 11. 2008». Зрозуміло, в готелі дійшов висновку: це – цілий культурний пласт з такими іменами, як (назвати б бодай найвагоміші) Йозеф Кальмер, Георг Дроздовський, Йоганн Піч, Роза Ауслендер, Клара Блум, Йона Грубер, Пауль Целан, Манфред Вінклер, Ельза Керен, Альфред Кітнер, Мозес Розенкранц)... Як місяць мандрує колом, так і чоловік, що тішиться глиняним горнятком... Зателефонував Оленці й почув дзвінкий її голос. За якісь кілька хвилин розповіла про все «у домашньому світі». «Питаєте про Славчика?» – Знову докладна відповідь... Як завжди, я чомусь три рази повторив схвальне: «Молодець! Молодець! Молодець!»...

(30. 12. 2008 – Дрогобич)

Крізь хурделицю

Надійшло чергове привітання від Оленки: «Любі Татку й Мамко! В Новий 2009 рік прийдуть Нові сподівання, випробування. Допоможуть все здолати віра, мужність і любов. З любов'ю діти: Славчик, Оленка, Слава». Супроводжують ці зичення поетичні строфи:

«Крізь хурделицю, сніги
Через поле, ліс, луги,
через річку невелику
Рік Новий везе ялинку –

в оселю кожну на добро!
Щоб зібрались за столом
в мирі, злагоді й любові
всі щасливі і здорові!».

**(26. 03. 2009 – с. Товстолуч, що на Тернопільщині)
Товстолуч просто неба**

На захисті дисертації Оленки в стінах Тернопільського університету були присутні земляки – Наталія та Денис Москалі. Дивовижна родина! Запросили нас додому в село Товстолуч. Справжнє обійстя, де все є для життя і життєвих радостей! Боже, коли б таких було більше в Україні. Було відрадно чути, що Оленка захищала дисертацію достойно! Досвідчений Денис зауважив упередженість з боку однієї членкині ради... Що ж, бувають куриці від науки: кудкудакають, що б показати своє єство перед іншими. Очевидно, В. П. ... чогось прагнула, бо навіть перебивала авторку дисертаційного дослідження, коли дисертантка відповідала на її чергове запитання! «Та Бог їй суддя», як каже пані Наталія... Я вийшов на двір: все було охайно упорядковане, садочок рівенький. Одне слово, Товстолуч був зачарований просто неба! Видно по всьому: батьки Дениса були заможними селянами на Верховині... До речі, маю фотографію, на якій о. Олег Кекош та я, власне, із цілком заплющеними очі-

ма; звісно, я не спав! Однак очі не хотіли бачити кривди, яку завдавала Оленці одна «молодиця». Було мені на душі прикро й від того, що постійно мовчав Микола Євтух, який сидів поруч з Володимиром Кеменем. Товстолуч з його красотами заспокоїв мою душу. А Оленка випромінювала радість – блискучий і мужній її захист за плечима!

(24. 02. 2010 – Київ)

У лабіринтах енциклопедії

У тяжких лабіринтах дійшов до того, що таки придбав двотомник «Українська музична енциклопедія» (К., 2006, перший том; К., 2008, другий том). Зрозуміло, радість приніс другий том, де на сторінці 149 вміщена стаття «Гафія Зимомря», підписана двома авторами: Володимир Грабовський, Олена Юрош... Чому ці лабіринти збудувала Г. С.? Ніхто не знає... У коридорах Інституту різне говорили... Та я охоче заплатив 800 гривень за кожен том, щоб мати обидва томи... Напроти готельного вікна рука виписала такі рядки: *«Київ, 24 лютого 2010 року. Що подарувати Синові Іванові? – Цей двотомник, де міститься стаття про славу Бабусю Гафію, образ якої увічнила доня Оленка... Пасувало б подарувати Оленці! Однак є правило: усі цінні книжки мають бути в одному місці... Та моя віра диктує сподівання: двотомник послужить і Синові, і Дочці, бо Ви обоє – мудрі й чесні... Щиро – Татусь Микола Зимомря»*. Звісно, вони не оминуть сестричку Мирославу...

(28. 02. 2010 – Долина)

Місяць на небі

Місцина, що має назву Долина, багата на особистості. Досить назвати Мирослава Антоновича (01. 03. 1917 – 11. 03. 2006) та його сина Романа Антоновича, Адама Антоновича (1906–1961) та Володимира Антоновича (1913–2010), ровесника мого батька... А ще я знав особисто Омеляна Антоновича, якого пізнав на з'їзді славистів в Києві... Стоп! Долинський музей «Бойківщина» – сила особистого завзяття Тетяни та Омеляна Антоновичів... Нині відбулася конференція «Мирослав Антонович та його доба», присвячена пам'яті великої Людини. Тут придбав я збірник «Musika humana» (Львів, 2010). Несподівано зателефонувала Оленка... Як завжди, питала про те, як я, мандрівник, маюся? Зворушений, я написав на збірнику: «Дорогій Оленці – такої доні не має ніхто, бо вона єдина й неповторна! Нехай Тебе, моє Сонечко, супроводжує Musika humana – на радість і благодать! Від Татуся Миколи. 28 лютого 2010 року, Долина». Зняти б Місяць з неба – хай супроводжує моє Сонечко! За обіднім столом «Хтось» із присутніх загойкав:

«Місяць на небі, зіроньки сяють,
Тихо по морю човен пливе.
В човні дівчина пісню співає,

А козак чує, серденько мре...» (кажу «загойкав», бо ж не кожний має голос Дмитра Гнатюка!)

...Я чув себе козаком, який також співає, бо того вимагає душа:

«Запрягайте коні в шори,
Коні воронії,
Доганяйте літа мої,
Літа молодії».

Ці рядки охоче виганяв із серця мій друг Василь Марко, який був господарем-тамадою на весіллі Оленки Зимомрі та Владислава Юроша! А хтось каже: «Місяць на небі». А, може, він і біля нас, на Землі! Наприкінці ми почули «Вірую» у виконанні 85-річного носія баритону й хорового диригента, який божественно співав праведний текст! Подейкують, що маестро охоче повторяв: «Важко знайти доброго вчителя. А ще важче – віднайти доброго учня!». Натомість Юрій Шерех (Шевельов, ніби) стверджував: «Гасло «Любіть Україну» та його повторення – важливе; а ще важливішим є навчитися правильно відмінювати слово – Україна!». Так міг би висловитись прихильник засади «раціо в усьому»; очевидно, що український вчений німецького походження був спроможний віднайти тут сутність раціонального значення... А для мене вагомим є перше... Чи не цікаво? Пісня «Ой, із-за гори кам'яної» завершується «запереченням-запереченням»:

«Не вернемось, не вернемось,
Немає до кого,
Бо не вмiла шанувати,
Як здоров'я свого»...

До речі, я нещодавно почув «текст в тексті» з уст одного чоловіка:

«Шляк би тя трафив
З таким носом!
Як ся хочу цюлювати.
Мушу носом керувати!»

Така ось розв'язка сюжетної лінії, що сильно збудила мене в Долині! Та моя оповідка не була б повною, коли б я не навів тут автограф, адресований Мирославу Антоновичу: «Великому приятелю СУМ-у Вельмишановному Панові проф. М. Антоновичеві дарує Крайовий Комітет СУМ-у у Великій Британії з нагоди відвідин Здвигу СУМ-у в днях 16-17 серпня 1958. За Крайовий Комітет СУМ-у П. Ленківський, Голова». Дарчий напис міститься в антології, яку упорядкував В. Державин (1899–1964)*. Антологія української поезії. Лондон, 1957, 564 с. До речі, в названій антології я радо знайшов (на сторінках 518–519) твори співця Срібної Землі Івана Ірлявського: «Село», «Різдво», «Похід луни». Та я переконаний: рефлексії з перебуванням в Долині збудила

«не сюжетна лінія», а благодатна розмова з Оленкою, яка в уяві була тут поруч, з великим «Мандрівником»!!!

Примітка редактора. Пор.: В. М. Державин. Літературознавство. Критика. Публіцистика. Вибрані статті, дослідження, критичні відгуки та публіцистичні виступи з історії української та зарубіжної літератури, письменства і журналістики української діаспори. Упоряд. Степан Хороб. Івано-Франківськ, 2017, 336 с.

(12. 08. 2010 – Задор, Хорватія)

Два дні тому

Що було два дні тому? В містечку Сейн я відзначив День народин Олександра Астаф'єва, мого друга, а ще – визначного поета й вченого світового значення! Ми всі купкою ночували в родині Млодена та Іванни, 6 кілометрів від Задора... А нині ми (тобто Одарка, доня Оленка з ангелом Славчиком та зятем Владиславом та я) пливемо на судні «Арбіана» від міста Задор далі, куди око сягає... Оленка тішиться більше, ніж Славчик... Невеличке суденце пливе поміж острівцями – великими й меншими. Хвилі – хлюп-хлюп!... А над хвилями несуться хорватські пісні. Сумні пісні, які нечувано проникливо виспіває Мішо Ковач... Звісно, виключно хорватські пісні... хорватською мовою! А ще не так давно серби собі видумали: «сербо-хорватську мову». І тримає перший-ліпший подорожник «Русско-сербохорватский словарь»..., ніби хорватської взагалі не існує... Так чинять шовіністи – забирають мову, обкрадаючи погноблений народ. Звичайно, так вічно не могло бути. І серби все програли! Мимоволі вкрадалася думка: хіба можна уявити собі, щоб кілька годин лунали тільки українські пісні в Україні – від Ужгорода, Львова до Одеси, Криму, Донецька, Києва?... Пливе «Arbiona». А хвилі – хлюп-хлюп! Вже лягало сонце, коли судно повернуло в свою гавань. Може, тому Оленка – ні сіло, не впало – підспівувала:

«Небо глибоке засіяне зорями,
Що то за божа краса!
Зірки он миготять попід тополями –
Так одбиває роса...

А я собі гадав: чи не дивно склалася доля в мого друга Олександра, який народився за ґратами темряви, де мучилася несправедливо покарана його невинна Матуся!

Примітка редактора. На листку «Шматок відірваного» автор запису намалював рятувальний пояс, на якому написане: «Arbiona /Zador».

***

Якось мій друг запитав свого товариша: «Які бувають графомани? Той відповідає: 1) ліберальні, гасло яких звучить так: «Пиши, як я»...; 2) агресивні: «Пиши інакше, як я!»; 3) повальні: «Раджу взагалі не писати й покинути перо, бо слово тобі чуже»...

(27. 11. 2010 – Ужгород)

Світло душі

Світло душі її носія проступає і в праці. Оленка – талановита донька. Нині я зробив світлинку кількох її робіт, вишитих справді майстерно! Ось, наприклад, Іван Павло II з його відомим хрестом-перехрестям. Відрадно прозвучали її слова про те, що зерном для натхнення послужили роздуми Кароля Войтили, що містяться в книжці «Встаньте, ходімо!» (з теплою усмішкою – «в перекладі українською мовою двох Зимомрів»)…* Образи Пресвятої Диви Марії та її сина Ісуса вишиті Оленкою напрочуд виразно: перший образ наповнений світом покори, а інший – торбинкою страждань!

Примітка редактора. Йдеться про видання: Іван Павло II. Встаньте, ходімо! / Переклад з польської Миколи Зимомрі, Івана Зимомрі. Дрогобич: Коло, 2005. 200 с.

(06. 01. 2011 – Дрогобич)

Насподі

Надійшло святовечірнє вітання: «Dsisiaj jest ten rodzaj ciszy, że każdy usłyszysz i stanie w obłokach mknące i gwiazdy na dach spadające. I wszędzie to ufne czekanie. Czekajmy więc dziś cud się stanie. Wigilijnych cudów dla całej rodziny życzę z głębi serca. Mirek Stach z rodziną». Так видавалося, що десь насподі все несподіване для завтрашнього дня... Адже завтра – дорога далека до Ченстохови, а відтак – до Кошаліна... Все ще бринять голоси Оленки, Владислава та милого Славчика, які першого січня зустріли з нами Новий рік, а другого – виїхали через Стрий додому, в Ужгород! Ледве умовив на нічліг...

(31. 07. – 6. 08. 2011 – Ужгород-Попрад-Ужгород)

П'ять днів

Нині виїхали в Словаччину – п'ять днів над річкою Попрад... В легковику: трійця – Оленка, Славчик, Владислав – Одарка та я... Що в плані намірів? 1-5 серпня – Попрад (німецькою – Deutschendorf, Kezmarck)... Тут жив і творив Гвездослав... Влаштувалися в готелі «Попрад». Оленці з двома Славчиками – припала кімната 311, а Одарці й мені – кімната 103. Попрад для українців – Руська Воля над Попрадом! Там, де колись жили русини-українці, тепер про них нагадують тільки хрести з написом «ІНЦІ»! Біля колишніх українських святинь ще де-не-де рясніють написи: «Прийдіть і поклоніться»; «Бог спас душу»... Оленка була напрочуд щаслива... А вже як готувала обіди, то – казка! Та все припрошувала синочка: «Славчику, оце ще тобі... Славчику, морозиво – після їжі... Славчику...».

(01. 08. 2011 – Попрад)

Здвиг

Мимоволі в уяві ще й сьогодні постають села й містечка, що були на шляху. Наприклад, Кечмарек. Файне містечко, де жив Гвездослав. В Малкові по-

бували біля церкви. Я переписав з маленького проспекту: церква споруджена 1929 року Юрієм Лукигом. Одне слово, Руська Воля над Попрадом. Проте там, де колись жили етнічні русини-українці, тепер полишилися смутними тільки хрести з написами «ІНЦІ». Ще й досі де-не-де височіють написи: «Прийдіть і поклоніться...»; «Бог спасе душу»... Оленка весь час або співала «Чом ти не прийшов», або розмовляла із Славчиком, збагачуючи його змістом... Натомість я, хоч і був за кермом, навчав Славчика молитв німецькою мовою... Те, що він повторяв, свідчило про здвиг: має добрий слух і вміле сприйняття текстових структур.

(19. 07. 2012 – Ужгород)

Імагологічні акценти

Що й казати, з великою гордістю я написав рядки на книжці угорською мовою (Heg Igor hadarol (Uzshorod, 1958, 52 o. forddottta es a bevezetestsrta Szova Peter): «Рідна Оленко! Ти достойно виконала моє побажання – написала гідну дисертацію про творчість мого Друга Ласла Балли. За це – велика Тобі подяка! Із захопленням – Микола Зимомря. 19. 07. 2012. Ужгород». Але на цій збірці «Слово о полку Ігоревім» є ще один запис: «Дорогій Оленці – з побажаннями написати дисертацію про творчість мого Друга Ласла Баллу. Микола. 12. 12. 2009 р. Дрогобич». Дисертацію «Українсько-угорський дискурс Ласла Балли: імагологічні виміри» Оленка блискуче захистила 22 березня 2012 р. (о 14-16.05) на спеціалізованій вченій раді, де я служу у її лавах. Високу оцінку праці дали офіційні опоненти Микола Ткачук та Леся Мушкетик, а також науковий керівник – проф. Людмила Грицик. До речі, по-особливому тишилася від перемоги синовій дружини Іванова сестричка Оленка... У цьому й полягає струмінь високої культури душі!

Примітка редактора. На зворотній сторінці зазначено: «Куплено. Ужгород, 1962. 19. 12. М. Зимомря).

(28. 04. 2013 – «Вікно між скелями», Мальта) Камінь з Мальти

Неподалік від брами «Вікно між скелями», що є природнім дивом світу, я віднайшов дивної краси камінь. Кілька штрихів (чорним олівцем дві крапки, тобто очі, дві крапки там, де ніздрі) – готова свиня. Може, на щастя! Забрав із собою... і «свинка» стала окрасою на столі в Ченстохові...

Р. S. Із запису від 18 вересня 2013 р. Мимоволі показав мою мистецьку роботу Оленці, яка вміє пошанувати ознаки мистецтва... Доня Оленка кокетливо звернула увагу на «неперевершений» виріб зі словами: «Ні, не дивно, що «Хтось» поступав в художнє училище»... Репліка талановитої дочки нагадала мені, що я справді тричі робив невдалі спроби стати художником у стінах Ужгородського прикладного училища... Та все ж щось полишилося в уяві, бо завжди малював і малюю... Що дивом полишилося з колишніх малюнків? Дві роботи в Оленки, одна в Іванка, а кілька ще в мене. Планую подати на рівні

ілюстративного матеріалу до книжок, якщо дизайнер видавництва дозволить...
Олександр Астаф'єв благословив...

(03. 01. 2014 – Тиліч)

Ожеледь

Виїхали перед обідом, а до маленького села Тиліч, що біля села Мушини, ледве добралися в глуху північ... Дорога була моторошно страшною: картель-на ожеледиця ховала свій страх перед Трійцею: Одаркою, Оленкою та автором цих слів... Найбільш сміливою видавалася доня Оленка! За черговим поворотом, коли наш «Форд» майже зомлів, вона раптом каже: «Татку! Мусимо зупинитися на нічліг!». І буквально через, може, триста метрів я запримітив поліцейське авто. Даю сигнал світлом «праворуч» і тихенько зупиняю легковик напроти двох копів... Питаю, чи далеко якийсь мотель-готель? І справді, як і відповів один із них, показався «Dom wycieczkowy w Terezu»... Тривалий сигнал над дверима. Увімкнулося світло і одчиняє двері (майже, як в Павла Тичини, «одчиняйте двері...») молода сонна дівчина. Одне слово, вона одразу дала нам ключ від кімнати № 6 і відійшла. Я ледве встиг запитати її ім'я. – Марія Секула, – легенько буркнула і зникла за дверима без наших паспортів. Оленка швиденько зготувала чай... Солодкий сон розчинив ожеледь, огорнувши Трійцю озаглавленою любов'ю до світла подорожі... «Туди-туди, де квітнуть помаранчі...».

(25. 03. 2015 – Київ)

Радіти сонцю

Що за розкішний будинок за стінами Собору св. Володимира! В ньому розмістився Австрійський культурний форум. Його директор запросив мене на виставку книжкових новинок. Одну з них («Антологія австрійської прози початку ХХ століття»; укладачі: Вера Фабер, Якуб Форст-Баттаглія, Іван Мегела, Микола Воробей; К., 2014) я отримав з рук очільника цієї інституції з автографом: «Kiew am 25. März 2015. Herrn Univ. Prof. Dr. Zymomrya, dem polyglotten Polyhistor und hochgeschätzten, lieben Freund herzlichst zugeeignet Dr. J. Forst-Battaglia». Мій співрозмовник – справжній поліглот: окрім німецької, володіє бездоганно польською, часом вживає контекстуальні ситуативні словосполучення українською... За столиком у кав'ярні, що поблизу від Собору, тепло згадував свого пращура: жив і працював директором солеварні в Дрогобичі, де й помер та спочиває на пагорбі поміж зчухраних дерев і незрячих кущів... Є сподівання: оскільки напроти постала барокова споруда – резиденція єпископа, то семінаристи наведуть порядок... А відтак напросилося «поетичне» запитання з-під пера прихильника таланту моєї Матусі* Миколи Дмитренка:

Шепочуть трави: відпочинь.

Голівки посхиляли квіти...

Чому б їм сонцю не радіти ?

Мені печалитися – чим? **

Примітка редактора. * Йдеться про Миколу Дмитренка, який сприяв появі статті Володимира Грабовського та Олени Юрош «Зимомря Гафія Василівна (02.02.1919 – 01.01.1995) в «Українській музичній енциклопедії» (К., 2008, с. 149); упорядкував «Українську фольклористичну енциклопедію» (К., 2018), де містяться статті Володимира Грабовського – Олени Юрош «Зимомря Гафія Василівна» (с. 492); Івана Хланти «Зимомря Микола Іванович» (с. 492–493). На титульній сторінці «УФЕ» автограф упорядника: «Дорогому Миколі Івановичу Зимомрі – щастя творити й любити! Микола Дмитренко, м. Дрогобич. 22. 05. 2019 р. ». ** Прочитована строфа зі збірки «Квіти добра» (К., 2005, с. 47).

(01. 05. 2016 – Трускавець)

Човен у літах

Ми всі разом. Є така мить, бо пливе човен у літах: Одарці – виповнилося 70. Вечір видався напрочуд веселим. Усі, хто був, «вписалися» в книжечку «Не забуду ніколи страждання Христа»: «Шановній Одарці – Чарівній Ювілярці!» – Василь Кузан. Цю думку підтримали дарчими підписами: Йосип Фиштик з родиною – Оксана та їхні діти: доня Юлія та син Назар; Владислав Юрош (старший) і Владислав Юрош (молодший) та їхній «генератор» – Олена Юрош (доня Ювілярки); Іван Зимомря (син ювілярки), Мирослава Зимомря (доня Ювілярки); Ніна Ломперт (свашка); Олена Зимомря (невістка Ювілярки); Оленка та Миколка (внуки Ювілярки); Ольга Фреїв (сестра Ювілярки); Зоряна Фреїв із сином Марком; Наталія Керечан, Богдан Керечан; Ольга Керечан... На сторінці 5 розмістився текст сина: «Дорога й найрідніша Матусю, моя Молитво! Любов до Матері не має берегів і серце моє сповнене вдячності за те, що Ви завжди поруч! Многая і блага я літа! Ваш Іванко». А на третій сторінці дарчий напис Михайла Кравця: «Чесної дороги хресної В любові і злагоді!». На сторінці 39 – ще один автограф: «Ювілярці Одарці 1. 05. 2016:

По дорозі до удачі
Повно ям і колбочок.
Без Одарки – лиш до ярку,
А з Одарков – до зірок!
Василь Кузан».

Сказати б словами із пісні:

«Пливе човен води повен
Та накритий листом...».

Примітка редактора. На сторінці 40, де міститься пісенний твір «Голгота», є й дарчий напис автора: «Мій друг, поет Василь Кузан, вгадав мою розраду стосовно прагнення сягнути зірок завдяки мудрій і терпеливій Дружині. Чи це вдалося? За моїм переконанням, так... Життя наше оминула досі Голгота! Звідси – подячне моє слово Хустсько-Липчанській мадоні! Про це, власне,

найкраще сказав син Іван... Жаль, що Оленка не вписала свій відгук окремо! Микола Зимомря, 01. 05. 2016, Трускавець».

(24. 09. 2017 – Дрогобич)

Переможець

Отримав лист від сина, в якому йдеться про перемогу внука Миколки. «Дорогий Татку! Добре, що позначили доповнення жовтим кольором, бо змістилися сторінки. Додав також вкраплення в загальний текст і в зміст. Вийшла чудова книжка! Якщо можна, то віднесу у видавництво, коли повернусь з Польщі, бо наступні два дні в мене аврал з часом. Спробую на теренах знайти нормальний навігатор. Цілую й обіймаю, па. P. S. Оленочка ще хворенька, а Миколка нині здобув перше місце на змаганнях з танцю. Власне, двічі лунало сьогодні: «Перше місце – Микола Зимомря». Вдало ми таки сина назвали. Отже, Миколка – переможець!».

(28. 10. 2018 – Ужгород)

Поміж radoщами

Оленка на весіллі Надії Роман. З її телефонної розмови я зрозумів, що вона щаслива! І це – найголовніше! Настрій Оленки був настільки світлий, що вірилося: така людина мусить бути поміж radoщами... Очевидно, що Надія Роман також заслужила на щастя...

Примітка редактора. Збереглися дві майже однакові фотографії, які красномовно свідчать: тієї жовтневої днини Оленка впіймала миттєвість, щоб повторити слова Гете: «О мить спинись! Прекрасна ти!».

(26. 04. 2019 – Дрогобич)

Золота росяниця

Який подарунок для Оленки гідний нинішнього дня? Як для дослідниці, напевно, її праця про найближчих, у першу чергу, про світлий образ Бабусі зі сторінок «Української фольклористичної енциклопедії» (у двох томах, т. 1, К., 2018, Зимомря Гафія Василівна, с. 492). Віднайду золоту росяницю, щоб віддати Тобі, а ТИ, без сумніву, поділишся із сестричкою Мирославою та братиком Іваном! Із глибин душі викотилися подячні рядки: «Дорогій Оленці, якій вдалося сказати найцінніше слово про Бабусю та мою Матусю – Гафію Зимомрю... Схиляю чоло перед Твоїми талантами, які й надалі світлитимуть мені в житті і праці... Щастя Тобі нині, завтра, завжди! Татусь Микола, Дрогобич, 26 квітня 2019 року».

(07. 02. 2000 – Кошалін)

На спомин

Минула чергова зустріч з Яковом Гудемчуком. Без сумніву, чимало цікавого розповів уродженець Волині! Винятково зворушливо оповідав про св. п. дружину Катерину... В подарунок я отримав кілька книжок, у т. ч. видання –

С. А. Шалимова, Е. А. Шадури російською мовою: «Современная украинская кухня» (К., 1977, 272 с.).

Примітка редактора. На титульній сторінці праці Сергія Шалимова, Олени Шадури автограф Миколи Зимомрі: «Дорогій Оленці, яка усе може, бо вміє..., у т. ч. бути майстринею готувати страви для душі. На спомин про «вечір українського романсу»* від 21 жовтня 2009 року в Ужгороді – дарую цю книжку, яку отримав від славної людини – поета Якова Гудемчука... Татусь Микола». * Автор запису зберіг програму «Вечір українського романсу» від 21 жовтня 2009 року, модератором якого була Олена Юрош.

(22. 02. 2020 – Дрогобич)

У вирі пісень

Нині день народження Йосипа Фиштика, людини самовідданої, щирої й щедрої. Таке враження, що він живе у вирі ним створених пісень... Про пісенність, що нуртує у поетичних творах мого побратима, я розмовляв з Оленкою. До речі, у співавторстві з матусею вона написала промовистий відгук «*Пісенність, позначена гармонією слова й музики*». Зізнаюсь: Оленка першою запропонувала факт співавторства Матусі... Нижче подаю цей добре аргументований текст.

***

Пісенність, позначена гармонією слова й музики

Либонь, кожному людину супроводжує мотив про три написи, які так переконливо опоетизував Петро Скунць:

Три написи читають звіку люди,
Обрати свій і нам звелить судьба:
«Наліво підеш – там достаток буде,
направо – спокій,
прямо – боротьба».

Будьмо певні: Йосип Фиштик вибирає те, що окреслює прямий напрямок... Може, тому варто наголосити: він, виходець з гірського села Верхне Висоцьке, що на Турківщині, розпочав творчу біографію у редакції місцевої районної газети, а від 1975 року працює головним редактором Дрогобицького регіонального радіо «Франкова земля». Примітно, що 26 лютого 2002 року Йосип Фиштик був удостоєний почесного звання «Заслужений діяч мистецтв України».

Складається враження: кілька штрихів охоплюють весь життєпис. А тривоги? Зрозуміло, що їх було немало. І вони, мабуть, особливо рясні тоді, коли зацікавлено вчитуватись у зміст пісенних текстів митця. Йдеться передусім про низку видань, що складає своєрідний цикл – п'ятикнижжя поетично-музичних збірників. Досі побачили світ чотири: «Мамо, лишайтесь з нами» (2011), «Франкова криниця» (2012), «Пісню не забути, що цвіте від рути»

(2013), «Дзвіниця роду» (2014). Годі шукати між ними логіку зв'язків, бо вони означені чи не на кожній сторінці.

Ведеться мова про сутність співпраці поета-пісняря з композиторами, які відгукнулись на слова Йосипа Фиштика, сказати б, «мелодіями душі». До слова, названі книжки побачили світ завдяки зусиллям відомого на українському книжковому ринку видавництва «Посвіт», яке очолює його засновник і директор Андрій Лесишин, активний уболівальник за долю української книжки. Огляд чотирьох книжок дає можливість дійти виразних висновків.

Збірник «Мамо, лишайтесь з нами» містить двадцять п'ять пісенно-музичних структур. Варто окремі з цих творів вирізнити: «Ця земля – Україна», «Рідний Києве мій», «Свята неділя», «Спішімо жити», «Мамо, лишайтесь з нами», «Моему синові», «Незабудки», «Метелик душі», «Я знову жити починаю», «Нас троє», «Тустань», «Сповідь», «Любисток долі», «Світ для двох», «Танго любові», «Недоступна», «Почуттів було немало», «Яблуко спокуси», «Поверніся до любові».

Названа збірка – це плід співпраці Йосипа Фиштика з Людмилою Єрмаковою, однією з провідних сучасних композиторів. В її особі поєдналися і композитор, і носій поетичної тканини. Творчий доробок мисткині складає понад три сотні пісень як на власні вірші, так і на ті, які створили сучасні українські поети.

Що характерне для палітри Людмили Єрмакової? Йдеться насамперед про оригінальність мелодій в органічному поєднанні з гармонією. На це звернув увагу Віктор Герасимов, який очолює асоціацію діячів естрадного мистецтва України і написав вступне слово до рецензованої книжки. Поділяємо слушну думку, висловлену Віталієм Фатьком: «Музично-поетичний збірник Людмили Єрмакової і Йосипа Фиштика «Мамо, лишайтесь з нами» зорієнтований передусім на українську молодь, на гармонійне виховання юнаків і дівчат у дусі високих непроминально-духовних цінностей». Аргументованим видається твердження Л. Філоненка про те, що саме ця збірка пісень Йосипа Фиштика та Людмили Єрмакової постає «етапною», якщо оцінювати продуктивність їхньої творчої співпраці. Збірник «Франкова криниця» містить двадцять три пісенні тексти, у т. ч. «Молитва», «Франкова криниця», «Рушничок для сина», «Дорога до Трускавця», «Доброта», «Гей, з гори, гори», «Сонячна дорога», «Моя далека зоре», «Соловейко», «Свіча над пристрастю палала», «Шануймо жінку», «Цвіт кохання», «Трояндовий вогонь», «Весілля», «Чи серце у когось за вами болить?». Йдеться про слова Йосипа Фиштика. Музику поклав Ігор Вовчак, знаний український композитор і виконавець, лауреат всеукраїнських конкурсів і фестивалів, зокрема «Червона рута», «Золоті трембіти», «Крізь терни до зірок», «Ватра».

Щасливої долі зазнали спільні творіння обидвох авторів, зокрема, пісню «Дорога» митці представили як посвяту видатному поету-пісняреві Дмитру Луценку. У вихорі сьогодення, де марнота і кривда панують над правдою, людині, на якому б березі не опинилася, важливо «з духом вічності звирити душу». Йосип Фиштик нагадує тим, хто поруч і хто далеко:

Не згубіться. Край шляху постійте.   Завтра росами знову він зійде.
Тут огляньтесь, – бо день вже минає.   Знову в серця про когось питає.

Черговий збірник «Пісню не забути, що цвіте від рути» справляє винятково добре враження. З його сторінок буквально «заговорила» музика класика сучасної української естрадної пісенної культури Анатолія Горчинського.

Слухачі давно вже полюбили такі його мелодії на слова Йосипа Фиштика, як «Батьківська стежина», «Все повториться, синку», «Чужа сторона – не рідна мати», «Пісню не забути, що цвіте від рути», «В любові старості немає», «Кохання треба берегти», «У парі буде любо нам», «Ну, чим я завинив?», «Загадкова жінка». Збірник завершується двома творами Анатолія Горчинського («Червона троянда»: слова Леоніда Татаренка; «Троянди на пероні»: слова Олександра Богачука), які стали справжніми перлинами ХХ століття. Впадає в око дарчий напис Анатолія Горчинського, адресований Йосипу Фиштику:

«...Я горджусь Тобою, Йосипе, горджусь, що і вклав свою лепту у Твій віршований труд, написавши музику на Твої вірші. Я довго пишу пісні, але це не значить, що це погано, ні, я вивіряю їх серцем своїм і душею, і аж тоді даю ці пісні в обійми глядачів, або на їх суворий суд...»

Такий автограф цінний спробою розкриття мистецької лабораторії.

Четвертий збірник «Дзвіниця роду» примітний тим, що тут вміщені усі двадцять три твори з-під пера Йосипа Фиштика як поета-пісняра та Анатолія Безугленка як композитора. На окрему увагу заслуговує цикл духовних Подячних пісень – святому Отцеві, Ісусові Христові, Святому Духові і Пресвятій Трійці. Ось яке християнське кредо автора у першій з цих пісень:

Дякую, Боже, серцями братів,	Ліків міцніша свячена вода
Серцями сестер й земних матерів.	Із райського саду, з крон і плода.
Ти мене, Боже, в біді бережеш,	Явленням Божим славиться час, –
Надію в спасіння з неба несеш.	Хрещуся водою! Бог серед нас!

До збірника також увійшли твори, які вже здобули свого шанувальника. Це, зокрема, пісні «Ой, на Івана, ой, на Купайла», «Дзвіниця роду», «Весняна троянда», «Мелодія любові», «У лісочку гілка впала», «Бойківчаночки».

Поза всяким сумнівом, названі збірники знайдуть свого шанувальника, бо в них має місце гармонія слова й музики. А дух добра і моральної сповідальності – поважна ознака християнських Чеснот, що творять органічну єдність, власне, взаємозв'язок твору загалом і пісенного – зокрема. Такою цілісністю й позначена палітра Йосипа Фиштика як поета. Творець пісні «Лишаймося собою» має право звернути увагу того, хто йде навпростець до справедливого рішення як чину:

Треба чути, як пташка співає,
І про що мріють верби зимою,

Що є з нами, чого в нас немає,
Як вмиваються трави росаю.
Треба бути нам завжди собою...

Одарка ЗИМОМРЯ, Олена ЮРОШ*

Примітка редактора.* Вперше опубліковано у виданні: Контекст України: лишаймося собою. Ювілейний збірник на пошану заслуженого діяча мистецтв України, поета-пісняря Йосипа Фиштика. За редакцією доктора філологічних наук, професора Миколи Зимомрі. Львів: Посвіт, 2015. С. 142–147.

(03. 05. 2020 – Модричі)

Хмари над селом

Прекрасне село! Разом з родиною Петриків (Лідія, Ярослав) були на дачі в Пана Романа Сивохопа (від 11. 30 до 17. 20). Є все. А щастя пана Романа покинуло – померла дружина Богдана Базилевич (23. 10. 1950 – 30. 11. 2019)* Хмари над селом не розходилися, а сходилися в одне місце, щоб заважати нам потішитися радістю перебування в Модричах...

Примітка редактора. *Некролог: «Богдана Сивохіп. Світло земного болю» опубліковано в альманасі «Франкова нива» (т. 6, Ужгород, 2020, с. 690–691) за підписами: Одарка Зимомря, Микола Голятинець, Олена Юрош.

Р. С. Йдеться про свояків Михайла Головащенко, який помер 12 грудня 2005 року.

(26. 05. 2020 – Дрогобич)

Золотими стрічками на синьому полотні

Слово про Олександрі Німилович

Важко заперечувати тим, хто стверджує: нема кращих ланів, ніж миронівські поля... Чому? Бо там зростає розкішна миронівська пшениця і її ціна в усіх світах – особлива. Щоправда, хтось спроможний і зауважити, мовляв, вона така скромна серед інших гатунків зернових. Власне, щось подібне буває і поміж людьми...

Рід Німиловичів на Дрогобиччині – знаковий. Досить згадати о. Івана-Юліана Німиловича (1839–1909), директора Дрогобицької нормальної школи, в стінах якої навчався майбутній творець поеми «Мойсей» Іван Франко (1856–1916) і мав у його особі справжнього наставника. Духовні устремління отця-василіянина Юліана продовжили такі покровні, як о. Теодор Німилович (1889–1947) та, зокрема, о. Дмитро Німилович (1907–1943), якому судилася – за його любов до України – особлива мученицька смерть. Про це ширше описано в книжці «Веселка просвітленої пам'яті» (Дрогобич: Посвіт, 2010, 100 с.) Олександрі Німилович та автора цих рядків. Пріоритетні заслуги у справі вивчення витоків цього славного роду, що нуртують у Дрогобичі від кінця XVII го – початку XVIII ст., належать передусім Олександрі Німилович. Власне,

вона доводиться племінницею о. Дмитра Німиловича. Тому з її ініціативи закономірним став факт відкриття меморіальної таблиці Ісповідникові Віри в Дрогобичі, що відбувся 22 березня 2014 р. на семінарійній каплиці блаженних священномучеників Северина, Якима та Віталія.

З-під пера Олександри Німилович, доцента кафедри музикознавства та фортепіано Інституту музичного мистецтва Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, з'явилися численні праці, які на вищій щабель підняли науковий рейтинг Франкового Храму науки у названій галузі. Вони складають справжній літопис стосовно дослідження краєзнавчих джерел з історії культурного поступу на землях Дрогобиччини загалом. Поза всяким сумнівом, це ім'я жодних рекомендацій не потребує, оскільки добре знане в наукових і мистецьких колах не тільки України, але й за її межами. Отже, йдеться про відому дослідницю духовного спадку багатьох визначних митців, авторку понад 300 наукових та навчально-методичних праць, члена Національної спілки композиторів України, Наукового товариства Шевченка, заступника директора з виховної роботи згаданого Інституту музичного мистецтва.

З-поміж дослідницьких публікацій Олександри Німилович слід виокремити цілу серію окремих книжкових видань, у т. ч. цінних навчальних посібників, присвячених вивченню життя та творчості Василя Барвінського, Михайла Тимофіїва, Богдани Фільц, Святослава Процика, Юрія Решетаря, Мерзіє Халітової, Едуарда Мертке. Їй належать вагомі упорядковані збірники («Орест Яцків. Спогади. Матеріали. Статті» (2012). «Роман Сов'як. Митець і людина» (2012), «Людомир Філоненко. Біобібліографічний покажчик» (2011). На окрему оцінку заслуговує, приміром, четвертий том «Бойківщина» (Дрогобич, 2013, 1076 с.) із серії видань науково-культурологічного товариства Бойківщина. З повним правом можна стверджувати: подібної фундаментальної студії, упорядкованої дослідницею, годі знайти в арсеналі аналогічних інституцій. Звісно, тут наявна заслуга і багаторічного голови товариства Любомира Сікори. Проте – в окресленому тут контексті – прагну загострити увагу захищеного читацького загалу на творчих досягненнях передусім Олександри Німилович, яка вміє знайти те, що ще не було предметом вивчення, у кращому випадку, сучасниками доцїла забуте... Все це вона досконало осмислить і спричинить нове світло невідомим фактам. Назву бодай книжку «Вокальні твори із репертуару Корнеля Сятецького в опрацюванні Володимира Баб'яка» (2015). Навчально-методичному посібнику передує ґрунтовне вступне слово дослідниці «Шляхами творчості: Корнель Сятецький і Володимир Баб'як». Передмова відзеркалює визначальні акценти з проекцією на те найхарактерніше, що творило славу цього мистецького тандему упродовж чотирьох десятків їхньої плідотворної співпраці. Власне, вона тривала до відходу провідного концертмейстера уродженця Стрия за межу Вічності (1939–2003). Звичайно, можна б нанизувати тут ще багато праць, опублікованих нею в авторитетних журналах англійською та польською мовами, зокрема, в Познані, Закопаному, Крако-

ві, Сосновцю (Польща). Та для автора цих рядків особливо цінною є збірка «Бойківські наспіви» (Дрогобич, Посвіт, 2008) Гафії Зимомрі (1919–1995), що містить монографічне дослідження Олександри Німилович та Олена Юрош про справжнього носія бойківського фольклору в Закарпатті. Мені як синові народної співачки не скласти тієї подяки, як у достатньому вимірі заслуговують упорядники і насамперед – Олександра Німилович. Так, вона завжди сповнена прагнення досліджувати такі явища, що обпікають музикою серце... Хіба цим можна пояснити її пристрасне бажання розкрити красу циклу вальсів «Пісні про кохання» визначного німецького композитора Йоганнеса Брамса (1833–1897), а також циклу із шести експромтів на теми українських народних пісень іншого німецького композитора Едуарда Мертке (1833–1895). Вперше названі експромти прозвучали в Дрогобичі 14 червня 2014 року на спеціальному вечорі, що був проведений в актовій залі університету. Невдовзі був виданий навчальний посібник Олександри Німилович та Олени Юрош; в його основу лягли твори залюбленого в далеку Україну німецького композитора. Інакше й не сказати, бо ж саме йому належить обробка 200 українських народних пісень, записаних в 1864 році з уст Марка Вовчка (1833–1907), коли авторка «Народних оповідань» перебувала на землях Німеччини. І відрадно, що праця «Едуард Мертке. Шість експромтів на теми українських народних пісень для фортепіано» (Дрогобич, 2015) Олександри Німилович та Олени Юрош відзначена 25 січня 2020 року Дипломом Міжнародної премії імені Вільгельма Магера. До речі, цьогорічним лауреатом став і відомий вчений, поет і перекладач Олександр Астаф'єв з Києва.

Ні, не так часто в умовах сьогодення можна почути: ця людина починається з добра. Та цю промовисту істину спроможний засвідчити кожний, хто знає Олександру Німилович. Про це думалося 24 листопада 2019 року, коли відбувався Другий крайовий хоровий фестиваль імені Романа Сов'яка (1939–2007). Пісенному святу передувала змістовна доповідь Олександри Німилович про славного уродженця села Лішня. Вона увиразнила добромисні начала життя й діяльності Романа Сов'яка. А ще, за слухними словами Романа Пастуха, «наскрізною думкою її виступу став патріотизм, цілеспрямованість маестро з метою створення і популяризації мобілізуючих пісень громадянського звучання на першому етапі національного відродження, проголошення та становлення незалежної України». Годі охопити те, скільки радостей приносить слухачам, наприклад, фортепіанний дует Олександри Німилович та Уляни Молчко... Згадати б визначну солістку Ірину Кліш з її пісенним мереживом душі, концертмейстером якої завжди була і є Олександра Німилович. Їхній спільний виступ викликав буквально грім аплодисментів, коли 18-24 травня 2010 року відбулися концерти семінарійного хору «Оранта» в багатьох містах і селах Польщі, зокрема, там, де спільнотою проживають українці... Повсюди споруджені величні українські Храми, у т. ч. в Білому Борі, Кошаліні, Колобжегу, Слупську тощо.

Що ж, золотими стрічками на синьому полотні стеляться літа: за весняним травнем одразу пнеться літній червень... До зимової пори – правицею не сягнути!

Кажуть, що 1965–й був позначений тим, що той рік був нечувано врожайний на пшеницю... Хто знає, либонь, тому знак врожайності так примітний для творчих уподобань Олександри Німилович. Ні, не йдеться про самоціль, а радше – про віднайдене в чесній праці річище для внутрішнього натхнення. А звідси – постійне творче горіння, щоб шукати й знаходити добро для далеких і близьких людей!

(27. 12. 2020 – Дрогобич)

Лист-спонука

Написав відповідь на лист від Ірини Качанюк-Спех. Ось – зміст:

«Дорога й рідна Пані Іринко!

Прийміть родинні почуття великої поваги. Ми Вас любимо і тому на відстані сердець наших бажаємо Вам щастя та міцного духу!

Благодатного Вам Різдва! Нехай Вам в Новому році 2021 буде солодким поступ від Мюнхена до Франкового краю!

Ваші Одарка, Мирослава, три Оленки, Іван, Микола

(03. 02. 2021 – Дрогобич-Міжгір'я-Ужгород)

Де гори димлять...

Завдяки добрій душі – Мирославу Глубішу – виїхали вранці в напрямку «Де гори димлять»... Особливого настрою не було, бо розриваються груди... Кашель, як «везувій», що спалахував... Порадував мене Володимир Глеба, який вручив мені намальований ним образ мого Брата Юрія, а його друга... Образ! Як живий дивиться...

Година минула і ми – в дорогу! Колесо, хоч і кругле, але має свої забанки. Раптом ним завертіло, що чути було «бах-бах-ба-ах!» А все ж ми так і доїхали до Ужгорода. Влаштувалися в семінарії-академії на нічліг – четвертий поверх, крізь вікна в даху видніє небо... Я тут вперше. Коли розпочиналася будова, тут була пустиня, якщо не врахувати, що найбагатші комсомольці хутко розібрали – поділили між собою урожайні землі... На жаль, нема можливості поклонитися рідним в Ужгороді, бо кашель ламає усі кості... *Оленка би так налякала, що Вдача (кличка песика, який мене не визнає як гостя – тільки я в браму, а песик – «гав-гав!») б піднялася на дві ніжки... Хто се? То завітаю, як буду здоровий... Після смерті брата Василя мій колись дієвий струміль став слабким... Старший брат народився 4 серпня 1938-ого, а смерть зупинила його життя 28 січня 2021 року (в четвер о 5. 30 хв. ранку). До речі, Оленка була справжнім помічником на похоронах брата, який від 30 січня несподівано знайшов вічний відпочинок на сільському цвинтарі в Доманинях. Вели панахиду духівники Петро Грига з Копашньова та Іван Кемінь з Ізи...*

Чому несподівано? Це – справжня новела, яку ще напишу... В семінарійному гуртожитку було не вельми затишно... До того ж якийсь камінь був у грудях. Чомусь згадав останній нарис про брата з-під пера Юрія Шипа «Вісімдесятє літо Василя Зимомрі» («Новини Закарпаття» від 31 липня 2018 р.).

(25. 02. 2021 – Ужгород)

Послання у далечінь

Свідомість відмовляється усвідомити гірку істину: це – останній лист від Оленки... Своєрідне послання у далечінь. Так, для усіх... з мережі «Фейсбук»:

«Дорогі колеги! Я всіх вітаю з вчорашнім концертом онлайн! Ви великі молодці! Не було жодного невдалого виступу! Ви бачили відгуки батьків у ФБ? Вони всі щасливі! Але концерт не вдався б так, як би не технічне забезпечення Крістіни Атрощенко (її ж фото), Іванни Томчич та телефон Ані Гайду, а також неоціненна допомога Михайла Михайловича!

А ведуча Олена Миколаївна – це взагалі вищий пілотаж! Так гармонійно, цікаво, інтелігентно та щиро!

Всім ще раз гарно дякую!».

Примітка редактора. *А ведуча Олена Миколаївна – це взагалі вищий пілотаж! Так гармонійно, цікаво, інтелігентно та щиро! – Ця вставка належить М. М.

(22. 03. 2021 – Дрогобич)

Чому капали сльози А сльози капали і капали... Замість квітів

Березневий сніг на печалі Слово про ОЛЕНУ ЮРОШ

Щойно минуло дев'ять днів – відійшла 10 березня 2021 року Олена Юрош за межу Вічності. Небіжчиця народилася 26 квітня 1971 року в місті над Ужем. Щаслива пора босоногого дитинства минала швидко... І повсюди й завжди навчалася зразково, у тім числі в Ужгородській середній школі № 2... Відтак завершила студії в Ужгородському державному музичному училищі імені Дезидерія Задора (1990), а також музично-педагогічний факультет Прикарпатського державного (нині національного) педагогічного університету ім. Василя Стефаника, де навчалася упродовж 1990 – 1995 рр.

***

Від 1994 року працювала викладачем дитячої музичної школи ім. Петра Чайковського, а в 2004 – 2015 рр. трудилася викладачем та концертмейстером Ужгородського факультету Київського національного університету культури та мистецтва. Становлення Олени Юрош як науковця відбулося в аспірантурі Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка (2004 – 2007).

26 березня 2009 року успішно захистила дисертацію «Становлення і розвиток музичного виховання в Закарпатті (1919 – 1939 рр.)» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (науковий керівник – проф. Володимир Кемінь). Добрий розголос викликала між фахівцями її ґрунтовна праця, що вийшла окремим виданням: «Музичне виховання в Закарпатті: контекст освітнього процесу (1919 – 1939)» (Дрогобич, 2007, 216 с.). Діапазон професійних і наукових зацікавлень Олени Юрош сягає глибин вивчення сутності музики та її ролі у процесі музичного виховання, що відображені у численних публікаціях і книжкових виданнях дослідниці: «Джерела одухотвореності. До 60-річчя від дня народження Володимира Грабовського» (Дрогобич: Коло, 2004. 52 с.), «Г. Зимомря. Бойківські наспіви» (Дрогобич: Посвіт, 2008. 100 с.; співавтор – Олександра Німилович), «Гуманістичні засади як основа особистості вчителя», «Невідома сторінка спадщини Іштвана Мартона», «Мотиваційні аспекти змісту музичного фольклору як чинника виховання», «Концепти музичного виховання: зміст як чинник», «Художній смисл народної пісні та її виражальні функції».

Монографія Олени Юрош «Ужгородська дитяча музична школа імені Петра Чайковського: віхи становлення» (Ужгород, 2015, 180 с.) була удостоєна 2017 року обласної премії імені Дезидерія Задора. Ця праця постає логічним продовженням вивчення проблематики музичного виховання, пов'язаної з періодом 1945 – 2015 рр. Дослідниця виокремила визначальні штрихи становлення такого важливого культурно-освітнього осередку, як Ужгородська дитяча музична школа імені Петра Чайковського у сполучі з її ювілеєм – 70-річчя від дня заснування. Об'єкт дослідження охоплює різні й водночас взаємопов'язані між собою питання про роль музичного виховання в Закарпатті, у тім числі й характеристики музичного репертуару, оцінки численних збірників, виданих у 20-30-х рр. ХХ століття, а також ґрунтовний аналіз творчості Софії Дністрянської. Особливою оцінкою заслуговує видання циклу із шести експромтів на теми українських народних пісень німецького композитора Едуарда Мертке (1833 – 1895). Вони вперше прозвучали на спеціальному вечорі, що відбувся на пошану німецького реципієнта українського фольклору в Дрогобичі 14 червня 2014 року. Йдеться про спільний дослідницький пошук Олександри Німилович та Олени Юрош, що презентує «Шість експромтів на теми українських народних пісень для фортепіано» (Дрогобич, 2015). Відрадно, що ця концептуально новаторська праця відзначена 25 січня 2020 року Дипломом Міжнародної мистецької премії імені Вільгельма Магера (Німеччина). Не можна не відзначити зусилля Олени Юрош у справі фіксації бібліографічних позицій. Так, наприклад, спільно з Олександром Білоусом вона вперше уклала «Бібліографічний покажчик публікацій професора Миколи Зимомрі» (Вінниця: Нова книга», 2002). Її статті опубліковані в таких авторитетних виданнях, як «Енциклопедія сучасної України», «Українська музична енциклопедія», а також в багатьох зарубіжних наукових збірниках. Про їхній рівень свідчать

імена упорядників – визначних польських вчених Ганни Карпінської, Казимира Денка, Яна Гжесяка, Войцеха Койса. Коли ж сталося невідворотнє, то професор Ян Гжесяк висловив такі твердження:

«Відхід близької людини відтискує сліди в серцях і спогадах тих, хто залишився, любив і не перестане любити.

«Поспішаймо любити людей

Вони так швидко відходять...».

Смерть Олени Юрош сталася раптово і несподівано. Звідси – глибокий смуток і горе, які охопили родину. Поринули у відчай і страждання її люблячі батьки – Одарка та Микола Зимомрі. Друзі поділяють їхній смуток з приводу передчасної та несподіваної смерті обдарованої доні.

Примітно, що слова підтримки в гіркий час надійшли, зокрема, з Польщі (Я. Гжесяк, В. Гжешук, Я. Голонбек, Б. Клоновска, С. Кокоцінські, Б. Кулка, А. Кринські, А. Палішкевіч, М. Плускота, П. Семіньські, Г. Собчак, В. Отяс, М. Шимчакевіч, а також від віце-президента Ченстохови д-ра Р. Стефаняка) та Німеччини (Я. Грицай, І. Качанюк-Спех, Р. Йоб, Р. Крайзелмаєр, Е. Лютер, Г. Лютер, Е. Грімм).

***

Олена Юрош вмiла радуватися. Вона горiла в трудових буднях, неначе прагнула встигнути виконати їй доручену справу. Вона була спроможна повторити від Я-особи: «Я прославила Тебе на землі, – довершила Я те діло, що Ти дав Мені виконати» (Євангеліє від св. Івана, 17, 4). Аналогічні розмисли стосовно жертвовності й виконання чину прозвучали з уст Преосвященного Єпископа Мукачівської греко-католицької єпархії Владики Ніла, який – в сослужінні з ректором духовної академії о. Петром Берешом, о. Віталієм Лавренюком та о. архідияконом Миколою Багіровим – очолив молитовну годину похоронної відправи над тілом Покійної 13 березня 2021 року. Благодатне дійство відбулося в намоленій святині Ужгородської богословської академії імені Блаженного Теодора Ромжі. Золотаві бані розносили печаль. Поминальна Служба Божа та Панахида єднала численних близьких і далеких людей, що згурталися в спонуці віддати належну шану Покійній.

Олена Юрош уособлювала кращі ознаки справжньої особистості, покликаної служити людям. І вона віддавала дітям весь талант без останку, всю душевну теплінь, а також те, що називається непроминальною святістю чеснот.

Весняне сонце розтопило березневий сніг над пагорбом, де буквально втопилася свіжа могилка у живих квітах ... Чому Всевишній любить ним обраних? Ніхто не відає цієї таїни. Та віримо: там, де нема болю, нема зітхання, а є життя безкінечне, для Неї вже зріс божий виноградник... Під світилом прощання мимоволі постають ремінісценції, що нуртують в поетичних рядках Антоніни Царук, талановитої поетеси з далекого міста Кропивницький, де жив наставник Небіжчиці, уродженець Закарпаття проф. Василь Марко (1936–2015)...

Іти б отак від дому і Додому...
Пізнати тиші сніжинковий час,
очей правдивих глибину іконну
і шлях, що вибрав кожного із нас,
і не питав на гру твоєї згоди,
козирні миті маючи в руках,
лишитись вітром на горі Аскольда,
Егеевим пророцтвом без лукавств,
і воскресити древній пульс Орати,
і викресати рідну іскру вед...
Ідуть волхви під зорі Суряграду –
сім пагорбів п'ють сонця дикий мед.
Сім нот душі – життєва партитура.
Сім райських брам – й невидимі ключі.
Є ти і час. І генний код буй-тура.
Й тінь істини в безсонні шукачів.

***

Весняне сонце віддзеркалюватиме промені, що утверджуватимуть Вічну пам'ять про добромисну Людину.

Висловлюємо щирі співчуття усім рідним і, зокрема, Одарці та Миколі Зимомрі, у зв'язку з непоправним горем, що спіткало родину.

Надія Скотна, Тарас Кучма, о. Іван Паньків, Михайло Сікора, Михайло Кравець, Йосип Фиштик, Богдан Завідняк, Роман Растух, Ян Гжесяк, Олександра Німилович, Володимир Грабовський, Андрій Дурунда, Степан Яким, Ігор Шимко.

Примітка редактора. Некролог «*Березневий сніг на печалі. Слово про Олену Юрош*» (з незначними скороченнями) опублікований в газеті «Галицька зоря» від 15 квітня 2021 р. (№16 (42), с. 2); окремі факти використані в інших некрологах, зокрема: «*Пам'яті Олени Юрош*» // Франковий край» від 19 березня 2021 р. (№ 4 (358). С. 8; за підписами: о. Мирон Бендик, о. Іван Гаваньо, Богдан Завідняк, Любомир Сікора, Михайло Сікора, Володимир Грабовський, Олександра Німилович, Ярослав Гошовський, Віктор Кирій, Ярослав Хомин, Олеся Сікора, Степан Павлюок, Ірина Зубрицька, Олег Баган, Петро Іванишин, Володимир Пограничний); «*Все знайоме до болю. Слово про Олену Юрош*» // «РІО» від 27 березня 2021 р. (№ 12 (1197), с. 15 (за підписами: Микола Мушинка, Надія Скотна, Тарас Кучма, о. Іван Паньків, Михайло Сікора, Михайло Кравець, Йосип Фиштик, Богдан Завідняк, Ян Гжесяк, Олександра Німилович, Володимир Грабовський, Василь Густі, Андрій Дурунда, Степан Яким, Ігор Шимко).

(20. 04. 2021 – Дрогобич)

Гаптувати срібними нитками

«Есемеска» від Сергія Панька: «Дорогі Одарко і Миколо, на сороковини приголомшеного зараннього відходу в засвіти Вашої чарівної донечки Оленки прийміть глибокі співчуття від родини Паньків. На долученому фото 2000 року трилисток пам'яті* – сороковини передчасної смерті моєї мами Панько Ганни Юрїївни, зокрема. І виховательки Оленочки в дитсадочку». Тільки час гаптує срібними нитками. А біда – чорними...

Примітка редактора. *Микола Зимомря. Трилисток пам'яті (некролог: Ганна Панько) // Газета «Ужгород». Ужгород, 2000. 1 липня. С. 10.

(02. 05. 2021 – Перемишль; 05. 05. 2021 – Ченстохова)

Святковий шлях

Великдень припав так, що покликав зібратися в дорогу зі сподіванням, що черга на кордоні буде мінімальною. Так і сталося. Ми щасливо дібралися на вулицю святого Яна, де нас зустріла Катерина Козак. Розпочалася завершальна стадія підготовки пропам'ятної книжки, тобто на пошану Михайла Козака. Господиня подарувала мені купку важливих для мене видань! Можливо, що мало місце почуття вдячності за кількатижневу мою працю над коректою (кожну зміну треба було погоджувати!!!). Ось, приміром, нарис Івана Деркача «Героїчний тенор Модест Менцинський» (Львів, 1969, 84 с.) з автографом: «Дорогому Михайлові Козакові. На милу згадку про перебування в Києві, про наші зустрічі дарує... 09. 07. 1977». Нерозбірливий підпис. Я ледве встановив, що ці дарчі слова належать Михайлу Головащенко (1923–2005), авторові унікальної праці про унікальну людину* «Феномен Олександра Кошиця» (К., 2007). Хіба не примітний факт? Модест Менцинський навчався в гімназії в Дрогобичі та в Самборі... Зворушлива мить! Катерина Козак засвідчила, що Владика Євген Попович помолився в день Сороковини за нашу св. п. доню Оленку в соборі в Перемишлі, увиразнивши добрим молитовним словом її ім'я... В Ужгородському соборі та в церкві на вул. Коновальця також була відзначена душа Оленки під знаком Сороковини...

Примітка редактора. *Олександр Кошиць (1875–1944).

(25. 05. 2021 – Дрогобич)

Зелена ліщино, не плач...

Зустріч з Йосипом Фиштиком була зворушливою. Згадав про Оленку, яка писала про його пісенні словоспіви... Я подарував примірник щойно виданої збірки «Зелене відлуння» з дарчими словами: «Дорогому Другові Життя Йосипу Фиштику з почуттями вдячності за доброзичливу співпрацю в усі пори року! Найщиріше від автора – Микола Зимомря від 25 травня 2021 року – на спомин про наші зеленвесни!». Хотів дописати: ой, зелена ліщинонько, не плач, не ридай!

(11. 06. 2021 – Дрогобич)

Відсвіт

Минає три місяці, як відійшла Оленка... Проглянув знаки «Вайберу». Ось, який світлий текст я знайшов від 29 листопада 2020 року: «Дорогий Татку! Вітаємо з днем народження! Дякуємо за дитинство, за школу, за роки навчання, підтримку та витримку! Наснага, яка віє від Вас весь час, веде нас вперед!!! Ви – претендент на титул найвиносливішого, наймудрішого і далекоглядного Татка. Ваша природа живе у наших серцях, думках, помислах, сподіваюсь, вчинках. Дякую Вам, Батьки, за наших дітей – якби не було Вас, ми б не знали таких чудесних дітей, як Славчика, Оленочки, Микольчика. Вітаємо!»). Кожне слово з уст і душі Оленки вражає, бо воно містить нині сонячний відсвіт того, що полишається навічно живим! Це – відсвіт пам'яті! А о 16. 09 першого грудня 2020 року надійшло лаконічне: «Татку, наберіть мене Оленка». Ці Оленчині вістки Доля зберегла для мене...

Р. С. Славчик віднайшов в телефоні небагато, але й то добре:

Краса часів ренесансу

«Кого, ви гадаєте, цим сонячним ранком я хочу привітати? Натура сповнена щедрот з глибин історії: Її думки овіяні легендами часів античності, характер сповнений суворості та аскетизму немов персона із середньовічної фрески, просякнута сонячним промінням любові до краси часів ренесансу, ВОНА прихильна до барокових пишнот і, водночас – витримана у строгому класичному стилі. А ще має надзвичайно поетичну, романтичну душу, та вміло поєднує в собі барвисте розмаїття модерну. Про Її завжди сучасну, креативну, сповнену руху діяльність свідчить робота цілого фортепіанного відділу. Так, це ВОНА – Юрош Олена Миколаївна! Наділена Матінкою-Природою та своєю талановитою родиною всіма чеснотами людськими, а з небес – Божою благодаттю. З ДНЕМ НАРОДЖЕННЯ ТЕБЕ! Любимо, шануємо, цінуємо! Євген Ясінський, 26. 04. 2020».

(19. 06. 2021 – Дрогобич)

Грішний світ

Знайшов «Шматок відірваного»*, що містить запис від 14 листопада 1973 року. Там згадувалася магнітофонна касета зі співом Оленки! Пошук дав результат: справді чути наспів Дідика Івана Ільтя та Бабусі Христини Ільтьо-Бабурнич. Добре відтворюється вінок мелодій, які майстерно вигравав брат Юрко... Моторошне відчуття – чи зберігся голосочок Оленки? І раптом майже однозначно проступає дзвінкий зміст дитини-сонечка:

«Бабка з дідиком
побилися віником
у потемку!».

О Небеса! Усі, що співали, а також той, хто грав на дриббі, покинули грішний світ...

Примітка редактора. * «Шматок відірваного» – такий напис був на різних клаптиках паперу, з яких упродовж багатьох десятиліть складався денник Миколи Зимомрі. У зв'язку з мотивованою темою «Прощання» варто подати й думки автора запису «Свято для душі» від 14 листопада 1973 року: *«Без нагоди відбувся святочний вечір. Батько Одарки був особливо веселий, спонукаючи дружину Христину до співу. Разом вони справді дивовижно гармонійно співали «Чом ти не прийшов» та, у першу чергу, «В кожного є юні мрії»... А тут надійшов ще брат Юрко. Коли розпочав грати на дриббі, то маленька Оленка тільки блимала оченятками, намагаючись щось наздоганяти у наспівах... Таке свято для душі повторити не можливо. На щастя, я спробував спів Оленки записати на магнітофонну касету... Будемо думати, що це її перший офіційний виступ...»*. Обидва записи творять логічну цілісність.

(20. 06. 2021 – Дрогобич)

На вітрилах часу

Два дні тому був разом з Мирославом Глубішем та його внуком Остапом в Нижньому Солотвині, де ночували в кімнаті над гаражем. Все це належало Михайлу Волощуку, образ якого незабутній для мене як поставою, так і благородним чином визначної особистості. Зрозуміло, хтось може кинути й докір, мовляв, був «на короткій нозі» з можновладцями тогочасної доби, приміром, із Леонідом Брежнєвим... Та цей докір нічого не означає, якщо правильно й адекватно збагнути сутність обставин, в яких довелося працювати Михайлу Волощуку, власне, як носієві високого поміж мізерним. Його син Сергій надіслав мені нині автограф, який я залишив на книжці «Час і життя» (Ужгород, 2012): «Вельмишановному Михайлу Юрійовичу Волощуку – на відстані душі. Щиросердне побажання: нехай для Вас і Вашої Родини Час буде непроминальним поміж радощами, а життя – щасливим..! З почуттями великого поважання та вдячності від автора – Микола Зимомря. Ужгород, 19 січня 2013 року. на Водохреща». В уяві пронеслися численні зустрічі з Михайлом Волощуком, у першу чергу, від початку 80-х рр. Отак на вітрилах часу гойдається спомин про те, що минуло, але спроможне повернутися за допомогою чогось незбагненого. Це потверджує факт: упродовж трьох днів (17-19. 06.) ми побували в Голятині, Колочаві, Негрівці, Синевирі, Міжгір'ї, Мукачеві, Паланку, Нижньому Солотвині, Середньому, Косині, Ужгороді та в селі Підгорбі, де судилося незабутній Оленці віднайти вічний спочинок... Що ще? В Середньому вже вдруге побував біля хати «св. Луки», тобто так йменують Луку Грушевського, власника 4 га землиці, де він як дитину пестить виноградники. Колись його вулиця, як висловився, «за Австро-Венгрії» звалася Газдівська, «за «советів» була вулицею імені Леніна,

а тепер – Закарпатська, як і належить їй бути». Святим він видається тому, бо має пречудове вино, а ще – божественно співає українські пісні. За його словами, «завдяки співу я побудував будинок з номером 112» (я глянув, щоб порівняти: напроти «присів» скромний будинок з номером 105). Жартуючи, Лука співає, оповідаючи небилиці. Мовляв, один багач, захоплений його співом, «давав на будову все, що душа бажала: цемент, цеглу, риштування... І все – «за* раз дякую». Особливо вдало Лука виводить народні співанки, приміром, «Цвіте терен», «Ой, чорна, я си чорна». «На поточку-м прала». Зворушливо прозвучала з його уст пісня про гуцулку Ксеню:

«Темна нічка гори вкрила,
Полонину всю залила,
А в ній постать сніжно-біла –
Гуцул Ксеню в ній пізнав.
Гуцулко Ксеню, я тобі на трембіті
Лиш одній в цілім світі
Розкажу про любов...».

Оскільки спів лунав під склепінням старої пивниці, то голос Луки часом іноді дивно тремтів, відлунюючи навколо якоюсь таємничою красою... До речі, внук Мирослава Остапик справляв велике враження тим, що глибоко зацікався світом німецької мови, до якої я хотів його прилучити на «першому уроці». Може, тому прагну згадати тут і перебування під Мукачівським замком 18 червня (Паланок, вул. Комарова 19). Тут відвідав Магдалину Гудак (уродж. Кайнц), нині розбиту інсультом жінку (мимоволі пригадалася зустріч вересневого 9-го дня 1992 року, – тоді Магда була пишною молодницею (охоче чомусь хвалилася, що побачила світ саме 9 вересня 1943 року)...Тоді ще в навколишніх селах (наприклад, Павшино – Павшінг) жили й працювали численні представники німецької меншини. Тепер – одиниці, бо за епохи Гельмута Коля чимало жителів знялися з насиджених місць і подалися на прабатьківщину... Не омину прізвище колишньої студентки Октавії Кайнц, яка тепер проживає в Німеччині. Була присутня дочка Маріана (01. 08. 1964), коли я переказав від імені Рут Крайзелмаер та Руді Йоба кошти – загальною сумою одна тисяча євро – а) «für die Renovierung des Kulturhauses in Palanok; b) «für die Pflegerin», отримавши взамін «Bescheinigung»... До краю нещасним виглядає також 32-річний син Едгар... Одне слово, усе лягає валом на вітрилах часу, як скошена травиця перед святом Трійці зі знаком Зіслання св. Духа!

Примітка редактора. Микола Зимомря неодноразово писав про життя й діяльність Михайла Волощука, зокрема, в книжкових виданнях: Осердя його життя // Доля в людях (Ужгород, 2006, с. 231–238); Михайло Волощук // Час і життя (Ужгород, 2012, с. 197–202), а також в газетних публікаціях: Коли душа в цвітінні // Срібна земля. Ужгород, 2014. 7–13 листопада. № 35.

С. 13 та ін. На цвинтарі в с. Барвінок лежать Тамара Волощук (уроджена Гончаренко з Полтави; 15. 03. 1935–09. 10. 2020), а також Михайло Волощук (10. 11. 1934–05. 02. 2017), на могилі якого – здалека видно – «сидить Небіжчик, ніби роздумуючи над долями рідного краю». *За «раз дякую» – поширений в Закарпатті вислів подяки за безкорисливу допомогу.

(26. 06. 2021 – Дрогобич)

Хвилина пам'яті здалека

Отримав, як завжди, змістовний лист від Рут Крайзелмаер. Особливо зворушливе місце, що позначене ім'ям Оленки; там, далеко, промайнула хвилина мовчання в сполучі з двома небіжчицями, яких я знав. Це – Герда Рот, дружина Віллі Рота, та Емілія Гофріхтер. Ось – ця знакова для мене вістка з хвилиною пам'яті здалека, що прилинула вночі (сьогодні о – 00:17):

«Lieber Bruder Mykola,

besten Dank für Ihre Briefe vom 16. 18. und 21. Juni, als auch für die warmen Wintersocken, die mir Natalya heute Abend im Rahmen der Sitzung des Arbeitskreises überreichte, Ja wir dürfen keine kalten Füße bekommen und davon laufen. Ich freue mich von ganzem Herzen, dass aus der Trauer gnädiger Aufbruch in lohnende Zukunft gedeiht. Heute Abend hatten wir für die Verstorbenen Gerdi Roth, Emilie Hofrichter und Olenka eine Gedenkminute. Am 18. Juli werden die drei Studentinnen nach Lachen zum Gottesdienst kommen. Ich war wieder 5 Tage in der Schweiz um Erich in der Umzugsphase zu unterstützen. Seine Frau ist mit den 3 Kindern am letzten Märzwochenende, als er in Lachen zu Besuch war, ausgezogen. Das Verhalten ist krankhaft, der Weg ist in Würde und Achtung zu gehen. Ich werde als Mutter und Oma jetzt öfter reisen.

Rudi Job hat heute Abend Bücher in die Runde gegeben. Mit den Pfarrerinnen Frau Weissmann und Frau Weber wurde im Gespräch die Wertigkeit des friedlichen Dialogs an der Basis in schriftlicher Form deutlich! Sie machen das sehr gut! Am 5. September wird in der Stiftskirche Neustadt «Hoffnung für Osteuropa» Gottesdienst sein.

Wie geht es Ihnen und Odarka, mögen Sie mit neuer Kraft für die anstehenden Aufgaben beschenkt werden! Weiterhin alles Gute! Aufrichtige Anteilnahme und viele Grüße von Miroslava, das Hotel ist seit 5. 6. wieder offen.

Herzliche Grüße an Odarka, Miroslava, Ivan mit Familie, Slava und Oxana, Ihre Schwester Ruth».

(21. 07. 2021 – Дрогобич)

Кольори в росах

Вчора я підписав збірку «Зелене відлуння» авторці дивовижних ілюстрацій Валентині Козяр: «Вельмишановній Пані Валентині Козяр – зі словами щиросердної вдячності за чарівні ілюстрації, що стали особливою окрасою цієї збірки – автор Микола Зимомря. Дрогобич, 20 липня 2021 р. ». Щоправ-

да, перед очима переважає чорне, бо усі фантастичні кольори в росах потемніли від метафори: книжка побачила світ 10 березня, в день, коли відійшла у засвіти наша благородна Оленка... Але, може, допоможуть розмисли Олександра Олеся, якого боготворила Оленка, співаючи романси на поетові слова... Ой, що співати, якщо є так, як є в Олександра Олеся:

«Я більше не плачу...
Я муку свою
В кайдани навек закую...».

(16. 10. 2021 – Львів)

Львів і мій земляк

О восьмій ранку виїхав до Львова, де мають відбутися вибори НСПУ... Опісля цього дійства – нічліг в Олександра Масляника. Уродженець Рахова має справжню садибу в Сокільниках. Благодатне місце на вулиці, яка загубилася поміж чагарниками... Здавалося, що розмова не буде кінця... Я подарував гостинному господареві біля тридцяти моїх видань... Усі з автографами. Ось, наприклад: 1) «Бойківські наспіви» з уст св. п. моєї Матусі – нехай порадують близьких мені з родини Масляників! Щиро відданий Микола Зимомря. 16. 10. 2021 р., Львів» (цей напис на збірці: Гафія Зимомря. Бойківські наспіви. У записках Миколи Зимомрі, Григорія Дем'яна, Василя Кобала. Передмова та упорядкування: Олександра Німилевич, Олена Юрош. Дрогобич, 2008); 2) «З трепетним відчуттям дарую родині Масляників цю дорогу для мене книжку з-під пера незабутньої доні Оленки... Сім місяців тому авторка відійшла за межі Вічності. Проте Оленка жива, допоки я живий... Огорнутий смутком Микола Зимомря. Дрогобич, 10 жовтня 2021 р.». (Напис на монографії: Олена Юрош. Музичне виховання в Закарпатті: контекст освітнього процесу (1919–1939). Дрогобич: Сурма, 2007, 216 с.).

(01. 12. 2021 – Дрогобич)

Час воркоче...

Вчора отримав багато вітань... У так званому фейсбуку чимало слів... А найвагомим став дарунок від Ігоря Розлуцького – «Біобібліографічний покажчик» із серії «Академічна бібліотека» (випуск 4), що з'явився нині... Прийшов додому і треба ж – в око впав його збірник різдвяних кантів «Різдвяному світові – з Розлуча» (Дрогобич, 2006). Між реквізитами імена рецензентів: М. Зимомря, Ю. Медведик. На титульній сторінці – автограф упорядника: «Високоповажаному професорові Миколі Івановичу на привітання з ювілеєм, із подякою за чудову співпрацю – на щастя, на творчість, на добро. Сердечно Ігор Розлуцький. 01. 02. 2007 р.». Я вдячний Ігорю за його приязнь. Особливо незабутнім був день, коли Ігор був біля нашої опечаленої родини... Він один представляв усю Дрогобиччину в день прощання з Оленкою! Чому Максим Рильський написав таку студену строфу?

«...А сніг паде. А голова в снігу,
А груди повиваються морозом...
За безрозумну юності жагу
Жбурнув би геть я свій старечий розум!»*

Та інший поет – Кесар Білиловський – кинув докір усьому студеному світу з морозами та заморозками:

«І цвіт поникнув, заморозком вбитий...
Над ним ще промінь сонячний блиснув,
Та цвіт спізнілий, хоч і був зігрітий,
Вже ледве глимнув і навек заснув». **

Р. С. Впадає в око факт: вибір творів для цієї збірки «Вибрані поезії» Кесара Білиловського (20. 02 (4. 03) 1859 – 28. 05. 1938) благословив саме рецензент Дмитро Павличко! Ще – закономірна деталь: український поет був у дружніх взаєминах з німецьким перекладачем Фрідріхом Боденштедтом, творцем збірки «Поетична Україна» (1845).

Примітка редактора. Строфа зі збірки: Максим Рильський. В затінку жайворонка. К., 1961, с. 45. На книжці автограф Миколи Зимомрі: «С. (елище) Міжгір'я, вул. Леніна, № 137. М. Зимомря. 26. 03. 1962 р. (Р. С. Після зустрічі з Василем Коханом – взяв із собою два мої вірші)». ** Процитована строфа зі збірки: Кесар Білиловський. В чарах кохання. К., 1981, с. 94. На титульній сторінці запис Миколи Зимомрі: «Просвітлений – на добро й покору – моїй доні Оленці. Будь і перебувай у чарах кохання! Татусь-друг Микола, в день народження Першого внука... 17 червня 1996 р.».

(04. 12. 2021 –Дрогобич)

У сизій млі

Особливе відчуття вдячності Славчикові, бо приїхав на моє родинне свято... І то не сам, а в супроводі доброї Людини – М. К. Дай Йому, Боже, щастя... Я знайшов для Славчика книжечку, на титульній сторінці якої написано: Микола Зимомря, Олена Юрош. Джерела одухотвореності До 60-річчя від дня народження Володимира Грабовського (Дрогобич, 2004). Серце тьохнуло, але не зупинилося, коли перо плавало на папері: «Дорогому Внукові Владиславу – на благодатний спомин про зустріч, що була позначена особливим побажанням – щастя і поступу з енергією св. п. Матері, авторки цієї книжечки... Від співавтора дідуся Миколи. 30 листопада – 4 грудня 2021 р. у Дрогобичі». Ще хотів щось писати, але зупинив Олександр Олесь (1878–1944), бо він 1905 року написав досконало для Вічності:

Вона пройшла і зникла десь у сизій млі...
І ніби з нею все пройшло навіки:

Весна, бажання, і утіхи,
І вся краса життя й землі...*

Примітка редактора. Строфа зі збірки: Олександр Олесь. Чари ночі. К., 1989, с. 24.

(22. 12. 2021 – Дрогобич)

Двері для віри

Нині (22. 12. 2021) отримав відповідь Марії Моклиці на мій нинішній лист*. Кожне слово доброї Людини у свій спосіб відкривало Двері для віри... Авжеж, як кажуть в селі Голятин: «Відкриєш свої двері, то й інші тобі відкриють»... До речі, Марія Моклиця була вимогливою (і винятково справедливою!) офіційною опоненткою синовій дисертації, захист якої відбувся 29 квітня 2011 року в Київському університеті (після захисту я зателефонував передусім Оленці; її радість вибухнула криком!)... Подаю цей лист.

«Доброго дня, Миколо Івановичу! Втішно і водночас прикро було отримати звісточку від вас. Співчуваю вашому горю, я дуже добре пам'ятаю, як ви вболівали за своїх дітей, якими близькими були з ними... Тому можу уявити, як тяжко вам пережити цю непоправну втрату. Але Ви віруюча людина, отже маєте духовне оперття, щоб жити далі так само діяльно і людяно. Бажаю вам знайти утіху в інших Ваших близьких, у роботі і творчості. Книгу переглянула, із задоволенням її прочитаю, бо вже побачила, яка вона цікава і змістовна. Помилку у своєму дописі не помітила. З майбутніми святами вас і ваше сімейство! З повагою – Марія Моклиця».

Примітка редактора. *Лист Миколи Зимомрі проф. Марії Моклиці від 22 грудня 2021.

«Шановна Маріє Василівна! Щиро вітаю Вас з Різдвом, Святвечором і Новим 2022 роком! З почуттями давньої прихильності до Вашої Родини та добрим спомином про наші зустрічі Микола Зимомря.

Надсилаю Вам верстку книжки, де вміщена Ваша цінна стаття. Ця книжка – данина світлої пам'яті проф. Василеві Марку (06. 01. 1936+12. 06. 2015), моєму життєвому Другові... Прошу прочитати. Помічені помилки прошу вказати окремо: сторінка, рядок і помилка (позначити кольором). Надішліть терміново, будь ласка. Прошу прощення, що не писав давно. Не було життєвої енергії, бо відійшла на Небеса моя 49-річна ДОНЯ Оленка... Вона була справжнім ангелом! Оленка захистила дисертацію в 2009 році в Тернополі; планувала захищати докторську в Києві... Але, на жаль, все пропало – її серденько зупинилося 10 березня 2021 року... А я й досі бачу Її Живою...».

(27. 12. 2021 – Дрогобич)

Потомні борозди

Нарешті, надійшов (від Збігнева Пяска) до Дрогобича розкішний том «Енциклопедія Полонії»*, виданий ще минулого року. На титульній сторін-

ці автограф упорядника: «Z wyrazami sympatii Profesorowi Mykola Zymomrya na pamiątkę Autor Zbigniew Piasek. Kraków, 2021». У пакунку долучений лист: «Drogi Mykola, wesółych świąt B. N. Szczęśliwego Nowego Roku dla Twojej Rodziny – Zbigniew Piasek. Kraków, 2021» (за поштовим штемплем надіслано з Кракова 7 грудня 2021 р.). У виданні вміщені статті: «Iwan Zymomrya», s. 317–319; «Mykola Zymomrya», s. 319–322; «Ihor Dobrianski», s. 90–91. Таким чином, три особи репрезентують Україну... * Encyklopedia Dziedzictwa Polonii świata. Ambasadorowie Polonii pod redakcją Zbigniewa S. Piaska (Kraków, 2020, 516 s.). Одразу відіслав такі листовні рядки подяки: «Drogi, zacny Przyjacielu Zbigniewie! Wyrażamy wielką wdzięczność za Prezent Wigilijny i Noworoczny – Encyklopedia Dziedzictwa Polonii Swiata. Ambasadorowie Polonii Pod redakcją Zbigniewa S. Piaska. Kraków, 2020, 516 s. To potężne, kapitalne dzieło, a właściwie pomnik w imię POLONII! Z życzeniami zdrowia, spełnienia wszelkich życiowych i twórczych planów, nowych osiągnięć! Z uczuciami ciągłej życzliwości i szacunku Twoi –wiernie oddany Mykoła Zymomrya, Ivan Zymomrya». Так сталося, що у цьому ж файлі були інші зразки нашого листування. Кажу «зразки», бо вони – в одному примірнику, як вистріл Абрагама... Хіба забути мені щиро голосний викрик радості, коли Оленка бачила в моїх руках польськомовне видання «Wielka Encyklopedia Polonii świata» (Częstochowa, 2014)!

(22. 01. 2022 – Ченстохова)

Улюблене

Оленка мала свої улюблені книжки. Серед них прагну виокремити збірку спогадів: Беньямино Джильї. Воспоминания (М.-Ленинград, 1967, 384 с.). Маю враження: Оленка мала особливу пристрасть до тих, хто співав... На сторінках згаданого видання – десятки дзвінких імен: Федір Шаляпін, Карузо, Еціо Пінца, Павел Лудикар, Антоніо Скотті, Юліан Гаяр, Анджело Мазині, Жан Решке, Неллі Мельба, Джеральдіна Фаррар... Вона була добірним знавцем не тільки української, але й світової музики. Оленка розуміла зміст музичного твору, сутність музичної філософії... Ось, наприклад, одна з поміток про спогад Беняміна Джильї, що на сторінці 363: «Мой концерт в Вашингтоне 25 мая 1955 года был моим самым последним прощанием – я действительно в последний раз выступал перед публикой»... Що ж, завжди мусить бути останній раз!

Примітка редактора. На описаній книжці міститься автограф Миколи Зимомрі: «Дорогий Славчику! Ця книжка була улюбленою для Твоєї св. п. Матусі Оленки! Нехай і Тобі вона принесе радість! Дідусь Микола. 22 січня 2022 р., Ченстохова».

Педагогіка серця

Отримав статтю польської дослідниці др. Магди Плускоти «O PEDAGOGICE PRZEZ PRYZMAT SERCA» з посвятою Олені Юрош:

*z pamięcią o prof. Olenie Juros., której życie i dzieło
wyraża szeroko rozumiany wymiar
pedagogiki serca*

1. Przesłanie pedagogiczne *Pedagogiki serca*

Kim jest człowiek wobec drugiego człowieka i jaki być powinien? Co robić, aby stał się *homo amans – człowiekiem miłującym*?¹ – na te pytania starała się odpowiedzieć dr Maria Łopatkowa. W swej książce „Pedagogika serca” stwierdza, iż człowiek jest ogromną tajemnicą². Jednakże chociaż brak jest jednoznacznej odpowiedzi na pytanie: *kim jest człowiek*, można znaleźć odpowiedź na pytanie: jakim powinien być.

Miłość do ludzi i świata – to najważniejszy cel wychowania. Miłość więc cele wychowania jednoczy i wynosi ponad różnice kulturowe, religijne, polityczne, obyczajowe i wszelkie inne. W niej jest prawda, piękno i sens ludzkiego istnienia.³

Nowy nurt wychowawczy Marii Łopatkowej - Pedagogika serca, kładzie nacisk na wzajemną miłość uczniów, nauczycieli, rodziców i opiekunów. Łopatkowa twierdzi, że dziecko ma prawo do miłości, które każdy dorosły powinien respektować. Zapewnienie niepełnoletnim członkom społeczeństwa miłości, akceptacji i bezpieczeństwa wpływa na lepsze postawy dorastających w takiej atmosferze osób i przez to wzbogaca otaczający nas świat. Trwałym fundamentem i poręczeniem dla wartości, który nadaje sens każdemu istnieniu jest miłość. To ona powinna stanowić podstawę właściwych relacji między rodzicami a dziećmi, nauczycielami a uczniami, wychowawcami a wychowankami, między jednym a drugim człowiekiem. To miłość buduje, ratuje, jednoczy, uskrzydla, pomaga dostrzec drugiego człowieka.

2. Etapy kształtowania osobowości człowieka a pedagogika serca

Miłość powinna towarzyszyć każdemu człowiekowi od chwili poczęcia, kiedy formuje się nie tylko biologiczna, ale i psychiczna sfera istoty ludzkiej. Każde małe dziecko, aby mogło się rozwijać prawidłowo, musi mieć jedną osobę stałą, fizycznie obecną, do której może się przywiązać. Dopiero spełnienie tego warunku umożliwia prawidłowy rozwój emocjonalny dziecka.

W wychowaniu tym podstawową rolę odgrywa metoda, którą w przenośni nazwała autorka pedagogiki serca - «metodą oparcia o miłość»⁴ Pierwsze pięć lat

¹ M. Łopatkowa, Pedagogika serca, WSiP, Warszawa 1992, s. 7.

² B. Śliwerski, Współczesne teorie i nurty wychowania, Impuls, Kraków 2005, s. 93.

³ M. Łopatkowa, Pedagogika serca ... op. cit., s. 17.

⁴ Ibidem, s. 129.

życia¹ jest najważniejsze dla dziecka. Z obserwacji dr Marii Łopatkowej wynika, że dzieci doświadczające ciepła emocjonalnego rozwijają się lepiej niż dzieci wychowywane w rodzinach pozbawionych czułości, czy w zakładach opiekuńczych. Brak zaspokojenia poczucia bezpieczeństwa we wczesnoniemowlęcym okresie przejawiać się może ssaniem palca, kołysaniem się, kręceniem głową, co określa się mianem choroby sieroczej.

Kolejnym etapem kształtowania osobowości dziecka jest okres przedszkolny i szkolny. Maria Łopatkowa uważa, że system wychowawczy w przedszkolu i szkole powinien się opierać na sympatii i wzajemnej akceptacji między wychowawcą - nauczycielem, a dzieckiem - uczniem. To, czy dziecko polubi szkołę, zależy od tych pierwszych lat kształcenia. Łopatkowa pisze, że niezaspokojona u dzieci i młodzieży potrzeba miłości, przynależności i bezpieczeństwa rodzi negatywne skutki psychiczne:

- w wieku przedszkolnym – w postaci opóźnienia w rozwoju, nadpobudliwości, braku koncentracji, trudności w dokonywaniu selekcji i lepkości uczuciowej,

- w wieku szkolnym – w postaci niechęci do nauki i szkoły, bierności, powierzchowności, agresywności lub wycofania się z kontaktów społecznych, czy zamykania się w sobie obniżenia poziomu myślenia abstrakcyjnego i logicznego braku poszanowania rzeczy, zwiększonej roszczeniowości czy postaw konsumpcyjnych,

- u młodzieży – w postaci zaniku ambicji, braku samodzielności, inicjatywy, odpowiedzialności za siebie i innych, skłonności do spożywania alkoholu i wczesnej inicjacji życia seksualnego²

Najgorszym wymiarem okaleczenia dzieciństwa jest przemoc fizyczna, która obrazuje negatywne wzorce w rozwiązywaniu problemów. Rodzice uczą dzieci, że można bić słabszego i być niesprawiedliwym. Łopatkowa zwraca uwagę na płynną granicę pomiędzy biciem a maltretowaniem.

Autorka koncepcji o nazwie: *Pedagogika serca* dostrzega pozytywną rolę wzorów osobowych w kształceniu i wychowaniu. Ma tu na uwadze zarówno bycie naturalnym wzorem osobowym dla dziecka, jak i wychowanie poprzez wzory osobowe. Jest jednak przeciwna zobowiązaniu dzieci do wzorowania się na określonych przez pedagogów, a tym bardziej przez polityków osobach znaczących. Łopatkowa pyta retorycznie: Dlaczego nie dokonuje się reform w wychowaniu wprowadzając do rzeczywistości rodzinnej, szkolnej, społecznej *pedagogikę serca*?

Pedagogika serca jest ważna w odniesieniu nie tylko do wychowania dzieci. Miłość potrzebna jest do prawidłowego funkcjonowania człowieka w każdym wieku. Dorośli przekazują dzieciom miłość, poczucie pewności siebie i wiary we własne siły, tym łatwiej i naturalniej jeśli ich związek połączony jest miłością. Bardzo trudno, choć nie jest to rzeczą niemożliwą, jest nauczyć młode pokolenie

¹ Ibidem, s. 108.

² B. Śliwerski, Współczesne teorie i nurty wychowania, Impuls, Kraków 2005, s. 94.

dobrego traktowania świata i ludzi, miłości i odpowiedzialności za najbliższych, jeżeli żyje się w związku pozbawionym uczucia, ponieważ nienawiść powstaje tam, gdzie miłości nie ma.¹

3. Uniwersalne prawdy pedagogiczne

Podstawą założeń pedagogicznych jest hipoteza, iż w naturze ludzkiej jest dobro i zło. Wychowanie jako działalność celowa jest niezbędna i musi odwoływać się do dobrej woli wychowawców, ich prawdziwej miłości do dzieci. W pedagogice serca kluczową rolę odgrywa ufność w rozwój i drogę człowieczeństwa. Autorka ma nadzieję, że wystarczy wzmocnić kryteria „przyjmowania” do zawodu pedagoga, między innymi o umiejętność w nawiązywaniu kontaktu emocjonalnego z dziećmi oraz zmienić nieco obowiązujące prawo (zasada uprawniająca dziecko do zmiany wychowawcy), aby w życiu zatriumfowała miłość. W tym procesie niezbędni są nauczyciele kochający dzieci, skłonni odpowiedzieć „sercem na serce”. Nauczyciel jako *homo amans* nie musi bać się emocjonalnego kontaktu z uczniem, gdyż ten typ interakcji może mu bardzo pomóc w wychowaniu i nauczaniu, w dotarciu do jego osobowości. Nauczyciel musi być wzorem do naśladowania i wywoływać podziw u wychowanków.

Pedagogika serca wskazuje na pojęcie „pieczy”, które nie wywodzi się z żądz władzy lecz z miłości. Na tę pieczę składa się troska o drugiego człowieka, opieka i wspieranie go we wszystkim, co robi².

Jednym z podstawowych celów pedagogiki serca jest wykształcenie zdolności do niesienia pomocy innym, altruizmu i empatii. M. Łopatkowa wyjaśnia powyższe założenia następująco: „Pedagogika serca uznaje prawo dziecka do miłości, czyli do kochania i bycia kochanym, za prawo naczelne w sferze duchowej (...). Miłość w pedagogice serca rozumiana jest jako pozytywna więź uczuciowa dziecka z ludźmi i światem, rozwijana i utrwalana na zasadach etycznych wywodzących się z miłości jako wartości uniwersalnej”³.

Kolejną kwestią, która zajmuje Marię Łopatkową jest problem ukrywania przed światem dzieci niepełnosprawnych. Autorka obrazuje ważny problem: „Ludziom zdrowym, dorosłym wydaje się, że dobrze robią unikając pokazywania publicznego dzieci chorych, kalekich. Bo dzięki temu chronią je przed litością, której żaden człowiek nie chce”.⁴

Maria Łopatkowa skupia się na tzw. „tak zwanym wychowaniu” jako pomocy w wychowaniu dziecka. Według tego rozumienia wolność to najważniejszy atrybut dzieciństwa. Tylko wolność gwarantuje prawidłowy rozwój dziecka. Jednak zbyt przesadna troska o dobro dziecka również jest krzywdą. Dziecko jest człowiekiem i należą mu się wszystkie prawa. Prawa to jednak także obowiązki i odpowiedzialność, a także możliwości. Zakres i charakter tych praw musi być

¹ M. Łopatkowa, *Pedagogika serca ...*, op. cit., s. 59.

² B. Śliwerski, *Współczesne teorie i nurty wychowania ...*, op. cit., s. 97.

³ M. Łopatkowa, *Pedagogika serca ...*, op. cit., s. 156.

⁴ M. Łopatkowa, *Samotność dziecka*, WSiP, Warszawa 1989, s. 99.

odpowiednio zharmonizowany z owymi czynami. Tylko szczęśliwe dzieciństwo sprzyja prawidłowemu rozwojowi fizycznemu i duchowemu człowieka.

Miłość do ludzi i świata - to najważniejszy cel wychowania (...). Dlaczego więc ma tylu przeciwników, że dotąd nie udało jej się odegrać znaczącej roli w żadnym z systemów oświatowo-wychowawczych? Dlaczego w kraju, gdzie Wychowawca własną śmiercią w komorze gazowej udowodnił, że miłość ma wartość większą niż życie, nie dokonuje się reform w wychowaniu wprowadzając «pedagogikę serca»? Czy nie czas już zająć się kształtowaniem charakterów, rozwijaniem zdolności kochania, prowadzeniem dzieci – uczniów ku pełni człowieczeństwa¹

4. Najpiękniejsze myśli pedagogiczne w obszarze pedagogiki serca:

- Bez miłości nie ma wychowania – jest tresura.
- Miłość – każde dziecko powinno być kochane. Zrozumienie – dorośli powinni nie tylko patrzeć na dziecko ze swego punktu widzenia, lecz starać się wziąć pod uwagę punkt widzenia dziecka, usiłować pojąć i wczuć się w to, co i jak ono rozumie i przeżywa, jakie ma pragnienia, radości i smutki
- Jeśli uleczę choć jedno serce nie będę żyła na próżno, jeśli choć jednej pomogę rozterce nie będę żyła na próżno...
- Wszystkie problemy ludzkie są największe, bo takimi są dla ludzi, których dotyczą.
- Nie znajdzie się drogi do ludzi i do swego wśród nich miejsca, jeśli wiedza o innych będzie uboga, wyobraźnia skąpa, a wrażliwość przytępiona troską o własną osobę.

Samotność u kresu istnienia i na jego początku jest nieco do siebie podobna w Ciężarzenie proporcjonalnym do sił. Małe dziecko jest jeszcze za słabe, starzec jest już za słaby, by ją bez szwanku psychicznego unieść. 16

Trzeba mieć na świecie bodaj jednego człowieka, któremu można powiedzieć wszystko.

Bibliografia:

1. Łopatkowa Maria, *Pedagogika serca*, WSiP, Warszawa 1992.
2. Łopatkowa Maria, *Samotność dziecka*, WSiP, Warszawa 1989.
3. Łopatkowa Maria, *Jak pracować z dzieckiem i rodziną zagrożoną*, WSiP, Warszawa 1976.
4. Łopatkowa Maria, *Nauczyciel i dziecko wiejskie*, PZWS, Warszawa 1959.
5. Łopatkowa Maria, *O prawną ochronę więzi uczuciowej dziecka*, Biuro Studiów i Analiz Kancelarii Senatu. Seria: Materiały, Warszawa 1996.
6. Łopatkowa Maria, *Elementarz wychowania młodego dziecka*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 2002.
7. Szuman Stanisław, *Psychologia wychowawcza wieku szkolnego*. Wiedza, zawód, kultura, Kraków 1947.

¹ M. Łopatkowa, *Pedagogika serca ...*, op. cit., s. 157–158.

8. Suchodolski B. (red.), Alternatywna pedagogika humanistyczna, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław – Warszawa – Kraków 1990.

9. Śliwerski Bogusław, Współczesne teorie i nurty wychowania, Impuls, Kraków 2005.

10. Buddrus V., Pedagogika humanistyczna w Niemczech [w:] «Forum Oświatowe», 1995, nr. 1-2.

11. Kunowski S., Podstawy współczesnej pedagogiki, Wyd. Selezjańskie, Warszawa 1993.

12. Borczak M., Dzieci od początku świata są takie same – rozmowa z M. Łopatkową, «Nowe książki», 2001, nr 12.

13. Urych Ilona, Wartości wychowania a bezpieczeństwo młodego człowieka [w:] Zeszyty Naukowe AON nr (1)90 2013.

14. Ptak M., O nauczycielu, w drodze do pedagogicznej roli, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2011.

15. Lewandowska-Tarasiuk E. (red.) Pedagogika serca, wychowanie emocjonalne w XXI wieku, Difin, Warszawa, 2016.

16. Юрош О. Музичне виховання в Закарпатті: контекст освітнього процесу (1919-1939). –Дрогобич, 2007; Юрош О. Ужгородська дитяча музична школа імені Петра Чайковського: віхи становлення. – Ужгород, 2015.

Dr. Magdalena Pluskota, Wyższa Szkoła Zarządzania i Przedsiębiorczości z siedzibą w Wałbrzychu.

***

(16. 02. 2022 – Дрогобич)

Серед Небесних Янголів...

Одна з фантазій нової доби – електронна пошта. Нею надсилати листи – наблизитись до абсолютної істини в часі. Отримав нині зворушливе слово про св. п. Оленку з-під пера обдарованої поетеси й вдумливої дослідниці Марії Якубовської, яку я пізнав з доброї руки Любомира Сеника. «Дорогий Миколо Івановичу! Рідний, Найдорожчий! Сплакалася я над тою книгою, як давно уже не плакала. Вмилася душа сльозами. Схиляюся перед вашою Мужністю, Силою Любові. Низькою кланяюся Вашій дружині Одарці Іванівні! Хай Господь благословить Вас своєю опікою! ...Не гнівайтесь, якщо щось написала не так. Моєю рукою провадила любов і відчуття якоїсь непроминальності, яка завжди з нами.

...Міцно обнімаю Вас усіх. Щиро Ваша Марія Якубовська». До цих листовних рядків авторка долучила ще й самотню посвяту Оленці, яка вже перебуває серед Небесних Янголів...

***

«Немає нічого сильнішого від Любові. Любові животворящої, яка здатна долати найбільші випробування і найбільші перешкоди. Для тих, хто освяче-

ний Любов'ю, життя безконечне; бо воно живе у любові кожного дня, кожного спогаду, кожного слова.

Немає сильнішого духовного зв'язку між батьком-мамою та дитиною. Цей зв'язок цементує життя кожного з нас вічними сонячними перевеслами. Любові Гафії Зимомрі (1919–1995), талановитої піснярки, жінки-трудівниці, яка у важкий повоєнний час зуміла виховати і вивести у люди п'ятеро дітей, мала продовження у життєвій долі кожного. Тверда материнська школа Гафії Зимомрі своїм життєвим прикладом наголошувала, що крізь життя треба йти з невсипущою працею, старанністю, любов'ю до світу і до людей стала сонячною дорогою у житті дітей, внуків, правнуків... А ще дримба, гри на якій можна навчитися тільки збивши до крові пучки пальців.

Наполегливість, освячена любов'ю до справи, – це одна з найголовніших рис Оленки Зимомрі, у якої був тісний духовний потенціал з могутніми витокami життєвої снаги своєї родини. Інтелектуалка, поцілована Господом, легко осмислювала глибинні пласти духовної історії свого краю. У її наукових працях відчувається постійна присутність мелодії дримби: глибина, сконцетрованість, чіткість, яка аж відлунює на скрижалях народного буття. Жодного імені не обійдено – кожна деталь осмислена. Праця, спроектована у майбутнє, стане відправною точкою для нових дослідників – тих, які не бояться важкої інтелектуальної праці...

Виховання моральної сили і становлення світогляду, у якому знання стають переконаннями – ось найголовніші постулати педагогіки Оленки Юрош, які стають засадничим моментом педагогіки життя і реалізації її основ. Тут іде боротьба за утвердження засадничих засад добра людської індивідуальності і здатності утверджувати ці засади у житті.

Талановита педагогічна праця. Для кожного Оленка Юрош знаходила і щедро роздаровувала райські плоди свого духовного саду. Навчання – це радість. Спілкування – це благо. Для кожного вихованця знаходила свою мелодію... Найголовніше – ця мелодія не згасала із закінченням навчання. Вона продовжувала лунати. Я і зараз чую багатоголосий оркестр Оленочки Юрош, який наповнює наші дні...

Родинна палітра у житті кожної людини є найголовнішою, бо то епіцентр усіх світів. Родина Зимомрі – золотий еталон нашого буття. «Летить ранковий птах привітати у серцях з днем народження Іванка і несе на крилах вітру сонце, радість, щастя, пісню. – Сестра». Так напише у сонцесяйний день уродин свого брата Іванка Сестра Оленка. Чи є у світі серце, яке не здригнеться від такого радісного світлого дійства?

«Не ридай мене, мати, уздрівши у гробі...» – той геніальний Біблійний речитатив вибухає риданнями цілої родини, цілої України, далеких і ближчих, знайомих і незнайомих. Як у Шевченка – «І ненарождених»... Бо то світло Найвищої Любові. Найвищого осяяння. Плачу біля тих ранкових сонцесяйних слів... Любов, збережена у Слові, вона ж вічна. І кожного дня уро-

дин далекої і близьких душ співатиме душа Оленчина для всіх, бажатиме «на крилах вітру сонце, радість, щастя, пісню». Бо вона любила усіх – так, як вміють любити і оберігати кожного з нас Небесні Янголи.

Зі спогадів батька акад М. Зимомрі: «Оленка мала свої улюблені книжки. Серед них прагну виокремити збірку спогадів: Беньямино Джильи. Воспоминания (М.-Ленинград, 1967, 384 с.). Маю враження: Оленка мала особливу пристрасть до тих, хто співав...». Та й сама була птахою Піднебесною у долі кожного, з ким зустрілася. Співала своїми ділами, думками, вчинками. Життя – як пісня. Це про неї. На одній із улюблених Доньчиних книжок уважне Батьківське око побачить виділене донькою: «Одна з поміток про спогад Беняміна Джильї, що на сторінці 363: «Мой концерт в Вашингтоне 25 мая 1955 года был моим самым последним прощанием – я действительно в последний раз выступал перед публикой»... Що ж, завжди мусить бути останній раз!»

Духовне дійство життя – воно нескінченне, як мелодія материнської любові, яка схиляється кожного дня Божим Благословенням над голівкою сина: «Дорогий Славчику! Ця книжка була улюбленою для Твоєї св. п. Матусі Оленки! Нехай і Тобі вона принесе радість! Дідусь Микола. 22 січня 2022 р., Ченстохова».

...Як по клавішах піаніно, по клавішах долі Оленки Юрош, книга-пам'ять, книга-молитва, книга-спомин, книга-Любов. Книга, яка як у золотій мушлі, зберегла назавжди золоті злитки Любові, яка не проминає, яка засвідчує перед Всевишнім Нашу Любов до Світу, Нашу здатність Жити і Любити в осяянні Небесного сяйва, яка світить нам із райського саду Небесного Отця – Нашої незабутньої Оленочки-Сонечка Юрош, із родини Зимомрі. Звідси – посвята «Як камертон виспівує печаль».

На забудь Олені Юрош, з родини Зимомрі

Як камертон виспівує печаль.
Тут кожна нота – шлях Небесно Віщий.
Фортепіано в траурі. Вуаль
На нотах, на словах – як пам'ять вічна.
Які печальні очі у жоржин.
Які сумні Небесні Менестрелі.
Як досвіт запізнілих горобин –
В молитві похилилися Лілеї...
«Летить ранковий птах» через печаль.
До березня вертаються лелеки.
Через любов, наш невимовний жаль, –
Зоря зоріє променем далеким.
На забудь: «на крилах вітру» дні.

Бо кожне Слово – Сонечком в долонях.
І кожен сплеск розмови навесні –
У пам'яті яріє, наче сонях...
Як звуки дримби – Синевирська шир–
І кожен крок – мелодія валторни.
Живи, люби – життя високий схил!
(Чеканять жаль наш хворобливі жорни).
В долонях Піднебесного Отця –
Сльозини долі – наших днів віконечко.
Світи, Оленко, Квітко дорога,
В Саду Господнім – Великодне Сонечко.

Марія Якубовська. 16. 02. 2022 р.

(17. 02. 2022 – Дрогобич)

«Довго серце тужить за тобою»

(Василь Симоненко)

Таке враження: геніальні поети (а таким був Василь Симоненко!) наперед кажуть за інших... Що виказує цей вічно молодий провісник?

Довго білі таємничі крила
Обвивають маревом видінь,
І стоїш ти крихітна, і мила,
І прозора, мов ранкова тінь...

Нечувано міцно зворушила мене посвята львів'янки. Тому я написав тільки кілька рядків: «Дорога Маріє Степанівна! Дякую за так зворушливий причинок до книжки про св. п. Оленку... Ваші сторінки збагатили текст видання! Дякую ще раз від імені усїєї родини! З незмінною прихильністю – Микола».

***

І ось наступної днини надійшла нова посвята, якій передувала лаконічна вістка: «Дорогий Миколо Івановичу! Ще один вірш на незабудь. Обнімаю. Щиро Ваша Марія Я.». Посвята «Твоя душа то лебедем, то снігом»: містить метафоричний зв'язок з березневою порою, коли десятого дня (без жодного попередження!) нас покинула Оленка.

На незабудь

Оленочці Юрош, з родини Зимомря

Твоя Душа то лебедем, то снігом
Ширяє в днях розплетених дороги.
Бо як було – зненацька споночіло –
І обпалило зранені чертоги.
Не склалося, уже й не відбулося,

Уже ніколи не торкнеться раю.
Твоїх очей яскравість стоголоса.
Одним Богом присягу дня складає.
Ті ластівчині крила над водою.
Такі карпатські славні Менестрелі.
Стоять, як диво, на вітрах голосять
Твоїх років розсипані лілеї...
А очі просять прихистку і раю.
Така печальна юна долі тризна.
І кожен день біжить, аж серце крас.
Твоя небесно-сонячна Вітчизна.

Марія Якубовська. 17. 02. 2022 р.

Зрозуміло, я вже не дякуватиму, бо нема сил... Третя посвята справжньої поетки прибила б снігову лавину жалю таким каменем, що піднести його спроможний би хіба Святий Петро (Шимон)...

***

(20. 02. 2022 – Дрогобич)

Нива тернем обсаджена...

Щойно отримав лист від Яни Грицай. Я щасливий від того, що Доля дала мені можливість пізнати носія роду Остапа Грицай, який служив і служить мені прикладом... Своєрідний знак того, як може бути нива тернем обсаджена, як про це мовиться в пісні «Ой летіла пава...»* Ось рядки з листа Яни Грицай:

«Mein lieber und teurer Freund, sehr geschätzter Mykola Iwanowitsch! Ich kannte Ihre Tochter leider nicht persönlich - doch in meinem Herzen kannte ich Ihre Olena sehr gut! Ich kenne Olena durch Sie, mein lieber Mykola Iwanowitsch, ich spüre ihre Energien und ihren Geist! Wie die Engel, die man nicht sehen kann, aber die uns begleiten auf allen unseren Wegen auf der Erde bis in den Himmel... Abschiede sind Meilensteine in unserem Leben. Jeder Abschied hinterlässt eine Lücke, Wunden und Narben. Wer geht, hinterlässt eine Lücke. Diese Lücke ist nicht mehr zu füllen – Olena hat eine solche Lücke, schmerzhaft Wunden und Narben hinterlassen. Aber es bleibt ein grosses Glück, dass sie - Ihre liebe Tochter geboren wurde und sie durch die Jahre Ihre Familie sowie den Kreis der Freunde und Schüler begleitet hat! Der menschliche Körper wird schwach, doch die Seele reift. Irgendwann braucht die Seele den schwachen Körper nicht mehr. Der Herr der Ernte pflückt die reife Seele und nimmt sie zu sich... und auch Olenas Seele hat die himmlische Pforte überschritten.

Ich bin mir sicher, dass all die Erfahrungen, die ihre so besondere Seele in ihrem irdischen Leben gesammelt hat, im Schoß Ihrer Familie, im Schoß ihrer Schüler und Freunde sie auch im himmlischen Reich noch begleiten wird. Sie blickt

aus dem Himmel und ist bei uns bis ins Ewige. Wir sollen es nur wahrnehmen, wie einen Engelshauch und auch dankbar dafür sein.

Die Verstorbenen durften in ihrem Leben viel Liebe und Freundschaft empfangen und viel Liebe und Freundschaft geben. Diese Liebe bleibt. Immer! Wir wissen und vertrauen darauf, dass unsere Verstorbenen bei Gott aufgehoben sind, sie benötigen unser Gebet nicht; doch uns tut es gut, dass wir uns im Gebet an sie erinnern und uns der Liebe Gottes vergewissern. So sind wir miteinander vor unserem Gott:

Im Namen des Vaters und des Sohnes und des Heiligen Geistes. Amen.

Seien Sie herzlichst umarmt... lieber Mykola Iwanowitsch und Ihre Liebsten. Jana Hrytsai».

Примітка редактора. * Йдеться про пісню «Ой летіла пава, на воротах впала» зі збірки «Народні пісні в записах Івана Вагилевича» (Упорядкування М. Й. Шалати; Київ, 1983, с. 117). На титульній сторінці названої збірки міститься дарчий напис Миколи Зимомрі: «Дорогому Синові Іванкові в день 10-ліття! На щастя – усі пісні! Татусь Микола. 19 липня 1990 р., Заарбрюкен» (цей автограф вперше опубліковано в збірці Миколи Зимомрі «Розвіяний простір» (Ужгород, 2020, с. 128).

(21.02.2022–Дрогобич)

Зі знаком пам'яті

День тому надійшов ще один лист, позначений знаком пам'яті Оленки!

«Вельмишановний Миколо Івановичу! Доброго здоров'я!

Зараз лише змогла відкрити пошту – хворію.

Невимовне горе спіткало Вас і немає слів, аби висловити всю гіркоту і біль втрати. Мої глибокі співчуття – то крапля в морі смутку і безмежної туги. Єдине, в чому можна бути впевненим – ніщо духовне зі світу не зникає. Продовжує існувати енергія інтелекту, думки, слова.

Я щиро дякую Вам за статтю. Про подальші події інформуватиму.

З незмінною глибокою повагою – Головний редактор часопису «Освіта і суспільство» Лідія Ткаченко» (21.02.2022).

(06.03.2022–Дрогобич)

Допоки димить

Вчора отримав лист від Рут Крайзелмаєр.*Нині відповів такими рядками, якими хотілося висловити думку: «Допоки димиться, вогонь не згасне...».

«Liebe Schwester Ruth! Ihren Brief vom 5.März habe ich erhalten. Und ich eile, Ihnen meinen Dank ungefähr wie eine Blume zu schicken... Was Ihre Frage anbetrifft? In meinem nächsten Briefe werde ich mehr hierüber schreiben. In dieser Woche sollen wir unser Schicksal hart am Rande beweinen, denn unsere Sonne, d.h. Olenka, unser unvergessenes Töchterchen, lebt seit 10. März 2021 nur in unseren Herzen... Und wir fahren nach Uzhhorod... Solange es noch raucht,

ist unser Feuer nicht gelöscht... Herzlichst grüßend – Ihr Bruder Mykola aus der Ferne.6.03.2022».

*«Lieber Bruder Mykola, herzlichen Dank für Ihren Brief mit den Vorschlägen der Preisträger. Ich habe mit Rudi Rücksprache gehalten, er hat sein OK gegeben. Wie sieht der Transfer via Konto Polen aus? Haben Sie in Tschenstochau eine Bleibe? Bei mir zeichnet sich Aufnahme ab. Ich bin geschockt, gelähmt, aktiv und Tränen rollen, die Realität Krieg ist Irrsinn-Hölle! Unsere Gedanken sind bei Ihnen und Ihrem Volk! Sie sind in unserer Fürbitte, Gott der Herr möge baldigst die Waffen zum Schweigen bringen und den Machthabern Einsicht zum Frieden verleihen. Wir arbeiten gut zusammen, das tärkt. Bleiben Sie gesund! Herzliche Grüße an Odarka, Mirosława, Ivan mit Familie, Slava mit Vater, Oxana Ihre Schwägerin, Team Ivan-Franko-Haus, alle Freunde und Bekannte, Ihre Schwester Ruth mit Familie» (5 березня 2022, 21:51:35 «Ruth Kreiselmaier»).

(11.03.2022–Дрогобич)

Довічні почуття

Син надіслав мені поетичний вислів стогону – посвяту, яку передав йому Владислав Юрош, мій незамінимий порадник і зять. Ось тут, у двох віршах, весь цей сенс довічного почуття вірності! Ми зустрілись сьогодні (не домовляючись) в класі фортепіано, де з боєм особливої відданості та сумління працювала з діточками наша св.п. Доня Оленка...

**Владислав Юрош
Посвята Дружині**

У серці жаль

Прийшов до хати важкий час,
Нас горе вдаряло не раз.
Страшенно тяжко стало жити –
У серці жаль важкий носити.
Жінок нема тепер у нас,
Лиш спогад в голові весь час
Не чути серед рідних стін;
Тихенький стогін, скрипок дзвін
І сонце нам не так вже сходить.
І Вдача*хвостиком не водить
Ой, в хату можна не спішити,
Лиш сядеш – вовком станеш вити.

*Вдача – так ласкаво господарі зверталися до собаки.

14–30 жовтня 2021 року

Життя застигло

І рік пройшов.
Як одна мить.
Із часом легше не стає –
Гнітить, болить і серце рве
І горе давить, сну нема.
Лиш образ Кицьки** тут щодня,
Чи зможу далі це терпіти...
Ще день? Ще рік? Як їх лічити?
Питаю, чи слід це робити?
Не бачу сенсу далі жити...

**Образ Кицьки уособлював дзеркало кохання...

8 березня 2022 року

А ще Владислав Юрош додав важливий причинок:

Слово про Олену Юрош

Мені нелегко писати ці рядки про незабутню Дружину. Мені видається, що мої друзі все знають, що прагну сказати в ці хвилини постійного смутку. Її життєва біограма лаконічна: закінчила Ужгородське державне музичне училище ім. Д. Задора (1990), музично-педагогічний факультет Прикарпатського державного педагогічного університету ім. В. Стефаника (1995). В 1994–2021 рр. була викладачем ДМШ ім. П.І.Чайковського; в 2004–2015 рр. працювала викладачем та концертмейстером Ужгородського факультету Київського національного університету культури та мистецтва; навчалася в аспірантурі Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка (2004–2007). 2009 року захистила дисертацію «Становлення і розвиток музичного виховання в Закарпатті (1919–1939 рр.)» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. В останні роки виконувала обов'язки завідувача фортепіанного відділу дитячої музичної школи ім.П.І.Чайковського, що була заснована 20 березня 1945 року. Свою педагогічну роботу Олена Юрош активно поєднувала з концертно-виконавською діяльністю. Від 1998 року вона працювала концертмейстером в складі Закарпатської обласної філармонії. Неодноразово слухачі мали нагоду почути її як в складі камерного оркестру, так і в сольному виконанні, у першу чергу, з творами, що були їй завжди близькі, коли виконувала партію як клавесину, так і фортепіано. В репертуарі її сольних виступів слухачі мали можливість милуватися музикою таких відомих творців музики, як А.Вівальді, Й.Бах, Г.Гендель, В.Моцарт, Я.Бенда, Д.Бортнянський, Д.Задор, І.Мартон. Багатий репертуар примітний творами камерної музики різного складу. Тут, зокрема, шедеври для скрипки та фортепіано, фортепіанних дуетів та вокальних творів. Від 2006 року працює доцентом Київського національного університету культури і мистецтва на посаді концертмейстера кафедри струнних інструментів, диригування та

народних інструментів. Вона добре вписалася в колектив однодумців, працюючи пліч-о-пліч із заслуженими працівниками культури, зосібна, П.Раком, П.Сокачем, М.Митровою, В.Юрошем, Л.Ленартом, М.Вігулою. Олена Юрош, власне, як кандидат педагогічних наук, авторка численних опублікованих праць, викладала вагомі курси на кафедрі теоретичних дисциплін. Цим вона завоювала заслужений авторитет в найширших колах шанувальників музичного мистецтва.

(11.03.2022–Ужгород)

Краса не тільки в барвах

Позавчора виїхали з Дрогобича до ріднокраю... Туди-туди, де жила наша св. п. Доня Оленка. Досконала особистість! Вчора – дві Служби Божі. Особливо зворушливою була під орудою о. Владислава Ігнатишина. Всечесний отець одразу привітав численних присутніх, зізнавшись, що саме він був останній, кому судилося 9 березня 2021 року мати останню сповідь... Без слів. Очима. Але ще живими світлими очима... Я одразу зателефонував Владиці Нілу, склавши подяку за такого духівника. Єпископ явив співчуття, вкотре наголосивши, що Новопроставлена «сидить неподалік від Господа...». Вірю: так воно і є! А нині з Одаркою я побував в тому класі ДМШ, де від 1994 року до останніх днів життя працювала Оленка. Директорка Олена Охрим подарувала нам численні світлинки, де Оленка повсюди сповнена життєвих радостей... На стіні класу напис: «В цьому класі працювала к.пед.н., викладач-методист Олена Миколаївна Юрош (1971–2021)». А художник Гейза Дьєрке (06.09.1991) намалював портрет Оленки на прохання матері – Інги Дьєрке, колегині й подруги Оленки... З іншого боку, син доброї матері – значиться учнем такого геніального митця зі Львова, як народний художник України Любомир Медвідь; 10.07.1941). Отже, краса не тільки в барвах!

Розділ 3

ЖИТТЯ ОЛЕНИ ЮРОШ В ОЦІНКАХ

Безперечно схвальні оцінки стосовно життя й діяльності Олени Юрош містяться у багатьох свідченнях сучасників. Йдеться передусім про листи зі співчуттям, які надіслали численні друзі з України, Польщі, Словаччини, Німеччини. Це, зокрема:

(Україна): М. Астаф'єва, Я. Бічава, Ю. Білак, О. Білоус, В. Боднар, О. Бокотей, О. Блашків, С. Булеца, Б. Булина, М. Вегеш, М. Вереш, О. Вертеш-Гапак, Ю. Вовк, М. Волошина, М. Галів, У. Галів, О. Гвоздяк, В. Гвоздяк, В. Глеба, С. Голик, О. Горват, М. Глубіш, Я. Гнатик, О. Гойберг, В. Гораль, В. Грабовський, А. Гуляк, В. Данків, Л. Дашко, Є. Двоміна, Р. Довгий, К. Долгош, Н. Драбов, Ю. Драгун, Д. Дроздовський, Я. Дроздовський, О. Дубровська, А. Дурунда, Н. Дурунда, А. Душний, Н. Дюлай, Ю. Дяків, М. Железняк, Р. Жовтані, Б. Завідняк, Г. Задільська, Х. Зейкань, Л. Зубанич, Е. Есенова, М. Євстратенко, М. Іваницька, В. Ільницький, О. Качмар, В. Кемінь, Б. Кишакевич, Ю. Кишакевич, В. Кіштулинець, С. Кльос, Ю. Ковалів, А. Ковач, І. Ковровський, К. Ковтун, Т. Корольова, О. Коляса, А. Коляско, Г. Кравець, М. Кравець, О. Кравець, Н. Курах, Н. Кучма, Т. Кучма, С. Ленська, В. Лопушанський, Я. Лопушанський, М. Лук'янченко, О. Лученко, В. Лучкевич, В. Луцик, Т. Лях, В. Макар, М. Маркова, В. Маркович, С. Мартиненко, О. Масляник, Н. Машіко, В. Машкара-Чокнадій, З. Мигалина, М. Моклиця, М. Мудранинець, О. Мулеса, Н. Науменко, Л. Наумовська, М. Небелюк, О. Небелюк, О. Німилевич, О. Новак, Л. Носенко, Л. Оляндер, Т. Орос, О. Павлик, Н. Павлюх, М. Палінчак, о. І. Паньків, С. Панько, М. Пантюк, Л. Петрик, М. Пилаш, Д. Пилипчук, О. Пиріг, Т. Пиц, Н. Піцур, Я. Поліщук, Н. Поприк, А. Потапчук, Т. Потніцева, В. Приходько, Р. Радишевський, В. Радкіна, О. Радченко, І. Розлуцький, М. Ряшко, А. Сасин, В. Сасин, Л. Сікора, М. Сікора, Я. Сікора, Т. Сімочко, Н. Скотна, П. Скотний, О. Сліпушко, О. Стойка, Ю. Тайпс, М. Ткачук, Н. Тодорова, О. Улигагинець, М. Федішин, Й. Фиштик, О. Фиштик, Василь Химинець, Володимир Химинець, С. Хороб, В. Цанко, А. Царук, А. Цимболинець, Т. Цуркану, В. Черешня, Т. Черкашина, М. Шабляк, Л. Шагала, І. Шароді-

Пап, І. Шимко, Ю. Шип, Н. Шкробак, М. Шкуренко, Т. Шмігер, Н. Штимак, О. Шум, С. Яким, М. Якубовська, О. Яскевич, М. Ярмолук;

(Польща): В. Врублевська, Я. Гжесяк, В. Гжешук, Я. Голомбек, Я. Грицковян, А. Карпінська, М. Клара, К. Козак, Л. Колянчук, О. Колянчук, Л. Кокоцінська, С. Кокоцінські, Б. Клоновська, Ю. Клоновські, А. Краєвська, Б. Кулка, Е. Павліковська-Асендрих, Л. Павелські, А. Палішкевіч, Б. Палішкевіч, М. Плускота, М. Стафіньяк, Р. Стафіньяк, В. Оціас, Е. Оціас, З. Пясек, М. Шимчикевич;

(Словаччина): М. Бобинець, Магда Мушинка, Микола Мушинка, М. Роман, І. Яцканин;

(Німеччина): К. Гофсес, Я. Грицай, Е. Грім, Р. Йоб, Х. Йоб, Е. Людемманн, Г. Лютер, Е. Лютер, І. Качанюк-Спех, Р. Крайзелмаєр, Мирослава Франко.

***

Ось, приміром, окремі лаконічні роздуми:

11. 03. 2021 – Ян Гжесяк (Польща):

Kochani – z powodu przedwczesnego odejścia ukochanej Oleny podtrzymuję Was na duchu i zapewniam o pamięci z modlitwą.

***

(Nie) Śpieszmy się...

Odejście bliskiego człowieka pozostawia ślady w sercach i pamięci tych, którzy pozostali i tak bardzo kochali i nadal kochać nie poprzestaną.

Śpieszmy się kochać ludzi

Tak szybko odchodzą...

такі przesłання wyraził w swoim wierszu ksiądz i poeta Jan Twardowski (1999), a które było potęgowane w misji Papieża Jana Pawła II.

Śmierć Oleny Jurosz nastąpiła tak nagle i niespodziewanie – stąd tym bardziej głęboki smutek i żal ogarnął Rodzinę oraz najbliższych Zmarłej. Pograżenie w rozpacz oraz cierpieniu dotknęło głęboko Jej kochających Rodziców – Darii i Mykoły Zymomyri. Jako przyjaciel Rodziny dzielę cierpienie w smutku z powodu przedwczesnej i nieoczekiwanej śmierci Oleny, z którą było mi dane spotykać się oraz wspólnie przeżywać radosne chwile w gronie rodzinnym w tonacji ukraińskich i polskich tradycji. Trudno pogodzić się z tym, że już nigdy nie będzie możliwe doświadczać tego ponownie. Zapewniam, że Zmarła Olena pozostanie w pamięci wraz z modlitwą.

Umarłych wieczność dotąd trwa,

Dokąd pamięcią im się płaci...

– так то wymownie wyraziła poetka i pisarka Wisława Szymborska (laureat Literackiej Nagrody Nobla).

Szczere i przyjacielskie wyrazy współczucia, żalu oraz otuchy z powodu straty ŚP Oleny składam Kochającym Rodzicom Darii i Profesorowi Mykole, a także wszystkim członkom Rodziny pozostającym w więziach miłości i dobra.

Niech Olena spoczywa w pokoju wiecznym – cześć Jej Pamięci!

Jan Grzesiak z Rodziną

***

11. 03. 2021 – проф. Броніслава Кулка (Польща):

Szanowni i Drodzy Państwo Daria i Mykoła Zymomrya,

z głębokim smutkiem przyjąłem wiadomość o nagłym i niespodziewanym odejściu Śp. Heleny Jurosz (ur. Zymomrya), troskliwej i Kochającej Państwa Córki, opiekuńczej i mądrej Matki, serdecznej i oddanej Rodzeństwu Siostry, cenionej humanistki-muzykantki kontynuującej w pracy naukowej i zawodowej tradycje rodzinne.

Doktor Helena Jurosz, mimo niezaawansowanego wieku [niespełna pięćdziesiąt lat], miała już znaczące osiągnięcia badawcze. Była bowiem autorką sześciu monografii i stu pięćdziesięciu sześciu artykułów. Pełniła też odpowiedzialne funkcje w Państwowej Szkole Muzycznej im. P. Czajkowskiego w Użhorodzie, Państwowym Liceum Muzycznym im. D. Zadora w Użhorodzie, Zakarpackiej Obwodowej Filharmonii.

Szybki rozwój naukowy przecięła niestety w dniu 10 marca przedwczesna śmierć, udaremniając również spodziewane rychło uzyskanie habilitacji.

Pograżonym w żałobie Rodzicom, Synowi i pozostałym członkom najbliższej Rodziny, Przyjaciołom oraz Współpracownikom Śp. dr Heleny Jurosz składam serdeczne wyrazy współczucia, łącząc się z Nimi w bólu

Bronisława Kulka, Częstochowa 11. 03. 2021.

***

10. 03. 2021 – Руді Їоб (Німеччина):

Liebe Freunde, wir sind mit Euch ganz fest verbunden und hoffen mit Euch auf einen guten Ausgang aller Krankheiten und aller Probleme.

In herzlicher Verbundenheit,

Eure Christel und Rudi Job

Liebe Mitglieder und Freunde des Arbeitskreises Ukraine-Pfalz,

wir sind sehr beunruhigt, dass Olenka Yurosh im Koma liegt, und bitten Euch, sie in Euer Gebet zu nehmen. Sie ist die ältere Tochter von Odarka und Professor Mykola Zymomrya, der bei unserer ersten Reise nach Uzhhorod 1992 unser Dolmetscher war und der uns die ganze Zeit in vielerlei Projekten und Begegnungen begleitet hat. Er und seine Familie haben in dieser Corona-Zeit viel durchgemacht. Ihr Bruder Ivan Zymomrya war im Sommersemester 1999 unser Gast-Student. Ihr Sohn Vladyslav Yurosh im Wintersemester 2014/2015.

Wir bitten um Gottes Beistand für die ganze Familie in dieser schweren Zeit.

Alles Gute!

Euer Rudi Job

***

11. 03. 2021

З глибоким сумом повідомляємо, що сьогодні вночі від нас пішла наша Олена Миколаївна Юрош...

Вона була душею та світлим промінчиком нашого колективу! Чудовий професіонал, добра, світл., щира та завжди усміхнена. Вона завжди бачила в людях тільки хороше!

Ми не можемо це поки що усвідомити....

Спочивай з миром

Ужгородська дитяча музична школа № 1 імені П. І. Чайковського

***

11. 03. 2021

Мозок не сприймає цю страшну новину!

Оленка була світла, дуже позитивна і весела дитина – моя мила похресниця!!! Наша сім'я не може повірити в це! Найщиріші співчуття родині! Світла пам'ять і блаженний спокій!!!

Василь Макар

***

11. 03. 2021

Важко знайти слова втіхи, коли зупиняється серце хорошої, доброї, чуйної людини! У моїй пам'яті Олена Миколаївна залишиться назавжди доброзичливою колегою, професіоналом своєї справи. Глибоко сумуємо з приводу цієї непоправної втрати та висловлюємо щирі співчуття родині, сумуємо разом з Вами.

Марія Жабляк

***

11. 03. 2021

Просто не вкладається в голову...

Чудова та неабияк талановита жінка, за якою я надзвичайно сумуватиму.

Ваш сміх, позитивна енергія та життєрадісність завжди мене підбадьорювали.

Ви назавжди залишитесь у моєму серці.

Немає слів, аби передати мій смуток, а тим паче смуток мого найкращого друга та його батька, берегиню сімейного вогнища яких Ви були.

Поважаю, люблю та сумуватиму за Вами!

Вічна пам'ять!

Яна Бічева

***

11. 03. 2021

Дорога РОДИНО! Прийміть наші глибокі, щирі співчуття з приводу непоправної втрати...У це неможливо повірити! Сумуємо разом з ВАМИ! Вічна пам'ять, блаженний спокій Світлій Людині!

Ольга Гвоздяк

***

11. 03. 2021

Яке велике горе спіткало ВАС, дорога родино Зимомрів. В це тяжко повірити. Щиро і глибоко співчуваємо ВАШОМУ горю, сумуємо разом з ВАМИ.

Олександр Білоус

***

11. 03. 2021

Не можу уявити, що не стало такої світлої та доброї Людини! Величезна біль, тяжка втрата для близьких і рідних! Глибокі співчуття родині! Вічна пам'ять і блаженний спокій!!!

Руслана Жовтані

***

12. 03. 2021

Дорогий Миколо Івановичу!

Кафедра української літератури, всі філологи з Прикарпатського університету ім. В. Стефаника разом з Вами глибоко сумуємо і молимося з приводу непоправного горя – раптової смерті Вашої доньки Оленки. Хай Господь дає Вам і Вашій родині сили витримати цю страшну трагедію.

Від кафедри

Степан Хороб

***

12. 03. 2021

Шановні Одарко Іванівна, Миколо Івановичу! Фатально несподівано обірвалося життя Вашої доньки Оленки, яка неодноразово радувала нас своєю присутністю. Адже вона була аспіранткою декана факультету романно-германської філології проф. Володимира Кеміня, успішно захистивши 26 березня 2009 року в Тернопільському університеті імені Володимира Гнатюка дисертацію на здобуття кандидата педагогічних наук. Від імені усіх членів кафедри германських мов і перекладознавства прийміть слова глибокого співчуття. Поділяємо Ваші болі.

Низький уклін – *Ольга Яскевич, Віра Слінецька*

***

12. 03. 2021

Слава Ісусу Христу!

Дорогі наші Панство!

Не має слів, щоби укоїти Ваш біль. Це неймовірне і тільки Господу Богу знане. Дуже Вам співчуваємо. Мусимо з Божою волею погодитися.

З великим співчуттям у серці лучуся з Вами у молитвах і за душу Вашої Доні. Щастя Вам Боже! Я Вам дуже співчуваю, я помолюся за Вас сьогодні і попрошу Бога, щоб він забрав сум з Вашого серця і дав силу Вам...

Катерина Козак

***

12. 03. 2021 – Мар'ян, Елжб'єта Шимчикевичі (Польща):

Drodzy Dario i Mikołaju!

Z wielkim bólem dowiedzieliśmy się o stracie Helenki. Tak trudno wytłumaczyć, że się już Jej nie zobaczy, że nie usłyszę Helenki śpiewu dedykowanego dla mnie. Nie mogę zrozumieć, dlaczego w tak młodym, pełnym życia wieku odchodzi taka dobra, pogodna osoba. Pozostaną miłe wspomnienia i smutek w sercu. Wiem jaki wielki ból macie w sercu, bo nie ma nic gorszego dla Rodziców jak odejście ukochanego Dziecka. Wiemy, że ostatnia droga Helenki odbędzie się w sobotę. Będziemy duchem, sercem i modlitwą z Wami.

Pozwolę sobie jeszcze zacytować słowa: «Ból i smutek po stracie tak bliskiej osoby niech złagodzi prawda, że nie umiera ten, kto pozostaje w sercach bliskich».

Z wyrazami współczucia i głębokiego żalu

Marian i Ela Szymczykiewicz

***

12. 03. 2021 – Гражина Собчак (Польща)

Kochany Mikołaju,

przyjmij moje najszczerze kondolencje., pozostaje bez słów, bo żadne słowo nie wyrazi co czuje Rodzic jak umiera Dziecko, to nie powinno tak być... ale życie toczy się dalej, pamiętaj o tym.

Łączę się razem z Tobą w Twoim bólu, bardzo Cię proszę, wiem to jest bardzo trudne, ale skoro niebo tak zdecydowało, to jesteś potrzebny dla Rodziny i nie tylko.

Zawsze pamiętająca

Grażyna Sobczak

***

12. 03. 2021 – Магда Плускота (Польща):

Drogi, kochany Panie Profesorze,

wraz z Ojcem Eustachym i wraz z całą moją Rodziną pragnę napisać, że jesteśmy z Panem Profesorem całym sercem i modlitwą w trudnym czasie doświadczanego cierpienia...

Drogi Panie Profesorze, wspieramy Pana w każdej chwili... Ojciec obiecuje szczególnie – kapłańską pamięć podczas Mszy św. w Kaplicy Cudownego Obrazu i podczas Apelu Jasnogórskiego.

Magda Pluskota

***

12. 03. 2021 – Барбара, Юрек Клоновскі (Польша)

Drogi Mikołaju, Dario i Cała Rodzino,

z ogromnym smutkiem i żalem przyjęliśmy te straszną wiadomość o śmierci Waszej Ukochanej Córki Helenki.

Jesteśmy głęboko poruszeni Jej odejściem...Nie chcemy w to uwierzyć, że to jest prawda i że musicie się zmierzyć z tą niewyobrażalną tragedią. Dla każdego Rodzica to chyba najbardziej okrutna rzecz, którą trzeba przeżyć.

Będziemy wspominać Helenkę jako piękną, miłą i cudowną kobietę. Jesteśmy z Wami w tych trudnych dniach sercem i myślami. Życzymy dużo siły i zdrowia, aby ten ciężki czas jakoś przetrwać.

Współczujemy bardzo, ale też mamy nadzieję, że Helenka pozostanie w sercach i myślach każdego z nas.

Łącząc się z Wszystkimi bliskimi, którzy boleśnie przeżywają tą tragedię pozdrawiamy Was gorąco i życzymy, aby ten czas żałoby przeżyć w zdrowiu i spokoju.

Barbara i Jurek Klonowscy

***

12. 03. 2021– Аліція, Болеслав Палішкевич (Польша):

Kochani, ta wiadomość spadła na nas jak grom z jasnego nieba. Nie dociera jeszcze do naszej świadomości, że nie ma naszego Słowika. Nie ma takich słów, które mogłyby wyrazić nasz żal i ból. Teraz możemy się tylko modlić o spokój Jej duszy.

Bardzo martwimy się o Was – jak to przeżyć i nie oszaleć? Pamiętajcie, że jesteśmy z Wami w Waszej rozpacz.

Ściskamy Was bardzo mocno

Alicja i Bolek Paliszkieвич

P. S. Basia i Jurek są tak samo wstrząśnięci jak my. Proszą o przekazanie najszczerzych wyrazów współczucia Wam i całej waszej rodzinie.

Trzymajcie się jakoś.

***

12. 03. 2021– Еріка Лютер, Гергард Лютер (Німеччина):

Liebe Familie Yurosh, liebe Familie Zymomrya,

tief bewegt und traurig haben wir heute Morgen Ihre Nachricht erhalten und möchten Ihnen allen, besonders Dir, lieber Slava und Deinem Papa, unsere

herzlichste Anteilnahme übermitteln. Wir weinen mit Ihnen und bitten unseren allmächtigen Gott und HERRN um Trost und Kraft für Sie.

Gottes Ratschluss können wir nicht immer verstehen. Olenka war doch noch so jung, wir haben um Genesung gebetet, aber wir müssen Gottes Willen akzeptieren. ER hat jedoch in SEINEM Wort (der Bibel) versprochen, uns zu trösten, unsere Last zu tragen und auch unsere Tränen abzuwischen.

Wir beten weiter für Sie alle, dass Sie auch diesen Trost verspüren mögen.

In tiefer Verbundenheit grüßen wir Sie

Ihre *Erika und Gerhard Luther*

***

12. 03. 2021 – Рут Крайзелмаєр (Німеччина):

Lieber Ivan mit Familie, lieber Slava mit Vater, liebe Odarka und Mykola, liebe Myroslava,

mit großer Betroffenheit habe ich die Todesnachricht von Olenka gelesen. Von ganzem Herzen aufrichtige Anteilnahme! Das ist ein schwerer Schlag für die Familie, für Eltern, die dem Kinde ins Grab schauen müssen, die Ehefrau, Mutter, Schwester und Tante fehlt.

Gott der Herr schenke Euch seinen Trost und die Zuversicht der Auferstehung!

In lieber Erinnerung verbunden,

Eure Tante und Schwester *Ruth Kreiselmayr*

***

13. 03. 2021 – родина Грицай-Лоозе (Німеччина):

Liebe Familie Зымомря,

uns hat die erschreckende Nachricht vom Tod Eurer Tochter zutiefst getroffen. Es ist uns ein großes Bedürfnis, Euch von ganzem Herzen auf diesem Wege unser tief empfundenes Beileid und unsere aufrichtige Anteilnahme auszusprechen.

Wir hoffen sehr, dass in den schweren Stunden des Schmerzes, Worte von Freunden und Bekannten etwas Trost spenden können. Auch wir wollen dazu gehören. Uns ist klar, dass Worte in der Situation, in der man einen geliebten Menschen gehen lassen muss, keinen wirklichen Trost darstellen können. Dennoch können sie in ihrer Weisheit zum Anker werden, an dem man sich aufrichten kann: «Christus spricht: Ich bin das Licht der Welt. Wer mir nachfolgt, wird nicht in der Finsternis bleiben, sondern wird das Licht des Lebens haben. Ihr habt jetzt Trauer, aber ich werde euch wiedersehen und euer Herz wird sich freuen. Wo der Geist Gottes wirkt, da ist Freiheit».

In stiller Trauer und tiefer Verbundenheit und Anteilnahme.

Familie Hrytsai-Loose

***

14. 03. 2021 – Ян, Ванда Гжесяк (Польша):

Jasiu Bratanku i Bracie Mykoła ze wszystkimi w Rodzinie,

Ze skupieniem uczestniczyłem wraz z Wandzią w ceremonii pogrzebowej transmitowanej w Internecie. Dziękuję za wskazanie adresu i wyrażam uznanie za pozostawienie pamiątki tego smutnego rozstania z Olenką w modlitwach w cerkwi wraz z Biskupem i z innymi wiernymi. Uroczystość ta wywarła na nas duże wrażenie i spotęgowała szczerze współprzeżywanie tego wyjątkowo smutnego wydarzenia.

Niech Bóg błogosławi Wam Wszystkim, a Olenka z wysokości niebios zapewne wstawiać się będzie za Wami w każdej potrzebie.

Szczęść Boże – trzymajcie się w nadziei i w zdrowiu.

Ściskamy w oddali – *Jan i Wanda Grzesiak*

***

14. 03. 2021

Учора, 13 березня, ми провели її в останню путь, з якої не вертаються... Я ще ніколи не бачив стільки сумних живих квітів на такому дійстві. Похресниця самого єпископа Маргітича, якому щойно сто літ виповнилося б, ступила у засвіти зарано так, зарано...

Андрій Дурунда

***

15. 03. 2021 – Луцина, Стефан Кокоцінські (Польша):

Drogi nasz Przyjacielu!

Jesteśmy z Wami, dzielimy ból i łączymy się w modlitwie za duszę zmarłej.

Z wyrazami szacunku i przyjaźni

Lucyna i Stefan Kokocińscy

***

15. 03. 2021 – Войцех Оцяс (Польша):

Kochany Profesorze, dotarła do nas ta straszna wiadomość o śmierci Olenki, jesteśmy z Wami Kochani. Będziemy się modlić o spokój Jej duszy jak i o Wasze zdrowie. To ciężki czas także dla Nas. Miesiąc temu pochowaliśmy 17toletniego wnuka Wiktora, syna naszej córki nomen omen Olenki. Wiemy, jaka to straszna strata, też przecież pochowaliśmy syna. Kochani, naszą nadzieją jest modlitwa do Boga i jego syna, który poniósł śmierć na krzyżu, za nasze grzechy. Wspieramy Was kochani całym naszym sercem i gorącą modlitwą za spokój Jej duszy. Musimy wytrwać w tym cierpieniu dla Boga i jego syna Jezusa Chrystusa.

Wojciech Ocias z rodziną

***

15. 03. 2021 – Яніна Голембек (Польща):

Szanowny Panie Profesorze!

W imieniu mojej rodziny i naszej społeczności składam Panu i Małżonce wyrazy najszczęśliwszego współczucia. Jesteśmy z Wami w dobrych myślach i modlitwie w tych bardzo ciężkich chwilach.

Z wyrazami szacunku

Janina Gołębek

***

15. 03. 2021 – Яна Грицай, Маттіас Лоозе (Німеччина):

Lieber Mykola, liebe Familie Zymomyra,

Trost kommt in dieser schweren Zeit vielleicht mit der Erkenntnis, mit der Trauer nicht alleine zu sein.

Wir sind hilflos, wenn wir euch trösten möchten, wir sind hilflos, wenn wir nach Worten ringen, wir sind aber stark, wenn wir glauben können, dass euer Kind sein Ziel schon so früh erreicht hat.

Es ist unendlich schwer, diesen Schicksalsschlag zu verstehen. Möge unsere Hoffnung auf Auferstehung Euch Kraft und Mut geben.

Wir beten für euch, dass ihr die Kraft habt, diese schwere Zeit durchzustehen.

In Gedanken bei Euch.

Jana Hrytsai und Matthias Loose

***

16. 03. 2021

Дорогий Миколо Івановичу, убитий Вашою звісткою... просто втратив дар мови...

Тут і сказати щось страшно – велика біда, неймовірний біль від втрати... Яюсь потрібно знайти сили, аби з Божою поміччю це пережити... Горе величезне...

Царство Небесне й вічна світла пам'ять...

Бережіть себе...просто все похололо від такої звістки...

Сердечно – *Дмитро Дроздовський*

***

16. 03. 2021

БОЖЕ ПРАВИЙ!!!

Дорогий Миколо Івановичу! Невимовне Ваше і Вашої Дружини горе. Розум відмовляється сприйняти цю страшну звістку. Плачу, не можу повірити. Боюся, рука не піднімається, увімкнути перегляд відео, яке Ви надіслали.

Не знаю, дорогий Миколо Івановичу, чим і як можна Вас утішити...Хочу, і молюся, щоб Господь дав Вам із Дружиною сили не зламатися в горі. Тримайтеся, прошу Вас. Пам'ятаймо, що у Бога немає мертвих, у Бога – усі живі.

Царство Небесне Вашій Донечці і усім нашим Рідним. Усі там будемо.
Лише б дав Господь гідно й терпляче дійти, а далі переступити ту межу...
Щиро, щиро співчуваю Вам.
Вклоняюся, *Марія Астаф'єва*

***

16. 03. 2021 – Микола Мушинка, Магда Мушинка (Словаччина)
Дорогий друже Миколо!
Як грім з неба приголомшила нас вістка про відхід у вічність твоєї дочки
Олени, в якій ми часто зупинялися.
Ми свідомі того, що немає слів, аби надолужити цю болючу втрату та
все ж таки прийми наше глибоке співчуття.
Нехай їй буде легкою рідна Закарпатська земля!
Вічна їй пам'ять! *Микола і Магда Мушинки*

***

16. 03. 2021 – Михайло Роман (Словаччина):
Пане Миколо, виражаю Вам, Вашій родині щонайглибокіші співчуття...
Розумію Ваш біль і жаль, бо я теж вже більше як 20 років поховав свою дру-
жину і не можу перебороти біль... Але жити треба. Тим більше, що у Вас ще
є діти і внуки. Дякую, що Ви післали відеозапис, так був з Вами на похоро-
нах. Іду запалити свічку за душу Олени. Вічна їй пам'ять! *Михайло Роман*

***

16. 03. 2021
Дорогий Миколо Івановичу! Це страшний удар і я не можу знайти слів,
аби хоч якось його зм'якчити. Всі вони жалюгідні порівняно з Вашим горем.
І навіть наше розуміння того, що всі ми у руках Божих, не є ліками для смер-
тельних ран. Кажуть, що час лікує, але я в те не вірю, можливо, він лише
трохи приглушує біль.
Як писала Ліна Костенко: «А треба жити. Якось треба жити». Я певен,
що душа Оленки не лише спостерігатиме за Вами, а й радітиме, бачучи Вашу
силу, мужність, терпіння. Обнімаю Вас.
Ваш *Микола Железняк*

***

16. 03. 2021
Liebe Odarka, lieber Mykola,
das Foto hat uns zutiefst bewegt und die Tränen kommen wieder, wir trauern
sehr mit Ihnen, möchten Sie alle in den Arm nehmen und für Sie beten! Sie ist so
schön und noch so jung. Unsere Gedanken sind ständig bei Ihnen.
Mit lieben, mitfühlenden Grüßen
Ihre Erika und Gerhard Luther

***

16. 03. 2021

Lieber Bruder Mykola,

herzlichen Dank für Bilder und Nachricht von Olenkas Beerdigung. Mitten aus dem Leben gerissen, Zusammenbruch, Dunkel, Leere, Lücke alles muss das Herz ertragen! Die Leuchtkraft von Olenka möge Kraft und Zuversicht schenken, aufbauende Impulse in der Verarbeitung der Trauer und im Leben ohne SIE.

Viele liebe Grüße an Odarka, Miroslava, Ivan mit Familie und Slava,

Ihre Schwester *Ruth Kreiselmaier*

***

20. 03. 2021

Дорогий Стрийку!

Пишу Вам вже з Ірландії. Ми повернулись. Це була нелегка поїздка додому... Щиро сумую з Вами з приводу втрати Оленки. Я дуже шанувала Оленку. Внутрішня інтелігентність її душі зачаровувала і вражала...Така краса та інтелігентність була настільки природною, настільки її сутністю, настільки щирою, що викликали лише глибоку повагу!!! Смутком наповнюється серце, коли подумаєш про те, що Її немає з нами поруч. З великим нетерпінням чекаю на засканований портрет мого батька.

Зі щирою любов'ю та безмежною повагою – *Наталка Зимомря*

***

20. 02. 2021

Моя племінниця Оленка була залюблена в батькове рідне село Голятин. Вона по-особливому вдивлялася на красу гірських вершин Коцибу та Кливи, що звисали звідусіль і тішили Її світлі очі. Я прибитий горем. Я так мріяв вітати Її з Полуднем віку... Жаль крає душу, що Оленка вже не зігріє своїм теплом мою домівку, де невдовзі судиться мені зустріти моє 80-річчя... Нехай Божа Мати покриє своїм омофором Її образ! А батькам, усім рідним і близьким хай додасть сили переболіти та випросити для НЕЇ Царство Небесне! Схиляю чоло – *Федір Зимомря*

***

20. 03. 2021

Шановний Миколо Івановичу, приміть мої співчуття.... Впевнена, що Ваша донька була надзвичайно світлою людиною, такою як Ви...Бережіть себе, будь ласка, Ви дуже потрібні Вашій родині, студентам та усім, хто має щастя знати Вас особисто...

Бажаю Вам здоров'я та сил, щоб подолати усі негаразди.

З нескінченною повагою, *Тетяна Цуркану*

***

20. 03. 2021 – Етелка Грімм (Німеччина):

Lieber Herr Professor Mykola Zymomya!

Ihnen, und Ihrer ganzen Familie möchte ich meine herzliche Teilnahme aussprechen zur Heimgang Ihrer Lieben Tochter. Unser Heiland und Erlöser JESUS CHRISTUS, der die Auferstehung und das Leben ist tröste Sie reichlich. «Das wird allein Herrlichkeit sein, wenn frei von Weh ich JESUS sein Angesicht sehe», so singen wir.

Ihre Liebe Tochter, darf Jesus Christus schauen: «Denn so sehr hat GOTT die Welt geliebt, dass ER seinen Sohn, JESUS CHRISTUS gab, dass alle die an IHN glauben, nicht verloren gehen, sondern das ewige Leben haben!» (Johannes 3,16)

Ihnen persönlich wünsche ich gute Besserung, für Ihre Gesundheit. Meine Gebete begleiten Sie täglich. Gerne denke ich an die Begegnungen zurück, wo Sie hier in Lachen waren. Ganz liebe Grüße *Etelka Grimm*

***

22. 03. 2021

Wieloletnim nauczycielom akademickim naszej Uczelni Panom prof. dr. hab. Mykole Zymomya, prof. dr. hab. Ivanowi Zymomya wyrazy szczerego współczucia i otuchy w trudnym czasie po śmierci ukochanej Córkki i Siostry HELENY składają Założyciel, Rektor, Kanclerz, Senat i pracownicy Gdańskiej Wyższej Szkoły Humanistycznej w Gdańsku (Głos Koszaliński. 22 marca 2021. Nr. 67 (4311). S. 4).

***

24. 03. 2021 – Збігнєв Пясек (Польща):

Drogi Przyjacielu Profesorze,

tak wielka spotkała Cię tragedia rodzinna. Łzy idą same z oczu. Musisz ją przetrwać. Tak dużo jeszcze osobiście i Twoja rodzina ma do zrobienia.

Życze Twojej rodzinie wielu Łask Bożych.

Wytrwajcie w tak trudnym okresie życia w zdrowiu. Łączę serdeczności.

Z wielkim poważaniem i szacunkiem

Zbigniew Piasek

***

27. 04. 2021

...I саме вчора Її батьки Одарка та Микола Зимомрі відвідали свою донечку на могилі...А потім морально виснажений Микола Іванович подарував мені з автографом свою нову книжку «Зелене відлуння» (Гайделберг-Цюріх-Київ, 2021), в якій уміщена коротка проза автора. «Якби знав, що моя золота донечка-Оленка відпливе у Вічність – їй би присвятив це видання», – каже зі скупими сльозами в очах... Дує студений вітер, і на душі – теж не по-весняному холодно, тужливо і печально... Вічна їй пам'ять...

Андрій Дурунда

**Життя Олени Юрош в оцінках, світлинках,
документах, матеріалах**

Оленка: пора дитинства

Перша іграшка Оленки

Оленка між батьками

*Правнук Марка Вовчка –
Борис Лобач-Жученко – наш гість*

Дві сестрички: зустріч 1978 року

Оленка та Мирославка: спільна гра

Берегиня роду – поруч завжди

Батьки з трійцею : Оленка, Мирославка, Іванко

Напередодні Святвечора

Оленка на літніх забавах

Оленка в пору студентства

Радість – в ошатних конспектах

*Ще мить – і полине мелодія
про «Три поради»*

Радість на устах Оленки

Джерельце натхнення

Олена Юрош: успіх учениці – радість

На рушникові щастя

Благословення о.Иосипа Штилихи

*Оленка з дідусем Іваном Ільтьо, батьком та бабусями –
Христиною Ільтьо, Гафією Зимомря*

Світлинки Олени Юрош – знаки пори становлення

Материнська радість: Олена Юрош із сином Владиславом

*Олена Юрош: захоплення краєвидами
столиці Люксембург*

Олена Юрош і світ найближчих

*Балтійське море: Олена Юрош з
родиною на відпочинку*

*Поруч грають хвилі
Балтійського моря в Польщі*

*Краса на трьох: Олена Юрош,
Владислав Юрош із сином Владиславом*

Олена Юрош у родинному колі

*Олена Юрош
з німецькими друзями:
Рут і Германн Крайзелмаєр*

Олена Юрош в центрі Кракова

*Олена Юрош вітає Т.А. Шалигіну
з ювілеєм*

Олена Юрош: гостина в Берегові

Олена Юрош: на Франковому обійсті в с. Нагуєвичі

Музика для Олени Юрош – посестра краєзнавства

Олена Юрош побіля «Білого замку» (Кошалін, Польща)

Олена Юрош: стежками Івана Франка в Хорватії

*Олена Юрош: улюблені місця
Дрогобиччини*

*Олена Юрош після відвідин Франкового
музею*

Олена Юрош: кросна лісової пісні

*Олена Юрош: діалог із
сином Владиславом*

*Олена Юрош: світлі промені водопаду
(Хорватія)*

Дивосвіт Сколівщини

*Родинна втіха Олени Юрош:
трійця разом*

*В устах Олени Юрош
Лесині слова: «І серце
моє затремтіло,
і пісня моя залунала...»*

Олена Юрош: мистецтво педагога

Олена Юрош: сподівана зустріч

*Олена Юрош: після заняття
з Оленкою Зимодря*

Дві Оленки: вчителька й учениця

Матусине свято. Подяка «за материнські великі труди» (Андрій Малишко)

Олена Юрош із сином: живий обмін думками

Олена Юрош і Владислав Юрош: дзбан – зразок народних промислів

Олена Юрош, Іван Зимомря: хороводять розмисли про майбутнє

Олена Юрош на робочою місці

Пелюстки для ХІІ Всеукраїнської музичної олімпіади (Київ, 15.-19.XI.2017)

Олена Юрош: ритми буднів

Олена Юрош: «О мить спинись!...»

Олена Юрош: життя з нотами

Олена Юрош після успішного виступу учениці

Олена Юрош – модератор

*Світлинка на згадку з ініціативи
Івана Шляхти*

*Олена Юрош: в хвилини публічного
захисту кандидатської дисертації
«Становлення і розвиток музичного
виховання в Закарпатті (1919-
1939 рр.)» (Тернопіль, 26.03.2009)*

*Олена Юрош серед учасників конференції (кафедра германських мов
і перекладознавства Дрогобицького державного педагогічного
університету ім. І. Франка; 30.11.2006)*

Олена Юрош: з подругами в житті та праці

Олена Юрош в колі близьких: світлина опісля успішного захисту кандидатської дисертації (Тернопіль, 26.03.2009)

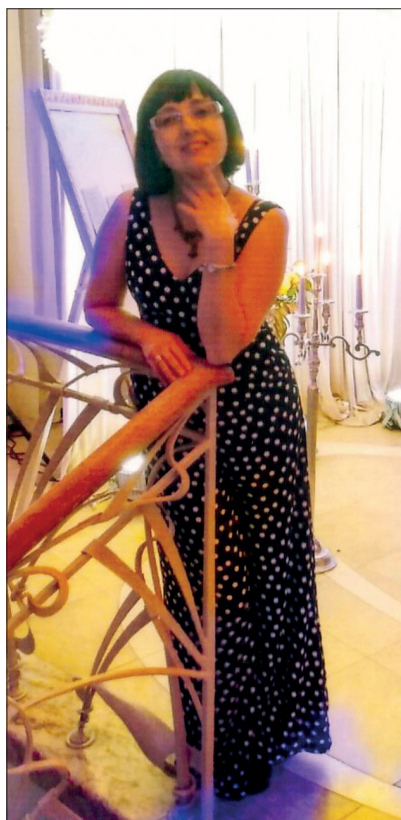
*Аліція Палішкевич, Болеслав
Палішкевич – справжні однодумці
з Польщі*

На друзів завжди можна покластися...

*Олена Юрош декламує подругам Малишківі слова:
«Все твоє – із тобою, як сонце з оазою»*

Олена Юрош в колі професійного осередку

Олена Юрош в професійній родині

Олена Юрош: стоп-кадри перебування в Сколе, Києві, Будапешті, Майнінгені

Олена Юрош: квітневі парасолі

Олена Юрош: різноцвіття – криниця її натхнення

Поминальний знак на дев'ятину (19.03.2021, Дрогобич)

Життя в документах і матеріалах

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ
І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ

**СВІДОЦТВО
про підвищення кваліфікації**

на Обласних курсах підвищення кваліфікації працівників культури
(повна назва навчального закладу підвищення кваліфікації)

група ВИКЛАДАЧІ ДМШ ТА ДШМ

Це свідоцтво видано Юрош

Олені Миколаївні
(прізвище, ім'я, по-батькові)

у тому, що він (вона) підвищував (ла)
свою кваліфікацію

з відривом (без відриву)
від виробництва

з "___" на протязі 200 зр.
по "___" 200 р.

з проблеми (курсу) Удосконалення
методики викладання гри на форте-
піано в ДМШ та ДШМ.

Директор Б. Гриняк
Секретар Т. Г.

Реєстраційний № 37

Свідоцтво Олені Юрош

УКРАЇНА

**ДИПЛОМ
СПЕЦІАЛІСТА**

Ст. Інспектор
Відділ кадрів

ДИПЛОМ
з відзнакою

ЛС № 000916

Зилонія
Олена Миколаївна
(прізвище, ім'я по батькові)

закінчи ла Прикарпатський
університет
імені Василя Стефаника

за спеціальністю музика

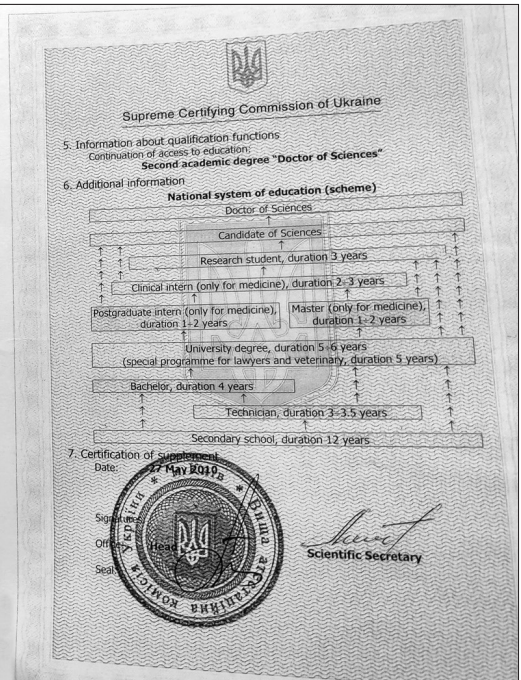
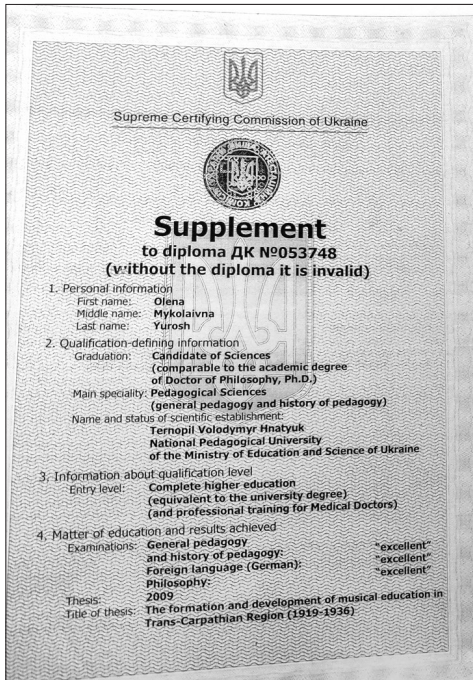
Рішенням державної екзаменаційної комісії
від «24» червня 1995 р.
Зилонія О. М.
присвоєно кваліфікацію спеціаліста
вчитель музики

М. П. Ректор М. П.
Місто Івано-Франківськ 24 червня 1995 р.
Реєстраційний № 111

Поліграфкомбінат «Україна». Зам. 3-3158, 1994 р., П.

Диплом Прикарпатського університету

Dr phil Olena Yurosh

Олена Юрош: диплом кандидата педагогічних наук (8.7.2009)

ЗА ПІДТРИМКИ МІНІСТЕРСТВА КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ЗА ПІДТРИМКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЄПІЛКИ КОМПОЗИТОРІВ УКРАЇНИ
ПІД ПАТРОНАТОМ ЄВГЕНА СТАНКОВИЧА

ВСЕУКРАЇНЬКА МУЗИЧНА ОЛІМПІАДА «ГОЛОС КРАЇНИ»

ДИПЛОМ

Голос Країни
15 - 19 листопада 2017 р.

за великий внесок у професійну музичну освіту

Юрош Олена Миколаївна

Ужгородська дитяча музична школа ім. П.І.Чайковського № 1

м. Ужгород, обл. Закарпатська, Україна

за високий рівень підготовки учасників Всеукраїнської музичної олімпіади «Голос Країни»

В. Матюхін
Почесний голова журі
ВАЛЕРІЙ МАТЮХІН
Народний артист
України

І. Бобул
Народний артист
України

І. Бутів
Народний артист
України

Ю. Кот
Заслужений артист
України

С. Савчук
Народний артист
України

О. Нікітюк
Заслужена артистка
України

Б. Степанченко
Заслужена артистка
України

Б. Степанченко
Заслужена артистка
України

М. Чемерка
Народний артист
України

Ганна Ровчан
Секретарка Організаційного комітету
Міжнародної асоціації «Голос Країни»

www.holoskrainy.ua info@holoskrainy.ua +380 (44) 220-27-23 м. Київ, Україна

№ 164

Друк здійснено
ОАСТПРИНТ

СЕРТИФІКАТ

засвідчує, що *Юрош Олена Миколаївна*

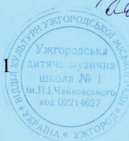
брала участь у майстер-класі

"ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ЗАСОБІВ У МУЗИЧНІЙ ПЕДАГОГІЦІ"
(4 год.)

Тренер

А.Комлікова

Директор Ужгородської ДМШ № 1
ім. П.І.Чайковського

О.Охрим

23.09.2018 р.

Олена Юрош: диплом, сертифікат

Громадська організація українських викладачів-струнників
“ESTA Україна”

9
листопада

11
листопада

Сертифікат

Видано

Викладачу Ужгородської ДМШ №1 ім.П.І.Чайковського

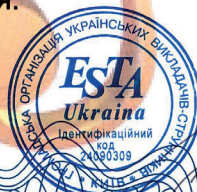
Юрош Олені

Засвідчує те, що вона відвідала та прослухала курс лекцій з музичної педагогіки та музичної психології Катерини Завалко, доктора педагогічних наук, професора НПУ ім.М.П.Драгоманова, які відбулися 9-11 листопада 2018 року в Ужгородській ДМШ №1 ім.П.І.Чайковського.

Теми лекцій:

1. Єдність музичного навчання, виховання та розвитку.
2. Концепція К.Орфа.
3. Концепція З.Кодая.
4. Методи та засоби музичного навчання та виховання.
5. Учень. Вікові особливості музичного розвитку.
6. Складності та кризи музичного навчання.
7. Мотивація до занять музикою.
8. Природа емоцій людини. Моделювання емоцій у музиці.
9. Психологічні особливості музичної діяльності.
10. Сценічне хвилювання.

Тривалість заходу: 15 год.

Катерина Завалко

Ужгород 2018

Олена Юрош: сертифікат

Міністерство культури України

Класифікаційний код освітнього закладу: 22574457
Міністерство культури України
Класифікаційний код культури і мистецтва: код 22574457

СВІДОЦТВО
про підвищення кваліфікації

12СС / 064971 -

(код ЄДРПОУ)

Видано *Юрош*
Олена Михайлівна

про те, що з «*14*» *вересня* 20*18* р.
до «*18*» *вересня* 20*18* р.

вн/вона підвищував(ла) кваліфікацію в
Регіональному центрі підвищення кваліфікації на перепідготовку праці в сфері керівництва підприємств і М

За час навчання опрацював(ла) такі теми:

Назва теми (курсу)	Години / Кредити ЄКТС
<i>Удосконалення методик викладання умінь на фронті і ако на робочій конференції ітера в мистецьких школах</i>	
<i>навчання</i>	
<i>ако - заagne - 72 год</i>	

Виконав(ла) випускні роботи на тему

з оцінкою *задек - зараховано*

Ректор (директор) *Лоренко Р.С.*
(підпис, ім'я, по батькові)

М.П. *Лоренко Р.С.*
(підпис)

Реєстраційний номер *480/К*
«18» вересня 2018 р.

ДП «ІПК «Сіріус». Зам. 17114-УБЗ. 2017-4

Свідоцтво, сертифікат

ДИРЕКТОРАТ
МИСТЕЦЬКОЇ
ОСВІТИ

СЕРТИФІКАТ

№ 228

05 – 06.06.2019
КИЇВ

засвідчує, що

Юрош Олена Миколаївна

пройшла підвищення кваліфікації для педагогічних працівників мистецьких шкіл з навчальних дисциплін сучасної мистецької школи

«ФОРТЕПІАНО»

за змістом типової освітньої програми початкової мистецької освіти «Музичне мистецтво (інструментальні класи)»

ЕЛЕМЕНТАРНИЙ ПІДРІВЕНЬ

Директор Державного
науково-методичного центру
змісту культурно-мистецької освіти

М. М. Бриль

Олена Юрош: сертифікат

Посвідка Майстерні Сузукі

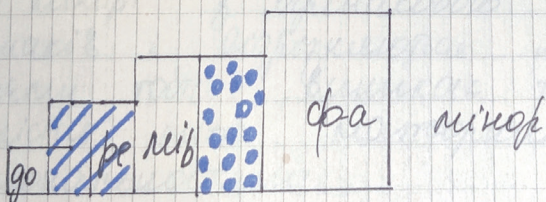
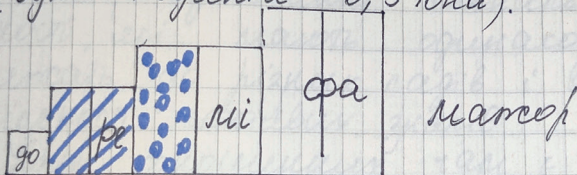

Одноіменні та паралельні тональності.

Матеріал розрахований на 4 уроки.

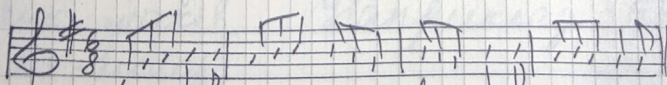
1. Повторення мажору і міжору.
2. Знайомлення з одноіменними тон-лями.
3. Паралельні тональності.
4. Закріплення вивченого.

З метою кращого засвоєння теми можна використати две каючки сходинки (одна сходинка - 0,5 тона).

Співалимо з учнями дві пісні:

"Ой на Увана та й на Купала"

Ой на Увана та й на Купала, вибігла Маруся гарна прибрана.

"Наше Купайло високее."

Олена Юрош: з діяльних буднів педагога

ЄВРОПЕЙСЬКА АСОЦІАЦІЯ ВИКЛАДАЧІВ-СТРУННИКІВ ГО «ESTA УКРАЇНА»
УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ТА ДОНЕЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР КУЛЬТУРИ
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПАРТНЕР — ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ЗМІСТУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

СЕРТИФІКАТ

№ 02-20-01-257

підтверджує, що

Юрош Олена Миколаївна

27.10.2020 р. взяла/в участь у
Всеукраїнській науково-практичній он-лайн конференції педагогічних
працівників закладів мистецької освіти
(тривалість 5 год. — 0,15 кредитів ЄКТС)

**«Сучасна мистецька педагогіка: виклики та
перспективи»**

Під час участі в заході підвищила/в свій кваліфікаційний рівень і набула/в
компетентності, прослухавши майстер-класи та методичні доповіді провідних
фахівців, діячів культури та мистецтв України:

- здатність виділяти пріоритети у вихованні піаніста-професіонала;
- здатність виявляти проблеми та оцінювати труднощі шопенівського репертуару у дитячій фортепіанній педагогіці;
- здатність удосконалювати професіоналізм під час виховання піаніста-професіонала;
- навички розвитку і виховання учнів у класі камерного ансамблю;
- навички підбору навчального репертуару на уроках фаху у класі фортепіано;
- вміння використовувати інноваційні технології у роботі з учнями.

Програма конференції розміщена на сайті <http://esta.org.ua>

Президент ГО «ESTA УКРАЇНА»

Наталія Коптєнкова

Олена Юрош: сертифікат

URKUNDE

IN WÜRDIGUNG UND ANERKENNUNG FÜR WISSENSCHAFTLICHE LEISTUNGEN

Forschungsarbeit über
den deutschen Komponisten

EDUARD MERTKE (1833-1895):

„Едуард Мертке.

Шість експромтів на теми українських народних пісень»
(Drohobytsch, 2015; Mitautorin – Lesja Nimylyowytsch)

WIRD

FRAU Dr. OLENA YUROSCH

DER WILHELM – MAGER – PREIS

VERLIEHEN

NEUSTADT-LACHEN, DEN 25. Januar 2020

Ruth Kreiselmaier RUTH KREISELMAIER

Rudi Job RUDI JOB

Mykola Zymomyra MYKOŁA ZYMOMRYA

Iwan Zymomyra IWAN ZYMOMRYA

Міжнародна премія імені Вільгельма Магера (25.01.2020) – відзнака видання
«Шість експромтів на теми українських народних пісень»
(Дрогобич, 2015; співавтор – доц. Олександра Німилович)

Прізвище Зимова
змінено на Юрош
на підставі свідоцтва
про № 1 - ФМ № 285026

Шляхта

Трудовая книжка

БТ-І № 6154114

Фамилия *Зимова*

Юрош

Имя *Олена*

Отчество *Миколаївна*

Дата рождения *22 лютого 1971 р.*
(число, місяць, рік)

Образование *вища*
(п/середнє, середнє, н/вище, вище)

Професія, спеціальність *учителка музики*

Дата заповнення *10 " січня 1994 г.*

Підпис владельця книжки *Зимова*

Підпис лиця, відповідального за видачу трудових книжок

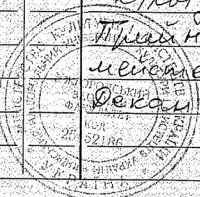
Шляхта
(разборчиво)

1

СВЕДЕНИЯ

О РАБОТЕ

№ записи	Дата			Сведения о приеме на работу, и об увольнении (с указанием на статью,
	число	месяц	год	
1	2			3
				<i>Ужгородська дитяча м. Т.І.С.Цю</i>
<i>01</i>	<i>01</i>	<i>01</i>	<i>1994</i>	<i>Прийнята на роботу на посаду вчительки музики</i>
<i>02</i>	<i>05</i>	<i>01</i>	<i>2004</i>	<i>Ужгородський факультет національного класури і мистецтва</i>
				<i>Прийнята на посаду вчительки музики за сумісництвом</i>

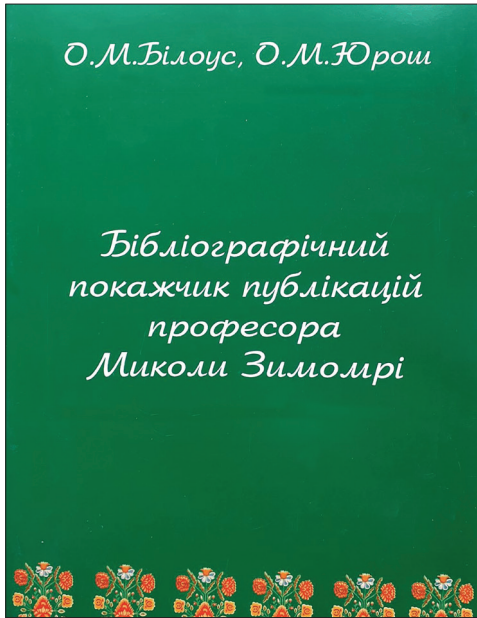
о переводах на другую работу причин и со ссылкой пункт закона)	На основании чего внесена запись (документ, его дата и номер)
<i>музична школа №1 Юрського</i>	
<i>посаду вчителя музики та керівниці</i>	<i>Наказ №107 30.12.93 р.</i>
<i>куплетів Київського університету мистецтв</i>	
<i>посаду концерт-мисткині в м. М. Митровка</i>	<i>Наказ №2 5.07.2004</i>

2

3

Записи з Трудової книжки Олени Юрош

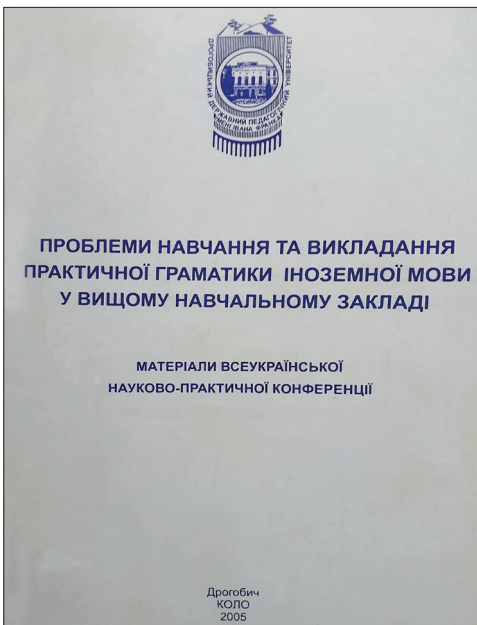
Обкладинки вибраних видань, де опубліковані праці Олени Юрош

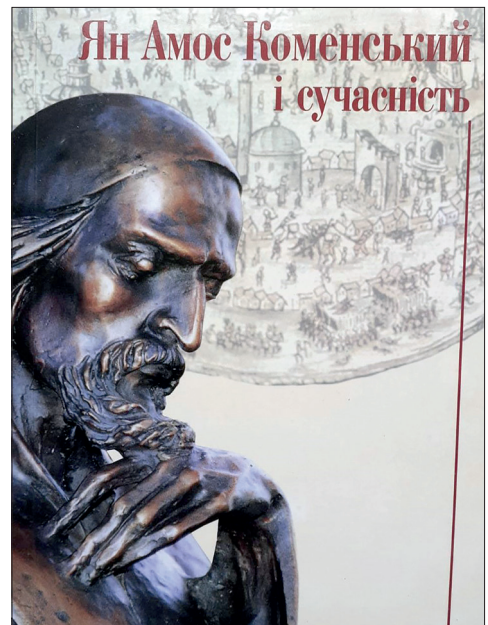
Бібліографічне видання (Вінниця, 2002)

Монографія (Дрогобич, 2004)

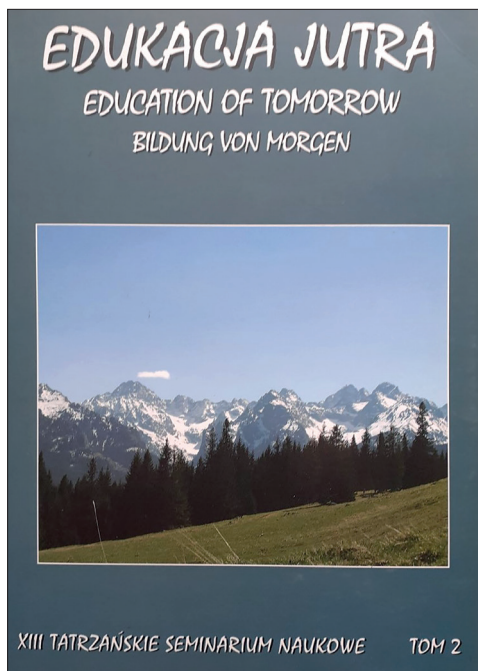

*Матеріали конференції
(Дрогобич, 2005)*

*Колективна монографія про
Я.А. Коменського (Дрогобич, 2005)*

*Колективна монографія
 (Щецін, 2005; Польща)*

*Колективна монографія про
 українсько-польську взаємодію культур
 (Кошалін, 2006; Польща)*

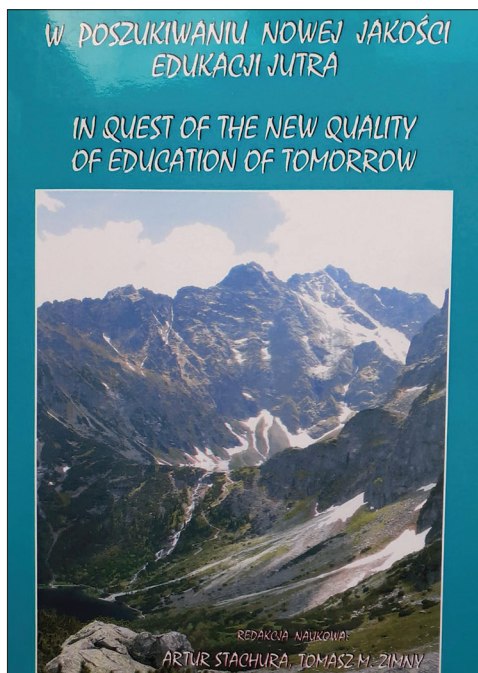

*Бібліографічне видання (Ченстохова.-
 Ужгород-Дрогобич, 2007)*

*Монографія про музичне виховання
 (Дрогобич, 2007)*

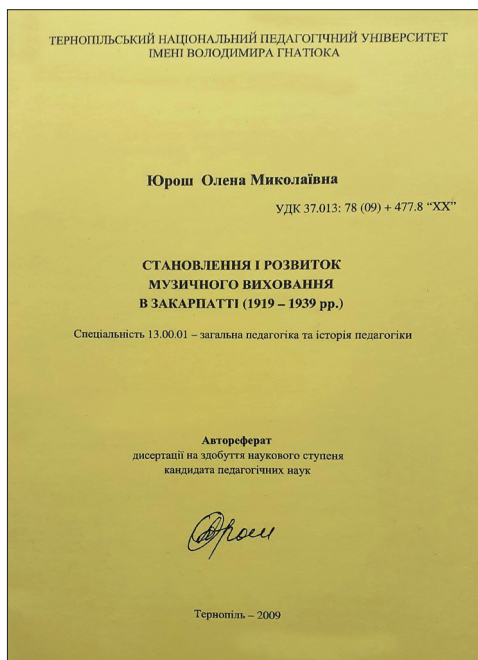

Монографія (Вроцлав, 2007; Польща)

Монографія про Гафію Зимомрю.
Олександра Німилевич, Олена Юрош
(упорядники, Дрогобич, 2008).

Автореферат дисертації к.п.н.
(Тернопіль, 2009).

Колективна монографія про музичну
культуру (Ужгород, 2010)

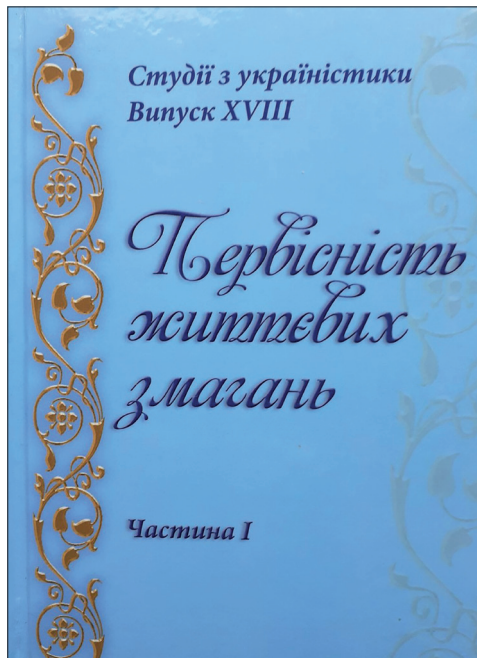

Перший навчальний посібник про німецького композитора Е. Мертке в Україні (Дрогобич, 2015)

Монографія про віхи становлення УДМШ ім. П. Чайковського (Ужгород, 2015)

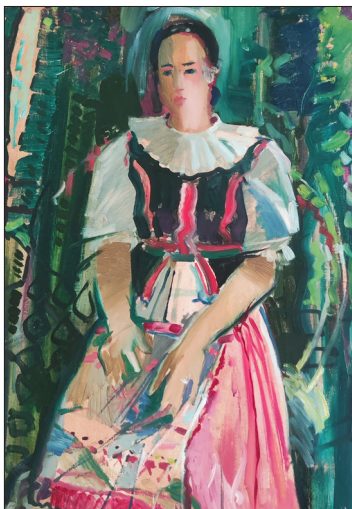
Колективна монографія (Київ-Ужгород-Дрогобич, 2016)

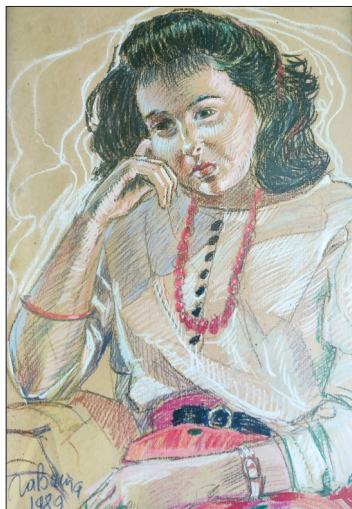
Колективна монографія про ліцей (Ужгород, 2020)

Життя коротке. Мистецтво вічне

Олена Юрош.
Худ. Антон Ковач

Олена Юрош.
Худ. Богдан Гавата, 1989

Олена Юрош. Худ. Роман
Квітневий, 19.7.2018

Портрет Олени Юрош.
Худ. Гейза Дьєрке 10.03.2022

Як камертон виспіває печаль.
Тут кожна нота – шлях Небесно Віщій.
Фортепіано в траурі. Вуаль
На нотах, на словах – як пам'ять вічна.
Які печальні очі у жоржин.
Які сумні Небесні Менестрелі.
Як досвіт запізнілих горобин –
В молитві похилилися Лілеї...
«Летить ранковий птах» через печаль.

До березня вертаються лелеки.
Через любов, наш невимовний жаль, –
Зоря зоріє променем далеким.
На забудь: «на крилах вітру» дні.
Бо кожне Слово – Сонечком в долонях.
І кожен сплеск розмови навесні –
У пам'яті яріє, наче сонях...

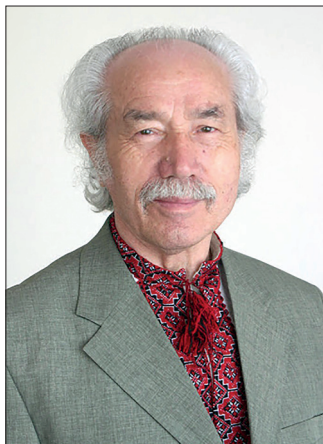
Марія Якубовська. 16. 02. 2022 р.

Благовісники в житті Олени Юрош

Владика Іван Маргітич

Василь Марко

Ігор Добрянський

Андрій Дурунда

Броніслава Кулка

Яна Грицай

Ян Гжесяк

Йосип Фиштик

Микола Мушинка

***

29. 04. 2021

Дорогі нашому серцю Миколо Івановичу, Одарко Іванівно!

Спасибі за надіслане відео, яке ще раз пригадало, хоча й невимовний сум, але водночас велич і гідність людського справжнього життя. Надзвичайно зворушливо, щиро, по-родинному згадали учні, друзі, колеги. Так говорять не лише тоді, коли люблять, шанують, захоплюються і дякують, але й тоді, коли є гідне, достойне життя, хоча й неймовірно коротке. Тому, мої Дорогі, поділяємо ще раз Ваш біль, особливо в переддень одного з найвеличніших християнських свят Воскресіння Христового. Нехай звістка про перемогу Бога над смертю стане Вам розрадою і запевненням, що Ваша Донечка жива і житиме вічно, не перестаючи любити і молитися за Вас!

Щиро *родина Розлуцьких*

***

30. 04. 2021 – Саня, Михайло Семенюк (Хорватія):

Шановне Панство Одарка та Микола Зимомря!

Прийміть щирі співчуття з приводу тяжкої втрати – передчасної смерті Вашої доньки Оленки. Неможливо висловити непоправне Ваше горе, що втратили дорогу людину на світі. Словами важко загоїти на серці страшну рану від такої трагедії. Поділяємо Ваше горе, сумуємо разом з Вами. Бажаємо Вам благословенних Свят Воскресіння Христового. Часто пригадуємо зустрічі з Вами... І не забуваємо Вас... цілуємо Вас разом, бажаємо Вам міцного здоров'я, щастя та успіхів у Вашої праці захищати нашу дорогеньку, молоду, вільну батьківщину.

Слава Україні – Героям слава! *Саня і Михайло Семенюк*

***

Характеристика доробку Юрош Олени Миколаївни –
претендента на здобуття обласної премії
імені Дезидерія Задора

ЮРОШ Олена Миколаївна (22. 04. 1971, м. Ужгород, Закарпатська обл.) – кандидат педагогічних наук, педагог, методист, завідувач фортепіанного відділу ДМШ ім. П. І. Чайковського. Закінчила Ужгородське державне музичне училище ім. Д. Задора (1990), музично-педагогічний факультет Прикарпатського державного педагогічного університету ім. В. Стефаника (1995). Від 1994 року працює викладачем ДМШ ім. П. І. Чайковського; в 2004–2015 рр. працювала викладачем та концертмейстером Ужгородського факультету Київського національного університету культури та мистецтва. Навчалася в аспірантурі Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка (2004 – 2007). 2009 року захистила дисертацію «Становлення і розвиток музичного виховання в Закарпатті (1919 – 1939 рр.)» на здобуття

наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Добрий розголос викликала між фахівцями її ґрунтовна праця, що вийшла окремим виданням: «Музичне виховання в Закарпатті: контекст освітнього процесу (1919 – 1939)» (Дрогобич, 2007, 216 с.). Діапазон професійних і наукових зацікавлень О. М. Юрош сягає глибин вивчення сутності музики та її ролі у процесі музичного виховання, що відображені у понад п'ятдесяти публікаціях і книжкових виданнях дослідниці: «Джерела одухотвореності» (Дрогобич: Коло, 2004. 52 с.), «Г. Зимомря. Бойківські наспіви» (Дрогобич: Посвіт, 2008. 100 с.), «Гуманістичні засади як основа особистості вчителя», «Невідома сторінка спадщини Іштвана Мартона», «Мотиваційні аспекти змісту музичного фольклору як чинника виховання», «Концепти музичного виховання: зміст як чинник», «Художній смисл народної пісні та її виражальні функції».

Подана на здобуття обласної премії імені Дезидерія Задора праця постає логічним продовженням вивчення проблематики, пов'язаної з періодом 1945 – 2015 рр. О. М. Юрош виокремила визначальні штрихи становлення такого важливого культурно-освітнього осередку, як Ужгородська дитяча музична школа імені Петра Чайковського у сполучі з її ювілеєм – 70-річчя від дня заснування. Об'єкт дослідження охоплює різні й водночас взаємопов'язані між собою питання про роль музичного виховання в Закарпатті, у тім числі й характеристики музичного репертуару, оцінки численних збірників, виданих у 20-30-х рр. ХХ століття, а також ґрунтовний аналіз творчості Софії Дністрянської.

Осн. праці. : Джерела одухотвореності. Дрогобич: Коло, 2004. 52 с.; Музичне виховання в Закарпатті: контекст освітнього процесу (1919 – 1939). Монографія. Дрогобич: Сурма С., 2007. 216 с.; Гафія Зимомря. Бойківські наспіви. Серія: Духовна спадщина Бойківщини / Упорядкування: О. Німилевич, О. Юрош; запис текстів: М. Зимомря, Г. Дем'ян, В. Кобаль. Дрогобич: Посвіт, 2008. Вип. 1. 100 с.; Ужгородська дитяча музична школа імені Петра Чайковського: віхи становлення. Ужгород: КП «Ужгородська міська друкарня», 2015. 180 с.

Директор ДМШ ім. П. І. Чайковського - *О. Ю. Охрим*

***

ВИСЛОВИ СПІВЧУТТЯ...

До 50-літнього ювілею Олени Юрош

В цей весняний день, 26 квітня, наша дружня, творча родина викладачів ужгородської дитячої музичної школи № 1 імені Петра Ілліча Чайковського очікувала на свято. Теплі слова вітання, квіти, подарунки, щирі посмішки та побажання готували ми своїй добрій колезі, подрузі, завідувачі фортепіанного відділу школи Олені Миколаївні Юрош. До всіх справедлива і вимоглива, відкрита і чесна, вродлива, завжди ефектно вбрана, вона уособлювала класичний образ вчителя-музиканта. Її любили і цінували всі... Та життя не-

вблаганна річ і уже минуло більше як 40 днів, як наша Олена Миколаївна несподівано та передчасно відійшла відійшла у Вічність.

Ми стали біднішими не лише на втрату ще однієї неповторної постаті в історії музичної школи, але згас той сонячний промінь, що осявав теплом та світлою посмішкою наше шкільне життя. Важко збагнути та прийняти цю втрату...

Вона, понад усе, цінувала, саме життя, рух, емоції, щирість і нині, в її день народження, ми говоримо про неї не в минулому часі. Вона завжди житиме в наших серцях і в нашій пам'яті...

Від перших днів свого життя Олена Миколаївна була оточена не лише любов'ю своїх батьків – Одарки Миколаївни та Миколи Івановича, але світом високої поезії та музики, які так шанувалися в родині. Ще тоді, в стінах ужгородської дитячої музичної школи № 1 імені П. І. Чайковського стали для неї рідними, її другою домівкою. Навчання ж в середній школі № 1 ім. Тараса Шевченка, ужгородському державному музичному училищі ім. Дезидерія Задора, а також на музичному факультеті Прикарпатського державного педагогічного університету ім. Василя Стефаника, а згодом, ще в аспірантурі Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка сприяли формуванню високих ідеалів, фаховості та педагогічної настирливості майбутнього музиканта.

Від 1994 року Олена Миколаївна працювала викладачем фортепіано в нашій музичній школі. Її присутність у викладацькому колективі, а особливо те, як вона вміла надавати нових за змістом форм в нашій традиційній музичній діяльності, зокрема численні концерти, конкурси, зустрічі, організовані нею і численні публікації про українську музику та культуру загалом, сприймалися з великим визнанням.

Будучи спадкоємицею культурологічних звершень свого батька – професора Миколи Зимомрі, відомого науковця, літературознавця, доктора філологічних наук, Олена Миколаївна, сама добре володіючи пером стала авторкою змістовних статей, своєрідних лекцій-розвиток з історії музичної культури та педагогіки. Її завжди публікації буди завжди наче подих чогось нового, за тематикою, за манерою вислову. Саме так, разом із щоденною, клопіткою працею над собою, над мистецтвом звуку, над самою природою музики, в спілкуванні з учнями та колегами складалася книга її життя.

Наталія Піщур, викладач музично-теоретичних дисциплін

***

Важко говорити про Олену Миколаївну в минулому часі. Весь її творчий шлях – це взірць самовдосконалення та самовідданої праці. Вона постійно дивувала та захоплювала своїми вчинками. Кожен концерт чи конкурс фортепіанного відділу вміла перетворити на свято музики, добра та поезії. Була

надзвичайно вимогливою до себе, але в кожній людині акцентувала увагу на позитивних якостях, вселяла віру в себе.

Це сонечко, яке нас гріло і скеля, за якою кожен знаходив прихисток. На її честь, біля сакури, ми посадили калину. Все що вона робила розквітало і плодоносило. Оленка завжди буде з нами...

Лариса Неділько, викладач фортепіано

***

Дорога Оленко, не так ми збиралися відмічати твій золотий ювілей. Замість свята – глибокий сум, замість радості – безмежна скорбота на душі. Адже майже за 4 десятиліття, які ти навчалася, працювала... ні, швидше прожила в нашій школі – ти пройшла шлях від дитини, що вперше сіла за рояль до авторитетного музиканта, вченого, педагога-новатора, котра вчилася сама все життя та була прикладом для колег-піаністів і не тільки...

Твій творчий підхід, креативність, бурхливий та безкінечний потік дітей заряджав всіх, хто оточував тебе. Всі кого доля зводила з тобою, навіть на короткий час – семінари, конкурси, курси, тощо, відзначали твою неповторну особистість, особливу ауру, глибокий інтелект та поетичне начало. Адже ті багаточисленні концерти, конкурси, які ти організовувала та проводила в школі ставали незабутніми подіями. Ти уміла створити неповторну атмосферу, запалювала своїм натхненням та ентузіазмом присутність. Важко описати словами втрату для всіх нас. По сьогодні розум відмовляється сприйняти невимому дійсність. Це так несправедливо, боляче та несподівано з життя іде повна сил, ідеї, знань та жаги до життя молода жінка, мати, донька, подруга, колега... Місце Олени Миколаївни в нашій школі залишиться незамінним на завжди.

Катерина Пархоменко, заступник директора школи

***

Олена Миколаївна – це моя перша вчителька, яка не просто відкрила мені двері в світ мистецтва, дала мені набагато більше – надію на яскраве, наповнене емоціями життя. В той момент, коли такої надії не має.

Людям, які знають мене, відомо, в яку скрутну хвилину Олена Миколаївна з'явилася у моєму житті. Через проблеми із здоров'ям лікарі заборонили мені ходити на довгі 3 роки... Саме тоді ми познайомилися і вона приходила до нас додому навчати мене гри на фортепіано, це були незабутні уроки. Олена Миколаївна ніколи не сприймала музику окремо від інших видів мистецтва. Для неї це був і живопис, оскільки вона чула звуки як барви. Це було і поезія, кожен з виконуваних творів вона ілюструвала кращими зразками української і світової поезії.

Але більше того, вона відкрила для мене новий світ емоцій і вражень, навчила бути безкомпромісною в питаннях якості виконання творів. Вона

була дуже яскравою особистістю, мала тонкий музичний смак. Я безкінечно вдячна їй за її терпіння, за натхнення, це її велике, людяне серце, скільки було пережито приємних моментів, випробувань, труднощів, скільки було радості... Я пам'ятаю наші перші сольні концерти, коли ми виконували твори чудових композиторів, класиків, в чотири руки.

Вона була ведучою під час цих концертів, збереглися відеозаписи 1998, 1999 років. Я так люблю переглядати їх... Прекрасна людина, тонкий педагог, яких сьогодні так мало. Дуже шкода, що вона так скоро згоріла, як свічка. Але вона була людиною своєї професії, людиною мистецтва і саме такою вона залишиться в наших серцях.

Ганна Данканич,
викладач Ужгородського музичного коледжу ім. Д. Задора,
перша випускниця

***

Дуже важко говорити про людину, у минулому часі, особливо тоді, коли вона є тобі близькою, а покидає цей світ занадто рано та неочікувано. Олена Миколаївна для нашої сім'ї стала дійсно близькою людиною. насамперед тому що дарувала щиру любов нашій дитині. За той невеликий період часу, який вони займалася разом, Олена Миколаївна, завдяки своїй клопітливий праці змогла зробити з звичайної дівчинки достойного представника від нашої школи на всеукраїнських та міжнародних конкурсах. Стала вона для нашої дитини не просто вчителем, а не побоюся сказати цього слова справжнім другом. Як казала мені Вероніка (дочка), що Олена Миколаївна була єдиною після мене людиною, з ким вона могла поділитися всім, що її хвилює. Я дійсно вважаю, що найбільше досягнення вчителя – зберігаючи субординацію вчителя та учня, зберігаючи відношення до вчителя, коли ти готуєшся, коли несеш відповідальність за свої дії, що ти можеш засмутити, коли ти прийдеш неготовий. Але в той же час, вчитель залишається другом, якому не байдуже що з тобою відбувається за стінами музичної школи. Він завжди запитав як пройшов твій день, з порогу побачить який у тебе настрій, зможе зупинитися посеред твору і почати з тобою розмовляти, тому що бачить, що ти встромлений. Як мені Ніка казала, що вони грали твір і Олена Миколаївна зупинила і спитала: «Нік, а розкажи мені якийсь жарт».

Наша сім'я дуже вдячна Олені Миколаївні за ту щиру любов, терпіння і удіві миті, які вона подарувала нашій дитині. Життєрадісна, завжди усміхнена, сповнена нових ідей, із постійним бажанням, така вона на завжди залишиться в нашій пам'яті. Нам її дуже не вистачає. І єдине, що нам залишається, це рухатися вперед, опираючись на ту базу, яку вона заклала з порожнею в серці.

Катерина Гажо,
викладач фортепіано, органу

***

Незабаром, за декілька днів, ми готувалися святкувати золотий ювілей нашої дорогої Олени Миколаївни, а для мене «Оленки», «Оленочки», тому що зустрілися ми дуже-дуже давно. Це було більше як 40 років тому назад, коли мама, Одарка Іванівна, привела її в музичну школу в перший клас і попросила мене взяти її до себе в клас. Потім 7 років я мала задоволення навчати Оленку азам фортепіанного мистецтва. Її особистість проявилася дуже рано і на неї вплинули не тільки школа. Найбільш великий вплив на неї мала сім'я. Одарка Іванівна прекрасний музикант, піаністка, викладач, багаторічний керівник нашого фортепіанного відділу. Тато – Микола Іванович, історик, літературознавець, науковець. Її батьки своїм власним прикладом вчили її все життя працювати над собою, вчили її серйозно, відповідально відноситися до навчання. Сім'я взагалі дуже підтримувала її. Вона була також великим патріотом школи, тому що перша написала історію рідної школи. Це велика праця, дуже об'ємна, дуже змістовна і мені дуже-дуже хотілося щоби хтось продовжив цю працю або з її колеґ, або з її учнів. Тому що вона в історії школи вже посіла дуже високе місце і дуже гідне місце.

Анатолія Шалигіна, перша вчителька

***

Олена Миколаївна була педагогом з великої букви. Спражнім вчителем, наставником, музикантом, яка подавала приклад своїм учням і своїм колеґам. Наше спілкування з Оленою Миколаївною було багатограним.

По-перше, вона була заступником фортепіанного відділу і я в музичному коледжі. Ми неодноразово зустрічалися з нею і на обласних семінарах, курсах різного рівня, співпрацювали з нею. Завжди зачаровувало таке особливе поєднання її високого професіоналізму, вимогливості, принциповості і безмежної доброти. У неї було відношення надзвичайно доброзичливий і позитивне до всіх і до всього.

Я безмежно щаслива з того приводу, що мій син, навчаючись в музичній школі, навчався по класу фортепіано саме у Олени Миколаївни. Я, як мама, спостерігала за таким прекрасним і гарним впливом її, як вчителя, на учня. Це таке особливе, натхненне, художнє, поетичне відношення до музики, до всіх творів що виконувалися в класі. Крім того, вона прививала своїм учням почуття відповідальності. Почуття відповідальності не тільки перед твором, перед композитором, а відповідальністю перед підготування до уроку, перед виступами. Спостерігати за Оленою Миколаївною під час виступів її учнів було одне захоплення. Вона настільки переживала кожен ноту із учнями, кожен подих. І це її таке натхненне сприйняття і натхненне відношення до музики звичайно передавалося і дітям. Ще дуже гарна співпраця у нас виникла з роками – випускники Олени Миколаївни продовжували навчання в музичному коледжі, у моєму класі. Це і Данканич Ганна і Панаріна Агнеса, яка сьогодні є випускницею музичного фахового коледжу ім. Дезидерія Задора.

Крім всіх вищезгаданих якостей, які вона привила своїм учням, я би хотіла ще додати те, що вона виховала надзвичайно грамотних музикантів. Це є дуже важливо і за це їй низький уклін. Олена Миколаївна була і залишилася в наших серцях чуйною, усміхненою, доброзичливою, щирою, справжньою.

Наша Оленка – вона вміла працювати віддано, не дозволяючи собі відпочивати, бо не любила бездіяльності. Її цікавила та хвилювало абсолютно все, навчати, виконувати, читати і коментувати, вигадувати, пізнавати споглядати, дивуватися і радіти, і все це знову втілювати в життя. Мабуть в цьому її гармонія – безкінечна динаміка. Здавалося і в роботі з учнями і по життю Оленка слідувала Шуманівським життєвим правилам і порадам для молодих музикантів. Зокрема, «грай багато хорошої музики», – казав Шуман, вона бралася за різноманітний репертуар, не боялася експериментів. «Завжди грай до кінця, не кидай на половині нічого», – вона доводила всі початі справи до завершення. «Якщо твоя музика вилілася з душі, якщо ти її відчув, то на інших людей вона буде діяти так само», – говорив Шуман і Оленка була щирою у всьому і зі всіма. «Відпочивай від музичних занять читанням поезії», – так Оленка любила і всі це добре знали, що вона любила і добра знала поезію і літературу, особливо українську. «Насолоджуйся частіше природою, уважно спостерігай за життям», – було у Шумана. Вона була допитливою, подорожувати містом, пізнавати світ, знайомитися з цікавими людьми. «Не шукай вигоди від музики – все прийде у свій час і навчання не має кінця», – казав Роберт Шуман. Вона постійно навчалася і невтомно працювала знаючи що за цим стоїть.

Мета її життя – бути людиною, з великої букви, музикантом, в повному розумінні цього слова і просто щасливою в своїй родині, в своєму оточенні, в своїй і нашій музичній школі.

*Маріанна Сокач, завідувач циклової комісії фортепіано
Ужгородського музичного коледжу ім. Д. Задора*

***

Дорога наша Оленочко, я впевнена, що ти чуєш всі ті добрі слова, які ми сьогодні адресували у твою адресу. Сьогодні ми б святкували твій ювілей, ми навіть думали як це святкувати, куди підемо на каву з тістечком. Ти в нашому закладі була як промінчик світла, сонця, була як знак якості, всі рівнялися всі як правильно, як не правильно, якщо так робиш ти – так воно правильно. Нам дуже тебе не вистачає. Мені здається, що саме в стінах нашої школи ти себе найкраще, то була твоя домівка, тут ти діставала задоволення від діставання знання, спілкування з колегами і просто від того, що ти знаходилася у рідних стінах.

Земля тобі пухом... І з Днем народження...

*Олена Охрим,
директор Ужгородської ДМШ №1 ім. П. Т. Чайковського*

Чи можна словом полегшити удар Долі? Удар, що впав на друга-однодумця Миколу та його родину. Несподівано 10 березня 2021 року відійшла за межу Вічності доня Оленка, не доживши Полудня віку... Її образ постає мені близьким ще й тому, що св.п. Олена Зимомря навчалася в Івано-Франківську й – цілком очевидно – полишила теплінь потужної енергії в стінах Прикарпатського університету імені Василя Стефаника... Прагну зарисом «Небесність» увиразнити і моє співчуття зі знаком благання: нехай ця лаконічна Посвята послужить духовній скарбничці для рідних і близьких Небіжчиці, коли вони уповатимуть на Всевишнього в переконанні, що Вона заслужила благодатну присутність в Царстві Небесному...

Стан Олени Юрош був органічно переплетений з музикою, бо музика – то був Її Божий дар!

*Проф. Володимир Качкан,
Заслужений діяч науки і техніки України*

Небесність

Людина як Боже творіння і як міфічна істота, практично живе між двома астральними вимірами: землею та небом. Що думає, якщо вона ще й там, у засвітах, мізкує, які виміри осягає у занебессі, чи без натужно доходять її імпульси-виміри на землю, – хіба що творча уява нас, землян, і то не всіх, годна розправляти крила, аби пофантазувати. А ось весь той час, що відміряно кожному, йде на пограсування землі, виорання на ній бодай загінчика, засівання добром, заскородження – та й вичікування жнівку. У кожного оцієї амплітуди довжина різна. Але у кожної мислячої істоти зір, слух, пориви душі і перестуки серця – все скеровується до неба, до тієї небесності, у яку ми всі увірували, яку кожен по-своєму її уявили-витворили – і живемо думкою: коли-не-коли, а моя душа перекинеться у див-птицю – і: «...а я на небі, я шукаю тебе, моя доле, що так рано відійшла за земний пруг – аж до неосяжної небесності»; «А що земне життя, ось там, у небесах...»; «Між землею й небом пряде жайвір ранкову пісню-молитву»; «Колись ми стрінемось на небесах»; «Як небесне шатро опуститься на земний поріг...»; «Тоді ти збагнеш, що щастя має двомірність: земну, реальну, й небесну, ірраціональну. Першу ми освоюємо завдяки набутим знанням, другу – підпорюємо творчим натхненням, уявою».

Та пам'ятаймо: усі живемо не на землі, а між земністю й небесністю. То незаперечна парадигма живої бутності.

***

Невблаганною буває Доля. Вона на цей раз явила жорстоку сваволлю, коли забрала життя молодій навчительки дітей Олени Юрош, донечки мого благовісника Миколи Зимомрі. Навіть не вкладається в уяві, що Її плодо-

творна діяльність так несподівано обірвалася. Вічна пам'ять! Березневими снігами відійшла душа Олени Юрош до Дому Небесного. З цим скорботним співчуттям додаю віршовану посвяту – *Юлія Драгун*.

Посвята Олені Юрош

МАМИНА НАУКА

Оленка рано встала
Тихенько помолилась.
Молитви від матусі
Вона уже навчилась

Буду завжди молитись,
Як рідна матуся.
До Ісуса малого
З проханням звернуся.

Ангелик із віконця,
Ніби посміхнувся.
Послухавши молитви,
Шепотом звернувся.

Не забудь ці молитви,
Що матуся навчила.
Як виростеш велика,
То будеш ти, щаслива.

ГОСТИНЦІ ОЛЕНКИ

По доріжці у долину
Несе Оленка торбину.
В чарівній отій торбинці
Мамі й Татові гостинці.

У лісочку я гуляла
Грибочки гарні шукала.
Це ж бо біленьки біляки
Мають шапочки убоки.
Ще й малинки назбирала
Своїх рідних частувала.
Милу, чарівну Оленку
Похвалила вся родина.

ВИШИВАЛА РУШНИЧОК

Вишивала рушничок
Донечка для мами
На біленькім полотні
Різними нитками.

Гарно ниточки лягають,
Кольори сплітають,
Уже й маки червонії
На нім розцвітають.

А волошки та дзвіночки
Мамі для любові
Засиніли, задзвеніли
На шовковім полі.

Ой матусенько рідненька,
Прийми подарунок,
Подивись, який фاینенький
На нім візерунок.

Мамо, ненько, цей дарунок
На життєву згадку.
Хай він буде між серцями
За любові кладку.

По кладочці любов піде
Горами, світами,
Знайде доню, поклониться
Низенько від мами.

А матуся рушничком цим
Пасочку вкриває.
І щаслива, що дарунок
Від Оленки має.

Юлія Драгун, 15. 03. 2021

***

Раптовий відхід Олени Юрош за межу Вічності спричинив великий і невимовний біль. У першу чергу, для батьків – Одарки Іванівни та Миколи Івановича, моїх давніх друзів, які стали для моєї родини рідними. Я мав за честь знати особисто Олену, обдаровану Долею багатьма талантами. Непоправна

втрата! Вона плідно трудилася на багатьох нивах, у т. ч. науковій як дослідниця музичної культури – одного з вагомих чинників виховання та педагогічній, як вчителька музики. Якщо на землі ангели поруч із людьми, то вона була одним з них! Вона особливо любила дітей і віддавала їм все своє єство, творячи в стінах дитячої музичної школи осередок радості, сказати б, за Василем Сухомлинським. Своєю присутністю Олена Юрош вміло збагачувала товариство, буквально зачаровуючи співом «Многая літ! Благая літ!». Ні, не випадково Її батько завжди був так зримо щасливим, коли на міжнародних форумах в Закопаному виголошував доповіді, підготовлені спільно з донею. Вічна Її пам'ять!

Від імені Родини – проф. Ігор Добрянський, доктор педагогічних наук, м. Кропивницький, 15 березня 2021 року.

***

Пам'ять про Олену Юрош назавжди залишиться в моєму серці. Вона неодноразово була в Тернопільському національному університеті імені Володимира Гнатюка, де 26 березня 2009 року блискуче захистила кандидатську дисертацію про музичне виховання в контексті освітнього процесу. Хоч насамперед музика була першоджерелом її світосприйняття, а все ж дослідниця професійно захоплювалася різними духовними явищами, що мали місце в педагогіці, літературі, фольклористиці, мистецтві. Її перу належать статті про творчість Тараса Шевченка, Івана Франка, Дмитра Павличка, Едуарда Мертке, Юліуша Зарембського, Олександра Кошиця, Василя Барвінського, Іштвана Мартона, Якова Гудемчука, Володимира Івасюка, Володимира Грабовського, Дарію Рихтицьку, а також про Гафію Зимомрю, яка доводиться її бабусею. Смуток і щем переплітаються від фатальної вістки. Такі особистості, як Олена Юрош, засівають зерна краси, справедливості та віри в сутність правдивого на землі, бо вони – світло для надії. Висловлюю найщиріші співчуття батькам Одарці Зимомрі, Миколі Зимомрі, синові Славкові та чоловікові Владиславу, сестрі Мирославі Зимомрі та братові Івану Зимомрі. Нехай ці рядки полегшать біль близьких – *Микола Ткачук*, доктор філологічних наук, професор Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка, 15 березня 2021 року.

***

Час має проминальну ознаку. Проте ця проминальність не стосується, як правило, визначної особистості, чин якої увійде у свідомість сучасників. Такою є для мене Олена Юрош, донька мого давнього одnodумця-вченого Миколи Зимомрі. Доля судила Олені Юрош коротке життя. Як квітнева блискітка. Однак воно було плодотворним, може, позначеним обручем Матути – Богині весни й ранку! Я звернув увагу на ґрунтовність монографії кандидата педагогічних наук «Музичне виховання в Закарпатті: контекст

освітнього процесу (1919-1939) (2007), аргументованих думок про Августина Волошина, Івана Маргітича, Софію Дністрянську, Іштвана Мартона, що містяться в окремих публікаціях Олени Юрош. Примітно, що названій вище монографії передує посвята авторки: «Світлої пам'яті Бабусі, народній співачці Гафії Зимомрі». Найщиріше співчуваю батькам – Одарці Зимомрі та Миколі Зимомрі.

Світла Їй пам'ять!

Зі скорботою в серці – *Микола Вегеш*, доктор історичних наук, професор Ужгородського національного університету. Ужгород, 15 березня 2021 року.

***

Наше уклінно подячне слово адресуємо Преосвященному Владиці Нілу (Ужгород), Преосвященному Владиці Євгену Поповичу (Перемишль), Преосвященному Владиці Володимиру Ющаку (Вроцлав), о. декану Дрогобицької єпархії о. Івану Паньківу, о. Петру Верешу, ректору Ужгородської духовної академії ім. Теодора Ромжі за молитву. Висловлюємо слова вдячності Вірі Боднар, Євгену Ясинському, Василю Кобалю, Миколі Вегешу, Миколі Ткачуку, Степану Хоробу, Руслані Жовтані, Василю Химинцю, Надії Скотній, Юрію Вовку, Аліції Палішкевич, Дороті Оттманн, Яну Гжесяку, Владиславу Гжещуку, Мар'яну Шимчикевичу, Ернсту Людеманну, Ірині Качанюк-Спех, Яні Грицай, Маттіасу Лоозе, Миколі Мушинці, Михайлу Роману, Івану Яцканину, Ярославу Федішину, Василю Кузану, Юлії Драгун, Юрію Шипу, одне слово, багатьом, власне, усім, хто поділив наш смуток. Передусім дякуємо викладачам Ужгородської музичної школи імені П. Чайковського Олені Охрим, Катерині Карцуб, Анелії Петровій, Євгенії Піцур, Олександрі Російській, Габріелі Потушняк, Наталії Ясинській, Михайлу Павловичу, Ларисі Неділько, Надії Індіксон... У стінах цього навчально-виховного осередку св. п. Олена Юрош полишила воістину найцінніше – життя.

Від імені родини: батьки Одарка Зимомря, Микола Зимомря; син Владислав Юрош; чоловік Владислав Юрош

ОБЕРЕГИ ПАМ'ЯТІ: СЛОВО ПРО ОЛЕНУ ЮРОШ

Післямова

Коли відходить у засвіти людина, з нею завжди відходить її неповторний світ – почуттів і відчуттів, сприймань і розумінь, надій і сподівань. Загалом неперепутний світ прожитого і пережитого. Надто ж якщо йдеться про людину літню, доля якої була забарвлена і природно збагачена звичними митями земного існування: піднесеними, сповільненими, згасаючими і вивершувальними.

Проте, якщо мовиться про людину порівняно молоду, то навіть позірно втрачається відчуття повноти і цілісності, розмаїття і завершувальності її життєвого шляху. Натомість залишається усвідомлення чогось враз несправедливо обірваного, розчакнутого і розірваного у нашому сприйнятті. Врешті, недоговореного, нездійсненого, несподіваного і нагло зупиненого на щоденних дорогах людського буття. Відтак ця раптовість смерті близької чи знайомої людини ще більш видається безглуздо антиприродною.

Такими ж невисловленими і невиявленими враз стають і наші почуття та відчуття до долі такої молодої людини, втраченої назавжди. А від такої страшної несподіванки, від такого незагойного горя, від такої невтолимої жадоги якомога довше зберігати у своїй пам'яті світлий образ ще сущим на землі родичам, друзям, знайомим покійника чи покійниці невидимо додається сила й снага до життя, до збереження кожної миті перебування на цьому білому світі.

Такий стан мені до болю знайомий (я й досі відчуваю його щемку неблаганність у незворотності долі втраченої моєю сім'єю вже більше десяти літ тому моєї старшої доні Мирослави і повсякчасну душевну потребу в християнських оберегах пам'яті про неї), тому я всім серцем сприйняв звістку про подібну трагедію в родині мого давнього побратима Миколи Івановича Зимомрі, коли минулого року на початку березня несподівано обірвалася нитка життя його старшої донечки Олени Юрош (Зимомрі). Отож знаю, що значить втратити рідну дитину і що значить розпука від батьківського горя.

При цьому мені ще дужче поглиблюється їх страждання, посилюється співпереживання з невимовним горем Одарки і Миколи Зимомрі – матері і батька, а також брата Івана та сестри Мирослави, чоловіка Владислава та синочка Владислава від того, що я знав покійну Оленку особисто. На початку дев'яностих, коли вона навчалася на музично-педагогічному факультеті (тоді ще Івано-Франківського педагогічного інституту імені Василя Стефаника), я викладав історію української літератури для майбутніх музикантів. Як сьогодні пам'ятаю її, цю миловидну студентку, що, здається, вслухалася в кожне мовлене слово лектора про взаємозв'язок нашого національного письменства і музичного мистецтва, зосібна пісенного. Згодом, виявилось,

що вона з такою ж жагою до знань, з таким невтолимим бажанням спізнати багатогранність нашої української культури готувалася по суті до всіх занять теоретичного та практичного спрямування.

Знову ж таки, в оберегах моєї пам'яті враз зринуло заняття-диспут про особливості ритмічної побудови поетичних текстів сучасних українських авторів і музичної ритмомелодики сучасних українських творців пісенного національного багатства. Треба було чути й бачити, з якою пристрасною, з яким переконанням, з яким емоційно-психологічним станом говорила про це Олена Зимомря, як вдало й доречно вона аналізувала музичні твори Олександра Білаша, створені на основі лірики Дмитра Павличка, як аргументовано доводила вона своєрідність музичної ритміки в структурі поетичного світу Бориса Олійника, зокрема в тодішній щойно виданій письменником збірці «Сива ластівка», справедливо наголошуючи, що її ритмомелодика спонукала творців не лише пісенних, а й сценічних цінностей (якраз тоді з успіхом у Київському театрі імені Івана Франка йшла моновистава за цією збіркою українського поета, організуючим принципом якої, власне, й стала музично-словесна ритміка).

Хай і поодинокі, та все ж незабутні епізоди з життя Олени Зимомрі, студентки музично-педагогічного факультету в Івано-Франківську, навечно збереглися у моїй пам'яті. Пригадуються схвальні слова про сумлінну уродженку із Закарпаття з уст декана музично-педагогічного факультету Івана Фічори (1939-2013), також уродженця с. Синевир із краю Срібної землі... То вже згодом я дізнався (звісно, від батька Миколи Івановича), що його улюблена донечка спочатку була викладачем дитячої музичної школи в рідному місті Ужгороді. А потім викладачем та концертмейстером місцевого факультету Київського національного університету культури та мистецтв. Як велику радість я сприйняв її кроки до вершини науки – аспірантки, дисертантки, авторки унікальних і ґрунтовних монографічних досліджень: «Музичне виховання в Закарпатті: контекст освітнього процесу», «Ужгородська дитяча музична школа імені Петра Чайковського: віхи становлення» (остання удостоєна Закарпатської обласної премії імені Дезидерія Задора), а також численних (їх близько сотні) публікацій у вітчизняній та зарубіжній періодиці і виданнях.

Якнайглибшої похвали і фахового пошанівку заслуговують студії Олени Юрош про фольклорне багатство рідного їй Закарпатського краю, бойківські народні наспіви, загалом поліаспектність музичної народно-пісенної творчості як українського народу, так і зарубіжних країн. Без перебільшення, те, що здійснила (нехай і в співавторстві) Олена Миколаївна, приміром, зі спадщиною німецького композитора Едуарда Мертке, що творив у ХІХ столітті, можна вважати своєрідним науковим подвигом: спочатку видала цикл із шести експромтів на теми українських народних пісень німецького автора, а згодом у м. Дрогобичі організувала й провела мистецький вечір,

під час якого лунали мелодії з українських фольклорних наспівів у сприйнятті саме Едуарда Мертке, а відтак опублікувала вперше в Україні прецікаву наукову працю «Шість експромтів на теми українських народних пісень для фортепіано», яка, я певен, посутньо збагатила не лише вітчизняні музикознавство і фольклористику, а й посилила і зміцнила українсько-німецькі культурно-мистецькі зв'язки. Вочевидь, не випадково, а радше закономірно ця студія закарпатської дослідниці була удостоєна 25 січня 2020 року Диплома Міжнародної літературно-мистецької премії імені Вільгельма Магера (Німеччина).

Звісна річ, я не знаю всієї творчості Олени Юрош, однак те, як про неї мовилося в цілому ряді статей і виступів українських, зарубіжних учених (Польща, Словаччина, Німеччина) спонукає до думки і переконання, що вона (без зайвого пафосу і перебільшення) залишила в нашій музикознавчій та фольклористичній науці глибокий слід. І можна лише уявити, скільки вона ще зробила б на благо української гуманітаристики, якби в розцвіті і розповні творчих та життєвих сил її свічка дочасно не згоріла, якби вона раптово не відійшла за пруг людського буття, якби трагічно не залишила осиротілими своїх рідних і близьких, друзів і знайомих!.. Можна передбачити, якби вона кожним днем раділа й утверджувала звичне людське життя, його повноту і цілісність, його красу і незнищенність, його природні вияви й прояви!.. Та, на жаль, реальність невблаганна зі своєю тугою, зі своїм боєм і смутком, зі своєю повсякчасною скорботою, зі своїми повсякденними звертаннями-благаннями до Всевишнього!..

Залишається нам, суцям, молитви до Бога й обереги пам'яті про Олену Юрош-Зимомрю на довгі віки!

*Степан Хороб,
професор доктор філологічних наук,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри української літератури Прикарпатського
національного університету імені Василя Стефаника,
член Національної спілки письменників України
(м. Івано-Франківськ)*

ПОКАЖЧИК ІМЕН

- A**
Aczel L. – 15, 156
Andijewska E. – 281
- B**
Borczak M. – 315
Buddrus V. – 315
- D**
Danckert W. – 156
- E**
Erödi E. – 156
- K**
Kocipiński A. – 156
Krajewski M. – 156
Kunowski S. – 315
- L**
Lewandowska-Tarasiuk E. – 315
Lopatkowa M. – 313
- M**
Matej J. – 156
- N**
Nowak K. – 156
- Ö**
Ödön G. – 156
- P**
Pešina J. – 156
Pluskota M. – 315, 330
Ptak M. – 315
- S**
Slädek F. – 156
Suchodolski B. – 315
Szuman S. – 314
Śliwerski B. – 313
- U**
Urych I. – 315
- V**
Volosin A. – 156
- Z**
Zatloukal J. – 156
Żmichrowska M. – 156
Zymomyra M. – 156
- А**
Авдієвський А. – 8
Агій Ф. – 68, 130, 133
Алиськевич А. – 23, 26-28, 30, 43, 47, 56,
80, 90, 92, 129, 131, 133, 139, 140
Аліксіччук О. – 9, 15
Анталовський С. – 35
Антонович А. – 283
Антонович М. – 283, 284
- А**
Антонович О. – 283
Антонович Р. – 283
Антонюк Н. – 133
Аретинський Г. – 129
Аркас М. – 46, 168
Арпа С. – 159
Артимович А. – 30
Архангельський А. – 45, 108
Астаф'єв О. – 285, 288, 296, 334
Атрощенко Х. – 164, 298
Ауслендер Р. – 282
- Б**
Баб'як В. – 295
Бабидорич М. – 26
Бабурнич Х. – 272, 303
Баган О. – 267, 301
Баганич О. – 162, 184-186, 228, 246
Багіров М. – 7, 300
Баглай Й. – 9, 109, 133, 211
Бадан О. – 14, 133
Базел Й. – 159, 160
Базилевич Б. – 294
Базилевич Ф. – 46
Базилевич Й. – 26
Баїк Л. – 133
Балаш І. – 89
Балінт М. – 182, 192
Балла Є. – 35
Балог Ф. – 160
Банкова І. – 85
Баран В. – 70
Баран Д. – 70
Баран О. – 54, 55, 134
Барвінський В. – 49, 169, 177, 249, 279, 295
Барна М. – 59, 134
Барток Б. – 30, 125, 173, 185
Бартош І. – 99, 143
Басараб Г. – 189
Батан О. – 258
Баторій С. – 33
Баттке М. – 76
Бах С. – 76, 130, 167, 178, 192, 248
Бачинський А. – 11, 26, 55, 61, 134, 159
Бачинський Д. – 87
Бачинський І. – 85
Бачинський Л. – 126, 134, 137
Бачинський О. – 28, 30, 80, 81
Безугленко А. – 293

Беллович Є. – 35
 Беловарій М. – 123, 131, 134
 Бенда Я. – 322
 Бендас О. – 181, 183
 Бендик М. – 253, 267, 301
 Бенца О. – 9, 15, 228
 Бервецький З. – 8, 9, 147
 Березан В. – 9
 Березовський М. – 177
 Береш М. – 324
 Берко П. – 267
 Берліоз Г. – 177
 Бермес І. – 9, 15, 134
 Бетховен Л. – 76, 87-89, 130, 167, 168, 171, 175, 176, 196
 Бильова Л. – 119, 162, 164, 185, 195
 Бирчак І. – 278
 Бізанці Г. – 12
 Білавич Г. – 134
 Білак Ю. – 324
 Білан М. – 254
 Білаш О. – 390
 Білей В. – 162, 185, 188, 244
 Білецький Л. – 49
 Білиловський К. – 308
 Білинська М. – 255
 Біличенко М. – 46
 Білоус О. – 6, 206, 239, 261, 299, 324, 328
 Біляк П. – 163, 164
 Бінет А. – 83, 84, 100
 Біро К. – 196
 Бірчак В. – 23, 26, 56, 80, 87, 92, 129, 131, 134, 150
 Бічева Я. – 324, 327
 Благов Т. – 134
 Бланка Є. – 281
 Блашків О. – 324
 Блум К. – 282
 Бобик П. – 253
 Бобинець С. – 270, 271, 325
 Бобульський А. – 69
 Бовсунівська Т. – 134
 Богатирьова Н. – 31
 Богаченко М. – 259
 Боговська І. – 161, 164
 Бодак Я. – 253
 Боденштедт Ф. – 308
 Боднар В. – 186, 195, 200, 243, 324, 388
 Божук М. – 131
 Бокотей О. – 324
 Бокотей Ю. – 76
 Бокшай Е. – 25, 26, 159, 165, 177, 179, 181
 Бокшай О. – 25, 26, 44, 104, 124, 125, 129, 134, 159, 165, 168, 177, 179, 181, 191
 Болгарський А. – 8
 Боніславська Е. – 195, 211, 245
 Боніславський А. – 160, 244
 Боніславський Т. – 134, 181, 182, 188, 192, 195
 Бора Ст. – 32
 Бордуляк Т. – 259
 Боршнянський Д. – 45, 76, 104, 166, 177, 191, 322
 Бортшук Л. – 91
 Боршош Ю. – 27, 78, 90, 97, 98, 126, 130, 131, 134
 Боршош-Кум'ятський Ю. – 27
 Бочек С. – 72-76, 94, 95, 120, 130, 133, 134, 138, 144, 145, 152
 Брамс Й. – 184, 196, 263, 296
 Брасс Р. – 134
 Бращайко М. – 70, 104, 105, 130, 134
 Бревко Т. – 257
 Брежнев Л. – 304
 Брецько В. – 160, 204, 244
 Бронзей І. – 44
 Бронзуй А. – 43
 Бугра Н. – 162-164, 193, 218
 Бузинкай Й. – 79, 98, 134
 Бузова О. – 9
 Букаєва А. – 159, 181, 183
 Буковська О. – 163, 164, 182, 192
 Булеца С. – 324
 Булеца І. – 135
 Булик-Верхола С. – 12, 355
 Булина Б. – 324
 Бунда С. – 158-160, 182, 183
 Бурбан М. – 259
 Буркацький А. – 111, 135
 Буркацький О. – 45, 76, 104, 109, 111, 130
 Вагилевич І. – 320
 Вагнер В. – 49
 Вагова Н. – 195, 201, 243
 Вакаров Д. – 32
 Валковська М. – 159, 181, 185
 Валуєв П. – 171
 Ванат І. – 14, 50, 135
 Вантюх М. – 159, 182, 188
 Василенко З. – 125

Васильєва В. – 187
 Ватек К. – 100
 Вахнянин О. – 26, 37, 120, 145
 Вахтеров В. – 18
 Вебер К. – 171
 Вегеш М. – 69, 71, 135, 140, 324, 388
 Венгринович Р. – 167
 Венсерський П. – 263
 о. Вербицький В. – 266
 Вербицький М. – 104
 Верді Дж. – 188
 Верещагін П. – 193, 241
 Вернер Т. – 249
 Вертеш-Гапак О. – 324
 Веселий Л. – 31
 Висич Н. – 185
 Висіч Н. – 162
 Витвицький В. – 37, 117, 135, 166, 249
 Вишневецький О. – 69, 73, 133, 135
 Вівальді А. – 175, 191, 322
 Вігула М. – 323
 Вільчковська А. – 9, 135
 Вінклер М. – 282
 Вінклер П. – 83
 Віттенбергер І. – 35
 Вовк Ю. – 324, 388
 Вовчок М. – 170, 171
 Волошин А. – 11, 12, 14, 23, 27, 44, 47, 55,
 56, 60, 61, 67, 70, 71, 90, 92-94, 100, 103,
 120, 129, 131, 135, 136, 140-142, 149, 150,
 155, 162, 164, 193, 203, 212, 240, 324, 388
 Волошина М. – 162, 164, 193, 324
 Волощук М. – 304
 Вольфова І. – 32
 Воробей М. – 288
 Воробкевич С. – 37, 45, 88, 89, 117, 255
 Ворон А. – 20, 37, 46, 104, 117, 118, 119, 136
 Воска К. – 159, 165, 177, 181, 183
 Врабель М. – 38
 Врановська М. – 46
 Врублевська В. – 324
 Выготский Л. – 136

 Гаваньо І. – 267, 301
 Гавата Б. – 375
 Гавата Д. – 160, 219, 246
 Гавриленко Т. – 136
 Гаврилко Г. – 186, 246
 Гаврилко Л. – 185, 186, 199, 243
 Гавриш О. – 135

 Гагатко А. – 70
 Гадалова І. – 8
 Гаджега Б. – 83
 Гаджега В. – 136, 142, 150
 Гаджега Ю. – 61
 Гажо К. – 162, 164, 246, 381
 Газенди І. – 99
 Гайворонський М. – 37, 46, 104, 117
 Гайдн Й. – 168, 178
 Гайду А. – 297
 Гайдук В. – 136, 186
 Гайдук О. – 186, 232, 247
 Гайдукевич Л. – 136
 Гайто О. – 159, 181
 Гайчук З. – 162, 182, 184
 Гала К. – 31
 Галич О. – 264
 Галів М. – 324
 Галів У. – 324
 Гандера Ю. – 392
 Ганулич Б. – 163
 Ганущак В. – 257
 Гарагонич В. – 63, 64, 136
 Гарасевич А. – 167, 168
 Гаяр Ю. – 310
 Гвоздяк В. – 324
 Гвоздяк О. – 324, 328
 Гебеш О. – 195, 246
 Гегедиш В. – 79, 99
 Гедеон С. – 182
 Гейдек П. – 249
 Гендель Г. – 322
 Гензельт А. – 171
 Герасимов В. – 292
 Гербарт Й. – 91, 100
 Гергей Я. – 159, 165, 177, 179, 181
 Герда Л. – 167
 Герда Р. – 306
 Герзанич М. – 271
 Герзанич О. – 271
 Герзанич Я. – 160
 Геровській Г. – 136
 Герцюк Д. – 136
 Гецко Т. – 163, 193
 Гріц В. – 159, 181, 183, 199
 Гладоник С. – 61
 Глеба В. – 297, 324
 Глеба С. – 164
 Гливка М. – 183
 Глубіш М. – 272, 297, 304, 324

- Глюк К. – 189, 191
 Гнатик Є. – 253
 Гнатик Я. – 324
 Гнатишин А. – 253
 Гнатюк В. – 13, 37, 136, 142, 262, 387
 Гоголь М. – 84, 106
 Годзяцький В. – 257
 Година А. – 106
 Гоєр М. – 107, 124, 125, 137, 165
 Гойберг О. – 164, 182, 192, 324
 Гойда Є. – 182
 Голик Г. – 15, 137
 Голик С. – 324
 Голінко Я. – 164, 246
 Головацький Я. – 137
 Головачко Г. – 159, 181
 Головащенко М. – 294, 302
 Головкевич І. – 259
 Головний Ю. – 119, 162
 Головнич Ю. – 164, 181, 189, 243
 Голота Я. – 61
 Голубева Л. – 195
 Гомонай М. – 35
 Гомоннай В. – 9, 15, 55, 69, 91, 137, 140
 Гончаренко С. – 137, 308
 Гораль В. – 324
 Горбачевський І. – 48
 Горбенко С. – 137
 Горбова М. – 255
 Горват О. – 324
 Гордієнко І. – 181
 Гордійчук М. – 146, 165
 Городиська В. – 137
 Горошкіна О. – 264
 Горчинський А. – 293
 Гофріхтер Е. – 306
 Гофсес К. – 324
 Гоц П. – 257
 Гошовський В. – 88, 125, 137, 159, 160, 180, 183
 Гошовський М. – 88
 Гошуляк Й. – 253
 Грабар Є – 87, 159, 179, 181, 187
 Грабовський В. – 5, 248, 250, 253-265, 267, 279, 280, 283, 289, 299, 301, 308, 324, 387
 Грабовський Л. – 250, 251, 253
 Грабовський П. – 46
 Грабовський С. – 248, 279
 Грекул А. – 164, 236, 247
 Гренджа-Донський В. – 71, 89, 159
 Грецький П. – 278
 Грига П. – 297
 Григашій М. – 28, 81
 Григорчук І. – 137
 Гриневецький І. – 137
 Гринць І. – 44
 Гринчук І. – 9
 Грица С. – 137, 258
 Грицай Я. – 7, 300, 319, 325, 333, 376, 388
 Грицковян Я. – 324
 Грицюк Н. – 137
 Гріг Е. – 168, 196
 Грігашій М. – 28, 81, 146, 150, 151
 Грім Ю. – 137
 Грімм Е. – 300, 325, 336
 Грін О. – 15, 86, 138, 174
 Грінчак М. – 86
 Грінченко Б. – 174
 Гроо В. – 138
 Грубер Й. – 282
 Грушевський М. – 18
 Гудак М. – 305
 Гудемчук Я. – 266, 290, 291, 387
 Гузенний Г. – 44, 99, 107, 109, 114, 123, 138, 165
 Гулин П. – 269, 271, 274
 Гуляк А. – 324
 Гулянич М. – 44, 75, 76, 130, 138
 Гуменюк Л. – 167
 Гумінська О. – 138
 Гупаловська М. – 31
 Гупаловський М. – 31
 Гуполовський О. – 45
 Гураль Р. – 183
 Гурін О. – 9
 Гурко І. – 138
 Гурковська К. – 196
 Гуснай Ю. – 48
 Густі В. – 267, 278, 301
 Гуца-Венелін Ю. – 26, 159
 о. Гучка І. – 89
 Гґесяк Ян – 4, 6, 7, 266, 267, 300, 301, 325, 332, 388
 Гґещук В. – 7, 300, 325, 388
 Голонбек Я. – 7, 300, 325
 Данканич Г. – 163, 232, 247, 381, 382
 Данків В. – 324
 Данькевич І. – 26

- Дашко Л. – 324
 Двадненко А. – 254
 Двоміна Є. – 324
 Дворжак А. – 76, 82, 109, 110, 138
 Дворжак В. – 66, 109, 110, 138
 Дегтяров А. – 186, 230
 Дем'ян Г. – 261, 307, 378
 Дем'янович А. – 86
 Демуцький М. – 104
 Демчук М. – 30
 Денек К. – 6, 277, 300
 Дерев'яних А. – 138
 Дерер І. – 50, 51, 111
 Державин В. – 284, 285
 Джільї Б. – 310, 317
 Дзвінка Р. – 9
 Дзюба Г. – 138
 Дзюбан В. – 167
 Дзюбан У. – 167
 Дик О. – 46
 Дичко Л. – 256, 257
 Дідик А. – 30, 87
 Дмитренко М. – 138, 288, 289
 Дмитрик О. – 262
 Дністрянська С. – 5, 109, 133, 165-169, 184,
 265, 299, 378, 388
 Доброгорський М. – 31
 Добрушкін Г. – 160, 182, 184, 186, 189, 195,
 209, 244
 Добрянський В. – 16, 86, 88, 262, 266, 376,
 387
 Добрянський І. – 262, 266, 376, 387
 Довганич О. – 138
 Довгий Р. – 324
 Довгун В. – 76
 Долгош К. – 324
 Долежал П. – 76
 Долинай М. – 71, 138
 Долинай Н. – 167
 Долинай О. – 71, 138
 Долинай Р. – 216
 Долинська Д. – 167
 Домбровська А. – 158
 Донець А. – 159, 182
 Дорофтей О. – 264, 265, 392
 Дорошенко Д. – 18, 48
 Драбов Н. – 324
 Драга В. – 162, 182
 Драга М. – 195, 243
 Драгоманов М. – 13, 49, 139, 174, 364
 Драгула М. – 33-35, 136, 139
 Драгун Ю. – 324, 385, 386, 388
 Дроздовський Г. – 282
 Дроздовський Д. – 324, 333
 Дроздовський Я. – 324
 Дртіна Ф. – 18
 Дуб Б. – 126, 146, 165, 191
 Дуб Л. – 167
 Дубровська О. – 324
 Дудашь Є. – 41, 139
 Дудик Р. – 139
 Дудинський С. – 54, 55, 62, 65, 99, 108, 120,
 130, 139
 Дудич І. – 195, 243
 Дукай Х. – 163
 Дунда Е. – 61
 Дурунда А. – 264, 265, 267, 301, 324, 332,
 336, 376
 Дурунда Н. – 324
 Дутко О. – 27
 Духнович О. – 26, 70, 91, 139, 159
 Душечкин Я. – 18
 Душкова К. – 31
 Душний А. – 324
 Дьєрке Г. – 323, 375
 Дьєрке І. – 323
 Дюлай В. – 163
 Дюлай Г. – 162, 182
 Дюлай І. – 159, 179, 181, 182, 188
 Дюлай Н. – 324
 Дяків Ю. – 324
 Дяченкові-Гордаш Н. – 49
 Егрецький Е. – 45
 Егрешій М. – 61
 Елагова Т. – 38
 Елгар Е. – 196
 Ерделі А. – 61, 191
 Ериді Т. – 116
 Еркель Ф. – 30, 76
 Ермінй Й. – 160, 186
 Есенова Е. – 324
 Євдокимова Т. – 193
 Євстратенко М. – 324
 Євтух М. – 69, 133, 283
 Єндрик К. – 192, 195
 Єндрик М. – 159, 181
 Єрмакова Л. – 292
 Єфремов С. – 18

Жабляк М. – 327
Железняк М. – 324, 334
Желтвай А. – 167
Желтвай В. – 61, 120
Желтвай Є. – 159, 181
Желтвай І. – 85
Желтвай М. – 270
Животко А. – 94, 130, 134
Жміхровська М. – 9, 72, 79, 111, 133
Жовтані Р. – 324, 328, 388
Жофчак З. – 8, 98, 119, 199

Завідняк Б. – 266, 267, 301, 324
Заводяк А. – 193
Загайкевич М. – 14, 139, 258
Загенський Й. – 164, 243
Задільська Г. – 324
Задор Д. – 4, 5, 25, 27, 85-88, 107, 124, 125, 129, 145, 147, 158-160, 164-166, 177-181, 184, 186, 191, 192, 196, 199-203, 218, 245, 273, 279, 285, 298, 299, 322, 377-379, 381-383, 390
Задор М. – 85, 86
Задорожна Л. – 160
Заклинський К. – 30, 81, 82
Залеський М. – 32
Запісочна Т. – 184, 228, 246
Заремба М. – 168
Зарембський Ю. – 387
Зарубин О. – 99
Затін А. – 186, 187, 202, 243
Затіна Р. – 161, 164, 193
Заяць В. – 193, 242
Заяць Я. – 163, 193, 242
Зборовський П. – 253
Зейкан Ю. – 76
Зейкань Х. – 324
Зелик О. – 26
Зелінка В. – 160, 163, 164, 173, 193, 245
Зимомря Г. – 271
Зимомря Гафія – 5, 103, 264, 265, 283, 289, 290, 299, 307, 342, 378
Зимомря Іван – 2-4, 160, 261, 264-265, 267, 271, 289, 351, 392
Зимомря Микола – 2, 4, 47, 69, 93, 140, 248, 261, 264-268, 271, 279, 280, 283, 287, 289, 290, 302, 304-308, 371, 377, 378, 388
Зимомря Мирослава – 2, 218, 218, 271
Зимомря Наталка – 335

Зимомря Одарка – 119, 161, 162, 184, 185, 294, 388
Зимомря Олена – 5, 195, 216, 245, 262, 266, 271, 289, 350, 384, 390,
Зимомря Оленка – 350, 316, 371
Зимомря Федір – 335
Зимомря Юрій – 264
Зієлик О. – 32
Зубанич Л. – 324
Зубанич М. – 266
Зубрицька І. – 267, 301

Йоб Р. – 7, 300, 305, 325, 326
Йоб Х. – 324

Іван Е. – 195
Іваницька М. – 324
Іванишин П. – 265, 267, 301
Іванчова Е. – 85
Іванчова О. – 86
Іванчова Ю. – 85
Івасюк В. – 266, 387
Івашков І. – 36
Ігнат А. – 22, 69, 140
Ігнат Т. – 164
Ілляшевич С. – 30
Ільницький В. – 324
Ільтьо І. – 148, 271, 272, 303, 342
Ільюк Й. – 32
Індріксон Н. – 164, 244, 388
Ісак К. – 162, 186, 231, 246

Кабака П. – 192
Казьмірова К. – 196, 241
Кайнц М. – 305
Кайнц О. – 305
Калинин А. – 164, 226
Калинич І. – 14, 143
Калиниченко Н. – 24, 25, 148
Калиній М. – 164, 185, 231, 246
Калиній Н. – 164
Калиній С. – 247
Калмикова Л. – 18
Калуцка Н. – 141
Кальмер Й. – 282
Камеліс Й. – 12
Камінській І. – 70, 71, 141
Камінський І. – 70
Кант І. – 4, 91, 256, 269

Канчій С. – 164
 Карабелешь А. – 48, 141
 Карбованець Е. – 183, 193
 Карбованець М. – 181
 Кардашинець І. – 26
 Карну К. – 185, 388
 Карпенко-Карий І. – 84
 Карпінська А. – 324,
 Карпінська Г. – 6, 300
 Карцуб К. – 162, 192, 195
 Касалицька З. – 28, 85, 87
 Касалицький К. – 28, 87
 Качанюк М. – 7, 14, 141, 297, 300, 325, 388
 Качанюк-Спех І. – 7, 297, 300, 325, 388
 Качмар О. – 324
 Кашшай К. – 164, 191, 221, 246
 Квітек Я. – 25
 Квітка-Основ'яненко Г. – 174
 Квітневий Р. – 375
 Келемен М. – 141
 Кемінь В. – 2, 5, 16, 69, 141, 165, 261, 267,
 280, 299, 324
 Кемінь Г. – 9, 141
 Кеңдлер И. – 248
 Керен У. – 282
 Керещман М. – 159, 182, 188
 Керечан Б. – 289
 Керечан Н. – 289
 Керечан О. – 289
 Кершенштайнер Г. – 100
 Кец У. – 259
 Кипріяні І. – 37
 Кирилова Н. – 269, 274
 Кирій В. – 267, 301
 Кирчів Р. – 120
 Кишакевич Б. – 324
 Кишакевич Ю. – 324
 Кишка А. – 242, 273
 Кишко С. – 193
 Кізіма О. – 104, 116, 119, 120, 141, 165
 Кіс Р. – 253
 Кісем Р. – 253, 260
 Кість А. – 141
 Кісяків О. – 49
 Кіттнер А. – 282
 Кіш І. – 195, 210, 245
 Кіштулинець В. – 324
 Клапереде Е. – 100
 Клара Б. – 282
 Клара М. – 324
 Клепікова Л. – 181-183
 Кликов С. – 159, 179, 183
 Кликов Т. – 159, 179, 181, 183
 Кликова Т. – 181, 183
 Клима В. – 43, 53, 130, 141
 Клім С. – 13
 Клоновська Б. – 7, 300, 325, 330
 Клоновські Ю. – 324, 330
 Клочек Г. – 262
 Клочурак С. – 70
 Кльос С. – 324
 Кляп М. – 9, 56, 69, 141
 Кметик В. – 259
 Кобака П. – 162, 185
 Кобаль В. – 212, 261, 264, 378, 388
 Кобз М. – 126, 165, 191
 Кобизський І. – 49
 Кобилянська Л. – 141
 Кобилянська О. – 233, 282
 Кобулей Е. – 159, 181
 Коваленко Є. – 141
 Коваленко О. – 46
 Ковалів І. – 249
 Ковалів Ю. – 264, 265, 324
 Ковач А. – 278, 324, 375
 Ковач К. – 85
 Ковач М. – 25, 85-87, 285
 Ковачев П. – 46
 Ковровський І. – 324
 Ковтик Л. – 193, 242
 Ковтун К. – 324
 Кодаї З. – 130
 Козак Є. – 177, 251, 256
 Козак К. – 302, 325, 329
 Козак М. – 302, 324
 Козяр В. – 306
 Койса В. – 6, 300
 Кокоцінська Л. – 324
 Кокоцінські С. – 7, 300, 325, 332
 Колесса Ф. – 24, 37, 45, 100, 106, 117, 121,
 122, 125, 126, 143
 Коложварі З. – 161, 195, 207, 244
 Коломиєць М. – 254, 257
 Коль Г. – 305
 Коляджин О. – 164, 227, 246
 Колянчук Л. – 324
 Колянчук О. – 324
 Коляса О. – 324

- Коляско А. – 324
 Коменський Я. – 72, 78, 80, 90, 94, 95, 261,
 262, 371
 Контратович Е. – 191
 Копач Н. – 141
 Копинець В. – 271
 Копинець Ф. – 141
 Копка М. – 37
 Кордан В. – 163, 242
 Корній Л. – 15, 142, 265, 270
 Король І. – 264
 Корольова Т. – 324
 Коршинська А. – 189
 Кос-Анатольський А. – 249, 251, 255
 Коссей Е. – 167
 Коссей О. – 167
 Коссей П. – 167
 Коссей Ю. – 215, 245
 Костюк Ю. – 61, 66, 109, 110, 138, 142, 143,
 154, 169
 Кость О. – 125
 Котермак Ю. – 259
 Котляревський І. – 32, 106
 Кохан В. – 308
 Коханний К. – 44, 142
 Коцка А. – 191
 Коцюбинський М. – 18
 Коць М. – 256
 Кошель О. – 142
 Кошиць О. – 31, 108, 109, 133, 141, 166,
 177, 262, 302, 387
 Кошута О. – 99
 Кравець В. – 142, 267, 301, 324
 Кравець Г. – 324
 Кравець М. – 267, 301, 324
 Кравець О. – 324
 Краєвська А. – 324
 Крайзелмаєр Р. – 300, 305, 306, 320, 325,
 331, 340
 Крайзман І. – 163
 Крайник О. – 30
 Крайняк С. – 142
 Краузе Ф. – 271
 Краус М. – 183
 Крезе Л. – 142
 Кремень В. – 10, 142
 Кречко М. – 195, 243
 Кречковська Н. – 125, 195
 Кривська Д. – 193
 Криницький А. – 7, 300
 Крицька С. – 162, 164
 Кудрявцева Ю. – 181, 192
 Кужим М. – 163
 Кузан В. – 289, 388
 Кузан М. – 253
 Кузик В. – 258
 Кузьма Г. – 193
 Кукол Н. – 164, 244
 Кулка Б. – 300, 326, 324, 326, 376
 Кульчицький І. – 30
 Кумка М. – 48
 Кун К. – 162, 186, 195
 Кунцевич А. – 104
 Купар Р. – 164
 Купка К. – 142
 Курах Н. – 324
 Курляк І. – 72, 143
 Кутковоська Л. – 85
 Кутлань І. – 57
 Кухта М. – 9, 36, 54, 69, 143, 150
 Куцик А. – 185, 195, 196, 232, 247
 Куцик Н. – 164, 185, 217, 246
 Кучма Н. – 193, 241, 324
 Кучма Т. – 267, 301, 324
 Лабунька М. – 143
 Лаврівський І. – 45
 Ладижець В. – 179
 Лакатош М. – 160
 Лакатош Ю. – 181, 182, 190, 192, 198
 Лакиза І. – 14, 143
 Ламач А. – 99, 116, 143
 Ламачь І. – 143
 Лапайовкеро́в Ю. – 85
 Ластовецький Д. – 223
 Ластовецький М. – 253
 Лацанич С. – 160, 186, 203, 243
 Лебеда С. – 185, 243
 Левитський Д. – 49
 Левицька Т. – 164
 Левицький М. – 18
 Ленарт Л. – 323
 Лендел З. – 159, 179, 181
 Ленська С. – 324
 Ленчур В. – 89
 Леонтович М. – 45, 90, 104-106, 108, 129,
 144, 166, 168, 169
 Лепкий Б. – 127

Леснік І. – 196
 Лисенко М. – 46, 76, 89, 104, 159, 166, 168, 172, 174
 Лиско З. – 49
 Лист І. – 121, 309
 Лихварчик М. – 143
 Лихтей І. – 143
 Лівшиць О. – 177
 Ліндфорс Л. – 49
 Ліст Ф. – 30, 76, 130, 167, 173, 177, 178, 185, 186
 Ліхард М. – 104
 Лобач-Жученко Б. – 338
 Лодій П. – 159
 Лозова Л. – 162, 164, 182, 192, 245
 Локк Дж. – 94
 Лопатинський Я. – 168
 Лопоур Й. – 29
 Лопушанський В. – 324
 Лопушанський Я. – 324
 Лоскоріх М. – 196,
 Лудикар П. – 310
 Лук'янченко М. – 324
 Лука П. – 104
 Лукачович А. – 163
 Лукіг Ю. – 287
 Лукович А. – 32
 Лутак І. – 99
 Луценко Д. – 292
 Луцик В. – 324
 Луцик Д. – 72, 143
 Лучан С. – 193
 Лученко О. – 324
 Лучкевич В. – 324
 Людеманн Е. – 7, 324, 388
 Людкевич С. – 37, 165, 168, 177, 186, 249, 251, 255
 Лютер Г. – 300, 325, 330
 Лютер Е. – 7, 300, 325, 330
 Лядова А. – 189
 Ляр М. – 167
 Ляр О. – 167
 Лях Т. – 324
 Ляховець О. – 39, 164
 Ляшенко Г. – 253,
Магер В. – 6, 396, 391
 Магочій П. – 15, 143
 Магула І. – 14, 143
 Мадзігон В. – 9
 Мадяр-Новак В. – 86, 121, 122, 125, 126, 143, 160, 189, 244
 Мазині А. – 310
 Майданик С. – 195, 200, 243
 Мак С. – 85
 Макар В. – 324, 327
 Малинич Є. – 29
 Малишко А. – 274, 350, 355
 Манайло Ф. – 44, 174, 191
 Мাপинич Є. – 83
 Маргітич І. – 32, 270, 376, 388
 Маріо М. – 9, 144
 Марко В. – 262, 376
 Маркова М. – 324
 Маркович В. – 324
 Маркусь В. – 139, 278
 Маркуш О. – 73, 129, 131, 135, 138, 144
 Мартиненко О. – 144, 324
 Мартиненко С. – 324
 Мартон І. – 3, 146, 154, 159, 164, 166, 176-181, 191, 194, 261, 266, 299, 322, 378, 387, 388
 Марченко Р. – 8, 9, 147, 197
 Масарик Т. – 29, 82, 84-87, 89, 143, 147
 Масляник О. – 306, 307, 324
 Масол Л. – 9, 144
 Матезонський К. – 90
 Матлі М. – 196
 Матюк В. – 37 117
 Матяшовскі С. – 164, 193, 195, 244
 Маурер Л. – 171
 Махал Б. – 85
 Мацієвський І. – 259
 Мацков О. – 33
 Мацьків І. – 258
 Мацюрак Е. – 255
 Мацюраків Ю. – 255
 Машіко Н. – 324
 Машкара-Чокнадій В. – 324
 Мегела І. – 270, 288
 Медведик Ю. – 253, 307
 Медьешій С. – 36, 144
 Мелеш Ю. – 61
 Мельба Н. – 310
 Мельник Г. – 144
 Мендельсон Ф. – 82, 168, 171
 Мертке Е. – 6, 24, 169-174, 176, 295, 296, 299, 369, 374, 387, 390, 391
 Мигалина З. – 324
 Мигалка П. – 104

- Мидлик О. – 25
 Милославський П. – 78, 90, 107, 113-116,
 129, 130, 144, 181
 Миньо А. – 104
 Мисяк С. – 162, 164
 Митровка Ж. – 184, 215, 245
 Митровка М. – 133, 144, 184, 323
 Михайлюк Я. – 256
 Михалка І. – 144
 Мишанич О. – 278
 Мишанич С. – 125
 Мишишин І. – 9
 Мігал А. – 196
 Міцанко Р. – 119, 162, 184, 185, 187, 194
 Міцкевич А. – 259, 280
 Млака Д. – 255
 Млядова М. – 85
 Могорита Т. – 195, 229, 246
 Моклиця М. – 309, 324
 Молнар І. – 63
 Мосендз Л. – 56
 Москаль Д. – 282
 Москаль Н. – 282
 Москальова Л. – 9
 Московчук Л. – 144
 Мостецький А. – 57
 Моцарт В. – 24, 45, 106, 130, 164, 168, 176,
 189, 192, 322
 Мощенко С. – 185
 Мудранинець Є. – 230, 246
 Мудранинець М. – 164, 187, 193, 324
 Мулеса О. – 324
 Мураній І. – 61
 Мураній Н. – 110, 130, 144
 Муромцева Л. – 159, 182
 Муха А. – 145
 Мушинка М. – 110, 121, 122, 145, 267, 278,
 334, 376
 Мушкетик Л. – 287
- Нагачевська З.** – 9
 Надім'янова Т. – 9, 145
 Наріжний С. – 107, 109, 145
 Науменко Н. – 324
 Науменко С. – 75, 145, 324
 Наумовська Л. – 324
 Небелюк М. – 266, 267, 324
 Небелюк О. – 324
 Неврли М. – 278
 Негер М. – 164, 231, 246
- Неділько Б. – 163, 185, 236, 247
 Неділько Л. – 163, 164, 185, 380, 388
 Неділько Н. – 163, 185, 237, 247
 Нефедов П. – 159, 181
 Нечас Я. – 13
 Нижанківський Н. – 49, 117
 Нижанківський О. – 37, 45, 117, 168, 195
 Нижник О. – 9, 12
 Нікодемівич А. – 251
 Німилович О. – 5, 37, 133, 145, 259, 261-
 267, 294-297, 299, 301, 307, 324, 369, 373,
 378
 Німчук Д. – 70
 Новак О. – 324,
 Новак Т. – 86
 Новак Ю. – 181
 Новотни О. – 100
 Нодь М. – 38, 144
 Ноздрань А. – 182, 183
 Ноздрань С. – 209, 244
 Носенко Л. – 324
 Нудьга Г. – 145
- Олашин А.** – 145
 Оленич К. – 164, 195, 227, 246
 Олесь О. – 46, 307-309
 Олійник А. – 164, 247, 390
 Ольшавський М. – 12
 Оляндер Л. – 324
 Омельченко Г. – 145, 146
 Онишко А. – 257
 Оремус Є – 159
 Орловські І. – 27
 Орос Т. – 324
 Ортутай С. – 25
 Оршанський Л. – 2
 Осипець Р. – 145
 Осипчук Т. – 189
 Остапчук І. – 46
 Оттманн Д. – 388
 Отяс В. – 7, 300
 Охрим О. – 161, 164, 184, 246, 323, 363, 378,
 383, 388
 Оціас В. – 324
 Оціас Е. – 324
 Очаківська Ю. – 9
 Очел Л. – 16
 П'яцолл А. – 191
 Павелські Л. – 324
 Павленко Г. – 145

- Павлик Л. – 61
 Павлик О. – 324
 Павличко Д. – 262, 266, 278, 308, 387, 390
 Павлишин С. – 9, 40, 249, 255, 256, 258, 279
 Павлишинець М. – 85
 Павліковска-Асендрих Е. – 324
 Павліх І. – 257
 Павлович М. – 164
 Павлюк С. – 267, 280
 Павлюх Л. – 167
 Павлюх Н. – 324
 Павлюк С. – 301
 Пагіря В. – 145
 Пал М. – 159, 186
 Палій Л. – 192
 Палінчак М. – 9, 324
 Палішкевич А. – 7, 300, 324, 330, 355
 Палфі М. – 181, 182, 198
 Пальок В. – 15, 145
 Палюх Г. – 103, 104
 Панаріна А. – 163, 187, 382
 Панч П. – 270
 Панькевич І. – 56, 87, 121, 142, 143, 150
 Панькевич М. – 87
 Паньків І. – 267, 301, 324, 388
 Паньківський К. – 37, 117
 Панько С. – 301, 324
 Папп Ф. – 87
 Паржизек Е. – 44
 Пархоменко К. – 161, 164, 185, 189, 196,
 236, 244, 246, 307, 380
 Пасербович Т. – 163, 164, 192, 246
 Патрус-Карпат А. – 32
 Пачовський В. – 30, 80, 82, 129, 131, 165
 Педченко О. – 163
 Пеленський Є. – 146, 166
 Пелладій М. – 181
 Пендерецька Л. – 186, 222, 246
 Пенішкевич О. – 146
 Перегинець Н. – 164
 Перес В. – 254
 Песталоцці Г. – 90, 94
 Петкі А. – 159, 181, 182
 Петкі Г. – 159
 Петрека І. – 87
 Петрецький П. – 101, 156, 246
 Петрик Л. – 294, 324
 Петрик Я. – 294
 Петрівський Д. – 61
 Петров А. – 13, 143, 146, 162, 164, 184, 185,
 195, 269, 388
 Петров О. – 13
 Петрова А. – 162, 164, 184, 185, 195, 200, 243
 Петрова Н. – 119
 Петрова О. – 13
 Печерська Е. – 146
 Печора М. – 164, 192, 244
 Пешек Й. – 20, 21, 40, 57, 146
 Пешина Й. – 40, 43-45, 54, 55, 63, 65, 66, 68,
 71, 76, 77, 79, 94, 98, 99, 106, 108, 110,
 111, 133-136, 139, 140, 142, 144, 146, 147,
 150, 152, 154, 156, 157
 Пилаш М. – 324
 Пилипчук Д. – 324
 Пиріг О. – 324
 Пиршалський Ф. – 32
 Пихонський Й. – 85
 Пиц Б. – 259
 Пиц Т. – 324
 Підгірянкa М. – 123, 129
 Піддубний Г. – 14, 146
 Пінца Е. – 310
 Піріді А. – 195, 200
 Піцур Є. – 119, 146, 162, 164, 183-185, 195,
 324, 379, 388
 Піцур Н. – 146, 164, 245, 324, 379
 Піч Й. – 282
 Плускота М. – 7, 266, 300, 311, 325, 329
 Пляскова Р. – 159, 181, 183
 Повій С. – 47, 146
 Повхан Ф. – 104
 Пограничний В. – 267, 301
 Погребенник Ф. – 146
 Подільчак М. – 147
 Поліщук Я. – 324
 Полянський О. – 70
 Поляруш О. – 262
 Поп Є. – 182
 Попадич М. – 47
 Попов А. – 20, 33, 35, 36, 58, 70, 139, 147
 Попович Д. – 12, 31, 32, 60, 125
 Попович Є. – 302, 388
 Попович І. – 57
 Попович О. – 161, 182, 192, 195
 Поприк Н. – 324
 Потапчук А. – 324
 Потапчук Е. – 164, 246
 Потіш Л. – 181

Потніцева Т. – 324
Потрогош І. – 181
Потушняк Г. – 162, 164, 182, 185, 191, 388
Потушняк Д. – 164, 185, 246
Потушняк Ф. – 30, 179
Пранничук М. – 164, 231, 246
Прашилова Л. – 88
Пригородська Х. – 163
Приходько В. – 324
Приходько О. – 38, 45, 87, 99, 104, 107, 108
Прокоф'єв С. – 158, 177, 186, 197
Прокоф'єва Л. – 9
Проскура О. – 91, 92, 147
Процик С. – 10, 295
Проців Л. – 147
Пруха А. – 95-97, 130, 147
Пршігода Д. – 48
Пфістер М. – 181
Пясек З. – 324, 336

Рабар І. – 36
Радевич-Винницький Я. – 253, 258, 262, 263
Радишевський Р. – 324
Радкіна В. – 324
Радченко О. – 324
Рак Л. – 164
Рак П. – 322
Рак Я. – 147
Ракоці Ф. – 153, 263
Ракочі Є. – 266
Растригіна А. – 133, 147
Растух Р. – 301
Рева В. – 147
Ревай Ю. – 20, 40, 44, 45, 48, 55, 63, 65, 66, 68, 70, 71, 76, 77, 79, 94, 98, 99, 106, 108, 110, 111, 133, 134-136, 139, 142, 144, 146, 147, 152, 154, 156, 157
Регеш С. – 182, 188
Рего Г. – 91, 147, 148
Рейсман В. – 86
Рейсман О. – 83, 85
Респігі О. – 191
Реш Г. – 91, 165
Решетарь Ю. – 226, 295
Решке Ж. – 310
Рихло А. – 167, 282
Рихло П. – 282
Рихло Р. – 167, 282
Рихтицька Д. – 259, 263, 387

Рівіс В. – 162, 195
Рівіс Н. – 226, 246
Ріцко В. – 164, 245
Рішаві О. – 161, 269
Роденко Л. – 195, 206, 244
Розенкранц М. – 282
Розенфельд Г. – 271
Розлуцький І. – 2, 307, 324, 377
Розумовський А. – 175
Розумовський К. – 175
Ролейзкова М. – 83
Ромаї С. – 99
Роман Н. – 290
Романченко І. – 104, 109
Ромжа Т. – 7, 300, 388
Ромишовська В. – 25, 159, 182
Російська О. – 119, 162, 164, 185, 187, 193, 195, 388
Ростовський О. – 8, 9, 147
Росул В. – 15, 55, 69, 91, 137, 148
Росул Т. – 10, 15, 69, 125, 148, 169
Рот Г. – 160, 306
Рошахівський М. – 104-106, 111, 116, 118-121, 125, 127, 130, 148, 165
Рудловчак О. – 148, 278
Рунов П. – 160, 222, 246
Русов О. – 18
Русова С. – 18, 54, 91, 92, 100, 129, 138, 147, 149
Ряшко М. – 324

Сабов В. – 83, 163, 164, 245
Савенко І. – 264
Савицький Р. – 249, 253, 258
Савченко О. – 10
Савчин М. – 149
Сагарда В. – 10, 56, 149
Садовський М. – 38
Садоха М. – 259
Салтикова І. – 181
Самборська В. – 160, 162, 185, 198, 244
Самойлович М. – 31, 32
Сапожник О. – 9, 149
Сасин А. – 324
Сасин В. – 324
Свалявчик-Цанько В. – 160
Свенцицький І. – 13, 149
Світлик П. – 42, 77-78, 107, 108, 125, 141, 143, 149
Світлик П. – 43, 77

Секула М. – 288,
 Семенюк М. – 377
 Семенюк С. – 377
 Семсічко Д. – 193
 Сендерович Є. – 161, 184, 204, 244
 Сеник Л. – 266
 Сенко І. – 254
 Сен-Санс К. – 168
 Сербин В. – 253
 Семіньські П. – 7, 300
 Серий І. – 159, 182
 Сивохіп Б. – 266, 294
 Сивохіп В. – 253, 259
 Сильвестров В. – 251, 257
 Сима В. – 32
 Симоненко В. – 318
 Синиця П. – 46
 Сироватка Ф. – 85
 Сич М. – 162
 Сич Р. – 164, 185
 Сікора Л. – 258, 264, 266, 280, 295, 301,
 324,
 Сікора М. – 301, 324
 Сікора О. – 301
 Сікора Я. – 324
 Сілецький О. – 149
 Сільвай І. – 26, 113
 Сімович В. – 48
 Сімочко Т. – 324
 Сірополко С. – 48, 149, 277
 Січ В. – 76
 Січинський Д. – 24, 37, 177, 251
 Скечковський Р. – 262
 Скиба А. – 78, 90, 107, 114, 145, 149, 163
 Скиба С. – 165, 181, 182
 Склярів В. – 163
 Скорик М. – 253, 257
 Скорульська Р. – 258
 Скотна Н. – 267, 301, 324, 388
 Скотна Т. – 324
 Скотний В. – 78, 150, 154, 261, 262
 Скотний П. – 324
 Скотті А. – 310
 Скунець П. – 189, 269, 291
 Слабінський І. – 181
 Слабошпицький М. – 253
 Сладек А. – 82, 83, 116
 Сливка А. – 32
 Слима В. – 42
 Сліпецька В. – 328
 Сліпушко О. – 324
 Слонімський М. – 184
 Смаглій Г. – 9
 Смаль-Стоцький С. – 48
 Сметана Б. – 76, 84, 130
 Сможаник В. – 150
 Смоляк О. – 9
 Собель С. – 83
 Собчак Г. – 7, 300, 329
 Сов'як Р. – 253, 295, 296
 Сова П. – 25
 Созанська Ф. – 254
 Сойма А. – 163
 Сокам М. – 383
 Сокач Е. – 160, 178
 Сокач М. – 160, 163, 186, 195, 244, 247
 Сокач П. – 160, 163, 244, 323
 Соколовська В. – 160, 244
 Соланський С. – 186, 222, 246
 Сонді Я. – 63
 Соневицький І. – 253
 Сопко Ю. – 70
 Сочка Є. – 181
 Спенсер Г. – 90, 100
 Співак В. – 164
 Співак Е. – 164, 185
 Ставровський М. – 33
 Ставровський-Попрадов Ю. – 84
 Станкевіч Є. – 259
 Станко Г. – 159, 181
 Станкович Є. – 253
 Староста Н. – 193
 Сташин І. – 167
 Стафін'як М. – 324
 Стафін'як Р. – 324
 Стах М. – 46, 262
 Шашевська І. – 9
 Штейскаль І. – 48
 Степаненко М. – 253
 Степанюк О. – 65, 150
 Степовий Я. – 37, 46, 117
 Стефанік В. – 5, 141, 255, 298, 322, 328,
 377, 379, 384, 389, 391
 Стефан'як Р. – 300
 Стеценко К. – 31, 37, 45, 104-106, 117, 118,
 129, 166, 177
 Шешко Ф. – 50, 150
 Стойка О. – 324
 Стокласов Г. – 82
 Стрипський Г. – 13, 47, 69, 120

Ступа С. – 57
Ступарик Б. – 73, 150
Стус В. – 174-176
Сулик П. – 78, 90, 150
Сусік А. – 164
Сухомлинський В. – 67, 150
Сятецький К. – 295

Тайнел Е. – 10
Тайпс Ю. – 324
Талапканич М. – 15, 137
Тарасов Г. – 150
Татаренко Л. – 293
Твардовскі Ян – 6
Творидло М. – 130, 150
Тебешевська О. – 257
Теличко В. – 160, 180, 186, 191, 194, 195,
204, 244
Телч К. – 91
Тен-Бородіна Т. – 162, 185
Теребешій О. – 33
Терещенко П. – 159, 181
Тиблевич Л. – 116, 117
Тиводар М. – 54, 60, 140, 150
Тимканич І. – 103, 104, 130, 150, 151, 159
Тимканич М. – 159
Тимофіїва М. – 295
Тимур О. – 160, 217
Тимур Т. – 162, 185
Тимченко Л. – 195, 207
Тимчик О. – 163, 164, 193-195, 237, 247
Тихонський І. – 86
Тіщенко Т. – 164, 184, 186, 196, 234, 247
Ткачук А. – 254
Ткачук М. – 287, 324, 387
Товт Л. – 159, 181
Товтин В. – 271
Товтин М. – 271
Товтин Н. – 271, 277
Тодорова Н. – 324
Токар О. – 164, 246
Томаш Е. – 85
Томич Ф. – 160
Томчич Б. – 185, 240, 247
Томчич І. – 164, 185, 237, 247, 298
Томчич Н. – 164, 212, 245
Топерцел Т. – 182
Топольницький Г. – 46
Трач Б. – 264, 265
Тренчук В. – 257

Тржискала Р. – 32
Трофим'як Б. – 150
Трохимович О. – 162, 185
Трухлий І. – 38, 99
Трушевська А. – 193, 242
Тур'яб Л. – 249, 253
Туряниця В. – 135, 151, 160
Туряниця О. – 160, 186, 189, 208, 244, 245

Угрин П. – 85
Українка Л. – 174, 175, 187
Улигагинець О. – 324
Устіянович Л. – 167, 168
Устянович І. – 99

Фабер В. – 288
Фабіян І. – 91
Факторович С. – 181-183
Фаррар Дж. – 310
Фатько В. – 292
Федака П. – 15,74, 149 ,152 219, 266
Федетов Є. – 10
Федишин М. – 324
Федишин Я. – 239, 388
Федорко К. – 159, 182
Федосова А. – 164, 199, 243
Федунів В. – 240, 247
Федунів О. – 161, 164
Фекета І. – 54, 55, 152
Фельдеш Ю. – 69
Фенцик С. – 26, 83-86, 116, 118, 120, 121,
139, 152
Фера К. – 181
Ференц П. – 9, 152
Ференчук П. – 125
Фиштик Й. – 267, 289, 291-294, 324
Фиштик О. – 324
Філій Л. – 61
Філоненко Л. – 133, 253, 259, 265, 292, 295
Філоненко Ю. – 265
Філь М. – 392
Фільц Б. – 258, 295
Фінцицький М. – 26
Фірцак Ю. – 61
Фічора В. – 390
Фішер Л. – 181
Флегл В. – 77, 152
Флис В. – 254
Фломен Ю. – 159, 179, 182
Фодор С. – 26

- Фоломєєва Н. – 9
 Фоменко В. – 264
 Форкашова Е. – 32
 Форкош Е. – 193
 Форст-Баттаглія Я. – 288
 Фрайт І. – 9, 133
 Франко І. – 2, 13, 24, 46, 73, 106, 139, 148, 149, 152, 153, 172, 174, 175, 187, 192, 194, 262, 265, 294, 295, 297, 298, 301, 322-324, 327, 341, 343-359, 361-368, 372, 375-379, 384, 385, 387, 390, 391, 392
 Франко М. – 324
 Француз К-Е. – 282
 Фреїв О. – 289
 Фролова В. – 164, 247
 Фукс А. – 158, 162, 184, 186
- Халітова М.** – 295
 Харнонкурт Н. – 152
 Хачатурян А. – 187
 Хачатурян Х. – 72, 153
 Хвінгія І. – 185, 224
 Хемич О. – 266, 267
 Химинець В. – 324
 Хланта І. – 10, 264, 266, 278-280, 289
 Хлебникова Л. – 8, 9
 Хлюр М. – 49
 Хмеларж І. – 13
 Ходанич П. – 15, 55, 69, 81, 91, 137, 153
 Хомин Я. – 267, 301
 Хороб С. – 285, 324, 328, 388, 391
 Хосроева-Щекіна С. – 159, 179, 181
 Хохлова Н. – 162, 185
 Хромьяк О. – 33
 Худанич О. – 271
 Худик Л. – 164, 235
- Цабан С.** – 99
 Цалай-Якименко Ф. – 49, 249, 256
 Цанко В. – 324
 Царук А. – 300, 324
 Целан П. – 282
 Цимболинець А. – 324
 Цитровська О. – 159, 181
 Цмираль І. – 76
 Цуперяк М. – 153
 Цуркану Т. – 324, 335
- Чавдаров С.** – 14, 153
 Чайка Д. – 18
- Чайковський П. – 5, 37, 45, 95, 96, 104, 108, 119, 145, 158, 162, 165, 167, 169, 173, 177, 180, 184-186, 188, 190, 193, 195, 196, 261, 298, 299, 315, 322, 327, 363, 364, 374, 377-379, 383, 388, 390
 Чегиль С. – 113, 153
 Ченгерій М. – 87
 Чендей І. – 32, 179
 Чепіга Я. – 17, 18, 153
 Чепіль М. – 33, 153
 Черешня В. – 271, 324
 Черкасенко С. – 18, 46, 85, 127
 Черкашина Т. – 324
 Чермак О. – 29
 Чернова А. – 186, 195, 196, 204
 Чехова Б. – 167
 Чехова М. – 167
 Чисарик І. – 85, 86
 Човрій С. – 153
 Чорі М. – 181, 182
 Чорі Ю. – 179
 Чорний О. – 153
 Чуковський К. – 270
 Чучка П. – 25-27, 153
- Шабляк М.** – 324
 Шагала Л. – 324
 Шадура Е. – 291
 Шадура О. – 291
 Шалата М. – 259, 320
 Шалигіна Т. – 119, 162-164, 185, 195, 196, 345, 382
 Шалимов С. – 291
 Шаляпін Ф. – 310
 Шандор В. – 19, 153
 Шапран К. – 163, 191, 195, 243
 Шапран Л. – 119, 160, 162-164, 185, 187, 191, 195
 Шапран Т. – 160, 247
 Шарлай Л. – 191
 Шароді-Пап І. – 324
 Шашкевич М. – 46, 89
 Шварцбах Г. – 33
 Шваха Я. – 57
 Швед І. – 266
 Швенда І. – 162
 Шевченко М. – 13, 139, 186, 225, 246
 Шевченко Т. – 13, 24, 37, 46, 89, 139, 170, 186, 260, 276
 Шевчук О. – 206, 258

- Шелельо К. – 164, 235, 247
 Шелельо Н. – 247
 Шелельо О. – 162
 Шелельо Я. – 161
 Шенкнер А. – 99
 Шерегій Ю. – 32
 Шерех Ю. – 284
 Шимборська В. – 6
 Шимек Я. – 153
 Шимко І. – 267, 301, 325
 Шимоновський Ф. – 103, 154
 Шимчакевич М. – 7, 300, 324, 329, 388
 Шип Ю. – 298, 324, 388
 Шишка Л. – 135
 Шімек И. – 56
 Шіргер Ф. – 27
 Школяр Я. – 164
 Шкробак Н. – 244, 324
 Шкуренко М. – 324
 Шляхта І. – 119, 160, 161, 162, 187, 188, 353
 Шляхта О. – 119, 160-162, 183, 185, 187,
 188, 243
 Шляхта Т. – 160
 Шляхтиченко Л. – 153
 Шмігер Т. – 324
 Шнайдер Є. – 119, 161, 162, 164, 184, 185,
 194
 Шолтес М. – 181, 182, 192
 Шолтес С. – 44, 191
 Шопен Ф. – 88, 89, 158, 168, 171, 176, 178
 Шостак Л. – 195, 243
 Шохман В. – 87
 Шпірій Ю. – 47
 Штеліга М. – 255
 Штепура М. – 259
 Штефан А. – 23, 30, 38, 154
 Штиліха В. – 47, 90, 154, 342
 Штимак Н. – 324
 Шуберт Ф. – 168, 171, 172, 196, 273
 Шулик В. – 162
 Шульц Б. – 259
 Шум О. – 324
 Шуман Р. – 169, 171, 172, 383
 Шуркало Я. – 278
 Шутев І. – 191
 Шутко М. – 119, 162, 163, 182, 192
- Шутко Н. – 163, 164, 185
 Шутко С. – 89
- Щока Г.** – 162, 185, 204, 215, 244, 245
Щуровська-Россіневич П. – 50, 108, 109,
 113, 123, 154
- Этвешь І.** – 154
- Юрош В.В.** – 2, 289, 321, 388
Юрош В.І. – 133, 160, 162-164, 178, 180,
 185, 189, 192, 196, 197, 275, 284, 289,
 322, 323, 388
Юрош О. – 1-4, 7-8, 140, 154, 163, 185, 248,
 261, 264, 266-268, 279, 280, 283, 289, 291,
 294, 296, 298-301, 307, 308, 315-317, 322,
 323, 341-359, 362, 363, 366, 367, 368, 371,
 372, 375, 378, 379, 380, 387, 388
Ющак В. – 388
Ющишин І. – 17, 18, 152, 154
- Яким С.** – 267, 301, 324
Якобчук Д. – 193, 242
Якубовська М. – 315, 318, 319, 325, 375
Янас А. – 32
Яначек Я. – 26
Янів В. – 155
Янівський Б. – 280, 366
Яночко Я. – 85
Яночко М. – 193
Яночко Т. – 193
Яремко Б. – 253
Ярмолук М. – 324
Ярославченко Я. – 104
Ясиновський Ю. – 260
Ясинська Н. – 162, 199, 388
Ясинська Я. – 163,
Ясинський Є. – 160, 189, 209, 303, 388
Ясинський С. – 214
Яскевич О. – 324, 328
Яців Я. – 15
Яцканин І. – 324, 388
Яцків О. – 181, 259
Яцко П. – 44, 105, 130, 155
Яцкович Б. – 196, 236
Яцкович О. – 119, 162, 182, 192

Наукове видання

ЮРОШ Олена Миколаївна

НЕПРОМИНАЛЬНЕ PRO MEMORIA

Редактор – *Іван Зимомря*
Коректор – *Орест Дорофтей*
Дизайн обкладинки – *М. Філь*
Комп'ютерна верстка – *Ю. Гандера*

Формат 70x100/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Умов. друк. арк. 25,5.
Замовлення № . Тираж 150 пр.

ТІМРАНІ

Свідоцтво про державну реєстрацію видавців від 15.04.2003 р.
Серія ДК, № 1327

Друк ТОВ “РІК-У”
88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36